Biblioteca S. Marginea

ANALELE

ACADEMIEI ROMANE

SERIA II. — TOMULŬ X.

1887—1888.

MEMORIILE SECȚIUNEĬ ISTORICE.

22 OCT 2019

BUCURESCĬ
TIPOGRAFIA ACADEMIEĬ ROMÂNE (LABORATORIĬ ROMÂNĬ),
42. — STRADA COLȚEI — 42.
1889.

BIBLIOTECA INST. PED.

CUPRINSULŬ.

Pag.

Didachiele saŭ Predicele Mitropolitului Antimŭ Ivireanulŭ, Tomulŭ II. — Studiŭ de *Episcopulŭ Melchisedec* 1

Studiŭ asupra legeĭ celorŭ XII Tabule, de *Ioanŭ Calenderu* 29

De la Tobolsk până în China. Note de călătorie de *Spătarulŭ Nicolae Milescu*, 1675. Traduse după unŭ textŭ grecescŭ de *G. Sion* . . . 89

Archimandritulŭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ (1720—1780). — Notiță biografică și bibliografică de *V. A. Urechiă* 183

Sigilulŭ tîrguluĭ Petreĭ (județulŭ Nemțu). Notiță istorică de *V. A. Urechiă*. 235

Pe file de Ciaslovŭ. Note istorice de *V. A. Urechiă* 245

Documentŭ referitorŭ la limba românéscă. Comunicațiune de *V. A. Urechiă*. 251

Documinte dintre 1769—1800. Comunicărĭ de *V. A. Urechiă* 265

Documinte relative la anĭ 1800—1831 (I-a Serie). — Comunicațiunĭ de *V. A. Urechiă* 303

Moratorium. — Comunicațiune de *V. A. Urechiă*. 335

Autografele luĭ Varlaam Mitropolitulŭ. — Comunicațiune de *V. A. Urechiă*. 341

Istoria evenimentelorŭ din Orientŭ, cu referință la Principatele Moldova și Valahia, din anĭ 1769—1774, scrisă de biv vel *Stol. Dumitrache* și editată, după copia luĭ Nicolaĭ Piteșteanulŭ din anŭ 1782, de *V. A. Urechiă* 351

DIDACHIELE SAŬ PREDICELE

MITROPOLITULUĬ ANTIM IVIREANULŬ.

TOMULŬ II.

STUDIŬ

DE

EPISCOPULŬ MELCHISEDEC
Membru alŭ Academiei Române.

Ședința dela 30 Martie 1888.

După ce prin o norocită întîmplare, în anulŭ 1871, găsisem la răposatulŭ Episcopŭ Dionisie alŭ Buzĕuluĭ tomulŭ I alŭ Didachielorŭ saŭ predicelorŭ nemuritoruluĭ și fericituluĭ întru amintire Mitropolituluĭ Antim Ivireanulŭ, predicĭ, pre carĭ elŭ însuși le rostise în capitala țĕreĭ, Bucurescĭ, reședința sa Mitropolitană, apoĭ peste câțĭ-va anĭ, iarăși din o norocită întîmplare, Părintele Isidorŭ, Archidiaconulŭ meŭ, găsi la unŭ jidovŭ vîndĕtorŭ de cărțĭ ambulantŭ, în Bucurescĭ, unŭ manuscrisŭ de predicĭ, și mi l'a adusŭ, ca să-lŭ vĕdŭ. Observându-lŭ cu luare aminte, m'am încredințatŭ, că și acéstă carte de predicĭ, este o altă serie de didachiĭ totŭ ale Mitropolituluĭ Antim, destinată de dînsulŭ, ca carte de predică pentru tótă eparchia sa și pentru tótă țĕra Ungro-Vlachieĭ, unde elŭ era Mitropolitŭ. De aceea ea cuprinde predicĭ scurticele la tóte Duminecele și sĕrbătorile anuale, marĭ și micĭ, ale Bisericeĭ nóstre or-

todoxe, pentru-ca în fie-care ḑi de Duminică și sĕrbătóre, când se adună poporulŭ la biserică, să se cetéscă și o învĕțătură bisericéscă, spre a deștepta și nutri în auḑitorĭ simțulŭ religiositățeĭ și alŭ moralităţeĭ.

Firesce acum vine întrebarea, ce dovadă este că acéstă carte aparține nemuritoruluĭ Antim?

Este adevĕrată, că în acéstă carte manuscrisă nicăirĭ nu se ḑice apriatŭ, că autorulŭ eĭ este Antim Ivirénulŭ; totuși o mulțime de argumente intrinsece punŭ afară de tótă îndoiala originea eĭ de la activitatea literară a Mitropolituluĭ Antim, și anume:

1. Acestŭ tomŭ de predice este precedatŭ de o prefață, în care autorulŭ lorŭ dedică lucrarea sa păstoriților sĕĭ preoți și creștinĭ, cu cuvintele acestea: «Cucernicilorŭ întru Christosŭ aĭ meĭ iubiți frați preoți și pravoslavnicĭ creștinĭ, primindŭ acéstă carte, bucurați-vĕ în Domnulŭ, și vĕ rogŭ să ascultați». Din prefață se pare că numaĭ partea de la începutŭ s'a conservatŭ, iară partea posterióră după tótă probabilitatea lipsesce, lipsindŭ celŭ puținŭ o filă din cólă. Cu tóte acestea, puținulŭ ce a rĕmasŭ este fórte prețiosŭ pentru aflarea autoruluĭ. Între altele autorulŭ spune, că s'a *ostenitŭ multŭ* până a așezatŭ acéstă carte pe limba românéscă; că a adunatŭ *din multe părți* și *din multe învĕțăturĭ* ale sfinților dascălĭ luminătorĭ aĭ lumeĭ; că a *scrisŭ acéstă carte cu însăși mâna sa;* că îndemnulŭ principalŭ la acéstă lucrare a fostŭ cuvintele Domnuluĭ: «Celuĭ ce i s'a datŭ multŭ, multŭ i se va cere». Sunt de însemnatŭ și cuvintele de la urmă: «Pentru aceea, după a mea puțină și próstă învĕțătură și sciință mĭ-amŭ făcutŭ datoria, de amŭ făcutŭ acéstă puțină învĕțătură folositóre sufletuluĭ și trupuluĭ omuluĭ.» Cu aceste cuvinte se sfârșesce prefața cărțiĭ.

Din ea urmézŭ vederatŭ, că autorulŭ era unŭ ierarchŭ alŭ țĕreĭ, că era limbistŭ, ca să pótă ceti și aduna din predicele părinților bisericeĭ, carĭ nu erauŭ traduse pe atuncĭ în românesce, ci în însăși limbele originale, în care ele fusese scrise; că limba românéscă era încă la începutulŭ cultureĭ sale, și îngreuia lucrarea; că autorulŭ era versatŭ în ale bisericeĭ și în trebuințele morale și

religióse ale poporului ce păstoria, ca să pótă alege din învĕţăturile părinţilorŭ acele mai nimerite pentru cetitoriĭ,şi ascultătoriĭ sĕĭ. Aceste calităţi le avea Mitropolitulŭ Antim cu prisosinţă. Modestia, cu carea autorulŭ se numesce pe sine «prostŭ la învĕţătură şi sciinţă» iarăşi ne aduce aminte de Antim, carele fórte adese se numesce pre sine în predicele sale «prostŭ de învĕţătură şi săracŭ de sciinţă». Acésta se esplică prin aceea, că Antim datoria inteligenţa, priceperea şi învĕţătura sa nu vre-uneĭ scóle renumite, ca dascăliĭ ceĭ marĭ, ci numaĭ strălucitelorŭ sale talente naturale, pe carĭ elŭ le-a desvoltatŭ şi cultivatŭ prin propriulŭ sĕŭ devotamentŭ şi sîrguinţă atâtŭ în literatură, cât şi în arte, adică elŭ era unŭ autodidactŭ. Chiar frasa cu sintaxa şi ortografia, adese-orĭ defectuóse, arată, că Antim n'a fostŭ pedepsitŭ în scólă.

2. La finele predicelorŭ, la urma cărţeĭ sub cuvintele : «Sfârşitŭ şi luĭ Dumneḑeŭ laudă» este o monogramă, scrisă de o mână caligrafă şi bine proporţionată, în care se póte lesne descifra cuvîntulŭ ΑΝΘΙΜ. Acestŭ felŭ de monograme amŭ vĕḑutŭ multe şi în alte cărţi, descoperite în urmă şi lucrate totŭ de Antim. Iată acea monogramă în facsimile.

3. Afirmarea din prefaţă, că este scrisă cu însăşi mâna autoruluĭ, şi pe de altă parte monograma amintită, m'a îndemnatŭ să cautŭ óre-carĭ documente scrise cu însăşi mâna luĭ Antim şi să comparŭ cu ele scrisórea din predicele luĭ Antim ce le aveamŭ la disposiţie. Spre acestŭ sfîrşitŭ m'am adresatŭ d-luĭ Directorŭ al Archiveĭ Statuluĭ, d-luĭ B. P. Hasdeŭ, cu rugăminte de a-mĭ căuta în Archivă vre unŭ documentŭ scrisŭ de Mitropolitulŭ Antim. D-luĭ mĭ-a pusŭ la disposiţie treĭ documente scrise de însuşĭ Antim.

a) Unŭ zapisŭ din anulŭ 7217 (1709) Maiŭ 1, prin carele Mitropolitulŭ Antim vinde Căpitanuluĭ Preda o parte de moşie a Mitropolieĭ. Subscrierea Mitropolituluĭ constă numaĭ A. $\frac{\Gamma}{\text{K}}$. adică: An-

thim alŭ Ungro-Vlachiei. (Acesta este din anulŭ I alŭ Mitropolieĭ luĭ Antim).

b) Carte de blestemŭ din anulŭ 7221 (1713) Maiŭ 5, dată cătră moșneniĭ vecinĭ cu moșiile schitului Ruptura, punêndu-le în vedere, ca să mărturisêscă dreptŭ la alegerea părțilorŭ lorŭ dintre ale schitului.

c) Carte de blestemŭ din anulŭ 7218 (1710) Februarie 15, la hotărnicirea uneĭ moșióre a schituluĭ Gherghița.

Aceste douĕ acte din urmă sunt iscălite cu întrêgă iscălitura Mitropolituluĭ, într'o formă mărêță și artistică: *Anthim al Ungro-Vlahieĭ*. Noĭ alăturămŭ aicĭ unŭ facsimile de pe acéstă iscălitură, decopiată întocmaĭ de pe originalŭ de către d-lŭ Bianu, Bibliotecarulŭ Academieĭ, cu carele împreună amŭ comparatŭ scrisórea luĭ Antim din predice și din documentele citate. De la prima vedere amŭ constatatŭ, că scrisórea predicelorŭ este de aceeașĭ mână, cu aceea din documente, deosebirea este, că cea dintâiŭ este cursivă, iară cea din urmă maĭ îngrijită, maĭ caligrafică.

Altă particularitate a sub-scrierieĭ luĭ Anthim este aceea, că în cele douĕ documente din urmă, ea are cu dînsa și dóuĕ monograme ale iscăliturieĭ ordinare a Mitropolituluĭ Antim. Cea dintâiŭ pusă de desubtŭ la începutulŭ iscăliturieĭ, are maĭ aceeașĭ formă ca și cea de la urma predicelorŭ luĭ Antim, în o maĭ mică dimensiune, și cu micĭ variațiunĭ, ca una ce aicĭ represintă numaĭ o decorațiune a iscăliturieĭ celeĭ marĭ. Altă monogramă se vede la urmă, și care, de și în altă formă, lungișă saŭ orizontală, represintă ca și cea d'întâiŭ, acelașĭ nume *Anthim*, în prescurtare. Ne-

greşitŭ că artistulŭ Antim, întrebuinţa acestŭ felŭ de precauţiunĭ artistice la iscălitura sa, spre a îngreuia falşificările ómenilorŭ de rea credinţă. Monograma din urmă se găsesce pe vignetele săpate de Mitropolitulŭ Antim, ca decoraţiunĭ pentru cărţile tipărite de elŭ. (Să se vadă, d. e. vigneta cu Evangelistulŭ Luca, pusă la începutulŭ Didachielorŭ t. I, ed. 2-a.)

4. După ce şi din punctulŭ acesta mĭ-am căpătatŭ convingerea, că autorulŭ predicelorŭ ce posedŭ, este cu adevĕratŭ nemuritorulŭ Mitropolitŭ Antim Ivirénulŭ, am urmăritŭ stilulŭ, limba şi cuprinderea acestorŭ predice, spre a stabili maĭ bine asemĕnarea lorŭ cu Didachiele deja cunoscute şi publicate ale aceluiaşĭ autorŭ şi iată ce am găsitŭ.

a) Unele Didachiĭ saŭ cuvinte rostite de Antim în Mitropolia Bucurescilorŭ şi publicate în tomulŭ I alŭ Didachielorŭ, sunt reproduse şi aicĭ saŭ întregĭ, saŭ în prescurtare. Aşa Didachia de la 21 Noembrie, la sĕrbătórea Intrăreĭ în biserică a Sfinteĭ Născĕtóreĭ de Dumneḑeŭ, este întocmaĭ cu acea din tomulŭ I.

Didachia de la Nascerea Domnuluĭ, 25 Decembrie, este prescurtată din Didachia întâĭa la aceeaşĭ sĕrbătóre, din tomulŭ I.

Didachia de la Botezulŭ Domnuluĭ este reproducere în scurtŭ a Didachieĭ din tomulŭ I la aceeaşĭ sĕrbătóre, numită Bogoiavlenie, adică arĕtarea Dumneḑeireĭ.

Didachia din ḑiua Sfinţilorŭ Apostolĭ, 29 Iunie, este prescurtare din Didachia din tomulŭ I la aceeaşĭ sĕrbătóre.

Didachia de la 15 Augustŭ la Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ, este o scurtă reproducere a celeĭ din tomulŭ I la aceeaşĭ sĕrbătóre.

Precum în tomulŭ I, aşa şi în alŭ II, din când în când se întâmpină citaţiunĭ din filosofiĭ grecĭ, şi din sânta Scriptură, reproduse în limba originală grécă.

b) Stilulŭ şi limba este aceeaşĭ în amândouĕ tomurile, stilŭ curgĕtorŭ, simplu, limbă populară, formată după cărţile române anterióre şi după graiulŭ poporuluĭ, ceea ce negreşitŭ a costatŭ multă ostenélă pe Antim, până ce s'a familiarisatŭ cu dînsa; însuşĭ spune că s'a ostenitŭ multŭ cu acéstă carte.

c) Cu tôtă acurateţa limbeĭ Didachielorŭ luĭ Antim, prin ea. în amândouĕ cărţile, icĭ colea, se strevede aceeaşĭ pronunţiă a autoruluĭ strĕinŭ de originĕ; alte orĭ nenimerita articulare a substantivelorŭ, nenaturala aşeḑare a sufixelorŭ şi prefixelorŭ, destulŭ de variate în limba românĕ. Să citămŭ câte-va de aceste urme lăsate în limba românĕ a luĭ Antim Ivirénulŭ. *Ucenițĭ*, în locŭ de *ucenicĭ*, *porțiĭ*, în locŭ de *porcĭ*, *ghinţiĭ*. în locŭ de *ghimpĭ*, *băşiţelor*, în locŭ de *băşicelorŭ*, *sărăţia*, în locŭ de *sărăcia*, *ţaţa* în locŭ de *céţa*, *unĭ ispoveduescă*, în locŭ de *unĭ se ispoveduescă*, *o vrabie l'aŭ prinsă în laţŭ*, în locŭ de *s'aŭ prinsă în laţŭ*, *alţiĭ femeĭ*. în locŭ de *alteĭ femeĭ*, *păcătosulŭ de nu-ĭ va avea frica luĭ Dumneḑeŭ*, în locŭ de *de nu va avea. . . . lucririle*, în locŭ de *lucrurile*, *tălharĭ*, în locŭ de *tălharĭĭ*, *să scóle*, în locŭ de *să se scóle*, *în Biserică luĭ*, în locŭ de *în Biserica luĭ*, *l'aŭ ḑis Domnulŭ*, în locŭ de *le-aŭ ḑisŭ Domnulŭ*, *ba doftorĭĭ*, în locŭ de *bea doftorĭĭ*. *Învĕţăturile Evangeliĭ*, în locŭ de *învĕţăturile Evangelieĭ*. *Pipiá*, în locŭ de *pipăia* şi altele. Observămŭ însă, că aceste greşelĭ limbistice ale luĭ Antim, adese-orĭ trebue să le socotimŭ maĭ multŭ ca o scăpare din vedere (lapsus calami), căcĭ în alte locurĭ aceleaşĭ cuvinte se întâmpină şi bine pronunţate, şi bine scrise românesce.

Tóte aceste micĭ defecte limbistice nu împedică slava mareluĭ Mitropolitŭ alŭ Românilorŭ, de a fi lucratŭ cu mare zelŭ la formarea şi îmbogăţirea literatureĭ române, şi a fi numĕratŭ în rândulŭ marilorŭ cărturarĭ Românĭ din vécurile alŭ 17-lea şi 18-lea.

Limba literară a luĭ Antim are şi acelŭ meritŭ deosebitŭ, căcĭ ea deschide unŭ noŭ periodŭ în cultura eĭ. In gura şi în condeiulŭ luĭ Antim limba românéscă începe a lua curgerea eĭ naturală, se desbracă de formele fraseĭ străine în care o încătuşase vechiĭ cărturarĭ bisericescĭ românĭ din véculŭ 16-lea şi 17-lea, carĭĭ în lucrările lorŭ literare copiaŭ adliteram frasele slavone şi eline, şi îngreuiaŭ înţelesulŭ românescŭ, precum vedemŭ acésta d. e. la Coresi, Varlaam, Dositheŭ etc. La Antim, din contra cetesce cine-va şi aude o limbă naturală românéscă, cu frasă românéscă curgĕtóre şi cu materialŭ limbisticŭ usitatŭ şi priceputŭ

de Românii din tôte clasele. In acéstă direcţie, dată de Antim limbeĭ române, aŭ lucratŭ mai multŭ saŭ mai puţinŭ fidelŭ şi literaţii Românĭ, următorĭ luĭ Antim, în vêculŭ 18-lea.

Fiindŭ că Anthim a trăitŭ la sfârşitulŭ întâeĭ perióde a desvoltăreĭ literaturelĭ române, este firesce ca în limba luĭ să se întâmpine şi resturĭ din formele gramaticale anteriôre. Şi în adevĕrŭ la elŭ întîmpinămŭ din când în când de acele formule limbistice antice, astă-dĭ eşite cu totulŭ din usŭ. Vomŭ cita câte-va esemple : *nu putut privighia*, în locŭ de *nu puturărĭ privighia*. Infinitivele vechĭ, astădĭ prefăcute în substantive verbale : *de a privighiarea, a asculta-rea, a grăirea, a alergarea, a răpirea. Nu vĕ întristareţĭ*, astă-dĭ ţicemŭ *nu vĕ întristaţĭ. Avea auditŭ*, în locŭ de modernulŭ *auţise*, *a vĕţa*, în locŭ de *a învĕţa*, «să le vĕţe ostaşiĭ etc».

In modulŭ scrierelĭ luĭ Antim este de însemnatŭ şi acea particularitate, că elŭ nu distinge sunetele *ă* (ъ) şi î (ѣ); de aceea întrebuinţézăă în scriere numaĭ pe celŭ dintéiŭ (ъ), iară pe celŭ de alŭ doilea (ѣ) nu-lŭ întrebuinţézăă nicĭ decum; întrebuinţézăă însă pe ⁂ la începutulŭ cuvintelorŭ, unde se subînţelege derivaţia din prepositia latină *in*. Acésta âncă arată origina neromână a luĭ Antim, căcĭ toţĭ strĕiniĭ, cariĭ vorbescŭ şi scriŭ românesce, nu potŭ deosebi între sunetele (ъ) şi ѫ, şi le confundă.

Pe temeiurile intrinsece şi estrinsece, produse maĭ susŭ, nu maĭ rĕmâne îndoĭală, că noĭ avemŭ la dispositiunea nóstră, a bisericeĭ şi a literaţilorŭ românĭ, pe lângă tomulŭ I, publicatŭ deja, şi tomulŭ II alŭ Didachielorŭ nemuritoruluĭ Mitropolitŭ Antim Ivirénulŭ, tomŭ carele sperŭ că se va da la lumină, ca şi celŭ întâiŭ, totŭ prin buna voinţă a Domnuluĭ Ministru de Culte.

Asupra cuprinderiĭ tomuluĭ I şi alŭ II alŭ Didachielorŭ luĭ Antim trebue să ţicemŭ câte-va cuvinte şi totŭ odată să lăsămŭ a se vedé şi starea religiositătiĭ poporuluĭ românŭ de pe timpulŭ Mitropolituluĭ Antim.

Tomulŭ I alŭ Didachielorŭ luĭ Antim cuprinde predicele rostite de elŭ în capitala ţĕreĭ, la solemnităţĭ religióse, în ţile de sĕrbă-

torĭ marĭ, înaintea Domnitoruluĭ, a boerilorŭ, cu unŭ cuvîntŭ înaintea societăţeĭ culte şi a poporuluĭ din capitală. De aceea Didachiele aceste se deosibescŭ şi prin întinderea lorŭ şi prin arta oratorică, superióră celorŭ din tomulŭ II, de asemenea şi prin unŭ tonŭ maĭ autoritarŭ.

Didachiele din tomulŭ II, destinate pentru cetire prin tóte bisericile ţĕreĭ, se deosibescŭ de cele din tomulŭ I, prin scurtime, simplitate şi blândeţea tonuluĭ. Pe acele timpurĭ lumea se aduna la biserică în tóte ḑilele, când clopotele vestiaŭ vre-o sĕrbătóre, fie mare, fie mică. De asemenea creştiniĭ se adunaŭ în biserică la rugăciune în tóte ḑilele sĕptămâneĭ I-a şi a celeĭ de pe urmă a postuluĭ mare. In acele ḑile trebuiaŭ să se mărturiséscă la duhovnicĭ şi să se împărtăşéscă cu sfintele taĭne. Tóte aceste adunărĭ ale creştinilorŭ la biserică, da cele maĭ bune ocasiunĭ de predică din partea păstorilorŭ bisericeĭ. Mitropolitulŭ Antim împlinea acéstă sfântă datorie în capitala ţĕreĭ şi îndemna şi pe toţĭ Archiereiĭ să facă ca dînsulŭ. Clerulŭ nostru însă şi atuncĭ, ca şi astăḑĭ nu poseda sciinţa şi deprinderea de a predica în biserică din propria sa sciinţă şi iniţiativă. Mitropolitulŭ Antim a voitŭ, prin compunerea unuĭ întregŭ şirŭ de Didachiĭ la tóte ḑilele de sĕrbătorĭ şi de pietate ale Românilorŭ, în curgerea întreguluĭ anŭ, să înlesnéscă cleruluĭ putinţa şi deprinderea de a învĕţa poporulŭ adunatŭ la biserică orĭ în ce ḑi de sĕrbătóre, fie cătŭ de mică.

Predicele luĭ Antim, atâtŭ cele din tomulŭ I, cât şi cele din tomulŭ II sunt fórte însemnate şi prin descrierea obiceiurilorŭ religióse şi starea morală a societăţeĭ de atuncĭ.

Aşa în Didachia de la 1 Septembrie (Tom. II), Antim ne spune, că în România în acea ḑi să începea anulŭ noŭ. Toţĭ mergĕŭ la biserică, spre a mulţămi luĭ Dumneḑeŭ pentru anulŭ trecutŭ, şi a i-se ruga, ca să-ĭ apere de primejdiĭ în anulŭ ce se începea.

In Duminica I-a a postuĭ mare, care se chiamă Duminica Orthoxieĭ, când se serbéză triumfulŭ închinăreĭ sfintelorŭ icóne, în biserică se făcea o solemnă laudă apărătorilorŭ Orthodoxieĭ, şi se

pronunțaŭ blestemurĭ asupra huliторilorŭ sfințelorŭ icóne și a dogmelorŭ orthodoxe (tom. II).

In Duminica brânzeĭ, după carea se începe postulŭ mare, Româniĭ de tóte stările își cereaŭ iertăciune unĭi de la alțiĭ, ca să pótă intra în postŭ cu sufletulŭ liniștitŭ și fără vrajbă. Chiar boeriĭ din capitală se adunaŭ toțĭ la Divanulŭ domnescŭ, unde venea și Domnitorulŭ, căruia prin o mică orație 'ĭ cereaŭ iertăciune de greșalele lorŭ, și-ĭ sărutaŭ mâna, și domnulŭ ĭĭ ierta, și le cerea și lorŭ iertăciune pentau greșalele sale, ca omŭ. Apoĭ să iertaŭ și boeriĭ între dinșiĭ (tom. I, Didachia 1-a la Duminica brânzeĭ).

Totŭ acolo, în Didachia 2-a la aceiașĭ ḑi, Antim arată starea de ignoranță și nereligiositate a preoțilorŭ românĭ, prin cuvintele: «Findŭ eĭ proștĭ și de carte și de chibzuială, cu ce vorŭ puté învĕța norodulŭ? că întâiŭ temeiulŭ celŭ mare, frica luĭ Dumneḑeŭ, nu este la dinșiĭ; că de ar fi și înțelepțĭ, după cum ḑice Solomonŭ: «Incepĕtura înțelepciuneĭ este frica luĭ Dumneḑeŭ», și de nu-șĭ vorŭ veni în fire, ca să se îndrepteze spre cele ce aŭ datorie să facă, vorŭ să aibă mare osândă de la Dumneḑeŭ.

Totŭ în tomulŭ I, la 8 Noembrie, în o predică ținută anume despre starea preotuluĭ românŭ spune, că acesta este tratatŭ ca săraculŭ ordinarŭ. După ce o într'o cuvîntare inspirată, plină de agerime oratorică și de sentimentulŭ stimeĭ către preoția creștină, arată marea însemnătate dogmatică și morală a preoțieĭ în societatea creștină, afirmă că în acéstă țéră preoțiĭ suntŭ «ceĭ maĭ necinstiți și obidiți.» Rĕspunḑêndŭ la acusațiele ce să aducĕŭ de mulțĭ contra preoțilorŭ, ca ignoranți și imoralĭ, Antim nu acusă atâta pe preoțĭ, cât pe societatea ce ĭ-a produsŭ, și care n'a îngrijitŭ de învĕțĕtura și moralitatea lorŭ; «eĭ nu s'aŭ născutŭ preoțĭ, ci mirenĭ, ca și voĭ», ḑice Antim. Apoĭ întrĕbă: «Pentru ce nu clevetiți înși-vĕ pe voĭ și să vĕ înfruntați, că ațĭ datŭ pricină rea, ci necinstiți pe preoțĭ, cariĭ de s'aŭ făcutŭ ucenicĭ rĕĭ, s'aŭ făcutŭ pentru căcĭ aŭ avutŭ pre voĭ dascălĭ rĕĭ.

In cuvêntulŭ alŭ 2-lea de la Duminica brânzeĭ (tom. 1), între altele arată bĕuturile, ce întrebuințaŭ persónele, carĭ nu se putĕŭ înfrâna

in ḑilele de postŭ, când eraŭ oprite bĕuturile spirtóse, anume : braga berea, șerbetŭ, livejŭ (1), mied.

In Didachia de la Duminica 8-a din postŭ, combătêndŭ mândria și deșertăciunea bărbaţilorŭ, precum și mândria și luxulŭ muerilorŭ, le aduce de exemplu celorŭ dintâiŭ smerenia și ospitalitatea luĭ Avraam, iară celorŭ de alŭ doilea simplitatea și căsnicia Sarreĭ, ḑicêndu-le acestora : Vino acuma și tu muiere, să ţĭ arătŭ cuĭ să te asemenĭ. Sarra, muierea luĭ Avraam îndată ce veneaŭ óspeţĭ la dînșiĭ, să apuca cu mâna eĭ de frământa pâine, și nu rapștia asupra luĭ Avraam și să ḑică : pentru acésta m'amŭ măritatŭ, avêndŭ atâta bogăţie, să frământŭ pâine străinilorŭ ? N'aŭ ḑisŭ acestea, ci fiindŭ soţia luĭ Avraam trupéscă, era soţie și la tóte bunătăţile. Óre să fie acum vre-una așa ? Ba ; căcĭ ia scóte mâna Sarreĭ ! O vĕdŭ plină de cocă. Scóte și mâna uneĭ muerĭ de acum ! O vĕdŭ plină de inele și de scule. Cautŭ și vĕdŭ faţa Sarreĭ plină de pielm (2). Vĕḑŭ și faţa uneĭ muierĭ de acum, plină de flécurĭ drăceștĭ ; și cu aceea arată, că Dumneḑeŭ n'aŭ fostŭ vrednicŭ, nicĭ a sciutŭ să facă chipŭ muiereĭ. Sciĭ, o muiere, cum să placĭ bărbatuluĭ ? Cu înţelepciune, cu curăţenie, și cu bunătate, și cu blândeţe ; iară nu cu flécurĭ de acestea. Decĭ tóte acestea ce le amŭ ḑisŭ, nu ca să vĕ ocărăscŭ v'amŭ ḑisŭ, ci ca pe nisce fiĭ vĕ învĕţŭ, ca să lepădaţĭ pe acestŭ dracŭ cumplitŭ (mândria), pre acestŭ șérpe otrăvitorŭ, carele fórte șĭ-aŭ vĕrsatŭ veninulŭ luĭ cam la toţĭ» (tom. 2).

In Didachia de la Duminica Vameșuluĭ (tom. 1) Antim descrie cu culóre fórte négră starea cea tristă a pietăţeĭ, și lipsa de educaţie morală a poporuluĭ Românŭ. «Ne avêndŭ dragoste între noĭ, și nepohtindu-ne binele unulŭ altuia, după porunca luĭ Dumneḑeŭ, nu avemŭ nicĭ credinţă, nicĭ nădejde, nicĭ dragoste, și suntemŭ maĭ rĕĭ, să mĕ ertaţĭ, decâtŭ păgâniĭ. Că ḑice Apostolulŭ Pavelŭ : «limbele n'aŭ lege, și facŭ ale legiĭ ; iară noĭ, avêndŭ lege, facemŭ totŭ

(1) Livejŭ : mustŭ de póme, și de tescovină, adică din productele liveḑilorŭ.

(1) *Pielmŭ*. In Moldova să ḑice *kelmŭ*, o muruială, compusă din făină de grâŭ și apă caldă ; cu ea gospodinele ungŭ pâinea, înainte de a o băga în cuptorŭ, spre a-ĭ da faţă frumósă și netedă.

împotriva legii, și suntemŭ mai păcătoși decâtŭ tóte némurile, și de câtŭ tóte limbele. Și puteți cunósce că este așa cum ḑicŭ; că ce némŭ înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminicătură, de morți, de pomene, de luminare, de sufletŭ, de mormîntŭ, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botezŭ, de cununie, și de tóte taînele sfinteĭ biserici? Și ne ocărămŭ și ne batjocorimŭ înși-ne legea. Cine dintre păgâni face acésta? Saŭ cine-și măscărésce legea ca noi? Óre nu înjurămŭ cu acestea tóte pe Dumneḑeŭ? Óre nu ocărămŭ cu acestea poruncile luĭ?... Noi, dacă auḑimŭ pe cine-va, că înjură înjuraminte de acelea ce amŭ ḑisŭ, în locŭ de a lŭ certa și a-lŭ înfrunta ca pre unŭ omŭ fără socotélă, nouĕ ne pare bine și rideműi... Încă pe lângă tóte acestea mai adaugemŭ cu rĕutate, că pe părinții noștri îi ocărimŭ și îi batemŭ, pre bétrâni îi ocărimŭ și îi batemŭ și îi necinstimŭ, pre Domni și pre boeri îi blestemămŭ, pre Archierei nu îi ținemŭ întru nimicŭ, pre călugări îi clevetimŭ, pre preoți îi ocărimŭ, bisericele le ținemŭ ca nisce grajdiurĭ și când mergemŭ la dînsele, în locŭ de a asculta slujbele, și a ne ruga luĭ Dumneḑeŭ, să ne ierte păcatele, iarŭ noi vorbimŭ și rideműi, și facemŭ cu ochiulŭ unulŭ altuia mai rĕŭ decât pe la cârciume. Sĕrbătorile și praznicele nu le ținemŭ, ca o nimica, ci atunci facemŭ cele mai rele de bucurămŭ pre draculŭ; și atuncea vindemŭ și cumpĕrămŭ; și în scurte vorbe: ne-amŭ abătutŭ cu toții, și împreună netrebnicĭ ne-amŭ făcutŭ, după cum ḑice Davidŭ: «Și nu este până la unulŭ a cunósce și a cerca pre Domnulŭ». Căcĭ, fiindŭ orbiți de deșertăciunile cele lumescĭ, nu ne bucurămŭ la altŭ ceva, fără numai la lucrurile întunereculuĭ véculuĭ acestuia, și suntemŭ porniți cu toții spre rĕutăți, ca o rótă, când dă de vale și nu se póte opri; și suntemŭ toți cu totulŭ, ca nisce dobitóce necurate, tăvălindu-se în răsfățăciunile cele spurcate și de nimica. Și acestea tóte nu se tragŭ dintr'alta, fără numai din necredința nóstră; că ni s'aŭ împetritŭ inimile întru rĕutăți, ca a luĭ Faraonŭ, și umblămŭ ca nisce caĭ înverșunați, fără zăbală și fără de rușine, până vomŭ cădea într'o prăpastie și vomŭ peri.

In același cuvîntŭ mai departe, vorbindŭ despre autoritatea sa

morală ca Mitropolitŭ, ḑice către ascultătoriĭ sĕĭ: «Vĕ poruncescŭ tuturorŭ câţĭ sunteţĭ cu meşteşugŭ şi cu neguţitoriĭ, verĭ de ce bréslă, ca de acum inainte Duminecele şi sĕrbătorile cele marĭ, ce se numescŭ Domnescĭ şi ale Maicăĭ Precisteĭ, şi a unora din sfinţiĭ ceĭ numiţĭ, să vĕ închideţĭ prăvăliele, şi nicĭ să vindeţĭ, nicĭ să cumpĕraţĭ, nu numaĭ de la creştinĭ, ci nicĭ de la alte limbĭ, ce nu sunt de legea nóstră, nicĭ să lucraţĭ. Şi precum ḑicŭ să faceţĭ, că nefăcêndŭ să ştiţĭ bine, că vĕ voiŭ pedepsi bisericesce cu pravila, şi pe dreptate, nefăcêndu-vĕ nicĭ o năpaste; şi încă şi pe cariĭ se vorŭ arĕta semeţĭ şi tarĭ de capŭ, şi nu se vorŭ supune dreptăţiĭ şi poruncii bisericescĭ, îĭ vomŭ pedepsi şi cu Domnia. Şi nimenĭ să nu socotéscă din voĭ şi să ḑică în inima luĭ: dar ce trébă are Vlădica cu noĭ? Nu-şĭ caută de Vlădicia luĭ, ci să amestecă într'ale nóstre. De n'aţĭ sciutŭ până acum şi de n'aŭ fostŭ nimene să vĕ înveţe, iată că acum veţĭ şti, că am trébă cu toţĭ ómeniĭ câţĭ sunt în Ţéra Românéscă, de la micŭ până la mare, şi până la unŭ copilŭ de ţiţă, afară din păgânĭ şi din ceia ce nu sunt de o lege cu noĭ. Căcĭ în séma mea v'aŭ datŭ stăpânulŭ Christosŭ, să vĕ pascŭ sufletesce ca pe nişte oĭ cuvintătóre, şi de gâtulŭ meŭ spânḑură sufletele vóstre, şi de la mine va să céră pe toţĭ, iară nu de la alţiĭ, până când vĕ voiŭ fi păstoriŭ. Ci vĕ caută, în scurte cuvinte, să mĕ ascultaţi, de veţĭ fi creştinĭ, şi vĕ ţineţĭ aĭ luĭ Christosŭ; că precum nu potŭ fi oile fără păstoriŭ, aşa nicĭ norodulŭ fără de Archiereŭ; şi verĭ-ce va păsa cuĭ-va la cele sufletescĭ, alerge la mine ca la unŭ părinte, că-lŭ voiŭ vindeca cu ajutoriulŭ luĭ Christosŭ». Incă-şĭ póte să ḑică fieşte-cine din voĭ în gândulŭ sĕŭ: «Dar noĭ avemŭ nevoĭ grele asupra nóstră, şi nu putemŭ să facemŭ aceste ce ḑicĭ». Ci eŭ încă ḑicŭ, că este aşa şi creḑŭ; numaĭ la greulŭ acela sunt şi eŭ părtaşŭ şi într'acelŭ jugŭ ce trageţĭ voĭ, tragŭ şi eŭ; dar n'amŭ putere să ḑicŭ nicĭ să gândescŭ aşa, căcĭ că precum cere împĕratulŭ dăjdiĭ la noĭ, aşa ne cere şi Dumneḑeŭ credinţă şi fapte bune, că ḑice Christosŭ la Evanghelie: «Daţĭ ale Chesaruluĭ Chesaruluĭ, şi ale luĭ Dumneḑeŭ luĭ Dumneḑeŭ».

Combătêndŭ viţiele contimpuranilorŭ sĕĭ, elŭ le enumeră în deo-

sebite predice ale sale. Așa în Didachia 2-a la Preobrajenia Domnului (tom. I), ḑice într'unŭ locŭ : «Noĭ pohtimŭ să ne cinstéscă toți, să ne dea toți poclóne și darurĭ, să ne laude, să ne fericéscă, să ne grăéscă de bine, să facă toți după pohta nóstră, să nu ne stea nimene în potrivă, nicĭ să ne ḑică nimica, de amŭ face verĭ-ce rĕŭ. Iară noĭ pohtimŭ să osândimŭ pre toți după pohta nóstră, să nu dămŭ nimărui nimicŭ, să nu facemŭ nimărui nicĭ unŭ bine, nicĭ să se foloséscă nimenea de la noĭ, pre toți îĭ hulimŭ, pre toți îĭ grăimŭ de rĕŭ, pre toți îĭ părîmŭ, pre toți îĭ luămŭ în rîsŭ și în batjocură, tuturorŭ le ḑicemŭ că sunt nebunĭ, și fără nicĭ o socotélă, numaĭ pre noĭ înși-ne, voiŭ cuteza a ḑice, ne facemŭ și maĭ înțelepți de cât Dumneḑeŭ, și nu ne aducemŭ aminte, că înțelepciunea lumeĭ aceștia este nebunie înaintea luĭ Dumneḑeŭ».

Maĭ departe, totŭ în aceeașĭ Didachie, combate nesupunerea și nerespectulŭ românescŭ către autoritățile constituite, ḑicêndŭ așa : «Noĭ nicĭ maĭ marilorŭ noștri, atâtŭ celorŭ bisericescĭ, câtŭ și celorŭ mirenescĭ nu le dămŭ căḑuta cinste, nicĭ luĭ Dumneḑeŭ, nicĭ ne supunemŭ lorŭ cu dreptate, ci cu viclenie și cu rĕutate și, în locŭ de a-ĭ iubi și a ne cuceri lorŭ, noĭ îĭ grăimŭ de rĕŭ și îĭ ponosluimŭ. Dar să vedemŭ, ce ḑice Dumneḑeŭ pentru dînșiĭ la Cartea Eșireĭ, cap. 22? «Pre Dumneḑeiĭ tĕĭ să nu-ĭ grăescĭ de rĕŭ, și pre boiarulŭ norodului tĕŭ să nu-lŭ vorbescĭ de rĕŭ». Tâlcuitoriĭ sfinteĭ Scripturĭ înțelegŭ să fiă Dumneḑeĭ, Archiereiĭ, păstoriĭ și dascaliĭ bisericeĭ; boiarîulŭ norodului înțelegŭ a fi împărațiĭ, Domniĭ și judecătoriĭ. Acuma dar asupra cărora pornimŭ limba nóstră cea blestemată și grăimŭ de rĕŭ? A cărora cinste rădicămŭ? alŭ cărora nume ocărîmŭ? Pe semne alŭ Archiereilorŭ, alŭ Domnilorŭ și alŭ stăpânilorŭ noștri, pentru cariĭ ne poruncesce Dumneḑeŭ să nu grăimŭ de rĕŭ; iară noĭ fără de nicĭ o socotélă punemŭ gura nóstră, după cum ḑice Davidŭ, la cerŭ cu atâta semeție și obrăznicie, neaducêndu-ne aminte nicĭ cum de osândă, și pentru căcĭ este cugetulŭ nostru viclénŭ și înaintea luĭ Dumneḑeŭ și înaintea ómenilorŭ, pentru aceea petrecemŭ o viață blestemată și turburată, o viață plină de fricĕ și de urăciune, plină de nevoie și de necazurĭ».

Spre a întări sentimentulŭ de respectŭ către autorităţile ţĕreĭ, Antim fórte adese-orĭ în cuvintele sale, la ocasiunĭ solemne, la finele cuvintărilorŭ, esprimă sentimentele sale de stimă către Domnŭ, către boĭerĭ şi Archiereiĭ presenţĭ, dorindu-le viaţă îndelungată, pace şi sănătate, şi putere întru suportarea nevoĭelorŭ celorŭ marĭ, ce cădeaŭ asupra ţĕreĭ de la împilătoriĭ din afară.

In Didachia de la Bogoiavlenie (arătarea lui Dumneḑeŭ) la 6 Ianuarie (tom. I), Antim sfătuesce pe păstoriţiĭ sĕĭ să se ferescă «de ucidere, de curviĭ, de prĕ curviĭ, de beţiĭ şi de apucărĭ, să nu ţină pismă unulŭ pe altulŭ, nicĭ să se vîndă cu pîra unulŭ pe altulŭ, cu cruḑie de inimă şi cu nemilostivnicie, ca să se sărăcéscă şi păgubéscă unulŭ pre altulŭ, — după cum vedemŭ totŭ-d'auna că facŭ mulţĭ. Iĭ îndémnă să mérgă sĕrbătorile la biserică ca să înveţe cele sufletescĭ, iară nu la hore, la jocurĭ şi la cârciume, precum facŭ mulţĭ.

In Didachia I-a de la Duminica Floriilorŭ (tom. I) Antim biciuesce nesinceritatea şi ipocrisia unora din clasele înalte ale ţĕreĭ. Vorbindŭ de datoria creştinéscă de a se ispovedui şi comunica în curgerea postuluĭ mare, spune, că acésta sfântă datorinţă de mulţĭ să negrijesce, şi oprindu-se la clasa celorŭ maĭ marĭ aĭ ţĕreĭ, ḑice: «Noĭ ceĭ ce ne ţinemŭ maĭ marĭ, maĭ vrednicĭ, maĭ înţeleptĭ şi maĭ cunoscĕtorĭ, vremea amŭ mutatŭ din sĕptĕmână în sĕptĕmână, petrecêndŭ în mâncărĭ de tóte felurile, în bĕuturĭ îndestulate, şi cu tóte poftele trupuluĭ nostru, iară de sufletŭ nu purtămŭ grijă nicĭ-de-cum, ca când amŭ fi nesimţitorĭ, şi tocma acum în sĕptĕmâna acésta de pe urmă ne ispoveduimŭ, ca să ne gătimŭ treĭ ḑile şi la Joĭ Mare să ne cuminicămŭ. Iară ce felŭ de ispovedanie facemŭ, scie Dumneḑeŭ; îmĭ este ruşine a o spune! Uniĭ să ispoveduescŭ de frica vreunorŭ întâmplărĭ, alţiĭ pentru unŭ obiceiŭ, alţiĭ de ruşinea omenéscă, alţiĭ de frica stăpânilorŭ, alţiĭ iarŭ aŭ câte doĭ duhovnicĭ, unulŭ la ţéră şi altulŭ la oraşŭ; la celŭ de la ţéră, ca la unŭ omŭ prostŭ, spune pĕcatele cele ce socotesce elŭ că sunt maĭ marĭ; iară la celŭ de la oraşŭ spune pĕcatele ce socotesce că sunt maĭ micĭ, neguţitorindŭ şi meşteşugindŭ taina ispovedanieĭ. . . . şi la

acea ispovedanie mincinósă, ce facemŭ, cercămŭ să aflămŭ duhovnicŭ omŭ prostŭ, pentru ca să se témă de noi și să-i fie rușine de fețele nóstre, și ce vomŭ ḑice noi, așa să fie. . . și când mergemŭ să ne ispoveduimŭ, nu spunemŭ duhovniculuĭ, că mâncămŭ carnea și munca fratelui nostru creștinuluĭ, și bemŭ sângele și sudórea feței luĭ, cu lăcomiele și nesațiulŭ ce avemŭ, ci spunemŭ cum că amŭ mâncatŭ la masa domnéscă Mercurea și Vinerea pesce, și în postŭ racĭ și untŭ-de lemnŭ și amŭ bĕutŭ vinŭ. Nu spunemŭ, că ținemŭ balaurulŭ celŭ cu 7 capete, zavistia încuibată în inimile nóstre, de ne róde totŭ-d'a una ficații, ca rugina pe ferŭ, și ca cariulŭ pĕ lemnŭ. Nu spunemŭ strâmbătățile, ce facemŭ totŭ-d'a-una, clevetirile, voiele veghiete (1), fățăriele, mozaviriele, vînḑĕrile și părele, ce facemŭ unulŭ altuia, ca să lŭ surpămŭ din cinstea luĭ. . . Nu spunemŭ, că credemŭ minciunile slugilorŭ nóstre mai vĕrtosŭ de câtŭ adevĕrulŭ celuĭ ce se năpăstuește, care de s'arŭ și jura, nu lŭ credemŭ, nicĭ lĭ facemŭ dreptate, ci-lŭ pedepsimŭ cu atâta cruḑime de inimă, câtŭ, de amŭ pute, l'amŭ stinge și de pe fața pământuluĭ. Ḑicemŭ, că fiindŭ în valurile lumeĭ, nu putemŭ să ne căutămŭ de sufletŭ, ci dămŭ câte unŭ sărindarŭ, iarŭ din jafurĭ, și din nedreptate agonisite. De vedemŭ pe cine-va, că jăfuește și pradă și căznește pe săracĭ, nu-lŭ spunemŭ ci-'lŭ lăudămŭ și ḑicemŭ că este omŭ înțeleptŭ, ilŭ ajunge mintea la tóte și este vrednicŭ și face dreptățĭ, iar pre care 'lŭ vedemŭ că nu se amestecă într'acelea, ilŭ facemŭ blestematŭ, mojicŭ și nevrednicŭ și cum că nu-ĭ ajunge mintea să facă judecățĭ și dreptate».

In Didachia de la Duminica 2-a de la Mateiŭ (tom. 2), Antim descrie pateticŭ necesitatea cea mare ce are biserica de predicarea cuvîntuluĭ luĭ Dumneḑeŭ : «Vaĭ! și ce ticăloșie mare este, când se află tăcere în biserica luĭ Christosŭ, (când), aŭ din lenevie, aŭ din neînvățătură, tacŭ păstoriĭ oilorŭ celorŭ cuvîntătóre, carĭĭ sunt în loculŭ Apostolilorŭ. Atuncĭ cu adevĕratŭ ia îndrăznélă diavolulŭ, iasă de față fără de fricâ și răpește oile luĭ Christosŭ. Că acolo, unde nu se propoveduește, și nu se vestește, și nu se citește cu-

(1) *Arbitrarităților*; cum place cui-va, iară nu cum e dreptŭ; *samavolnicie*.

vîntulŭ luĭ Dumneḑeŭ, acolo este (precum ḑice proroculŭ Amos) fómete mare; iar unde să vestesce cuvîntulŭ luĭ Dumneḑeŭ, acolo şi Dumneḑeŭ este în mijlocŭ, şi răcorile Satanĭ se răsipeşte. Nu flămânḑeşte atâta trupulŭ de pâine, câtŭ flămânḑeşte şi înşetoşéḑă sufletulŭ omuluĭ de învĕţătura tâlcurilorŭ Evangelieĭ şi ale Apostolilorŭ. Că credinţa, după cuvîntulŭ luĭ Pavelŭ, se câştigă din auḑire. Decĭ, de nu este altulŭ să tâlcuéscă şi să înveţe, cum póte cineva să auḑă şi să înveţe a crede? Ştiţĭ óre, că citaniele şi tâlcuirile, voĭu îndrăzni a ḑice, că suntŭ maĭ bune de câtŭ citania sfinteĭ Evangeliĭ, că este hrană sufletéscă, hrană ḑicŭ, care satură sufletele cele flămânde de credinţa cea adevĕrată a luĭ Dumneḑeŭ? Că de vreţĭ să vĕ încredinţaţĭ, cum că tâlcurile aducŭ rodŭ maĭ multŭ de câtŭ citania Evangelieĭ, ce o citescŭ preoţiĭ în tóte ḑilele, încredinţaţi-vĕ de la hadîmulŭ (1) Cændakieĭ împĕrăteşti, care, citindŭ cartea Isaieĭ, prorocu, l'aŭ găsitŭ Filipŭ şi aŭ ḑisŭ: «Óre înţelegĭ ceea ce citeştĭ?» Şi pănă nu i-aŭ tâlcuitŭ Filipŭ, n'aŭ pututŭ pricepe. Intr'acestaşĭ chipŭ şi la noĭ; de nu ar fi fostŭ dascălĭ să tâlcuiască scripturile, n'amŭ pricepe adevĕrulŭ lorŭ».

In Didachia 2-a la 6 Decembrie, ḑiua sfântuluĭ Ierarchŭ Nicolae (Tom. I), înainte de a vorbi de calităţile păstoruluĭ celuĭ bunŭ alŭ turmeĭ luĭ Christosŭ, Antim începe cu denunţarea păstorilorŭ celorŭ rĕĭ, de cariĭ totŭ-dea-una a fostŭ îmbelşugată ţéra nóstră. Iată ce ḑice de aceştia: «Suntŭ mulţĭ în lume de se numescŭ că sunt păstorĭ, şi ḑicŭ cum că pórtă grijă de oĭ; ci o ḑicŭ ticăloşiĭ numaĭ cu cuvîntulŭ, iar cu fapta sunt departe, câtŭ e cerulŭ de pămîntŭ; pentru căcĭ nu pórtă grijă pentru folosulŭ oilorŭ, ci se nevoescŭ numaĭ pentru folosulŭ lorŭ, cărora nu se cuvine să le ḑică neştine păstorĭ, ci năimiţĭ, saŭ maĭ vĕrtosŭ să ḑicŭ furĭ şi tâlharĭ, că lasă oile de le mănâncă lupiĭ, şi eĭ sarŭ pe aiurea în turmele cele străine, să fure, să junghe şi să perḑă. Pentru care ḑice Domnulŭ Christosŭ: «Luaţi-vĕ aminte de prorociĭ ceĭ mincinoşĭ, carĭ vinŭ către voĭ în veşmintele oilorŭ îmbrăcaţĭ, iară pe din lăuntru sunt lupĭ răpitoriĭ pre carĭ din rodulŭ lorŭ, ḑice, îĭ veţĭ cunósce pre eĭ», adică după

(1) Famenulŭ, eunuculu.

faptele lorŭ cele necuviósе. Şi iarăşi pre unii ca aceştia îi numeşte făţarnicі, orbі, nebunі şi morminte spoite pe din afară etc..etc.,» Mai departe, descriindŭ calităţile adevĕratuluĭ păstorŭ alŭ bisericeĭ luĭ Christosŭ, le reduce la treĭ principale : *credinţă curată, întrégă înţelepciune* şi *autoritate morală* (sub simbolulŭ toiaguluĭ păstorescŭ).

Dojenele cele adese-orі aspre asupra relelorŭ moravurі, făceaŭ pe ceі atinşі să se necăjéscă asupra predicatoruluĭ necruţătorŭ. De aceste cărtirі elŭ se apĕră cu demnitate, rĕspunḑendŭ unora, ca acelora în Didachia 2-a de la Duminica lăsatuluĭ de brânḑă (Tom. I): «Şi nu ştiŭ ce voiŭ să maĭ ḑicŭ, că de grăimŭ vre-o-dată câte unŭ cuvîntŭ, ca să folosimŭ pe cine-va, şi maĭ virtosŭ pe înşine pentru datoria ce avemŭ, ceі maĭ mulţі rapştescŭ ḑicendŭ : «acum acesta s'aŭ aflatŭ maĭ de trébă şi maĭ învĕţatŭ de «cătŭ alţіі, să ne pue pe noі la cale: de la părinţі aşa ne-amŭ po«menitŭ şi ne-amŭ ţinutŭ şi fără aceste învĕţăturі, şi totŭ acestŭ «felŭ de obiceie amŭ avutŭ, şi nimenea n'aŭ ḑisŭ că suntŭ rele, «nicі aŭ silitŭ să ne strice obiceiurile». Că de acésta voiŭ ḑice şi eŭ, că este aşa, precum ḑiceţі voі; că vermile ce zace la rădăcina hrénuluĭ, de-ĭ va ḑice cine-va să ésă de acole, să mérgă la alte rădăcinĭ maĭ bune şi maĭ dulcі, elŭ ḑice, că maĭ dulce decât hrénulŭ nu este, căcі acolo s'aŭ născutŭ şi întru aceea s'aŭ pomenitŭ; aşa şi voі, pomenindu-vĕ întru aceste fapte şi lucrurі şi nefiindŭ cine-va să vĕ înveţe, cu adevĕratŭ vĕ parŭ amare acum vorbele mele, nefiind obicinuiţі cu dînsele. Iară când vomŭ sta cu mintea nóstră la socotéla cea adevĕrată, după cum ḑice unŭ filosofŭ «să ne cunóştemŭ pre noі înşine,» adică să ne luămŭ séma să vedemŭ din începutŭ ce amŭ fostŭ, şi acuma ce sîntemŭ, şi după mórte ce vomŭ să ne facemŭ; că sfârşitulŭ a totŭ cuvîntulŭ precum ḑice Eclisiastulŭ, este. «De Dumneḑeŭ să ne tememŭ şi «poruncele luĭ să le păzimŭ, căcі acésta este totŭ omulŭ. Că tótă fa«cerea Dumneḑeŭ o va duce la judecată»... şi aşa, pricependŭ cuvintele acestea ce vorbescŭ, şi de se vorŭ lipi de inimile vóstre, atuncі ştiŭ bine, că aţі ḑice, că nu vĕ învĕţŭ, nicі vĕ sfătuescŭ de rĕŭ».

Totuşĭ uniĭ dintre murmurătorĭ, cariĭ din motive ambiţióse, şi pre câtŭ se vede, dintre Greciĭ oploşiţĭ în ţéră, Archiereĭ şi boerĭ, aŭ mersŭ cu zavistia până a cleveti la Domnitoriulŭ Brăncovénulŭ pe Antim, că elŭ în Didachiele séle insultă în publicŭ şi atacă pe Domnitorŭ indirectŭ. Acésta se vede din apologiele luĭ Antim către Domnitoriulŭ Brăncovénulŭ, publicate în tomulŭ I alŭ predicelorŭ.

Cu tóte aceste cârtirĭ ale unorŭ rĕutăcioşĭ, predicele luĭ Antim eraŭ ascultate de mulţime cu mare plăcere, şi Biserica unde elŭ predica, era înţesată de mulţimea ascultătorilorŭ luĭ, cariĭ veniaŭ ca să-lŭ auḑă predicândŭ. Elŭ face alusie la acésta în Didachia 2-a la Duminica lăsatuluĭ de brânḑă (Tom. I): «Amŭ datorie ca unŭ păstoriŭ sufletescŭ ce m'aŭ rĕnduitŭ Dumneḑeŭ, de şi nevrednicŭ, să întinḑŭ mreja învĕţătureĭ, şi să punŭ undiţa cuvintuluĭ înaintea dragosteĭ vóstre şi, ajutorindŭ iubitoriulŭ de ómenĭ Dumneḑeŭ, amŭ nădejde bună şi fără de îndoélă, cum că voiŭ scóte dintru adânculŭ tulburăciuniĭ păcatuluĭ multŭ vĕnatŭ, căcĭ cunoscŭ voinţa inimeĭ vóstre cea bună şi dragostea ce aveţĭ spre ascultarea celorŭ de folosŭ, cu care vĕnatŭ voiŭ puté face masă cinstită şi desfătată luĭ Dumneḑeŭ; că nu să bucură, nicĭ să veseleşte Dumneḑeŭ cu altŭ-cevaşĭ maĭ multŭ, ca când s'ar întórce cine-va din ceĭ pĕcătoşĭ, dintru greşalele luĭ la pocăinţă, după cum ḑice sfânta Evangelie: «Că mare bucurie se face în ceriŭ pentru unŭ pĕcătosŭ «ce să căeşte.» Didachia dela Duminica 3-a postuluĭ mare (T. II) Antim o începe aşa: «Multă bucurie şi veselie are sufletulŭ meŭ «astă-ḑĭ, vĕḑêndŭ adunarea cea multă a dumnevóstră, care v'aţĭ a«dunatŭ cu mare pohtă ca să auḑiţĭ cuvintulŭ învĕţăturiĭ».

Antim vorbesce despre sine cu multă modestie şi smerenie: se numesce adese-orĭ pe sine: prostŭ, nevrednicŭ, neînvĕţatŭ, fără calităţile Dascălilorŭ celorŭ marĭ, şi că, dacă vorbesce în biserică, la acésta-lŭ silesce marea datorie a chiemăriĭ sale apostolice. — Aşa în Didachia 1-a (Tom. I) de la Uspenia Bogoroḑiţeĭ (Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ) Antim ḑice în exordiulŭ sĕŭ: «Pohta şi dragostea, ce vĕḑŭ la acéstă cinstită şi sfîntă adunare, mĕ îndemnă,

și neștiindu a vorbi, măcarŭ că vorba mea nu este vrednică nicĭ odată, ca să îndulcéscă cu vre unŭ mijlocŭ auđurile ascultătorilorŭ. Iară însuși Domnulŭ Christosŭ, carele aŭ săturatŭ cu cincĭ pâinĭ cincĭ miĭ de suflete și aŭ îndreptatŭ sărăcia și neputința ucenicilorŭ cu bogăția darului sĕŭ, același și înaintea dragosteĭ vóstre, prin mijlocŭlŭ vorbirilorŭ mele cele neritoricite, va întinde masă duhovnicéscă.»

«De multe orĭ amŭ stătutŭ în socotéla mea, ca dóră așĭ putè afla ceva noŭ, să đicŭ întru cinstea și lauda Prèsfinteĭ Născătóreĭ de Dumneđeŭ și pururea Fecĭórcĭ Marieĭ, dar n'amŭ pututŭ afla nimica, nu dór că nu sunt cuvinte multe și de multe felurĭ de vorbe a se grăi întru lauda mărireĭ eĭ, ci pentru că fiindŭ mintea mea turburată de norulŭ neștiinței, și maĭ virtosŭ întunecată de socotéla Dumneđeeștelorŭ și prea luminatelorŭ eĭ darurĭ, îmĭ înfruntezŭ și-mĭ ticăloșescŭ nevrednicia și neștiința învĕțăturei mele. Că de vreme ce ceĭ învĕțațĭ și pedepsițĭ întru bunătățĭ staŭ de se miră de mărirea eĭ, dar eu celŭ neînvĕțatŭ și departe de tóte bunătățile, ce voiŭ face!»

Am amintitŭ în urmă, că Antim n'a fostŭ unŭ eruditŭ, formatŭ prin școle marĭ, ci unŭ bărbatŭ talentosŭ, formatŭ și desvoltatŭ prin propria sa sîrguință, prin cetirea scrierilorŭ Dascălilorŭ celorŭ marĭ bisericescĭ și lumescĭ. Talentulŭ luĭ oratoricŭ s'a cultivatŭ prin cetirea Sfinteĭ Scripturĭ și a oratorilorŭ celorŭ marĭ aĭ bisericeĭ, precum: Chrisostomŭ, Vasilie celŭ Mare, Grigorie Teologulŭ, Grigorie Nisis, Efremŭ Sirulŭ, Damaschinŭ, Teofilactŭ, ș. a. pre carĭĭ adese-orĭ îĭ citézŭ în Didachiele sale. În introducerea sa la tomulŭ II al Didachielorŭ đice, că le-a compusŭ «adunându (cu multă ostenélă) după multe părțĭ și din multe învĕțăturĭ ale Sfinților luminătorĭ aĭ lumeĭ Dascălĭ,... scoțéndŭ și făcéndŭ tâlculŭ Evangelielorŭ din tóte Duminicile ce sunt preste anŭ».

Talentosulŭ și marele oratorŭ alŭ bisericeĭ ortodoxe de rĕsăritŭ, Ilie Miniat, contimporanulŭ luĭ Antim, a fostŭ fórte stimatŭ și iubitŭ de acestŭ din urmă. și predicele aceluia, ținute în deosebite locurĭ și ocasiunĭ și date tiparuluĭ în limba grécă, aŭ ser-

vitŭ luĭ Antim de modelurĭ în arta ritoricéscă. De la dînsulŭ Antim a împrumutatŭ forma esterióră a predicelorŭ sale, figurile oratorice, asemĕnările, istoriórele și basmele întrebuințate spre înlesnirea înțelesuluĭ și a memorieĭ ascultătorilorŭ; ba găsimŭ chiar și fragmente întregĭ împrumutate maĭ ad-literam de la Ilie Miniat; așa d. e. Didachia luĭ Antim de la Duminica 2-a a luĭ Mateiŭ (T. II) la tema: «Veniți după mine și vĕ voiŭ face vĕnătorĭ de ómenĭ,» este o prescurtare din cuvîntulŭ luĭ Ilie Miniat, la aceeașĭ Duminică și la aceeașĭ temă. Didachia de la Duminica a 3-a postuluĭ mare (Tom. 2) la tema: «Ce va folosi omulŭ, de ar dobândi lumea tótă, și-șĭ va perde sufletulŭ» este ĭarășĭ o prescurtare și prefacere a cuvîntuluĭ luĭ Ilie Miniat, la aceeașĭ temă și ḑi, ș. a.

Cu tóte aceste Didachiele saŭ predicele luĭ Antim ne-arată în autorulŭ lorŭ unŭ oratorŭ desvoltatŭ, talentosŭ și bine formatŭ. In ele întîmpinămŭ abundența oratorică a graiuluĭ, figurĭ oratorice artistice, descrierĭ poetice, sentimentalismŭ înfocatŭ de iubirea către Dumneḑeŭ și aprópele, bărbăție neclătită întru apĕrarea adevĕruluĭ și a dreptățeĭ, religiositate sinceră, consciințiósă și nefățarnică. Tóte aceste calitățĭ marĭ, nedeslipite de unŭ adevĕratŭ propoveduitoriŭ al Evangelieĭ, arată în Antim unŭ adevĕratŭ și eminentŭ Dascălŭ alŭ bisericeĭ luĭ Christosŭ, și facŭ o distinsă onóre bisericeĭ române, care l'a avutŭ de conducătorŭ alŭ eĭ.

Spre a învedera și maĭ bine talentulŭ oratoricŭ a luĭ Antim, vomŭ arăta anume unele locurĭ din Didachiele luĭ. Așa în Didachia de la 26 Octobrie, ḑiua Sfântuluĭ Dimitrie, găsimŭ unŭ izbitorŭ tabloŭ alŭ măreĭ înfuriate și al corăbieĭ învĕluite: «Mi se pare ca când așĭ vedé înaintea ochilorŭ meĭ chipulŭ măreĭ (turbate): de tóte părțile să se afle vênturĭ marĭ, să se strângă împrejurulŭ vêntuluĭ norĭ negrĭ și deșĭ, tótă marea să spumege de mânie, și pretutindenea să se înalțe valurile ca niște munțĭ; mi să pare că vĕḑŭ corabia Apostolilorŭ că se luptă cu multă sălbătăcie de turbarea măreĭ; de o parte o batŭ venturile și o turbură, de o parte o rădică spre ceriŭ, de altă parte o pogóră la iadŭ. Mi se pare că vĕḑŭ pe fețele Apostolilorŭ mórtea zugrăvită; că de frică unulŭ se

cutremură, altulŭ se spăimîntă ; unulŭ se turbură, altulŭ strigă, şi toţi cu suspinuri şi cu lacrămi cerêndŭ cu rugăciune ajutoriŭ de la Christosŭ, ce dormia : «Dómne ! mîntueşte-ne, că perimŭ». Aplicîndŭ apoi vijeliele mărei la viéţa morală a auditorilorŭ, Antim continuă : «Vênturile cele mari, ce umflă marea, sunt nevoile ce ne supără tot-d'auna, valurile, ce luptă corabia, sunt nenorocirile, carele se întîmplă în tôte ţilele: norii ce negrescŭ văzduhulŭ, fulgerile, ce orbescŭ ochii, tunetele ce înfricoşază tôtă inima vitézĕ, sunt întîmplările cele de multe feluri, neaşteptatele pagube, înfricoşările vrăjmaşilorŭ, supĕrările, necazurile, ce ne vinŭ de la cei dinafară ; jafurile, robiele, dările cele grele şi nesuferite, care le lasă Dumneţeŭ şi ne încunjură, pentru ca să cunóscă credinţa nóstră, şi să ne vadă răbdarea.»

In Didachia a 3-a de la Duminica Stâlpărilorŭ (Tom. I) Antim face unŭ frumosŭ şi duiosŭ apostrofŭ către păcătosŭ : «Unde ţ'aĭ pusŭ, păcătosule, sufletulŭ teŭ celŭ iscusitŭ, celŭ frumosŭ, celŭ minunatŭ, celŭ vredniculŭ ? Unde ţ'aĭ îngropatŭ partea cea maĭ alésă a sinelui teŭ ? Zidirea cea maĭ iscusită a dumneţeeştiĭ puĭeri, soţia cea iubită a îngerilorŭ ? Unde este frumseţa închipuireĭ ceĭ dumneţeeştĭ ? Unde este podóba darului celui Dumneţeescŭ ? Unde este slava ? Unde sunt frumseţele luĭ cele minunate, carele ilŭ ară tă maĭ luminatŭ de cât sórele ? Aşa fără de socotélă aĭ lăsatŭ să-lŭ pérdă păcatulŭ şi să-lŭ vênture ca ţĕrîna vêntulŭ ! Dar cum nu te milostiveştĭ asupra-ţĭ ? Cum nu-ţi plângĭ nenorocirea ? Plânge pentru tine biserica, plângŭ dreptiĭ, plânge îngerulŭ păzitoriulŭ sufletului teŭ, pentru căcĭ vede aevea perţarea ta ; şi tu nu verşĭ o lacrimă ? Şi tu nu te întristezĭ ? Nu viĭ în căinţă, o fiule, carele eştĭ mortŭ ?»

In Didachia de la Vinerea mare (Tom. II), Antim după ce ţice, că lacrămile sângeróse ce Domnulŭ nostru Iisusŭ Christosŭ a vêrsatŭ pe cruce pentru mîntuirea nóstră sunt maĭ pre sus de lacrămile ce noĭ amŭ vêrsa la crucea luĭ ; prin unŭ apostrofŭ fórte pateticŭ se adresézĕ către Sfînta Maria Magdalina, carea a vêrsatŭ óre-când lacrămile sale pe picióre le luĭ Iisusŭ şi le-aŭ ştersŭ cu pĕrulŭ capuluĭ sĕŭ, o rógă, ca şi ea să adaogă lacrămile eĭ la ale ascultă-

torilorŭ : «Unde eştĭ acum, Mario Magdalino, carea te obicĭnuiseşĭ să cadĭ tot-déuna la picĭórele Domnuluĭ? Unde eştĭ, ḑicŭ, ca să viĭ să verşĭ lacrămile tale şi să le ştergĭ cu pĕrulŭ tĕŭ? Vino, vino acum aicea, o sufletŭ vitézŭ, de strînge lacrămile cele de sînge şi de multŭ preţŭ ale Dascălului tĕŭ. Adă, adă vasele cele de aromate, care le-aĭ deşertatŭ în casa Fariseuluĭ, şi le umple de picăturĭ de balsamulŭ celŭ de multŭ preţŭ, şi pentru ca să le strîngĭ maĭ lesne, ĭca şi inima mea şi ale acestora ce se află acum aicĭ la biserică, şi ca cu unŭ burete nu lăsa nimicŭ, ci le strînge şi le şterge, dórŭ de s'arŭ umedĭ şi inimile nóstre, şi s'arŭ uda ceva dintr'acele picăturĭ, ce vĕḑŭ că isvorescŭ din ochiĭ ceĭ prea strălucițĭ aĭ prea dulceluĭ meŭ Stăpănŭ Iisusŭ, carele astădĭ a apusŭ pe cruce.»

Une-orĭ imaginaţia cea vie şi repede a oratoruluĭ nostru dă tablourilorŭ sale o plasticitate admirabilă. Aşa în Omilia sa cea de la urmă despre pocăinţă (Tom. I), la sfîrşitŭ, represintă pocăinţa ca o cetate mare, cu 12 porţĭ, în care toţĭ să se siléscă a intra, fie-carele prin deosebitele eĭ porţĭ : «Pocăinţa este cetatea cea mare şi minunată, ce ḑice sfîntulŭ Ionŭ la Apocalipsŭ, cap. 21, că avea 12 uşĭ: 3 despre rĕsăritŭ, 3 despre amĕḑă-nópte, 3 despre amĕḑă-ḑi, şi 3 despre apusŭ, pentru ca să potă intra printr'însele toţĭ, şi ceĭ marĭ şi ceĭ micĭ, bătrînĭĭ şi tinerĭĭ, şi fieşte-care după orînduiala sa şi după vîrsta sa. Prin cele despre rĕsăritŭ să intre ceĭ tinerĭ, ca ceĭ ce sunt la rĕsăritulŭ vieţiĭ; prin cele despre mĕḑă-ḑi să intre bărbaţiĭ, carĭ se află la mijloculŭ vîrsteĭ; prin cele despre mĕḑă-nópte să intre ceĭ bătrînĭ, alŭ cărora le este sîngele rece şi albiciunea zăpeziĭ o ţinŭ în barbă; şi prin cele despre apusŭ să intre fără de nicĭ o desnădăjduire ceĭ ce sunt la sfîrşitulŭ vieţeĭ şi aŭ amîndouĕ picĭórele în grópă şi sufletulŭ în buze, a cărora milostivirea luĭ Dumneḑeŭ le va primi pocăinţa».

Este asemenea admirabilŭ tabloulŭ, în care Antim zugrăvesce cu limba sa oratorică suferinţele mîncăilorŭ în ḑile de postŭ (Didachia 2-a la Duminica lăsatuluĭ de brînză (Tom. I); deasemenea descrierea beţieĭ, în Didachia din Duminica 10-a de la Mateiŭ (Tom. II).

Antim, după esemplulŭ sfântuluĭ Apostolŭ Pavelŭ, și alŭ vechilorŭ părinți aĭ bisericeĭ, precum : Origenŭ, Vasilie celŭ Mare, ș. a., esplicândŭ sfânta Scriptură adese-orĭ întrebuințéză înțelesulŭ misticŭ, carele constă întru aceea, că înțelesulŭ literalŭ și istoricŭ se privesce ca o scórță grósă dinafarică, sub care se ascunde unŭ înțelesŭ taĭnicŭ, duhovnicescŭ, metafisicŭ, pre care ilŭ pricepŭ cu deosebire ómeniĭ purtătorĭ de duhulŭ celŭ sfântŭ alŭ luĭ Dumneḑeŭ. Așa Antim în Didachia de la Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ, esplicândŭ urarea îngeruluĭ : «Bucură-te cea plină de darŭ, Domnulŭ este cu tine», găsesce în aceste cuvinte cele treĭ persóne ale sfinteĭ Treimĭ, Fiulŭ, Duhulŭ Sfîntŭ și Tatălŭ. In Didachia de la Duminica lăsatuluĭ de brânḑă (Tom. I), esplicândŭ cuvintele Scriptureĭ ḑise de Dumneḑeŭ luĭ Adamŭ în raiŭ : «din totŭ pomulŭ ce este în raiŭ să mâncațĭ», esplică, că prin totŭ pomulŭ se înțelege tótă învĕțătura cea dréptă a sfinteĭ bisericĭ a rĕsărituluĭ.

In Didachia 3-a de la Floriĭ, ḑice că ceĭ treĭ morțĭ, ce ĭ-a înviatŭ Christosŭ : fiica luĭ Iairŭ, fiulŭ vĕduveĭ de la Naimŭ și Lazărŭ însémnă 3 felurĭ de pĕcătoșĭ, dintre care Lazărŭ pre pĕcătosulŭ celŭ maĭ mare. Totŭ acolo, maĭ departe aducéndŭ istoria, cum Davidŭ cu petrele aruncate din praștia sa a ucisŭ pe Goliatŭ, esplică că Goliatŭ este pĕcatulŭ, Davidŭ este propoveduitorulŭ Evangelieĭ, petrele sunt cuvintele luĭ Dumneḑeŭ, iară praștia este puterea charuluĭ Dumneḑeescŭ, ș. a.

Despre țéră Antim se esprimă cu multă afecțiune, și ca unŭ adevĕratŭ patriotŭ, orĭ lăudândŭ virtuțile Românilorŭ, orĭ deplângêndŭ starea cea tristă politică și socială. Așa în întâia sa Didachie, rostită la ocasia instalăreĭ sale ca Mitropolitŭ, ḑice despre păstoriții sĕĭ, cărora se adreséză : «Eŭ nu vĕ amŭ, nicĭ vĕ ținŭ turmă mică, ci mare și înaltă; mare — pentru închinăciune și drépta credință, care o păziți curată și nespurcată, fiindŭ încunjurațĭ și îngrădițĭ între hotarele celorŭ străinĭ de felŭ, și împresurațĭ de atâtea nevoĭ și scârbe, ce vinŭ totŭ-dauna neîncetatŭ de la ceĭ ce stăpânescŭ pămîntulŭ acesta; înaltă — pentru buna ascultare și supunerea care o arătațĭ deapururea către biserică și către Archiereŭ,

de vreme ce aceste două întemeiază și întăresc biserica». In Didachia de la 29 Iunie la serbarea sfinților Apostoli Petru și Pavelu, spre lauda țĕreĭ inventéză chiar o glumă plăcută, saŭ maĭ bine ḑicêndŭ o figură ritoricéscă, ca o esplicație la marca Țĕreĭ Românescĭ: «Acum voiŭ întórce cuvîntulŭ meŭ către tine țéră chreștină, și dinpreună cu tine mĕ voiŭ bucura, căcĭ aĭ în locŭ de acoperemîntŭ pre Verhovniciĭ Apostoli Petru și Pavelŭ (1) și aĭ tipăritŭ în corôna ta chipulŭ crucii, pentru ca să nădăjduești a lua ródă de bună viețuire din lemnulŭ vieții. Nu s'aŭ întorsŭ corbulŭ odinióră în Chivotulŭ luĭ Noe, pentru căcĭ aŭ așteptatŭ să intre maĭ cu multă norocire aicea în tine, și pentru ca să aducă veștile liniștei; nu cu frunḑe de maslinŭ, ci cu ramura crucii în gură s'aŭ întorsŭ pasĕrea în brațele tale, cinstită țéră, și să laudă cu polivală între sóre și între lună. Sórele de-a drépta și luna de-a stânga sunt slăviții Apostoli Petru și Pavelŭ, și închipuescŭ semnulŭ, cum că ceĭ ce sunt întâiŭ cu ședérea apostolieĭ aŭ purtare de grijă pentru folosulŭ norodului tĕŭ, adică celorŭ drepți și celorŭ pĕcătoși; celorŭ drepți ce sunt de-a drépta, pentru căcĭ sórele luminéză ḑiua, că este și semnulŭ darului, și celorŭ pĕcătoși, ce sunt de a stânga, pentru căcĭ luna luminéză nóptea, că este semnulŭ pĕcatului. Săltéză dreptŭ aceea cu glasŭ de bucurie, și te veselește, pentru căcĭ aĭ ajutoriŭ ca aceștia și folositorĭ marĭ și biruitorĭ ferbinți ca aceștia. Voĭ iar, o dascălĭ marĭ aĭ lumeĭ, vĕḑêndŭ osârdia norodului ce stă împrejurŭ și tótă chreștinésca politia acésta, spre lauda, spre cinstea și spre prăznuirea vóstră nu ne lipsiți de căldurósa vóstră folosință și de puterniculŭ vostru acoperemântŭ».

In fine constatămŭ că, fericitulŭ Antim Mitropolitulŭ, în predicele sale, ne arată pe omulŭ renăscutŭ prin charulŭ sfîntului Duhŭ, pre unŭ adevĕratŭ păstorŭ alŭ bisericeĭ luĭ Christosŭ. Talentele luĭ cele marĭ, învĕțătura și înalta sa posițiune, care obștesce

(1) In Didachie maĭ înainte Antim esplicase misticesce, că sórele și luna, pre care Dumneḑeŭ le-a creatŭ la începutŭ, însemnaŭ pre Apostolii Petru și Pavelŭ. Acum esplicându sórele și luna din marca Țĕreĭ Românescĭ, afirmă, că ele represintă în marcă pe Apostolii Petru și Pavelŭ; iară corbulŭ cu crucea amintesce pre corbulŭ ce a trimisŭ Noe din corabie ca să afle de s'a uscatŭ pământulŭ după încetarea potopului.

deșteptă în ómenii naturalî, ce le posedă, mândria, egoismulŭ și slava deșartă, în Antim, din contra ele desvoltă modestia și smerenia chreștinéscă, pentru care adese-orî, în predicele sale, îlŭ audimŭ prostindu-se și ticăloșindu-și nesciința. Mândria este privită de dînsulŭ ca începutulŭ tuturorŭ rĕutăților din lume, și adeseorî o combate cu tótă puterea convingerii sale. În elŭ vedemŭ unŭ sufletŭ plinŭ de credință evangelică, de religiositate, de stimă și devotamentŭ către biserică și institutiunile eĭ, de iubire de ómenĭ; însuflețitŭ de Duhulŭ celŭ sfîntŭ, ce este revĕrsatŭ în sfînta Scriptură și în scrierile sfinților părinți și Dascălĭ aĭ bisericeĭ. Râvna luĭ de a lumina pre toțĭ păstoriții sĕĭ cu lumina cea sufletéscă și cu morala Evangelieĭ, este adevĕratŭ apostolică. Elŭ descrie în colorî cerescĭ strălucirea virtuților chreștine, și arată, fără cruțare tótă urăciunea și întunecimea viților, care înjosescŭ chreștinătatea. Disprețuesce hulirile și zavistiele celorŭ rĕĭ și neînfrânațĭ, cărora nu le place certarea cea duhovnicéscă; elŭ nu se teme de eĭ, ci îĭ combate și îĭ amenință cu urgia luĭ Dumnedeŭ, cu peirea sufletéscă și trupéscă, și în acésta lume și în viéța viitóre. Elŭ disprețuesce viéța acésta trecătóre, și caută a se face vrednicŭ de cea viitóre. Elŭ nu se teme de mórtea trupuluĭ, și laudă necontenitŭ pre sfinții, carii aŭ preferitŭ bunurilorŭ vieții timpurale chinurile mucenicescĭ, care aducŭ slava cea vecînică și cinstea de a fi împreună cu Christosŭ și cu plăcuții luĭ. Și în adevĕrŭ elŭ, și-a săvîrșitŭ viéța sa mucenicesce: dar numele luĭ a rĕmasŭ nemuritorŭ și după mórte, și în lume, și în cerŭ. Dea Dumnedeŭ, ca spiritulŭ celŭ sfîntŭ alŭ religiositățeĭ și alŭ cuviosieĭ luĭ Antim să se transplante și să se perpetue și în păstoriĭ și archipăstoriĭ, urmașĭ aĭ luĭ Antim Ivirena!

Din tóte privirile, descoperirea predicelorŭ nemuritoruluĭ Antim Ivirénu este unŭ mare câștigŭ pentru literatura, și maĭ alesŭ pentru predica română, carea este încă în fașă. Didachiele luĭ Antim vor servi de modelŭ pentru tineriĭ noștrĭ predicatorĭ, îndemnându-ĭ pe de o parte a studia cu osârdie sfînta Scriptură, ca pe întâiulŭ isvorŭ nesecatŭ alŭ sciinței și zeluluĭ păstoralŭ alŭ predicăreĭ, și

apoĭ pe Dascălii și oratorii ceĭ marĭ aĭ bisericeĭ ortodoxe, intre carĭ va fi de acum și Antim Ivirénulŭ, celŭ puținŭ pentru predicatoriĭ românĭ; iar pe de altă parte Antim le va servi de modelŭ de limbă românéscă, în carea trebue să vorbéscă predicatorulŭ românŭ către chreștiniĭ Românĭ. Este tristŭ și nesuferitŭ auduluĭ și simțuluĭ chreștinescŭ alŭ Românuluĭ, când aude pe unŭ predicatorŭ de aceștĭ noĭ, adresându din amvonulŭ românescŭ frase și vorbe stréine, prin carĭ aceștĭ tinerĭ credŭ că-și recomandă procopséla lorŭ limbistică, și nu aŭ în vedere că limba predicatoruluĭ trebue să fie înțelésă de toțĭ auditoriĭ, orĭ de ce clasă arŭ fi eĭ. Aceștĭ tinerĭ predicatorĭ trebue să-și însușéscă adevĕrata limbă a predicеĭ române prin o cetire osîrdnică a cărțilorŭ nóstre bisericescĭ, în care să cuprinde adevĕrata limbă a poporuluĭ românŭ, și pe carea toțĭ o înțelegŭ, și învĕțațĭ și neînvĕțațĭ. Să lase teoriile limbistice de purismŭ și barbarismŭ pe socotéla literaților profanĭ, carii de multe orĭ rătăcescŭ în multe și apoĭ revinŭ. Biserica trebue să fie în tóte ale eĭ, și în limbă, ca o stâncă tare și nemișcată, de carea se isbescŭ și se răsipescŭ valurile fără a o puté dĕrîma. Toțĭ scriitoriĭ ceĭ bunĭ dintre Românĭĭ mirenĭ aŭ părăsitŭ absurditățile radicalismuluĭ limbisticŭ. Cu atâta maĭ vîctosŭ clerulŭ cultŭ alŭ Românieĭ trebue să se discătușeze de acele superstițiuni, de unŭ pretinsŭ purismŭ, carele sărăcesce și denaturéză limba fără nicĭ un folosŭ practicŭ la desvoltarea nóstră intelectuală, morală și națională.

O mare mângâere pentru mine este, că literatura nóstră acum posede înseșĭ originalele Didachielorŭ, scrise cu însășĭ mâna luĭ Antim. D-lŭ C. Erbiceanu în vara trecută a discoperitŭ în monastirea Căldărușaniĭ însușĭ originalulŭ Didachielorŭ din tomulŭ I, de pe carĭ noĭ până acum posedamŭ numaĭ o copie, acea făcută în anulŭ 1781 de Archimandritulŭ Grigorie Delénu. Domnulŭ Dimitrie Sturdza, Ministru de culte, a regulatŭ a se eda tomulŭ I alŭ Didachielorŭ luĭ Antim atâtŭ dupre copia Archimandrituluĭ Grigorie Delénu, cât și dupre originalulŭ găsitŭ în urmă de D-lŭ C. Erbicénu. Tomulŭ II, precum amŭ dovedităŭ, este iarăși cartea originală scrisă de însuși Antim, și sperămŭ că în curêndŭ va vedé și

ea lumina tiparului, spre complectarea operei predicatorale a mareluĭ luminătorŭ alŭ bisericeĭ române Mitropolitului Antim Ivirénul,

Mitropolitulŭ Antim, precum scimŭ, a avutŭ unŭ sfârşitŭ tragicŭ, casa şi averile luĭ aŭ fostŭ jăfuite, dar lucrările luĭ literare le-aŭ păstratŭ amiciĭ luĭ intimĭ, precum şi cărţile luĭ de predică românéscă. Ele aŭ rĕmasŭ nelipărite; dar s'aŭ copiatŭ în tăcere de ceĭ ce simţiaŭ preţulŭ şi însemnătatea lorŭ pentru biserica şi clerulŭ românŭ. De ele s'aŭ folositŭ în urmă şi alţĭ predicatorĭ românĭ; căcĭ aşa se explică d. e. scurtările, ştersetúrile şi adaosurile cu altŭ condeiŭ ce se vĕdŭ în manuscrisulŭ Archimandritului Grigorie Delénu. De ele s'aŭ folositŭ şi bărbaţĭ literaţĭ, în privinţa stiluluĭ, a materialuluĭ limbisticŭ şi a formelorŭ gramaticale; acésta se vede din multele trăsăturĭ pe sub rânduri cu creionŭ roşŭ, de multe orĭ pagine şi file întregĭ.

Dumneḑeŭ a bine-voitŭ ca luminătorulŭ bisericeĭ române, nemuritorulŭ Antim, şi dupĕ mórtea sa, să nu rĕmână tot-d'a-una sub obrocŭ, ci sĕ se pună în sfeşnicŭ, ca să lumineze pentru tot-d'a-una, şi să aprindă din lumina sa şi alte luminĭ multe în biserica patrieĭ nóstre.

Sfârşescŭ, recomandându acéstă preţiósă operă tuturorŭ acelora, cărora şi autorulŭ eĭ o a recomandatŭ după ce o a scrisŭ: «Cucernicilorŭ întru Christosŭ iubiţĭ fraţĭ ai noştri preoţĭ, şi tuturorŭ pravoslavnicilorŭ Chreştinĭ» din România. Eŭ o maĭ recomandŭ încă tuturorŭ seminariştilorŭ, cariĭ se pregătescŭ a deveni când va păstorĭ şi propoveduitorĭ aĭ cuvintuluĭ luĭ Dumneḑeŭ în România, ca să le fie de modelŭ în tóte chestiunile dogmatice, morale, bisericescĭ, despre care aŭ a predica, de arta oratorică, şi de limba, cu carea trebue a se exprima în amvonulŭ românescŭ.

STUDIŬ

ASUPRA

LEGEI CELORŬ XII TABULE

DE

IOANŬ CALENDERU
Membru corespondentŭ alŭ Academieĭ Române.

Şedinţa de la 13 Aprilie 1888.

PRECUVÎNTARE

Publicândŭ, cu treĭ anĭ înainte, lucrarea nóstră asupra dreptuluĭ pretorianŭ şi rĕspunsurile Prudenţilorŭ, noĭ ţiceamŭ că acéstă lucrare era estrasă dintr'o altă operă care cuprinde studiulŭ generalŭ alŭ isvórelorŭ Dreptuluĭ Romanŭ, de la înfiinţarea Romeĭ până la epoca de decădere, care precedă distrugerea imperiuluĭ Romanŭ, şi că speramŭ să publicămŭ maĭ târţiŭ treptatŭ — şi în părţĭ osebite, dacă nu în întregŭ — lucrările nóstre asupra celor-lalte sorginte ale acestuĭ vechiŭ dreptŭ.

Istoria originilorŭ dreptuluĭ a atrasŭ tot-d'a-una spiritulŭ nostru, ne întórcemŭ spre ea cu fericire, căcĭ amŭ găsitŭ de multe orĭ într'însa o consolaţiune a decepţiunilorŭ sufletescĭ. Ast-felŭ cutezămŭ a spune cu Montesquieu că ea ne încântă, că avemŭ o tragere de inimă pentru cei vechĭ, gata fiindŭ a repeta cu Pliniu «la Atena te ducĭ? Respectéză Deiĭ.»

Credemŭ că ne-amŭ ţinutŭ făgăduiala, pe cât ne iartă ocupaţiunile nóstre dilnice, şi că amŭ justificatŭ acésta preferinţă. Într'adevĕrŭ, ultima nóstră publicare asupra Consiliuluĭ Impĕraţilorŭ la Roma şi la Constantinopolĭ, cu unŭ apendice asupra edictelorŭ, rescriptelorŭ şi mandatelorŭ imperiale, etc., se légă la douĕ isvóre ale Dreptuluĭ Romanŭ: Constituţiunile Imperiale şi rĕspunsurile Prudenţilorŭ. Prin publicaţia acésta amŭ voitŭ între alte, să demonstrămŭ influenţa pe care jurisconsulţiĭ aŭ dobândit'o în Consiliulŭ Impĕraţilorŭ, şi prin urmare transformarea ce eĭ aŭ operat'o în sciinţa Dreptuluĭ. Favórea cu care critica, atâtŭ din ţĕră cât şi din străinĕtate, a binevoitŭ să priméscă slabele nóstre încercărĭ, cu tótă ariditatea şi cu tóte greutăţile ce le presintă acestŭ felŭ de lucrărĭ ne face să dicemŭ cu Cicerone, şi nu fără óre-care recunoscinţă faţă cu cetitoriĭ noştri: *jucundi acti labores*, amintirea lucruluĭ făcutŭ nu e lipsită de plăcere.

Astăḑĭ ne propunemŭ să urmămŭ seria studielorŭ nóstre estrăgéndŭ din manuscrisulŭ nostru generalŭ studiulŭ uneĭ alte sorginte a Dreptuluĭ Romanŭ, unuĭ monumentŭ de legislaţiune care a făcutŭ admiraţiunea primuluĭ din oratoriĭ Romeĭ, pe care-lŭ citarămŭ odinióră. Elŭ vorbesce cu înflăcărarea unuĭ sufletŭ de patricianŭ şi cu totulŭ Romanŭ, de acésta instituţiune legislativă ale căreĭ principiĭ, se continuară multe secole după înfiinţarea imperiuluĭ Romanŭ, voimŭ să vorbimŭ de Legea celorŭ XII Tabule, care în fondŭ este o culegere a obiceiurilorŭ, a datinelorŭ, a tradiţiunilorŭ şi a legilorŭ unite într'unŭ corpŭ de pravile.

Vomŭ observa maĭ întâiŭ cu privire la acestŭ monumentŭ, că în antichitate legea presintă universalŭ acelŭ caracterŭ religiosŭ, care a dispărutŭ de atâtea secole. Legea vine acolo directŭ de la Deitate. Oracolulŭ de la Delphi este divina călăuză a luĭ Licurgŭ şi într'un cât-va şi a luĭ Solone; nimfa Egeria sfătuesce în tóte pe Numa. Dumneḑeŭ o descopere luĭ Moise în mijlocŭlŭ tunetelorŭ şi a trăsnetelorŭ, Mahometŭ scrie legĭ dictate de Dumneḑeŭ.

Egiptulŭ are unŭ singurŭ codice, de întreită însuşire; religiosŭ, politicŭ şi civilŭ. În Grecia vedemŭ acestŭ principiŭ religiosŭ slă-

bîndu-se neîncetatŭ. La Roma, cu timpulŭ, elŭ suferă asemenea o transformare. Perdêndŭ cu încetulŭ însemnătatea sa, va ajunge după unŭ periodŭ de maĭ multe secole la recunóscerea unuĭ dreptŭ civilŭ în afară de dreptulŭ religiosŭ. Legea celorŭ XII Tabule de care ne propunemŭ să vorbimŭ acĭ este maĭ întâiŭ de tóte o operă curatŭ omenéscă; legenda n'are nicĭ o parte la întocmirea eĭ.

Dicemŭ maĭ susŭ că acéstă lege este o adunare de datine. Acéstă observaţiune ne face se atingemŭ şi cestiunea influenţeĭ moravurilorŭ asupra legilorŭ în antichitate. La Roma maĭ multŭ decât orĭ unde, legea este expresiunea cea maĭ vie a moravurilorŭ, a trebuinţelorŭ şi a geniuluĭ sĕŭ; şi când libertatea dispăru, causa e că dispăruse şi moravurile pe carĭ era ea întemeiată.

Să vorbimŭ acumŭ de Sparta, fiica Dorienilorŭ, poporŭ pătrunsŭ de principiĭ aristocratice. Unŭ numĕrŭ restrînsŭ de familiĭ compunêndŭ Statulŭ; ast-felŭ era Sparta. Acea Spartă, ast-felŭ constituită, era totŭ, absorbea totŭ, până şi sentimentulŭ aşa de sfântŭ, de firescŭ, de neînvinsŭ în ideele tutulorŭ celor-l-alte némurĭ omenescĭ; până la sentimentulŭ maternŭ şi filialŭ. Spartiatulŭ nu avea decât o mamă: Sparta; mama n'avea decât unŭ copilŭ: iarăşĭ Sparta— familia venea numaĭ în alŭ doilea rêndŭ. Dacă Licurgŭ, persónă reală saŭ mitică, găsĭ atâta înlesnire pentru a face să se primescă codicele sĕŭ de ferŭ; causa e că nu făcea decât să consfinţéscă nisce ideĭ doriene, de carĭ Spartiatulŭ era pătrunsŭ prin ereditate.

Dacă acéstă idee a înrîuriréĭ moravurilorŭ la Sparta nu a fostŭ tot-d'a-una bine simţită şi a fostŭ chiar nesocotită de uniĭ învĕţaţĭ, sapientele lucrărĭ ale luĭ Otfried Müller şi după dînsulŭ ale ilustruluĭ Ampère care le a întăritŭ, aŭ făcutŭ lumina asupra acestuĭ punctŭ.

Cât pentru legile pe carĭ Solone le făcu pentru Atena, nu încape îndoială, de óre-ce Solone a îngrijitŭ sĕ vestéscă pe concetăţeniĭ sĕĭ, dacă n'ar fi sciutŭ deja acésta, că legile sale eraŭ maĭ tóte croite după obiceiurile, datinele şi deprinderile Atenienilorŭ. Acestŭ poporŭ, de origine ioniană, supsese împreună cu laptele ionianŭ aplecărĭ, instincte chiarŭ, democratice: de aci moravurile sale şi iubirea sa a libertăţeĭ; libertate politică şi individuală, iubire care

contrasta ca ḑiua cu nóptea. cu deprinderile aristocratice și autoritare carĭ făceaŭ din Sparta unŭ lagărŭ și din toțĭ locuitoriĭ seĭ o armată.

Să revenimŭ acumŭ la Roma care ajunse stăpâna lumeĭ, și a cărei societate se confunda cu acea a genuluĭ umanŭ și să cercetămŭ în câte-va rênduri, care a fostŭ înrîurirea, saŭ acțiunea moravurilorŭ asupra legilorŭ la acestŭ poporŭ care, la rêndulŭ sĕŭ, a datŭ moravurile și legile sale la maĭ toțĭ locuitoriĭ pămîntuluĭ.

Maĭ întâiŭ carĭ eraŭ aceste moravurĭ? Natura lorŭ arată o origine esențialminte etruscă. Acéstă origine, o regăsimŭ în privința religiósă, în augurele trase din sborulŭ păserilorŭ, în inspecțiunea măruntaelorŭ victimelorŭ. Tóte acestea pórtă tiparulŭ etruscŭ; era o întrégă importație, o copie de o fidelitate deplină. În privința politică se găsĭa la Roma ca și în Etruria unŭ Senatŭ, plebeĭ, *gentes*, *clientes*. Latium și Sabinia adaosĕră la aceste moravurĭ spiritulŭ patriarcalŭ și rĕsboinicŭ; din tóte aceste elemente s'aŭ formatŭ moravurile, geniulŭ romanŭ, piosŭ, gravŭ, și neînduplecatŭ, care avea să ducă Roma la cucerirea lumeĭ.

Originea acestorŭ datine scăpă negreșitŭ multŭ timpŭ acelora carĭ le practicaŭ fără a-și da sémă de ele. Dar studiulŭ amănunțitŭ alŭ antichităței, maĭ cu sémă a Etrurieĭ și a Sabinieĭ, arată în cele din urmă acéstă origine într'unŭ chipŭ neîndoiosŭ.

Cât pentru înrîurirea acestorŭ moravurĭ în domeniulŭ legislativŭ, o vedemŭ manifestându-se, fie în schimbările politice, fie în desvoltarea legeĭ civile. Pentru a ne convinge de ele, e de ajunsŭ să urmărimŭ istoria poporuluĭ romanŭ în preschimbările sale. Să luămŭ câte-va esemple: Sub Serviu Tullĭu elementulŭ populară pare a se substitui elementuluĭ sacerdotalŭ și aristocraticŭ, când poporulŭ romanŭ fu împărțitŭ în centuriĭ. Va negà cine-va că acéstă schimbare a fostŭ unŭ efectŭ alŭ schimbărilorŭ moravurilorŭ? Aristocrația ce e dreptŭ, pare a fi reluatŭ puterea sub domnia luĭ Tarquin, însă legiuirea luĭ Serviu Tullĭu, se păstră, dacă nu ca dreptŭ, celŭ puținŭ ca tradițiune, și devenĭ paladiulŭ plebeilorŭ în lupta lorŭ în contra precăderilorŭ patriciane. După acea venĭ revoluțiunea

cea mare, care goni pe Tarquin. Care este principalulŭ caracterŭ alŭ acesteĭ revoluţiunĭ, precum şi a aceleĭ care produse gonirea decemvirilorŭ? Unŭ caracterŭ esenţialmente moralŭ, rĕsbunarea moravurilorŭ înfruntate cu îndrăsnélă prin îndoita siluire, comisă în contra Lucreţieĭ, plănuită în contra Virginieĭ. Patricienii şi plebeiĭ încheiară o gloriósă înţelegere pentru a le rĕsbuna.

Se scie că legile romane, rodulŭ acestorŭ moravurĭ austere în tóte, fură atroce, până în aşa gradŭ că dedeaŭ tatâluĭ dreptulŭ de mórte asupra copiilorŭ sĕĭ, şi acelŭ de a-ĭ vinde ca sclavĭ de treĭ orĭ d'a rêndulŭ. In spiritulŭ acestorŭ legĭ, copilulŭ, soţia, nu sunt nimicŭ, nimicŭ altŭ de cât nisce lucrurĭ; tatălŭ de familie e pentru eĭ stăpânŭ şi Ḑeŭ. Legile sunt de o asprime nemărginită faţă cu delictele comise în dauna proprietăţeĭ, mai cu sĕmă în contra proprietăţeĭ rurale, se vede că ele apără fără milă interesulŭ agricolŭ; acésta se observă mai alesŭ în legea celor XII Tabule, care nu este—precum se va vedea mai josŭ— decât expresiunea sinceră a vechilorŭ datine romane.

De alt-felŭ autorii aŭ arĕtatŭ neîndoiosŭ marea înrîurire pe care moravurile aŭ avut'o, mai alesŭ la Roma, asupra legislaţiuneĭ. Legea nu se sprijinesce numai pe moravurĭ, e mai esactŭ de a ḑice cu Ampère că ea «este unŭ trupŭ cu ele împreună, şi participă la tóte revoluţiunile şi schimbările lorŭ.»

Credemŭ de cuviinţă a opri aci acéstă introducere destulŭ de lungă prin ea însăşĭ, ḑicêndŭ cu călugărulŭ de la Govora celorŭ carĭ vorŭ binevoi a ne citi:

«de va fi ceva greşitŭ, cu a spiritului blândeţe să îndreptaţi, iar nu să blestemaţi; căcĭ nu a scrisŭ îngerŭ, ci mâna supusă greşeleĭ şi de lutŭ.»

Capitolulŭ I. Originea legilorŭ celorŭ XII tabule. (1)

SUMARIŬ.

Diferite definiţiĭ ale legeĭ celorŭ XII Tabule.— Fapte istorice carĭ făcură să se redacteze acéstă lege; luptă între cele doŭă elemente, patricianŭ şi plebeŭ. —

(1) *Accarias*. Eléments de droit Romain, t. I, p. XV şi urm.
Adam. Antiquités Romaines.
Ampère. La Grèce, Rome et Dante, p. 415 şi urm.
Beaufort (de). La république romaine.
Berriat Saint-Prix. Histoire du droit Romain.
Blondeau et Bongean. Institutes de Droit Justinien, t. I, p. 61 şi urm.
Demangeat (Ch.) Cours élémentaire de droit Romain, t. I, § 17.
Ferrière. Histoire du droit romain
Giraud (Ch.) Histoire du droit romain, ou introduction historique à l'étude de cette législation
Gravina Esprit des lois Romaines, p. 38-126; 480-483.
Labatut Edmond. Histoire de la préture, p. 26-32.
Maynz. Eléments de Droit Romain, t. I, § 17.
Namur (P.) Cours d'Institutes et d'histoire du droit Romain, t. IV, p. 16-18.
Rivier. Introduction historique au droit Romain, § 36.
Kalinderu (I.) Essai sur les sources du droit Romain Paris.
» » Droit prétorien et réponses des prudents. Paris.
Brunns. Fontes Juris Romani antiqui. ed. quarta, p. 14-36.
Deurer. Grundriss der Instituten § 63.
Dirksen. Uebersicht der bisherigen Versuche zur Kritik und Herstellung der XII T. Fragmente
» Versuche zur Kritik und Auslegung der XII Tafeln, p. 210-211.
Ewald-Schmidt. Ueber den Zweck des römischen Decemvirats. Halberstadt 1871.
Haeckermann. De legislatione decemviriale. Gryphiae 1843 (mai cu sémă pentru influenţa ce acéstă legiuire a avut'o asupra sórteĭ plebeĭ)
Haubold. Instit. Juris Romani privati historiae dogmaticae epitome Leipzig 1821.
Hugo. Rechtsgeschichte, p. 97 şi urm.
Klotz. De duodecim tabularum libello eiusque origine. Lipsca 1838
Padelleti Storia del Diritto romano, p. 74.
Pauly's. Realencyclopledie des R. (Rein) t. VI. 2, p. 1559 şi urm.
Puchta. Pandecten § 54, 55.
Schrammen. Legibus a decemviris datis, utrum nova Reipublicae Romanae forma constituta sit necne. Bonn 1862.
Scholt. Legis XII tabularum reliquae 1866. Lips. 1866.
Serafini Filippo. Instituzioni di Diritto romano comparato al Diritto civile patrio, p. 7-9, Firenze 1881.
Idem. Elemente di Diritto romano, p. 74.
Terrasson. Histoire de la Jurisprudence Romaine.
Warnkönig. L. A. Vorschule der Instituten und Pandecten (Friburg 1839)
Zimmern. Geschichte des römischen Privatrechts, vol I § 29 şi 30.

La începutulŭ Republicei nu mai erau legi, numai obiceiurile remăsese; legile regale în cari erau ele conținute nu mai puteau să convie; ele favorisau prea multŭ patriciatulŭ în dauna plebei. — Tribunii cerŭ legi prescrise; cum triumfă ei de resistența patricianilorŭ. — Unŭ senatŭ consultŭ desemnă trei comisari cari voru fi trimeși în Grecia; istoricii nu se înțelegŭ asupra caracteruluĭ misiunei lorŭ; ea a fostŭ chiarŭ contestată — Decemviriĭ sunt însărcinați cu redacțiunea unorŭ legi nouĕ; promulgarea legei celorŭ XII Tabule. — Numirea unorŭ noi decemviri pentru a completa opera primilorŭ; atentatulŭ luĭ Appiu pune capĕtŭ putereĭ lorŭ. — Greculŭ Ermodorŭ ar fi ajutatŭ pe Decemviriĭ în lucrarea lorŭ. — Din ce materie erau tabulele pe cari legile aŭ fostŭ scrise; istoricii nu sunt de o părere asupra acestuĭ amĕnuntŭ — Cum cuvîntulŭ Carmen întrebuințatŭ de Cicerone pentru a arĕta legea celorŭ XII Tabule a pututŭ să înșele pe unii comentatori și a-i face să crĕdă că acestă lege era scrisă în versuri. — Principaliĭ comentatori aĭ legeĭ celorŭ XII Tabule. Cum s'a pututŭ reconstrui acestă lege, cu ajutorulŭ fragmentelorŭ găsite prin autoriĭ vechi.

Monumentulŭ celŭ mai vechiŭ alŭ legislațiuneĭ romane, după legile regale, portă numele de lege a celorŭ XII Tabule. Acestea sunt legile pe cari Grecii le numescŭ ρωμαϊκαι ξξιωνες (1), iar autoriĭ latini: cele XII prin escelență; legi sânte, tabule sacre conținendŭ totŭ ce nu trebue făcutŭ pe cari Horațiŭ (2) le numesce tabule cari opresc ŭ de a pĕcătui *(tabulas peccare vetantes)* din causa severitățeĭ cu care pedepsiaŭ delictele, și pe cari Titu Liviu (3) nu se sfiesce să le definéscă: *Corpus omnis romani juris, fons publici, privatique juris* (Culegere completă a dreptuluĭ romanŭ, fôntână a dreptuluĭ publicŭ și privatŭ). Să vedemŭ acuma care este originea acestorŭ celebre legi.

După căderea regilorŭ, se încinse lupta între patricienĭ și plebeĭ, luptă care urmă mai multe secole cu alternative de acțiune și de reacțiune și care ține unŭ locŭ așa de mare în istoria Republicei Romane, încât schimbările adînci aduse cu încetulŭ în constituțiunea politică fură consecințele eĭ. În acelaș timpŭ se introduseră și moravurĭ noi, cari transformară caracterulŭ religiosŭ alŭ

(1) Se numea astfelŭ nisce tăbliță de lémnŭ, de formă aprópe pătratŭ și cari se învîrtiaŭ în jurulŭ unei axe.

(2) IV. Ep., I.

(3) C. III, cap, 34.

legilorŭ primitive, legĭ eminamente patriarcale şi răsboinice. Masele chiemate la viaţa politică desfăşurară pentru mărirea Romeĭ o activitate şi o ardóre patriotică carĭ uimescŭ închipuirea. Bărbătésca vîrtoşie a Romanilorŭ pare a fi particulară ţĕreĭ lorŭ. Astfelŭ comoţiunile cele maĭ teribile carĭ s'arŭ fi părutŭ că eraŭ să sdruncine Republica până în temeliĭ, devinŭ din contra împrejurărĭ, carĭ la urmă îĭ aducŭ folosŭ, desvoltându geniulŭ eĭ şi întărindŭ basele constituţiuneĭ sale.

Aceste desbinărĭ nu eraŭ să înceteze decât în ḑiua când toţĭ cetăţeniĭ vorŭ avé drepturĭ egale ; când legea lămuritŭ scrisă şi liberŭ primită va apĕra plebea (1) în contra nedreptăţeĭ şi tiranieĭ patriciatuluĭ.

La începutulŭ Republicĕĭ nu maĭ eraŭ aşa ḑicêndŭ legĭ. Neapĕratŭ legile regale se păstrase ca datine, afară de acele, carĭ nu se potriveaŭ cu aşeḑĕmintele democratice ; dar aceste legĭ nu puteaŭ să convie decât unuĭ poporŭ încă barbarŭ şi supusŭ autorităţeĭ despotice a unuĭ rege ; iar nu unuĭ poporŭ liberŭ. Când plebea, sub influenţa unuĭ guvernŭ nouŭ, începŭ să se civiliseze şi să se instruiască, ea vĕḑŭ că era pe fie care momentŭ victima lăcomieĭ patricienilorŭ. Ea părea că nu lepĕdase jugulŭ regalităţeĭ decât pentru a cădé sub jugulŭ maĭ teribilŭ încă alŭ patriciatuluĭ.

Tribuniĭ carĭ aveaŭ misiunea de a apĕra plebea în contra încălcărilorŭ celorŭ marĭ, n'aveaŭ puterea să preîntîmpine rĕulŭ. Într'adĕvĕrŭ, numaĭ patricieniĭ aveaŭ cunoscinţa legilorŭ şi administraţiunea justiţieĭ, şi sub cuvintŭ de a aplica legea, eĭ îşĭ rĕs

(1) Nu trebue să se confunde, şi istoriciĭ romanĭ afirmă acésta, poporulŭ (*populus*) care coprindea numaĭ pe patricienĭ cu plebea (*plebs*). Astfelŭ, ca să citămŭ numaĭ câteva esemple, Titu-Liviu (XXIX, 25) atribue lui Scipione oferindŭ o jertfă ḑeilorŭ, cu ocasiunea plecărĕĭ sale din portul Lilibeŭ spre Africa, cuvintele următóre : Ḑeĭ şi ḑeiţe, vĕ rogŭ se priviţĭ cu unŭ ochiŭ îndurătorŭ totŭ ce se face şi se va face sub comanda mea, şi să faceţĭ să fie spre gloria mea şi spre folosulŭ poporuluĭ şi plebeĭ romane (*populo plebique romanae*). Macrobiu în *Saturnalele* (I, 17) spune că un oracolŭ găsitŭ în operile vechiuluĭ poetŭ Marcĭŭ coprindea cuvintele următóre :

«Romanĭ, dacă voiţĭ se goniţĭ de pe teritoriulŭ vostru inimiculŭ şi polopulŭ acesta de naţiunĭ străine, vĕ sfătuescŭ să onoraţĭ pe Apolone cu jocurĭ pe care le veţĭ celebra cu toţiĭ în fie care anŭ. Jocurile acestea să fie presidate de pretorele însărcinatŭ cu judecarea poporuluĭ şi a plebeĭ (*qui jus populo plebique dabit*).»

bunaŭ lesne pe plebeienĭ. Decisiunile lorŭ, departe de a se inspira de dreptate eraŭ tot-d'a-una în favorulŭ patriciatuluĭ, şi interesele plebeĭ eraŭ neîncetatŭ sacrificate. In cele maĭ multe casurĭ, legea era mută şi judecătoriĭ hotăraŭ după capriciulŭ lorŭ. O reformă era dar neapĕrată; trebuia să se înfiinţeze legĭ positive, libere de orĭ ce întunericŭ şi lesne de cunoscutŭ pentru orĭ care cetăţénŭ. Cu tendinţa acésta tribuniĭ lucrândŭ împreună, căutară unŭ mijlocŭ de a uşura plebea, de a o scăpa de atacurile necurmate ale celorŭ marĭ şi de a stîmpĕra resculările carĭ ameninţaŭ se ducă Roma la peire. Tribunulŭ Terentillus Arsa începŭ lupta; elŭ cerŭ să se stabiléscă legĭ fixe şi ca cetăţeniĭ să fie astfelŭ feriţĭ de volniciele judecătorilorŭ (1). Propunerea sa se amână însă, sub cuvintŭ că consuliĭ lipsindŭ din Roma (eĭ eraŭ duşĭ se comande armatele) ar fi contrariŭ orĭ căreĭ dreptăţĭ să se introducă legĭ nouĕ fără scirea consulilorŭ şi a armateĭ; se maĭ spuse că atarĭ schimbărĭ cerŭ o bună chibzuire şi nu puteaŭ să fie făcute decât în adunarea generală a poporuluĭ romanŭ; iar în momentulŭ acela nu era cu putinţă să se chieme o asemenea adunare. Pe aceste cuvinte, tribuniĭ se învoiră să-şĭ suspende propunerea până la întorcerea acelorŭ magistraţĭ. Când consuliĭ se întorseră la Roma, tribuniĭ reînnoiră cererea luĭ Arsa, ba o maĭ desvoltară (2). Eĭ voiaŭ ca cincĭ cetăţenĭ, numiţĭ într'o adunare a plebeĭ, şi printr'însa, să fie însărcinaţĭ cu facerea uneĭ pravile care s'arŭ espune pe piaţa publică, pentru ca fie care să pótă lua cunoscinţă şi să facă observările sale.

Era firescŭ lucru, adăogaŭ tribuniĭ, ca ceĭ cincĭ comisarĭ să fie aleşĭ printre plebeĭ; căcĭ justiţia fiindŭ în mâna patricienilorŭ, trebuia ca ceĭ ce sufereaŭ şi se plângeaŭ de acéstă justiţie, să propue îndreptarea legilorŭ vechĭ, şi facerea celorŭ nouĕ; cu mijlocŭlŭ acesta, eĭ vorŭ avé neapĕratŭ o garanţie îndestulătóre. Insă dinaintea uneĭ cererĭ de aşa felŭ, mândria patricienilorŭ nu se dete

(1) Titu Liviu, c. III, cap. 9.
(2) Dionisie din Halicarnasa. *Ant. Romane* c. 10.

înapoĭ, eĭ se indignară de propunere și apărară cu bărbăție și îndărătnicie pretinsele lorŭ drepturĭ (1).

Atuncĭ pentru a înlătura unŭ răsboiŭ civilŭ, tribunii schimbară cererea lorŭ, eĭ îngăduiră ca comisiunea să fie mixtă, adică compusă în numĕrŭ egalŭ de membrii din cele două ordine. Senatulŭ la rêndulŭ sĕŭ cercetă acĕstă propunere în anulŭ 300 alŭ Romeĭ, sub consulatulŭ luĭ Spuriu Tarpeiŭ și Ateriŭ Terminiu și hotărî că se vorŭ trimete în Grecia treĭ din membriĭ comisiuneĭ (2).

Acestŭ numĕrŭ e în genere admisŭ, totuși Bouchaud, interpretândŭ rĕŭ pasagiulŭ din Pomponiu (3) privitorŭ la decemvirĭ, pretinde că după acestŭ jurisconsultŭ, nu se trimeseră treĭ, ci ₫ece deputațĭ în Grecia. Dar Bouchaud se înșală. Pomponiu vorbindŭ acolo de decemvirĭ, a vrutŭ numaĭ să spuie că li s'a datŭ voia să alégă legĭ pentru Romanĭ dintre cele usitate printre popórele Greciеĭ. Aceștĭ treĭ comisarĭ fură prin urmare însărcinațĭ să mérgă până la Atena (4) și să cerceteze, să adune, la casŭ de trebuință, legile carĭ păreaŭ că convinŭ maĭ bine lireĭ poporuluĭ romanŭ.

Acestŭ senatus-consultŭ care fŭ întăritŭ printr'unŭ plebiscitŭ, conține o deposiție care ne dă deja o idee de mândria romană. Se scrisese că se vorŭ pregăti treĭ nave cu o magnificență demnă de persónele pe carĭ le vorŭ transporta. Comisariĭ aleșĭ eraŭ Sp. Posthumiu, Sext. Sulpiciu și A. Manliu (5).

Trimeterea acesteĭ ambasade a fostŭ de multe orĭ pusă în îndoială, și pentru prima dată de Vico. In Francia, Bonamy a reluatŭ tesa ilustruluĭ Italianŭ și a desvoltat'o sprijinându-se pe argumente nouĕ (6). Istoriculŭ englezŭ Gibbon este asemenea de părerea luĭ Vico; eacă cum se esprimă (7): «Titu-Liviu și Dionisie din Ha-

(1) Dionisie din Halicarnasa. *Ant. Rom* c. 10.

(2) Titu Liviŭ III, 31.

(3) C. 2. § 4, *De Orig. Juris.*

(4) Titu Liviŭ, c. III. cap. 31. După Dionisiŭ (*Ant. Rom.* c. 21), trimișiĭ eraŭ însărcinațĭ să se ducă în orașele grecescĭ ale Sudului Italieĭ, saŭ Grecia-Mare și în Atena.

(5) Gravina. p. 480; Titu Liviŭ III, 31

(6) V. t. XII din *Mémoires, de l'Académie des Inscriptions et belles-lettres* din Franța.

(7) *Histoire de la décadence et de la chute de l'Empire romain* t. I. p. 165.

licarnasa, seduşĭ unulŭ şi altulŭ de mândria naţională, vorŭ să credă că deputaţiĭ Romeĭ se duseră la Atena pe timpulŭ cărmuireĭ înţelepte şi strălucite a luĭ Pericle şi că legile luĭ Solone se întipăriră în cele XII tabule. Dacă barbariĭ din Esperia arŭ fi trimesŭ ambasadorĭ la Atena, numele romanŭ arŭ fi fostŭ bine cunoscutŭ Grecilorŭ înainte de domnia luĭ Alexandru, şi curiositatea vremurilorŭ de maĭ apoĭ ar fi căutatŭ şi proclamatŭ cea maĭ mică mărturie privitóre la acestŭ punctŭ. Nimicŭ nu arată însă aşa ceva în monumentele Ateneĭ, şi e greŭ de creduţŭ ca nişce patricienĭ să fi făcutŭ o călătorie lungă şi periculósă pe mare pentru a copia modelulŭ celŭ maĭ perfectŭ de democraţie.» Comparândŭ tabulele luĭ Solone cu acele ale Decemvirilorŭ, se póte găsi vre o asemănare, produsă de întîmplare, vre-una din acele regule pe care natura şi raţiunea le inspiră fie cărei societăţĭ, câteva probe ale originеĭ comune ale celorŭ duoĕ naţiunĭ carĭ se trăgeaŭ póte din Egiptŭ saŭ din Fenicia; în trăsurile însă cele marĭ ale legiuireĭ publice şi private, legislatoriĭ Romeĭ şi Ateneĭ parŭ străinĭ saŭ opuşĭ unĭĭ altora. Niebuhr şi maĭ în urmă D-niĭ Lelièvre (1) şi Roulez (2) aŭ sprijinitŭ opiniunea ilustruluĭ scriitorŭ englezŭ.

Cu tóte aceste, părerea contrariă e destulŭ de admisă. Terrasson (3) a rĕspunsŭ obiecţiunilorŭ presintate de Bonamy care nu négă tocmaĭ deputaţiunea, dar care o atacă indirectŭ prin diferite propositiunĭ carĭ nu se potŭ admite fără a fi silitŭ de a conchide că ambasada n'a existatŭ. Ea a găsitŭ însă apĕrătorĭ înfocaţĭ în Serpiu Gratania (4) şi în Sebastian Ciampi (5).

Privindŭ acéstă misiune ca sigură (6), vomŭ spune că după întór-

(1) Comm. antiquaria de legum XII tab., Louvain 1827.

(2) In Recueil encyclopédique belge, t. I, p. 150.

(3) Opu citat. p. 77 şi următóre. Veḑi şi Giraud, opu citat p. 62 şi urm.; Schomberg. *Précis historique sur le droit romain*, tradus din engl. de Boutard. p. 14.

(4) *Oratio de Hermodoro Ephesio, vero XII tabularum auctore* (*Annales Acad. Groningianae* 1816 -1817).

(5) *Novum examen loci Liviani de legatis Athenas missis.* Wilna 1821.

(6) Cestiunea autenticităţeĭ trimeterеĭ delegaţiilorŭ romane în Grecia, e tractată de Hofmann (Viena 1870): *Beiträge zur Geschichte des griechischen und römischen Rechts* (p. 5 şi urm).

cerea deputaţilorŭ, Apiu Claudiu (1) propuse să se numéscă ḑece decemvirĭ; consuliĭ şi ceĭalalţĭ magistraţĭ arŭ depune îndata puterile lorŭ, decemviriĭ (2) arŭ fi învestiţĭ îndată cu puterea suverană, judecăţile lorŭ arŭ fi fără apelŭ, şi li s'ar încredinţa lorŭ redacţiunea legilorŭ nouĕ.

Faţă cu acéstă propunere a luĭ Apiu, tribuniĭ îşĭ retraseră îndată cererea; eĭ nu maĭ pretinseră ca comisiunea să conţie unŭ numĕrŭ egalŭ de plebeĭ şi de patricienĭ.

Decemviriĭ numiţĭ guvernară cu o cumpătare fără sémănŭ, îşĭ deteră tóte silinţele ca să satisfacă pe poporŭ, lucrară pe placulŭ plebeĭ pe câtŭ se putea; şi d'abea trecuse unŭ anŭ de la numirea lorŭ când expuseră pe piaţa publică primele ḑece tabule; ele fură admise cu aclamaţiune în comiţiele convocate pe centuriĭ. Titu-Liviu ne spune acésta. Maĭ avemŭ aci şi mărturia luĭ Dionisie din Halicarnasa (3):

«*Decemviri, leges conscriptas in decem tabulis cuilibet cognoscendas proposuerunt, omnium privatorum correctionem admittentes. Nemine amplius eas leges reprehendente, senatus-consultum de ipsis fecerunt; deinde, populo ad comitia centuriata convocato, pontificibus, auguribus, aliisque sacerdotibus praesentibus, et re divina ex eorum prescripto de more facta, centurias in suffragia miserunt. Leges autem plebiscito quoque confirmatas, et in aereis columnis incisas in loco fori maxime conspicuo ordine dispositas proposuerunt*». (Terminândŭ acele legĭ, decemviriĭ le expuseră în ḑece tabule la cunoscinţa orĭ căruia, primindŭ observaţiele tutulorŭ cetăţenilorŭ. După ce nu maĭ avea nimenĭ ceva de observatŭ, făcură unŭ senatus-consultŭ în privinţa lorŭ, apoĭ convocară poporulŭ în comiţiĭ pe centuriĭ, şi de faţă fiindŭ pontificiĭ, auguriĭ şi ceĭalalţĭ preoţĭ, după ce se făcură ceremoniele divine cerute de usŭ, se trimeseră centuriele la votŭ. Le-

(1) Acestŭ Apiu Claudiu nu trebue confundatŭ cu unŭ altŭ Apiu Claudiu din aceeaşĭ familie, jurisconsultŭ celebru. Acesta din urmă e acelŭ care construi calea Appiană şi apeductulŭ Claudianŭ. Dig. c. 2 § 36 *De Or. juris.*

(2) Decemviriĭ fură Appiu Claudiu, T. Genutiu, P. Sextu, T. Ramiliu, Caiu Juliu, T. Veturiu, P. Horaţiu, şi ceĭ treĭ deputaţĭ ale cărorŭ nume amŭ datŭ maĭ susŭ.

(3) Antichităţĭ romane, c. 10.

gile fiindŭ întărite şi de plebiscitŭ, se săpară pe colóne de arama şi se aşedară într'unŭ locŭ fórte aparentŭ alŭ foruluĭ).

Legislaţiunea nu părea însă completă; se numiră dar alţĭ decemviri, toţĭ patricienĭ după Titu-Liviŭ, saŭ din carĭ treĭ eraŭ plebeĭ, ḑice Dionisie. Aceştĭ magistraţĭ nu avură aceeaşĭ purtare ca predecesoriĭ lorŭ, eĭ se ţinură la putere prin înşelătoriĭ până ce infamulŭ atentatŭ alŭ luĭ Apiu şi mórtea Virginieĭ puseră capĕtŭ nedreptăţilorŭ lorŭ. Aceştia sunt ceĭ carĭ publicară ultimele dóuĕ tabule de legĭ, şi carĭ făcură o lege din vechia datină a patricienilorŭ de a nu lua soţiĭ printre plebeiene. Cicerone (1) spune despre ultimele dóuĕ Tabule, că ele conţineaŭ *iniquas leges.*

Decemviriĭ fură ajutaţĭ în redacţiunea legeĭ celorŭ XII Tabule de Greculŭ Hermodore, exilatŭ din Efes, despre care vorbesce Cicerone în Tusculane (2); elŭ le împărtăşi cu oscinţele sĕle, dacă e să credemŭ pe jurisconsultulŭ Pomponiŭ; căcĭ acesta ne ḑice: *auctor decemviris fuit ferendarum legum,* adică le esplică greutăţile ce se găseaŭ în legile grecescĭ (3). Ca semnŭ alŭ recunoscinţeĭ lorŭ, Romaniĭ îĭ ridicară o statuă pe piaţa Comiţielorŭ (4).

Care a fostŭ materia pe care s'a scrisŭ acele legĭ nouĕ? Autoriĭ nu se înţelegŭ asupra punctuluĭ acesta, câte odată chiar acelaşĭ autorŭ pare a se contraḑice.

Astfelŭ Dionisie din Halicarnasa într'unŭ pasagiŭ alŭ istorieĭ sĕle spune că «aceste legĭ aŭ fostŭ scrise pe tabule de lemnŭ (5), iar într'altŭ locŭ, afirmă că legile eraŭ săpate pe aramă *(aereas)* (6). Aceste dóuĕ pasage se contraḑicŭ. Titu-Liviŭ (7) şi Heinecciu (8) sunt de părerea cea din urmă a luĭ Dionisie, însă după Pomponiu, legile eraŭ scrise pe fildeşŭ, *eboricas* (9).

(1) *De Republica*, II. 37
(2) V, 36.
(3) Dig. c. 2 § 4, *De orig. juris.*
(4) *Hist. natur. Pliniu, XXXIV*, 11. — Cic *De legibus* 2, II. 23, 25.
(5) *Ant. rom.* c. 3, cap. 2.
(6) *Ant. rom.* c. 10.
(7) Titu-Liviu, c. III, 57.
(8) *Hist. juris. rom.* c. I, n. 26.
(9) Dig. c. 2, § 4. *De or. juris.*

Faţă cu texte atâtă de diferite, comentatoriĭ n'aŭ putută decât să născocéscă sisteme maĭ multă saŭ maĭ puţinŭ dibace, dar tóte de o natură îndoelnică.

Cestiunea nu e destulŭ de însemnată pentru ca să amintimŭ saŭ să discutămŭ aceste sisteme şi credemŭ că primulŭ pasagiŭ din Dionisiŭ nu se rapórtă specialminte legeĭ celorŭ XII Tabule, ci legilorŭ regale. Aceste legĭ eraŭ scrise pe tabule de lemnŭ; probabilŭ că totŭ astfelŭ se făcŭ cu legile celorŭ XII Tabule, când decemviriĭ le aduseră poporuluĭ spre aprobarea lorŭ. Dar când legea fu primită, e probabilŭ că ea fŭ săpată pe aramă pentru a-ĭ da o consfinţire maĭ solemnă şi pentru a asigura maĭ bine păstrarea eĭ.

Astfelŭ pare-ni-se, trebue să se explice pasagiulŭ alŭ doilea alŭ luĭ Dionisie pentru a-lŭ pune în armonie cu întâiulŭ. Cât pentru părerea luĭ Pomponiu, nu putemŭ s'o admitemŭ, căcĭ prea vine greŭ de a crede că Romaniĭ cunosceaŭ deja fildeşulŭ la epoca legeĭ celorŭ XII Tabule. Maĭ în urmă, când gustulŭ luxuluĭ se desvoltă la Roma, se luă obiceiulŭ de a scrie pe fildeşŭ textulŭ legilorŭ. Pomponiu n'a făcutŭ prin urmare decât să pomenéscă ce să făcea pe timpulŭ sĕŭ, comiţêndŭ astfelŭ, fără scirea sa negreşitŭ, unŭ anachronismŭ: ĭ-a scăpatŭ óre cum cu vederea data publicăreĭ legeĭ celorŭ XII Tabule.

Cât pentru cestiunea dacă legea celorŭ XII Tabule era scrisă în versurĭ, credemŭ împreună cu Ortolan (1), că fără dreptŭ se învócă pasagiulŭ *de legibus*, atâtŭ de desŭ citatŭ. Cicerone ḑice, într'adĕvĕrŭ, «*Discebamus enim tabulas duodecim, ut carmen necessarium, quas jam nemo discit* (2).

Insă prin cuvintele aceste, marele oratorŭ a voitŭ numaĭ să ne amintéscă că în tinereţea sa, se puneaŭ copiiĭ să înveţe pe din afară legea celorŭ XII Tabule, şi că acestŭ obiceiŭ a peritŭ maĭ în urmă.

Să observămŭ încă, că nu se póte trage unŭ argumentŭ din cuvîntulŭ *carmen*; cuvîntulŭ *carmen* însemnéză la Romanĭ orĭ ce e

(1) Opu citat, tom I, p 75.
(2) C. 2, cap. 23.

conceputŭ în cuvinte solemne şi am putè cita multe pasagie unde acèstă expresiune este întrebuinţată, chiar atuncĭ când nu e nicĭ de cum vorba de poesie (1).

Acèsta este originea acelèĭ legĭ a celorŭ XII Tabule, de care Ciceronе vorbesce cu entusiasmŭ, carĭ se învĕţaŭ pe din afară în tinereţe, şi asupra căreia se mai medita în bĕtrâneţe.

Încă din timpulŭ republicèĭ, acèstă lège fŭ comentată de jurisconsulţĭ celebri. Astfelŭ L. Aeliu şi F. Aciliu aŭ fostŭ după spusa luĭ Cicerone (2) interpreţĭ remarcabilĭ aĭ legeĭ celorŭ XII Tabule, Sextu Aeliu Catu fŭ asemenea, după Pomponiu, unŭ interpretŭ nu maĭ puţinŭ stimatŭ (3). Aulu-Geliu pomenesce şi despre o lucrare a luĭ Labeon asupra aceleeaşĭ materiĭ. In fine Gaiu a făcutŭ unŭ comentariŭ alŭ aceleĭ legĭ şi Digestulŭ a pĕstratŭ maĭ multe pasagie ale acesteĭ lucrărĭ. Încă din secolulŭ alŭ XVI^ea^ diferitele fragmente carĭ se găsescŭ împrăştiate în autoriĭ latinĭ şi maĭ cu sèmă în Cicerone, Festu, Aulu-Geliu, Ulpianŭ, Gaiu, etc., aŭ fostŭ luate de basă a încercărilorŭ de reconstrucţiune întreprinse de învetaţĭ, printre carĭĭ putemŭ cita pe Baudouin, Hofmann Marsiliu, Antoniu, Augustinŭ; cu tóte acestea, prima încercare seriósă de reconstrucţiune a fostŭ făcută de Jacques Godefroi în tractatulŭ sĕŭ: *Quatuor fontes juris civilis.* Trebue se citămŭ asemenea lucrările luĭ Gravina, Terrasson, Funcciu, Branchu. Toţĭ aceştĭ învĕţaţĭ, cu tótă erudiţiunea pe care o arată lucrările lorŭ, nu sunt feriţĭ de învinovĕţirea că aŭ adunisŭ cu óre care uşurinţă o mulţime de pasagie presentate fără cuvèntŭ ca facèndŭ parte din cele XII Tabule. In ţilele nóstre, autoriĭ carĭ aŭ căutatŭ se reconstitue textulŭ acesteĭ legĭ fundamentale într'unŭ modŭ acceptabilŭ sunt Brunns şi Ortolan. Haubold şi Dirksen se potŭ asemenea privi ca uniĭ ce aŭ desfăşuratŭ în apreciarea acelorŭ texte o critică severă şi sănătósă.

(1) V. Cicerone, *Pro Murena*, cap. 12. — Titu-Liviŭ, I, 33. — Aulu Geliu, XI. 2, vorbesce de unŭ *Carmen de moribus* care e în proză.

(2) *De legibus*. II, 23.

(3) Dig., *De Orig. J.* c. 2, § 38.

Capitolulŭ 2. Redacţiunea definitivă a celorŭ XII Tabule.

SUMARIŬ.

Legile regale carĭ s'aŭ păstratŭ ca dreptŭ de datină la începutulŭ Republicei fost-aŭ ele introduse în legea celorŭ XII Tabule? — Nu încape îndoială.— Aşa, *confarreatio* a rĕmasŭ în vigóre până la Tiberiŭ; puterea absolută a părinteluĭ asupra copiilorŭ sĕĭ fŭ menţinută şi maĭ multŭ timpŭ. — Întru cătŭ legea celorŭ XII Tabule a făcutŭ împrumuturĭ la dreptulŭ elenicŭ. - Uniĭ aŭ contestatŭ acésta, dar ele sunt probate prin reproducerea unuĭ numĕrŭ óre care de dispoziţiunĭ secundare; enumerarea acestora. Ultimele două tabule n'aŭ luatŭ nimicŭ din dreptulŭ elenicŭ. — Împrumutările nu se găsescŭ decât în materiele în carĭ dreptulŭ elenicŭ se acordă cu vechile aşeḍăminte romane.— Cum s'a altoitŭ civili-aţiunea romană pe cea grecéscă în urma raporturilorŭ cu Greciĭ fixaţĭ în Italia, şi apoĭ cu Grecia însăşĭ? — Legiuitorulŭ celorŭ XII Tabule s'a feritŭ să strice aceste vechĭ datine.— Legea celorŭ XII Tabule împrumutat'a ceva de la legea luĭ Moise? acéstă ipotesă nu e verosimilă; cum óre s'a născutŭ?

Amŭ arĕtatŭ în încercarea nóstră asupra isvórelorŭ (1) Dreptuluĭ Romanŭ ce aŭ devenitŭ legile regale după căderea guvernuluĭ regilorŭ. Amŭ admisŭ părerea celorŭ ce credŭ că aceste legĭ n'aŭ fostŭ desfiinţate, ci că, din contra, înainte de a fi lăsate să caḍă în părăsire, ele s'aŭ păstratŭ multŭ timpŭ în starea de datină, astfelŭ că Romaniĭ aŭ fostŭ guvernaţĭ în decursŭ de şése-ḍecĭ de anĭ de unŭ dreptŭ ne scrisŭ, maĭ puţinŭ fixŭ, maĭ puţinŭ certŭ.

Ne maĭ rĕmâne să vedemŭ dacă legile regale, schimbate astfelŭ în datine, aŭ fostŭ saŭ nu, cuprinse în legea celorŭ XII tabule. Rĕspunsulŭ la acéstă cestiune nu póte să pară îndoiosŭ. Regiĭ Romanĭ făcuse legĭ escelinte, care prin înţelepciunea şi dreptatea lorŭ, se puteaŭ compara cu legile cele maĭ celebre ale Greciei.

Este dar probabilŭ că decemviriĭ, de şi se împrumutase la o legiuire străină, aŭ înşiratŭ în dispoziţiele legeĭ celorŭ XII Tabule datinele care li se părură maĭ bune şi maĭ potrivite geniuluĭ poporuluĭ Romanŭ. Într'adevĕrŭ, noĭ vedemŭ că *confarreatio* introdusă

(1) Essai sur les sources du droit Romain, p. 41.

de Romulŭ s'a păstratŭ în legiuirea Romană până la Tiberiŭ (1). Acésta nu este însă singura lege regală care s'a păstratŭ în culegerea celorŭ XII Tabule. S'a păstratŭ şi dispoşiţia care da părinteluĭ de familie o putere absolută asupra persónei şi bunurilorŭ copiilorŭ sĕĭ

De altminterĭ, este unŭ pasagiŭ alŭ luĭ Ulpianŭ şi unŭ altulŭ dintr'unŭ rescriptŭ alŭ împĕratuluĭ Constantinŭ care nu se potŭ esplica decât dacă se admite că unele din acele legĭ regale aŭ fostŭ introduse în acele faĭmóse tabule. Ulpianŭ ḑice (2) «că dreptulŭ părintescŭ este unŭ dreptŭ stabilitŭ şi primitŭ de datină». Constantinŭ ḑice la rêndulŭ sĕŭ că «este unŭ dreptŭ stabilitŭ de strămoşiĭ noştri (3)» Nu este vĕditŭ că eĭ amîndoĭ eraŭ convinşĭ că legea regală transformată maĭ întâiŭ în datină, devenise în urmă una din dispoşiţiunile principale ale legeĭ celorŭ XII Tabule?

Intru câtŭ a recursŭ legislatorulŭ romanŭ la celŭ clenicŭ? şi maĭ întâiŭ, se găsescŭ în legea celorŭ XII Tabule urme de împrumutărĭ vĕdite? Acésta este o cestiune îndoiósă. Noĭ credemŭ că Ortolan (4) a datŭ părerea cea maĭ esactă, când a ḑisŭ că «legile grecescĭ, de sigurŭ n'aŭ fostŭ străine redactorilorŭ celorŭ XII Tabule, şi eĭ le-aŭ imitatŭ în câte-va detaliĭ micĭ şi arbitrare, dar în fondŭ, dreptulŭ civilŭ romanŭ e unŭ dreptŭ originarŭ iar nu de împrumutŭ, avêndŭ caracterulŭ sĕŭ cu totulŭ specialŭ».

Nicĭ nu s'arŭ înţelege cum Romaniĭ arŭ fi trimesŭ cu atâta alaiŭ deputaţĭ în Grecia pentru a studia legile aceleĭ ţĕrĭ şi arŭ fi dispreţuitŭ apoĭ cu totulŭ resultatele cercetăreĭ. Într'adevĕrŭ amŭ vĕḑutŭ în capitolulŭ precedentŭ că trimeterea acesteĭ deputaţiunĭ este unŭ faptŭ istoricŭ admisŭ aprópe în genere, faţă cu povestirea luĭ Titu Liviŭ, întărită de Dionisiŭ din Halicarnasa şi Pomponiŭ. Este asemenea sigurŭ precum amŭ spusŭ în C. 1 că Hermodorŭ din Efes le-a servitŭ de interpretŭ şi că elŭ merită o statuă în *Comitium* (5).

(1) Tacit, *Anale*, IV, 16.
(2) Digest. c. 8, *De his qui sui, vel alieni juris sunt.*
(3) Cod. Leg. 10, C *de patr. potest.* (VIII, 47).
(4) Opu citatŭ p. 93.
(5) V. Labatut. *Histoire de la préture*, p. 29 şi urm.

Dar împrumuturile făcute legiuirelorŭ grecescĭ sunt dovedite maĭ cu sémă prin alăturarea acelorŭ legĭ cu unele fragmente ale legeĭ celorŭ XII Tabule. Astfelŭ dispositia asupra intervalelorŭ și aceea asupra daunelorŭ aduse de unŭ animalŭ sunt evidentŭ trase din legile luĭ Solone (1). Legea celorŭ XII Tabule, ca și acea a luĭ Solone pedepsesce cu bătae de nuele furtulŭ sĕvârșitŭ ḑina (2). Totŭ din legislația atenianĕ sunt luate dispositiunile privitóre la asociațiunĭ (3). Asemenea și legea asupra înmormîntărilorŭ, din Tabula X. Pentru punctulŭ acesta, avemŭ mărturia luĭ Cicerone, care arată asemănările în acéstă privință între legea luĭ Solone și acea a celorŭ XII Tabule (4). Cele dóuĕ din urmă legĭ, carĭ sunt opera decemvirilorŭ aleșĭ de rêndulŭ alŭ doilea, nu maĭ conținŭ nimicŭ care să amintéscă legiuirea atenianĕ.

Deși aceste împrumutărĭ sunt vĕdite, legiuitorulŭ romanŭ și-a asimilatŭ atâtŭ de bine elementele lorŭ, încât păstră lucrăreĭ sale o însușire cu totulŭ romanĕ; într'adevĕrŭ elŭ a preschimbatŭ dispositiunile strĕine astfelŭ încât ele să fie totŭ d'a-una potrivite cu vechiile sale întocmirĭ.

De altminterĭ cu timpulŭ Romaniĭ se amestecară cu Greciĭ așeḑațĭ în Italia, eĭ începură atunci să se iniție cu dînșiĭ la principiele civilisațiunel: astfelŭ luară avêntŭ în acelașĭ timpŭ, meseriele comerciulŭ, și legislațiunea. O nouă eră începe; ea este prima deșteptare a cetățeĭ antice. Maĭ în urmă poporulŭ romanŭ deja bine închiegatŭ, se va întâlni cu Grecia însăși, și va sci să tragă folóse de comórele sale. Elŭ se va adăpa la acéstă roditóre obîrșie de minunile sciinței, de filosofie, artă, literatură, carĭ vorŭ transforma pe acești soldațĭ necioplițĭ și sĕlbaticĭ, pe acești plugarĭ din Sabina. Din contopirea acestorŭ dóuĕ lumĭ, se născŭ o civilisație de unŭ caracterŭ noŭ, avêndŭ menirea să lumineze pe celealalte popóre. Romaniĭ facŭ să apară în calea lorŭ progresulŭ și respândescŭ peste

(1) Plutarc *Solone*; Dig. *Fin. regund*, X, 1.
(2) Aristofan *Plutus* V, 455; Demostene, in *Tim.* ed. Wolff. p. 456.
(3) Dig., *lex ult.*; *De colleg. et. corp.*, XLVII, 22.
(4) Cicero, *De legibus*, II, 22, etc.

totŭ loculŭ admirabilele lucrărĭ ale poeţilorŭ, oratorilorŭ şi filosofilorŭ.

Legea celorŭ XII Tabule trebue să fie privită dintr'unŭ altŭ punctŭ de vedere, pe care l'amŭ schiţatŭ maĭ înainte.

Legiuitorulŭ acestorŭ Tabule s'a feritŭ cu tóte aceste să strice vechile datine, elŭ le-a consfinţitŭ din potrivă, întărindŭ tóte dispositiele carĭ nu căduse în uitare. Elŭ se conformă astfelŭ — póte pe nesciute — la acéstă maximă a politiceĭ luĭ Aristotele, în care marele filosofŭ dice : «Ἔτι κυριώτεροι καὶ περὶ κυριωτέρων τῶν τα κατὰ γράμματα νόμων οἱ κατὰ τὰ ἤθη εἰσὶν» («legile întemeiate pe moravurĭ sunt multŭ maĭ puternice şi maĭ însemnate decât cele scrise») (1).

Maĭ se póte face o întrebare în privinţa acestorŭ legĭ, s'a căutatŭ dacă ele conţinŭ împrumuturĭ făcute legiuireĭ luĭ Moise. Acésta arŭ fi după părerea nóstră o ipotesă fără niciŏ basă şi pe care niciŏ probabilitate nu o justifică. Alăturându legile celorŭ XII Tabule de acele ale luĭ Moise, se vorŭ găsi neapĕratŭ câteva asemĕnărĭ întâmplătóre, se vorŭ vedé chiar în ambele legiuirĭ regule cu totulŭ identice; acele regule se găsescŭ însă de asemenea în tóte celealalte legiuirĭ; raţiunea le inspiră tuturorŭ ómenilorŭ. Ele sunt cu alte cuvinte nisce legĭ firescĭ carĭ nu sunt privilegiulŭ niciŭ unuĭ poporŭ. Dar să ascultămŭ pe Cicerone (2) în punctulŭ acesta : «Aceste legĭ, dice filosofulŭ romanŭ, nu sunt scrise, ci înnăscute, aceste legĭ, pe carĭ nu le amŭ, niciŏ învĕţatŭ de la profesoriĭ noştri, niciŏ primitŭ de la părinţiĭ noştri, niciŏ studiatŭ în cărţile nóstre, noĭ le avemŭ de la natură însăşĭ, le-amŭ luatŭ din sînulŭ eĭ; ea ni le a inspiratŭ; niciŏ lecţiele, niciŏ poveţile nu ne-aŭ deprinsŭ să le punemŭ în lucrare, noĭ le observămŭ prin simţire, inimile nóstre sunt pĕtrunse de ele».

Tocmaĭ acestŭ caracterŭ ilŭ aŭ unele legĭ carĭ aŭ făcutŭ să se crédă la o asemĕnare ce nu se póte proba; căcĭ pentru tóte celealalte, legea celorŭ XII Tabule nu e numaĭ diferită de legiuirea luĭ Moise, ci chiar cu totulŭ opusă. Şi apoĭ la epoca acea, ce legătură

(1) Aristot opu citatŭ p. 93.
(2) Pro Milone. cap. 4.

putea să unéscă pe Romani cu Evreï? Fără să maï amintimŭ că, primiï Romanï cunosceaŭ de abia numele a câtorŭ va popóre din Asia; putemŭ spune că moravurï, caractere obiceiurï, totulŭ se opunea orï cărei apropieri între poporulŭ luï Moise şi acelŭ alŭ luï Romulŭ.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREŞ
GEORGE EMIL PALADE
19 45

Capitolulŭ 3. Caractere generale ale celorŭ XII Tabule.

SUMARIŬ.

Legea celorŭ XII Tabule era o datină proprie cetăţenilorŭ Romeĭ; citaţiune din Ortolan. — Autoriĭ vechĭ se unescŭ pentru a vede în acéstă lege sorgintea Dreptuluĭ Romanŭ; citaţiunĭ din Titu-Liviŭ şi Cicerone. — Admiraţia ce o arată Cicerone se esplică maĭ cu semă prin faptulŭ că aparţinea partiduluĭ aristocraticŭ. — E maĭ adevĕratŭ să spunemŭ că ceea ce distinge legea celorŭ XII Tabule este o pornire de neînduplecare care însoţesce unŭ patriotismŭ strimtŭ, şi în contra căreia va lucra maĭ târdiŭ spiritulŭ filosoficŭ; dar acestŭ dreptŭ rigorosŭ şi grosolanŭ va prepara pe Roma pentru stăpânirea lumeĭ. — Influenţa pretorilorŭ modifică câte puţinŭ spiritulŭ legeĭ celorŭ XII Tabule. — Cum dreptulŭ pretorianŭ este superiorŭ compilaţiuneĭ luĭ Justinianŭ; citaţiune din Accarias. — Asprimele barbare ale legeĭ celorŭ XII Tabule se esplică prin starea moravurilorŭ în acelŭ timpŭ. Folosulŭ studiuluĭ celorŭ XII Tabule pentru înţelegerea legislaţiuneĭ ulterióre. — Prin ce mĭlóce s'a pututŭ reconstrui textulŭ. — Greutăţile traducereĭ acestorŭ legĭ, cum se potŭ ele întâmpina, de şi ne lipsescŭ în limba nóstră cuvinte echivalente.

Caracterele generale ale acestuĭ monumentŭ de legiuire nu sunt grele de recunoscutŭ; iacă cum se esprimă Ortolan (1) în acéstă privinţă: «Acéstă lege a celorŭ XII Tabule, se vede că era o datină, «ea lasă la o parte detaliĭ, pe carĭ le presupune cunoscute şi prac«ticate de pontificiĭ şi de patricienĭĭ însărcinaţĭ cu aplicarea dreptuluĭ». Ceva maĭ departe adaogă: «Dreptulŭ pe care acele legĭ îlŭ stabilescŭ, «este dreptulŭ quiritariŭ, dreptulŭ ómenilorŭ cu lancia, propriŭ nu«maĭ cetăţénuluĭ romanŭ, şi radicalŭ deosebitŭ prin fĭrea sa de «dreptulŭ celorŭ alalte naţiunĭ».

Aḑĭ însă, cu puţinele fragmente carĭ ne rĕmânŭ din cele XII Tabule, e greŭ de a judeca despre calităţile saŭ de a arĕta lipsele acelorŭ legĭ vestite; pentru a le preţui bine, trebue să recurgemŭ la scriitoriĭ anticĭ carĭ le-aŭ lăudatŭ saŭ criticatŭ şi putemŭ avé încredere în judecata lorŭ, căcĭ maĭ fericiţĭ decât noĭ, eĭ aveaŭ

(1) Op. cit. p. 119.

sub ochĭ textulŭ însuşĭ alŭ legeĭ. Legea celorŭ XII Tabule, este — cum ḑice Titu-Liviŭ, sorgintea dreptuluĭ Romanŭ, cu ḑiua în care s'a promulgatŭ începe, dreptŭ vorbindŭ, istoria atât de lungă a acestuĭ dreptŭ, căcĭ poporulŭ Romanŭ este — precum ḑice şi învĕţatulŭ Ampère — primulŭ la care dreptulŭ a fostŭ o sciinţă, a căreĭ istorie se póte scrie, elŭ este singurulŭ poporŭ care de la nascerea până la peirea sa avŭ şi pĕstră simţulŭ adîncŭ şi respectulŭ dreptuluĭ, simţŭ care la rêndulŭ sĕŭ a fostŭ o mare forţă pentru dînsulŭ. Pe lângă Titu-Liviŭ, principalulŭ apĕrătorŭ alŭ legeĭ celorŭ XII Tabule, este Cicerone care în orĭ ce parte, în tractatele sale de retoricĕ şi de politicĕ, caută prilegiurĭ pentru a o lăuda. Arŭ fi prea lungŭ să adunămŭ aci tóte părţile din operile sale, ne vomŭ mulţumi să resumămŭ părerea mareluĭ oratorŭ într'o citaţiune împrumutată cărţeĭ sale *De Oratore* (1) «Chiar de aşĭ re-«volta pe toţĭ, voiŭ spune hotărîtŭ părerea mea; cărticica celorŭ «XII Tabule, sorginte şi principiŭ alŭ legilorŭ nóstre, mi se pare «maĭ bună decâtŭ tóte cărţile filosofilorŭ, şi prin autoritatea eĭ în-«puitóre şi prin utilitatea eĭ.»

Cu tóte aceste, părerea luĭ Cicerone perde ceva din greutatea eĭ, dacă ţinemŭ sĕmă că elŭ făcea parte din acelŭ partidŭ aristocraticŭ care faţă cu valurile cotropitóre ale democraţieĭ nu vedea scăpare decât în menţinerea şi chiarŭ reîntocmirea vechielorŭ aşeḑăminte. Nu e prin urmare de miratŭ că a fostŭ sedusŭ de asprimea măestrósă a legeĭ celorŭ XII Tabule, lege cu totulŭ îmbuibată de spiritulŭ patricianŭ şi făcută pentru a spori autoritatea şi precăderile acelei caste, ţinêndŭ pe plebeĭ în legăturile clienteleĭ ca într'unŭ felŭ de iobăgie. N'ar fi maĭ adevĕratŭ a spune că legea celorŭ XII Tabule, croită pentru a mulţumi patriotismulŭ celŭ strîmtŭ alŭ Romanilorŭ şi pentru a-ĭ pregăti la rolulŭ de cuceritorĭ, menţinêndŭ printre dînşiĭ moravurile sĕlbatice ale primelorŭ vĕcurĭ, era lipsită de acele marĭ inspiraţiunĭ filosofice şi umanitare, pe carĭ dreptulŭ s'a întemeiatŭ maĭ târḑiŭ? Ceea ce probézĕ, în privinţa acésta, inferioritatea legeĭ celorŭ XII Tabule, este că, Dreptulŭ Ro-

(1) *De Oratore* I. 44.

manŭ în deplina sa desvoltare a fostŭ o protestare energică în contra principielorŭ grosolane şi barbare carî făceaŭ basa legeî celorŭ XII Tabule. Amŭ arĕtatŭ în opera nóstră asupra Dreptuluî Pretorianŭ şi rĕspunsuriloru Prudenţilorŭ, prin ce silinţe înrîurirea pretorilorŭ isbuti să sape şi să distrugă câte puţinŭ autoritatea legeî celorŭ XII Tabule şi a o înlocui ca încetulŭ prin acelŭ minunatŭ Dreptŭ Pretorianŭ care a rĕmasŭ celŭ maî frumosŭ monumentŭ juridicŭ ridicatŭ de mintea omenéscă şi care de sigurŭ meritĕ maî multŭ admirarea nóstră decât compilarea *in-digestă* datorită luî Justinianŭ. Iacă ce spunemŭ noî în opulŭ citatŭ (1).

«Pentru a pricepe bine înrîurirea ce aŭ avut'o pretoriî asupra vechiuluî Dreptŭ Romanŭ *(jus quiritium)* spre a-lŭ îndrepta pe nesimţite, cu ajutorulŭ ficţiunelorŭ şi escepţiunelorŭ şi a întroduce astfelŭ într'însulŭ principiele nestrămutate ale dreptuluî naturalŭ, trebue maî întâiŭ a ne da sémă de cea-ce era vechiulŭ dreptŭ romanŭ. Elŭ era coprinsŭ cu totulŭ în cele XII Tabule; dar acéstă lege pătrunsă de firea sĕlbatică a primilorŭ Romanî nu trebue să fie privită decât ca unŭ punctŭ de plecare. Nimicŭ maî minunatŭ decât comórele de finĕţă şi totŭ de odată, de bunŭ simţŭ şi de dreptate carî aŭ fostŭ întrebuinţate de jurisconsulţii din vécurile următóre şi maî cu sémă de pretorî, pentru a preface legea celorŭ XII Tabule şi a scóte dintr'însa prin calea interpretăreî saŭ escepţiuneî celŭ maî admirabilŭ Corpŭ de legî pe care a pututŭ să-lŭ producă înţelepciunea. Nu trebue cu tóte aceste, să perdemŭ din vedere că înrîurirea umanitară şi civilisatóre a pretoruluî n'a fostŭ totŭ-d'a-una ajutată de legiuitorŭ. Cele maî multe orî, comiţiele se inspirară de interese politice esclusivŭ romane, saŭ se supuseră la trebuinţe de salutŭ publicŭ şi chiar la patimî de partide, înăsprite prin împotrivirea patricienilorŭ. Senatulŭ, din partea sa, stânjenea înrîurirea pretoriană sprijinându prin tóte mijlócele ce le avea, puterea patriciană în contra elementuluî plebeŭ. Maî târdiŭ, sub Imperiu, Constituţiunile imperiale, ne prea avêndŭ altŭ scopŭ decât se întărescă mormanulŭ de legî represive făcute de despo-

(1) Pag. 29 şi 30.

tismŭ, principiele pe carĭ Dreptulŭ Pretorianŭ se silea să le facă să predomnéscă aŭ fostŭ iarăşĭ ştirbite. Astfelŭ antagonismulŭ rĕmase permanentŭ între legea positivă de o parte şi jurisprudenţă şi doctrină de alta.

«E adevĕratŭ, că legiuitorulŭ a isbutitŭ în cele din urmă să strĕcóre în legile positive principiele nouĕ, aşa de bine apĕrate de pretorĭ; însă acéstă preschimbare s'a îndeplinitŭ încetŭ, căcĭ poporulŭ romanŭ—formalistŭ din fire—nu permitea să se înlăture vechiele datine din carĭ eşise mărirea Romeĭ. Romanulŭ de la finele Republicĕĭ să deosebia aşa dar puţinŭ de Romanulŭ din vremea celorŭ XII Tabule; prin urmare acţiunile legeĭ şi formulele rĕmasera multŭ timpŭ nisce curse întinse bunĕĭ credinţe.

«In resumatŭ, doctrina pretoriană, care avea să ajungă la cele maĭ admirabile definiţiunĭ ale dreptăţeĭ fiĭ, maĭ presusŭ de orĭ ce altŭ, rodulŭ desvoltăreĭ filosofieĭ grecescĭ, în oposiţie cu geniulŭ Romanŭ. Ceea ce asigură isbânda acelĕĭ doctrine, este faptulŭ că ea nu isbí nicĭ odată de adreptulŭ, nicĭ chiar legile cele maĭ barbare; ea le primí ca legĭ fundamentale, dar sciŭ să restringă aplicaţia lorŭ cu atâta dibăcie, prin întrebuinţarea de formule nouĕ încât făcŭ să resară din ele unŭ dreptŭ nou, întemeiatŭ pe echitatea naturală. Grachiĭ n'aŭ vĕdutŭ încercările lorŭ de reforme nimicite, decât pentru că aŭ atacatŭ de odată tóte aşedămintele romane.»

D. Accarias (1) a desvoltatŭ fórte bine idea arĕtată maĭ susŭ în cuvintele următóre:

«Nu trebue să studiămŭ numaĭ dreptulŭ luĭ Justinianŭ, simplu punctŭ de oprire, ci maĭ cu sémă acelŭ mare curentŭ organisatorŭ care, plecândŭ de la dreptulŭ grosolanŭ alŭ celorŭ XII Tabule, ajunge în secolulŭ II^ea^ şi alŭ III^ea^ alŭ ereĭ nóstre la înfiinţarea dreptuluĭ numitŭ clasicŭ, se opresce apoĭ de odată par-că i-s'ar fi sfîrşitŭ viaţa, şi e înlocuitŭ cu o mişcare de disolvare repede care deformă sciinţa, sleesce unele din principiele sale, întinerésce altele şi în fine determină încercarea de reorganisare a luĭ Justinianŭ.»

(1) Précis de Droit Romain, Intr. p. XV.

Ţinêndu-ne la egală depărtare de laudele peste mĕsură şi pôte prea puţinŭ desinteresate ale luĭ Cicerone şi de unele apreţiărĭ prea aspre, nu trebue să judecămŭ legea celorŭ XII Tabule decât în raportŭ cu starea civilisaţiuneĭ romane, în timpulŭ când a luatŭ nascere, să ne ferimŭ maĭ cu sêmă, de a o judeca din punctulŭ de vedere alŭ ideelorŭ moderne. Astfelŭ rigórea barbară a unorŭ legĭ nu se esplică decâtŭ prin moravurile grosolane ale Romanilorŭ în epoca în care ele fură puse în aplicaţie.

Indemnămŭ pe cititorĭĭ, carĭ vorŭ voi să studieze dispositiele acesteĭ legĭ şi să-şĭ facă o ideĕ câtŭ maĭ complectă de ele, să se serve de escelintele lucrărĭ pe carĭ le-aŭ publicatŭ în privinţa acéstă autorĭĭ pe carĭ i-amŭ citatŭ la capitolulŭ de maĭ nainte. De altminterĭ studiulŭ aceleĭ legĭ este neapĕratŭ trebuinciosŭ tutulorŭ celorŭ carĭ vorŭ într'adevĕrŭ să cunóscă Dreptulŭ Romanŭ şi să mĕsóre progresele ce le-a făcutŭ legislaţiunea Romeĭ prin ingeniósele ficţiunĭ ale pretorilorŭ carĭ aŭ ameliorat'o în spiritulŭ filosofieĭ şi maĭ cu sêmă după inspiraţiunile legeĭ naturale. Fără acestŭ studiu nu se potŭ înţelege maĭ multe dispositiunĭ din Digest. carĭ modifică unele părţĭ ale acestuĭ anticŭ monumentŭ de legislaţiune.

Când spiritulŭ încércă a pĕtrunde secretulŭ acestorŭ transformărĭ, elŭ ajunge la constatarea că cele XII Tabule sunt într'adevĕrŭ piatră de temelie a giganticuluĭ monumentŭ care constitue sciinţa dreptuluĭ.

Vomŭ arăta aci subiectulŭ fie căreĭ din aceste Tabule, dându la sfîrşitŭ ca apendice textele însăşĭ ale lorŭ, astfelŭ precum amŭ pututŭ se le restăbilimŭ după unŭ studiu adîncitŭ alŭ descoperirilorŭ învĕţaţilorŭ modernĭ. Amŭ trebuitŭ să ne inspirămŭ în acéstă cercetare maĭ alesŭ de lucrările unorŭ jurisconsulţĭ germanĭ, întru câtŭ ne-a permis'o modesta nóstră cunoscinţa a acesteĭ limbĭ. Ne amŭ folositŭ maĭ alesŭ de critica severă, dar sănătósă a învĕţatuluĭ H. E. Dirksen, în lucrarea sa asupra revisuireĭ încercărilorŭ făcute până acum pentru cercetarea şi reconstituirea textuluĭ fragmentelorŭ celorŭ XII Tabule; lucrare pe care amŭ trecut'o în

nota bibliografică pusă la începutulŭ opereĭ nóstre. Amŭ întrebuinţatŭ asemenea culegerea de fragmente publicată de Ortolan.

Amŭ statŭ multŭ timpŭ la îndoială pentru a da o traducere a legeĭ celorŭ XII tabule. Indoiala acésta se esplică prin greutatea de a găsi—în limba nóstră maĭ cu sémă—cuvinte carĭ să se potrivéscă cu cugetarea pe care o fi voitŭ să o esprime scriitorulŭ acelorŭ legĭ. Fie care cuvîntŭ întrebuinţatŭ de dînsulŭ avea o valóre deosebită, corespundéndŭ cu unŭ ordinŭ de lucrurĭ atât de depărtatŭ de civilisaţiunea nóstră încât este adesea greŭ de a reproduce sensulŭ exactŭ. Aceste cuvinte ale vecheĭ limbĭ latine nu se potŭ dar isvodi decâtŭ cu echivalente neapĕratŭ incomplete, carĭ schimbă chiarŭ cugetarea originală, dacă nu se comentézĕ istoricesce fie care disposiţiune, adesea chiarŭ fie care cuvîntŭ. Pe lângă acésta nu trebue să uitămŭ că limba latină, întrebuinţată pe timpulŭ Decemviriloróru n'avea decât asemănărĭ fórte depărtate cu limba celorŭ maĭ vechĭ autorĭ latinĭ cunoscuţĭ, carĭ deja se înţelege greŭ.

Firea uneĭ limbĭ mórte, este că cuvintele ce le întrebuinţézĕ, corespundŭ unoróru noţiunĭ, unoróru ideĭ care nu maĭ sunt admise în starea nóstră de civilisaţiune, astfelŭ că chiarŭ cuvintele trase din limba mórtă şi păstrate în limba nóstră nu maĭ aŭ cătuşĭ de puţinŭ înţelesulŭ pe care-lŭ aveaŭ altă dată şi arată o idee cu totulŭ diferită. Câtŭ trebue aceste greutăţĭ să sperie pe modernĭ, când încă pe timpulŭ luĭ Cicerone, limba legiuitoruluĭ celorŭ XII Tabule nu era înţelesă de spiritele de rĕudŭ şi nu se destăinuia decât literaţilorŭ de o mare erudiţiune. Simpla traducere a legilorŭ în vigóre, în vremea când limba latină era definitivŭ formată cere deja o mare încordare a spiritului şi unŭ studiŭ stăruitorŭ a sciinţeĭ dreptuluĭ şi a istorieĭ sale; dar în sfîrşitŭ se póte face încercarea. Astfelŭ într'o lucrare de maĭ înainte, amŭ pututŭ să dămŭ o traducere a legeĭ *Regia*, care este din timpulŭ luĭ Vespasianŭ. Vomŭ încerca şi acum, într'unŭ apendiciŭ, însciinţândŭ însă din capulŭ loculuĭ, pe cititorŭ, de insuficienţa neînlăturată a orĭ căreĭ traduceri — să reproducemŭ pe limba nóstră, cât se

póte mai esactŭ, înțelesulŭ fie căreia din dispositiunile legei celorŭ XII Tabule.

Cititorulŭ trebue să mai ție sémă și de aceea că textulŭ ce s'a păstratŭ până la noi este fórte incompletŭ, de óre ce nu constă decât din fragmente împrăștiate pe la diferiți autori, între care a trebuitŭ adesea să se facă adăogiri pentru a lega unele dispositiuni de altele și a avea astfelŭ unŭ totŭ cu șirŭ.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
GEORGE EMIL PALADE

Capitolulŭ 4. Despre materiele tratate în fie care din cele XII Tabule.

SUMARIŬ.

Obiectulŭ primeĭ din cele XII Tabule; chemarea dinaintea magistratuluĭ. Despre cauţiune. — Ore fixate pentru apelulŭ causelorŭ saŭ pronunţarea hotăririlorŭ.—Tabula II-a tratézăă despre procedura dinaintea judecătoruluĭ. — Inlesnirĭ pentru transacţiĭ.—Felulŭ chiemăreĭ.—Obiectulŭ tabuleĭ a III-a : Mărturisirea datorieloră, şi executarea judecaţilorŭ. — Constrîngerea corporală, asprimele sale, datorniculŭ póte se fie vîndutŭ dincolo de Tibru saŭ uccisŭ şi tăiatŭ în bucăţĭ. — Obiectulŭ tabuleĭ a IV-a : Puterea părinteluĭ de familie; formele emancipăreĭ. — Obiectulŭ tabuleĭ a V-a : Moştenirĭ şi epitropiĭ. — Obiectulŭ tabuleĭ a VI-a : Mijlócele de a dobândi proprietatea saŭ posesiunea; prescripţiunea; puterea magistraturală; cesiunea bunurilorŭ. — Obiectulŭ tabuleĭ a VII-a : Servitudinĭ. — Obiectulŭ tabuleĭ a VIII-a : Delicte şi reparaţiunea daunelorŭ, dobânda. — Obiectulŭ tabuleĭ a IX-a : Pedepse în contra judecătorilorŭ mituiţĭ şi a trădătorilorŭ patrieĭ; oprire de a face legĭ personale. — Obiectulŭ tabuleĭ a X-a : Dreptulŭ sacru şi immormîntărĭ. — Obiectulŭ tabuleĭ a XI-a: Oprirea căsătorieĭ între patricienĭ şi plebeĭ.— Obiectulŭ tabuleĭ a XII-a : Materiĭ diferite carĭ completézăă cele cinci tabule din urmă.

Prima din cele XII Tabule e privitóre la chemarea dinaintea magistratuluĭ *(in jus)*.

Dacă celŭ chematŭ dinaintea magistratuluĭ refusă de a merge, reclamantulŭ invócă marturĭ şi-lŭ arestézăă; totŭ aşa face când pîrîtulŭ caută să scape prin vicleşugŭ, saŭ când fuge.

Numaĭ unŭ omŭ bogatŭ póte fi chezaşŭ pentru altŭ bogatŭ; orĭ cine póte fi chezaşŭ pentru unŭ proletarŭ.

Tóte cererile se facŭ înainte de amiadĭ, la *Comitium* saŭ la *Forum*; hotărîrea se dă după amiadĭ dacă ambele părţĭ sunt de faţă; decisiunea trebue să fie dată înainte de sfîrşitulŭ sóreluĭ.

Tabula a doua se ocupă cu procedura dinaintea judecătoruluĭ. Ea permite transacţiunile chiar asupra furtuluĭ.

Celŭ care chiamă unŭ marturŭ, trebue să-lŭ vestéscă despre acésta la pórta sa, cu voce tare şi pentru ziua a treia de tîrgŭ.

Tabula a treia e privitóre la mărturisirĭ şi la îndeplinirea hotărîrilorŭ. Ea dă voe creditoruluĭ să întrebuinţeze constrîngerea corpo-

ralā aducêndū pe datornicū în casa sa, legându-lū cu curele saŭ încărcându-lū cu fiare, a cărorū greutate însă să nu trécă peste cinci-spre-ḑece libre.

Datorniculū puté să se întreţie cu cheltuiala sa; iar de nu, creditorulū avea să-ī dea celū puţinū o libră de făină pe ḑi. Închiderea putea să dureze şése-ḑecī de ḑile. După acestū termenū, creditorulū are dreptulū de a pedepsi pe datorniculū sēū cu mórte, saū de a-lū vinde în străinătate dincolo de Tibru. Dacă sunt maī mulţī creditorī, eī şi-lū împartū în bucaţī, dacă bucăţile ce le taiă eī sunt maī marī saū maī micī, nu supĕră.

Tabula a patra regulézā puterea tatăluī de familie. Acolo se găsesce dispositiunea care, aplicată simbolicū, a devenitū maī târḑiū una din formele emancipaţiuneī. Dacă tatălū a vîndutū de treī orī pe fiulū sĕū, acesta e liberatū de puterea părintéscă.

Tabula a cincea conţine moştenirile şi epitropiele; a şésea, mijlócele de a dobândi proprietatea saū posesiunea, prescripţiunea, autoritatea maritală, cesiunea dinaintea magistratuluī; a şéptea servitudinele de trecere, şi altele. Tabula a opta tratézā despre delicte şi despăgubirea daunelorū pricinuite. Să găsesce o dispositie care fixézā dobînda banilorū la una a douĕ spre-ḑece din capitalū.

Tabula a noua prevede pedepse în contra judecătorilorū nedrepţī şi în contra trădătorilorū ţĕreī. Într'însa se găsescū maī cu sémā dispositiunī de ordine publică. Cea maī remarcabilă este acea care nu permite să se facă legī privitóre numaī la o persónă anume arĕtată; orī ce lege trebue să aibă unū caracterū generalū.

Tabula a ḑecea este privitóre la dreptulū religiosū şi în parte la îmmormîntārī. A unū-spre-ḑecea opresce căsătoria între patricienī şi plebeī.

A a douĕ-spre-ḑecea care conţine unū suplimentū la ultimele cincī, tratézā despre materiī diverse.

Capitolulŭ 5. Analisa dispositiunilorŭ conţiute în legea celorŭ XII Tabule.

SUMARIŬ.

Asprimea legeĭ celorŭ XII Tabule faţă cu furtulŭ de bucate în decursulŭ nopţeĭ, cu autoriĭ de cântice batjocoritóre şi în tóte casurile în carĭ trebue a ocroti puterea părintéscă saŭ proprietatea. — Acéstă asprime se aplică maĭ cu sémă datorniculuĭ; elŭ póte să fie redusŭ în sclavie şi chiar ucisŭ şi făcutŭ bucăţi. — Maĭ târdiŭ plebeiĭ se rĕscólă în contra acesteĭ legĭ grozave.—Uniĭ comentatorĭ aŭ pretinsŭ că acéstă împărţélă se aplica numaĭ la avere. — Despre confiscarea ca consecinţă a exiluluĭ. — În principiŭ persóna singură a datorniculuĭ este gagiulŭ împrumutătoruluĭ; acesta n'are acţiune asupra avereĭ, totuşĭ creditorulŭ se folosesce de rodele avereĭ datorniculuĭ séŭ. — Acesta e liberŭ să trăiască din alŭ séŭ. — Maĭ târdiŭ, pe mĕsură ce constrîngerea corporală se face maĭ dulce, pretorulŭ va da creditoruluĭ óre care dreptŭrĭ asupra bunurilorŭ; elŭ póte fără a se atinge de *dominium* alŭ datorniculuĭ să transmită creditoruluĭ bunurile datorniculuĭ. — Esplicarea acesteĭ deosebirĭ. — Oprirea căsĕtorieĭ între patricienĭ şi plebeĭ dispare maĭ în urmă. — Cum înfluenţa filosofică va face să predomnescă equitatea şi buna credinţă; se va da maĭ puţinŭ preţŭ cuvîntuluĭ rostitŭ de faţă cu judecătorulŭ. — Rigórea formulelorŭ literale sub imperiulŭ celorŭ XII Tabule, esemple date de autorĭ, maĭ târdiŭ sub influenţa pretorilorŭ—conveţiunile nu se vorŭ maĭ interpreta în sensulŭ literalŭ, şi li se vorŭ aplica noţiunile equităţeĭ; astfelŭ se va înnobilĭ dreptulŭ de familie şi acelŭ alŭ proprietăţeĭ. — Oprirea de a face legĭ asigurându precăderĭ unorŭ particularĭ, interesulŭ politicŭ alŭ acesteĭ dispositiunĭ. — Numaĭ comiţiele potŭ statua în acusările capitale. — Înfiinţarea comiţielorŭ pe triburĭ, în loculuĭ celorŭ pe centuriĭ, va înlesni egalitatea civilă; acéstă transformare se va datora pretorilorŭ şi marilorŭ magistraţĭ; atunci aristocraţia se va contopi cu plebea. — *Acţiunile legeĭ* ca mijlocŭ de a perpetua influenţa patricienilorŭ; eĭ singurĭ aŭ secretulŭ formelorŭ; orĭ ce abatere aduce cu sine perderea drepturilorŭ; esemple. — Acestŭ sistemŭ asigură nepedepsirea şireteniei. — Plebeiĭ sunt astfelŭ supuşĭ uneĭ adevĕrate iobăgiĭ. — Legea Aebutia desfiinţéză acţiunile legeĭ; pretoriĭ şi jurisconsulţiĭ termină ruina sistemuluĭ formularŭ. — Precepte juridice nouĕ introduse de acestĭ din urmă; subtilităţile şi ficţiunile de carĭ se servă eĭ. — Legea celorŭ XII Tabule este plină de prevenţie faţă cu străinulŭ *(hostis)*; acestŭ esclusivismŭ va servi Romanilorŭ pentru stabilirea dominaţiuneĭ lorŭ universale. — Condiţiunea nenorocită a pro-

letarilorŭ. — Legĭ sumptuare. — Legea celorŭ XII Tabule remâne, chiar după ce a fostŭ transformată de dreptulŭ nouŭ ca basă a dreptuluĭ; ea este comentată încă în secolulŭ alŭ II-ea.— Studiulŭ eĭ este necesarŭ pentru a înțelege desvoltarea din care a eșitŭ Dreptulŭ Civilŭ.

Pentru a se pĕtrunde de spiritulŭ acelorŭ legĭ, trebue a le analisa. Mândria aristocratică și energia sĕlbatică cu care patricienii apĕră drepturile părinteluĭ de familie, carĭ sunt basa putereĭ patriciane, saŭ drepturile quiritului asupra lucruluĭ sĕŭ, se oglindescŭ în cele maĭ micĭ dispositiunĭ. Astfelŭ stricarea saŭ furtulŭ uneĭ recolte în timpulŭ nopțeĭ atrage pedĕpsa cu mórte (Tabula VIII); făcĕtorulŭ de cântece satirice trebue să móră în bătaĭ (Tabula VII). Tabula III desfășură o asprime neîndurată, maĭ cu sémă în contra datorniculuĭ lipsitŭ de mijlóce, elŭ póte să fie redusŭ în starea de sclavie, *in mancipio*. Ba chiar, dacă unŭ datornicŭ are maĭ mulțĭ creditorĭ și nu póte să-ĭ plătéscă, eĭ aŭ dreptulŭ de a tăia corpulŭ sĕŭ în bucățĭ și de a și-lŭ împărți. Puținŭ importă dacă părțile nu sunt egale adaogă legea; acésta este unŭ faptŭ în care nu póte să fie vre unŭ rĕŭ; «*partes secanto, si plus minusve secuerint, ne fraude esto*», rêndŭ nouŭ.

Se vede bine caracterulŭ acelui poporŭ organisatŭ pentru rĕsboiŭ și cucerire, pentru prădare și împărțirea lucruluĭ hrăpitŭ, dar care apĕră bunulŭ sĕŭ cu asprimea sângerósă pe care o desfășură față cu inimiculŭ. Maĭ târdiŭ plebeniĭ ruinați prin camăta celorŭ marĭ, după ce aŭ înfruntatŭ de o sută de orĭ mórtea pe câmpiĭ de bătae pentru a cuceri provinciĭ nouĕ și a îmbogăți pe tiraniĭ lorŭ, vorŭ protesta cu violență în contra uneĭ legĭ așa de îngrozitóre.

Trebue să adăogămŭ aci că uniĭ comentatorĭ scandalisați de interpretarea literală a uneĭ dispositiunĭ atât de gróznice, aŭ căutatŭ a proba că împărțirea de care e vorba este aceea a avereĭ, iar nu a persónеĭ firescĭ a datorniculuĭ. Din contra, istoriciĭ modernĭ explică în înțelesulŭ literalŭ, precum făcea și antichitatea, acéstă dispositiune a Legeĭ celorŭ XII Tabule, care îndreptățesce pe creditorĭ se taĕ în bucățĭ pe datorniculŭ ce nu póte plăti. Cu tóte acestea, pentru onórea omenireĭ, Quintilianŭ, Tertulianŭ și alțĭ

scriitorĭ antichĭ, susţinŭ că progresulŭ moravurilorŭ făcuse să se respingă acéstă disposiţiune monstruósă, că de altminterĭ, ea n'a fostŭ aplicată nicĭ o dată şi că nu trebue să vedemŭ în acéstă disposiţiune a legeĭ, decât unŭ mijlocŭ de a speria pe datornicŭ ca să-şĭ plătéscă datoria.

Trebue să spunemŭ asemenea nu pentru a justifica, dar pentru a esplica acéstă disposiţie ameninţătóre, că la originea Romeĭ, pămîntulŭ era inalienabilŭ.

Legiuitorulŭ se putea prin urmare teme că datorniculŭ, asiguratŭ că nu va fi scosŭ din moşia sa de către creditorŭ, să profite de acestŭ privilegiŭ pentru a se sustrage plăţeĭ datorielorŭ sale. Amenin̦ţarea de a se vedea făcutŭ bucăţĭ era o gogoriţă care ajungea pentru a-lŭ îndupleca. Este adevĕratŭ că legea celorŭ XII Tabule a modificatŭ în aparenţă vechia lege pentru că îngăduia din contra înstrăinarea pămînturilorŭ. Dar acésta nu era o înstrăinare precum o concepemŭ noĭ în dreptulŭ nostru, şi care ar deveni perfectă prin simpla învoială a părţilorŭ. Acéstă înstrăinare care putea, după credinţele timpuluĭ, să atragă supĕrarea deilorŭ nu devenea valabilă decât prin îndeplinirea unorŭ ceremoniĭ religióse. Afară de acésta, datorniculŭ nu putea să fie scosŭ din proprietate printr'o sentinţă a judecătoruluĭ. Iar înstrăinarea se făcea printr'o ficţiune care înlătura până şi gândulŭ alienăreĭ din partea vînd̦ătoruluĭ. Aşa cumpĕrătorulŭ revendica lucrulŭ după ce a depusŭ preţulŭ sĕŭ în balanţă şi vînd̦ătorulŭ neopunêndu-se acesteĭ reclamaţiunĭ, judecătorulŭ declara că cumpĕrătorulŭ era proprietarulŭ legitimŭ alŭ obiectuluĭ.

Vînd̦area unuĭ domeniŭ nu se putea dar face decât de faţă fiindŭ *libripens*, şi cu totŭ ritualulŭ simbolicŭ alŭ mancipaţiuneĭ. Insă, în nicĭ unŭ casŭ nu se putea lua fără voia sa şi cu sila. Confiscarea când se practica, era numaĭ o urmare a exiluluĭ, care lovea pe vinovatŭ. Acesta perd̦êndŭ dreptulŭ sĕŭ de cetăţénŭ nu maĭ era aptŭ să exerseze nicĭ unŭ dreptŭ asupra pămîntuluĭ patrieĭ.

Faptele istorice pe carĭ le arĕtarămŭ şi le esplicarămŭ aci, ne

facŭ să înțelegemŭ de ce vechiulŭ dreptŭ romanŭ nu admitea esproprierea pentru datorii.

Legea celorŭ XII Tabule cât de crudă era pentru persóna datorniculuĭ, totuși nu permitea confiscarea proprietățeĭ în folosulŭ creditoruluĭ. Corpulŭ omuluĭ este gagiulŭ datorieĭ, iar nu pămîntulŭ sĕŭ, care e privitŭ ca proprietatea familieĭ. E maĭ lesne a face din omulŭ liberŭ unŭ sclavŭ, decât de a-ĭ răpi unŭ dreptŭ de proprietate care aparține multŭ maĭ multŭ familieĭ decât luĭ însuși. Persóna datorniculuĭ e predată în mânele creditoruluĭ; în fiare elŭ totŭ pare a maĭ fi proprietarŭ. Cu tóte acestea, stăpînulŭ care întrebuințézĕ în folosulŭ sĕŭ forțele fisice ale omuluĭ, trage asemenea ródele pămîntuluĭ; acésta nu este însă decâtŭ unŭ usufructŭ din care nu decurge unŭ dreptŭ de proprietate. Acestŭ dreptŭ era dar feritŭ de orĭ ce știrbire și rĕmânea neatinsŭ.

Respectulŭ proprietățeĭ datorniculuĭ, chiar redusŭ la acestŭ felŭ de robie, este întăritŭ printr'o altă dispositiune a legilorŭ celorŭ XII Tabule : *Si volet, suo vivito.* (Dacă vrea, să trăiască din alŭ sĕŭ) cu alte cuvinte, datorniculŭ să aibă voe să trăiască cu cheltuiala sa. Nu dovedește acésta că datorniculŭ, de și a ajunsŭ aprópe robulŭ creditoruluĭ sĕŭ, maĭ păstrézĕ ceva? Iar acestŭ lucru păstratŭ nu póte fi altŭ ceva decât proprietatea sa dacă avea vre una.

Maĭ târdiŭ robirea trupuluĭ desființându-se, trebuĭ să se găséscă unŭ mijlocŭ de a exersa o acțiune asupra bunurilorŭ datorniculuĭ. Acésta era cam greŭ, dar se găsĭ unŭ mijlocŭ prin deosebirea care se făcŭ între proprietate și posesiune. Pretorele dă creditoruluĭ facultatea d'a face să se vindă, nu proprietatea, *dominium*, ci bunurile datorniculuĭ, *bona*, adică tóte însușirile proprietățeĭ, bună óră și folosința. In fondŭ, acésta era o espropriere ascunsă; căcĭ datorniculŭ perdea într'adevĕrŭ proprietatea pămîntuluĭ, prin scóterea sa din folosință (1).

Tabula XI-a interdice căsătoriele între patricianĭ și plebeĭ; dar noua aristocrație a bogățieĭ, înființată de Serviŭ Tuliŭ, organisato-

(1) Fustel de Coulanges. *La cité antique*, p 74, 75.

rulŭ comiţielorŭ pe centuriĭ, resturnă în cele din urmă acéstă barieră.

Simţulŭ echităţeĭ, ideea buneĭ credinţe care vorŭ avea maĭ în urmă, unŭ locŭ aşa de mare în legiuirea romană, îmbunătăţită prin filosofiă; aceste noţiunĭ nu sunt cunoscute de legiuitorulŭ, în timpulŭ când s'a făcutŭ Pravila celorŭ XII tabule. După aceste legĭ, convenţiunile nu se esplică conformŭ buneĭ credinţe; noţiunea dreptăţeĭ este cu totulŭ înlăturată, se decide după religiunea buchelorŭ, saŭ maĭ esactŭ, a vorbelorŭ grăite dinaintea judecătoruluĭ, căcĭ tóte contractele iaŭ o formă judiciară. Totŭ ce este prin urmare în afară de formula întrebuinţată, nu este nicĭ de cum obligatorŭ pentru contractantŭ, putemŭ să aducemŭ esemplulŭ unuĭ vinzĕtorŭ care, tăinuindŭ unŭ cusurŭ ascunsŭ alŭ lucruluĭ pe care-lŭ predă, nu garantéză de felŭ pe cumpĕrătorŭ pentru că nu a luatŭ nicĭ o obligaţiune în privinţa acésta prin graiulŭ sĕŭ. Într'adevĕrŭ legea celorŭ XII Tabule spune: *uti lingua nuncupos sit, ita jus esto* (vorbele ce le grăesce se fie lege). Cicerone, în tratatulŭ sĕŭ *De Officiis* (1) ne dă, ca dovadă despre cele spuse aci, faptulŭ următorŭ:

Unŭ banchierŭ din Siracusa, anume Pythiu atlase că unŭ óre care C. Caniu, cavalerŭ romanŭ, dorea să cumpere o casă de petrecere. «Amŭ, ĭĭ ḑise banchierulŭ, nisce grădinĭ carĭ nu sunt de vîndare, dar vino să le veḑĭ cu mine; îţĭ daŭ întâlnire acolo pe mâne, vomŭ cina împreună». Caniu primesce poftirea şi a doua ḑi, o masă splendidŭ pregătită îlŭ aşteptă. Dar cea ce încântă maĭ alesŭ pe cavalerulŭ Romanŭ, este mulţimea de luntre de pescarĭ carĭ se încrucişezŭ pe mare în faţa caseĭ de petrecere a luĭ Pythiu dându-ĭ priveliştea cea maĭ frumósă şi maĭ veselă.

Bărcile se apropie şi pescariĭ oferă banchieruluĭ siracusanŭ pescĭ. Cavalerulŭ romanŭ e uimitŭ. «Te surprinde? ĭĭ ḑice Pythiu, totŭ pescele din Siracusa provine din locŭlŭ acesta şi aceştĭ ómenĭ aŭ trebuinţă neapĕrată de a se opri dinaintea acesteĭ case». Atunci Caniu este încântatŭ şi rógă pe banchierŭ să-ĭ vîndă casa. Pythiu

(1) C. III, 14.

arată óre care esitare, dar în fine se înduplecă de rugăciunile bietului cavalerŭ romanŭ care plătesce totŭ ce i-se cere şi astfelŭ se închee tîrgulŭ. Cătva timpŭ după aceea, Caniu voindŭ să arate amicilorŭ sĕi casa cumpĕrată, îi învită să petrĕcă acolo o ḑi. Desŭ de diminéţă, privesce spre mare, spre a vedé vesela flotă de pescarĭ, dar coasta e deşartă, nicĭ o barcă nu se aretă. «Cum se face, întrebă elŭ pe unŭ vecinŭ, că nu zărescŭ pescarĭ? E vre o sĕrbătóre aḑĭ? — «Nu, pe cătŭ sciŭ, dar eĭ nu vinŭ nicĭ o dată pe aci, atuncĭ m'amŭ miratŭ fórte multŭ vĕḑêndu ĭ».

Cavalerulŭ romanŭ se supĕrá. Dar ce să facă? Vîndarea era în tótă regula şi dreptulŭ civilŭ, legatŭ de buchiĭ, nu dădea nicĭ unŭ mijlocŭ de a anula o convenţiune răpită printr'o cumplită viclenie.

Mai târḑiŭ jurisconsulţiĭ — precumŭ amŭ arĕtatŭ în lucrarea nóstră asupra Dreptuluĭ Pretorianŭ şi Réspunsurilorŭ Prudenţilorŭ — înţeleseră că nu potŭ să rĕmâe mai multŭ timpŭ închişĭ în acestŭ cercŭ cu totulŭ materialŭ şi spiritulŭ lorŭ filosoficŭ se înalţă la ideea uneĭ dreptăţĭ abstracte care se libera de stricteţa vorbelorŭ pronunţate. De atuncĭ buna credinţă începŭ a fi luată în sémă, pentru interpretarea învoielelorŭ. În acestă materie, ca şi în dreptulŭ de familie şi de proprietate, echitatea îşĭ găsì loculŭ sĕŭ pe lângă dreptulŭ civilŭ.

După acéstă lungă parentesă care amŭ deschis'o, revenindŭ la subiectulŭ nostru vomŭ spune că, cu tóte acele dispositiuniĭ atât de străine stăreĭ de civilisaţiune care a predomnitŭ maĭ apoĭ, cu tóte precăderile stabilite în favórea uneĭ caste aristocratice şi deosebirea odiósă făcută între acéstă castă şi restulŭ poporuluĭ, care mergea până la oprirea de a se căsători între ele; cu tóte aceste ḑicŭ, legea celorŭ XII Tabule constituì unŭ progresŭ adevĕratŭ. Unŭ respectŭ óre care alŭ principiuluĭ egalităţeĭ se vede deja în oprirea de a se face vre o lege conţinêndŭ dispositiuniĭ particulare prin carĭ s'arŭ face o escepţiune în favórea cutăreĭ saŭ cutăreĭ persóne anumite.

Vetant XII tabulae leges privatis hominibus irrogari. «(Legile ce-

lorŭ XII Tabule oprescŭ să se propue legĭ escepţionale, pentru particularĭ).

Cicerone a avutŭ adesea ocasiunea să invoce acéstă disposiţiune(1). Afirmarea acestuĭ principiŭ, a avutŭ pentru Roma urmările ceie maĭ fericite : ea asigură ordinea în statŭ, prevenindŭ turburările atâtŭ de numeróse în vechiele republicĭ, pricinuite de ambiţiunea unorŭ puternicĭ.

In fine cetăţeniĭ găseaŭ o garanţiă în contra tiranieĭ magistraţilorŭ în disposiţiunile carĭ dădeaŭ numaĭ comiţielorŭ dreptulŭ de a se pronunţa asupra afacerilorŭ capitale.

Principiulŭ egalităţeĭ civile este astfelŭ stabilitŭ în legea celorŭ XII Tabule; va trece însă multŭ timpŭ până ce elŭ să găséscă o aplicare generală în tóte legile. In cursŭ de maĭ multe secole şi până ce poporulŭ transportă în fine puterea legiuitóre în comiţiele pe triburĭ, aristocraţia avŭ numeróse mijlóce de a face să triumfe voinţele sale în comiţiele pe centuriĭ. Şi apoĭ, chiarŭ legea celorŭ XII Tabule, care interdice privilegiele particulare, sancţionéză acele de caste. Totuşĭ, aceste privilegie vorŭ dispare de sine, nu prin acţiunea violintă a tribunilorŭ, ci prin intervenţiunea răbdătóre şi într'adevĕrŭ omenósă a marilorŭ magistraţĭ, şi maĭ cu sémă a pretorilorŭ, carĭ printr'o povârnire neoprită, vorŭ fi totŭ-d'a-una siliţĭ să-şĭ caute sprijinulŭ în mase, şi să-lŭ obţie prin concesiunĭ, carĭ sunt atâtea reforme binefăcĕtóre. Astfelŭ aristocraţia, neîncetatŭ lovită, se stinge în cele din urmă, lăsândŭ loculŭ marilorŭ cetăţenĭ pe carĭ favórea populară iĭ resplătesce pentru meritele lorŭ. Unŭ mare numĕrŭ de familiĭ patriciane vorŭ dispare atuncĭ, saŭ se vorŭ amesteca cu plebea, pe când se vorŭ vedea ivindu-se familiĭ consulare saŭ pretoriane, mândre de a numĕra printre aĭ lorŭ unŭ fostŭ consulŭ, saŭ unŭ fostŭ pretore.

Patricieniĭ găsise încă unŭ mijlocŭ de a-şĭ menţine influenţa lorŭ, în *legis actiones;* mulţumită aceluĭ sistemŭ de procedură, alŭ căruĭ secretŭ ilŭ aveaŭ numaĭ eĭ, eĭ ţinŭ masele în stăpânire. Vaĭ de celŭ care nu cunósce saŭ nu respectă procedura formalistă edic-

(1) Cicerono *Pro Domo*, 17, *De Legibus* III, 19; *Pro Sextio*, 30.

tată de cele XII Tabule; elŭ perde negreşitŭ procesulŭ sĕŭ. S'a citatŭ adesea esemplulŭ aceluĭ cetăţénŭ romanŭ din timpulŭ *legis actionum* care, plângĕndu-se că unŭ rĕŭ făcĕtoru îĭ tăiase viţa, întrebuinţase cuvîntulŭ de *vites* în locŭ de acelŭ maĭ generalŭ de *arbores*, care figura în legea celorŭ XII Tabule; cererea sa i sĕ respinse (1). Unŭ astŭ-felŭ de abusŭ alŭ formalismuluĭ nu era de felŭ surprinzĕtorŭ într'o legiuire care lăsa dolulŭ nepedepsitŭ şi nu admitea chiarŭ nicĭ o acţiune de despăgubire a rĕuluĭ pricinuitŭ pe calea acésta (2).

Cum se vede, viclenia rĕmânea nepedepsită şi patricianiĭ găseaŭ în *acţiunile legeĭ*, în *Fastele*, destule şi prea multe mijloce de a dovedi faţă cu clienţiĭ lorŭ plebeienĭ, autoritatea de care sĕ bucuraŭ spre a apĕra bunurile şi persóna lorŭ. Dar ce preţŭ cercaŭ eĭ pentru acéstă protecţiune? Pentru clientulŭ care nu găsea altŭ mijlocŭ de a'şĭ scăpa moşióra, era o adevĕrată *iobăgie*. Ciudatŭ lucru! Abusulŭ cu *acţiunile legeĭ* fu unulŭ din cele maĭ persistente şi maĭ grele de stârpitŭ; pare că nimenĭ nu cuteza să sĕ atingă de elŭ, ca nu cum va să aţâţe în contra sa o aristocraţie prea bine armată pentru a năbuşi acéstă încercare, iarŭ poporulŭ deprinsŭ cu acestŭ traiŭ şi socotindŭ îndestulătóre protecţiunea patronilorŭ sĕĭ nu'şĭ închipuia nimicŭ maĭ bunŭ.

D'abia la 520, legea Aebutia desfiinţă *acţiunile legeĭ*, fără însă a nimici cu totulŭ *sistemulă formularŭ*. Acéstă transformare complectă va fi datorită influenţeĭ pretorilorŭ şi a jurisconsulţilorŭ care vorŭ găsi cu încetulŭ admirabile formule ca aceste ale luĭ Ulpianŭ : *Justitia est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi* (justiţia este voinţa nestrămutată de a da fie-căruia cea ce i se datorésce). *Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia* (Jurisprudenţa este cunoscinţa lucrurilorŭ divine şi umane, şi sciinţa dreptăţeĭ şi nedreptăţeĭ). Preceptele de temelie ale dreptuluĭ sunt astŭ-felŭ resumate : *honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* (A trăi onestŭ, a nu jigni pe

(1) Gaiu, IV, 11.
(2) Cicerone *De officiis* III. 14.

nimenĭ, a da fie-căruĭ cea ce i se cuvine). Cătŭ suntŭ de departe atare principiĭ de cele pe care le stabilesce legea celorŭ XII Tabule. Nimicŭ maĭ curiosŭ decâtŭ studiulŭ subtilităţilorŭ întrebuinţate de jurisconsulţĭ pentru a ocoli şi a modifica acéstă legiuire prin introducerea unorŭ acţiunĭ nuoĭ care înarméză pe cetăţenĭ în contra fraudeĭ într'o mulţime de casurĭ în care legea vechiă îĭ lăsa fără dreptŭ saŭ fără apĕrare; acestea sunt *actiones fictitiae*, *bonorum possessiones*, *actiones in factum*, *in integrum restitutiones*, escepţiunile, interdictele, stipulaţiunile pretoriane; şi aceste disposiţiunĭ nouĭ care sunt sancţionate numaĭ de echitatea lorŭ intră în legislaţiunea însăşĭ, fără mijlocirea legiuitoruluĭ şi formézĕ în curêndŭ basa unuĭ dreptŭ noŭ.

Spiritulŭ crudŭ şi tiranicŭ alŭ poporuluĭ romanŭ se arată pe deplinŭ, maĭ cu sémă faţă cu streinŭ: *adversus hostem*, ḑice Tabula III, *aeterna auctoritas*.

Orĭ-ce străinŭ e unŭ inamicŭ, *hostis*. La Grecĭ: Sparta; Evreiĭ, într'unŭ colţŭ alŭ Asieĭ, aŭ avutŭ asemenea o constituţie în afară de drepturile omenireĭ, care avea să le aducă peirea, dacă nu eraŭ destulŭ de tarĭ pentru a cuceri şi absórbe pe ceĭ-l-alţĭ. Roma avu acéstă fericire, ea nu putu însă să trăiască ca Republică, apoĭ ca Imperiŭ, decâtŭ prin schimbarea treptată a moravurilorŭ şi a legilorŭ sale.

Republica romană se ţinu cu stăruinţă mare de principiulŭ legeĭ celorŭ XII Tabule. Invinşiĭ trebuĭa să devie Romanĭ, saŭ să piară, şi dacă supunerea unuĭ poporŭ nu se putè obţine decâtŭ prin stirpirea sa, Romaniĭ nu rĕmâneaŭ la îndoială: *pacem solitudinem appellant*. Starea neîncetată de rĕsboiŭ desvoltă la Romanĭ pornirile de sgîrcenie, de răpire, de asprime şi de cruḑime. Acelèşĭ porniriĭ eşiaŭ la ivĕlă în relaţiunile lorŭ unĭĭ cu alţĭ, astŭ-felŭ că patricieniĭ priveaŭ pe plebeĭ aprópe ca nisce *hostes*. Plebeiĭ n'aveaŭ parte la jăfuirea celorŭ învinşĭ; sub cuvêntŭ că eĭ — patricienĭ — duceaŭ aprópe tótă greutatea biruluĭ precum şi povarele rĕsboiuluĭ, de care proletariĭ eraŭ scutiţĭ, patricieniĭ reţineaŭ singurĭ şi'şĭ împărţeaŭ pămînturile cucerite de la inamicŭ. Se scie că

acestŭ motivŭ fu principalulŭ care pe timpulŭ Grachilorŭ armă plebea în contra privilegiaţilorŭ. Tribunii ei cereaŭ o împărţire nouă şi mai drépltă a pămînturilorŭ luate (1). In urma uneia din acele lupte în contra privilegielorŭ patricienilorŭ, aceştia fură constrinşi să consimţă la redacţiunea legei celorŭ XII Tabule: am vĕdutŭ însă cu câtă dibăcie decemviriĭ, luaţi şi ei din clasa patriciană lucrară spre a întări instituţiunile aristocratice. Nu cum-va acelŭ spiritŭ de şiretenie, desvoltatŭ la poporŭ ca celŭ mai puternicŭ mijlocŭ de acţiune, atâtŭ faţă cu inamiculŭ străinŭ cât şi faţă cu inamiculŭ din năuntru fu causa că se respinse din legislaţiune orĭ-ce pedepsire a doluluĭ?

Dacă, pe de o parte, instituţiunile romane desvoltŭ sgârcenia, prin aceia că facŭ din bogăţia condiţiunea domnireĭ politice şi a usuluĭ dreptuluĭ în comiţie, dacă e adevĕratŭ că numaĭ avuţiĭ numĕră în Republică, pe de altă parte, legiuitorulŭ celorŭ XII Tabule respinge luxulŭ. Elŭ simţea prea bine că concentrarea în Roma a tesaurelorŭ răpite popórelorŭ asuprite va introduce într'însa unŭ luxŭ greŭ de înfrânatŭ, se sili însă să înlăture pe cât putu aceste moravurĭ nouĭ (2). Astfelŭ Tabula XI opresce să se arză corpurile cu giuvaere şi ornamente de aurŭ şi interdice luxulŭ în ceremoniĭ funebre; cu excepţie numaĭ de firele de aurŭ care lĕgă dinţiĭ falşiĭ a rĕposatuluĭ: «*Neve aurum addito. Quoi auro dentes vincti escunt, astim cum illo sepelire urerove ne fraude esto*». (N'adăugaţi aurŭ, dacă însă dinţiĭ sunt legaţi cu aurŭ, acesta se pôte în-

(1) Legile agrarie aŭ fostŭ atacate cu vioiciune, şi s'a datŭ numele de sistemŭ alŭ luĭ Gracu, aceluĭ sistemŭ absurdŭ care are de ţinta să ajungă prin silă la egalitatea deplină a proprietăţeĭ. Cu tóte acestea e sigurŭ, că Grachiĭ n'aŭ avutŭ nici-odată acéstă pretenţiune. Eĭ cereaŭ numaĭ pentru plebeienĭ unŭ dr ptŭ care lĭ se cuvenea de bună sémă, acelŭ de a obţine partea lorŭ din pămînturile cucerite de dinşiĭ asupra inamiculuĭ. Eĭ nu s'a gândaŭ la desfiinţarea proprietăţeĭ, ci voiaŭ să înfiinţeze proprietarĭ micĭ pe lîngă cei marĭ. Scopulŭ lorŭ era onestŭ şi nobilŭ. Aceştiĭ doui fraţi mărinimoşi care n'aveau altŭ pĕcatŭ decâtŭ că eraŭ superiorĭ epocei lorŭ, cădură pentru că vechiele idei romane care i animaŭ numaĭ aveaŭ trecere şi să găseaŭ numaĭ în inima lorŭ. Eĭ fură espuşi, urei aristocraţieĭ, delăsaţi de plebeiĭ corupţi, şi mórtea lorŭ gloriósă probézĕ, cum dice Ampère, acestŭ tristŭ adevĕrŭ; că legile bune nu potŭ triumfa în contra unorŭ moravurĭ corupte.

(2) Jousserandot *L'Edit perpétuel restitué et commenté*, Intr. XI.

gropa saŭ arde cu cadavrulŭ. Acéstă disposiţiune arată că se introdusese óre care rafinare în obiceiurile romane.

Spre a termina studiulŭ nostru, să spunemŭ că legea celorŭ XII Tabule de sigurŭ nu îndeplinea cu totulŭ dorinţele poporuluĭ. Ea însăşĭ era fórte departe de perfecţiune. Sórta sa era să fie compromisă prin escesele Decemvirilorŭ, care pricinuiră căderea lorŭ.

Totuşĭ, acéstă lege, publicată la 303 şi 304 (de la fundarea Romeĭ) a duratŭ, celŭ puţinŭ cu numele, totŭ atâtŭ cât şi poporulŭ Romanŭ. Titu Liviŭ (1), contimporanulŭ luĭ Augustŭ, ţice în privinţa acesteĭ legĭ : «*Nunc quoque, in hoc immenso aliarum super alias acervatarum legum cumulo, fons omnis publici privatique est juris.* (Acum încă, în acestŭ nesfîrşitŭ mormanŭ de legĭ îndesate unele peste altele, ca este obârşea întreguluĭ dreptŭ publicŭ şi privatŭ).

In secolulŭ alŭ II-lea alŭ creĭ creştine, jurisconsulţiĭ maĭ faceaŭ încă comentarie asupra ei. Trebue să spunemŭ că destulŭ de timpuriŭ se renunţă la consultarea şi aplicarea literală a textuluĭ însăşĭ alŭ acesteĭ legĭ. Astfelŭ Cicerone a pututŭ să ţică : *Discebamus pueri XII, ut carmen necessarium.* (Învĕţămŭ ca copiĭ cele XII (legĭ) ca unŭ cântecŭ banalŭ), adaogă : *quas jam nemo discit* (aceste legĭ pe care nimenĭ nu le maĭ învaţă acum).

In *Nopţile atice* ale luĭ Aulu-Geliŭ, unŭ jurisconsultŭ, întrebat asupra înţelesuluĭ cuvîntuluĭ *proletarius*, întrebuinţatŭ în legea celorŭ XII Tabule, rĕspunde : *Ego dicere atque interpretare hoc deberem, si Jus Faunorum et Aboriginum didicissem.... studium, scientiamque ego praestare debeo juris et legum, eorumque earum quibus utimur* (2). (Aşĭ trebui să spuiŭ şi să interpretezŭ acésta dacă aşĭ fi învĕţatŭ dreptulŭ Faunilorŭ şi Aboriginilorŭ....; trebue să facŭ cunoscute sciinţa dreptuluĭ şi a legilorŭ, precum şi a termenilorŭ pe carĭ-ĭ întrebuinţămŭ).

Intr'unŭ altŭ pasagiŭ alŭ aceluiaşŭ Aulu Geliŭ (3) citimŭ că jurisconsultulŭ Caesiliŭ dă filosofuluĭ Favorinus consiliulŭ de a con-

(1) III, 34.
(2) XVI, 10.
(3) XX, 1.

ținua să studieze aceste legi : «*Nec ideò contemnas legum istarum antiquitates quod plerisque ipsis jam populus romanus uti desiverit.* (Feriți-vĕ de a despreţui aceste antice legi, sub cuvîntŭ că cele mai multe aŭ căḑutŭ în uitare la poporulŭ romanŭ).

Am insistatŭ asupra caracteruluĭ Legeĭ celorŭ XII Tabule, pentru că ea este într'adevĕrŭ, precum am ḑisŭ, basa legiuireĭ romane, pentru că ea resumă şi esplică starea morală şi politică a unuĭ poporŭ, şi ce poporŭ! Elŭ ne strivesce sub ideea imenseĭ sale mărirĭ, elŭ a vĕḑutŭ universulŭ închinându-se dinaintea maestăţeĭ numeluĭ sĕŭ, care ne insuflă o parte din acelŭ respectŭ ce se impune călătoruluĭ miratŭ de a se afla la pólele Capitoluluĭ.

In fine acéstă lege esplică, pentru ceĭ care o studiază maĭ adâncŭ, secretulŭ mărireĭ şi sórteĭ acestuĭ poporŭ-rege, cum ḑice Virgiliŭ, cu hotarele depărtate, cu spada fulgerătóre : *(populum late regem, belloque superbum)* (1), al acestuĭ poporŭ blândŭ pentru ceĭ supuşĭ, îngrozitorŭ pentru ceĭ rĕsculaţĭ *(parcere subiectis et debellare superbos)*(2).

Să adăogămŭ încă că munca neobosită şi îndelungată a jurisprudenţilorŭ pentru a modifica acéstă legiuire primitivă s'arŭ fi înţelesŭ maĭ greŭ dacă n'amŭ fi datŭ aceste desvoltărĭ.

(1)Eneida I, vers 278.
(2) En. VI, vers 852.

APENDICE.

FRAGMENTE ALE CELORŬ XII TABULE.

TABULA I-a.

Despre chemarea d'inaintea magistratului.

I. Si in jus vocat, ito. Ni it, antestamino (vel antestator); igitur em Capito (1).

II. Si calvitur, pedemve struit manum endo jacito (2).

III. Si morbus aevitasve vitium escit, qui in jus vocabit jumentum dato; si nolet, arceram ne sternito (3).

IV. Adsiduo vindex adsiduus esto; proletario iam civi quis volet vindex esto (4).

V. Rem ubi pacunt orato (5).

I. Dacă chiemĭ pe cineva in judecată şi refusă de a merge, punete în cale-ĭ si-lŭ opresce.

II. Dacă caută a înşela saŭ a fugi, pune mâna pe dênsulŭ.

III. Dacă este opritŭ de bólă saŭ de bĕtrânețe, acelŭ care-lŭ chiamă in judecată ĭĭ va da unŭ mijlocŭ de transportŭ dar nu unŭ carŭ acoperitŭ, fără din voe bună.

IV. Unŭ bogatŭ să fie chiezaşŭ pentru altŭ bogatŭ; iarŭ pentru unŭ proletarŭ orĭ şi cine va voi.

V. Dacă părțile cadŭ la învoială, pricina se curmă.

(1) Porphyrio, *ad Horatium, Sat.* 1, 9, versulŭ 65.— Cicerone *De legibus* 2, 4. — Aulu-Gelĭŭ, Nopțĭ atice 20. 1.— Auctor *Rhetoricae ad Herennium*, 2, 13.— Priscian, 8, 4. – Lucilius, *Satire*, cartea 17, după Noniu Marcellu, *De proprio sermone*, 1, § 20

(2) Festu, la cuvintele *struere* şi *pedem struit*.— Digest 50, 16. De verborum significatione, 233 fr. — Gaius cartea I Comentarie ale celorŭ XII Tabule — Lucilius, *loco citato.*

(3) Aulu-Gelliu *Nopțĭ atice* 20. 1. 24; la cuvintele *si morbus* şi *sternito* — Varro in Nonu Marcellu. *De proprio sermone*, 1. § 270. — Varro, *de lingua latina*. 4, 31.

(4) Aulu-Geliu, *Nopțĭ Atice*. 16, 10, 5 — Cicerone, *Top.* 2, 10 — Festu la cuvintele *adsiduus* şi *vindex*.— Digest, 2, 4, 22, 1 şi 50, 16, 234.

(5) Auctor *Rhetoricae ad Herennium*, 2, 13.— Aulu-Geliu *Nopțĭ atice* 17, 2, 10. — Priscian *Ars grammaticae*, 10, 5, 32.

VI. Ni pacunt in comitio aut in foro ante meridiem causam conjicito, quam peroranto ambo presentes (1).

VII. Post meridiem praesenti litem addicito (2)

VIII. Si ambo praesentes, sol occasus suppremа tempestas esto (3).

IX. Vades... subvades... (4)

VI. Dacă nu se face învoială, expunerea pricinei se va face înainte de amiadĭ, în comitie saŭ în forŭ; contradictoriŭ. şi fată fiindŭ părţile amêndouĕ.

VII. Ear după amĕdĭ să se judice cererea părţeĭ de fată.

VIII. Dacă ambele părţi suntŭ de fată, ele se vorŭ asculta numaĭ până la sfinţitulŭ soreluĭ,

IX. Chezăşie. . sub chezăşie.

(E vorba neapăratŭ aci de o dispositie basată pe clasificarea personelorŭ în diferitele centuriĭ după starea lorŭ; se deosibeaŭ ast-felŭ bogaţiĭ care aveaŭ o óre-care sumă preţuită în aşĭ (*adsiduĭ*); proletariĭ (*proletarii*), ceĭ care puteaŭ să se dea ca chezaşĭ (*vades*, *subvades*) etc. E cestiune aci despre garanţia ce trebuiaŭ să o dea părţile în casurile când afacerea nu se putuse sfîrşi până la sfinţitulŭ soreluĭ. pentru a asigura făgăduiala că vorŭ veni şi la înfăţişarea următore.

TABULA II-a

Procedura judiciară

I. Se presupune că acestŭ paragrafŭ era privitorŭ la consemnarea (*sacramentum*) ce trebuia să o facă pricinaşulŭ şi care corespundea cu cea ce se numesce în dreptulŭ modernŭ amenda pricinaşuluĭ cutezătorŭ.

II. Morbus sonticus... aut status dies cum hostes... quid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, eo dies diffusus esto (5).

II. O bólă grea... fixarea unuĭ termenŭ făcută cu unŭ străinŭ... dacă vre una din aceste oprirĭ se presintă pentru judecătorulŭ, arbitrulŭ saŭ vre unulŭ din impricinaţĭ, să se lase afacerea pe o altă zi.

(1) Aulu-Gelliu, *Nopţĭ Atice*, 17, 2. — Quintilian, 1, 6. — Pliniu *Historia naturalis* 1, 60.— Gaiu 4, 15.

(2). Aulu-Gelliu, *Nopţĭ atice*, 17, 2.

(3). Aulu-Gelliu, *ibid.*— Varro *de lingua latina* 7, 51.— Macrob *Saturnale* 1, 3, 14. — Pliniu *Historia Naturalis* 7, 60.— *Festu* la cuvintele *suppremus* şi *tempestatem*.— Censorinus *De die natali*, capit. fin.

(4) Aulu-Gelliu, *Nopţĭ atice* 16, 10, 8.— Gaiu Instit, com. 4 § 184 şi urm. despre *Vadimonium*.— Varro *De lingua latina*, 5. 7. Acron, *Horatii Satyrae*, 1, 1, vers. 11.

(5) Aulu-Gelliu, *nopţĭ atice*, 20, 1,— Cicerone *De officiis*, 1, 12.— *Dig.* 2, 11, *si quis caut. in jud.*, 2, § 3, frag. Ulpian.—Festu la cuvintele : *Insons*, *Sontica*, *status*. *Reus*.

III. Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito (1)

III. Acelŭ care invócă o mărturie să se ducă dinaintea ușeĭ marturuluĭ și să îlŭ cheme cu stăruință la înfățișare pentru a treia ḑi de târg (Târgulŭ se ținea la câte nouĕ ḑile).

IV. Dispositiune care permitea invoiala asupra furtului (*nam et de furto pacisci lex permittit*) (2).

TABULA III.

Esecutarea in casă de mărturisire a datoriei și a sentințelor.

I. Aeris confessi rebusque jure judicatis triginta dies justi sunto (3).

I. Când o datorie e recunoscută saŭ sentința încuviințează lucrulŭ cerutŭ, se dă unŭ sorocŭ de treĭ ḑeci de ḑile pentru împlinire.

II. Post deinde manus injectio esto. In jus ducito (4).

II. După acestŭ sorocŭ datorniculŭ să fie supusŭ la *manus injectio* și adusŭ dinaintea magistratuluĭ.

III. Ni judicatum facit, aut quis endo eo in jure vindicit, secum ducito, vincito, aut nervo aut competibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet majore vincito (5).

III. Dacă nu execută sentința saŭ dacă nimenĭ nu dă chezășie pentru el, creditorulŭ sĕŭ să'lŭ aducă la dênsu, să'lŭ lege cu curele saŭ la picióre cu fiare, carc să nu fie maĭ ușóre decât 15 libre saŭ și maĭ grele dacă vrea.

IV. Si volet, suo vivito. Ni suo vivit qui eum vinctum habebit, libras farris endo dies dato. Si volet plus dato (6).

IV. Datorniculŭ, dacă vrea, să trăiască din alŭ sĕŭ. Iarŭ de nu, creditorulŭ care 'lŭ va ține legatŭ să i dea o libră de făină pe ḑi, saŭ maĭ multŭ, dacă vrea.

V. Dispositiunea acésta e ast-felŭ raportată de Aulu-Gelliu (7) : *Erat autem jus interea paciscendi, ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexa-*

(1) Festu la cuvintele : *Portus* și *Vagulatio.*

(2) Dig. 2, 14, *De pactis.*—7, § 14 frag. Ulpian.

(3) Aulu-Gelliu *Nopți atice*, 20, 1 și 15, 13. – Gaiu *Instit com.*, 3 § 78.— Dig, 42, 1, *de re judicata*, 7 fr. Gaiu.

(4) Aulu-Geliu *Nopți atice*, 20, 1.— Gaiu *Instit com.* 4 § 21.

(5) Festu la cuvêntulŭ : *Nervum.*—Titu-Liviu, 8, 28.— Terentiu, *Phormion*, 2, 2, 20.

(6) Gaiu, *Com. al legei celor* XII t., cartea 2. — Dig. 50, 16, *de verborum significatione*, 234 § 2 frag. Gaiu. — Aulu-Gelliu, *Nopți atice*, 10. 1.

(7) *Nopți atice* 20, 1.

ginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad praetorem in comitium producebantur, quantaque pecuniae judicati essent praedicabatur (In timpulŭ acela o transacţiune putea să intervie in modŭ valabilŭ, darŭ în lipsa eĭ, datornicnlŭ rĕmânea inlănţuitŭ în timpŭ de şaĭ-ḑecĭ de ḑile.

In cursulŭ aceleĭ deţinerĭ, elŭ trebuia să fie adusŭ dinaintea pretoruluĭ, în comiţiĭ treĭ ḑile consecutive de tĕrg şi atuncĭ se făcea cunoscutŭ cu voce tare suma la care fusese osândit).

VI. Tertiis nundinis partis secanto, si plus minusve secuerint, ne fraude esto (1).

VI. După a treia ḑi de tĕrg, creditoriĭ să-lŭ împarţă în bucăţĭ. Puţinŭ importă dacă se tae ceva maĭ multŭ saŭ maĭ puţinŭ, căcĭ nu e vre un rĕŭ.

Acestŭ paragrafŭ era completatŭ printr'o dispositie care imputernicia pe creditorulŭ saŭ să omore pe datornicnlŭ sĕŭ, saŭ să-lŭ vîndă în străinătate, dincolo de Tibru.

VII. Adversus hostem, aeterna auctoritas (2).

VII. Faţă de străinulŭ datornicŭ, constrîngerea este eternă.

TABULA IV.

Despre puterea părintelui de familie.

I. Dispositie care permitea părinteluĭ de familie să ucidă pe copilulŭ care se născea cu o slutenie monstruósă (3).

II. Dispositie care da tatăluĭ de familie dreptulŭ de a întemniţa pe fiulŭ sĕŭ, de a-lŭ bate, lega, întrebuinţa la lucrarea cămpuluĭ, saŭ de a-lŭ ucide, chiarŭ dacă fiulŭ sĕŭ ocupă dregătoriĭ înalte şi dacă devotamentulŭ sĕŭ la binele obştescŭ ĭ-a adusŭ laude (4).

III. Si pater filium ter venum duit, filius a patre liber esto (5).

III Dacă tatălŭ a pusŭ de treĭ orĭ pe fiulŭ sĕŭ în vînḑare, acesta e liberatŭ de puterea părintéscă.

IV. Dispositie după care copilulŭ născutŭ în luna a unŭ-spre ḑecea de la mórtea bărbatuluĭ, e privitŭ ca conceputŭ după mórtea acestuia (6).

(1) Aulu-Gelliu *locu citat* — Quintilian, *Institutiones Oratoriae*, 3, 6.— Tertulian, *Apologia religieĭ creştine* 4— Dion Cassiu, frag. 12.

(2) Cicerone *de officiis*. 1, 12.

(3) Cicerone *de legibus*, 3, 8.

(4) Dionisie din Halicarnasa, *Archaeolog*. 2, 26, 27.— Papinian *De adulteriis* tit. 4, § 8.

(5) Ulpian, *Reg*. tit. 10, § 1. — Gaiu *Inst. com*. 1, § 132 şi 4 § 79. — Dionisie din Halicarnasa, *locu citat*.

(6) Aulu-Gelliu, *Nopţi atice*, 13, 16.— Dig. 38, 16, *de suis et legitimis* — 3, § 9 frag. Ulpianŭ.

TABULA V.

Despre Moşteniri şi epitropii.

I. Dispositie care supune pe femeile la epitropie la orî-ce etate; scutite erau numaĭ vestalele care trebuiaŭ să fie libere (1).

II. Dispositie care nu permite femeeĭ supuse tuteleĭ agnaţilorŭ sĕĭ, să usucape lucrurile *mancipĭ*, afară dacă aceste lucrurĭ aŭ fostŭ date de femeea insăşĭ cu autorisarea epitropuluĭ eĭ (2).

III. Uti legassit super pecunia, tutelave suae rei, ita jus esto (3).

III. Voinţa testatoreluĭ în privinţa avereĭ saŭ familieĭ sale. să fie privită ca lege.

IV. Si intestato moritur, cui suus haeres nec escit adgnatus proximus familiam habeto (4).

IV. Dacă more intestatŭ, fără a lăsa unŭ moştenitorŭ *suus*, agnatulŭ celŭ maĭ de aprope să ia moştenirea.

V. Si adgnatus nec escit, gentilis familiam nancitor (5).

V. In lipsă de agnaţĭ să ia unŭ gentilŭ moştenirea.

VI. Dacă nu este epitropŭ numitŭ prin testamentŭ, agnaţiĭ esercită epitropia (6).

VII. Si furiosus escit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto, ast ei custos nec escit (7)

VII. Cât pentru nebunulŭ, administraţiunea persónel şi a bunurilorŭ sale trece la agnaţĭ şi în lipsa lorŭ. la gentilĭ, dacă nu i s'a datŭ unŭ curatorŭ.

VIII. Ex ea familia.. in eam familiam (8).

VIII. Din acestă familiă... în acea familie. (Acestă dispositiune este privitore la legăturile de patronatŭ, care uneŭ pe plebeiĭ cu patricienĭ. Dacă unŭ

(1) Gaiu, *Institt. com.*, 1 §§ 144, 145, 155 şi 157.

(2) Gaiu. *Institt. com.* 2, § 47; Cicerone *Ad Atticum* I. 5; şi *pro Flacco*, 31.

(3) Gaiu, *Institt. com.*, 2, § 224. — Ulpian *Reg*, 11, § 14.— *Inst. luĭ Justinian*, 2, 22.— Dig. 50, 16, *de verborum significatione*, 120 frag. Pomponius. — Nov. 22, 2 pr.— Cicerone *De inventione Rhetorica*, 11, 50.— Auctor *Rhetoricae ad Herennium*, 1, 13.

(4) Ulpian, frag. 26, 1. — Cicerone *De inventione Rhetorica* 2, 50. — Paul, *sententiae*, cart. 4, tit. 8 § 3. — Paul *Ad Sab.* (Dig. 28, 2. 9, 2). Ulpian, *ad ed* (Dig. 15, 16, 195, 1) — Gaiu, Inst., Com. §§ 155. 157; şi 3, § 9. — Inst. luĭ Justin., 3, 1, *de haereditis quae abintestato.*

(5) Ulpian. *Reg. coll.*, 16, 4, 2. — Gaiu, Institt. com. 3, 17. — Paul *in coll.* 16, 3, 3.— Paul *Sententiae*, 4, 8, § 3.

(6) Gaiu *Institt. com.* 1 § 155.— Ulpian, frag. 11, 3; Dig. 26, 4, 1; 4, 5, 7 pr.

(7) Ulpian *Ad Sab*, (Dig. 27, 10, 1)— Ulpian frag. 12, 2.— Cicerone *De inventione Rhetorica*, 2, 50; *Tusculanae questiones*, 3, 5; *Republica* 3, 2, 3.— Auctor *Rhetoricae ad Herennium* 1, 13.— Gaiu Inst. com. 2 § 64

(8) Ulpian, *Reg.* 29 § 1.— *Dig.* 50, 16, *De verborum significatione.*— § 1 Ulpian.

plebeĭ murea intestatŭ, patronulŭ sĕŭ lua în stăpînire moştenirea).

IX. Dispositie după care creanţele succesiunei se împărţeaŭ între moştenitoriĭ în proporţie cu partea lăsată fie-căruia ; tot ast-felŭ se făcea şi cu datoriele (1).

X. Dispositie în privinţa acţiuneĭ de eşire din dăvălmăşie a moştenitorilor (2)

XI. Dispositie după care sclavulŭ liberatŭ prin testamentŭ, subŭ condiţiunea de a plăti o sumă hotărîtă moştenitoruluĭ, pote chiarŭ dacă acelŭ moştenitorŭ l'a vîndutŭ, se devie liberŭ plătindŭ suma acea cumpărătoruluĭ săŭ (3).

TABULA VI.

Dobîndirea proprietăţeĭ şi a posesiunei.

I. Quum nexum faciet, mancipiumque uti lingua nuncupatis, ita jus esto (4)

I. Când o învoială se face după formele solemne ale *nexum* şi *mancipium* cuvintele care s'aŭ rostitŭ să fie privite ca lege.

II. Dispositie după care celŭ care va tăgădui cuvintele pronunţate cu ocasiunea formalităţilorŭ judiciare de *nexum* şi *mancipium*, saŭ va întrebuinţa reticenţe va fi pedepsitŭ pe îndoitŭ (5).

III. Usus auctoritas fundi biennium... caeterarum omnium, annuus est usus (6).

III. Proprietatea unuĭ imobilŭ se dobîndeşce printr'o posesiune de duoĭ anĭ; pentru tóte cele-lalte lucrurĭ e de ajunsŭ o posesiune de unŭ anŭ.

IV. Dispositie după care bărbatulŭ dobîndea puterea maritală asupra femeeĭ prin posesiune în timpŭ de unŭ anŭ ; darŭ posesiunea este întreruptă

(1) Gordian, *Cod* 3, 36, *Famil. erciscundae* 6—*Const.* Gord—Diocletian, *Cod.* 2, 3, 26.— *Dig* 10, 2, *Famil. erciscundae* 25 § 9 frag. Paul.

(2) Dig. 10, 2, *Famil erciscundae*. 1 pr. frag Gaiu ; ibid 2, pr. frag. Ulpian—Festu la cuvîntul : *erctum* — Aulu-Gelliu, *Nopţi atice* 1, 9.

(3) Ulpian *Reg* 2 § 4.— Dig. 40, 7, *De statu libero*.—29 § 1 frag. Pomponiu *ibid*, 25 frag. Modest — Festu, la cuvêntul : *statu libero*.

(4) Festu la cuvêntul *nuncupata pecunia*. - Cicerone *de oratore* 1, 57.— Ulpian, *in rat.* frag. 50.— Gaiu Inst. com. 1 § 119 şi 2, § 104.— Varro. *de lingua latină*. 6. 60.— Cicerone *de officiis*, 3, 16, şi *Pro. Caecina* cap. 23.

(5) Cicerone, *De officiis* 3, 16.

(6) Cicerone, *Top. 4* ; şi *pro Carcina*, 19.- Gaiu, *Inst. com.* 2 § 42.— Inst. luĭ Iustinian, 1, 6, *de usucap.*, pr.

dacă în fie care anŭ, femeea se depărtézĕ de domiciliulŭ conjugalŭ trei nopți d'a rîndulŭ (1).

Nota. Unii comentatorĭ aŭ aședatŭ în acéstă tabelă principiulŭ pe care l'amŭ intercalatŭ mai susŭ în tabela III : *Adversus hostem aeterna auctoritas.* și aplicându'lŭ la dobîndirea bunurilorŭ, ĭ-aŭ datŭ înțelesulŭ următorŭ : «Față de străinŭ, garanție eternă» adică neputință de a dobîndi chiarŭ printr'o posesiune îndelungată, unŭ lucru aparținândŭ unuĭ cetățeanŭ romanŭ (2).

V. Si qui jure manum conseruit (3)

V. Dacă a fostŭ *manuum consertio* dinaintea magistratuluĭ... (*Manuum consertio* era simulacrulŭ uneĭ lupte în presența magistratuluĭ ; nu mai era decâtŭ o luptă închipuită. o formă cu totulŭ judiciară întrebuințată în procesele relative la proprietatea contestată a unuĭ lucru ; acéstă ficțiune s'a păstratŭ pentru a opera transmiterea proprietățeĭ, ascunzêndŭ o adevĕrată vîndare subŭ forma uneĭ revendicărĭ judiciare ne contestatĕ.

Când *manuum consertio* avea de scop revendicarea unuĭ lucru, magistratulŭ da posesiunea provisorie uneia din părțĭ, după voia sa. Darŭ dacă unŭ omŭ era revendicatŭ ca sclavŭ, magistratulŭ trebuia să se pronunțe în favórea libertățeĭ provisorie).

VI. Tignum junctum aedibus vineave et concapit ne solvito (4).

VI. Birnele întrebuințate în clădirea caselor, saŭ viele care se ținŭ de ele, să nu pótă fi scóse.

VII. Dispositiune privitóră la întrebuințarea materialuluĭ altuia într'o clădire; proprietarulŭ materialuluĭ nu póte nicĭ să'lŭ revendice, nicĭ să dărîme clădirea saŭ să turbure cultura ; elŭ are numaĭ acțiunea pentru îndoită valóre (5).

(1) Gaiu, *Inst. com.* 1 § 111. — Aulu-Gelliu nopți atice 3, 2, 13— Macrob. *Saturnalia*, 1, 3.

(2) Ortolan. *Inst.* p. 107,

(3) Ulpian. *Vat.* frag. 50. — Gaiu *Inst. Com.* 2, § 24 — Aulu-Gelliu Nopți atice 20, 10. — Festu la cuvêntul *superstites.* — Cicerone *de Republica* 3, 32. — Titu-Liviu 3, 44. — Dionisie din Halicarnasa, 11, 30.— Dig. 1, 2, *De origine Juris*, 2 § 24 frag. Pomponiu.

(4) Festu, la cuvîntulŭ *Tignum.*— Dig., 50, 16, *de verborum signif.*, 62 frag. Gaiu ; și 47, 3, *de tigno juncto* 1, pr. și, 1 frag. Ulpian.

(5) Dig. 47, 3, *de tigno juncto* — 1 pr. frag. Ulpian.

VIII. Quandoque sarpta donec dempta erunt (1).

VIII. Dacă însă materialulŭ a fostŭ desprinsŭ, şi pe câtă vreme va rĕmâne desprinsŭ.. revendicarea se va puté face.

IX. Dispósiţiune după care lucrurile vîndute şi predate nu suntŭ dobîndite de cumpĕrătorŭ decâtŭ după ce a plătitŭ preţulŭ lor, saŭ a satisfăcutŭ pe vînzĕtorŭ în orĭ ce alt-felŭ, dându o cauţiune saŭ unŭ gagiu (2).

X. Disposiţiune privitóre la înstrăinarea lucrurilorŭ prin mancipare saŭ prin *in jure cessio* (cesiune dinaintea magistratuluĭ) (3).

TABULA VII.

Servitudĕ funciare.

I. Unŭ spaţiu liberŭ, de două picióre şi jumătate, necesarŭ pentru circulaţiune, trebue să fie lăsatŭ între clădirile învecinate. Lărgimea acésta de două picióre şi jumătate se numea *sestertius pes* (4).

II. In hotărniciĭ trebue să se păzéscă formele urmĕtóre : Nu trebue a trece de pietrele de hotarŭ în plantaţiĭ, clădirĭ saŭ săpărĭ. Dacă nu suntŭ clădirĭ fie-care trebue în aceste lucrărĭ să lase liberă o distanţă de unŭ picior ; distanţa este de duoă picióre în vecinătatea unei clădirĭ, pentru unŭ morméntŭ trebue să se lase liberŭ atâtŭ spaţiu câtŭ e adîncimea ; pentru unŭ puţŭ să lasă lărgimea unuĭ pasŭ ; în fine pentru o sădire de măslinĭ saŭ de smochinĭ, distanţa lăsată liberă trebue să fie de nouĕ picióre şi pentru cei-lalţĭ arborĭ de cincĭ picióre (5)

III. Hortus... heredium... tugurium (6). III. Grădină... moştenire... bordeiŭ.

IV. Unŭ spaţiu de cincĭ picióre trebue să remâe liberŭ între pămînturile pentru munca plugulŭĭ, acestŭ spaţiu nu póte să fie dobînditŭ printr'o posesiune îndelungată (7)

V. Si jurgant (8). | V. Dacă este contestaţie între eĭ...

(1) Festu, la cuvêntulŭ *sarpiuntur*.— 6, 1, 59, Iulian ex Min.

(2) *Inst.* luĭ Inst, 2, *de rerum divisione*, § 41.— Festu, la cuvintele : *sub vos placo*.

(3) Vat. I. R. *Fragm.* § 50.

(4) Varro, *de lingua latina*, 5, § 22.— Festu, la cuvêntul : *Ambitus*.

(5) Dig. 10, 1 *Finium regundorum*, 13 frag. Gaiu.— Gaiu *Inst.* com. 4, alŭ legeĭ XII.

(6) Plin *Hist. nat.*, cart. 19, cap. 4, § 1.— Varro *de re rustica*, cart. 1, cap. 10.— Festu la cuvintele : *Hortus*, *Haeredium*, *Tugurium*.— Dig. 50, 16, de *verborum significatione*, 180 frag. Pomponiŭ.

(6) Cicerone, *De legibus*, 1, 21.

(7) Cicero, *Ibid.* şi *De Repub.* 1, 4, 8. — Noniu Marcellu, *de proprio sermono*, 5, 34.

(In cas de contestare în privința hotarelorŭ magistratulŭ supune pricina la treĭ arbitriĭ).

VI. Lărgimea drumurilor trebue să fie de optŭ picĭore în linie dreptă și de șai-spre-dece picĭore la cotiturĭ (1).

VII. Viam muniunto, ni sam dilapidassint, qua volet jumenta agito (2)

VII. Dacă calea nu are bariere, se pote duce carulŭ orĭ unde, darŭ fără a face stricăciunĭ.

VIII. Si aqua pluvia nocebit (3).

VIII. Dacă apa de ploĭă face vre-o stricăciune.... (Proprietarulŭ care suferă vre-o daună din acéstă causă, are dreptulŭ să céră despăgubire).

IX. Când ramurile unuĭ arborŭ d'o înălțime de maĭ multŭ de cincĭ-spre-dece picĭore se întindŭ pe moșia vecină, ramurile trebue să fie tăiate la acéstă înălțime pentru ca umbra lorŭ să nu facă rĕŭ câmpuluĭ d'alăturĭ (4).

X. Proprietarulŭ are dreptulŭ să adune în câmpulŭ învecinatŭ fructele ce cadŭ din pomulŭ sĕŭ (5).

TABULA VIII.

De s p r e d e l i c t e.

I. Qui malum carmen incantassit (6).

I. Cine a cântatŭ unŭ cântecŭ defăimĕtorŭ . . . (Acestŭ delictŭ se pedepsea cu mórte; aceeașĭ pedépsă se da și autoruluĭ unuĭ cânticŭ saŭ scrierĭ injurióse).

II. Si membrum rupit, ni cum eo pacit talio esto (7).

II. Dacă cine-va frânge altuia unŭ membru și eĭ nu se împacŭ, i se aplică pedépsa Talionuluĭ.

(1) Dig. 8, 3, *De Servit, praediorum rusticorum*, 8, fr. Gaiu. - Varro, *de l. latina*, 17, 15.

(2) Cicerone, *Pro Cecina*, 19.

(3) Dig. 43, 8, *ne quid in loco publico*, 5 frag. Paul și 39, 3, *de aqua et aqua pluviali*, 23 § 2 frag. Paul și 24 frag.— Cicerone *Top.*, 9.

(4) Dig. 43, 27, *de arboribus caedendis*, 1, § 8 frag. Ulpian și 2 frag. Pomponiu. — Paul. *Sententiae*, 5, 6. § 13.— Festu la cuvêntul : *sublucare*.

(5) Pliniu. *Historia naturalis*, 16, 5, 15.— Dig. 43, 28, *de glande legenda*, 1 § 1 frag. Ulpian., și 50, 16 *de verborum significatione*, 236, § 1 frag. Gaiu. — Gaiu Inst. *com. legeĭ XII.*

(6) Cicerone, *De republica*, 4, 12. — Pliniu. *Historia natur.*, 28. 2. 10, 17.— Paul, *Sententiae*. 14, § 6.

(7) Festu la cuvîntulŭ *Talionis*. — Aulu-Gelĭŭ *Nopțĭ atice* 20, 1, 14. — Gaiu, *Inst. com.* 3, § 223.— Paul, *Sententiae* 5, 4, 6.— Priscian, *Ars Grammaticae*, 6, 13, 69.

III. Manu, fustive si os fregit libero CCC; si servo, CL poenam subito (1).

III. Celŭ care frânge unŭ osŭ unuĭ omŭ liberŭ, cu mâna saŭ cu bastonulŭ, va fi pedepsitŭ cu o amendă de 300 de aşĭ; pentru unŭ sclavŭ amenda e de 140 de aşĭ.

IV. Si injuriam faxsit, viginti quinque aeris poenae sunto (2).

IV. Celŭ care a făcutŭ o insultă altuia, e pedepsitŭ cu o amendă de douĕ-decĭ şi cincĭ de aşĭ.

V. Rupitias sarcito (3).

V. Pentru orĭ-ce daună adusă.... (e vorba de o daună causată prin imprudenţă).

VI. Dacă unŭ animalŭ a causatŭ vr'o stricăciune, proprietarulŭ sĕŭ trebue să'lŭ cedeze saŭ să plătéscă preţulŭ păgubeĭ (4).

VII. Se acordă o acţiune în contra celuĭ care face să pască turma sa în câmpulŭ altuia, dar nu este delictŭ dacă e vorba de fructe care aparţinŭ proprietaruluĭ turmeĭ şi care aŭ căduţŭ în câmpulŭ de alăturĭ (5).

VIII. Qui fruges incantasset. . . neve alienam segetem pellexerit (6).

VIII. Celŭ care distruge recolte prĭn vreje, saŭ care aduce în câmpulŭ sĕŭ recolta altuia...

IX. Celŭ care, în timpulŭ nopţeĭ şi pe ascunsŭ, va fi dusŭ să pască turma sa în câmpulŭ altuia, saŭ va fi tăiatŭ bucate lucrate cu plugulŭ va fi consfinţitŭ luĭ Ceres şi pedepsitŭ cu morte dacă este puberŭ, şi astfelŭ pedepsitŭ maĭ tare decâtŭ pentru omorŭ; dacă nu e încă puberŭ va fi bătutŭ cu nuele după chibzuirea judecătoruluĭ şi va trebui să plătéscă ca indemnitate stricăciunea pe îndoitŭ (7).

X. Celŭ care va fi datŭ focŭ uneĭ case saŭ uneĭ clăĭ aşedată pe lângă o casă, dacă a făcutŭ fapta cu scire şi cu voe, va fi legatŭ, bătutŭ şi predatŭ ruguluĭ. Dacă n'a făcutŭ rĕulŭ decâtŭ din uşurinţă saŭ neprevedere, va fi osânditŭ la despăgubirea stricăciuneĭ saŭ dacă este prea săracŭ pentru acesta, va fi pedepsitŭ maĭ cumpĕtatŭ (8).

(1) Paul, *De injur* (coll. 2, 5, 5).— Gaiu Inst. *com.* 3 § 224. — Aulu Gellĭŭ, *nopţi atice* 20, 1.

(2) Aulu-Gelliŭ *n. atice.* 20, 1; şi 16, 10.— Gaiu Inst. *com.* 3, § 223. - Festu, la cuvîntulŭ *viginti quinque.*

(3) Festu, la cuvîntulŭ *Rupitias.*— Dig. 9, 2 *ad legem Aquil.* 1 pr. frag. Ulpian.

(4) Dig., 9, 1. *Si quadr. pauper. fecisse dic.*, 6, pr. frag. Ulpian. Inst. lui Justin., cart. 4, tit. 3, prin. —Festu la cuvintele *Pauperies* şi *Noxia.*

(5) Dig. 19, 5, *de praescript. verb.*, 14 § 3 frag. Ulpian.

(6) Plinĭu *Hist. Natur.*, 28, 2, 10 până la 17.—Seneca, *Naturales quaest.* 4, 7.—Servius, *Vergilii eclogae* 8, 99.— Apol., 47.— St Augustin *De civitate Dei* 8, 19.

(7) Plinĭu *Hist. natur.* 1^a, 3.

(8) Dig. 47, 9 *de incendiis, ruinis, naufragiis* — 9 frag. Gaiu. – Gaiu Instit. *com.* legeĭ XII.

XI. Celŭ care tae pomiĭ altuia fără dreptŭ, va fi pedepsitŭ cu o amendă de 25 de aşĭ pentru fie-care pomŭ tăiatŭ (1).

XII. Si nox furtum faxit, si im occisit, jure caesus esto (2).

XIII. Luci... si se telo defendit.... endoque ploratu (3).

XII. Dacă unŭ hoţŭ prinsŭ nŏptea este ucisŭ, acestŭ omorŭ este legitimŭ.

XIII. Dacă hoţulŭ este surprinsŭ ḑiua şi să apără cu arme... elŭ pŏte fi legitimŭ omoritŭ.

XIV. Hoţulŭ prinsŭ asupra faptuluĭ; dacă e unŭ omŭ liberŭ, trebue să fie bătutŭ cu nuiele şi datŭ ca sclavŭ, prin adiţiune aceluĭ de la care a furatŭ, dacă furtulŭ a fostŭ îndeplinitŭ ḑiua, şi dacă hoţulŭ n'a întrebuinţatŭ arme pentru a se apăra.

Dacă hoţulŭ este unŭ sclavŭ, elŭ este bătutŭ cu nuele şi aruncatŭ de pe stânca Tarpeiană. Dacă este impuber, e bătutŭ cu nuele, atâtŭ cât ordonă magistratulŭ şi osânditŭ la despăgubirea rĕuluĭ făptuitŭ (4).

XV. Lance et licio. . . . . (5).

XV. Prin tavă şi prin brâŭ.

(Aşa se numea furtulŭ doveditŭ printr'o cercetare în urma căreia lucrulŭ furatŭ se găsise în mânile hoţuluĭ. Inculpatulŭ era înfăşuratŭ cu unŭ briŭ ca să nu fugă şi i se punea o tavă în mânĭ. Dacă se făcuse numaĭ o încercare de furatŭ saŭ dacă obiectulŭ furatŭ să restituise pe furişŭ, hoţulŭ era numaĭ condamnatŭ să plătéscă valórea întreită a lucruluĭ furatŭ.)

XVI. Si adorat furto, quod nec manifestum erit 6).

XVI. Dacă o acţiune este intentată pentru unŭ furtŭ care nu e vĕditŭ... (în acestŭ casŭ, pedépsa este de două orĭ valórea lucruluĭ furatŭ).

XVII. Lucrulŭ furatŭ nu putea să fie dobîndităŭ prin usucapere (7).

(1) Plinĭŭ *Hist. natur.*, 17. 1. — Dig. 47, 7, *Arborum furtim caesarum* 1 pr. şi 11 frag. Paul. — Gaiu Instit., *com.* 4 § 11.

(2) Macrob, *Saturnalia*, 1, 4.— Festu, la cuvîntulŭ *Jus*. — Aulu-Gelĭŭ *n. atice* 1, 8 şi 20. 1, 7.— Cicerone *Pro Milone*, 9.—Seneca *Controversiae*, 10, *in fine*. Dig. 9. 2. *ad legem Aquil*,— 4 § 1 frag. Gaiu.

(3) Cicerone *Pro Tullio*. 20. 47 şi 21, 50. Festu la cuvîntulŭ *endoque ploratо*.— Priscian *Ars Grammaticae* 6. 18, 93.— Dig. 47, 2, *De Furtis*,—54 § 2 frag. Gaiu; şi 50. 16 *de verborum significatione*, 233, § 2 frag. Gaiu.— Cicerone *pro Milone*, 3, 9.—Ulpian. *ad ed.* (coll. 2. 7, 3, 2).

(4) Aulu-Gelĭŭ *Nopţĭ atice* 11, 18 şi 7, 15 — Servius, *ad Virgilium Aeneid.* 8, versulŭ 205 — Gaiu Inst. *com.* 3 § 189.

(5) Gaiu, Inst. *com* 3 §§ 191 şi 192.— Aulu-Gelĭŭ *n. atice* 11, 18 şi 16, 10. Festu la cuvîntulŭ *Lance*.

(6) Festu, la cuvintele *aec* şi *aforare*. — Aulu-Gelliu, *n. atice* 11, 18. — Cato, *de re rustica*. — Gaiu Inst. *com.* 3 § 198.

(7) Aulu-Gelliu *nopţĭ atice*, 17, 7.— Gaiu, Inst. com. 2, §§ 45 şi 49.— *Inst.* lui Justin. 2, 6, § 2.

XVIII. Dobînda banilorŭ nu póte să fie mai mare de o uncià, adică 12% pe anŭ. Cămătarulŭ se osîndesce la pedépsa împătrită. (1)

XIX. Celŭ care abusézà de unŭ depositŭ e condamnatŭ la pedépsă de îndoità valóre (2).

XX. Se acordă o acțiune în contra epitropuluĭ care a risipitŭ averea epitropisituluĭ sĕŭ. Epitropulŭ necredinciosŭ se osîndesce la pedépsă îndoità (3).

XXI. Patronus si clienti fraudem fecerit. sacer esto (4).

XXI. Dacă unŭ patronŭ înșală pe clientulŭ sĕŭ, să fie consacratŭ ḑeilorŭ iaduluĭ.

XXII. Qui se sierit testarier libripensve fuerit, ni testimonium fatiatur, improbus intestabilisque esto (5).

XXII. Celŭ care este chematŭ a da o mărturie saŭ a se înfățișa ca *libripens* și refusă, se declară infamŭ și incapabilŭ de a invoca elŭ însușĭ orĭ și ce mărturie.

XXIII. Celŭ care este dovedità de marturŭ falș, să fie aruncatŭ de pe stînca tarpeiană (6).

XXIV. Si telum manu fugit magisquam jecit.... (7)

XXIV. Dacă a căutatŭ maĭ mult să depărteze arma cu mâna decâtŭ a aruncat'o. (Omorulŭ cu voință era pedepsitŭ cu mórte, darŭ dacă lovitura nu fusese dată, decâtŭ pentru a evita însăș arma, nu se maĭ socotea ca făcută cu voință rea).

XXV. Qui malum carmen incantasset... malum venenum... (8).

XXV. Celŭ care o rosti cuvinte de fermecare în contra cui-va... care o turna o otravă omorîtóră... (Pedépsa cu mórte se aplică în ambele aceste casurĭ).

(1) Tacit Anale 6, 16.— Catone, *de re rustica*.

(2) Paul. *Sententiae* 2. 12, 11.

(3) Dig 10, *de suspect. tut.* 1 § 2 frag. Ulpian; și 26, 7 *de administratione et periculo tutellae* 55. § 1 frag. Tryphon. - Cicerone *de officiis*, 3, 15 și *de oratore* 1, 37.

(4) Servius, *Ad Vergilii Aeneida* 6, versul 609. Dionisie din Halicarnasa 2, 10.— Plutarc: *Romulus* 13.

(5) Aulu-Gelliu, *Nopți atice* 15, 13 și 6, 7.— Dig 28, 1, *qui testamentum facere possit* — 26 frag. Gaiu.

(6) Aulu-Gelliu, *N. atice* 20, 1.— Cicerone *De officiis* 3, 31.

(7) Pliniu *Hist. natur.* 18, 3.— Festu la cuvêntulŭ *Parricidii quaestores.*— Cicerone *Top.* 17.— *pro Tullio* 21, 51; și *de oratore*, 3, 39, 158.— St. Augustin *De libero arbitrio* 1, 4.— Festu, la cuvintele *Subici, Subigere*

(8) Gaiu, cartea IV d. legea XII.—Pliniu *Hist. natur.* 28, 2.— Dig. 50, 16, *de verb. signif.* —236 pr. frag. Gaiu.

XXVI. Dispositie care pedepsea întrunirile sgomotóse în Roma, în timpulŭ nopţeĭ. Se aplica pedépsa cu mórte (1).

XXVII. Membriĭ uneĭ bresle potŭ să facă între eĭ orĭ ce rînduială, numaĭ să nu fie nimicŭ contrariŭ ordineĭ publice (2)

TABULA IX.

Dreptulŭ publicŭ

I. Dispositie care opresce să se înfiinţeze privilegie în favórea particulariloră (*Leges privatis hominibus irrogari*) (3).

II. Dispositiuni care transportă comitielorŭ pe centuriĭ dreptulŭ de a hotărî singure în afacerile care atragŭ pentru unŭ cetăţénŭ perderea vieţeĭ, a libertăţeĭ saŭ a dreptuluĭ de cetăţenie (4).

III. Judecătorulŭ saŭ arbitrulŭ arĕtatŭ de magistratŭ, care se va dovedi că a luatŭ mită pentru judecăţile sale, se va pedepsi cu mórte (5).

IV. Celŭ pe care l'arŭ condamna cestoriĭ de omorŭ (*quæstores parricidii*) păstrézā dreptulŭ de a face apelŭ în contra acesteĭ sentinţe la comitiele pe centuriĭ (6).

V. Se pedepseşce cu mórte celŭ care ajută unŭ inamicŭ în contra Romeĭ, saŭ care predă unŭ cetăţeanŭ inamiculuĭ (7).

VI. Dispositiune pronunţándŭ pedépsa capitală în contra aceluia care ucide pe unŭ cetăţénŭ care n'a fostŭ condamnatŭ (8).

TABULA X.

Dreptulŭ sacru.

I. Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito (9).

I. Nu e voe să se immormînteze saŭ să se ardă nicĭ unŭ mortŭ în coprinsulŭ Romeĭ.

(1) Porcius Latro, *Declam. in Catil.*, cap. 19.

(2) Dig. 47, 22, *de coleg. şi corpor.*; 4 frag. Gaiu.— Gaiu cart. 4 din com. legeĭ XII t.

(3) Cicerone *pro domo sua*, 17; şi *de legibus* 3, 19

(4) id. *de legibus* 3, 9; *pro Sextio* 30.

(5) Aulu-Gelliu *N. atice*, 20, 1.— Cicerone *in Verrem* 2, 32 şi 1, 13.

(6) Dig. 1, 2, *De origine juris*. 2 § 23 frag. Pompon. — Cicerone *De republica* 2. 31.— Festu, la cuvintele *Parricidii quæstores* şi *quæstores*

(7). Dig. 48, 4. *ad. leg. Iul. maj.*— 3 frag. Marcianus.

(8) Valer-Maxim, 7, 2, 5.— Velleius Paterculus 2, 45.— Cicerone *pro domo sua* 4, 9; *in Pis.* 13, *de lege agraria*, 21.— Dig. 28, 1, 9.— St. Augustin *De civitate Dei* 1, 19.

(9) Cicerone, *de legibus* 2, 23, 58.

II. Hoc plus ne facito... Rogum ascea ne polito (1).

III. Tribus reciniis et tunicula purpurae et decem tibicinibus (2).

IV. Mulieres genas ne radunto; neve lessum funeris ergo habento (3).

V. Homine mortuo, ne ossa legito, quo post funus faciat (4).

VI. Servilis unctiora tollitur.... circumpotatio,... repersio,... longae coronae nec acerrae (5).

VII. Qui coronam parit ipse, pecuniave ejus, veritutisve ergo arduuitur ei(6).

VIII. Dispositie care oprea să se mai facă mai multe îmmormîntări saŭ să se aşterne mai multe paturĭ pentru un mortŭ (7).

IX. Neve aurum addito; cui auro dentes vincti escunt, astim cum illo sepelire urereve, ne fraude esto (8).

X. Rogum bustuumve novum vetat propius sexaginta pedes adici aedes alienas invito domino (9).

II. Să nu faceţĭ nimicŭ mai multŭ decât ce e prescrisŭ; să nu cioplițĭ lemnulŭ ruguluĭ. (Acésta este o dispositiune în contra luxuluĭ).

III. Mortulŭ nu va putea să fie îmmormîntatŭ saŭ arsŭ în mai multŭ decâtŭ treĭ rochiĭ saŭ fâşiĭ de purpură, nu vorŭ fi mai multŭ de ḑece flautaşĭ.

IV. Femeele să nu-şĭ sfâşie obrazu să nu ţipe peste mĕsurâ.

V. Să nu se culégă ósele mortuluĭ pentru a le face mai apoĭ altă îmmormîntare. (Se esceptaŭ ceĭ care murise în rĕsboiŭ saŭ în ţĕră străină).

VI. Pentru sclavĭ să nu se facă nicĭ înbălsămărĭ, nicĭ mese funerarie, nicĭ stropirĭ, nicĭ şirurĭ de corone, nicĭ urne pentru arderea mirosurilorŭ.

VII. Dacă a câştigatŭ prin sine însăşĭ (saŭ prin sclaviĭ sĕĭ, la alergărĭ) o corónă, acestŭ semnŭ alŭ virtuţeĭ sale va putea să fie purtatŭ la înmormîntarea luĭ.

IX. Să nu se adaoge aurŭ. Dacă însă dinţiĭ falşĭ sunt legaţĭ cu aurŭ, acestŭ aurŭ se póte fără învinuire, arde saŭ îngropa de odată cu corpulŭ.

X. E opritŭ să se aşeḑe unŭ mormîntŭ saŭ unŭ rugŭ la mai puţinŭ de şaĭ-ḑecĭ de picióre de casa altuia, decâtŭ numaĭ cu voia proprietaruluĭ.

(1) Cicerone. *de legibus* 2, 23, 59.
(2) id. id. *l. cit.* — Festu la *Recinium.*
(3) id. id. id. id. şi *Radere genas.*
(4) id. id. 2, 24.
(5) id. id. — Festu la cuv *Murrrata potione.* — Pliniu *Hist. natur.* 14, 2.
(6) id. id. 2, 24. — Pliniŭ *Hist. natur.* 21, 3.
(7) id. id.
(8) id. id.
(9) id. id. — Dig. 11, 8. *de mortuo inf.*, — 3 frag. Pomponiu.

XI. Forum, id est vestibulum sepulcri, busturumve... usi capi vetat (1).

XI. Locul sau intrarea unui mormîntu nu se póte dobîndi prin usucapere.

TABULA XI

Suplimentu primelorŭ cinci Tabule

I. Disposiție care oprea căsătoriele între patricienĭ și plebeĭ (2).

TABULA XII

Suplimentŭ ultimelorŭ cinci Tabule,

I. Dispositie privitore la gagiulŭ (*pignoris capio*) asupra bunurilorŭ celuĭ care cumpĕrase fără a'ĭ plăti prețulŭ unŭ animalŭ de jerfită, saŭ care închiriase, asemenea fără a plăti prețulŭ unŭ animalŭ de hamŭ cu condițiune ca prețulŭ să fie întrebuințatŭ pentru jerfe. (3)

II. Si servus furtum faxit, noxiamve nocuit... (4).

II. Dacă unŭ sclavŭ a furatŭ saŭ causatŭ vre unŭ rĕŭ. . (Legea acordă 'n casulŭ acela o acțiune *noxală* în contra stăpânuluĭ).

III. Si vindiciam falsam tulit... si velitis... tor arbitros tres dato, eorum arbitrio... fructus duplione damnum decidito (5).

III. Dacă cine-va a făcutŭ să i să dea pe nedreptŭ posesiunea provisoriă, magistratulŭ va numi treĭ arbitriĭ, și după chibzuirea lorŭ, făptuitorulŭ fraudeĭ va fi osînditŭ se restitue fructele pe 'ndoitŭ.

IV. E opritŭ subŭ pedépsa de îndoită valóre de a consacra unŭ lucru a căreĭ proprietate e contestată. (6).

V. Totŭ ce poporulŭ va porunci să se adaoge celorŭ XII Tabule, va avea putere de lege (7).

---

(1) Cicerone, *de legibus*. — Festu la cuvintele : *forum, bustuum*.

(2) Cicerone, *de republica*, 2, 37. - Titu-Liviu, 4.— Dig 50, 16, *De verborum signif.*— 238 frag. Gaiu.— Gaiu cartea 4 din com. legeĭ XII t.— Dionisie din Halicarnassa 10, 60 și 11, 28.

(3) Gaiu Instit. *com.* 4, § 28.— Dig. 50, 16 *De verborum signif.* 238 § 2 frag. Gaiu—Gaiu 4 cart. 6 din com. al XII t.

(4) Dig. 9, 4 *de nox. actione*—2 § 1 frag. Ulpian – Festus la cuvêntulŭ *noxia*.

(5) Aulu-Gelliu. *N. atice* 10, 10.— Festu la *vindiciae*.

(6) Dig. 44, 6 *de litig.* 3 frag. Gaiu.— Gaiu cart 6, din com. legeĭ XII t.

(7) Titu Liviu 7, 17 și 9. 34.

TABELA DE AUTORI

întrebuințați pentru acéstă operă.

Adam. Antiquités Romaines.

Accarias. Précis de droit romain.

Ampère. La Grèce, Rome et Dante.

Aristofan. Plutus.

Aristotele. Politica.

Aulus-Gellius. Noctes atticae.

Blondeau et Bonjean Institutes de droit Justinien.

Bonamy. In: Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles lettres. t. XII.

Bouchaud. Commentaires sur la loi des XII tables.

Brunns. Fontes juris romani privati hist dogm. epitome. Leipzig 1821.

de *Beaufort*. Histoire de la République romaine.

Berriat Saint Prix. Histoire du Droit Romain.

Sebastiano Ciampi. Novum examen loci Liviani de legatis Athenas missis. Wilna 1821.

Cicerone. Pro Milone.
De oratore.
De officiis.
Pro domo.
De legibus.
Pro Sextio.
De republica.
Pro Murena.

Deurer. Grundriss der Instituten

Ch. Demangeat. Cours élémentaire de Droit romain.

Demostene. In Timone, editio Wolff.

Digest. De origine Juris.

Dionisie din Halicarnasa. Antichităţi romane.

Dirksen. Uebersicht der bisherigen Versuche zur Kritik und Herstellung der XII Tafeln-Fragmente.

Dirksen. Versuche zur Kritik und Auslegung der XII Tafeln.

Ewaldt Schmidt Ueber den Zweck des römischen Decemvirat's. Halberstadt 1871.

Ferrière, Histoire du Droit Romain

Fustel de Coulanges. La cité antique.

Gibbon. Histoire de la décadence et de la chute de l'empire romain.

Giraud. Histoire du droit romain.

Jacques Godefroi. Quator fontes juris civilis.

Scipius Gratania. Oratio de Hermodoro Ephesio, vero XII Tabularum autore (Annales Academiae Groningianae 1816–17.

Gravina. Esprit des lois romaines.

Häckermann De legislatione decemvirialae.

Haubold Instit. Juris romani privati.

Hofmann. Beiträge zur Geschichte des Griechischen und römischen Rechts.

Horatiu. Epode.

Heineccius, Historia Juris Romani.

Jousserandot. L'édit perpétuel restauré et commenté.

I. Kalinderu. Essai sur les sources du droit Romain.

I. Kalinderu. Droit prétorien et réponses des Prudents.

Klotz De duodecim tabularum libello eiusque origine. Lipsca 1858.

V. Labatut. Histoire de la préture.

Lelièvre. Comm. antiquaria de legum XII tab. Patria (Louvain 1827).

Macrobiu. Saturnale.

Mackeldey, Histoire des sources du Droit Romain.

Maynz. Eléments de droit romain.

P. Namur. Cours d'institutes et d'histoire du droit romain.

Ortolan.

Padeletti. Storia del Diritto romano.

Pauly. Realencyclopaedie. Articolul lui *Rhein*.

Plinin. Historia naturalis.

Plutarc. Solone.

Puchta. Pandecten.

Rivier. Introduction historique au droit romain.

Roulez In: Recueil encyclopédique belge, t. I, p. 150.

Ritter Schusius. ad legem XII Tabularum.

Schöll. Legis XII tabularum reliquae. 1866.

Schomberg. Précis historique sur le droit romain. Traduit de l'anglais par *Boutard.*

Schrammer. Legibus a decemviris datis, utrum nova Republicae Romanae forma constituta sit necne. Bonn 1862.

Serafini Filippo. Instituzioni di Diritto Romano, comparato al Diritto civile, terza editione. p. 7—9. Firenze 1887.

Titu-Livii Hist. libri, etc.

Terrasson, Histoire de la Jurisprudence romaine.

Vico. Scienza nuova.

Warnkönig. L. A. Vorschule der Instituten und Pandecten.

Zimmern. Geschichte des römischen Privatrechts.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
GEORGE EMIL PALADE
19 45

TABULA DE MATERII.

Precuvîntare 29
Capitolulŭ 1. Originea legilorŭ celorŭ XII Tabule 34
» 2. Redacţiunea definitivă a celorŭ XII Tabule 44
» 3. Caractere generale ale celorŭ XII Tabule 49
» 4. Despre materiile tratate în fie-care din cele XII Tabule. 56
» 5. Analisa dispoziţiunilorŭ conţinute în legea celorŭ XII Tabule 58
Apendice. — Fragmente ale celorŭ XII Tabule 70
Tabela de autorĭ 85

DE LA TOBOLSK PÂNĂ IN CHINA.

NOTE DE CALATORIE

DE

Spătarulŭ Nicolae Milescu.

1675.

TRADUSE DUPĂ UNŬ TEXTŬ GRECESCU

DE

G. SION

Membru alŭ Academiei Române.

Şedinţa de la 30 Martie 1888.

NOTA TRADUCĂTORULUI.

Manuscriptulŭ grecescŭ, care s'a tradusŭ şi se tipăresce aicea, de mai mulţi ani zăcea in Biblioteca Statului din Iaşi. Elŭ fu colecţionatŭ la Constantinopole, de reposatulŭ Cesarŭ Bolliac in timpulŭ emigraţiunii sale in urma revoluţiunii din 1848. Academia, avêndŭ in vedere că acestŭ opusculŭ este opera unui românŭ, care cu doi secoli in urmă, a jucatŭ unŭ mare rolŭ, m'a insărcinatŭ sĕ-lŭ traducŭ. De şi la inceputŭ fusese ideea ca sĕ se tipărescă traducţiunea cu textulŭ grecescŭ in faţă, dar in cele din urmă pentru motive pecuniare s'a decisŭ a se tipări in Analele Academiei numai versiunea română; ţicŭ *versiunea*, fiindŭ-că manuscriptulŭ grecescŭ insuşi este o traducţiune, originalulŭ fiindŭ scrisŭ in limba slavonă. Prima idee ar fi fosŭ negreşitŭ mai bună şi mai folositóre pentru sciinţă, dar atuncea ar fi trebuitŭ să esiste o probă de convicţiune

că manuscriptulŭ grecescŭ este, daca nu originalŭ, celŭ puţinŭ autenticŭ. Dar subscrisulŭ, care şĭ-a impusŭ sarcina de a-lŭ traduce, după maĭ multe indiciĭ ce i le procură chiar textulŭ ce posedemŭ, a căpĕtatŭ convicţiunea că este o copie, esecutată în modŭ inconscientŭ, necolaţionată şi de sigurŭ plină de erorĭ şi lacune. Ar fi meritatŭ póte sĕ se urmărescă aflarea uneĭ copiĭ originale saŭ confruntată cu originalulŭ slavonŭ. S'ar fi pututŭ, şi s'ar putea încă, găsi celŭ puţinŭ unŭ manuscrisŭ care se vede menţionatŭ de biografistulŭ grecŭ C. N. Satha, care în cartea sa intitulată Νεοελληνική Φιλολογία, ocupându-se de Spatarulŭ Nicolae şi de opera acésta, ḑice că a avutŭ sub ochĭ unŭ manuscrisŭ compusŭ din 18 caĭete de 16 pagine fie care, proprietatea Doctorului Sofocle Iconomu din Athena. La sfârşitulŭ aceluĭ manuscrisŭ, — ḑice numitulŭ biografistŭ — se vede o notă ce arată că elŭ este tradusŭ de însuşĭ autorulŭ, după ordinulŭ unuĭ archimandritŭ din Ierusalimŭ care s'a întâmplatŭ sĕ se afle la Moscua când autorulŭ s'a întorsŭ din ambasada sa. O asemenea notă nu există în manuscrisulŭ ce posedemŭ noĭ. Din ce sorginţĭ însă a luatŭ acésta, greculŭ biografistŭ află de prisosŭ de a arăta; şi, traducătorulŭ de astăḑĭ, avêndŭ în vedere limba în care este scrisă traducerea grécă, se află în mare îndoĭală, dacă s'a făcutŭ de numitulŭ Spatarŭ.

Elŭ maĭ curêndŭ crede că acésta este o lucrare de poruncélă făcută de vre unŭ scribŭ ce va fi avutŭ Archimandritulŭ din Ierusalimŭ pe lângă sine; şi nu póte admite supositiunea ca unŭ învĕţatŭ ca Spatarulŭ Milescu, care a fostŭ elevŭ alŭ erudituluĭ dascalŭ Gavriilŭ din Vlasia, sĕ fi scrisŭ într'o grecéscă atâtŭ de stricată cum nicĭ scolarĭ la etate de 10 anĭ n'ar fi pututŭ face.

Din darea de sémă a biografistuluĭ grecŭ se maĭ vede că manuscrisulŭ citatŭ de elŭ cuprinde şi alte lucrurĭ carĭ nu se vĕḑŭ în manuscrisulŭ nostru, precum : *decretulŭ relativŭ la misiunea Spatarului Nicolae, noţiunile asupra imperiului Chitaieĭ şi alŭ Indieĭ, discursulŭ filosofului Cirilŭ Romanulŭ către Knézulŭ Vladimirŭ*, şi altele, cărora biografistulŭ grecŭ nu le dă nicĭ o importanţă.

Opuscululŭ acesta, în starea în care se presintă publiculuĭ, póte

să îndestuleze de o cam dată curiositatea celorŭ ce dorescŭ a sci: ce este și ce cuprinde manuscrisulŭ găsitŭ în orientŭ și dăruitŭ bibliotecei Statuluĭ de Cesarŭ Bolliac. Elŭ póte încă să intereseze pe cel ce se ocupă cu studiile geografice saŭ etnologice, căci în adevĕrŭ aice potŭ găsi noțiunĭ prețióse asupra riurilorŭ, munțilorŭ, Floreĭ, Faunelĭ și locuitorilorŭ Siberieĭ pe timpulŭ acela. Elŭ nu póte da însă o idee completă și perfectă nicĭ despre istoriculŭ ambasadeĭ sale în China.

Despre acéstă ambasadă, *Lexiconulŭ ómenilorŭ marĭ din țéra Rusésc*ă, ḑice că în China șeḑêndŭ cu Impĕratulŭ Cerescŭ la masă, acesta l'ar fi întrebatŭ daca cunósce astronomia și ce crede despre stéua numită «Cuĭulŭ de aurŭ». Spatarulŭ ar fi rĕspunsŭ că n'a fostŭ nicĭ o dată prin cerŭ și că nu scie numele stelelorŭ, iar împĕratulŭ s'ar fi supĕratŭ focŭ, după care l'ar fi ținutŭ nemâncatŭ și nebĕutŭ la închisóre, până sĕ-lŭ silésc*ă* a sta douĕ ore în genunchĭ, în plóie și noroiŭ, și, în asemenea posițiune umilită, dictată de ceremonialulŭ Curțiĭ chinezescĭ, sĕ primésc*ă* darurile cu carĭ trebuia sĕ se întórc*ă* la Țarulŭ Rusieĭ. O asemine aventură, care și probabilă póte sĕ fie, ar merita sĕ se afirme cu ceva probe autentice, cu ceva acte oficiale, pentru ca sĕ fie creḑută; altŭ felŭ póte sĕ stea în domenulŭ fabuleĭ, ca și aserțiunea biografistuluĭ grecŭ, care scóte din Spatarulŭ nostru, românŭ néoșŭ, unŭ grecŭ, ba âncă unŭ Spartanŭ din Laconia! Sĕ sperămŭ însă că, cu timpulŭ, bărbațĭ competențĭ se vorŭ ocupa a constata autenticitatea traducereĭ grecescĭ și confruntarea eĭ cu originalulŭ slavonŭ, și a face biografia adevĕrată și completă a acestuĭ românŭ eruditŭ, care cu doĭ secolĭ în urmă s'a ilustratŭ în lumea sciințifică.

Călătorie de la Tobolsk, capitala Siberiei, pînă la hotarele Chinei, întru acésta și despre pămîntulŭ Siberiei și despre rîurile ei.

Scrisu-s'aŭ acéstă carte de Nicolae Spatarulŭ în anulŭ 7183 Maiŭ 2, când din ordinulŭ marelui Împĕratŭ și Knéz Alexie Michailovicĭ autocratulŭ întregeĭ Rusiĭ, mare, micŭ și albŭ, a fostŭ trimisŭ în ambasadŭ la împĕrăția Chineĭ.

In anulŭ 7183 (1675) Maiŭ 2, Dumineca sĕra, plecarămŭ pe treĭ vase, pe rîulŭ Irticĭ, din orașulŭ Tobolsk, și venirămŭ la ĭurtulŭ Tătarilorŭ (1). La satulŭ acela ne oprirămŭ, așteptându-se să se adune Ienicerĭi (2) de la Tobolsk. Plecarămŭ apoĭ de acolo la 3 Maiŭ pe la 4 ore, prin mijlocŭlŭ provincieĭ. . . . (3) Zamka. De la Tobolsk pînă la Iama. . . . . (4) este satulŭ numitŭ rusesce Retkina, pînă la care de la Tobolsk este distanță de șépte verste. De la satulŭ acesta la distanță de o verstă este satulŭ rusescŭ numitŭ Smirna; apoĭ de la acesta la douĕ verste, satulŭ Iliina, care rusesce însemnézŭ satulŭ Soreluĭ. In față cu acesta, dincolo de riŭ, sunt douĕ sate: unulŭ rusescŭ, care se chiamă alŭ luĭ Iosifŭ învingătorulŭ, iar în celalaltŭ Escalbinscoi, pe malulŭ rîuluĭ Irticĭ, la distanță de ḑece verste de la Tobolsk. La douĕ verste de la Escalbinscoi, urmézŭ satulŭ rusescŭ Coricova; apoĭ de la acesta la o verstă și jumătate este satulŭ rusescŭ numitŭ Monastirsca, adecă monastire; apoĭ la o verstă de aice, este satulŭ rusescŭ Belomoĭa; apoĭ satulŭ Blehanova, care vine la o verstă și unŭ pătrarŭ de la celŭ de susŭ; apoĭ ĭurtulŭ Tătarilorŭ numitŭ Enghildeev, de la Blehanova la jumătate de verstă; apoĭ insula Lipovoĭ. După acésta rîulŭ Irticĭ se desbină în douĕ brațe: unulŭ se chiamă *celŭ vechiŭ*, iar altulŭ *celŭ noŭ*. Vine apoĭ satulŭ rusescŭ Semenova, ad. alŭ luĭ Simeonŭ, de la Engheldieva la o verstă; apoĭ de la satulŭ Semenova la distanță de o verstă vine (5) cătunulŭ (în care este și biserică) Cugaeva, locuitŭ de Ruși; iar de aice la

(1) Iurt, propriŭ ḑisŭ, însemnézŭ *cortŭ*, *șétră* saŭ *colibă*, locuință improvisată și în usŭ la populațiunile nomade din Siberia. Autorulŭ însă se servă de acestŭ cuvîntŭ spre a indica cătunele saŭ satele locuite de Tătarĭ saŭ alte némurĭ necreștine din Siberia. Am preferitŭ să menținŭ vorba *iurt*.

(2) Probabilŭ că eraŭ *Tătarĭ*, căcĭ *Ienicerĭ* nu puteaŭ fi în Siberia.

(3) Lacună, fiindŭ manuscriptulŭ ruptŭ.

(4) Idem.

(5) In textulŭ grecescŭ παγόστιον, după rusescŭlŭ *pogosti*, care însemnézŭ cătunŭ cu biserică, cimitirŭ și locuințe de preoțĭ.

distanță de o verstă și jumătate sunt. . . . . (1) sate, carĭ se numescŭ totŭ Cugaevscoi; apoĭ satulŭ rusescŭ Egonscaĭa, două verste departe de Cugaeva; iar în față cu satulŭ acesta, de partea cealaltă a riuluĭ, ĭurtulŭ Abizilorŭ, și la drépta, la două verste de la iurtŭ, este satulŭ Medvedcicova. Până a nu ajunge însă la satulŭ acesta, în apropierea luĭ este o vĕrsătură saŭ scursură a riuluĭ Irticĭ, care se numesce în limba tătărască Airțak. La o verstă de satulŭ Medvedcicova este satulŭ tătărescŭ Ostrovnaia; iar de acolo la distanță de treĭ verste sunt două sate: unulŭ numitŭ Stamalŭ, iar altulŭ Ebaeva. De partea cealaltă a luĭ Irticĭ și de satulŭ Ebaeva se varsă o gârlă saŭ vină de riŭ. Iar în față cu satulŭ Ebaeva, este satulŭ numitŭ Zocorciovo, apoĭ satulŭ Branicova, la treĭ verste de la Ebaeva; iar peste riulŭ Irticĭ, în față cu Branicova, este satulŭ numitŭ Salci; iar sub satulŭ acesta o insulă numită Pocosov, apoĭ satulŭ Verbusa Ticinscaia, și altulŭ Arbucoba alŭ Proselitilorŭ (2), cale de două verste de la Salci. De la satele aceste maĭ în josŭ se varsă în Irticĭ laculŭ Ticinscoe-Obrotvo-Eburan; apoĭ vine satulŭ rusescŭ Balaeva, la o verstă și jumătate de la Verbusa. In față cu satulŭ acesta se revarsă din Irticĭ o limbă de baltă, de la care maĭ înainte curge în Irticĭ o gârlă numită Irențanca, care vine în partea dreptă a luĭ Irticĭ; iar de la Irențanca maĭ înainte cu jumătate verstă, totŭ în partea dréptă, se varsă gârla Soroca. Totŭ despre partea aceea sunt două limbĭ micĭ de apă formate totŭ din riŭ. Apoĭ totŭ în partea dréptă unŭ *țam*(3), apoĭ ĭurtulŭ Iremzianski, de la satulŭ Belaeva cincĭ verste și jumătate; apoĭ în fața acestuĭ ĭurtŭ, în partea stângă, este unŭ piriŭ. La acelŭ ĭurtŭ s'aŭ schimbatŭ omenĭĭ din Tobolsk carĭ trăgeaŭ cu lopețile, luându-se în loculuĭ lorŭ Tătarĭ din Aramziansk. De la iamulŭ Iremziansk până la altŭ *țamŭ* alŭ ĭurtuluĭ Natce sunt ₫ece verste, iar de la satulŭ Iremziansca până la orașulŭ Tobolsk sunt patru ₫ecĭ și cincĭ de verste. In partea dréptă a ĭurtuluĭ Iremziansk este riulŭ numitŭ Narseiun; în aceeașĭ parte gârla Tetlinca, la jumătate verstă de la gârla Nerseiun. La cincĭ verste de la ĭurtulŭ Iremziansca în mijloculuĭ luĭ Irticĭ este insula. . . . . (4); apoĭ de la insulă la două verste, în partea stângă, satulŭ Filatova; iar din josŭ de satulŭ acesta este balta numită Cundai, care se scurge în Irticĭ. In drépta și în stânga riuluĭ sunt pădurĭ de mestécănŭ, plopĭ și salciĭ. In partea dréptă sunțŭ dĕlurĭ îmbrăcate cu pădurĭ de mestécănŭ, plopĭ și săleiĭ. Iar riulŭ Irticĭ curge fórte linŭ, avêndŭ lățime de 500 stânjenĭ și adâncime de ₫ece cincĭ-spre-₫ece, și chiar peste două ₫ecĭ. Am venitŭ la iamulŭ din ĭurtulŭ Natce, unde am schimbatŭ pe lopătariĭ de la Remziansk.

(1) Lacună.

(2) In textulŭ grecescŭ : νεοφωτίστων, care maĭ propriŭ s'arŭ traduce *noŭ luminatŭ*; probabilŭ vre-o populațiune trecută la creștinismŭ, saŭ vre-o sectă religiósă.

(3) Stațiune postală, cătunŭ micŭ de ómenĭ aĭ serviciuluĭ postalŭ.

(4) Lacună în manuscrisŭ.

In faţă cu iurtulŭ acesta se desbină riulŭ Irticĭ în două, formându la mijlocŭ o insulă; iar de la iurtulŭ acela, în partea drépltă, curge o gârlă numită Indiuk, după care încă una, numită Siberianca.

Totŭ despre partea drépltă este satulŭ tătărescŭ numitŭ Carbinsca, o depărtare de o verstă de la Siberianca. Acolo am schimbatŭ lopătarii.

Despre stânga luĭ Irticĭ este gârla Moĭa, la jumătate verstă de la satulŭ Corbinscoĭ; apoĭ gârla Kriuk, cu două verste de la Moia. La drépta, gârla Meseulŭ, la patru verste de la gârla Kriuk. La o verstă de la Meseulŭ este gârla Cembria; apoĭ de la acésta la o verstă, gârla Bardak; iar de la acésta la două verste gârla Curtia.

Iarăşĭ la stânga, de la g. Bardak la două decĭ verste, este satulŭ Tatarscaia. iar de la acesta la jumătate verstă, la drépta, satulŭ tătărescŭ Ugniscaia. La stânga luĭ Irticĭ, la două verste de la satulŭ de susŭ, este gârla Naskil; iar la drépta, la două verste de aice, gârla Arai. Despre stânga se varsă în Irticĭ gârla Bismur care curge pe lângă Tiumeni, la distanţă de o verstă de la Arai. Despre aceeaşĭ parte este satulŭ Essaul, la jumătate verstă de la g. Bismur; iar despre drépta, de la Essaul la două verste, gârla Aleev. La stânga este o insulă, în dreptulŭ căreia curge gârla Tungugun la treĭ verste de la g. Aleev; iar de la acésta la o verstă, gârla Caimis.

Pe partea drépltă a luĭ Irticĭ este iurtulŭ Pereslihiut, la jumătate verstă de g. Caimis; iar la două verste de la acestŭ iurtŭ, gârla Alabulga. La o verstă de la acésta, totŭ pe drépta, este gârla Ialimca; apoĭ la distanţă de o verstă unŭ altŭ cursŭ de apă numitŭ totŭ Ialimca. Totŭ pe drépta luĭ Irticĭ este satulŭ Ghiulbazara (aice am schimbatŭ lopătarii), la două verste de la Ialimca; apoĭ la două verste gârla Sosnovca; apoĭ la două verste gârla Cultamah; apoĭ la treĭ verste, insula Turtaski.

De la insula Turtaskago la o verstă, pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ este unŭ satŭ tătărescŭ, iar pe celŭ dreptŭ satulŭ Turtas. Sub satulŭ acesta, la jumătate verstă de la insula Turtaskago, de ceea parte de Turtas, este o gârlă. Totŭ de-a stânga luĭ Irticĭ, de la s. Turtas la două verste, este gârla Alimca; apoĭ ese o istócă (1), în care este satulŭ Vodsca (am schimbatŭ pe lopătarĭ) de la Alimca la cincĭ verste; în aceeaşĭ parte, la cincĭ verste de la Vodsca, este satulŭ rusescŭ Ovotŭ, de la care la patru verste maĭ nainte este gârla Crukia. Totŭ despre stânga, la jumătate verstă de la g Crukia, este o insulă, după care la distanţă de treĭ verste este satulŭ Lampoutostiaţcago. (Aice am schimbatŭ lopătariĭ).

Din malulŭ dreptŭ alŭ luĭ Irticĭ curge gârla Atliara, iar în faţa acesteia, de

(1) Acestŭ cuvintŭ după dicţionarele rusescĭ însemnéză *scursóre de apă*; cu tóte aceste nu se póte esplica cum într'o scursóre de apă putea să fie satulŭ Vodsca.

cealaltă parte, Ghiazir-Duren, din josŭ de satulŭ Leboev; iar de la gârla Atliara cu o verstă maĭ la vale vine o scursură dintr'o baltă; iar din josŭ de acésta curge iarăşĭ o gârliţă (1). Pe drépta luĭ Irticĭ este gorodistea (2) Koselevo, pe locŭ înaltŭ şi pe délurĭ marĭ, cu situaţiunĭ frumóse şi pădurĭ cu felŭ de felŭ de arborĭ, iar sub ea o baltă şi unŭ satŭ numitŭ Ostiaţkoia. De a stânga luĭ Irticĭ curge gârla Turbak, la o verstă de la Koselevo-gorodiştea. Din josŭ de gârla acésta Turbak, pe malulŭ opusŭ este unŭ satŭ care ţine totŭ de Koselevo-gorodistea. (Aicea am schimbatŭ lopătariĭ). La distanţa de o verstă de la gârla Turbak, din malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ, vine o scursură de apă din baltă. De aice, la o verstă şi jumătate de la Koselevo-gorodistea este iarăşĭ unŭ lacŭ.

La cincĭ verste de la Koselevo-gorodistea despre drépta luĭ Irticĭ este o gârlă, iar în faţă cu acésta, pe malulŭ stângŭ balta Burentamak. Din josŭ de acésta este o insulă numită Burentamaţkii, în faţa căreia este iurtulŭ Ostiacilorŭ numitŭ Burentamaţkiĭ. La douĕ verste de acolo, totŭ despre drépta, curge gârla numită Korghina; iar de la vale de acésta este ĭurtulŭ de primă-véră Burentamaţkiĭ. (Aice am schimbatŭ lopătariĭ). De la ĭurtulŭ acesta la distanţă de o verstă, pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ, este balta numită Nimth, iar la douĕ verste de la acésta curge o gârlă numită Tuma; iar de la acésta, la distanţă de o verstă despre drépta, curge gârla Calighiam. La cincĭ verste de aice se maĭ varsă unŭ rîuleţŭ. Totŭ pe malulŭ dreptŭ, de la rîuleţŭ la cincĭ verste, este satulŭ Varlamka. (Aicea am schimbatŭ pe ómeniĭ carĭ visliaŭ). La ḑece verste de la acestŭ satŭ, este ĭurtulŭ Essaulilor Ostiacĭ (aicea iarăşĭ am schimbatŭ lopătariĭ), iar de la vale curge unŭ rîuleţŭ.

Aicĭ este calea jumătate de la Tobolsk până la staţiunea Damiansculuĭ. Despre malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ este insula Esaulscoi, la jumătate verstă de la iurtulŭ Essaul; apoĭ la douĕ verste de la acésta, despre malulŭ dreptŭ, încă o insulă numită Esaulscoi; iar la depărtare de o verstă, se formézā în mijloculŭ luĭ Irtict o insulă mare numită Sudiĭaga, din susulŭ căreia este iurtulŭ de érnă alŭ Essaulilorŭ. Despre drépta luĭ Irticĭ, la jumătate verstă de la insula Tolstova, curge gârla Bobrofca, pe a căreia apă négră se vânézā: biberĭ, samurĭ, castorĭ, losecĭ, vulpĭ şi alte animale de aceste: acéstă gârlă vine de departe din bălţĭ. Pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ este ĭurtulŭ Ostiacilorŭ numitŭ Corenev, la jumătate verstă de la Bobrofca. Ostiaciĭ începŭ de la satulŭ Lebosteca.

Religiunea acestora este acésta: aŭ meceturĭ (3) in carĭ sunt idolĭ sculptaţĭ

(1) In originalŭ se ḑice ἡποτζίνα, care rusesce însemnézā micŭ cursŭ se apă.
(2) Aşa se numesce chiar românesce în provinciile limitrofe cu Rutenii ruinele unuĭ satŭ.
(3) Probabilŭ, localurĭ de devoţiune, temple.

de argintŭ, de aramă şi de lemnŭ, de diverse forme; se închină stându josŭ, se punŭ în extase şi dănţuescŭ; iar când ucidŭ în pădure unŭ ursŭ, îlŭ târăscŭ în curte şi în casă, şi trăgându cu arcurile înfigŭ în elŭ săgeţĭ, şi-lŭ batŭ, şi sarŭ, şi jocă, dicându că se rogă luĭ Şeitan (diavoluluĭ), care, credŭ eĭ, merge din curte în curte (1). Despre drépta luĭ Irticĭ, la treĭ verste de la gârla Bobrovca, se varsă gârla Damianca care curge de sub oraşulŭ Tara; iar din josŭ de gârla acésta este îamnlŭ (staţiunea) Damiansk, situatŭ pe malŭ, la locŭ forte frumosŭ, locuitŭ de Ruşĭ. În aceştŭ iamŭ sunt ca cincĭ decĭ menajurĭ (2), din carĭ unele aŭ câte douĕ şi treĭ curţĭ. Acolo este şi o biserică cu hramulŭ sfîntuluĭ Alexie omulŭ luĭ Dumnedeŭ. Ne-amŭ dusŭ şi la Damiansk în diua de şépte Maiŭ, de unde amŭ plecatŭ în aceeaşĭ di, Miercurĭ.

De la iamŭ la douĕ verste, despre malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ este insula Racevscoi (care turcesce se chiamă Kenzil); iar pe malulŭ dreptŭ este târguşorulŭ Racevscoi, situatŭ la locŭ forte frumosŭ, avêndŭ împrejurŭ pădurĭ cu diferite speciĭ de arborĭ: cedri, sălcĭĭ şi altele. Despre aceea-ĭ parte curge în Irticĭ gârla Aleheĭ, care vine din baltă. Din josŭ de acésta este îurtulŭ de érnă alŭ Murzinilorŭ, la douĕ verste şi jumătate de la insula Racevscoi. Pe malulŭ stângŭ sunt pădurĭ de sălcĭĭ şi răchităĭ, iar de la malŭ dincolo este unŭ îarŭ (3) negru cu pădure de cedri, sălcĭĭ şi alte speciĭ de arborĭ. La o verstă de la îurtulŭ Murzinilorŭ, despre drépta se varsă în Irticĭ gârla Şeitanca. Totŭ despre drépta luĭ Irticĭ, susŭ pe îarŭ, la locŭ frumosŭ, este satulŭ rusescŭ Cernoîarsalamscaîa, la marginea căruîa este o pădure de pitovnicĭ (4), la distanţă de o verstă de la gârla Şeitanca; iar dincolo de aceĭ pitovnicĭ sunt plopĭ marĭ.

Despre drépta luĭ Irticĭ este insula Ceandisev, la douĕ verste şi jumătate de la satulŭ Cernoîarsca, pe care este şi unŭ îurtŭ ce portă asemenea nume. La stânga luĭ Irticĭ, de la insula de maĭ susŭ la o verstă, este îurtulŭ Carmisev. De la acestŭ îurtŭ la distanţă de o verstă, e insula Ciugus, despre malulŭ dreptŭ alŭ luĭ Irticĭ. De la acéstă insulă la jumătate verstă, în partea dréptă a luĭ Irticĭ, este protoca (5) Romanova; apoĭ despre stânga, insula Cugalcov.

(1) Veḑĭ partea descriptivă a vieţiĭ Ostiacilorŭ.

(2) Nu sciŭ de am nemeritŭ a traduce bine cuvîntulŭ din textŭ дворъ, pe care nu l'am aflatŭ nicĭ în dicţ. grecescŭ, nicĭ în cele rusescĭ; după înţelesŭ nu póte să fie decât *familiĭ*, *locuinţe*, saŭ *menajurĭ*. (Trad.)

(3) *Iarŭ* în rusesce, traducêndŭ propriŭ, însemnézĕ *ripă* saŭ *malŭ riposŭ*; ar putea fi însă după înţelesulŭ textuluĭ, maĭ curêndŭ *cóstă* saŭ *delŭ*.

(4) Am adoptatŭ cuvîntulŭ originaluluĭ fiindcă nu se găsesce în dict. rusescŭ de cât ca *pitornicŭ*, ce însemnézĕ pepinieră, ceea ce nu credŭ probabilŭ pe acele timpurĭ şi pe asemenea locurĭ.

(5) Acestŭ cuvîntŭ fiindŭ fórte desŭ citatŭ în acéstă descriere, l'am adoptatŭ întocmaĭ neputêndŭ găsi unŭ altulŭ ecuivalentŭ. În realitate pare a însemna *torentŭ*, *şioiŭ*, fr. chenal, germ. Thalweg.

Pe protoca acesta am plutitŭ cincĭ verste, mergendŭ pe sub ĭurturĭ. Totŭ despre stânga, de la insula Cugalcovŭ la treĭ verste, este insula Subotnica, de la care maĭ la vale cu o verstă este ĭurtulŭ Cugalcovŭ; apoĭ de la insula Subotnica la treĭ verste, pe malulŭ stângŭ, este ĭurtulŭ Subotin. De la acestŭ ĭurtŭ la treĭ verste din malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ curge gârla Gulovcova; iar la drepta, de la ĭurtulŭ Subotin la șese verste este ĭurtulŭ Iacinŭ.

De la g. Gulovcova la douĕ verste, despre stânga luĭ Irticĭ, este protoca Lomiha; iar la drepta din susŭ de iarulŭ Iacin este o gârlă, la treĭ verste de la Lomiha. Iarulŭ Iacinŭ este negru, și pe elŭ sunt pădurĭ de plopĭ, mestecănĭ, și alte speciĭ. Iarulŭ este naltŭ ca și celŭ de la Tobolsk și are întindere ca de ḑece verste. Pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ, de la iarulŭ Iacinŭ la cincĭ verste, este iurtulŭ Voinicov, iar sub elŭ protoca Voincovŭ. Pe malulŭ dreptŭ sunt iurturile Denţicovoĭ; de la vale de aceste vine gârla Denţicova, de la iurtulŭ Voincovŭ la cincĭ verste. Cu șese verste maĭ josŭ de gârla Denţicova este o insulă.

De-a drépta luĭ Irticĭ, în faţă cu insula, curge gârla Bobrovca; iar cu douĕ verste maĭ la vale insula Filin. Apoĭ în faţă cu acesta, iarulŭ Filin, pe locŭ înaltŭ, ţine ḑece verste. Totŭ despre malulŭ dreptŭ curge gârla Mategorca, în faţa căreia stă iurtulŭ Filin-Buscacova; iar de-a stânga, în faţă cu acestŭ iurtŭ, la jumătate verstă de la insula Filin, maĭ este o insulă. Pe drépta luĭ Irticĭ, la capulŭ iaruluĭ, este iurtulŭ Ostiacilorŭ numitŭ Luchiancovŭ, împreună cu arătura, la jumătate verste de la gârla Mategorca. Totŭ despre partea aceea, la o verstă de la iurtulŭ Luchiancovŭ, este gârla Martemiansca, în dreptulŭ căreia este insula Laba.

De la Laba la patru verste, totŭ de-a drépta luĭ Irticĭ este insula Obuceacovŭ, iar la stânga iurturile Cingalilorŭ, de la vale de care curge vechiulŭ Irticĭ, la șépte verste de la insula Obuceacovŭ. Totŭ în partea acésta a luĭ Irticĭ sunt iurturile Semenkin, la ḑece verste de la ale Cingalilorŭ. De la aceste de papatru verste, de-a drépta luĭ Irticĭ, este gârla Pentancova. Pe iarulŭ Semenkinilorŭ, la optŭ verste de la iurturile lorŭ, pe partea stângă, este iurtulŭ Ostiacilorŭ Sutașĭ (1); iar în faţă cu acesta, de-a drépta, este o Zaostrofcă (2). In mijloculŭ luĭ Irticĭ sunt treĭ insule ale Sutașilorŭ: una numită Avgaza, alta Saltrapil, și a treia Artisiak. Intre aceste insule se varsă gârla Sotnicova, la patru verste de la iurtulŭ cu asemenea nume; iar la stânga luĭ Irticĭ este iurtulŭ Sotnicovŭ, la douĕ verste de la gârla cu asemene nume. Despre drépta luĭ Irticĭ curge gârla Bereborca, iar maĭ la vale de cealaltă parte este iurtulŭ Sot-

(1) Comandanţĭ de o sută de ómenĭ. Ofiţerimea armateĭ compusă din Ostiacĭ probabilŭ că era concentrată la o reședinţă.

(2) Cuvîntulŭ pare a fi slavonŭ, dar în dict. rusescŭ nu se găsesce. Póte să fie unŭ pichetŭ saŭ staţiune militară.

nicovŭ, de la cele treĭ insule la treĭ verste. In acelaşĭ locŭ este protoca numită Griskina, la două verste de la iurtulŭ Sotnicovŭ; în ea este iurtulŭ Griskina. De-a drépta luĭ Irticĭ curge o gârlă din susŭ de iurtulŭ Colpuhova ca treĭ verste; iar maĭ din susŭ de acesta ca o verstă este gârla Colpuhova. Iurturile staŭ între tarlale de arăturĭ, sub care este o baltă; iar din susŭ de arăturĭ este încă o tarla maĭ mică. Aprópe de malulŭ stângŭ este insula Calpuhovscoi, la patru verste de la tarlale. Din josŭ de insulă ca jumătate verstă este iurtulŭ Calpuhovscoi, în faţa căruia de-a drépta este o protocă. Despre stânga luĭ Irticĭ curge gârla Puriacova, la treĭ verste de la insula Calpuhovscoi, şi în faţă cu gârla acésta este Sorulŭ (1) numitŭ Calpuhovscoi. Despre drépta luĭ Irticĭ este gârla Vipolzovca, la treĭ verste de la Puriacova. In mijlocŭlŭ luĭ Irticĭ este insula luĭ Senca Pogonsca, la două verste de la g. Vipolzovca. Pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ este iurtulŭ de primăveră Calpuhovscoi, în faţă cu insula ce portă asemenea nume. Inaintea insuleĭ este o livadă mare, dincolo de care este o baltă; iar dincolo de acésta, unŭ délŭ înaltŭ care se întinde de la Tobolsk până la fluviulŭ Obi, şi e acoperitŭ cu pădurĭ. La drépta luĭ Irticĭ, la două verste de la insula Calpuhovscoi, este protoca Zaloma; iar în mijlocŭlŭ luĭ, de la protocă la o verstă, două insule.

Totŭ despre drépta luĭ Irticĭ este protoca Naderavan, în care este o baltă, la treĭ verste de la protoca Zaloma. Totŭ de-a drépta, în faţă cu protoca Nadereva este satulŭ luĭ Artinha Carlinu. Pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ, la cincĭ verste de la Artinha, este iurtulŭ Repolovŭ. Despre malulŭ dreptŭ curge gârla Conda, care vine de la cetatea Siberieĭ Pelim, din pétra Verhotursca, două verste departe de la gârla Repolovca. Iar pe malulŭ stângŭ sunt iurturile Condinski, situate pe lângă gura gârleĭ Conda; iar la drépta protoceĭ Nadereva este insula Michail. La stânga este gârla Tugunca, la patru verste de la iurturile Cadinski. Despre drépta luĭ Irticĭ este Repolovscoi-sor, la şépte verste de la Tugunca. Totŭ despre partea acésta a luĭ Irticĭ, este gârla Maĭcusova, la o verstă de la Repolovscoi-sor. Totŭ de-a drépta luĭ Irticĭ, la două verste de la gârla Maĭcusova, curge gârla Etigarca, iar pe malulŭ stângŭ sunt iurturile Vaĭasnovia, la o verstă şi jumătate de la Etigarca; iar de la acéste iurturĭ la o verstă, la drépta luĭ Irticĭ sunt două gârle: una numită Baĭasnova şi altu Camerova. La drépta luĭ Irticĭ este gârla Zaostrovca. In dreptulŭ acesteĭ gârle în Irticĭ este insula Domrin, la o verstă şi jumătate de la gârla Comarova.

Pe drépta luĭ Irticĭ este o protocă; lângă acésta este insula Pocolenscoi, la o verstă de la insula Damrin. Pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ sunt iurturile

(1) Cuvîntulŭ *sor* neputéndu-lŭ urmări nicĭ în Dicţionarele grecescĭ, nicĭ în cele rusescĭ, l'am adoptatŭ ca în textŭ. După cum se represintă pe unele locurĭ, pare a fi o spinare de pămîntŭ formată din bătaea valurilorŭ înconjurată de apă.

Timoskin, la patru verste de la insula Pocolenscoi. Despre drépta luĭ Irticĭ este protoca Samarovca, la două verste şi jumătate de la iurturile Timoskin. Despre stânga luĭ Irticĭ curge gârla Holodilova, la treĭ verste de la iurturile Timoskin iar de la drépta luĭ Irticĭ este gârla Cazenaĭa, la o verstă de la gârla Holodilova. De la gârla acésta ca la o verstă este iamulŭ Samarovski. Am sositŭ la iamulŭ acesta în ḑiua de 8 Maiŭ, de unde am plecatŭ la 10 Maiŭ, cu treĭ ore inainte de a însera. Inaintea iamuluĭ Samarovca sunt două insule numite Samarovski, şi se numesce *iamŭ* fiind că în locŭlŭ acesta a fostŭ unŭ Knézŭ alŭ Ostinciloru care se numia Samaros : se vĕdŭ chiarŭ pînă astăḑĭ susŭ pe délŭ urmele şanţuluĭ şi săpăturile vechiuluĭ orăşelŭ. Munţiĭ Samarovski sunt fórte inalţĭ şi sferoiḑĭ : intinderea póte să fie ca două ḑecĭ verste, şi nu mergŭ maĭ departe; locurile sunt stârpiciose şi pline de smârcurĭ saŭ mlaştine, lacurĭ, bolovanĭ şi arborĭ fără valore. Iamulŭ stă despre drépta luĭ Irticĭ, şi sunt în elŭ, ca şi la Damiansk, ca cincĭ ḑecĭ familiĭ. Este şi unŭ Comisarŭ, fiŭ de boierŭ trimisŭ de la Tobolsk, şi o biserică cu hramulŭ sfintuluĭ Nicolae. De la iamulŭ acesta curge protoca Cazennaria, care se vede inaintea irturilorŭ Belogorski mergéndŭ spre Berezovŭ.

De la iamulŭ Samarovsk până la Berezov se călătorésce pe vase plutitóre mergéndŭ în josŭ, maĭ întâiŭ pe Irticĭ şi apoĭ pe Obi, în şése ḑile. De la iamulŭ acesta riulŭ Irticĭ curge încă ca cincĭ-spre-ḑece verste până la munţiĭ Belogorski, şi acolo intră în riulŭ Obi, unde este capĕtulŭ celebruluĭ riŭ Irticĭ.

Cuvine-se însă să facemŭ aice o descriere maĭ pre largŭ despre isvórele riuluĭ Irticĭ, despre câte alte riuleţe şi pîrae cadŭ într'ânsulŭ, câte cetăţĭ sunt pe laturile sale, şi altele cari se cuvine a se pune în descrierea acésta.

Descrierea celebrului riŭ Irticĭ.

Riulŭ Irticĭ n'a fostŭ cunoscutŭ nicĭ de geografiĭ anticĭ nicĭ de ceĭ moderni, Eleni saŭ Romani. Obîrşiile sale, cursulŭ sĕŭ, cîmpiile întinse prin mijlocŭlŭ cărora elŭ trece, eĭ nu le sciŭ; şi nicĭ cu auduldŭ n'aŭ auditŭ despre piraele cari se varsă în elŭ, nicĭ despre popórele cari locuescŭ pe laturele luĭ, nicĭ despre celŭ mai principalŭ mâncarĭ din ele. Acea regiune de pămîntŭ care este fórte întinsă, începêndŭ de la celebra Mare Caspică şi de la Impărăţia Cazanuluĭ, carĭ sunt dincolo de riulŭ Volga şi până la Oceanulŭ Borealŭ şi Marea înghetată, sunt percurse de riurile Irticĭ, Obi, Ienisseĭ, Tungusu, Lena şi Amuru, pînă aprope de hotarele impĕrăţieĭ Chitaiţilorŭ, care are pe fruntariĭ cele maĭ înalte şi maĭ lungĭ zidurĭ, — despre aceste locurĭ şi riurĭ eĭ nimica nu sciŭ: şi dacă vre unĭ din eĭ aŭ spusŭ câte ceva aŭ înşiratŭ maĭ multŭ fabule, după cum le-a auditŭ şi eĭ de la alţiĭ, dar nicĭ unulŭ n'a mersŭ până acolo ca să facă esperienţa. Atâtŭ ceĭ vechĭ cât şi ceĭ de astă-dĭ atâta dóră aŭ scrisŭ că celebrulŭ fluviŭ Obi formézăă hotarulŭ de despărţire între Asia şi Europa, şi că partea din stânga luĭ Obi se numesce Europa iar cea din drépta Asia. Dar şi la acésta nedevĕrată opinézăă, căci începêndŭ să delimiteze linia dintre Asia şi Europa de la Marea Albă prin Constantinopole la Marea Nĕgră, apoĭ, urmândŭ fluviulŭ Donuluĭ până la sorgiţile luĭ, indică răpede valea şi gurele fluviuluĭ Obi. Eĭ calculézăă că de la sorgiţile Donuluĭ nu este mare distanţă pînă la malurile fluviuluĭ Obi; eĭ nu sciŭ însă că este fórte mare distanţa între aceste doué fluviĭ, şi că acéstă distanţă este cât jumătate Europa. Eĭ maĭ bine ar pune limita între Asia şi Europa la sorgiţile fluviuluĭ Donuluĭ; apoĭ ar nemeri trăgêndŭ linie pe de a stânga fluviuluĭ Dvina către oraşulŭ Archangelu şi către Oceanŭ. Acésta ar fi şi cea maĭ adevĕrată limită. Dar despre acésta vom scrie maĭ cu îndemână când vom face descripţiunea celebruluĭ fluviŭ Obi. Acuma să ne întórcemŭ la descrierea celebruluĭ riŭ Irticĭ.

Sorgiţile riuluĭ Irticĭ curgŭ din munţiĭ Mungalieĭ (1) care rusesce se numescŭ *Camene*, adecă petre. De acolo se dividŭ în doué rămurĭ saŭ scursorĭ: Mungaliĭ şi Calmuciĭ pe una o numescŭ Urenga, iar pe alta Balgan. Nu departe de aice sunt confiniele imperiuluĭ Chitaia (2). Aprópe de sorgiţele acestuĭ riŭ locuesce *Taisa* saŭ capulŭ Mungalilorŭ, Zaruktakun, şi de la loculŭ acela

(1) Am conservatŭ cuvîntulŭ aşa cum este în textŭ; dar probabilŭ este că e vorba de Mongolia. (Trad.)

(2) Fără îndoială e vorba de imperiulŭ Chineĭ, care se vede că pe acelŭ timpŭ, pe acolo se numia Chitaia. (Trad.)

până la fruntariele Chitaiei este numai petră şi locu greu de umblatu. Acolo locuesce o seminţie de Mungalĭ, cărmuiţĭ de maĭ mulţĭ domnitorĭ, taisale (1) inferiore. De la Tobolsk până la sorginţile riuluĭ Irticĭ se póte călători cu vase uşore. De la maĭ susu numitulu *Zuraktakun Taisa*, până la celalaltu *Taisa* alu Mungalilorŭ Irdenisonvela, este cale de şépte dile de la Petra până la riulŭ Irticĭ. Aceştĭ Mungalĭ vorbescu limba Calmucilorŭ. Sunt păduri, fineţe şi mărăcinişurĭ. De la acelu Taisa până la laculŭ Kizilbas este cale de nouĕ dile, mergéndu pe aprópe de riulŭ Irticĭ. Acestu riu trece pe alăturĭ cu laculŭ acesta fără a se amesteca cu elu, şi apoĭ maĭ la vale îşĭ urmézá cursulŭ. Acestu lacu are apa limpede şi verde, pescĭ mulţĭ şi animale sĕlbatice. In elu este unu dobitocu necunoscutu care răpesce lebede, gânsce şi alte sburătóre : e unu felu de crocodilu, şi póte că chiar crocodilu este, dar nimenĭ nu scie positivu. In limba Mungalilorŭ acestu locu se numesce Kizilbas. Acum câţĭ va anĭ aŭ venitu nisce ómenĭ de la Tobolsk până aprópe de acestu lacu şi aŭ cerutu fata (2), din care facu ferestre, dar n'aŭ găsit'o bună, şi de aceea n'aŭ făcutu comerţu.

De la laculŭ acesta pînă la orăşelulŭ Chitaisin, este cale de patru dile de la Irticĭ. Acelu orăşelu este de pămêntu; în elu sunt douĕ palaturĭ de cărămidĭ arse. Orăşelulŭ e situatu în vale, între munţĭ. In acestă cetăţuie locuescu nisce lamĭ aĭ Kalmucilorŭ, adecă preoţĭ aĭ idolilorŭ. In orăşelulŭ acesta se facu totu felulŭ de grâne şi în orĭ ce stagiune a anuluĭ.

De la orăşelulŭ acesta până la Seigheghios-taisia a copiilorŭ, şi până la Taisinea, este cale de cincĭ dile, nu pe locu depărtatu de Irticĭ; iar de la Seĭghean-taisia până la gârla Beski, unde domnesce Obla-taisia, este cale de patruspre-dece dile, nu departe de riulŭ Irticĭ. Acestă gârlă Beska curge din petră, şi cade în riulŭ Irticĭ. Acolo Abla-taisia a zidítu douĕ palate de cărămidĭ arse la locu tare, pe delurĭ stâncóse. Meşteriĭ aŭ fostu aduşĭ din imperiulŭ Chitaieĭ, căcĭ Mungalii şi Calmucii comunică adesea între eĭ, unulŭ cu altulŭ, prin Hanulŭ Chitaieĭ, primindu şi dându peşcheşurĭ. Cacĭ acuma şi la Chitaiţĭ predomină gintea Calmucilorŭ şi a Tatarilorŭ.

De la gârla Beska până la arăturile ţinutului Buharilorŭ este cale de dece dile, pe lângă riulŭ Irticĭ. Iar în ţinutulŭ Taisia sunt totŭ felulŭ de fructe şi grâne, precum : grâŭ, orzŭ, meiŭ, mazăre (3) şi altele, precum şi totŭ felulŭ de vite. Iar casele agricultorilorŭ Buharĭ sunt de pămêntu. Prin mijloculŭ arăturilorŭ curge o gârlă nu mare, care se numesce Kurbaga. Acestă gârlă purcede

(1) Cuvintulŭ este de bună sémă mongolŭ : *taisa* trebue să fie ceva analogu cu turcescul *Paşa* (Trad.)

(2) Ne-a fostu cu neputinţă să înţelegemu ce a voitu să dică autorulŭ aice.

(3) Aice în originalŭ maĭ este vorba *golohos*, care rusesce însemnéză totu mazăre.

din Pétră şi dă în Irticĭ, în care se scurgŭ mai multe alte gârle ale cărora numirĭ sunt necunoscute.

De la arăturile şi semĕnăturile Buharilorŭ până la Lama Kalmucilorŭ este cale de două sĕptĕmâni. Riulŭ Irticĭ la stânga, iar drumulŭ merge prin délurĭ petróse. Pe délurĭ staţionézŭ corturĭ de Calmucĭ şi mulţĭ nomadĭ din ţinutulŭ luĭ Taisia. Pe delurĭ sunt pădurĭ de plopĭ şi de sălcĭ; iar unde nu sunt dêlurĭ nu sunt nicĭ pădurĭ, de cât spinĭ şi mărăcinĭ şi mare lipsă de apă. Preotulŭ acelorŭ Calmucĭ locuesce aprópe de riulŭ Irticĭ, pe malulŭ stângŭ; şi are două palaturĭ de cărămidĭ arse şi albite cu varŭ. Agricultura acolo se face de Buharĭ şi se cultivă totŭ felulŭ de seminţe şi fructe.

De la acéstă Lamă în josŭ, de-a stânga riuluĭ Irticĭ, la cale de treĭ ţile, se varsă gârla Enculia, care purcede din Pétră. De la acéstă gârlă până la Dolen-Karagai este cale de o ţi. Dolen-Karagai în limba Calmucă însemnézŭ cincĭ arborĭ de sălcĭ. De la Dolen-Karagai până la Kabangasun (calmucesce) este cale de două ţile. Kabangasunul este unŭ palatŭ de pétră şi cărămidĭ arse, edificiŭ vechiŭ şi pustiŭ. De la Kabangasun până la apele albe este cale de treĭ ţile. De la tóte localităţile aceste drumulŭ merge pe aprópe de Irticĭ.

Apele albe se chiamă o gârlă răpede care se varsă în Irticĭ avêndŭ culórea albă. Aicea aprópe sunt treĭ lacurĭ, două la drépta şi unulŭ la stânga. Apele acestorŭ lacurĭ sunt sărate şi tătăresce se chiamă Ghiamise-ozero. Aice este marginea imperiuluĭ Siberiei. La lacurile aceste vinŭ în totŭ anulŭ de la Tobolsk şi din alte cetăţĭ ale Siberieĭ câte treĭ ţecĭ şi patru ţecĭ vase pentru sare. Sarea se adună din băltĭ naturală şi esportulŭ se face prin Postulŭ Adormireĭ Născătóreĭ luĭ Dumneţeŭ. Lacŭlŭ acesta este ca cincĭ verste departe de Irticĭ, şi din elŭ se face o scursóre care se varsă în Irticĭ. Pe timpulŭ când Ruşiĭ adună sarea din lacŭ se face iarmarocŭ, adecă prasnicŭ (bîlciŭ), şi vinŭ multe miĭ de ómenĭ, Calmucĭ, Buharĭ şi Tatarĭ, carĭ facŭ comerţŭ cu Ruşiĭ: eĭ dându Ruşilorŭ caĭ, robĭ şi alte lucrurĭ din Chitaia, iar Ruşiĭ le daŭ felurite lucrurĭ moĭ. Tîrgulŭ acela ţine de la două până la treĭ sĕptĕmâni, după care Ruşiĭ luându-şĭ sarea şi târguelele se întorcŭ la Tobolsk, iar Calmuciĭ şi ceĭlalţĭ la corturile lorŭ, remânêndŭ locŭlŭ acela pustiŭ. Este posibilŭ că la locŭlŭ acesta se va face cetate, pe malulŭ luĭ Irticĭ saŭ aprópe de lacŭ. Este posibilŭ că şi agricultură se va face, fiindŭ-că pământulŭ este bunŭ. Călătorindŭ pe ape, pe riulŭ Irticĭ în susŭ, până la oraşulŭ Taras se merge treĭ până la patru sĕptĕmâni; iar de la oraşulŭ Taras până la Ghiamisi-Ozero, lacŭlŭ unde se ducŭ pentru sare, este cale de patru sĕptĕmâni; iar lacŭlŭ Ghiamisi-Ozero este cincĭ verste departe de riulŭ Irticĭ. De la lacŭlŭ acela şi de la acele lacurĭ sărate, pe Irticĭ în susŭ, până la lacŭlŭ Ghiasan, care maĭ susŭ am scrisŭ că se numesce Calmucesce Cazabas, cu vase micĭ se călătoresce două ţecĭ ţile; iar de la lacurile sărate în josŭ, pe Irticĭ, până la oraşulŭ Tara se călătoresce

pe vase în două și într'o săptămână și jumătate. De la lacurile sărate, pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Irticĭ cade o gârlă nu tocmaĭ mică, care vine de departe de la câmpŭ și din lacurĭ.

Maĭ la vale, pe partea dreptă a rîuluĭ Irtici, între orașulŭ Tara și lacurile sărate, este laculŭ Baraba: și maĭ departe, aprope de orașulŭ Tomsk, locŭlŭ acela se numesce Barabinscoĭ-Volosti, și este locuitŭ de tatarĭ. Aceștia maĭ înainte plăteaŭ împositŭ și luĭ Oblun Taisia și mareluĭ Domnŭ; acuma însă plătescŭ numaĭ mareluĭ Domnŭ. Aceĭ Tătarĭ vorbescŭ calmucesce și tătăresce. Casele lorŭ sunt făcute în pămêntŭ ca mormintele. Aŭ Cnezĭ și fortificațiunĭ de pămêntŭ. Facŭ comerțŭ cu totŭ felulŭ de animale sĕlbatice. De la laculŭ Baraba pe riulŭ Irticĭ în josŭ pênă la orașulŭ Tara, este cale de o sĕptĕmână. Orașulŭ Tara stă lângă gârla Rocurna, pe locŭ frumosŭ, la o verstă departe de Irticĭ. Tara este unŭ orașŭ nu micŭ și în elŭ sunt mulțĭ ostașĭ din ceĭ maĭ bunĭ luptătorĭ, fiindŭ că aice este fruntaria Tătarilorŭ.

De la Tara prin cantonulŭ Barabinskoi până la orașulŭ Tomsk, se călătoresce pe uscatŭ, mergêndŭ încetŭ, o lună. De la orașulŭ Tara asemenea, în josŭ, în partea stângă a luĭ Irticĭ se varsă în marele riŭ Issim, care vine la distanță egală între orașele Tobolsk și Tara. În mijlocŭlŭ acestuĭ riŭ este făcută cetatea Issimskoi, care comunică cu uscatulŭ prin bărcĭ. Pe acolo sunt multe slobozĭ de agricultorĭ, căcĭ pămêntulŭ este în genere arabilŭ, avutŭ în pescărĭ și bunŭ de locuitŭ. Apele luĭ adapă câmpiĭ imense, prin care este drumŭ de la Tobolsk până la tabăra Cazacilorŭ și până la Buharĭ.

De la Tobolsk pe uscatŭ până la riulŭ Issim sunt ca o sută de verste. Iar maĭ josŭ de Irticĭ, de la gura luĭ Sim spre stânga mergêndŭ la Tobolsk, curge gârla Vazai. Apoĭ aprope de acesta este cetatea Atbas-skoi. Din josŭ de gârla acesta, în dreptа luĭ Irticĭ este satulŭ Abalak, cu o biserică a prea sânteĭ Maicеĭ Domnuluĭ care are o icónă făcătóre de minunĭ, numită totŭ Ambalak. De la satulŭ Ambalak cu două verste maĭ departe, curge o gârliță numită Sibirka, după care credŭ că s'a datŭ nume imperiuluĭ Siberieĭ; fiindŭ-că aprope de acestă gârliță există ruinele și șanțurile vechiuluĭ orașŭ în care locuia împĕratulŭ Siberieĭ Cuciumu, când s'a dusŭ Ermak la Siberia. Acestŭ locŭ fortificatŭ este într'o insulă, dar până astădĭ este pustiŭ; numaĭ tătarĭ de la Tobolsk, în respectulŭ spurcateĭ lorŭ credințe în Mohametŭ, aŭ maĭ reparatŭ ceva și totŭ reparézĕ meceturile, în care facŭ rugele cerute de necurata lorŭ credință.

De la locŭlŭ acela în josŭ plutindŭ pe riulŭ Irticĭ, de la Tobolsk spre stânga, ca la o verstă și jumătate, cade în riulŭ Irticĭ marele pîrâŭ Toboli, ale căruia isvóre purcedŭ de la muntele Verhotursk, numitŭ rusesce Camenoipog, adecă de pétră saŭ petrosŭ, elinesce ῥιφαῖα și ὑπερβόρεα, iar latinesce montes *Rethei* și *hyperborei*. De la Tobolsk pe la isvórele pîriuluĭ Toboli, este drumŭ spre Astrahan prin ținutulŭ Calmucilorŭ Dorbeskoi, prin orașulŭ Ghiurghenți

alŭ Buharilorŭ prin plaiurile Ghiurlukovoi-Ulussi, şi prin gârla Ghiaghika, mergêndŭ călare treĭ lunĭ şi jumătate. In drumulŭ acesta sunt multe lacurĭ şi pîrae, ale cărora numirĭ nu le putemŭ descrie. Pe valea pîrîuluĭ Toboli este cetatea Tarhanskoi, multe slobozii, arăturĭ, fiindŭ pămêntulŭ bunŭ pentru cultură în genere. De la Tobolsk venindŭ pe valea Toboleĭ în susŭ până la gura pîrîuluĭ Tavda este cale de treĭ dile, pe partea dreptă mergêndŭ. Pe pîrîulŭ Tavda în susŭ călătorindŭ cu luntrea, după şépte-spre-dece dile ajungĭ la oraşutŭ Pelim. Acestŭ pîrîŭ Tavda vine totŭ din munţiĭ Verhoturski; iar pe valea luĭ sunt multe slobozii şi locuinţe de Tatarĭ, pămêntulŭ fiindŭ bunŭ pentru cultură.

Aprópe de oraşul Pelim cade în pîrîulŭ Tavda gârla Lelia, care este de la Tobolsk în susŭ pe valea Toboleĭ până la o sută de verste; iar în partea stângă, cade în Tobole pîrîulŭ Tura, care nu e micŭ şi care vine totŭ din munţiĭ Verhoturski. Iar alăturĭ cu oraşulŭ Verhotursk cade în pîrîulŭ Tura pe mulŭlŭ dreptŭ Salda; şi nu departe de acésta cade totŭ în Tura, şi totŭ de-a drépta, gârla Taghin. Apoĭ maĭ la vale de acésta cadŭ totŭ în Tura: Nevoivada (pîrîulŭ roşu), Irbite şi Iiska, cari vinŭ din balta de la Petra, mergŭ în Tura şi împreună cu acésta în Toboli.

Imprejurŭ şi între aceste pîraie sunt multe slobozii şi sate marĭ, carĭ facŭ agricultură, pămêntulŭ fiindŭ fórte mănosŭ pentru grâne, pe care le ducŭ pentru comerţŭ pe bărcĭ prin pîrîulŭ Tura, prin Tobole şi prin Irticĭ pînă la Tobolsk totŭ prin rîulŭ Toboli departe de gura pîrîuluĭ Tura, cade în Tobole pîrîulŭ Isseti care nu e tocmaĭ micŭ şi care se formézŭ din laculŭ de la Verhoturska. Iar în pîrîulŭ acesta Isseti, mergêndŭ pe valea luĭ în susŭ, cadŭ venindŭ totŭ de la locŭlŭ de la Petra, spre partea dreptă, pîrîulŭ Teţa şi pîrîulŭ Mighia, asemenea şi rîulŭ Irticĭ, şi rîulŭ Evnari. Iar între riurile aceste se facŭ totŭ felulŭ de producte care se cară pe vase până la Tobolsk. Tóte riurile maĭ susŭ descrise împreună cadŭ în Tobole, carele, împreună cu ele, cade în Irticĭ; iar pîrîulŭ Tobole se varsă în Irticĭ; iar pîrîulŭ Tobole se varsă în Irticĭ de la vale de oraşulŭ Tobolsk; căcĭ acestŭ oraşŭ este zidităŭ totŭ pe malulŭ luĭ Irticĭ, pe locŭ înaltŭ, deasupra uneĭ râpĭ, care este fórte înaltŭ şi începe de departe de la câmpiĭ pustiĭ şi necunoscute, şi apoĭ se apropie de rîulŭ Irticĭ, când pe lângă malŭ când maĭ pe departe, pînă la gura luĭ, când cade în fluviulŭ Obi. Acestă ripă se întinde totŭ de a drépta luĭ Irticĭ; apoĭ se apropie de Obi totŭ despre drépta, une orĭ se depărtézŭ, şi împreună cu Obi se duce pînă la oraşulŭ Tomsk, iar de acolo pînă la câmpia Calmucilorŭ în pustietate; iar Siberianiĭ în simplicitatea lorŭ dicŭ că acestă ripă nu are capĕtŭ; eĭ o numescŭ *Criazi*, Tatariĭ *Crasi*, iar Ostiaciĭ *Voit*. In adevĕrŭ acestă ripă este ca unŭ munte, fiindŭ că în multe părţĭ este fórte înaltă şi are pădurĭ de cedri, de bradĭ, de mestecănĭ, de macieşĭ, şi diverse alte soiurĭ, fânéţe şi păşunĭ. E posibilŭ să se afle şi vine (de metale) maĭ departe la câmpie, precum

și animale de comerțu, samurĭ, vulpĭ și altele. Este de remarcatu că în regiunea riurilorŭ Obi, Irticĭ și Keti nu este altŭ munte maĭ naltŭ, ci în tóte părțile locului este planŭ, afară de acéstă ripă saŭ cóstă numită *Kriazi*, care pare că merge și se întinde, despărțindŭ riurĭ și bălțĭ. Acuma însă lăsândŭ délulŭ, cósta saŭ ripa, sĕ ne întórcemŭ la descrierea riuluĭ Irticĭ și a orașuluĭ Tobolsk de lângă elŭ. Și fiindŭ-că amŭ descrisŭ, precum se vede maĭ susŭ, riulŭ Irticĭ cu sorgințile luĭ până la capitala imperiuluĭ Siberieĭ Tobolsk și până la contopirea luĭ cu fluviulŭ Obi, care il primesce în larga luĭ gură cu cincĭ-spre-dece verste de la stațiunea Samarovski la Belogorĭ, de unde în josŭ nu se maĭ numesce Irticĭ ci Obi, care merge până la marea Oceanuluĭ, acuma sĕ maĭ scriemŭ ceva despre popórele care locuescŭ în regiunea luĭ, și altele carĭ se ținŭ de subiectulŭ acesta; ast-felŭ sĕ încheiemŭ descrierea luĭ vorbindŭ iarășĭ despre Tobolsk, despre diversele căĭ carĭ purcedŭ din elŭ spre diferite direcțiunĭ, și despre altele ce meritŭ a fi cunoscute.

Riulŭ acesta nu are nume rusescŭ: se numesce Irticĭ în limba tătărască iar nu rusescă. Și nu numaĭ riulŭ acesta, dar și Tobole, și Tura, și alte riurĭ ale Siberieĭ, pórtă numirile carĭ le purtaŭ înainte de a se cuceri Siberia de la Tătarĭ saŭ Ostiacĭ. Asemenea și riulŭ Irticĭ și-a luatŭ numirea de la Tătarĭ, fiindŭ-că împĕratulŭ acestora Kucium domnĭa în largŭ pe aceste locurĭ; și domnĭa nu numaĭ asupra Tătarilorŭ, ci și asupra Ostiacilorŭ, și asupra altorŭ némurĭ, nu numaĭ în regiunea luĭ Irticĭ, ci și în aceea a luĭ Obi și a altorŭ riurĭ ale Siberieĭ. Acuma de și Tătarĭĭ sunt cuceriți, totușĭ mare parte din némulŭ și legea lorŭ locuesce și se întinde în regiunea luĭ Irticĭ și altorŭ riurĭ, nu numaĭ în imperiulŭ Siberieĭ până în Buharia, și dincolo de Buharia până în India profesândŭ nelegiuita credință a luĭ Mahometŭ.

De la sorgințile luĭ Irticĭ, despre care amŭ scrisŭ maĭ susŭ, pe lângă ambele malurĭ, locuitoriĭ sunt de origină Mungalĭ. Ceva maĭ în josŭ însă locuescŭ Calmucĭ, uniĭ în case, alțiĭ sub corturĭ în stare de nomadĭ; iar maĭ la vale locuescŭ Tătarĭ amestecațĭ cu Ruși până la Tobolscŭ și până aprópe de stațiunea Damiansk. De acolo înainte începŭ locuitoriĭ vecheĭ semințiĭ a Ostiacilorŭ, carĭ locuescŭ amestecațĭ cu Ruși până la Belogorĭ, unde încetézŭ riulŭ Irticĭ și cade cu gura în fluviulŭ Obi. Ostiacĭĭ luĭ Irticĭ îĭ dicŭ Sagasidzĭ, adecă apă nĕgră, spre a-lŭ distinge de apa luĭ Obi care este albă și limpede. Acolo, la gura luĭ Irticĭ, e altarulŭ idolilorŭ lorŭ. Dar despre némulŭ Ostiacilorŭ și despre religiunea lorŭ vomŭ scrie la descrierea fluviuluĭ Obi, fiindŭ-că aceștia locuescŭ în maĭ mare numĕrŭ pe lângă Obi și Keti de cât pe lângă alte riurĭ.

Sĕ ne întórcemŭ dar iarășĭ la subiectŭ. Amŭ descrisŭ maĭ susŭ pe locuitoriĭ din regiunea riuluĭ Irticĭ. Pădurĭ pe valea luĭ sunt multe și de totŭ felulŭ; și pe marea întindere a terenuluĭ unde sunt sorgințile luĭ, sunt munțĭ de pétră

şi arboriferĭ; apoĭ câmpie fórte mare şi nisipósă. Urmézĕ apoĭ pădurea aceea care merge şi spre fluviulŭ Obi, şi se întinde peste totŭ imperiulŭ Siberieĭ până la marea Oceanuluĭ. Acéstă pădure este măestósă şi fórte mare: geografiĭ o numesoŭ în grecesce ἑρκήνιος ὕλη, iar latinesce *ercinius silva*, adecă pădurea saŭ codrulŭ erciniŭ. Acéstă pădure merge, pe lângă marginea Oceanuluĭ, până în ţéra Némţilorŭ şi Francesilorŭ, şi maĭ departe maĭ peste totŭ pământulŭ; de aceea toţĭ geografiĭ o citézĕ ca cea d'ântéiŭ pădure din lume. Cu tóte acestea nicăerĭ nu este ea aşa de mare şi largă ca în imperiulŭ Siberieĭ; de aceea ea are şi vizuinĭ de diverse animale sĕlbatice, precum samurĭ, carĭ în limba Siberiană se chiamă *odingĭ*, şi altele minunate care nicaerĭ în lume nu se găsescŭ. Dar despre Samurĭ vomŭ vorbi la altŭ capitolŭ maĭ pe largŭ.

Vênturile pe riurile Irticĭ şi Obi sunt maĭ multŭ nordice, fiindŭ-că imperiulŭ Siberieĭ este situatŭ pe linia Nordului. In Irticĭ este multŭ pesce şi de multe speciĭ, maĭ alesŭ cegă, morunĭ şi altele multe şi felurite, afară de belugă. De aceea şi locuitoriĭ acestuĭ riŭ maĭ multŭ cu pescele se nutrescŭ. Cursulŭ luĭ Irticĭ, maĭ alesŭ pe aprópe de isvórele sale, şi până la Iamisk-ozero este fórte terenţialŭ, dar nu e prea adâncŭ. Iar de la Iamisk-ozero la vale până la gura luĭ, unde cade Obi, merge cu cursŭ linŭ şi este adâncŭ de la ḑece şi până peste treĭ-ḑecĭ stânjenĭ, iar latŭ ca cincĭ-sute stânjenĭ şi maĭ multŭ, maĭ alesŭ de la Tobolskŭ în josŭ. Rĕmâne acumŭ sĕ maĭ vorbimŭ despre lungimea luĭ.

Lungimea acestuĭ riŭ cată a se calcula de la isvórele luĭ, după cum procedézĕ geografiĭ în genere. De vom pune sorginţile luĭ la alŭ patru-ḑecilea gradŭ, saŭ maĭ multŭ, şi de vomŭ da la fie-care gradŭ câte opt-ḑecĭ verste, ar ajunge mĕsura la o mie opt-sute de verste. Calculându apoĭ inegalitatea terenuluĭ câmpiilorŭ luĭ Irticĭ, putemŭ sĕ ĭ dămŭ lungimea la patru miĭ de verste. De şi elŭ este totŭ atâtŭ de mare ca şi Dunărea cea măĭestósă, dar geografiĭ, ignorându-lŭ, nicĭ o menţiune nu facŭ nicĭ măcarŭ despre numele luĭ. Oraşulŭ Tobolsk este aprópe de malurile luĭ pe locŭ înaltŭ, fórte frumosŭ, are maĭ multe biserici şi curţĭ. Oamenĭĭ locuescŭ susŭ în cetate; iar sub munte este colonie mare de Ruşĭ şi de Tătarĭ. De la Tobolskŭ sunt diferite drumurĭ spre Buharia şi spre alte ţĕrĭ strĕine: iar pe lângă Tiumen şi Ufasŭ este drumŭ ce merge spre Cazanŭ călătorindŭ o lună.

De la Tobolskŭ mergêndŭ pe Irticĭ în susŭ, pe malulŭ dreptŭ al riuluĭ Isimŭ şi pe valea pîrîuluĭ Torgoĭ, e cale de treĭ sĕptĕmânĭ până la stânca Ulotova. De aicĭ până la pîrîulŭ Kindirla, e cale de patru ḑile. De aicĭ trecêndŭ pe lângă gura pîrîuluĭ Tuia, până la oraşulŭ Susana unde este tabăra Cazacilorŭ, e cale de douĕ ḑile. De la Susana până la oraşulŭ Samvrana este cale de douĕ ḑile; iar de aicĭ până la marele oraşŭ Egorŭ, unde este reşedinţă imperială, este cale de jumătate ḑi.

De la Tobolsk se mai face drumŭ spre ţéra Indieĭ, prin tabăra Cazacilorŭ şi prin Buharia, călătorindŭ în realitaţe jumătate anŭ. De la rĕsăritŭ spre apusŭ, din susŭ de riulŭ Tobole, curge pîriulŭ laik de sub muntele Araltovo. De la acestŭ munte mergêndŭ totŭ pe lângă malulŭ stângŭ de la sorgiuţile pîriuluĭ laik, din partea drĕptă cade în elŭ pîriulŭ Iuriuk-Samarŭ; din josŭ de acesta cade Kamis-Samarŭ; din josŭ de acesta, Diunghilŭ celŭ micŭ, apoĭ Diunghilŭ celŭ de mijlocŭ, apoĭ Diunghilŭ celŭ mare. Din josŭ de muntele Araltovŭ, despre malulŭ dreptŭ, cade în laicŭ pîriulŭ Vorŭ, din muntele Uraca. Iar laikulŭ cade în Marea Albă. Cele-l-alte riurĭ, carĭ cadŭ în laik şi în Obi sunt enumerate în descrierea Moscovieĭ. Din munţiĭ Uraka purcede riulŭ Irghizŭ despre rĕsăritŭ şi cade în laculŭ Akbasli. În acestŭ lacŭ, care este pe pămêntulŭ Buharieĭ, maĭ cade şi pîriulŭ Ilghenŭ, şi unŭ altulŭ numitŭ Iurukŭ Irghizŭ. Totŭ despre pămêntulŭ Buharicĭ vine pîriulŭ Simŭ care cade în Marea Sinea (1), care la tabăra Cazacilorŭ primesce despre drépta pîriulŭ Condirli, carele la rêndulŭ sĕŭ primesce pîriulŭ Tinis. Lângă tabăra Cazacilorŭ este o baltă care se chiamă Cole: în acésta cade pîriulŭ Condirlikŭ, iar în acesta pîriulŭ Sarsisŭ. De la pîriulŭ acesta la una sută cincĭ-decĭ verste, este oraşulŭ Bulharilorŭ, numitŭ Sunakŭ; cu nouă-decĭ verste maĭ în josŭ este oraşulŭ Iasirbanŭ; iar cu o sută de verste maĭ în josŭ de acesta, oraşulŭ Turnostanŭ.

Dupĕ cincĭ-spre-dece verste de călătorie de la gura luĭ Irticĭ, este o insulă. Plutindŭ pe loculŭ acela, începŭ malurile cele înalte ale luĭ Obi carĭ se numescŭ Nevulevoĭ, pe lângă care anŭ mersŭ o zi şi o nópte şi jumătate. Despre stânga malurilorŭ acestora, este unŭ torentŭ numitŭ totŭ Nevulevoĭ în care se varsă o gârlă numită Urzicŭ, în faţa cărcia este insula Mechinina; iar maĭ la vale, totŭ despre stânga, este pîriulŭ Zaofstrofca-Anikina, şi apoĭ insula Anikina. În faţă cu acéstă insulă, în mijlocŭlŭ curentuluĭ Nevulevoĭ, maĭ este o insulă, iar la drépta curentuluĭ este o rîpă numită Sapsinŭ lângă care este şi unŭ cătunŭ cu aceiaşĭ numire, la o depărtare de o verstă; iar maĭ din susŭ de rîpă este o gârlă care cade în Sorŭ (1). Asemenea în partea stângă a gârleĭ Nevuleva, maĭ este o gârlă formată totŭ din acésta de la rîpa Sapsinŭ treĭ verste. Totŭ acolo maĭ din susŭ de gârlă, este rîpa Sapsinŭ. Iar la stânga maluluĭ Nevuleva cade gârla cu acelaşĭ nume, în Obi, la jumătate verstă de la rîpa Sapsinŭ. Iar din susŭ de gârla acésta ca la unŭ pătrarŭ de verstă, este unŭ pîriŭ. Spre stânga gârleĭ Nevuleva este insula Medvezeĭ, din susulŭ cărcia este rîpa Medvezeĭ, cu douĕ verste de la gârlă. La stânga gârleĭ Nevuleva este rîpa Talimcovŭ, la cincĭ-spre-dece verste de la insula Medvezeĭ. Din rîpele Talimcovŭ ese o gârlă

(1) Unde va fi marea acésta, nu putemŭ sci şi afirma. (Trad.)

(1) Acestŭ cuvêntŭ, care nu se găsesce nicĭ în dicţionarulŭ grecescŭ nicĭ în celŭ rusescŭ, probabilŭ e unŭ terminŭ localŭ, care însemnézĕ (póte) o baltă mare.

mică numită Salimscaia care cade în fluviulŭ Obi. Spre drépta gârleĭ Nevuleva cu patru verste maĭ susŭ de ripa Medvezeĭ, este o insulă, în dreptulŭ căreia maĭ este o gârlă care cade în Obi. De la insulă la jumătate verstă în stânga gârleĭ Nevuleva, maĭ este o gârlă. Totŭ de la stânga, din susŭ de gârlă este unŭ pirĭŭ. În acelaşĭ locŭ, la o verstă de la cătunulŭ Talimcovŭ este gârla Atcaşŭ. De la acéstă gârlă la cincĭ verste, spre drépta, maĭ este o gârlă care dă în Obi.

La 13 Maĭŭ ne-amŭ opritŭ la gura mareĭ gârle Nevuleva din causa ghieţurilorŭ până la 15 Maĭŭ. În partea de susŭ a acesteĭ gurĭ, spre malulŭ luĭ Obi, la treĭ verste, este o insulă. Acolo gârla Nevuleva ese din marele fluviŭ Obi; şĭ de aci încolo amŭ începutŭ a pluti pe Obi, în susŭ, în contra apelorŭ.

La 15 Maĭŭ amŭ plecatŭ cu vasulŭ pe Obi. Dupĕ ce amŭ trecutŭ de partea cea-l altă, ne-amŭ opritŭ şépte ore din causa ghieţurilorŭ. Şĭ apoĭ iarăşĭ amŭ plecatŭ. Despre malulŭ stângŭ, la distanţă de treĭ verste de la gura gârleĭ Nevuleva este o insulă. Iar de la insulă în susŭ ca la unŭ pătrarŭ de verstă, este pîriulŭ Zaostrofca; iar în partea drépţă a luĭ Obi este pîriulŭ Salimŭ celŭ mare, care curge de la Pétră şĭ din lacurile cele marĭ. De la pîriulŭ Zaostrovca la o verstă, în faţă cu pîriulŭ Salimŭ, este matca veche a luĭ Obi, ce se numesce Liucpanŭ. Despre partea stângă a luĭ Obi, la depărtare de cincĭ verste, se vede gura din susŭ a matceĭ vechĭ, care amŭ disŭ că se chiamă Liucpanŭ. Iar despre drépta fluviuluĭ este gârla Celisceva, la o verstă maĭ susŭ de gura vechiuluĭ Obi. Totŭ despre malulŭ drépţŭ, la cincĭ verste, maĭ este o gârlă numită totŭ Celisceva. Iar la stânga luĭ Obi, în faţă cu gârla Celisceva este riulŭ Zaostrovca şĭ apoĭ o insulă; iar cu douĕ verste de la acestŭ rĭŭ, despre drépta, maĭ este o gârlă. Totŭ în drépta luĭ maĭ este Balina Curia, la douĕ verste de la insulă, care cade în Sorŭ. Despre stânga luĭ Obi maĭ este gârla Dumina, la douĕ verste de la Curia. Totŭ despre acea parte, de la Dumina la o verstă, maĭ este o gârlă.

La 16 Maĭŭ amŭ statŭ pe locŭ din causa ghieţurilorŭ, carĭ s'aŭ coborîtŭ pe Obi marĭ ca munţiĭ. Am plecatŭ la 20 Maĭŭ. La Seliarscoi-ples, sunt treĭ insule: în dreptulŭ fie-căreia din aceste insule se varsă câte o gârlă, care împreună cu iusulele se chiamă în genere Saliarscoe. Aceste insule sunt în mijlocŭlŭ luĭ Obi; iar gârlele vinŭ despre drépta. După aceste, mergéndŭ pe Saliarscoe-ples în susŭ este o insulă mare, apropiată de malulŭ drépţŭ; iar la stânga de Seliarscoe-ples este gîrla Seliarsca, lângă care este unŭ cătunŭ de Ostiacĭ. Întinderea insulelorŭ Saliarscoe se calculéză ca treĭ-decĭ verste. Totŭ la stânga luĭ Obi, la o verstă de Saliarscoe-ples, este gârla numită Mugalatca. În faţa acesteia, spre drépta, este insula Mugalatcov; iar despre stânga gârleĭ este o baltă. Spre drépta maĭ vinŭ douĕ gârle, carĭ cadŭ în riulŭ mare, numitŭ Salimsk, de la insula Mugalatcov la optŭ verste. De acolo nu departe maĭ este

o insulă forte mare. La stânga vine gârla Berizova, departe de gârlele mai susŭ descrise ca șase verste. In față cu acesta este în partea drépță o altă insulă forte mare. Mergêndŭ pe Obi în susŭ ca cinci verste de la gârla Berezova, spre stânga mai este o gârlă numită Sitomina. De acolo, la distanță de trei verste, este luganskoi Obi. In acestŭ locŭ fluviulŭ desbinându-se în douĕ, spre drépta curge o ramură care se chiamă luganskoi, formândŭ între ambele ramure o insulă mare, și apoi întâlnindu-se iarăși cu Obi celŭ mare din susŭ de Surgut cu trei plesuri. Pe lângă luganskoi-Obi locuescŭ la drépta Ostiacĭ, căcĭ la stânga vine gârla luĭ luganski și insula eĭ. Dar și luganski Obi se desbină în douĕ, formândŭ o insulă până la care, de la gârla luganski, sunt patru verste. Și am venitŭ la gârla mareluĭ Obi; dar ca să mergă cineva de la acésta gârlă până la marele Obi trebue să facă șése verste. După acésta a rĕmasŭ luganski Obi la drépta, iar apucândŭ la stânga am intratŭ în Obi celŭ mare. Și am mersŭ pe fluviulŭ acesta ca jumătate verstă spre Zaostrofcă, lângă care este o insulă mare. Iar spre stânga, mergêndŭ totŭ pe matca fluviuluĭ Obi, la distanță ca de șése verste, este Crasnoi-Iarsk, numitŭ așa fiindŭ-că este unŭ delŭ forte frumosŭ, coperitŭ cu pădurĭ marĭ de bradĭ, de plopĭ și altele.

Inaintea uneĭ gârle care vine în loculŭ acela sunt douĕ insule nu marĭ, la distanță ca de trei verste. De acolo am eșitŭ în Obi celŭ mare și am mersŭ ca o verstă pînă la o insulă. Insoțitorĭĭ nostri n'aŭ sciutŭ să ne spue numele acesteĭ insule. Din josŭ din insula acésta, mergêndŭ pe partea stângă în susŭ este gârla Tundrena. Remâindŭ Obi la drépta și mergêndŭ pe gârla acésta ca optŭ verste, se vĕdŭ mai multe insule pe carĭ sunt multe cătune de Ostiacĭ; iar la gura eĭ, unde se varsă în Obi la plesulŭ Boturino, este iarăși o insulă.

La drépta mareluĭ fluviŭ Obi este o pădure de pinĭ marĭ; pe lângă acéstă pădure se merge la plesulŭ Baturino, unde mai este o insulă nu prea mare, de la gura gârleĭ Tundrena o verstă. De la acéstă insulă la patru verste mai este o insulă în Obi. De la insula din mijlocŭ până la a treia, mergêndŭ totŭ pe lângă plesulŭ Boturino sunt șése verste, iar spre drépta la unŭ-spre-dece verste este gârla Mitrofansca; iar la gura acesteĭ gârle, în Obi, este o insulă coperită cu cedri, cu plopĭ și cu sălciĭ. Din gârla Mitrofansca se mai varsă, la stânga în Obi, o altă ramură a eĭ, la depărtare de douĕ verste; în dreptulŭ acesteia este iarăși o insulă. De aice la distanță de trei verste despre stânga se mai varsă o gârlă numită Cucinmova. De la gârla cea mică Mitrofansca până la fluviulŭ Obi, sunt șépte verste; și venindŭ despre stânga luĭ Obi mai este o gârlă care cade în Mitrofansca. La gura gârleĭ Mitrofansca, la douĕ verste, totŭ în stânga luĭ Obi, la distanța de o verstă și jumătate de la gârla descrisă mai susŭ, mai este o gârlă. Aice se desbină fluviulŭ Obi în douĕ: o ramură se chiamă Obi celŭ vechiŭ, iar alta celŭ noŭ; celŭ noŭ este la drépta, iar celŭ vechiŭ la stânga; și în fața acestuĭ din urmă este o gârlă; iar între ceĭ douĭ

Obi este o insulă. In stânga vechiului Obi, de la insulă la treĭ verste, este gârla Zirianovu, pe care se face cale de cincĭ verste şi care se varsă în Obi. Totŭ la stânga acestuĭ fluviŭ, de la Zirianovca la două verste, este un pîrîŭ; apoĭ alte două gârle: una numită Suhaia, iar alta Utoplaĭa, la două verste de la pîrîŭ. Iar la stânga gârleĭ Utoplaĭa este cósta lurguscoĭ care ţine cincĭ verste şi pe ea sunt pădurĭ de cedri, de plopĭ şi de alte lemne. Totŭ la stânga luĭ Obi este gârla Cernaĭa, saŭ negra, de la vale de cósta lurguscoĭ.

La două-ḑecĭ şi treĭ Maĭŭ am ventŭ la Surgut, care se află la stânga luĭ Obi susŭ pe cóstă. Se ḑice că aice nu de multŭ timpŭ a fostŭ ordia Ostiacilorŭ. In faţa luĭ Surgut este o gârlă şi o insulă. Maĭ la vale, în drépta, este pîriulŭ Surgut, care cade în marele Obi, şi de la acestŭ pîrîŭ a luatŭ numele şi oraşulŭ Surgut, care după Tobolsk este fundatŭ maĭ nainte de cât tóte celelalte oraşe ale Siberieĭ. Acestŭ oraşŭ este situatŭ pe marginea luĭ Obi, la locŭ fórte frumosŭ, pe cóstă, şi este reşedinţa provincieĭ Surgutia avêndŭ peste două miĭ locuitorĭ Ostiacĭ, de la carĭ aice se strîngŭ contribuţiunile fisculuĭ şi se supraveghiază supunerea lorŭ. Aice este făcută şi o cetate, reşedinţa unuĭ voevodŭ care se trimite de la Moscua, şi garnizonă de mulţĭ ostaşĭ. Agricultură nu se face la Surgut din causa frigulŭĭ celŭ tare şi din causă că sunt multe bălţĭ; iar pesce este multŭ, şi acesta se face schimbŭ cu grâne.

Din oraşulŭ Surgut am plecatŭ la 29 Maĭŭ, pe apele fluviuluĭ Obi. Nu departe de Surgut, de-a stânga fluviuluĭ este pîriulŭ Bardacova, din care ese o gârlă, şi prin acéstă gârlă am eşitŭ în marele fluviŭ Obi. In faţă cu acéstă gârlă, în drépta luĭ Obi, este insula Materică, numită şi Cearnoĭ, adecă negră, situată între Obi şi Iuganscu. In faţă cu acéstă insulă cade în Obi şi pîriulŭ Cernu, saŭ negru, care eşĭ din bălţĭ, de la vale de oraşulŭ Surgut. De la insula Materica la distanţă de optŭ verste, de-a stânga fluviuluĭ Obi, este insula Svinoi, care are în faţa sa insula Mencicov. La treĭ verste de la insula Svinoĭ, în mijlocŭlŭ fluviuluĭ Obi, este insula Otiaţai; iar la cincĭ verste de la pîriulŭ Cernu, este pîriulŭ Puţacuĭa, în care cade pîriulŭ Tranĭugan, în dreptulŭ căruia este o insulă la stânga luĭ Obi. Pîriulŭ Traniugan curge în drépta, iar pîriulŭ Puţacuĭa la stânga, şi prin aceste pîrae am eşitŭ în Obi. De la pîriulŭ Traniugan la treĭ verste, de-a stânga luĭ Obi, este gârla Utaţiĭa; şi de-a stânga luĭ Obi iar la drépta luĭ Traniugan este insula Banoi: acésta se numesce astŭ-felŭ fiindŭ-că în ea sunt pinĭ, din carĭ se facŭ bărĭ, pe carĭ Ruşiĭ le numescŭ *baniă*. La stânga fluviuluĭ Obi este o serie de insule: 1. Lukin-bor, 2. Petsin, 3. Lomovatoi, 4. Sanik, 5. Rubinovoi, 6. Barezovoi; şi aceste insule nu sunt depărtate una de alta: pe ele sunt pădurĭ de pinĭ, iar împrejurulŭ lorŭ ape, din gârle şi bălţĭ. La drépta luĭ Obi este gârla Niconova, departe de Turgut două-ḑecĭ verste; la o versta şi jumătate de la acesta este gârla Berezova, şi apoĭ insula Elovoi. Pe după acésta curge fluviulŭ Obi, iar la stânga acestuia este

insula Erticov, la două verste de la Berezova; apoĭ totŭ la stânga, insula Mikitik, de la insula Ertikov jumătate verstă; și în mijlocŭlŭ luĭ Obi, insula Elkin, de la insula Mikitik o verstă. La stânga luĭ Obi este gârla Laptceev, la treĭ verste de la insula Elkin. Totŭ în stânga, la două verste de la insula Elkin, este insula Țireovnii, adecă bisericéscă. Din gârla Laptceev am eșitŭ în Obi celŭ mare, la locŭlŭ unde acesta se întâlnesce cu luganski Obi, curgêndŭ acesta despre drépta iar celalaltŭ despre stânga și întâlnindu-se mergŭ într'unulŭ până în capĕtŭ. În dreptulŭ *protocei* Laptceev, în partea drépta a luĭ Obi, sunt treĭ insule numite Aslamiski, fórte marĭ. De la *protoca* Laptceev a *plesului Aslamsk* până la gura *prorvei* ceĭ nouĕ a fluviuluĭ Obi este cale de o di, care este până la optŭ verste. La stânga luĭ Obi este o mică *protocă*, și de la vale de acésta este *zastavă* (bariera) pentru ómeniĭ carĭ fugŭ. Fugariĭ de la vale, afară de locŭlŭ acesta, nu aŭ altŭ locŭ saŭ *protocă* pentru ca sĕ pótă fugi; fiindŭ-că acolo Obi curge fără *protocă*, iar confluentulŭ luganski se întâlnesce cu marele Obi. De la vale de acéstă mică *protocă*, este pusă o cruce pentru păzitoriĭ zastaveĭ. În partea stângă a luĭ Obi, la o verstă de la *zastavă*, este o insulă; apoĭ totŭ despre malulŭ din stânga este o *protocă*, la două verste departe de cealaltă. Iar între *protoca* acésta și Obi iarăși o insulă. Pe *protocă* ne am dusŭ ca o verstă și am eșitŭ iarăși în fluviulŭ Obi. Spre malulŭ dreptŭ, la Aslamscoi-ples, este o insulă, la șése verste departe de *protoca* prin care am eșitŭ. Totŭ spre malulŭ dreptŭ, la acelașĭ Aslamscoe-ples, este o mică protocă, la cincĭ verste de la insulă.

În față cu *protoca* este o insulă lungă, iar la Aslamscoi-plesŭ o altă insulă nu prea mare, în mijlocŭlŭ *plesului*, la o verstă și jumătate de la insula cea lungă. După acestea Obi se desbină iarăși în două prin o insulă, numindu-se la drépta Obi celŭ vechiŭ, iar la stânga celŭ nouŭ. Din Obi celŭ vechiŭ se formézĕ pîriulŭ Picamasŭ, care cade la vale departe în confluentulŭ numitŭ luganski, care are cursŭ separatŭ. De la locŭlŭ acela unde se întâlnesce Obi celŭ vechiŭ cu celŭ nouŭ se începe unŭ *plesŭ* mare care ține optŭ verste; iar la *plesulŭ* Agascoi este o insulă nu mare; apoĭ la o verstă și jumătate de la acésta, este o *protocă*. La stânga luĭ Obi este iarăși o insulă mică, precum și la Agascoe-plesŭ, la patru verste de la insula de maĭ susŭ. Iar pe malulŭ dreptŭ alŭ luĭ Obi sunt cătunele de iarnă ale Ostiacilorŭ. Apoĭ totŭ spre drépta este o *zaostrovcă*; între acésta și Obi, este o insulă nu mare, la o verstă de la cătune. În partea dreptă a luĭ Obi și a *protocei* sunt pădurĭ de cedri, de pinĭ și de plopĭ, și acéstă *zaostrofcă* este de două verste. Din acéstă *zaostrofcă* amŭ eșitŭ în fluviŭ la *plesulŭ* Solocova. În față cu acéstă zaostrofcă este o *protocă* fórte torențială care se desbină în două: în stânga sunt maĭ multe insule, iar în drépta este costa Solocovŭ, pe care sunt pădurĭ de cedri, de pinĭ albĭ; iar costa acesta și delurile se întindŭ până la Tobolscŭ, care este în susŭ pe riulŭ Irticĭ

și stă totu pe dêlurile acelea; iar pădurile se intindu până la orașulu Tarasu Și până la stâncile numite Camberu și Camenu. Dar în susulu fluviului Obi aceste delurĭ și pădurĭ vinu aprope de Narima până la pîriulu Vasinganu. Acolo șira delurilorŭ acestora pare a fi spintecată de aceste pîriurĭ, și dêlurile împădurite mergu îndĕrĕptulu luĭ până la orașulu Tomsku, până în câmpia Calmucilorŭ și până în desertulu celu nisiposu. In mijloculu fluviului Obi este insula Carauluoĭ, de la zaostrofcă dece verste. Insula se numesce ast-felu fiindu că în acésta se ține garnisonă pentru paza vămilorŭ mareluĭ Domnu, ca sĕ nu trecă samurĭ și alte blane prețióse și fine pe furișu și fără de vamă. La insula aceea se trimitu de la Surgatu pentru pază ieniceri și Cazacĭ. De la acea *zaostrofcă* până la insula Caraulnoĭ nu este nicĭ unu felu de *protocă* saŭ insulă; de aceea este și pază acolo în cât nu se póte ocoli. Acuma însă insula a rĕmasu mică, fiindu-că apele și ghieșurile aŭ măcinat'o. In timpurile vechĭ Ostiacii aŭ jefuitu tesaurulu mareluĭ Domnu și aŭ ucisu pe Cazacĭ când duceaŭ baniĭ la împĕrăție; pe urmă însă ĭ-aŭ prinsu, ĭ-aŭ pedepsitu și iarăși la supunere și la ascultare ĭ-aŭ adusu.

La 27 Maiu amu plecatu pe vase. Spre partea stângă a luĭ Obi este *protoca* Aliukŭ, la distanță de patru verste de la Caraulnoĭ; iar pe *protoca* Aliukŭ calea este de cincĭ verste. Siberianii, costa și dêlulu despre care amu vorbitu maĭ susu, le numescu *criazi*. La drépta fluviului Obi este *protoca* Vicopina, la distanță de treĭ-spre-dece verste de la *protoca* Aliukŭ; iar între acésta *protocă*, și Obi este insula Vicopanoĭ. *Protocă* Vicopana se numesce ast-felu fiindu-că se dice că ar fi săpată, și aprope de ea este reședința miculuĭ Knézu alu Ostiacilorŭ. Prin *protocă* calea este de nouă verste. Intre *protocă* și Obi este o insulă mare, iar din ea eșindu la drépta luĭ Obi, maĭ este o insulă nu mare; iar eșindu la stânga, la douĕ verste de la *protoca* Vicopina, este o altă *protocă* de treĭ verste. La drépta luĭ Obi maĭ este o *protocă* care ese din Obi și iarăși în elu se varsă. In acéstă *protocă* cade o gârlă pe care Ostiacii o numescu Culiuganu, saŭ gârlă de pesce. In mijloculu luĭ Obi este insula Tolombi, în fața cu *protoca* care este în partea stângă. Insula se chiamă ast-felu fiindu-că acolo locuesce ostiaculu Tulombo. Despre malulu stângu alu luĭ Obi sunt cătunele Ostiacilorŭ, la șése verste de la insula Tolombi; și în mijloculu luĭ Obi, în plesulu Tolombi, maĭ este o insulă, la patru verste de la cătunele Ostiacilorŭ; iar de la cătune la douĕ verste, este pîriulu Tolombi; la stânga iarăși sunt douĕ insule de la cea de susu la jumĕtate verstă; asemenea de la aceste douĕ insule la jumĕtate verstă, despre malulu stângu alu luĭ Obi, este o insulă nu mare. Totu în stânga luĭ Obi, departe ca o verstă de la malu, sunt pădurĭ de pinĭ, de cedri, de bradĭ și de mestecănĭ. De la acele douĕ insule amu plutitu pe Maion-plesu, în stânga căruia este *protoca* ce portă acelașĭ nume, și Obi curge la drépta. De la insule până la *protoca* Maionu sunt patru-spre-dece

verste; iar în drepta luĭ Obi și în față cu *protoca* Maion este o *protocă* mică. Totŭ în dreptulŭ luĭ Obi este *protoca* Kiriasŭ, la dece verste de Maionŭ. In acelaș locŭ este protoca Lurtomkinina, de la Kiriasŭ la cinci verste.

La 28 Maiŭ amŭ plecatŭ iarăș pe vase. La drépta luĭ Obi este *protoca* Ciuhlomeĭ, în depărtare de cinci verste de la Lurtomkinina: se numesce ast-felŭ fiindŭ-că acolo șede ostiaculŭ Ciuhlomeĭ. De la vale de acésta, la stânga, este unŭ *soru*, unde ostiaculŭ are făcute îngrădirĭ saŭ închisorĭ pentru prinderea pesceluĭ. Asemenea la drépta luĭ Obi sunt doue insule nu marĭ. la jumĕtate verstă de la Ciuhlomeĭ; iar *protoca* Ciuhlomeĭ are un-spre-dece verste. Pe malulŭ dreptŭ sunt cătunele de vară ale Ostiacilorŭ. Eșindŭ apoĭ din *protoca* Ciuhlomeĭ, la stânga, în mijlocŭlŭ luĭ Obi, este o insulă mare, la distanță ca jumĕtate verstă de la gura Ciuhlomeĭ. In acéstă insulă sunt cătunele de iernă ale Ostiacilorŭ, și pădurĭ de cedri, de pinĭ, de plopĭ și de mestécănĭ. De la insula cea mare la jumĕtate verstă, spre malulŭ dreptŭ alŭ luĭ Obi, este o insulă. Iar de la acéstă insulă ca la o verstă și jumĕtate, este marele riŭ Vachu, carele este maĭ cât Obi, și cade în acesta. La locŭlŭ acesta se calculéză a ĭi a treia parte distanța de la Surgutŭ, fiindŭ încă doue părțĭ până la Narimŭ. Pe lângă riulŭ acesta Vachu locuescŭ mulțĭ Ostiacĭ; iar descrierea luĭ vomŭ face-o maĭ la vale, unde vomŭ completa descrierea luĭ Obi. La stângă luĭ Obi maĭ este o *protocă*, care cade totŭ în Obi de la gura luĭ Vachu la dinstanță de cinci verste. Spre drépta către mijlocŭlŭ luĭ Obi, la *plesulŭ* luĭ Vachu, de la *protocă* la doue verste, este o insulă; iar după acésta, la jumĕtate de verstă, o altă insulă; apoĭ de la acésta la șepte-spre-dece verste, la stânga, o altă insulă.

Doue-decĭ și noue Maiŭ. La Coltugurscoĭ-ples, în Obi, este o insulă, la doue-decĭ verste de la cea de susŭ. Iar în dreptulŭ insuleĭ este *protoca* Coltugorsca, care ține patru verste. Pe acéstă insulă sunt adăposte ernatice de ale Ostiacilorŭ. De la aceste adăposte trecêndŭ înainte pe Coltugorscoĭ, la drépta este cósta care se numesce totŭ Coltugorscoĭ pe care sunt pădurĭ de cedri, de pinĭ, de sălcĭĭ, mestécănĭ și altele. In față cu *protoca* acésta, spre stânga, maĭ este o *protocă* forte mare care cade în marele fluviŭ Vachu. Și amŭ eșitŭ prin *protocă* în marele Obi, și amŭ mersŭ pe Coltugorscoĭ-plesŭ până la *plesulu* Nemoski. La stânga, în Coltugorski-plesŭ, la doue verste de la protoca Coltugorski, maĭ este o protocă.

La 29 Maiŭ. pe la' amĕdă dĭ, amŭ plecatŭ iarăș cu vasele. De vale de Nomoski, la stânga, sunt iarăș nisce adăposte de iarnă ale Ostiacilorŭ. La Nemoski-plesŭ este *protoca* care se chiamă Stara, saŭ vechile crivaguri. Obi este departe de *protocă* șepte verste; în dreptulŭ acesteĭ *protoce*, la stânga, este o insulă și în mijlocŭlŭ luĭ Obi, la cinci-spre-dece verste de la protocele cele vechĭ, este o altă insulă. Aprope de insula acesta cu jumĕtate de verstă, sunt

cătunele Calmacovia ale Ostiacilorŭ. La drépta este o *zaostrofcă*, iar între zaostrofcă și Obi este o insulă mică, la dece verste de la cătunele Calmacovia; și în fată cu zaostrofca la drépta sunt pădurĭ de cedri, pinĭ și plopĭ. Totŭ la drépta luĭ Obi este o protocă, la douĕ verste de la insulă și de la *protocă*. Acéstă *protocă* ține treĭ verste și, plutindŭ pe ea, amŭ eșitŭ în Obi la *plesulŭ* Rubaski, la căpĕtulŭ căruia este *protoca* Seusava, de la *protoca* de susŭ la șapte verste.

La 30 Martie iarășĭ amŭ plecatŭ. În mijlocŭl luĭ Obi este o insulă, la douĕ verste de la protocă; iar în fată cu acésta și cu insula, sunt copacĭ de cedri, de pinĭ, plopĭ și altele; și la drépta este iarășĭ o insulă, de la cea de susŭ o verstă și jumĕtate. Maĭ la vale de aicĭ, la drepta spre Sergutŭ, sunt adăpóstele Ostiacilorŭ numite Seusovenŭ.

Aci este calea jumĕtate între Surgutŭ și Narimŭ. La Rubaski-plesŭ, la drépta, sunt nisce adăpóste; în fata acestora la stânga, de la insulă la dece verste, sunt adăpóstele Macinoĭ. La o verstă și jumĕtate de la acestea sunt adăpóstele Cemalchinŭ. Iar la drépta luĭ Obi, totŭ la Rubaski-plesŭ, este *sorŭ*, de la adăpóstele ce sunt la stânga la jumĕtate verstă. *Sorulŭ* ține treĭ verste. Se numesce *sorŭ*, fiind-că din riŭ a trecutŭ peste malŭ cu șése verste și maĭ bine. La drépta luĭ Obi este *protoca* Troegorodski, de la *sorŭ* la cincĭ-spre-dece verste; iar în acéstă *protocă* la stânga și la drépta sunt adăpóste de earnă ale Ostiacilorŭ. Calea pe acéstă *protocă* este de cincĭ verste. Din acésta amŭ eșitŭ în Obi la plesulŭ Troegorodska. De la protoca Troegorodska, la stânga, la cincĭ verste, este zaostrofcă; după acésta este o insulă; iar la drépta, la Sagratovo-plesŭ sunt adăpóste de Ostiacĭ numite Sacroca, de la *zaostrovcă* la cincĭ-spre-dece verste.

La stânga suntŭ cătunele Acaamskoi, de la Sagracovia la optŭ verste. La drépta este iarășĭ o *protocă* de la cătunele Acaamskoi la cincĭ-spre-dece verste. Totŭ la drépta, la plesulŭ Kirgatkin, este cătunulŭ Kirgatkin, de la *protoca* Panema șese verste.

La 31 Maiŭ amŭ plecatŭ pe vase. La stânga, la *plesulŭ* Sachilav, la o verstă de la cătunulŭ Kirgatkin, suntŭ adăpóstele Sachilave. La drépta, în acelașĭ *plesŭ* este o insulă, de la Sachilave la o verstă și jumĕtate; iar la stânga acelueașĭ *plesŭ*, de la cealaltă insulă la o verstă și jumĕtate, suntŭ adăpóstele Liavina; la cincĭ verste de la insulă este *plesulŭ* Krivoe-Ciulimka, care nu e mare, și la drépta căruia este insula Ciulimkina. Totŭ la acestŭ *plesŭ*, la drépta, este o protocă nu prea mare, care purcede din Obi și cade iarășĭ în elŭ, la o verstă și jumĕtate de la adăpóstele Liavina. La *plesulŭ* Ciulimki este o insulă, la douĕ verste de la protocă; iar în fata adăpóstelor Ciulimki, este o mică *protocă* nouă, pe care noĭ ceĭ dintâiŭ am găsit'o. La drépta, în Ciumin-plesŭ, suntu adăpóstele Ciumine, de la insulă la cincĭ verste; iar la Kilimscaia-plesŭ, la

drépta suntŭ adăpóstele Kilimskaia, de la cele de susŭ șépte verste. De la adăpóstele acestea am eșitŭ la Oslopovo-plesŭ, în stânga căruia este o *zaostrofiă*, la cinci verste de la adăpóste. La drépta suntŭ adăpóstele Ostiaculuĭ Knézca Kondica, la treĭ verste de la *Zaostrovcă*. În fața acestorŭ adăpóste, la stânga, suntŭ adăpóstele Purghina. La Oslopovo este insula Condaki. În fața adăpóstelorŭ de iarnă Condakovi și a insuleĭ acesteia, în partea stângă, suntŭ două insule numite Elovia, aparținêndŭ totŭ luĭ Knézca Condak. În partea drépta, la optŭ verste, suntŭ adăpóstele Purghina; în aceeașĭ parte suntŭ adăpóstele Cighinkina, la șépte verste de la cele de susŭ. În mijlocŭlŭ luĭ Oslopovo-plesŭ, la jumătate verste de la ernatecele adăpóste ale luĭ Kondaki, este o insulă; iar în fața adăpóstelorŭ, la drépta, este o *protocă*. Totŭ la drépta, de la *protoca* acésta la optŭ verste, maĭ este una care se numesce Obi celŭ vechiŭ. De la acéstă *protocă*, ca la o verstă este o insulă mică, în stânga căreia suntŭ adăpóstele Londurova, de la Obi celŭ vechiŭ la dece verste. Aprópe de adăpóstele acele este o insulă, de la care mergêndŭ prin Oslopovo-plesŭ până la adăpóste suntŭ șése-spre-dece verste. Acolo se sfîrșesce plesulŭ Oslopovo, care este maĭ mare de câtŭ tóte plesurile ce se află în fluviulŭ Obi. În susulŭ acestora am plutitŭ o ḑi de vară întreagă. *Plesulă* Oslopovo se numesce astŭ felŭ fiindŭ-că aicĭ locuesce unŭ ostiacŭ notabil. În față cu adăpóstele Kondikine este unŭ *soru*, în partea stângă. Acestŭ *soră* se revarsă ca dece verste și maĭ bine. De-a stânga luĭ Obi, la Oslopovo-plesŭ, la șése verste de la *soră*, este o *zaostrovcă*; iar în mijlocŭlŭ luĭ Oslopovo plesŭ, la distanță de optŭ verste, este o insulă mică, în fața căreia, la stânga, maĭ este o insulă. Apoĭ la marginea *plesului*, la dece verste distanță, maĭ este o insulă, și aicea este capĕtulŭ luĭ Oslopovo-plesŭ; iar la stânga luĭ Obi, la Chițaghino plesŭ, suntŭ adăpóstele Chițaghine, la douĕ-spre-dece verste de la insulă.

La 1 luniŭ ne am dusŭ înainte. În drépta luĭ Obi, la plesulŭ Chițaghino, este cósta Vescov, pe care suntŭ păduri de cedri, de pinĭ, de mestécanĭ și de alțĭ arbuști diferițĭ. În marginea acestorŭ cóste suntŭ adăpóstele Ostiaculuĭ Vescu, la șépte verste de la insulă. La drépta acestuiașĭ *plesă* este unŭ riulețŭ care ese din pólele costeĭ. Totŭ la drépta luĭ Obi, la *plesulŭ* Kițaghin sub cóstă, este o *protocă* care ține șépte verste; și pe acésta am eșitŭ în Obi. De la protoca acésta la cinci verste maĭ este o cóstă numită totŭ Vescobŭ. După ce am trecutŭ de protoca acésta și am eșitŭ în Obi, am datŭ peste alte treĭ *plesurĭ* carĭ se numescŭ Vescove... (1) arborĭ de totŭ felulŭ s'aŭ arătatŭ și frunza verde pe arborĭ și pe cóste, pe marginile fluviuluĭ Obi. s'a manifestatŭ. Cu tóte aceste frigulŭ n'a încetatŭ. La locŭlŭ din urmă despre care am vorbitŭ, la *plesulă* Vescu, două verste de la *protoca* din urmă, maĭ este o protocă, prin care este

(1) Lacună în manuscript.

drumŭ de o verstă. In aceeaşĭ dĭ am plecatŭ pe vase pe la amiadă-dĭ. In partea stângă este o protocă la treĭ verste de la protoca menţionată; apoĭ la jumătate verstă de la acésta, altă protoca. Iar pe malulŭ stângŭ alŭ luĭ Obi suntŭ adăpóstele Vescovia, la optŭ verşte de la protocă; şi în faţă cu acestea, spre drépta, la cincĭ verste şi maĭ bine, este unŭ mare *sorŭ*. Din malulŭ stângŭ alŭ luĭ Obi, la unspre-dece verste de la adăpóstele Vescovia, se varsă riulŭ Timŭ, care vine de departe şi pe a cărŭia vale locuescŭ mulţĭ Ostiacĭ Timchĭ. Aceĭ locuitorĭ facŭ comerţŭ cu samurĭ, vulpĭ negre, sure şi roşiĭ, biberĭ, singeapĭ şi alte animale blănóse. Riulu esă din bălţĭ aprópe de unde esă şi Vachu. Maĭ în susŭ de Timŭ până la *plesulă* Baibalac suntŭ două *plesurĭ*; şi la drépta luĭ Obi este o protocă, la distanţă de optŭ verste de la Timŭ. La stânga luĭ Obi în *plesulă* Baibalac, la două spre-dece verste de la *protocă*, este o insulă; la distanţă de o verstă de la insulă, totŭ în *plesu*, maĭ este o protocă, din susulŭ căreia suntŭ adăpóste de Ostiacĭ Baibalacovĭ. La *plesulă* Baibalacŭ, la patru verste de la protocă, fluviulŭ Obi se desparte în două, formându între ambele cursurĭ o insulă: o ramură se numesce veche, iar alta nouă.

La 2 Iuniŭ am plecatŭ. In partea stângă a luĭ Obi, la *plesulă* Niunzi, este unŭ *sorŭ*, de la locŭlŭ unde Obi s'a desbinatŭ la şépte verste. Acelŭ *sorŭ*, se revarsă în întindere de dece verste. Despre drépta, în acelaşĭ plesŭ, suntŭ adăpóstele Taniunzinilorŭ, la cincĭ verste de la *sorŭ*. In acelaşĭ plesŭ, de la adăpóstele de maĭ susŭ la o verstă, este o insulă; apoĭ de la acésta, la distanţă de o verstă, în mijlocŭlŭ *plesuluĭ*, o altă insulă. In faţă cu insula, la stânga, este o zaostrofcă

La 3 Iuniŭ a fostŭ ninsóre, ploie şi vénturĭ tarĭ; cu tote acestea am mersŭ înainte. La drépta, în acelaşĭ *plesă*, este *protoca* Niunzina, la şése verste de la zaostrovcă; acésta ţine şépte verste, şi prin ea am eşitŭ în Obi, la *plesulă* Tirlino. La *plesulă* acesta este protoca Vasiuganca, la drépta, la optŭ verste de la Niunzina; iar de la *protoca* Vasiuganŭ suntŭ treĭ-decĭ şi două verste. In mijlocŭlŭ *protocerĭ* Vasiugan este o insulă mică. De la *protoca* acésta până la riulŭ Vasiuganŭ şi Obi este o insulă mare. De-a stânga luĭ Obi suntŭ multe adăpóste de Ostiacĭ, carĭ suntŭ stabiliţĭ şi chiar pe laturele riuluĭ Vasiuganŭ. Riulŭ acesta este în drépta şi purcede de departe din bălţĭ, din josŭ de Barabinscoe-volosti: pe marginele luĭ suntŭ pădurĭ de cedri, pinĭ, mestecănĭ şi altele; apa luĭ este negră, şi cade în Obi. Pe lingă gurele riuluĭ, de-a drépta, suntŭ adăpóste de Ostiacĭ: şi maĭ în susŭ de aceste suntŭ încă unele adăpóste ale Ostiacilorŭ Suganski, de care maĭ suntŭ nu multe pe lingă riulŭ Vasiugan; maĭ suntŭ şi adăpóste ernatece, de la cele de la vale la jumătate verstă. Aceste adăpóste suntŭ sub judeţulŭ oraşuluĭ Narimŭ, şi de la ele incepŭ Ostiacĭĭ Narimuluĭ carĭ se întindŭ până şi în oraşŭ. Asemenea la drépta este *protoca* Elovaia, la două verste de la adăpóste, care este de dece verste. In dreptulŭ acesteĭ *pro-*

toce este unŭ satŭ rusescŭ Feodoropova, adică a luĭ popa Teodor, unde se facŭ şi semănăturĭ. De la Demiansk, acesta este celŭ dintâiŭ conacŭ unde se cultivă bucate. De la vale de satulŭ acesta este *sorŭ* ca la şése verste şi maĭ bine. Din *protoca* aceea am eşitŭ in Obi la 3 luniŭ; luptându-ne in *sorŭ* cu vênturĭ şi furtune marĭ, am statŭ pe locŭ ca şépte ore. De acolo am eşit prin *sorŭ* la *protoca* cea repede, făcêndŭ cale de patru verste, iar prin protocă şése. Eşindŭ de la *protoca* cea repede in *pleşula* Obskoe, la drépta este unŭ satŭ rusescŭ, şi in mijlocŭlŭ plesuluĭ este o insulă. Iar de la *plesulă* acesta până la Kneazoivanova *protoca* suntŭ unspre-ḑece verste. In stânga acesteia suntŭ nisce adăpóste de Ostiacĭ, iar din susulŭ acestora alte doué cătune de adăpóste, carĭ cadŭ la drépta. Mergêndŭ prin *protoca* Knezoivanova este cale de ḑece verste, Din acésta eşindŭ in *plesulă* Obskoe, totŭ la drépta maĭ este o protocă nu mare. Din susŭ de acésta ca şépte verste suntŭ iarăşĭ adăpóste de Ostiacĭ. Iar in stânga fluviuluĭ Obi este vechiulŭ oraşu Narimŭ, in care astă-ḑĭ nu este nicĭ unŭ omŭ. De 'njosŭ insă de acestŭ vechiŭ oraşŭ cu ḑece verste este oraşulŭ celŭ noŭ care se numesce totŭ Narimŭ.

Ne am dusŭ la oraşulŭ Narimŭ in ḑiua de 4 luniŭ. Acestŭ oraşŭ este zidituŭ pe o insulă din fluviulŭ Obi, lingă protoca cea micâ care curge din riulŭ Keti. Elŭ este departe de malulŭ luĭ Obi ca jumătate de verstă, pe locŭ inaltŭ, avêndŭ şi cetate durată din lemnŭ in care resédе unŭ voevodŭ cu o garnizónă de patru-ḑecĭ soldaţĭ. Imprejurulŭ satuluĭ suntŭ sate cu căţĭ-va locuitorĭ plugarĭ, carĭ de puţinŭ timpŭ aŭ inceputŭ a face semănăturĭ, de şi recolta nu prea e mănósă. Numĕrulŭ Ostiacilorŭ este maĭ mare. Comerţulŭ de blane, maĭ alesŭ de samurĭ, este fórte lucrativŭ. Nicăirĭ in imperiulŭ Siberieĭ insă nu suntŭ blane aşa de marĭ şi bune ca la Berezovŭ şi Narimŭ. Cetatea este aşeḑată in partea stângă mergêndŭ in insulă. De la insula acésta inainte, la drépta, este o protocă; prin acésta ne-am dusŭ până la riulŭ Keti. După insulă insă este un *sorŭ* mare până la riulŭ Keti. Cetatea Narimŭ se numesce astŭ-felŭ, fiindŭ-că acolo fugise o urdie de Ostiacĭ.

De la Narimŭ am plecatŭ la cincĭ luniŭ, şi ne-am dusŭ până la riulŭ Keti prin *protocă*. De la cetatea Narimŭ mergêndŭ spre Keti, pe lingă gura luĭ, in stânga este unŭ satŭ rusescŭ aparţinêndŭ unuĭ fiŭ de Cazacŭ Petru Gavrilorŭ, la depărtare de o verstă de la orasŭ. De la satul acesta până la *petidesetnica* (saŭ staţiune de 50 de soldaţĭ sub comanda luĭ Nehoroski), este cale de o jumătate verstă. După satulŭ acesta, este satulŭ Ignaska Simenova, adică alŭ luĭ Ignatŭ alŭ luĭ Simeon, de la Nehoroski o verstă. Apoĭ la stânga este satulŭ Sosnina, de la Ignaskina la o verstă. Totŭ spre partea aceea este cătunulŭ de Ostiacĭ Kesbisaca. de la satulŭ Sosnina la doué verste. De la acestŭ cătunŭ inainte ca jumătate verstă, este o insulă; iar maĭ la vale o gârlă numită Bahtina. La stânga luĭ Keti este unŭ satŭ rusescŭ, Alatacva, de la Narimŭ la cincĭ-spre-

dece verste. Aicĭ se face agricultură. De la cetatea Narimŭ până la satulŭ acesta, la stânga, suntŭ pădurĭ de cedri, plopĭ, pinĭ, mestecănĭ şi sălciĭ. şi alte câte-va. De la cetatea Narimŭ amŭ plutitŭ înainte, sub ninsóre şi gerŭ, până la optŭ ale luĭ Iuniŭ.

De toţĭ este sciutŭ că aceĭ ce călătorescŭ pe Obi şi vorŭ să mérgă către Ienisseŭ în susŭ pe apa riuluĭ Keti, aŭ treĭ căĭ, prin cele treĭ gurĭ ale acestuĭ iŭ: prima cale este gura din susŭ a riuluĭ (pe care şi noĭ am plutitŭ, şi care, este cea maĭ bună şi cea maĭ dréptă); a doua gură din mijlocŭ a luĭ Keti care dă în Obi; şi a treia, care dă iarăşĭ în Obi, şi pe care se merge maĭ multŭ spre a căpĕta căruţe de la Ostiacĭ, care suntŭ numeroşĭ pe marginile fluviuluĭ Obi. Decĭ fiind-că aicea se încheie călătoria nóstră plutitóre pe strălucitulŭ şi marele fluviŭ Obi, fiind-că am apucatŭ la stânga prin riulŭ Keti spre rĕsăritŭ, iar Obi îşĭ îndreptézĕ cursulŭ spre miadĕ-ḑi, de aceea se cuvine sĕ facemŭ aicĭ descripţiunea generală a celebruluĭ fluviŭ Obi şi a altorŭ rîurĭ carĭ cadŭ în elŭ, de la începuturile lorŭ şi până la gura luĭ care se varsă în Oceanŭ în Marea Ledovanta: sĕ descriemŭ popórele ce locuescŭ în aceste locurĭ, moravurile carĭ le aŭ, şi cetăţile câte suntŭ pe lîngă marginile luĭ Obi, délurile, pădurile, varietăţile de pescĭ ce suntŭ în elŭ, şi altele tóte câte potŭ sĕ completeze descrierea, după datina geografilorŭ.

Descrierea celebrului și marelui fluviŭ Obi, de la sorginţile lui până la intrarea lui în Mare, adică gura lui.

Marele și celebrulŭ fluviŭ Obi (care este cunoscutŭ de toţi geografiĭ vechĭ și nuoĭ, fiindŭ-că eĭ îlŭ punŭ ca hotarŭ de despărţire între Asia și Europa, și nu este unŭ altŭ fluviŭ în lume, afară de Amurŭ, care sĕ aibă mărimea și adâncimea luĭ de și este cunoscutŭ de toţi, totuși numaĭ numele luĭ și gura luĭ care cade în Mare o cunoscŭ. Cari însă suntŭ sorginţile luĭ și ce popóre locuescŭ pe marginile luĭ, nimica nu sciŭ, ci descriŭ, minţindŭ, numele popórelorŭ și ale oraşelorŭ carĭ se găsescŭ pe regiunile luĭ. Cele întâiŭ isvóre ale luĭ Obi vinŭ din balta tobolică numită Telezka, pe care Buhariĭ o numescŭ și Kaltin: acolo locuescŭ mulţĭ necredincioșĭ Saghianţĭ, Munduţĭ, Manţĭ, Tautelenţĭ, Iaumderţĭ, Euĭ, Caragaiţĭ, carĭ nu daŭ dărĭ Marelui Domn; iar pămêntulŭ pe acolo este productivŭ pentru semănăturĭ, și suntŭ câmpiĭ și pădurĭ. Ca afluenţĭ aĭ luĭ maĭ suntŭ două riurĭ; unulŭ numitŭ *Pnasă* și altulŭ *Catuni*, carĭ vinŭ de departe din câmpiĭ și se varsă în elŭ, perdêndu-șĭ numirile lorŭ propriĭ și numindu-se Obi saŭ Obis (1). Între aceste riurĭ suntŭ multe locurĭ arabile și pămênturĭ fertile, și póte cu timpulŭ se va face și Ostrovĭ, adică cetate. Pe la gurele luĭ Obna și Catunu se póte călători pe câmpiĭ până la Chitaia în două luniĭ. Afară de riurile acestea, în Obi maĭ cade marele riŭ Tomi, pe lîngă care nu departe de Obi, este oraşulŭ Tomsk. Aprópe de locŭlŭ unde începe Tomi este o cetate numită Kuznescoi, adică a ferarilorŭ. După Tomi maĭ cadŭ în Obi maĭ multe alte riurĭ și gârle precumŭ Ciulimi, Keti, Vachu. După oraşulŭ Tomsk, în regiunea marelui fluviŭ Obi, maĭ este cetatea Narimscoi, nu departe de gura riuluĭ Keti. De la acéstă cetate înainte, am făcutŭ cale de aprópe optŭ ḑile până la oraşulŭ Surgutŭ; iar de acolo până la costa Sumarovscoi trebue sĕ mergă cine-va ca patru ḑile, și nu departe de acolo cade în Obi fluviulŭ Irticĭ, după care apoĭ Obi se lăţesce tare. Apoĭ de la Berezova, între zastavele Osobnoia și Obdorsca, până la Marea Mangazeisca, la gura fluviuluĭ Obi care cade în Oceanŭ, la golfulŭ Măreĭ, se merge în două-spre-dece ḑile: acolo cade Obi pe multe gurĭ în mare; și atâtŭ de multe ape se varsă în mare, în câtŭ învinge apa cea sărată, de se face dulce; și în golfulŭ acela alŭ mărĭ curge apa ca o gârlă. Acolo iarna ḑilele suntŭ fórte micĭ și gerurile marĭ. Pe lîngă mare și pe lîngă fluviulŭ Amurŭ, locuescŭ Samoiedĭĭ, iar maĭ încolo Ostiaciĭ. Aceste popóre suntŭ fórte numerose pe malurile luĭ Obi, până la Narimŭ și înainte.

(1) Probabilŭ că din îmbinarea acestorŭ riurĭ derivă numirea de *Obi*, care însemnéză, după limba populară, *amêndouĭ*, *ambiĭ*, adecă mergêndŭ împreună. (Notă mărginală în Manuscrisŭ).

Printre aceştia suntŭ şi Tătarĭ, până dincolo de oraşulŭ Tomsk şi până pe la începuturile fluviuluĭ Obi; iar împrejurulŭ Berezoveĭ suntŭ altare idolescĭ ale Ostiacilorŭ. Se dice că acolo era idolulŭ de aurŭ numitŭ Baba; cele maĭ multe însă suntŭ de argintŭ, de aramă şi de lemnŭ văpsitŭ. Aceştĭ păgânĭ oferă templelorŭ lorŭ şi primele fiare sĕlbatice care le vênézĕ.

Lungimea fluviuluĭ Obi este fórte mare, căcĭ elŭ începe din părţile septentrionale, din câmpiĭ şi locurĭ calde, şi cade cu gura în Oceanulŭ borealŭ, în marea Levodata. Adâncimea luĭ este iarăşĭ mare, căcĭ câtdŭ se face furtună face valurĭ ca marea: este adâncŭ chiar aprópe de malŭ şi se revarsă în *sorĭ*, în bălţĭ şi peste pădurĭ. Lăţimea luĭ nu este uniformă: căcĭ maĭ departe de gura luĭ Irticĭ este fórte largŭ, iar maĭ în susŭ este de doué treĭ verste; apoĭ are o mulţime de protoce saŭ şioe şi insule. Fundulŭ luĭ nu este petrosŭ, şi malurile luĭ pretutindenĭ suntŭ de pământŭ.

Pescĭ în acestŭ fluviŭ suntŭ fórte mulţĭ; se prindŭ maĭ alesŭ Nisetri marĭ, şi unŭ şoiŭ de pesce care se chiamă Muiscu, care este fórte bunŭ şi se cunósce că vine din Mare. Nu e nicĭ unŭ altŭ riŭ care să aibă aşa de multŭ pesce bunŭ şi grasŭ. Numele acestuĭ fluviŭ pare a fi păgânescŭ, cu tóte că şĭ latinesce se numesce totŭ Obi; Tătariĭ însă îl numescŭ Amar. Pădurĭ cu diferite speciĭ şi varietăţĭ de arborĭ suntŭ pe laturile luĭ. Munţĭ însă nu are, afară de cósta saŭ délulŭ acela care se numesce *Kriazi*, care aci se apropie de malŭ, aci se depărtézĕ, aci e maĭ înaltŭ, aci maĭ puţinŭ rădicatŭ, mergêndŭ ca unŭ brâŭ departe peste câmpiĭ, de nicĭ se scie unde ajunge. Pe acéstă cóstă suntŭ pădurĭ şi diferite plante şi rădăcinĭ.

Apa acestuĭ fluviŭ nu este ca la alte riurĭ, ci albicidsă şi turbure, fiindŭ-că vine din bălţĭ; nu este însă torenţială ca acea din riurile petróse, darŭ nicĭ lină; în unele locurĭ este ceva maĭ răpede, afară de acolo unde adâncimea e maĭ mare. Dar aserţiunea geografilorŭ că Obi ar forma frontiera între Asia şi Europa nu este fundată: eĭ se amăgescŭ credêndŭ că sorginţile Donuluĭ nu suntŭ departe de ale luĭ Obi; acuma însă este cunoscutŭ că suntŭ departe şi la mare distanţă; şi maĭ bine este sĕ dică că frontiera Europeĭ este la sorginţele Donuluĭ mergêndŭ dreptŭ pe fluviulŭ Dvina până la mare, ceea-ce ar forma o frontieră maĭ adevĕrată de câtŭ pe linia luĭ Obi. Dar după acéstă descriere, sĕ urmămŭ iarăşĭ călătoria nóstră, şi sĕ scriemŭ despre riulŭ Keti, de la gura luĭ până la sorginţile luĭ.

Sĕ ne întórcemŭ decĭ la naraţiunea plutireĭ nóstre în susŭ de riulŭ Keti, de acolo de unde am lăsat'o, până la cetatea Macovscoe şi până la sorginţile luĭ. În partea stângă, din josŭ de satulŭ Alaţaeva, este o *protocă*, lăsândŭ matca luĭ Keti la drépta. Calea pe *protoca* acésta este ca de jumĕtate verstă, şi iarăşĭ am eşitŭ în Keti. Aicĭ elŭ se desparte în doué, formândŭ la mijlocŭ o insulă, unŭ cracŭ numindu-se Keti celŭ vechiŭ, şi unulŭ celŭ noŭ. De la *protocă* până

la desbinarea riului sunt patru verste. La drépta este cotitura vechiului Keti, la şépte verste de la iurturile Karavandina; totŭ la drépta luĭ Keti, de la iurturile de susŭ la şépte-spre-dece verste, sunt iurturile Tiunghina; totŭ în partea acésta, ca la doué verste de la iurturĭ, este gura din mijlocŭ a luĭ Keti. In stânga luĭ Keti sunt iurturile Curcova ale Ostiacului Galtiscu, la patru verste de la gura mijlocie a riului. Imediatŭ la stânga acestuia este o gârlă care se chiamă Tiscanova, iar la gura protoceĭ ce este maĭ la vale, şi care se chiamă totŭ Tiscanova, sunt iarăşĭ nisce iurturĭ; iar pe protoca aceea calea este de doué verste. In partea stângă a luĭ Keti, de la *protoca* Tiscanova la doué verste, este *prorva* (1) luĭ. Plutindŭ pe *prorvă* ca o verstă, totŭ de-a stânga riului este *protoca* Poradzina; iar la stânga protoceĭ, de la *prorva* luĭ Keti la treĭ verste, sunt iurturile Poradzina. Calea pe această prorvă este ca o verstă. In partea drépta a luĭ Keti în cantonulŭ Picovscoe sunt iurturile Obedarga, şi maĭ în susŭ de acestea ca treĭ verste este protoca Piadzina, de la protoca Puradzina la treĭ verste. Totŭ în partea drépta a luĭ Keti sunt iurturile luĭ Piscovski-Knezca-Etci, de la protocă la o verstă. In aceeaşĭ parte a luĭ Keti sunt iurturile cantonului Piscovscoe numite Giungina, de la cele de susŭ la şése verste. In aceeaşĭ parte a luĭ Keti iurturile cantonului Piscovski Padzina, de la iurturile Padzine patru plesurĭ şi o verstă şi jumătate, şi şépte (2) iar sub iurturile Padzina este protoca Padzina. Totŭ în partea drépta a luĭ Keti este Pogorscoe, celŭ din urmă pirŭ al sĕŭ, care ese în Obi. Aicea este jumătate calea de la Narimŭ până la Ketscago, de la iurturile Padzina patru verste. Aicĭ de la Suguta şi Narimŭ mergêndŭ pe Obi până la a treia gură a luĭ Keti, drumulŭ este de la Obi pe Keti, adică la gura acestuia; şi la drépta luĭ Keti sunt iurturile Zapornia Kopaktina, de la gura a treia a luĭ Keti la şése verste. Asemenea în aceeaşĭ parte sunt iurturile luĭ Ivaşcu celŭ din cetatea Keti; şi de la aceste iurturĭ începŭ Ostiaciĭ riului Keti. Iar de la gura Togorsculuĭ sunt doué-spre-dece verste. La stânga este *prorva* Elderova, iar maĭ în susŭ de acésta este unŭ *plesŭ*, la şépte verste de la iurturile luĭ Ivascu. Asemenea în acéstă parte a riului este o protocă, în care, despre drépta, sunt iurturile luĭ Elder, la cincĭ spre-dece verste de la *prorva* luĭ Elder: prin protoca acésta e cale ca de o verstă; din acésta am eşitŭ în *prorvă*, care are întindere de cincĭ verste. Iar la capĕtulŭ prorveĭ, la drépta, ese Keti celŭ vechiŭ şi iarăşĭ curge în elŭ. La stânga luĭ Keti se formézĕ o gârlă din apele luĭ Keti, care cade totŭ în elŭ, la jumătate verstă de la prorva.

(1) Cuvîntŭ rusescŭ care pare a însemna o grópă, o surpătură, o escavaţiune, la gura unuĭ rîŭ. (Trad).

(2) Am tradusŭ ad-literam; dar fiindŭ-că nu ese unŭ înţelesŭ limpede, credŭ că este o lacună, saŭ eróre a copiatorului. (Trad).

La 8 Iunie am plecatŭ plutindŭ pe *plesulu* luĭ Elder, care ţine cincĭ verste. La drépta *plesuluĭ* acestuia este costa Filkin. la cincĭ verste de la gârla din josŭ. Costa are întindere de cincĭ verste şi coprinde pădurĭ de braḑĭ, de pinĭ, de cedri, mestecănĭ şi altele. După ce am trecutŭ de acéstă costă am apucatŭ pe *prorva* Asghinoa, de asupra căreia este costa luĭ Obi. Prorva acésta are întindere de doue verste şi vine la drépta luĭ Keti ca şi costa. Şi la drépta luĭ Keti, la o verstă din susŭ de prorvă, este o protocă care are întindere de doue verste. Apoĭ la drépta luĭ Keti este unŭ satŭ rusescŭ numitŭ Volcova, la o verstă de la protocă; iar de la satulŭ acela până la ostrovulŭ saŭ cetatea Ketscoi sunt doue verste.

La optŭ Iuniŭ am venitŭ la cetatea Ketscoi, adică a luĭ Keti. Acésta e situată la locŭ frumosŭ, pe costă, la drépta rîuluĭ. Sunt în ea ca doue-ḑecĭ de curţĭ şi o biserică cu hramulŭ sânteĭ Trăimĭ şi a sântuluĭ Nicolae. Am plecatŭ de acolo totŭ în ḑioa aceea, nóptea la patru ore, prin protocă. care ţine o verstă şi apoĭ esă în Keti şi iarăşĭ într'însul cade. Din protocă am eşitŭ în Keti. La drépta, de la cetate la doue verste este unŭ satŭ rusescŭ, iar în satŭ sunt şépte curţĭ. Totŭ la drépta, de la satulŭ acesta la treĭ verste, este o prorvă; iar la stânga luĭ Keti este o zaostrofcă, la o verstă de la prorvă. Apoĭ totŭ la stânga luĭ Keti este unŭ satŭ rusescŭ unde maĭ înainte fusese iurturile de vară ale Ostiaculuĭ Kenga Knézca. In satulŭ acesta sunt şépte curţĭ saŭ case, la treĭ verste de la *prorcă*. Totŭ la stânga luĭ Keti, la distanţă de o verstă de la satŭ, este protoca Kenghina, pe care este cale de şése verste. La gura din josŭ a protoceĭ acesteia s'a revoltatŭ Kirgheul şi a răpitŭ tesaurulŭ imperialŭ, ucidéndŭ pe soldaţĭ, la gura de la vale a protoceĭ acesteia în pădure. Şi a statŭ tesaurulŭ imperialŭ în robie un anŭ de ḑile aprópe; după care aducéndu-se soldaţiĭ şi Cazaciĭ Sibirienĭ, aŭ scăpatŭ tesaurulŭ de la Kirgheń şi l'aŭ trimisŭ la Marele Domnŭ la Moscua, iar pe revoltatulŭ acela de Kirgheń l'aŭ adusŭ la ascultare, reducéndu-l a plăti împosite Marelui Domnŭ împreună cu poporulŭ séŭ. In stânga protoceĭ Kenghina este gârla Nalimova, la patru verste de la gura din josŭ; iar la drépta luĭ Keti este gârla Zaostrofca, la patru verste de la Nalimova; iar calea pe Zaostrofca este de jumătate verstă. In aceiaşĭ parte a rîuluĭ Keti, este o baltă forte mare numită Zapeornoe, de la gârla Zaostrofca doue plesurĭ; iar la stânga luĭ Keti este gârla Ribnaea, adică cu pesce, de la baltă la doue verste. La drépta luĭ Keti sunt iurturile ostiace ale luĭ Knézca Kuzka, de la gârlă la doue verste. In aceeaşĭ parte a luĭ Keti sunt iurturile luĭ Kuzka Esaulu, de la cele de susŭ la doue verste. La stânga vine matca veche a luĭ Keti, care esă din Keti şi cade iarăşĭ în elŭ dupĕ o întindere de şése verste de la iurturile luĭ Esaulu. La drépta luĭ Keti este o mică protocă, la distanţă de o verstă de la matca veche. De la protoca acésta la patru *plesurĭ* este o insulă. La stânga luĭ Keti, la doue verste de la insulă, este iarăşĭ o pro-

locă, care are întindere de ḑece verste. Iar la stânga protoceĭ este unŭ piriŭ, la cincĭ verste de la gura din josŭ. In aceeaşĭ parte a luĭ Keti, la o verstă de la protocă, sunt iurturile luĭ Murzinu. In partea dreptă a luĭ Keti este iarăşĭ o protocă, la patru plesurĭ de la iurturile cele de susŭ; iar protoca ţine o verstă. De-a stânga sunt iurturile Ostiaculuĭ Iasaţnago, de la protocă două plesurĭ; după iurturile aceste, în acestaşĭ locŭ, sunt *curia* (1) De la iurturĭ la şépte verste, în aceeaşĭ parte a luĭ Keti este o protocă care ţine o verstă. La drepta protoceĭ acesteia este matca cea veche a luĭ Keti, care dă iarăşĭ în Keti la jumătate verstă de la gura de la vale. Totŭ în drépta luĭ Keti, de la protocă la două verste ese Keti celŭ vechiŭ, numitŭ Luca. In aceeaşĭ parte este iarăşĭ o protocă la patru *plesurĭ* de la Luca, şi în mĭjloculŭ luĭ Keti este o insulă mică, de la protocă treĭ plesurĭ. La stânga, ese vechiulŭ Keti Luca. In faţă cu acesta, de-a drépta, este protoca Ivaskina, adecă a luĭ Ivan, de la insula mică la o verstă şi jumătate. Eşindŭ din protoca acésta, la drépta luĭ Keti, este cósta Iporotĭ a luĭ Ivasca Vaisandova, care ţine ca jumătate verstă şi are numaĭ pădure de pinĭ. In partea dreptă a luĭ Keti este o protocă, la două plesurĭ de la protoca Ivaskina, saŭ a luĭ Ivan, care are o întindere de două verste. Din susŭ de acésta, la accaşĭ parte, este o gârlă. La stânga luĭ Keti este gârla Ivaskina, saŭ a luĭ Ivascu, care se numesce Lisiţa, adecă Vulpe, care vine de la Suzemia şi cade în Keti. La acéstă gârlă vinŭ vénătorĭ ca la o strungă de prindŭ vidre, samurĭ, vulpĭ, biberĭ, singeapurĭ, cacumĭ şi alte dobitóce blănóse. De la protocă la cincĭ plesurĭ, de-a stânga luĭ Keti, de la gârla Lisiţa treĭ plesurĭ, maĭ este o gârlă De-a stânga se începe o matcă veche a luĭ Keti care cade în matca nouă, de la gârla Lisiţa la două ḑecĭ verste.

La 15 Iuniŭ amŭ plecatŭ pe vasele nóstre. La drépta luĭ Keti o zaostrofcă, la şépte-spre-ḑece verste de la matca cea veche; iar călătoria pe zaostrofcă este cu de unŭ pătrarŭ de verstă. In aceeaşĭ parte a luĭ Keti este protoca Bistraca, saŭ torenţială, pe care călătoria ţine o ḑi; iar protoca veche a luĭ Keti a rémasŭ la stânga la o verstă de la protoca torenţială. La stânga acesteĭ protoce este o altă protocă mică, care cade în Keti. De la acéstă protocă la sése verste este o cóstă cu pădure de pinĭ şi mestecănĭ, care vine pe la mĭjloculŭ protoceĭ. De la cóstă la două-ḑecĭ verste, la drépta protoceĭ Bistraca, este o gârlă numită Utkina; mergéndŭ însă pe protocă de la gârla Utkina până la Keti este cale ca de cincĭ spre ḑece verste De la gura protoceĭ torenţiale până la vechia Gorodiştea Keţcago sunt cincĭ plesurĭ, carĭ sunt ca optŭ saŭ cincĭ-ḑecĭ de verste. In dreptulŭ plesuluĭ al patrulea, de-a stânga, este iarăşĭ o cóstă cu pădurĭ de bradĭ, mestecănĭ şi plopĭ. Amŭ eşitŭ din protocă în Keti.

Sése-spre-ḑece Iuniŭ. In partea dreptă până a nu ajunge la Gorodiţa cea

(1) Cuvîntulŭ grecescŭ κουρία nu-lŭ găsimŭ în dicţionare. (Trad.)

veche ca jumătate plesu, este o protocă mică. La stânga este gorodiște, care se numesce ast-felu fiindu-că pe locului acela a fostu cetățuia Kețcae, care s'a strămutatu acolo unde astă-di este. Iar în fată cu vechea gorodiște este o zaostrofcă nu mare, după care apoi vine o mică insulă în Keti. Vechea gorodiște stă la locu frumosu pe costă; s'a părăsitu însă fiindu-că pământului nu era fertilu Aci este jumătate cale între Narimu și Macovski. Cetatea veche s'a strămutatu de vre-o patru-deci de anI. Din susu de acésta este pîriulu Golesiha, care vine din băltI. La unu-spre-dece verste de la vechea cetate, în mijloculu luI Keti este o insulă care despărțindu fluviulu în două, celu din partea stângă se numesce Keti celu vechiu, iar celu din partea dréptă Keti celu nou.

Iuniu în șepte spre dece. La șése verste de acolo de unde se desbină fluviulu, la drepta, este o insulă; iar la stânga este pîriulu Orlovaia care este mare cât și Keti, de la insulă la dece verste: acestu pîriu curge de departe din balțI și Ostiacii pe elu vênézâ samurI, vulpI, sîngeapI și alte fiare. De-a stânga luI Keti, la unu-spre-dece verste de la pîriulu Orlovaia, este o insulă; iar la drépta, la dece verste de la insulă, este o protocă. De la protoca acesta la cincI verste, de-a stânga fluviuluI, este o insulă. De-a drépta luI Keti este o protocă care se numesce Keti celu nou, rămânêndu celu vechiu la stânga. Între acestea este o insulă mare. De la Keti celu nou până la celu vechiu este cale de treI verste, iar de la insula de maI susu până la Keti este unu pătraru de verstă.

Iuniu în optu-spre dece. De le protoca nouluI Keti la treI-spre-dece verste este, la drépta, vechiulu Keti; iar la stânga gârla lagodina. la șése verste de la protoca nouluI Keti. De la vale de gârla acésta sunt nisce furturI ostiace de iarnă ale luI Knîatița lagada, de la care a luatu nume și gârla.

Iuniu în nouĕ spre-dece. La drépta luI Keti este o protocă, de la gârla lagada treI-decI verste, care este Keti celu vechiu: iar la stânga este o protocă care se numesce Keti celu nou, la dece verste de la protocă; calea pe protocă este de două verste. Eșindu în Keti, de-a drepta este o protocă, la două verste de la Keti celu nou. La stânga luI Keti este o *curia* (1) pe care Ostiacii o închidu ca sĕ facă portă pentru prinderea pescelui. De la *curie* la cincI verste, la drépta, este vechiulu Keti care s'a revărsatu eșindu din matca sa și pe care nu potu pluti vasele; de aceea calea este pe Keti celu nou care s'a descrisu maI susu.

Iuniu în două decI La drept aeste o baltă formată din Keti celu vechiu, în care nu sunt protoce și gârle.

Iuniu două-decI și unu. De la baltă la șepte verste, la drepta luI Keti vine riulu Pigma. Acestu riu se numesce ast-felu fiindu-că pe elu locuia unu Ostiacu anume Pigma; acuma însă domnesce Ostiacului Kuîazka Maximku. In regiunea

(1) Vedi nota precedentă

acestuĭ riŭ se vêneză samurĭ, vulpĭ, și maĭ alesŭ biberĭ forte bunĭ și negri. Riulŭ acesta ese din locurĭ depărtate, din bălțĭ. La stânga luĭ Keti este o cóstă cu pădure de pinĭ și alte felurĭ multe de copacĭ, aparținêndŭ susŭ numituluĭ Knĭazka Maximku. De la riulŭ Pigma până aicĭ sunt nouĕ verste. La stânga iarășĭ este gârla numită Maximka Knĭazka, pe lângă care sunt ĭurturile de iarnă și de primă-vară totŭ ale luĭ Maximka, și carĭ sunt de la cóstă ca la jumătate verstă. De-a drépta luĭ Keti este iarășĭ o cóstă de pămêntŭ, de la gârla Maximka la cincĭ-spre-ḑece verste, iar pe cóstă sunt pădurĭ de pinĭ, plopĭ și altele.

Iuniŭ în douĕ-ḑecĭ și douĕ. La stânga luĭ Keti este o protocă în balta Aĭcan; iar din josŭ de balta acésta sunt ĭurturĭ de iarnă și de vară ale Ostiacilorŭ, de la cósta Gliniavoĭ la douĕ-ḑecĭ și cincĭ de verste. De la protocă la șépte verste, în mijloculŭ luĭ Keti este o insulă; de la acésta la douĕ-ḑecĭ și cincĭ verste este la drépta luĭ Keti o cóstă numită Orinŭ.

Iuniŭ în douĕ ḑecĭ și treĭ. La douĕ-ḑecĭ verste de la cósta de susŭ, spre stânga luĭ Keti este o protocă numită Lomovataĭa: iar la douĕ-ḑecĭ și șése verste de la acésta este unŭ sorŭ; iar de la acestŭ sorŭ la douĕ-spre-ḑece verste este, la stânga luĭ Keti, o baltă.

Iuniŭ douĕ-ḑecĭ și patru. La drépta luĭ Keti este o baltă, de la balta cea de susŭ la douĕ-ḑecĭ de verste. Iar la stânga luĭ Keti, la ḑece verste de la baltă este o protocă, pe care este cale de jumătate verstă. Maĭ din susŭ însă de protocă acésta la stânga este o gârlă; apoĭ la drépta luĭ Keti, de la gârlă la cincĭ verste, este o altă protocă, pe care este cale de patru verste. De la protoca acésta la șépte verste, la stânga luĭ Keti, este o gârlă.

Iuniŭ în douĕ ḑecĭ și cincĭ. La drépta luĭ Keti este o gârlă și din gârla acésta se forméză o baltă mare numită Caludina. Apoĭ din balta acésta se forméză pîriul Cas saŭ Casu, care cade în riulŭ Ieniseĭu; și prin balta acésta și pe pîriulŭ Casu trecŭ neguțătoriĭ și desertoriĭ. De aceea la gura pîriuluĭ Casu este pusă strajă. De la protocă până la balta Caludina sunt ḑece verste. In pîriulŭ Casu de va cădea unŭ lemnŭ, partea câtă va sta în apă se împetresce în treĭ anĭ. La stânga riuluĭ Keti este o protocă, la treĭ verste de la balta Caludina; iar pe protoca acésta este cale de unŭ-spre-ḑece verste. La stânga luĭ Keti este o zaostrofcă, la douĕ verste de la protocă; iar la stânga, la treĭ-spre-ḑece verste de la zaostrofcă, este unŭ riulețŭ.

Iuniŭ în douĕ ḑecĭ și șése. Le stânga luĭ Keti, la treĭ-spre-ḑece verste de la riulețŭ, este o protocă pe care o numescŭ Keti celŭ vechiŭ. Aicĭ este jumătate calea de la cetatea Keţku până la ruinele cetățiĭ Iurlucova, iar de la Iurlucova până la Makovsk cea-laltă jumătate. Cetatea Iurlucova fusese reședința Ostiaculuĭ Kniazki Iurluc; acuma este ruinată, împădurită și pustie: ea era situată la douĕ-spre-ḑece verste departe de Keti celŭ vechiŭ pe locŭ frumosŭ,

pe costă. De aicĭ începŭ Ostiacĭĭ Macovscoi. La stânga este costa numită Misseĭ, de la ruinele Iurlucoveĭ la cinci verste, coperită cu pădure de pinĭ, plopĭ și altele. Totŭ la stânga luĭ Keti este o mică protocă, la treĭ verste de la costa Misseĭ; totŭ în partea aceea la distanță de două verste este o altă protocă; de la acésta la distanță de nouĕ verste, în față cu dênsa, maĭ este o protocă; iar la drépta iarăși unŭ riŭ saŭ protocă.

Iuniŭ în două decĭ și șépte. De la protoca de susŭ la optŭ verste, la drépta luĭ Keti, este iarăși o mică protocă. La stânga însă, de la mica protocă la dece verste, este o baltă: lângă acésta, la distanță de nouĕ verste este o costă. De-a drépta este o gârlă numită Olenia, la două verste de la costă; iar la stânga, la o verstă și jumătate de la gârla Olenia, o altă protocă. De la acésta la optŭ verste, în partea stângă, este o costă. De la acéstă costă la două verste, iarăși o gârlă. La stânga este costa numită Colocolscoi, de la gârla de susŭ la o verstă și jumătate. În față cu acéstă costă este Melcolocolnaĭa, și în față cu acésta eraŭ omenĭ comerciantĭ. Acolo, spre drépta, într'unŭ plopŭ este unŭ clopotŭ nu prea mare, pusŭ pentru ca sĕ vestéscă pe ceĭ ce vinŭ cu vasele mergêndŭ în susulŭ riuluĭ Keti, fiindŭ-că acolo frundișulŭ este mare și riulŭ torențialŭ și îngustŭ, cum nu este nicăirĭ aĭurea pe Keti. În față cu acéstă costă sunt stațiunile de iarnă ale Cazacilorŭ cari vinŭ pe riulŭ Keti cu grâne și mărfurĭ la Ienisseiscoe, fiindŭ că până acolo vinŭ cu vasele și apoĭ ernézĕ. La stânga luĭ Keti este costa cea lungă, de la Colocolscoĭ la două verste.

Iuniŭ în două decĭ și optŭ. La drépta este gârla Cebotaĭca, abondantă în pescărie: se numesce ast-felŭ fiindŭ că aicĭ locuia ostiacŭlŭ Cebotaĭcu, și e la distanță de două spre-dece verste de la costa cea lungă. De la gârla acésta la două-decĭ și cinci de verste este o protocă, pe care se călătoresce dece verste. La stânga vine Keti celŭ vechiŭ pe care nu se maĭ umblă, iar la drépta este Keti celŭ noŭ, la șése verste de la protocă.

Iuniŭ două-decĭ și nouĕ. La stânga luĭ Keti, de la matca veche la 25 verste este o gârlă. Totŭ de partea aceea sunt ruinele cetățiĭ Marcovo, adecă a luĭ Marcu. Aicĭ locuia Cazacĭ, dar s'aŭ strămutatŭ, și acuma locuescŭ în cetatea Keti, fiindŭ că cetatea cea veche Ostiaciĭ voĭaŭ s'o ardă și pe Cazacĭ să-ĭ omore. Ruinele acestea sunt la locŭ frumosŭ, pe costă. De-a drépta luĭ Keti este o gârlă numită Elovaĭa, la 12 verste de la ruinele cetățiĭ Marcovo, care esă din băltĭ, de departe; apoĭ vine totŭ de-a drépta o protocă, la distanță de șése verste de la gârlă. Protoca acésta cade în gârla Elovoĭa. La două-decĭ și cinci verste de aicĭ, la stânga, maĭ este o gârlă.

Iuniŭ în treĭ decĭ. La două-decĭ și șése verste de la gârlă, de-a stânga, vine vechiulŭ Keti, iar maĭ la stânga este matca veche, a cărcia gură este plină de nisipŭ, din care causă calea se face pe matca cea nouă. De la matca cea veche la două-spre-dece verste este o protocă pe care o numescŭ noulŭ Keti,

iar de la matca veche, care este plină de nisipŭ, la jumătate de verstă, la drépta, este cósta numită Olenei, de la vechiulŭ Keti la şépte verste.

Iuliŭ întâiŭ. De la cósta Olenei la douĕ-dĕcĭ şi optŭ verste, de-a stânga luĭ Keti, este gârla numită lazea. La acelaşĭ locŭ este cósta numită *Criazi*, de la gârlă la nouĕ verste; pe acea cóstă este o pădure de bradĭ cu întindere de cincĭ verste. In aceeaşĭ parte a luĭ Keti, de la costă la o verstă şi jumătate, este o protocă pe care o numescŭ *prorvă*, fiindŭ-că locului acela de curêndŭ s'a umplutŭ cu apă, de se face călătoria pe ea. La drépta luĭ Keti este o baltă, la o verstă de la protocă; iar de la balta acésta la treĭ verste, la stânga, este cóstă. De la cósta acésta iarăşĭ la treĭ verste este balta Ocunevoe. Acolo, pe malulŭ dreptŭ, sunt adăpóste de iarnă ale Cazacilorŭ de Tomskŭ: susŭ pe unŭ bradŭ s'a pusŭ o cruce de lemnŭ, şi Cazacĭĭ de Tomskŭ aŭ venitŭ cu provisiunĭ de mâncare, cu seminţe şi cu pâinĭ, destinate pentru Ienisseiscoe, adecă pentru cetatea Ienisseiului. De la balta Ocuneva la douĕ verste, la stânga, este o protocă pe care o numescŭ Keti celŭ vechiŭ şi care vine de la adăpóste la o verstă şi jumătate. La distanţă de cincĭ verste de la vechiulŭ Keti, la drépta este cóstă, totŭ la stânga riuluĭ. De la susŭ numita cóstă la şépte verste, de-a stânga luĭ Keti, este riulŭ Sotzurŭ, care esŭ din bălţĭ de la Macovsca-voloca: acestŭ riŭ este mare cât şi Keti şi pe malurile luĭ sunt iurturile de iarnă şi de vară ale Ostiacilorŭ luĭ Ighinghica. In acestŭ riŭ Ostiaculŭ acesta vêneză samurĭ, biberĭ buniĭ, vulpĭ şi alte fiare. De la cóstă până la Sotzurŭ sunt nouĕ verste; iar de la acestŭ riŭ in susŭ, riulŭ Keti se face fórte îngustŭ.

Iuliŭ în douĕ. La drépta luĭ Keti este o cóstă mică, de la Sotzura patru-dĕcĭ şi optŭ *pesca* (1), iar verste 60. In acestă parte curge Keti celŭ vechiŭ, iar la drépta Keti celŭ noŭ, de la cóstă 12 *pesca* iar verste 23. Totŭ la drépta luĭ Keti apoĭ, vine cósta Lassinoi, care este fórte inaltă, la 38 verste de la Keti celŭ vechiŭ.

Iuliŭ în treĭ. De-a drépta luĭ Keti, la distanţă de 25 verste de la cósta Lossinoi sunt adăpóstele Cazacilorŭ de Tomskŭ, carĭ mergêndŭ la Ienisseisk cu provisiunĭ de bucate şi seminţe aŭ fostŭ apucaţĭ la locŭlŭ acesta de iarnă. La stânga luĭ Keti, la distanţă de treĭ-dĕcĭ şi şépte de verste de la acestŭ locŭ, sunt adăpóstele Cazacilorŭ de Tobolsk, carĭ totŭ pentru asemenea causă n'aŭ pututŭ merge înainte. La nouĕ verste de la aceste adăpóste, de-a stânga luĭ Keti, este o cóstă; iar de-a drépta, la distanţă de şépte verste, o altă cóstă.

Iuliŭ în patru. La drépta luĭ Keti fusese unŭ satŭ rusescŭ al Talmaciului Oksenca, care însă s'a strămutatŭ la cetatea Ienisseisk, de la cóstă douĕ-dĕcĭ şi cincĭ

(1) Probabilŭ că e unŭ termenŭ de măsurătóre de distanţă. In dict. rusescŭ însă, nu se găsesce (Trad.)

de verste. La stânga vine costa numită Sterliazei, de la satŭ la 12 verste. Totŭ de-a stânga, la şépte verste de la costa de maĭ susŭ, este o gârlă; iar de la acésta la unŭ-spre-dece verste o altă gârlă numită Ivaskin, adecă a luĭ Ivaşcu saŭ Ivan.

Iuliŭ în cinci. De la gârla Ivaskin la 40 verste, la drépta luĭ Keti, este o protocă, iar la stânga este o matcă veche care după ce ese din Keti se varsă iarăşĭ în elŭ, de la protocă la nouĕ verste; iar din susŭ de acéstă veche matcă este o protocă care ţine o verstă. De la acéstă protocă la 28 de verste este unŭ satŭ rusescŭ numitŭ Vorozeikina, situatŭ la locŭ frumosŭ pe côstă. După cetatea Ketkoe acésta este prima colonie pe totă întinderea riuluĭ Keti, singurulŭ locŭ unde se facŭ semănăturĭ diverse. Acestŭ satŭ este sub judeţulŭ (jurisdicţiunea) cetăţiĭ Macovsk, şi este locuitŭ de şése familiĭ de ţerani. De la satulŭ acesta la Macovsc pe uscatŭ calea se face într'o di şi o nópte, iar pe apă douĕ dile şi douĕ nopţĭ. La stânga luĭ Keti, de la satulŭ acesta la douĕ verste, este o costă, iar la drépta, dupe distanţă de o verstă, este gârla Mindin care se formézĕ din riulŭ Ceulim. De-a drépta luĭ Keti este costa numită Goreloi, şi din susŭ de acesta cu unŭ pătrarŭ de verstă este balta Goreloe, de la gârla Mindin la treĭ verste.

Iuliŭ în şése. In partea drépta este costa Driaghin, din susulŭ căreia este curia Driaghinova, la şése-spre-dece verste de la costa Goralovo. Totŭ în drépta este curia Zuravlivaĭa, de la costa Driaghinova la treĭ-decĭ de verste. La stânga luĭ Keti este gârla Osmutnaĭa, saŭ turbure, la dece verste de la curia Zuravlivaĭa. In aceeaşĭ parte este brădetulŭ numitŭ Puskin în care sunt şi pinĭ, plopĭ, mestécănĭ şi altele, de la Mutnoĭ, adecă gârla turbure, la patru verste. La stânga este curia Voevoduluĭ Ienisseiskŭ: se numesce ast-felŭ pentru că acolo se vêneză pescĭ pentru Voevodŭ. De la brădetulŭ Puskin la cincĭ verste, de-a drépta, este o costă pe care se vĕdŭ adăpóste de iarnă, căcĭ acolo a ĭernatŭ unŭ fiŭ de boerŭ de la Tobolskŭ, care venĭa cu provisiunĭ împĕrătescĭ la Ienisseiskoe, şi acolo l'a cuprinsŭ ghieţurile. De la curie până acolo sunt treĭ-decĭ de verste.

Iuliŭ în şépte. In partea stângă a luĭ Keti este balta Ocuneva, la treĭ verste de la costă. In aceeaşĭ parte este costa Bobrovski, din mijloculŭ căreia vine gârla Bobrovska, de la baltă la cincĭ verste. De la gârla acésta la cincĭ verste este o altă costă; iar din susulŭ acesteia ca la o verstă este costa Pavlovo, pe care sunt adăpóste de ernatecŭ ale unorŭ cazacĭ de Tobolsk carĭ venindŭ cu provisiunĭ împĕrătescĭ aicĭ aŭ fostŭ opriţĭ de ghieţurĭ. La capĕtulŭ acesteĭ coste este curia Pavlova, adecă a luĭ Pavelŭ. La drépta luĭ Keti este o matcă veche care ţine ca distanţă de o verstă de la costa Pavlova. De-a stânga este o costă înaltă cu pădure de pinĭ şi bradĭ la treĭ verste de la matca veche. La capĕtulŭ costeĭ ceĭ înalte este gârla Macovca care vine din bălţĭ şi se varsă

in Keti. lar din susŭ de acésta ca la o verstă este limita Macovscoe, de la cetatea Macovskŭ la patru verste. In acestă cetate am ajunsŭ la șépte luniĭ : aicĭ amŭ incetatŭ de a călători pe ape, lăsándŭ riulŭ la drépta spre sudŭ. Aicĭ se isprăvesce și regiunea locuită de Ostiacĭ. De aicĭ înainte vomŭ descrie pe scurtŭ sorginţile luĭ Keti, și altele relative la acestŭ fluviŭ ; vomŭ vorbi asemenea despre religiunea și moravurile Ostiacilorŭ.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
1945
GEORGE EMIL PALADE

K e t i.

Riulŭ Keti şi sorginţile luĭ vinŭ de departe din câmpiĭ, de lângă cetatea Crasnocĭarsk. Cu tote acestea de la cetatea Macovskŭ în susŭ nu se mai póte plúti pe elŭ, fiindŭ-că apele sunt micĭ. Atât Ostiacĭĭ cât şi Tătarĭĭ riulŭ acesta totŭ Keti ilŭ numescŭ. La distanţă de treĭ ḑile de la Macovskŭ este unŭ satŭ rusescŭ pe malulŭ luĭ Keti. Pe lângă sorginţile luĭ locuescŭ Tătarĭ Kirghinĭ şi alţiĭ. Lungimea luĭ nu este mică, căcĭ de la gura luĭ, adecă de acolo unde cade în Obi se plutesce pe apele luĭ în susŭ câte şése şi şépte sĕptĕmânĭ. De la cetatea Makovsk, se ḑice că până la locŭlŭ unde cade în Obi, apa la gurele luĭ nu este mică, unele încă sunt ca ale Moscueĭ-Reca, iar la Macovsk se impuţinéză. Adâncimea luĭ până la cetatea Macovsk nu este mică. Pe laturile luĭ sunt multe plante şi florĭ, rose, liliacĭ, canivaliumŭ şi altele. Pescĭ are de tóte soiurile, fiindŭ-că în elŭ cadŭ multe pîraie, gârle şi bâlţĭ. Totuşĭ acestŭ riŭ este fórte urîciosŭ fiindŭ-că pe laturile luĭ, de la cetatea Ketcoe până la Macovsk unde este satulŭ Vorozeiscoi, cale de cincĭ sĕptĕmânĭ, nu sunt alţĭ locuitorĭ de cât Ostiacĭ, şi aceia încă puţinĭ. Maĭ nainte erauŭ maĭ numeroşĭ, dar începêndŭ a se bate între dênşiĭ, mulţĭ aŭ periţŭ în lupte, alţiĭ aŭ muritŭ de morte bună şi de fómete: cu puţinĭ anĭ maĭ înainte a fostŭ aşa de mare lipsă la eĭ, în cât uniĭ şĭ-aŭ mâncatŭ copiĭ lorŭ propriĭ. Pe lângă acestea, urîciosŭ este riulŭ acesta Keti şi pentru aceea că pe laturele luĭ nu sunt locurĭ deschise nicĭ câmpiĭ, ci numaĭ pădurĭ nerĕsbătute, bâlţĭ şi lacurĭ, iar pământŭ curatŭ fórte puţinŭ; totuşĭ în vre-o patru cincĭ locurĭ s'ar putea face locuinţe, precum aŭ şi fostŭ odinióră ca şi pe riulŭ Alisŭ. Acuma însă sĕ scrimŭ despre Ostiacĭ.

Ginţea Ostiacilorŭ este veche. Ca şi alte multe nemurĭ şi popóre locuitóre în imperiulŭ Siberieĭ, eĭ sunt de originĕ Sciţĭ, carĭ încă din timpulŭ deluviuluĭ aŭ moştenitŭ închinăciunea saŭ religiunea de la Iafetŭ, fiulŭ luĭ Noe. Simplicitatea vieţiĭ şi a moravurilorŭ, precum şi idolatria, nemulŭ acesta le conservă aşa cum le-a apucatŭ din secolĭ de la giganţĭ. Ceĭ ce locuescŭ pe laturele luĭ Obi şi ale luĭ Irticĭ se numescŭ, în limba lorŭ proprie: *Candutah*, iar ceĭ de la Narimŭ şi Keti *Ţuĭgulĭ*. Eĭ sunt rĕspândiţĭ cu locuinţele pe valea luĭ Irticĭ, de la sorginţile luĭ până la locŭlŭ unde se varsă în Obi, pe laturele luĭ Obi până la Berezovŭ şi Oceanŭ, în susŭ pe Obi până la cetatea Tomskŭ, şi pe valea luĭ Keti până la sorginţile luĭ. Têrĕmulŭ ocupatŭ de dênşiĭ, precum se vede, nu e puţinŭ. Dar cu tote că eĭ sunt totŭ de o ginte şi de o credinţă, graiulŭ lorŭ are maĭ multe dialecte, aşa că în multe locurĭ nu se prea înţelegŭ între eĭ. Acestŭ poporŭ de istoricĭĭ elenĭ şi latinĭ se numĭa mâncătorĭ de pesce saŭ *Ichtiofagĭ*

(aşa ilŭ califică eĭ numaĭ dupe auḑite) saŭ *Riboĭaţĭ*, fiindŭ că toţĭ Ostiaciĭ se ocupă cu vênatulŭ pesceluĭ: uniĭ mănâncă pesciĭ chiar cruḑĭ; alţiĭ iĭ usucă saŭ iĭ ferbe; sare şi pâine eĭ nu cunoscŭ; se nutrescŭ numaĭ cu pesce şi cu rădăcinele uneĭ plante care se numescŭ *sauca*, pe care o adună vara, o usucŭ, şi apoĭ êrna o mănâncă. Eĭ cu pâne nu potŭ trăi: de vorŭ mânca şi se vorŭ sătura se îmbolnăvescŭ şi morŭ. Eĭ locuescŭ în ĭurturĭ. (1)

Pescele il vênéză nu numaĭ pentru mâncare, ci din uniĭ pescĭ işĭ facŭ, jupuindu-le pielea, şĭ îmbrăcăminte, şi încălţăminte, şi şăpcĭ, servindu-se la cusutulŭ lorŭ cu vinele saŭ maţele de pesce. Eĭ umblă cu fórte usóre vase făcute din lemne, în carĭ se punŭ câte cincĭ şi şése persone. Eĭ pórtă arcurĭ şi săgeţĭ, gata fiindŭ totŭ-d'a-una pentru răsboiŭ. Eemeĭ aŭ fórte multe şi ţine fiecine câte voesce. Dar despre aceste amŭ maĭ scrisŭ în alte locurĭ: acuma sĕ descriemŭ iarăşĭ călătoria nóstră de la cetatea Macovsk şi Macovscoi volocŭ, până la Ienisseisk.

Cetatea Macovskŭ se află pusă la locŭ frumosŭ, lângă riulŭ Keti de-a stânga, pe cóstă. In cetate este biserică şi ca douĕ-ḑecĭ de case. Aicĭ sunt mulţime de vase plutitóre carĭ staţionéză, fiindŭ-că este portŭ mare pentru ómeniĭ impĕrăţieĭ.

Ca la jumĕtate verstă de la cetate este slobozia comercianţilorŭ, şi multe magaziĭ în care depunŭ neguţătoriĭ mărfurile lorŭ şi apoĭ plécă înainte pe *volocŭ* (2). De la cetatea Macovskŭ amŭ plecatŭ pe *volocŭ* spre Ienisseĭ. Acestŭ *volocŭ* ţine nouĕ ḑecĭ de verste călătorindŭ vara, iar iarna se ḑice că e de cincĭ-ḑecĭ verste. In totŭ voloculŭ sunt bălţĭ, băltóce şi noróe marĭ, de aceea în multe locurĭ sunt făcute podurĭ lungĭ. In totŭ voloculŭ nu sunt locuinţe, de cât într'unŭ singurŭ locŭ o casă în care locuescŭ ómenĭ. De la volocŭ înainte se face loculŭ deschisŭ, şi acolo este unŭ satŭ micŭ; şi de acolo nu departe este unŭ satŭ mare numitŭ Elani, în care este cetate şi biserică. De acolo înainte până la Ienisseiskŭ sunt mulţime de sate şi locuinţe, şi locurile sunt fórte bune şi fertile. Se ḑice că în tótă provincia Ienisseiskŭ sunt până la cincĭ sute de sate, şi că pretutindenĭ pămêntulŭ este fertilŭ. De la cetatea Macovsk până la Ienisseisk călătoria se face în douĕ saŭ treĭ ḑile, după cum este şi drumulŭ. Bagajele se pórtă pe caĭ, iar caiĭ de la Ienisseiskŭ sunt marĭ şi bunĭ, de rasă indigenă curcită cu rasa calmucă. Chiria unuĭ calŭ până la Ienisseiskŭ este de o rublă, şi chiar maĭ puţinŭ, după starea în care se va întêmpla sĕ fie drumulŭ. In unele locurĭ voloculŭ are délurĭ şi pădurĭ întunecóse, iar în altele pămêntŭ deschisŭ, unde călătoriĭ staŭ de poposescŭ, maĭ alesŭ pe lângă pirae.

Nu vomŭ face descrierea amĕnunţită a fluviuluĭ Ienissei; căcĭ de la cetatea Ienisseiskŭ amŭ plutitŭ numaĭ douĕ ḑile pe el, apoĭ pe urmă ne amŭ dusŭ pe

(1) Ce pĕcatŭ că autorulŭ nu descrie forma acestorŭ locuinţe. De bună sémă că trebue sĕ fi fostŭ corturĭ purtătóre saŭ bordele. (Trad.)

(2) Drumŭ ce trece prin pădure.

Tuguscŭ până la Baĭcalŭ. Causa pentru care nu maĭ scriemŭ despre Ienissei este: căcĭ sorginţile luĭ nu se scie de unde începŭ; se ḑice însă că ele nu sunt departe de ale luĭ Obi, şi că strigarea omenéscă s'ar fi auḑindŭ de la obirşia unuia la a celuĭ altŭ. De la cetatea Ienisseisk până la Crasnoĭ-ĭarskŭ calea se face în ḑece ḑile pe uscatŭ, iar pe apă în susŭ treĭ sĕptămânĭ, trecêndŭ totŭ prin sate rusescĭ carĭ trăescŭ cu agricultura până dincolo de Crasnoĭ-ĭarskŭ, în susulŭ Ienisseiuluĭ. In provincia Crasnoĭ-ĭarskŭ sunt multe sate, şi soldaţĭ ca o mie. Cu tóte acestea locuitoriĭ se îngrijescŭ cu frică de Kirghizĭ, carĭ de şi nu sunt maĭ multŭ de cât o mie la numĕrŭ, dar sunt răsboinicĭ: limba şi religiunea acestora este totŭ una cu a Tătarilorŭ. Locuitoriĭ Crasnoĭ-ĭarskuluĭ facŭ comerţŭ cu hămeĭulŭ, pe care-lŭ găsescŭ şi-lŭ adună prin insulele Ienisseiuluĭ, unde cresce naturalŭ. Aprope de cataractulŭ celŭ mare al Ienisseiuluĭ este unŭ locŭ stâncosŭ şi pe stâncĭ se vĕdŭ inscripţiunĭ care nu se scie ce coprindŭ; iar între inscripţiunĭ este şi o cruce săpată şi omenĭ sculptaţĭ purtândŭ în mânĭ toroĭpane şi alte scule, care nu se spune de cine şi de când sunt făcute. De acolo înainte începe cataractulŭ celŭ înfricoşatŭ alŭ Ienisseiuluĭ prin care nimenĭ nu cutéză a merge cu vase, pentru că este înaltŭ şi riposŭ de amêndouĕ părţile; de aceea omeniĭ trebue să-lŭ ocolescă pe uscatŭ, perḑêndŭ câte cincĭ ḑile cu ocolulŭ. Iar pentru adunatulŭ hămeĭuluĭ se ducŭ din susulŭ saŭ din josulŭ cataractuluĭ. Se ḑice că fluviulŭ Ienisseiŭ este dreptŭ, mare, bolovănosŭ şi forte răpede. De la cetatea Ienisseiskŭ în josŭ pe riŭ, pe de laturea gureĭ de sub Tungusculŭ petrosŭ, până la Elogus, până la Tungusculŭ inferiorŭ şi până la cetatea Turuhanskŭ, pe vase micĭ, călătoria se face în ḑece ḑile. Acuma aicea locuesce Voevodulŭ, care odinioră locuia la Mangazeĭ: fiindŭ-că maĭ înainte de la gura fluviuluĭ Obi se călătoria pe vase pe lângă costele măriĭ până la gura riuluĭ Taza în patru ḑile şi patru nopţĭ, cu provisiunĭ şi cu tóte cele trebuinciose: iar de acolo se plutia pe apele luĭ Taza până la oraşulŭ Mangazeiskŭ în patru ḑile şi patru nopţĭ, precum şi de acolo la Turuhanskŭ, care atuncea era numaĭ o staţiune de ernatecŭ. Voevodulŭ se găsesce tot-d'a-una la Turuhanskŭ, unde prin Ienisseĭ vinŭ provisiunile fără ostenelă. Acuma însă călătoria pe mare prin Mangazia s'a părăsitŭ şi s'a îndreptatŭ prin Ienisseiskŭ la Turuhan; dar pe din susŭ de Tungusculŭ inferiorŭ, pe la Troĭskoĭ, adecă monastirea sânteĭ Treimĭ, calea este de patru ḑile. Despre stânga cade în Tunguskŭ şi o gârlă numită Diţa, şi o alta numită Severnaĭa, adecă boreală. Iar de la Severnaĭa în susŭ prin Tungusculŭ inferiorŭ cale de douĕ ḑile, cade în Tunguskŭ din drepta gârla Letnaĭa (1), iar din susŭ de Letnaĭa, cale de douĕ ḑile, totŭ pe din drepta, cade

(1) O notă marginală pare a traduce cuvêntulŭ acesta că ar insemna: *luminosŭ, strălucitŭ, primăvăratecŭ.*

gârla Svetlaïa: apoĭ din susŭ de acesta, totŭ despre drépta, cale de doue dile, cade riulŭ Taimurŭ. Lângă riulŭ acesta pe unŭ locŭ șesŭ pământulŭ arde, așa că dacă pune cine-va o bucată de lemnŭ se face cărbune; flacără însă nu dă. Maĭ in susŭ pe Tunguskŭ, despre stânga, cade riulŭ Turaïa. și maĭ in susŭ de acesta riulŭ Zdaniha, și maĭ in susŭ riulŭ Rozmaniha, și maĭ in susŭ riulŭ Ilimnea.

Totŭ maĭ in susŭ se revarsă din Tunguskŭ o curie, in care este adăpostulŭ de iarnă numitŭ Cureïscoe. Maĭ din susŭ de curie cade riulŭ Malaïa adecă Eroma celŭ micŭ, in care este adăpostulŭ de iarnă numitŭ Tetenscoe; maĭ din susŭ de acesta cade Eroma celŭ mare, apoĭ Nepa, apoĭ Banvadeni. Lângă Tungusculŭ celŭ petrosŭ este adăpostulŭ de iarnă numitŭ Iasaținoe (alŭ fiscaliloră carĭ adună dările), in care sunt militarĭ din Ienisseĭ pentru perceperea impositului împĕrătescŭ. De la Turuhanŭ in josŭ de Ienisseĭ până la gura luĭ care se varsă in marea Oceanuluĭ, calea este de doue sĕptĕmânĭ. De la gura Ienisseului de multe orĭ s'aŭ facutŭ incercărĭ sĕ mergă pe uscatŭ cu trăsurĭ spre fluviulŭ Lena, dar n'aŭ reușitŭ fiindŭ-că sloĭ de ghiață de pe mare, aruncându-se spre malurĭ, sfărâmă trăsurile. Intre riurile Lena și Ienisseĭ, carĭ s'aŭ descrisŭ maĭ susŭ, se găsescŭ mulțĭ samurĭ pentru că nicăirĭ nu sunt locurĭ neumblate de vênătorĭ ca acolo; de aceea in totŭ anulŭ se ducŭ de la Ienisseĭ mulțĭ de facŭ vênătore. Dar destulŭ amŭ scrisŭ despre fluviulŭ Ienisseĭ: acum sĕ urmămŭ călătoria nostră de la Ienisseiskŭ spre Baicala.

La optŭ-spre dece Iuliŭ in spre sĕră, amŭ plecatŭ de la Ienisseiskŭ. Orașulŭ acesta e situatŭ pe malulŭ drептŭ alŭ fluviuluĭ Ienisseĭ. Imprejurulŭ cetățiĭ sunt locurĭ tarĭ, bălți și pădurĭ marĭ. In dosulŭ cetățiĭ este Monastirea luĭ Panteleimon Salvatorulŭ, aședată pe locŭ frumosŭ in mijloculŭ uneĭ bălțĭ. Pe sub cetate curge unŭ riulețŭ, pe care este o moră. Din susŭ de orașŭ, dincolo de riulețŭ, este o cetate nouĕ, făcută de Stolnicŭlŭ și Voevodulŭ (1) Civilŭ Aristarchŭ fiulŭ luĭ Iacobŭ. In timpurile trecute veniserĭ cu răsboiŭ Kirghizĭ la Crasnoĭ-Iar: și spre apĕrarea Ienisseiscului de-pre Kirghizĭ aceștia, precum și despre fortificarea locurilorŭ, s'a făcutŭ cetatea acesta. In cetatea nouă este o monastire de fete, iar in cetatea veche sunt locuințe de cazacĭ și de locuitorĭ de tote clasele, case saŭ curțĭ ca cincĭ-sute și maĭ bine, călătorĭ turiștĭ și neguțătorĭ mulțĭ. Imprejurulŭ orașuluĭ și dincolo de riulŭ Ienisseĭ sunt multe sate rusescĭ, locuite de țeranĭ plugarĭ; iar in fața cetățiĭ, de cea-l-altă parte, este unŭ satŭ numitŭ Treskina. La drépta luĭ Ienisseĭ este o insulă, in dreptulŭ căreia, la distanță de o verstă de la cetate este satulŭ numitŭ Vnifantieva; iar la

(1) Funcțiunea și demnitatea de *Stolnicŭ*, care presida la oficiulŭ meseĭ împĕrătescĭ, a fostŭ și la curțile nóstre domnescĭ. Prin cuvêntulŭ *Voevodŭ*, autorulŭ desémnă pe capulŭ care comanda armata, saŭ garnisona de acolo. (Trad.)

stânga este o costă, pe care este satulŭ Monastirska, adecă monastirescŭ, la treĭ verste de la Vnifantieva.

Iuliŭ în nouĕ-spredece. Totŭ în partea aceea a Ienisseiuluĭ, din susŭ de satulŭ Monastirska cu douĕ verste, este satulŭ Potacovscaĭa; iar în faţă cu satulŭ acesta, de partea cea-l-altă, satulŭ Verhnaĭa, adecă celŭ de susŭ. Maĭ în susŭ de acesta ca o verstă, la drepta, este iarăşĭ unŭ satŭ care se numesce totŭ Verhnaĭa. La satulŭ acesta, pe lângă marginea luĭ, se estragŭ petre pe care le ardŭ şi scotŭ metalulŭ feruluĭ. Din susŭ de satulŭ acesta, totŭ la drepta, este unŭ pirĭŭ, pe care este o moră aparţinêndŭ Monastireĭ. Totŭ despre partea aceea maĭ este unŭ satŭ care se numesce totŭ Verhnaĭa, de la pirĭŭ ca la o verstă; iar în faţa acestuĭ satŭ, dincolo, este unŭ satŭ de Ruşĭ pe care-lŭ numescŭ tătărescŭ; iar dincolo de acesta, unŭ altŭ satŭ rusescŭ, numitŭ totŭ tătărescŭ. În faţa acestuĭ satŭ, în rĭŭ, este o insulă, iar în faţa acesteia o micĭ cetate veche, făcută de ţĕranĭ de tema Kirghizilorŭ. Trecêndŭ de acéstă cetate, la stânga, este satulŭ Cliopina, iar la drépta satulŭ Buzanica, de la insulă la jumătate verstă. Dincolo de satulŭ acesta, la stânga, este satulŭ Borsevnicova; iar la drépta, de la Buzanica ca la unŭ pătrarŭ de verstă, satulŭ unuĭ orăşénŭ Vtarovo Igumnovo. La douĕ verste de la satulŭ acesta, la stânga, este satulŭ Gurileva; iar la drépta, de la satulŭ Vtoroĭ la douĕ verste, satulŭ Iuzacova. De la satulŭ Gurileva la o verstă, de-a stânga, este satulŭ Lisovscaĭa. Iar din susŭ de acesta este riulŭ Berezovca. Despre aceeaşĭ parte a luĭ Ienisseĭ, de la Berezovca la o verstă şi jumătate, este riulŭ Camenca, care vine de la Petre, saŭ Camenŭ. Despre aceeaşĭ parte a luĭ Ienisseĭ, de la Camenca la o verstă şi jumătate este o gârlă, iar la drepta, la douĕ verste de la gârlă, satulŭ Sadrina. La stânga este unŭ satŭ care se chiamă Marcovo-gorodiştea, saŭ ruinele luĭ Marcovŭ (aicea aŭ locuitŭ o-dată Tungusĕ). De la satulŭ Sadina la o verstă, şi în faţă cu satulŭ acesta, este o gârlă care se chiamă totŭ Sadina; iar la drépta, satulŭ Borocŭ, la patru verste de la Marcovo-gorodiştea. Dincolo de acesta, la stânga, este o zaostrofcă. În aceeaşĭ parte este satulŭ Moclocova, la o verstă şi jumătate de la satulŭ Borocŭ. Prin mijloculŭ satuluĭ acestuia este pirĭulŭ Moclocova, pe care este o moră. În faţa satuluĭ acestuia este satulŭ Pohapova, iar în faţa acestuia o insulă.

Iuliŭ în douĕ-decĭ. La stânga este satulŭ Comesnicova, de la satulŭ Pohapova la patru verste. Din susŭ de satulŭ acesta ca la o verstă este pirĭulŭ Budicovka; la drepta este o cetate, făcută spre înfrânarea Kirghizilorŭ. În faţă cu acésta este satulŭ Budicova, de la pirĭulŭ Budicova la o verstă şi jumătate. La stânga riuluĭ Ienisseĭ este o protocă, iar între acésta şi Ienisseĭ o insulă. Prin protoca acesta este cale de o verstă. În dreptulŭ insuleĭ acesteia, de cea-l-altă parte, este satulŭ Bormakina. Din susŭ de acesta, de la satulŭ Budicovca la cincĭ verste, despre malulŭ stângŭ alŭ Ienisseiuluĭ este o stâncă mare care se

chiamă Bikŭ. La locŭlŭ acesta riulŭ este forte torenţialŭ: în apă fiindŭ stâncĭ şi petre marĭ şi acestea isbindŭ apa, se face vêrtejŭ mare. În faţă cu locŭlŭ acesta, dincolo de riulŭ Ienisseĭ, este unŭ munte de petră mare, şi din susŭ de stânca Bikŭ este unŭ riuleţŭ. Maĭ din susŭ, totŭ despre partea acésta, de la stâncă ca la o verstă, este satulŭ Costilnicu: iar în faţă cu acesta, satulŭ Malohova; din susŭ de acestea, totŭ de-a drépta, satulŭ Galanina, de la Malohova ca la o verstă; apoĭ satulŭ Putilova, de la Galanina la o verstă şi jumĕtate. La stânga este satulŭ Stinincova, de la Putilova la o verstă şi jumĕtate. De la acesta la distanţă de o verstă, la drépta, este satulŭ Buzina; iar din susŭ de acesta, satulŭ Popova, adecă al Popeĭ. La stânga, de la Buzina la dece verste, este satulŭ Samoilova. De-a stânga luĭ Ienisseĭ vine o gârlă, în faţa căreia este o insulă. Iar în faţă cu acéstă insulă, de-a drépta, este unŭ orăşelŭ în care este o biserică a nefăcuteĭ de mână icóne a mântuitoruluĭ Christosŭ. Pămêntulŭ împrejurulŭ acestuĭ orăşelŭ este fertilŭ. Din susŭ de orăşelŭ sunt doue insule, distanţate la câte jumĕtate verste una de alta, iar pe lângă ele trecêndŭ protoce. De la satulŭ Samoilova insula aceea vine la doue verste; iar din susŭ de insule este unŭ mare munte stâncosŭ, care se întinde până la gura riuluĭ Tunguscu, şi care este compusŭ din stâncĭ forte marĭ. Acestŭ munte vine la drépta luĭ Ienisseĭ, merge spre Crasnoe-iar, şi de acolo la Steli. Sorginţile riuluĭ Ienisseĭ nimenĭ nu le scie. Pe vale se merge până dincolo de Crasnoe-iar: acolo este unŭ cataractŭ care nu se póte trece; numaĭ pe josŭ se póte ocoli în cincĭ dile. Dincolo de cataractŭ se culege bămeĭulŭ prin ostrove. De la locŭlŭ acela înainte calea spre sorginţile luĭ e necunoscută.

Riulŭ Tunguskŭ care curge la drépta, cade în Ienisseĭ. Acolo unde se împreună este o insulă. De la acéstă insulă la patru verste este satulŭ Strelkina. Aprópe de gura Tungusculuĭ, sub muntele celŭ mare, este vultore mare, şi o stâncă mare care se chiamă Bikŭ; şi de acolo, pe Tunguskŭ, până la cataractŭ, sunt patru verste.

Iuliŭ în doue decĭ şi unu. Amŭ venitŭ la cataractulŭ Strelcinoi, care ţine o verstă şi jumĕtate. La acestŭ locŭ peste totŭ riulŭ sunt stâncĭ marĭ şi apa este forte răpede, şi valurile se facŭ forte marĭ din causa petrelorŭ; puţinu locŭ este fără pericolŭ şi fără stâncĭ, şi numaĭ pe acolo tărescŭ vasele împingêndu-le şi trăgêndu-le cu odgone câte 50- 80 de omenĭ, şi maĭ multĭ. După ce se trece cataractulŭ acesta este în mijloculŭ riuluĭ Tunguscu o insulă nu mare, iar la stânga riuluĭ este stânca cea mare care se chiamă Bikŭ şi unde apa este forte răpede şi ţine o verstă şi jumĕtate. Totŭ la stânga riuluĭ este la treĭ verste de la Bikŭ, unŭ pirŭ pe valea cărua se vênéză samurĭ. În acelŭ locŭ este unŭ munte stâncosŭ forte înaltŭ care se chiamă Bik tatarscoi (adtaurŭ tătărescŭ) şi ţine ca o verstă. Pe lângă acelŭ munte apa este forte răpede; şi de nu va fi timpŭ îndemânatecŭ pentru plutire, nu este chipŭ (de cât cu

mare ostenélă și cu instrumente) să trecă locul acesta, care de la riulŭ Blohina are întindere de patru verste. De cea-l-altă parte a Tungusculuĭ sunt iarăși munți marĭ. In acea-ĭ parte este o gârlă care se chiamă Tatarska, care cade în Tunguskŭ pe două gurĭ, formându amândouă gurile câte o insulă. Acéstă gârlă cade de la Bik-tatarscoi la o verstă. De la pîriulŭ Tatarsca la șépte verste sunt nisce stâlpĭ saŭ turnurĭ marĭ în întindere de o verstă: se numescŭ stâlpĭ saŭ turnurĭ, fiindŭ-că sémănă a fi petre cioplite.

Iuliŭ în două-decĭ și două Despre partea stângă este gârla Pogromnaĭa; iar în față cu acésta, în mijlocul luĭ Tunguskŭ, este o insulă mare care se chiamă totŭ Pogromnaĭa, din causă cŭ în acéstă insulă aŭ fostŭ trăsniți nisce Tungusĭ. Acéstă insulă are lungimea ca de o verstă și jumătate. Totŭ în partea aceea este satulŭ Plehanova, la distanță de o verstă de la insulă. In față cu satulŭ acesta este iarăși o insulă mare, cu întindere ca de o verstă și jumătate. In acéstă insulă se cultivă grâŭ și alte producte; acuma însă este părăsită, din causă că pământulŭ începuse a nu maĭ da rodŭ în destulŭ, și pâinea se făcea puțină. Satulŭ ce este în dreptulŭ eĭ acuma e pustiŭ, dar stă pe locŭ frumosŭ, cu dealurĭ marĭ. Despre capétulŭ din susŭ alŭ insuleĭ, despre aceași parte, este riulŭ Cernaĭa, din susulŭ cărnia, la distanță ca de jumătate verstă, este satulŭ Marcova. In mijlocul riuluĭ Tunguscu sunt vre-o dece insule carĭ se chiamă Ustitaseevskie, saŭ gurile luĭ Taseu. In dreptulŭ acestorŭ insule este Tetcova. Insulele staŭ una lângă alta. Din susŭ de insulele aceste, în drépta pîriuluĭ Taseeva saŭ Taseu, elŭ vine din câmpiĭ și cade în riulŭ Tunguskŭ.

La gura acestuĭ riŭ Taseeva este o insulă. In acestŭ riŭ scotŭ..... (1) Din partea dreaptă cade în riulŭ Taseu riulŭ Usolcu. In acestŭ locŭ se fierbe sarea de la Ienisseisk. Acestŭ riŭ este totŭ atâtŭ de mare ca Toboli care curge pe lângă Tobolsk. Pe lângă pîrâulŭ acesta sunt multe sate rusescĭ. La stânga luĭ Tunguscu, din susŭ de gura luĭ Tasseŭ cu o verstă, este gura din jos a riuluĭ Muzrona: la depărtare de o verstă este gura din susŭ; acestŭ riŭ vine din bălțĭ și se varsă în Tunguscu. Pe valea luĭ se vêneaza totŭ felul de animale: samurĭ, biberĭ, vulpĭ, rassomachĭ (2). De la riulŭ acesta înainte începŭ dealurĭ petrose, forte înalte și ripose, carĭ se întindŭ ca cincĭ verste. Acolo se nascŭ vulturiĭ ceĭ marĭ. Sub aceste dealurĭ apa curge forte răpede și este foarte adâncă. Dincolo de aceste dealurĭ sunt stâlpĭ marĭ de petră, forte

(1) Aicea credŭ că e o eróre a copiatorului: τὴν τῶν θυρίδων ὄψιν s'ar traduce prin *scotŭ fața ferestrelorŭ*, ceea ce arŭ fi unŭ galimatias fără înțelesŭ. Nu cumva óre a trebuitŭ să scrie: τῶν θηρίων ὄψιν? atuncea amŭ scóte înțelesulŭ traducenoŭ prin vorbele: *scotŭ fața animalelorŭ*, saŭ *arŭdăsescŭ pieile* animalelorŭ blănóse ce se vênézá pe acele locurĭ. (Trad).

(2) Probabilŭ e vorba de animalulŭ numitŭ *risŭ*. Vorba din textŭ în dict. rusescŭ nu se găsesce (Trad).

înalți. În partea dreptă a lui Tunguscu este insula Elevoi, la șése verste de la délurile cele înalte. Dincolo de acéstă insulă, la stânga, este un riuleţŭ. Totŭ la stânga lui Tunguscu, de la insulă la o verstă și jumătate, este satulŭ Beloglasova. Totŭ despre stânga este o gârlă, care se chemă Ruțeĭ, pe care este o móră numită Privalihina de la satulŭ Beloglasova o jumătate verstă. Iar la drépta de la móră la o verstă și jumătate, este satulŭ Pastuhava. La stânga riuluĭ Tunguscu este un cimitirŭ, care se numesce Râmnoĭ; acolo este biserică și case pentru vr'o șése omenĭ care locuescŭ în ele; iar cimitirulŭ este aședatŭ pe unŭ munte de piatră, avêndŭ o stâncă numită *Crivoĭ*. Acolo odată resculându-se Tunguziĭ asupra Ruşilorŭ, și Cazaciĭ prinzêndŭ pe Tunguzĭ, i-aŭ aruncatŭ de pe acéstă stâncă în apă; și de aceea stânca se numesce *Criuzi*, adică strâmbă saŭ sucită. De la satulŭ Pastuhova până la stânca aceea sunt douĕ verste.

La stânga lui Tunguscu sunt insulele numite Râpniĭ, de la cimitirŭ la o verstă: aceste insule sunt vr'o optŭ, și maĭ bine, stândŭ aproape una de alta, puțin despărțite de apă. În dérétulŭ insulelorŭ, în aceeașĭ parte, este satulŭ numitŭ Iavi-macrova; iar din susŭ de acésta, la distanță ca de o verstă Colpahova. Lângă satulŭ acesta este riulŭ Maliseva. Totŭ despre partea aceea, de la riulŭ Maliseva la douĕ verste, este riulŭ Ripnaia; adică avêndŭ peşte. Lângă riulŭ acesta este satulŭ Nesova; iar din susŭ de acésta ca la douĕ verste este satulŭ Panova. La drépta, de la satulŭ Panova la o verstă, este satulŭ Novopasenih; de la acesta la douĕ verste, despre aceiașĭ parte, este satulŭ Potaleeva. Lângă satul acesta este o protocă. La stânga din sus de satulŭ Panova este unŭ munte pietrosŭ, înaltŭ, de asupra căruia este o stâncă ripósă fórte mare și înaltă, care ține o verstă și jumătate.

Iuliŭ în douĕ-decĭ și treĭ. La stânga este o stâncă, pe care o numescŭ Bik; în acestŭ locŭ care vine de la muntele pietrosŭ la treĭ-spre-dece verste, apa este foarte răpede. De la Bik la distanță de o verstă, este o insulă, iar din susŭ de acésta ca la jumătate de verstă, sunt douĕ insule.

În fața acestorŭ insule, la stânga este unŭ munte pietrosŭ fórte mare și înaltŭ: iar la drépta, de la insule la douĕ verste, este unŭ riuleţŭ. Din susulŭ acestuĭ riuleţŭ ca la jumătate verstă, este satulŭ Machraia, adică umedŭ; la șése verste de la acesta, totŭ la drépta, este o insulă; iar din susŭ de aceasta ca la o verstă și jumătate, de a dreapta și de a stânga, sunt délurĭ pietróse și înalte. La stânga este o stâncă fórte înaltă, care se numesce Bik-Vimdimskoi. În acestŭ locŭ apa este fórte răpede: amŭ târâtŭ luntrea cu funiĭ de pe uscatŭ. Se numesce această stâncă Vimdimskoi, fiind-că în acestŭ loc s'a spartŭ și s'a risipitŭ unŭ vasŭ de scândurĭ alŭ unuĭ dvoreaninŭ numitŭ Pielinŭ-Vimdim-skoi, carele mergea de la Moscova după ordinulŭ împăratuluĭ la cetatea Ilim-Scoi, și multe lucrurĭ i s'aŭ înecatŭ. Stânca acésta este

la distanță de șése verste de la insulă. In față cu acéstă stâncă, de partea cea l'altă a riului, sunt délurĭ pietroase și forte înalte. La acelașĭ locŭ, de la stânca Bik-Vimdimskoi la jumătate de verstă, este o gârlă; iar de la aceasta la cincĭ verste, în partea dréptă, este o altă gârlă. De aicea până la Sivera (1) Aladna sunt șépte verste.

Iuliŭ în doué-decĭ și patru. La stânga este Sivera-Aladna, unde apa este foarte răpede și vasele nu potŭ trece fără a le trage cu funiĭ și otgone. Se numesce Sivera acéstă Aladna, fiind-că în locŭlŭ acesta s'a sfărâmatĭ vasulŭ unuĭ dvoreaninŭ de la Moscova numitŭ Aladna, care se ducea din porunca împĕratuluĭ la cetatea Ilim-Scoi: ne putêndŭ trece din cauza răpedĭciunniĭ apelorŭ, care pe lângă acésta erau și micĭ, a ernatŭ în locŭlŭ acesta. Totŭ în partea acésta este unŭ riŭ, care se chiamă Oslanca, la distanță de cincĭ verste de la Aladna-Sivera; de la vale de aceasta, în aceiașĭ parte, maĭ este unŭ riŭ care se chiamă tot Oslanca, de la celă-l'altŭ la o distanța de patru verste. Se numescŭ aceste riulețe Oslanca, fiind-că pietrele, carĭ sunt în ele, se numesc Oselche, adică carĭ ascutŭ cuțitele. Acolo sunt munțĭ de piatră forte înalțĭ, așa cum nu maĭ sunt aiurea de la gura riului Tungusca. In față cu aceștĭ munțĭ, despre dréptа, este o insulă micĭ. Aceștĭ munțĭ mergŭ până la satulŭ *Camenca*, care este la doué-decĭ de verste. Pe aceștĭ munțĭ sunt multĭ vulturĭ. La dreapta, la un-spre-dece verste de la munțiĭ cei înalțĭ, este iarăși o stâncă numită Bik, pe lângă care apa este foarte torențială. La stânga de la stânca Bik, distanță de cincĭ verste, este o curic și satulŭ Camenca. Pe lângă acestŭ satŭ curge riulŭ Camenca, care vine din bâltĭ și pe valea căruia se vênează samurĭ și alte animale; iar satulŭ este pusŭ la locŭ frumosŭ și pământulŭ productivŭ.

Iuliŭ în doué-decĭ și cincĭ. Timpŭ bunŭ de călătorie. La dreapta de la satulŭ Camenca la doué-decĭ de verste este riulŭ Manza, seŭ Manzia; iar la stînga, de la Manza la două verste și jumătate, este o insulă din josulŭ căreia sunt délurĭ înalte pietróse.

De la insula de maĭ susŭ la patru verste, în partea stângă, este o insulă în mijlocul riului Tungusca; iar la stânga gârla Irchineva; după acesta, este satulŭ Longinova, saŭ a lui Longinŭ, la distanță de doué-spre-dece verste de la insulă. In față cu satulŭ aceasta sunt treĭ insule, iar la dreapta de la satulŭ Longinova le șése verste, este o costă frumoasă, iar la capĕtulŭ eĭ o insulă. La dreapta, satulŭ Eremina, iar din josŭ de aceasta la o jumătate de verstă de la insulă este riulŭ Pituga, care vine din bâltĭ. Totŭ la dreapta, de la satulŭ Eremina la cincĭ verste, este riulŭ Carabula, care vine din munțiĭ

(1) *Sivera* după înțelesŭ pare a fi cataractă, cu tóte că în dicț. nu se găsesce acestŭ cuvêntŭ. (Trad).

pietroşĭ. Din susŭ de riulŭ acesta, în partea stângă, este priluculŭ Bontiev, care este de cinceĭ-spre-ḑece verste : în mijloculŭ acestuia este o insulă, şi prin priluculŭ acesta nu se plutesce, fiindŭ-că este strâmbŭ.

Iuliŭ în douĕ-ḑeceĭ şi şése. De la insula de susŭ la unspre-ḑece verste, în mijloculŭ râuluĭ Tunguscu este o insulă ; iar din susŭ de acesta ca jumătate de verstă, maĭ este o insulă. La stânga, la treĭ verste de la insulă, este Sivera-Ovsĭanova, unde apa este foarte iute şi amŭ fostŭ nevoiţĭ să tragemŭ vasele cu două odgone. La drépta este o Siveră mare şi foarte răpede ; iar în dreptulŭ eĭ, de partea cea-l'altă, loculŭ este tot aşa de torenţialŭ: cu toate acestea, toate torentele acestea le-amŭ trecutŭ cu vasele, distanţă de patru verste de la Sivera-Ovsianova. La optŭ verste de la Siveră în mijloculŭ riuluĭ Tunguscu este o insulă ; iar din susŭ de acésta ca treĭ verste la drépta, este iarăşĭ o insulă mare, avêndŭ în dreptulŭ eĭ una maĭ mică.

Iuliŭ în douĕ-ḑeceĭ şi şépte. De la insulă la o verstă şi jumătate, despre stânga este o gârlă şi o insulă ; iar în faţă cu acésta, la drépta, o altă insulă mică la un-spre-ḑece verste de la gârlă ; iar până la cataractulŭ mărĭĭ sunt optŭ saŭ cinceĭ ḑeceĭ de verste. În aceiaşĭ ḑi amŭ sositŭ la cataractulŭ mărĭĭ care ţine ca douĕ verste. La loculŭ acesta sunt stâncĭ marĭ, cu fórte puţinŭ locŭ fără de stâncĭ şi numaĭ pe acolo se târăscŭ vasele cu funiĭ şi cu odgone. În dreptulŭ acestuĭ cataractŭ despre dreapta vine riulŭ Mur, din susulŭ căruia sunt munţiĭ foarte înalţĭ, marĭ şi dreptĭ ca nisce stâlpĭ. În vêrfulŭ unuia din eĭ este pusă o cruce. Din susŭ de cataracta acésta în mijlocul riuluĭ Tunguscu este o insulă mare ; iar în stânga sunt iarăşĭ délurĭ marĭ. Tot la stânga este unŭ riŭ în dreptulŭ căruia sunt vr'o şése insule în susulŭ cărora este încă o insulă, de la cataractŭ la optŭ saŭ cinceĭ ḑeceĭ de verste.

La dreapta, de la insule la jumătate verstă sunt nisce ĭurturĭ de Tunguzĭ, asemenea puţinŭ maĭ susŭ de ĭurturĭ este o protocă. Iar între protocă şi riulŭ Tunguscu este o insulă, în dreptul căreia, de partea cea-l'altă, este o costă pietrósă avêndŭ nisce stâncĭ în formă de stâlpĭ. În aceiaşĭ parte este o insulă de la costa pietrósă la o verstă şi jumătate. La stânga riuluĭ Tunguscu curge pârâulŭ Ţadameţ, care vine din bălţĭ şi cade în Tunguscu pe treĭ gurĭ. Pe lângă acest pârâŭ locuescŭ mulţĭ Tunguzĭ, şi din causa acésta de la cetatea Ienisseisk se trimitŭ adese orĭ cazacĭ la Tunguscu şi Ţadameţ, câte ḑece şi doĭ-spre ḑece, pentru vămĭ şi imposite. De la Tunguziĭ ce locuescŭ pe lângă riulŭ Tunguscu şi Ţadameţ se adună câte şépte-zecĭ de soróce (1) şi maĭ bine. De la costa pietrósă, despre care amŭ scrisŭ maĭ sus, mergêndŭ pe riulŭ Tunguscŭ până la riulŭ Ţadameţ, sunt ca treĭ-ḑeceĭ de insule şi maĭ bine, de-

(1) Cu dicţionarele nu m'am putut ajuta ca să traducŭ cuvêntulŭ σορόκα din textulŭ grecescŭ. (Trad.)

părtate una de alta cu scurte distanțe de la jumĕtate verstă și până la unŭ pătrariŭ; iar unele stâud una în față cu alta. La o verstă și jumĕtate de aice este unŭ delŭ pietrosŭ mare.

Iuliŭ în douĕ-decĭ și nouĕ. Amŭ mersŭ pe Tunguscu, în mijloculŭ căruia de la muntele pietrosŭ la douĕ-spre-dece verste, este o insulă.

La stânga este riulŭ Loda pe lângă care locuescŭ puținĭ Tunguzĭ, și care este de la insulă la distanță de nouĕ verste. De la riulŭ Coda la distanță de unŭ-spre-dece verste sunt maĭ multe insule, carĭ nu sunt depărtate una de alta. Pe malulŭ din drépta este unŭ adăpostŭ de iarnă alŭ vênătorilorŭ carĭ vinŭ ca sĕ vêneze samuriĭ și care este la o verstă și jumĕtate de la insulă. Din sus de acestŭ adăpostŭ ca la o verstă și jumĕtate este o insulă în mijloculŭ riuluĭ Tunguscu, iar de la acésta, la jumĕtate de verstă, o altă insulă lungă ca de o verstă și jumĕtate. In dreptulŭ acesteia la stânga este o gârlă: iar din sus de insula predisă vine insula Elovnoi.

Iuliŭ în treĭ-decĭ. La stânga este unŭ adăpostŭ de iarnă făcut de nisce Cazacĭ de la Ienisseisk. Aceștia ducĕaŭ la cetatea Ilimscoi provisiunĭ de pâne și semințe dăruite de marele Domnŭ, și la loculŭ acesta apucându-ĭ iarna și neputêndŭ trece cataractulŭ aŭ trebuitŭ sĕ se oprescĕ. La loculŭ acesta riulŭ are multe petre marĭ și când apa este mică călătoriĭ trebui sĕ se oprescĕ pe locŭ câte optŭ sĕptămâni și maĭ bine pênă se umflă riulŭ. La mijloculŭ riuluĭ este o pórtă de trecere; trebui însă ca pe acolo sĕ tîrascĕ vasulŭ trăgêndu-l cu funiĭ lungĭ, întêmpl'ându-se adese ca sĕ scape funiile și sĕ se periculeze și vasele și ómeniĭ; de aceea preferă sĕ stea pe locŭ și sĕ petrécă tótă iarna pênă la timpulŭ desghiețuluĭ, când se înlesnesce plutirea. Din josŭ de cataractulŭ acesta sunt vre o patru decĭ de crucĭ puse pe morminte de ómenĭ înecațĭ saŭ arșĭ de incendiŭ. Cataractul acesta ține ca jumĕtate verstă. Din susulŭ eĭ, la stânga, este o gârlă pe lângă care sunt îurturile tungusce. La drépta luĭ Tunguscu este o gârlă, iar în dreptulŭ eĭ o insulă. Din sus de acéstă insulă maĭ sunt alte patru, nu la maĭ mare distanță una de alta decât câte jumĕtate verstă; acestea vinŭ la patru verste de la cataractŭ. La cincĭ verste de la ultima din aceste patru insule maĭ este o insulă. De la vale de acésta, atât la drépta cât și la stânga, este iarăși cataractŭ, și amŭ trebuitŭ sĕ tărâmŭ vasulŭ cu douĕ odgone. Despre aceeași parte, la patru verste de la cataractŭ, este o insulă; de la acésta la treĭ verste, altă insulă. Totŭ despre acea parte este pîriulŭ Cova; iar în dreptulŭ acestuia este Sivera Covinscaĭa, unde apa este iarăși foarte torențială, iar pe de lăturĭ munțĭ înalțĭ stâncoșĭ. Pe lângă riulŭ Cova sunt multe îurturĭ de Tungusĭ, iar pîriulŭ purcede din munțiĭ stâncoșĭ. Din sus de pîriul acesta, sunt iarăși îurturĭ de Tungusĭ, iar din susulŭ lorŭ la jumĕtate verstă de la insula precitată, o altă insulă. La stânga este Sivera Gorohova. Aice apa este fórte răpede și am tărâtŭ vasulŭ cu douĕ od-

góne. In dreptulŭ acesteĭ sivere sunt munțĭ marĭ și forte înalțĭ; ca stă la două verste de la gârla Cova, și are întindere de o verstă. La stânga este o insulă și în lața acesteia încă una, de la Sivera Gorohova la șése verste, iar până la cataractulŭ Abliscu o verstă.

Iuliŭ în treĭ decĭ și unu. Amŭ ajunsŭ la cataractulŭ Ablinscoe, care este de o jumĕtate verstă. Aice apa este forte răpede, căcĭ pe tótă albia luĭ Tunguscu sunt stâncĭ marĭ de care isbindu-se apa se face forte răpede și are valurĭ marĭ; este însă o pórtă și numaĭ pe aceea póte sĕ trécă un vasŭ, pe care trebue sĕ-lŭ tragă cu funiĭ, punêndu se la trĕba acésta maĭ toțĭ ómeniĭ, afară de cincĭ înșiĭ carĭ cunoscŭ pórta și sciŭ să îndrepteze vasulŭ. In dreptulŭ cataractuluĭ sunt munțĭ înalțĭ; iar maĭ în sus sunt nisce îurturĭ tungusce. Din sus de aceste, de la cataractŭ jumĕtate verstă, este o insulă. De a stânga este adăpostulŭ în care a ernatŭ Andreĭ Atanasiev fiulŭ luĭ Barbislov. Acesta, din ordinulŭ marelui Domnŭ mergea la cetatea Iakuțk, dar a petrecut érna aice fiindŭ că plecase din Ienisseisk după diua de Înălțare. Acéstă localitate este la o verstă de la insulă. Alăturĭ cu adăpostulŭ acesta este o gârlă, iar la drépta este o protocă, la distanță de o verstă de la adăpostŭ. De la protocă la două verste, la stânga, este o gârlă și în mijlocŭlŭ riuluĭ Tunguscu o insulă mare, la treĭ verste de la gârlă. Acéstă insulă este ca șése verste de lungă și are pe amândouĕ laturile eĭ maĭ multe insule. Despre stânga, de la gârla de sus la patru verste, maĭ sunt încă două gârle, după carĭ la alte două verste maĭ este una; iar după acésta la dece verste distanță, este iarăși o insulă. Din sus de acésta cu jumĕtate verstă, tot despre partea aceea, maĭ sunt două insule.

Augustŭ întâiŭ. De la cele două insule la jumĕtate verstă este o insulă lungă ca de o verstă și jumĕtate. La stânga este unŭ munte pietrosŭ forte înaltŭ, departe de insulă ca la o verstă și jumĕtate. Din susŭ de acest munte ca jumĕtate de verstă, este o Siveră, care ține ca o verstă. In dreptulŭ acesteia este un munte înaltŭ, la distanță de o verstă și jumĕtate de la Siveră, pe care amŭ trecut'o trăgêndŭ vasulŭ cu funiĭ, fiindŭ apa forte iute. Tot la stânga, de la muntele pĭetrosŭ la șése verste, este o gârlă, care se numesce Kironova. Se numesce astfelŭ fiindŭ că pe lângă dênsa locuia unŭ oare-care notabilŭ Tunguscu numitŭ Kiron. Din sus de gârlă la jumĕtate de verstă, este o insulă, iar de la acésta la patru verste, o gârlă numită Kesma de josŭ; iar maĭ înainte, la distanță de șépte verste este Kesma de sus: acésta cade în Tungusk pe treĭ gurĭ. In dreptulŭ Kesmeĭ de sus este o insulă lungă de treĭ verste, maĭ sus de acésta două insule maĭ micĭ; iar la drépta, de la insula mare la cincĭ verste, o altă insulă.

Augustŭ în două. Din jos de acéstă insulă sunt alte șése, micĭ și marĭ, apoĭ la distanță de o verstă o altă insulă, și la jumĕtate de verstă o alta. Tot în

partea aceea este o insulă ca de o verstă și jumĕtate, de la insula de mai sus la șepte verste; iar de la acesta inainte sunt o mulțime de insule, nu depărtate unele de altele și carĭ nu se mai pot numĕra, înșirându-se pĕnă la gura luĭ Ilimsck. De la insula (descrisă mai sus cu lungime de o verstă și jumĕtate) la distanță de optŭ verste, este o gârlă. Tot in partea stângă, de la gârlă la treĭ-spre-dece verste, este o altă gârlă.

Augustŭ în treĭ. La drépta luĭ Tungusca, de la gârlă la jumĕtate de verstă este incă o gârlă. Aicea este unŭ munte pietrosŭ și mare în formă de turnŭ saŭ stâlpŭ, numitŭ Livŭ, situatŭ la douĕ verste de la gârla de sus. Despre stânga, la distanță de o verstă de la stâlpĭ, este o insulă, apoĭ la jumĕtate de verstă o altă insulă; iar in urma acestorŭ insule, despre drépta, sunt iarășĭ multe insule marĭ, avêndŭ în dreptulŭ lorŭ munțĭ marĭ în formă de stâlpĭ saŭ turnurĭ; iar de la aceste turnurĭ saŭ stâlpĭ stâncose la optŭ verste este în mijlocŭlŭ Tungusculuĭ o insulă. De la insula acésta la nouĕ verste, este în mijlocŭlŭ riuluĭ o insulă lungă ca de douĕ verste; iar din sus de acesta la jumĕtate de verstă o altă insulă mare, ca de douĕ verste și jumĕtate. De-a stânga, de la insulă la o verstă și jumĕtate este unŭ munte forte înaltŭ avêndŭ formă de pĕrete zidită și dreptŭ, iar în dreptulŭ acesteia sunt incă câte-va insule. În acesta-șĭ parte este unŭ piriŭ numitŭ Cala, în dreptulŭ căruia, despre drépta luĭ Tungusca, este insula Gurgoctov, numită ast-felŭ fiindŭ-că pe dênsa locuia o dată tunguzul Gurgocta; iar piráulŭ acesta vine de-departe din hâlțĭ. Pe laturile luĭ locuescŭ mulțĭ tunguzĭ, carĭ facŭ comerțŭ cu blane de samurĭ și de alte animale, dându tributŭ marelui Domnŭ. Acestŭ piriŭ vine la o verstă de la munțiĭ pietroșĭ.

Augustŭ în patru. De la piráulŭ Cala la patru verste, despre stânga este o insulă, în dreptulŭ cărcia, despre drépta, este o altă insulă lungă de patru verste. În fațĭ cu insula, despre partea stângă, este unŭ munte pietrosŭ și dreptŭ ca un perete. Din sus însă de insulă, mai este una mare de șese verste, în dreptulŭ eĭ fiindŭ iarășĭ munțĭ stâncoșĭ cu forme de stâlpĭ saŭ turnurĭ. Despre aceeașĭ parte, la șepte verste de la munțĭ, este o gârlă, iar lângă dênsa douĕ adăposte de iarnă vênătorescĭ. Din sus de gârla acésta mai este o insulă nu mare, în derĕptulŭ căreia este o altă insulă stâncosă. Mai din sus de acésta ca unŭ pătrariŭ de verstă este o insulă mai micĭ; totŭ mai sus la jumĕtate verstă, o altă insulă, iar între acestea se vede malulŭ cela-l'altŭ. La drépta este o siveră, la douĕ verste de la insulă: iar la stânga, la distanță de patru-spre-dece verste, unŭ munte pietrosŭ pe lângă care apa este fórte torentuósă, și locuiŭ se numesce micul Bikŭ. În mijlocŭlŭ Tungusculuĭ este o insulă stâncosă înaltă, iar în dreptulŭ eĭ, despre stânga, délurĭ stâncóse pe lângă care apele sunt torentuóse, pe care le-amŭ trecutŭ târându-ne vasulŭ cu douĕ odgóne distanță de treĭ verste. De aice, la distanță de o verstă, în mijlocŭlŭ

riului Tungusciu este o insulă lungă de jumĕtate verstă, în dreptulŭ căreia este unŭ satŭ numitŭ Ucelgiul Iliscului.

Augustŭ în cincĭ. De la insula de sus la jumĕtate verstă, în Tungusciŭ, maĭ este o insulă lungă de doue verste; iar între aceste insule sunt stâncĭ marĭ de carĭ isbindu-se apa, se face fórte răpede. La stânga este o siveră peste tot riulŭ Tungusculuĭ, cu petre marĭ şi ape torenţiale. De la sivera acésta la jumĕtate verstă, totŭ la stânga, este o insulă: de la acésta la distanţă de doue verste, o altă insulă înaltă, stâncósă, în mijlocul Tungusculuĭ, lungă de o verstă: iar de la acestea înainte sunt maĭ multe insule, stându nu departe una către alta. La drépta este o gârlă la distanţă de o verstă de la muntele celŭ înaltŭ; apoĭ de la acéstă gârlă la cincĭ verste o altă gârlă lângă care este unŭ adăpostŭ ernaticĭ vénătorescŭ: apoĭ după acésta o altă gârlă, de la care, la distanţă de treĭ verste este o insulă în mijlocul Tungusculuĭ. Acolo apa fiindŭ torenţială ne-am urcatŭ cu ajutorulŭ funiilorŭ. La distanţă de sépte verste, în mijlocul Tungusculuĭ, este iarăşi o insulă, de la apele răpedĭ la doue verste. La drépta este stânca numită Nevan supt care tunguziĭ pescuescŭ, fiindŭ-că nicăirĭ pe riulŭ Tungusculuĭ nu este locŭ unde sĕ se prindă pesce maĭ cu abondanţă ca aicĭ. De la vale de stânca acésta, la doue verste de la insulă, este satulŭ Cernaia, de unde începe ţinutulŭ Tunguzilorŭ Ilimskĭ, carĭ plătescŭ dările împĕrătescĭ la Ilim. De partea stângă este stânca numita *Oborota*, pe lângă care apa este fórte torentósă: amŭ trecutŭ, ajutaţĭ de funiĭ, cu mare ostenélă. (Se numesce stânca acesta Oboroten, adică răsucită, fiindŭ-că nicĭ unŭ vasŭ nu póte trece înainte dacă nu se va târî înderĕtŭ.) De la stânca Nevan la optŭ verste spre drépta, este unŭ munte pietrosŭ înaltŭ, iarŭ din sus de acesta în mijlocul Tungusculuĭ o insulă pietrósă şi înaltă ca o movilă, care se chemă Losĭ; de la vale de acésta o altă insulă, iar din sus de acestea amândoue la jumĕtate de verstă altă insulă, şi apoĭ alta tot înaltă şi stâncósă, care se numesce tot *Losi*, pe lângă care apa este fórte răpede. La stânga este satulŭ Sizova, din susulŭ căruia, la distanţă de cincĭ verste de la insula Losi, curge riulu Carapcianka. La drépta este o insulă lungă de patru verste de la satulŭ Sisova la o verstă. De aicea la distanţă de sépte verste este satulŭ Badarma, în dreptulŭ căruia curge gârla Badarma pe care este şi móră.

Augustŭ în sépte. De partea stângă este unŭ Bik, unde sunt déluri marĭ, iar în rĭŭ stâncĭ, de carĭ bătêndu-se apele se facŭ fórte răpedĭ. Amŭ tirilŭ vasulŭ cu mare ostenélă şi cu funiĭ, întâmpinându aseminĭ dificultăţĭ maĭ până la gura riului Ilim. Riulŭ Tungusciŭ în acéstă regiune este fórte stâncosŭ şi maĭ îngustŭ de cătŭ în tótă întinderea luĭ. La stânga riului Tungusciu de la satulŭ Suzova la doue verste se varsă riulŭ Ilim cu cursŭ fórte liniştitŭ. Mergêndŭ pe riulŭ acesta în susŭ pe partea stângă este cetatea Ilimskioi. De la gura luĭ până la cetate călătoria pe apă este de treĭ sĕptămânĭ; iar când

apa este mare, călătoria se face în două săptămâni și mai puținu. Până la cetatea Ilim sunt multe sate rusescĭ și îurturĭ de tunguzĭ. Riulŭ Ilim vine de departe dintre munții stâncoșĭ; în elŭ cade, după cincĭ-spre-ḑece verste de distanță, riulŭ Turiga. De la gura riuluĭ drumulŭ se face pe uscatŭ, printre pietre până la piriulŭ Agara în două ḑile și două nopțĭ. Plutindŭ pe Tungusk, pe apă, de la Bik până la riulŭ Ilim sunt șépte verste. La drépta este o insulă mică în fața cărei sunt îurturĭ de Tunguzĭ la ḑece verste de distanță de la riulŭ Ilim; iar de la aceste îurturĭ la optŭ verste sunt iarășĭ îurturĭ de tunguzĭ.

Augustŭ în optŭ. De la îurturĭ la distanță de cincĭ verste, la drépta este o insulă în lungime de o verstă. De la acésta, la distanță de o verstă, în partea stângă, este o altă insulă. De aicĭ la distanță de o verstă și jumĕtate este o gârlă, de la care la două verste, este o insulă mică în mijlocul Tungusculuĭ. În partea stângă de la insula de maĭ sus la treĭ verste este iarășĭ o insulă lungă de o verstă și jumĕtate. De la insula acésta la treĭ verste, în mijlocul riuluĭ, este o altă insulă; iar puținu maĭ sus de acésta la drépta, la distanță de treĭ verste, alta. În urma acestia, totŭ la drépta este unŭ satŭ rusescŭ lângă unŭ piriŭ numitŭ Adutaika. Din sus de satulŭ acesta ca două verste este zaimistea (1) Ohotniculuĭ Davidka-Ilimskŭ-Iamskŭ. De la insulă la două verste și jumĕtate, de a stânga, este o protocă, pe care este cale de jumĕtate verstă. Maĭ în dărĕptŭ este o insulă mică iar la stânga o gârlă, la două verste de la protocă. De la gârla acésta la distanță de treĭ verste, o altă gârlă, iar de la acésta la distanță de o verstă, o insulă mică în mijlocul riuluĭ Tunguscu. În partea stângă o insulă și în dreptulŭ eĭ în mijlocul luĭ Tunguscu o altă insulă, de la gârla de sus la distanță de treĭ verste. În dreptulŭ acestorŭ insule sunt munțĭ marĭ și inalțĭ, fiindŭ despre drépta stâncoșĭ iar despre stânga nisipoșĭ. Din sus de insulele acestea este o gârlă de la care, până la cataractu Samansku, este o verstă și jumĕtate. În apropierea cataractuluĭ este o insulă în mijlocul Tungusculuĭ și la locul ácesta începe apa a se face forte torențială. În ḑiua acésta amŭ ajunsŭ la cataractulŭ Samaskoi, ne amŭ opritŭ la malŭ, ne-am coboritŭ de pe vasŭ toțĭ pe uscatŭ ca să uşurămŭ vasulŭ pentru ca să-lŭ putemŭ trage de pe uscatŭ pe apă în sus; căcĭ la cataractulŭ acesta multe vase se sdrobescŭ, iar riulŭ se întinde în lărgime ca treĭ verste, pe când cataractulŭ are lungime de patru verste.

Augustŭ în ḑece. Ne-am sculatŭ de dimineață la cataractulŭ Semascoi și am tiritŭ vasulŭ cu odgóne lungĭ trase de vre-o șése-ḑecĭ omenĭ ruși și tunguzĭ. Cataractulŭ ține cincĭ verste și jumĕtate: peste totŭ este presăratŭ cu stâncĭ forte marĭ carĭ facŭ apa forte răpede bătêndu-se de ele, iar valurĭ se rădică cât munțĭ, și despre ambele malurĭ sunt petre și stâncĭ inalte. Pe malulŭ stângŭ sunt treĭ îurturĭ de Tunguzĭ. Trasulŭ vasuluĭ a duratŭ de dimineță

(1) Ore care întindere de teritoriu; probabil locŭ de cultură. (Trad.)

până la amiadă-di. In mijlocul cataractului sunt două insule stâncóse, din cari una se chiamă Dolgoe, adecă lungă; iar din sus de aceste este o protocă, și mai în sus trei insule stâncóse. In dreptul acestora, la stânga, este gârla Semanca, iar din sus de acésta o insulă. Nicăiri pe riulu Tungusculu nu este locu mai utilu ca la cataractulu Semascoi, afară de cataractulu Padun.

Augustu în unspre-dece. Punêndu-ne iarăși pe vasu, am plecatu în aceeași di după amiadă-di. Și nu departe am mai dat peste unu cataractu care se numesce tot Semanscoi, fiindu-că acolo a locuitu odată Tungusul Seman. Acestu cataractu nu inghiață érna. De-a stânga este iarăși o siveră, fiindu-că pe totu luciulu Tungusculuĭ sunt stânci mari de cari bătêndu-se apele se facu torențiale. Am tîritu vasulu cu două odgóne. Din sus de sivera acésta este o insulă; de la gârla Semanca la două verste, de-a drépta și de-a stânga fiindu munții stâncoși în formă de stâlpi séu turnuri, apa se face fórte răpede. Locul acesta se numesce Bik. Am tîritu vasulu trăgându-lu cu funi și cu odgóne. Locul este fórte folositoru. De la siverâ sunt optu verste. Dealurile acele și răpedîciunea apelorŭ ținu o verstă și jumêtate. Din sus de Bik este iarăși siverâ; și aice ne-amu trasu iarăși cu două odgóne. Iar din sus de sivera acésta la stânga este o stâncă ripósă, iar la drépta lui Tungusculu o insulă, de la siverâ la jumêtate verstă. Iar în fața cu insula este o gârlă. Despre aceiași parte, de la gârlă la cinci verste, este o insulă; apoi după patru verste încă una mică; după șése verste altă insulă mică; după acésta la trei verste, despre drépta, este o gârlă de la care înainte cu șése verste este o insulă tot despre drépta Tungusculuĭ. La locul acesta sunt munți stâncoși și înalți, iar apa fórte răpede. Locul se numesce Bik. Vasulu l'am trasu cu două odgóne, de la insulă la nouă verste.

Augustu în trei spre-dece. La cinci verste de acolo în mijlocul Tungusculuĭ este o insulă mare; după acésta spre drépta, la două verste de la Bik, iară-și o insulă mică. În dreptul insuleĭ mari la stânga este o zaostrofcă, din sus de acésta, încă una; iar de la zaostrofcă la două verste sunt mai multe insule micĭ. Tot despre drépta este o gârlă, la jumêtate verstă de la insulă; apoi de la gârlă la jumêtate verstă o protocă, apoi o stâncă Bik unde apa este fórte răpede; și am urcatu cu odgónele la distanță de jumêtate verstă de la protocă. După locul acesta cu ape răpedi, urmézā mai multe insule nu depărtate una de alta. De la Bik la dece verste se mai varsă o gârlă despre drépta lui Tungusculu.

Augustu în patru spre-dece. De la gârla de mai susu la două verste, despre stânga, sunt două insule; iar în mijlocul lui Tungusculu o altă insulă de la cele de sus la o verstă și jumêtate. Aicĭ spre stânga este frumósa costă Koțevoi, numită astu-felu fiindu-că indigenii locului acela îlu numescu *Kos* saŭ *Koț*. Aicea și-a pusu tabăra dvoreaninul Tupiclin Hribonov, care a fostu trimisu

de la Moscova ca sĕ caute pe lângă cetatea Braţcoi şi pe alte locurĭ vine de aurŭ şi de argintŭ, când Tunguziĭ aŭ călcatŭ tabăra şi omorindŭ pe omenĭ aŭ prădatŭ totŭ. In dreptulŭ acesteĭ coste sunt în mijloculŭ Tungusculuĭ vr'o ḑece insule stândŭ nu depărtate una de alta şi avêndŭ maĭ fie-care mărime de câte o jumĕtate verstă. Dupĕ aceste insule, la distanţă de cincĭ verste, despre drépta riuluĭ, maĭ este o insulă, la capĕtulŭ căreia se isprăvesce costa cea frumosă. Despre acceaşĭ parte, de la capĕtulŭ cósteĭ la o verstă, nu departe de margine, sunt munţĭ stâncoşĭ forte inalţĭ în formă de turnurĭ, pe lângă carĭ apa este forte răpede; apoĭ de la stâncele acelea la şése verste, maĭ este în Tunguscu o insulă.

Augustŭ cincĭ-spre-ḑece. Despre malulŭ stângŭ, de la insulă la optŭ verste, curge pirâulŭ Vihareva. Acestŭ piriŭ vine de departe dintre munţĭ stâncoşĭ, prin carĭ locuescŭ mulţĭ Tunguzĭ şi neguţitorĭ, carĭ facŭ comerţŭ cu samurĭ, cu biberĭ şi cu alte soiurĭ de animale. De la insula acésta la cincĭ verste de-a dreapta şi de-a stânga sunt munţĭ stâncoşĭ în formă de stâlpĭ forte inalţĭ, în intindere de un-spre-ḑece verste şi maĭ bine. De la muntele acesta la douĕ verste despre marginea stângă, este o siveră, de la acésta până la Dălgov este o verstă şi jumĕtate. De acolo se începe răpeḑiciunea apelorŭ până la cataractŭ.

Augustŭ în şése-spre-ḑece. Am sositŭ la cataractulŭ celŭ lungŭ, care intr'adevĕrŭ este de şése verste; pe totŭ cuprinsulŭ riuluĭ Tunguscu sunt stâncĭ marĭ, de carĭ lovindu-se, apa se face forte răpede. Despre stânga sunt munţĭ, iar despre drépta pădurĭ, pe lângă care se târăscŭ vasele cu odgone şi cu mare ostenélă. Tótă ḑiua până în seră n'am pututŭ trece cataractulŭ, ci oprindu-ne la malŭ şi legândŭ vasulŭ cu lanţurĭ, am statŭ până a doua ḑi diminéţa.

Augustŭ în douĕ-ḑecĭ şi şépte. Am tiritŭ vasulŭ totŭ cu odgone marĭ până la amiaḑă ḑi. Iarna acestŭ cataractŭ inghiaţă. Spre drépta luĭ Tunguscu, de la cataractŭ la cincĭ verste, sunt douĕ insule, îndărătulŭ cărora este o zaostrofcă la distanţă de jumĕtate de verstă. In dreptulŭ insulelorŭ acestora de ambele părţĭ sunt munţĭ stâncoşĭ, inalţĭ. De la zaostrofcă la patru verste, despre stânga, curge unŭ piriŭ, iar de la acésta la douĕ verste este în Tunguscu o insulă, din susulŭ căreia urméză o serie de forte multe insule, carĭ nu se potŭ numĕra şi staŭ nu departe una de alta. Despre stânga, de la cea din urmă insulă la şése verste, curge piriulŭ Elovaia de la care, la distanţă de douĕ verste, este insula Berezovoi. Dupĕ acestea urméză maĭ multe insule, apoĭ vine riulŭ Semenca, care curge pe supt cetatea Ilimsk treĭ verste şi maĭ bine departe. De la riulŭ Semanca pénă la riulŭ Turiga, care este din susŭ de Ilimsk sunt optŭ verste. Pe o insulă, care vine la drépta este satulŭ luĭ Silna oriscu din Moscua, care vine la jumĕtate verstă de la riulŭ Semanca. De la

satulŭ luĭ Borisen la treĭ verste, totŭ pe malulŭ dreptŭ, vine satulŭ Iliina, seŭ alŭ soreluĭ. Intre satele acesteia sunt multe insule, carĭ se înșiră până dincolo de satulŭ Iliina la o verstă și jumĕtate.

Augustŭ în nouĕ spre-dece. In mijlocŭlŭ riuluĭ Tunguscu este insula Sosnovoĭ, de la insulele de maĭ susŭ la șepte verste; după acesta, urmézŭ maĭ multe insule carĭ nicĭ se potŭ numĕra fiindŭ-că staŭ una lângă alta. Dar afară de insula Sosnovoĭ, la prilucŭ, sunt maĭ multe insule micĭ pe carĭ nu sunt copacĭ marĭ ci numaĭ sălciĭ micĭ. De la aceste insule pĕnă la cataractulŭ Padun sunt douĕ verste și jumĕtate. De amĕndouĕ părțile riuluĭ sunt munțĭ stâncoșĭ forte înalțĭ. Legândŭ vasulŭ cu odgone marĭ, l'amŭ trasŭ în susŭ: când a venitŭ la o mare zalaștĕ (1) s'a opritŭ, apoĭ rumpĕndu-se și funia l'a luatŭ apa la vale în locŭ sĕ urce în susŭ.

Augustŭ în douĕ-decĭ. Prindĕndu-se vasulŭ și legându-lŭ iarăși cu odgone marĭ, l'am urcatŭ în susulŭ cataractuluĭ: dar când a venitŭ la a treia zalaștĕ, acolo unde se rupsese odgonulŭ, s'a înțepenitŭ pe o stâncă, și multŭ am muncitŭ ca să-lŭ desprindemŭ de acolo. Cu mila luĭ Dumnedeŭ și cu ajutorulŭ credinței și norocului mareluĭ Domnŭ, rădicândŭ vasulŭ de pe stâncă l'am îndreptatŭ pe apă cum se cuvine și am trecutŭ cu sănătate. In aceeași ḑi aŭ venitŭ la cataractŭ și vasele ce rĕmăsese în urmă: al dvoreninilorŭ și alŭ cazacilorŭ. Celŭ dintâiŭ deșertându-se pân'a nu intra în cascadă, l'aŭ trasŭ în susŭ, însă când a venitŭ la zalașca unde se înțepenise cel întâiŭ vasŭ, s'a înțepenitŭ și acesta; pentru acésta s'aŭ muncitŭ omeniĭ pĕnă în sĕră fără a-lŭ putea desprinde, așa că peste nopte nu s'a pututŭ scote de acolo cu nicĭ unŭ clipŭ.

Augustŭ în douĕ-decĭ și una. De diminĕță pĕnă la amiadă ḑi abia amŭ reușitŭ a cobori vasulŭ de pe stâncă, însă cu mare ostenélă, apoĭ l'amŭ trecutŭ din colo de cataractŭ téfără. Asemine scoserămŭ și vasulŭ Cazacilorŭ, fără nicĭ o smintélă. Maĭ anevoiosŭ locŭ ca cataractulŭ acesta de la Semansk și Padun nu maĭ este pe totŭ percursulŭ riuluĭ Tunguscu; maĭ alesŭ la intrarea din Semascoe, apa fiindŭ micĭ, trecerea este periculósă căcĭ peste totă gârla sunt stâncĭ marĭ și este numaĭ o singură pórtă îngustă, din care causă și vasele le facŭ anume strimte ca sĕ potă intra pe ea. Se numesce *Padun* (2) fiind că multe vase sparge; are întindere de o verstă și jumĕtate, și érna nu înghiață. Maĭ în sus de cataractŭ, pe malulŭ dreptŭ, este unŭ satŭ rusescŭ, dreptŭ care este o insulă în Tunguscu. și apoĭ alta maĭ mare la jumĕtate verstă de la cataractŭ, pe care sunt multe iurturĭ de Tunguzĭ. Am plecatŭ de

(1) Cuvêntulŭ de și pare a fi rusescŭ. nu se găsesce în dicționare; probabilŭ că e vorba de o cascadă. (Trad).

(2) Cuvêntulŭ însemnézŭ: cădere de apă, cataractŭ. (Trad.)

la cataractŭ în deseră, trecêndŭ pe lêngă o siveră care este despre stânga. unde apa este forte răpede, la două verste și jumĕtate de la cataractŭ. In dreptulŭ siverei este o insulă, iar în dreptulŭ acesteia sunt mai multe insule Acolo este și unŭ munte stâncosŭ care se numesce Graben. de desubtulŭ căruia apa este forte răpede. In față cu acesta, spre dreptа, este unŭ altŭ munte ce pôrtă acelașĭ nume, de la siveră la două verste, iar din sus de aceștĭ munțĭ este o insulă.

Augustŭ în două-decĭ și două. Am sositŭ la o cataractă numită Pianoi, adică bĕtă saŭ îmbătătóre, care este de o verstă și jumĕtate: peste tótă apa Tungusculuĭ sunt stâncĭ de care isbindu-se apa se face forte răpede. Amŭ trasŭ vasulŭ cu fumĭ și cu odgóne. In dreptulŭ acestuĭ cataractŭ pe partea dreptă munțĭ stâncoșĭ și înalțĭ. Cataractulŭ acesta se numesce Pianoi, fiind-că împrejurulŭ sĕŭ prin munțĭ se găsesce o plantă de care mâncându omulŭ o dosă de unŭ zolotnicŭ (1), saŭ unulŭ și jumĕtate, rĕmâne bĕtŭ o dĭ și o nópte și flecărește din gură maĭ multŭ de câtŭ unŭ omŭ îmbĕtatŭ de vinŭ. De la cataractŭ maĭ în susŭ cale de treĭ verste este o zaostrofcă: prin acesta amŭ eșitŭ la o protocă de la care este cale de două verste pênă la satulŭ Bezsonova, care este despre partea dreptă. Din susŭ de satulŭ acesta. totŭ despre dreptа, este iarășĭ o protocă ce ține cale de două verste. In aceastaș dĭ amŭ sositŭ la cataracta numită Pohmenoi, ale căreia ape sunt tot așa de răpedĭ ca la cataractulŭ Pianoĭ, cu diferință că zalafcele sunt maĭ micĭ și n'amŭ fostŭ siliți sĕ tragemŭ vasulŭ cu odgonele, căcĭ timpulŭ era bunŭ pentru plutire fiindŭ apele umflate. Cataractulŭ acesta ține o verstă, și de la protocă este departe iarășĭ de o verstă. Cataractulŭ Pianoĭ înghĕță érna. De la acestŭ cataractŭ la jumĕtate verstă este o protocă. Intre protocă și riulŭ Tungusca, la distanță de treĭ verste, este o insulă; iar de la acésta la jumĕtate de verstă este cetatea Braṭkoi. Astă-dĭ amŭ sositŭ și la acéstă cetate, care este situată pe malulŭ dreptŭ alŭ riuluĭ Tungusca pe unŭ locŭ planŭ. In interiorulŭ cetățiĭ este o biserică cu numele Prea Sfinteĭ Născătóre de Dumnezu Vladimiriska și vr'o două-decĭ de case locuite de cazacĭ. Pe lângă cetate curge riulŭ Oca, carele vine din câmpŭ, pe a căruia vale locuescŭ cultivatorĭ saŭ muncitorĭ de pământŭ țĕranĭ. Locuitoriĭ de pe acolo și din cetatea Braṭkoĭ riulŭ Tungusca îlŭ numescŭ Angara. De la cataractŭ la patru verste, pe stânga riuluĭ Angara, este satulŭ numitŭ Crasnaia, adică frumósa. Acolo aprópe este și mănăstirea Spaskoi, adică a salvatoruluĭ, de la satulŭ Crasnoi la cincĭ verste. Pe dreptа, de la mănăstire la distanță de o verstă, este satulŭ Vaschina, adică a luĭ Vasile, aședatŭ pe o insulă.

Augustŭ în două-decĭ și treĭ. Totŭ despre dreptа de la satulŭ Vaschina la

(1) A 96-a parte dintr'o livră rusescă. (Trad.)

jumĕtate de verstă, este o insulă ce are unŭ satŭ numitŭ Filipova, saŭ alŭ luĭ Filipŭ. Din josŭ de acestŭ satŭ la stânga este o bucată de pămêntŭ cultivabilă a cazaculuĭ Isak Pavlovŭ. Totŭ la stânga este o protocă, cu cale de douĕ-spre-dece verste. Despre partea dreptă a protoceĭ, in insula Rodianovo, este moşia luĭ Terente Raspotin fiŭ de nobilŭ de la Ieniseisk, intindere de douĕ verste şi jumĕtate de la locul unde se începe protoca. Despre partea aceea este satulŭ unuĭ cultivatorŭ ţĕranŭ numitŭ Chirilŭ saŭ Chirilcu, de la Raspotin la o verstă şi jumĕtate. Spre stânga este incă unŭ satŭ a luĭ Terente Raspotin Ieniseisk. Despre drepta riuluĭ Angara este o insulă numită Narataev, pe care este unŭ satŭ de ţĕranĭ plugarĭ, de la satulŭ Răsputinoi la cincĭ verste; dupĕ acésta urmĕdă o serie de maĭ multe insule nu depărtate una de alta. Despre stânga este unŭ satŭ numitŭ Kesma de la insula Narlataiev la douĕ verste; de aicea la o verstă şi jumĕtate este o gârlă numită Kesma, pe care este făcută o moră. Mergêndŭ de la satulŭ Kesma inainte sunt tot insule, aşa că marginea riuluĭ nu se vede; dar de la acestŭ satŭ la distanţă de cincĭ verste este unŭ satŭ numitŭ Ogorodnik, saŭ al grădinaruluĭ.

Augustŭ în douĕ-decĭ şi patru. Spre aceeaşĭ parte este satulŭ Kromilova pe lângă care trece o gârlă numită Mamir, de la satulŭ Ogorodnic la patru verste. La stânga, la distanţă de şése verste de la Kromilova, este satulŭ Sofronova, saŭ a luĭ Sofrone, lângă care curge unŭ pîrâŭ. De la satulŭ Sofronova la treĭ verste este o insulă mare in intindere de şépte verste. în faţa căreia este o zaostrofcă. De la insula acésta la o verstă şi jumĕtate, este satulŭ Suvorova. La drépta de la Suvorova la patru verste este o insulă lungă ca de cincĭ verste în faţa cărcia sunt maĭ multe insule micĭ.

Augustŭ în douĕ decĭ şi cincĭ. Spre stânga este Smaradinova de la insulă la treĭ verste. In dreptulŭ satuluĭ acestuia s'aŭ făcutŭ căutărĭ de mărgăritare, dar s'aŭ găsitŭ forte micĭ şi supţirĭ, şi numaĭ unŭ bobŭ câtŭ bobulŭ de mazăre. La stânga riuluĭ Angara, de la satulŭ Smaradinova la patru verste şi jumĕtate, este o protocă cu o intindere de douĕ verste. La o verstă de la protoca acésta este o insulă lungă tot de o verstă; de la acésta la douĕ verste, o altă insulă, apoĭ de la acésta la treĭ verste spre stânga este iarăşĭ o protocă. Din susŭ de acésta vinŭ treĭ insule de câte douĕ verste; apoĭ la distanţă de treĭ verste este o altă insulă, pe care pădure nu este. Din sus de acésta, la distanţă de treĭ verste, in mijlocul riuluĭ Angara, este o insulă mare, apoĭ la patru verste alta, apoĭ la jumĕtate verstă alta, la douĕ verste şi jumĕtate alta. De la insula acésta la distanţă de o verstă, pe malulŭ stângŭ al riuluĭ Angara, este zaostrofcă. In faţă cu zaostrofca la drépta este o insulă mică la distanţă de o verstă, apoĭ la stânga, de la zaostrofcă la o verstă, este o protocă; la douĕ verste maĭ inainte este o gârlă numită Boianca de josŭ,

de la care la distanță de patru verste este Boianca de mijlocŭ; apoĭ la distanță de cincĭ verste, Boianca de susŭ.

Augustŭ în doue-decĭ și șése. De la Boianca de susŭ la treĭ verste, la drépta, este o zaostrofcă; de la acésta la distanță de cincĭ verste în mijlocŭl riuluĭ Angara, o insulă stâncósă lungă de o verstă și jumĕtate; iar maĭ din susŭ o altă insulă lungă de o verstă; de la acésta la jumĕtate de verstă încă o insulă stâncósă, apoĭ la unŭ pătrarŭ de verstă de la acésta, încă una lungă ca de treĭ verste, înaintea căreia una micĭ. La stânga, la o verstă de la insula micĭ, despre stânga curge o gârlă în susulŭ căreia la o verstă este o insulă de jumĕtate de verstă. În fața insuleĭ acesteia este o gârlă de la care, la distanță de jumĕtate verstă, este o insulă micĭ. În sus de acésta la jumĕtate verstă este iarășĭ o insulă micĭ, iar la jumĕtate verstă de la acésta o zaostrofcă pe care este cale de jumĕtate verstă. Din sus de acestă zaostrofcă este o gârlă de la care, la distanță de o verstă, este satulŭ Novopasenih, pe lângă care curge o gârlițĭă, iar de aci la jumĕtate verstă în mijlocŭl luĭ Angara este o insulă micĭ.

Augustŭ în doue decĭ și șépte. De la insula micĭ la treĭ verste, de-a stânga, este o gârlă, la doue verste de la acésta, o altă gârlă,—la o verstă și jumĕtate, o insulă,—apoĭ de la acésta la o verstă o zaostrofcă. La o verstă de aice, se vĕdŭ ruinele unuĭ satŭ a luĭ Ilimscu Uĭejdu, apoĭ de aice la o verstă și jumĕtate o zaostrofcă,—de la acésta la doue verste satulŭ luĭ Ilimscu Uĭejdu, în fața căruia este o insulă. La stânga, satulŭ Potapova, saŭ a luĭ Patapiu, de la insulă la o verstă. Din sus de satŭ, iar de în jos de insulă, la drépta, o insulă numită Ogorodnicova, saŭ a grădinariuluĭ, care vine de la Potapova la doue verste. De aice la doue verste, la stânga, unŭ altŭ satŭ alŭ luĭ Ilimscu Uĭejdu, apoĭ de aicea la optŭ verste satulŭ Ilimscaĭa.

Augustŭ în doue-decĭ și optŭ. De la Ilimscaia la distanță de patru verste este unŭ satŭ care se chiamă totŭ Ilimscu Uiejdu,—apoĭ de la acésta maĭ în-sus încă unulŭ cu asemine nume. Aceste sate se numescŭ astŭ-felŭ fiindŭ-că tóte de o dată s'aŭ formatŭ. Din sus de acesta este o protocă, pe care este cale de treĭ verste. La distanță de o verstă de la protocă, despre drépta, este o insulă, iar în față cu acésta de-a stânga o zaostrofcă, până la care e cale de o verstă. La o verstă de acolo este satulŭ Novopasenih, alŭ luĭ Ilimscu Uĭejdu, apoĭ satulŭ Zadorina totŭ alŭ luĭ Ilimscu Uĭejdu, la distanță de doue verste de la cel de sus. Din sus de aice ca la jumĕtate verstă este o insulă lungă de o verstă, apoĭ satulŭ Serbacova, de la Zarodina la treĭ verste. Totŭ despre partea aceea este satulŭ Endina, de la satulŭ Serbocova la treĭ verste. Din josŭ de satulŭ acesta ca unŭ pătrariŭ de verstă, este o gârlă numită Enda de josŭ, iar maĭ sus de satŭ ca unŭ pătrariŭ de verstă Enda de sus. iar de la satulŭ Endina la distanță de doue verste, despre drepta luĭ Angara, o insulă.

La stânga, de la insulă la trei verste, este pîrâulŭ Uda, pe lângă care locuescŭ țĕrani plugarĭ și sunt multe îurturĭ de Braței; acestŭ pîrîŭ vine dintre munțĭ și de la el începe Balabanscoi Utejdu; pe lângă gura acestuĭ pîrîŭ sunt îurturile Brațcilor. De la acestŭ pîrîŭ la optŭ verste este o insulă.

Augustŭ donĕ-decĭ și nouĕ. De la insula de sus la șépte verste, de-a stânga luĭ Angara, este o protocă, pe care se face cale de treĭ-spre-dece verste. Tot de-a stânga, de la protocă la jumĕtate verstă, este o zaostrofcă, de la care la distanță de jumĕtate verstă sunt îurturĭ de Brațci. Iurturile Brațcilor sunt de piele. Eĭ se îmbracă ca Calmuciĭ. Eĭ aŭ totŭ felulŭ de vite: caĭ, vacĭ și oĭ. Din sus de îurturile aceste este o gârlă numită Elovaia; de la acésta la distanță de jumĕtate verstă este o protocă strîmbă, pe care e drumŭ de cinci verste. Dincolo de protocă sunt îurturĭ de Brațci. La drépta, de la protocă la verstă, este o insulă, apoĭ la jumĕtate verstă alta. La stânga este unŭ munte înaltŭ numitŭ Covriga, iar în dreptulŭ luĭ o siveră, în care apele sunt torențiale. De la insulă la o verstă, în dreptulŭ munteluĭ, sunt treĭ insule, apoĭ o protocă, de la munte la jumĕtate verstă. Făcêndŭ pe protocă cale de donĕ verste și înaintândŭ încă optŭ verste, se întâlnescŭ nisce îurturĭ de Brațcĭ.

Augustŭ în treĭ-decĭ. De la îurturĭ la șése verste, despre aceeașĭ parte, este o protocă strîmbă, iar la drépta o côstă numită Crasnoi, adică frumósă, la distanță de o verstă de la protocă. Despre aceeașĭ parte a luĭ Angara, la cinci verste de la côsta Crasnoi, curge unŭ pîrîŭ numitŭ Unga, care vine din câmpiĭ: pe valea luĭ, și maĭ alesŭ pe lângă gura luĭ, locuescŭ Brațcĭ, în îurturĭ. În dreptulŭ pîrîuluĭ Unga este o insulă numită Sosnovoĭ, iar din sus de acésta alte donĕ, din care una mare care se chiamă Conev, iar alta maĭ mică. La drépta este cetatea Balaganscoi, care stă pe malul rîuluĭ Angara. Ea este păzită de donĕ-decĭ de soldațĭ cazacĭ, și are donĕ case de țĕrani plugarĭ, dar biserică nu, fiindŭ cetatea prea mică. Aicea sunt ținuțĭ ca ostaticĭ câte doĭ din notabiliĭ locuitorilorŭ indigenĭ, Tunguzĭ și Brațcĭ, pentru ca sĕ nu se revolteze în contra mareluĭ Domnŭ. În fața cetățiĭ pe partea stângă a luĭ Angara este o câmpie; despre drépta este o protocă mică la donĕ verste de la cetate iar în dreptulŭ protoceĭ donĕ micĭ insule. Dupĕ acestea, despre drépta, este o protocă fórte mare pe care nu se călătorésce. Între protoca acésta și rîulŭ Angara, urmézŭ o insulă mare iar la drépta rîuluĭ o câmpie mare. În dreptulŭ acesteĭ câmpiĭ pe o insulă mare ce vine despre malulŭ stângŭ, la șése verste de la protocă, este o livadă minunată. Despre aceeașĭ parte, în dreptulŭ insuleĭ ceĭ marĭ, sunt nisce îurturĭ de iarnă ale Brațcilor, din josŭ de carĭ ca la jumĕtate de verstă este o protocă pe care nu se călătorésce.

Augustŭ în treĭ decĭ și unu. Despre drépta luĭ Angara sunt iarăși nisce îurturĭ de iarnă ale Brațcilor: din sus de acestea spre drépta este o insulă mică la distanță de dece verste. Din josŭ de insulă cade în Tunguscu o protocă

care înconjoră insula cea mare, și la locul acesta se isprăvesce capătul insuleĭ; dar la distanță de treĭ verste maĭ este una pe care sunt iurturĭ de iernă ale Brațcilor, cu întindere de patru verste; la distanță de cincĭ verste sunt iarăși nisce iurturĭ despre partea stângă. La distanță de o verstă de acolo este o gârlă în dreptul căreia e o insulă mare; la distanță de șepte verste o altă insulă în mijlocul riuluĭ Angara. La stânga este riul Camenca, lângă care este pusă o cetățuie numită Verholemskoie. Cărmuitorĭĭ, saŭ județului acesteĭ cetățuĭ se trimitŭ de la Ilim. Ea stă sus pe munte la locŭ frumosŭ. Ba! serică nu are, și într'însa nu locuiescŭ de cât optŭ cazacĭ.

Anulŭ 7184 Septembre întâiŭ. În mijlocul luĭ Angara este o insulă, la distanță de treĭ verste de la riul Camenca; de la acésta la patru verste despre drépta o altă insulă,—la cincĭ verste alta,—despre drépta la o verstă alta,—apoĭ la o verstă alta,—apoĭ la jumĕtate de verstă alta, cu întindere de două verste. În dreptul acesteĭ insule este o gârlă, iar din sus de acésta o alta,—apoĭ două maĭ micĭ,—apoĭ altele treĭ și maĭ micĭ, apoĭ încă una mică, iar la stânga la o verstă de la acésta insulă, este o câmpie cu întindere de șése verste. Pe acéstă câmpie sunt nisce iurturĭ părăsite ale unorŭ Brațcĭ, carĭ s'aŭ mutatŭ în altă parte. În dreptul acestuĭ câmpŭ sunt maĭ multŭ de dece insule, iar de la marginea câmpuluĭ la jumĕtate verstă, în mijlocul riuluĭ Angara, este o insulă cu lungime de șése verste. Despre stânga, de la insulă la o verstă și jumĕtate, este o gârlă; iar la drépta de la acéstă gârlă la patru verste o altă gârlă numită Belaia, saŭ alba, pe care se póte pluti: acésta vine de la câmpia pe care locuescŭ Brațcĭ și Tunguzĭ. În dreptul acesteĭ gârle sunt maĭ multe insule micĭ. De la gârla albă la patru verste, despre stânga, este unŭ satŭ, care se numește Olonca, pe lângă care trece o gârlă numită tot Olonca. De la satul Olonca la două verste, în Angara este iarăși o insulă.

Septembre în două. De la insulă la două verste despre stânga este o protocă; în dreptul acesteĭa la distanță de o verstă și jumĕtate, este unŭ munte înaltŭ pe lângă care apele sunt foarte torențiale. La stânga pe o insulă sunt nisce iurturĭ de Brațcĭ, la distanță de o verstă de la munte. Apoĭ de la iurturĭ, la distanță de o verstă despre partea stângă sunt două insule micĭ. La drépta este satul Mehaleva, pusŭ pe o insulă. Despre aceeași parte în dreptul satuluĭ este iarăși o insulă în care ferbŭ sarea locuitorĭĭ din Mehaleva, carĭ nu tolerézŭ pe altĭĭ la această întreprindere. De la satul Mehaleva la optŭ verste sunt nisce iurturĭ de iernă ale Brațcilor puse pe lângă protoca aceea, care merge până la cetatea Irkuțk. Despre stânga protoceĭ pe o insulă sunt iarăși nisce iurturĭ de Brațcĭ, de la cele de iernă la două verste.

De la două Septembre muscalĭĭ s'aŭ maĭ împuținatŭ din numĕrul mare care era în ziua când am plecat de la Ieniseisk: înaintea lor trebuie să-și arate cine-va dovedĭ, fără de carĭ nu póte să călătorescă nicĭ unŭ pătrarŭ de oră.

Despre stânga este unŭ munte înaltŭ, pe lângă care apa este forte răpede; am trebuitŭ sĕ urcămŭ vasele cu douĕ odgone. De la acestŭ locŭ torenţialŭ până la riulŭ Kitaia sunt maĭ multe protoce şi insule micĭ şi ape forte răpedĭ.

Septembre în treĭ. La stânga este riulŭ Kitaĭ care vine despre ţera Mungalilor şi de la Pietra, pe unde locuesc mulţĭ Braţeĭ. De la riulŭ Kitaia se vede Pietra Mungalilorŭ forte înaltă şi mare, de la care începe câmpia Mungalilorŭ. În dreptulŭ riuluĭ Kitaia, la stânga, sunt delurĭ forte înalte, iar până la cetatea Irkutk o mulţime de insule nu depărtate una de alta. La stânga riuluĭ Angara este o pietră forte înaltă pe lângă care apa este torenţială. Acéstă pietră se numesce Bik şi vine la cincĭ verste de la munţiĭ ceĭ înalţĭ. Ca sĕ trecemŭ pe lângă ea, ne-amŭ servitŭ cu odgone.

Septembre în patru. De a stânga este unŭ delŭ pietrosŭ forte înaltŭ numitŭ Bik, pe lângă care apa fiindŭ răpede, am tărîtŭ vasele totŭ cu odgone. Din susŭ de acestŭ Bik, la distanţă de cincĭ verste, este o protocă, după care la distanţă de alte cincĭ verste, unŭ altŭ munte înaltŭ şi stâncosŭ.

Septembre în cincĭ. La stânga riuluĭ Angara este riulŭ Kuda, care vine din câmpia locuită de ţĕranĭ plugarĭ şi Braţeĭ, iar la gura acestuĭ riŭ este o bucată de locŭ aparţinendŭ soldaţilorŭ din Irkutk. Tot de-a stânga, de la riulŭ Kuda la patru verste, este o protocă cu cale de o verstă şi jumĕtate. La drepta luĭ Angara este unŭ satŭ numitŭ Monastirska, saŭ mănastirescŭ, fiindcă din susŭ de elŭ este o biserică cu hramulŭ de Înălţarea luĭ Christosŭ, cu douĕ chiliĭ, cu doĭ fraţĭ rasoforĭ şi unŭ ieromonahŭ. De la mănăstirea acésta până la cetatea Irkutk este cale de treĭ verste. Am sositŭ în acestă ḑi la douĕ ore din nopte la cetatea Irkutk, care stă pe malulŭ stângŭ alŭ riuluĭ Angara, pe locŭ planŭ, forte frumosŭ zidită. În cetate sunt vr'o patru-ḑecĭ şi maĭ bine de case locuite de cazacĭ şi de negustorĭ. Pămîntulŭ împrejurŭ este cultivabilŭ şi fertilŭ, iar în cetate este şi o biserică închinată luĭ Pantelimonŭ Salvatorulŭ. Din susŭ de cetate la drepta curge riulŭ Irkut saŭ Irkutk, care vine despre câmpia Mungalilorŭ. De lângă acestŭ riŭ locuescŭ Braţeĭ şi Tunguziĭ, cuceriţĭ dar liberĭ, care, cu tóte acestea daŭ în cetate ostaticĭ dintre eĭ dreptŭ garanţie de supunere către marele Domnŭ. Braţeiĭ daŭ ca tributŭ către împĕrăţie, de fie care omŭ saŭ servitorŭ, afară de muerĭ, câte o piele de samurŭ saŭ douĕ.

Septembre în şépte. Pregătindŭ vasulŭ pentru călătoria pe mare, am plecatŭ pe la ameḑă-ḑi din cetatea Irkutk, totŭ pe riulŭ Angara. La drepta riuluĭ acestuia, de la o verstă şi jumĕtate este Zaimca (1) unuĭ Cazacŭ din Irkutk anume Ilie Mogutov. De aice la distanţă de o verstă este satulŭ Viatkina, iar în faţă cu satulŭ maĭ multe insule micĭ. De la satulŭ acesta ne-amŭ dusŭ pe o

(1) Probabilŭ *moşie* saŭ *cumătură* (Trad.

protocă cale de treĭ verste. De la Viatkina se vĕdŭ munţiĭ ceĭ marĭ cari sunt dincolo de marea Baikal, pe malurile eĭ, de pe cari nicĭ vara ninsórea nu se topesce. De la protocă la jumătate verstă, în mijlocŭlŭ riuluĭ Angara, este o insulă, — apoĭ de la acésta la treĭ verste treĭ insule, iar de la acestea la cincĭ verste, la stânga, satulŭ Bessenova.

Septembre în optŭ. Totŭ de-a stânga, de la Bessenova la doŭĕ verste, este satulŭ Uxusuĭcova, — apoĭ satulŭ Sciukina până la care ne am dusŭ prin protocă. De la Sciukina la patru verste, la drépta, am datŭ de satulŭ Cargapolova; la o verstă de aice este o insulă, — iar din susŭ de acésta ca unŭ pătrariŭ de verstă sunt maĭ multe insule micĭ, apoĭ una mare. În dreptulŭ acesteĭ insule este o protocă mică, a cărei cale este de doŭĕ verste. Din acéstă protocă am eşitŭ în protoca cea mare, pe care este cale de treĭ verste.

Septembre în noŭĕ. De la protoca cea mare la patru verste, despre drépta, este o insulă, iar din susŭ de acésta treĭ insule maĭ micĭ, în faţa cărora curge o gârlă numită Corolcova care isvorăsce din munţiĭ stâncoşĭ. De la acea gârlă la o verstă, iarăşĭ o insulă; iar despre stânga o gârlă, la o verstă şi jumătate de la insulă. De la acésta la cincĭ verste, de-a drépta, o insulă, — iar la stânga, la şése verste de la insulă, unŭ riuleţŭ torenţialŭ care se numesce Bistraïa, adecă răpede; de aceea se numesce şi *sivera*. În dreptulŭ acesteĭ sivere, de-a drépta, este unŭ munte fórte înaltŭ, iar de la Bistraïa la patru verste o curie.

Septembre în ḑece. De la curie la treĭ verste, de-a drépta, este o insulă, iar maĭ susŭ alta mică. Riulŭ Angara peste totŭ, de la Irkuţk până la mare, este fórte răpede. De la insulă la o verstă şi jumătate este o gârlă; iar la drépta luĭ Angara, de la gârlă la treĭ verste, este ultima insulă; iar din susŭ de acésta, ultima siveră, fórte iute, strânsă între munţiĭ înalţĭ departe numaĭ de treĭ verste de la mare. De la insula acésta se vĕdŭ munţiĭ de dincolo de mare, cari se vĕdŭ şi de la satulŭ Viatkina.

Septembre în unŭ-spre-ḑece. Am ajunsŭ la gura riuluĭ Angara, adecă la loculŭ unde se formézĕ elŭ din apele mareĭ Baĭcalsca. De ambele părţĭ ale acesteĭ gurĭ sunt munţiĭ înalţĭ, stâncoşĭ şi împăduriţĭ: iar gura este largă ca o verstă, şi apa din Baĭcal când se varsă în Angara vine cu mare răpeḑiciune. Munţiĭ de dincolo se vĕdŭ coperiţĭ cu ninsóre şi fórte înalţĭ. O margine a Baĭcalului se numesce *cultucă*, iar cealaltă margine este aşa de departe în cât nicĭ se vede. Baicalulŭ nicăirĭ nu este strimtŭ ca la gura acésta a luĭ Angara: nicĭ unŭ felŭ de limanŭ nu are, ci numaĭ stâncĭ răpóse şi petre; într'unŭ cuvêntŭ este spăimêntătorŭ, maĭ alesŭ pentru aceĭ carĭ vinŭ pentru prima óră pe aicea; peste totŭ locŭlŭ se vĕdŭ numaĭ stâncĭ, şi munţiĭ înalţĭ coperiţĭ cu zăpadă şi cu pădurĭ neresbătute. Ne-am opritŭ la marginea mărĭĭ până adoua ḑi fiindŭ şi timpulŭ contrariŭ.

Septembre în doŭĕ-spre-ḑece. Am plecatŭ trăgêndŭ cu lopeţile; şi când aŭ

ajunsŭ vasele în mijlocŭlŭ mărĭĭ s'a rădicatŭ unŭ vêntŭ mare din coste. Atuncea am trasŭ cu grabă spre interiorulŭ mărĭĭ, dar ne-a luatŭ vêntulŭ şi ne-a târîtŭ în riulŭ Pereemna, în care am intrat cătră sĕră. Iar vasulŭ dvoreninilorŭ a fostŭ împinsŭ de vênturĭ în riulŭ Vidriana, care de la riulŭ Pereemna e departe cale de o ḑi cu vêslele pe timpŭ liniştitŭ. Am statŭ în riulŭ Pereemna până în ḑiua de patru spre-ḑece Septembre. Atuncea am plecatŭ, apucândŭ calea spre riulŭ Missihu cu vêslele; dar până a nu ajunge acolo, avêndŭ âncă ca cincĭ verste de făcutŭ, s'a rădicatŭ iarăşĭ unŭ vêntŭ contrariŭ şi valurĭ marĭ; în cât am întorsŭ vasulŭ iarăşĭ spre riulŭ Pereemna şi puţinŭ a lipsitŭ de nu s'a isbitŭ vasulŭ de malŭ împinsŭ de valurĭ. Vasulŭ dvoreninilorŭ însă, care eşise din riulŭ Snesnoi pentru ca să se ducă în riulŭ Pereemna, unde avea de făcutŭ âncă ḑece verste şi maĭ bine până să ajungă, a fostŭ luatŭ de vêntŭ şi de valurĭ şi isbitŭ de malŭ. Nu s'a întâmplatŭ altă perdere de cât că i s'a ruptŭ cârma, pe care n'am pututŭ s'o dregemŭ. Atuncea ne-am datŭ josŭ din vasŭ şi am statŭ două ḑile pe locŭ; apoĭ am trimisŭ omenĭ pe lângă margine, adecă pe uscatŭ, la Pereemna, de-aŭ adusŭ de acolo pe josŭ maĭ mulţĭ omenĭ din soldaţĭ, cu ajutorulŭ cărora s'a târîtŭ vasulŭ afară pe malulŭ mărĭĭ de s'a reparatŭ. După aceea ne-am dusŭ la riulŭ Pereemna.

Septembre în şepte-spre-ḑece. Peste nópte a căḑutŭ zăpadă mare. În acéstă ḑi am plecatŭ de la Pereemna şi am mersŭ cu pânzele pe mare până la riulŭ Missihu. De acolo, în aceeaşĭ ḑi, am mersŭ totŭ cu pânzele până la riulŭ Manturihu, unde am masŭ peste nópte; nu puturămŭ înainta fiindŭ-că nu puteamŭ merge asupra vênturilorŭ carĭ băteaŭ cu furie.

Septembre în optŭ-spre ḑece. De la riulŭ Manturihu am plecatŭ spre baltă, care se numesce *prorva* şi în care am statŭ până în două-ḑecĭ-şi-una Septembre, fiindŭ-că se terminase provisiunile ce le avusesemŭ de la cetăţile Braţcu şi Ircuţk şi trebuea să se vêneze ceva pesce. Din baltă am plecatŭ cu tóte vasele pe mare, şi intraŭdŭ abia pe *Curghi* (1) a începutŭ iarăşĭ să ne bată vêntulŭ din contra întorcêndŭ vasele înderepţŭ, aşa că ne-am întorsŭ iarăşĭ în prorvă, unde am remasŭ.

Septembre în două-ḑecĭ şi unu. Am plecatŭ din prorvă cu vêslele spre riulŭ *Selenghin* şi neputêndŭ ajunge ne-am dusŭ pe *soruri* vre-o două-ḑecĭ verste şi maĭ bine. Se numesce *soră* partea de baltă ce se întinde de la malŭ până pe la mijlocŭlŭ mărĭĭ înămolită de *mêlŭ* (2), şi pe părţile pe carĭ se póte pluti sunt

(1) Neputêndŭ traduce acestŭ cuvêntŭ cu ajutorulŭ dicţionarelorŭ, credemŭ că este unŭ terменŭ de marină, localŭ, spre a desemna : *largulŭ mărĭĭ*. (Trad.).

(2) Cuvêntulŭ acesta este usitatŭ în Moldova în adevăratulŭ înţelesŭ alŭ rusescului *mel*. Maĭ a treĭa parte din marea Baicalŭ e cuprinsă de *mêlŭ*; de aceea când timpulŭ nu e favorabilŭ, trecerea este anevoiosă.

înfipte semnale de lemnŭ numite *carga*, și pe lângă acele semnale se merge cu vêslele.

Septembre în douĕ-ḑecĭ și dóuĕ. Am venitŭ la gura nouă a riuluĭ Senghel: se numesce gura nouă, fiindŭ-că cea veche era in altă parte. Riulŭ acesta are multe gurĭ pe care se varsă in mare, dar nu tóte sunt flotabile fiindŭ inămolite de nisipulŭ ce-lŭ aduce apa in răpeḑiciunea sa: ele se cunoscŭ numaĭ după cargele ce sunt infipte; alt-felŭ se confundă cu bălțile ce sunt in tóte părțile și nu póte cine-va fără călăusă se găséscă adevĕrata gură pe care sĕ pótă intra in riŭ. Dar despre riulŭ Senghelŭ vomŭ vorbi la loculŭ sĕŭ. Acuma sĕ descriemŭ marea Baicalsca.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
1945
GEORGE EMIL PALADE

Descrierea Mării Baicalsca.

Împrejurimile acesteĭ mărĭ, încependŭ de la gura riuluĭ Angara, carele se nasce din Baical şi ocolind'o până ĭarăşĭ la locŭlŭ acesta, nu s'aŭ vĕdŭtŭ nicĭ de ceĭ vechĭ nicĭ de ceĭ modernĭ geografĭ: aŭ scrisŭ despre locurĭ şi băĭţĭ multŭ maĭ micĭ iar despre Baicalsca, care este atâtŭ de mare, nu s'a memorisatŭ nimica. Acésta voimŭ aicea sĕ facemŭ.

Baicalulŭ se póte numi şi mare, fiindŭ-că din acesta ese marele riŭ Angara, care mărindu-se cu alte gârle şi riurĭ, cu riulŭ lenisseĭ împreună, cadŭ în Oceanulŭ celŭ Mare. Elŭ se maĭ póte numi mare, pentru cuvintulŭ că se unesce cu marea cea mare şi nu se póte âmbla de jurŭ împrejurŭ. Se maĭ póte numi mare, şi pentru aceea că după întinderea eĭ, după lungime, după lăţime şi după adâncime, este mare. Se póte însă numi şi lacŭ, fiindŭ-că apa luĭ este plăcută şi nu săratâ. Geografiĭ lacurile care aŭ apă dulce, chiar marĭ dacă sunt, nu le numescŭ mărĭ. Baĭcalulŭ însă, geografulŭ celŭ maĭ scrupulosŭ póte sĕ-lŭ numescă mare, fiindŭ-că lungimea luĭ este să plutéscă o corabie mare câte dece doue-spre-dece dile şi chiar maĭ multŭ, după cum este timpulŭ; lăţimea luĭ este ca să plutéscă doue dile acolo unde este maĭ strimtŭ, iar nicăirĭ în maĭ puţinŭ de o dĭ şi o nópte; adâncimea luĭ este ĭarăşĭ mare, fiindŭ-că adesea orĭ am mĕsuratŭ'o şi în multe locurĭ am găsitŭ maĭ multŭ de o sută stânjenĭ. Mărimea luĭ peste totŭ nu se póte calcula, fiindŭ-că de jurŭ împrejurulŭ luĭ sunt munţĭ înalţĭ pe cari zăpada nicĭ în timpŭ de vară nu se topesce. În mijloculŭ Baicaluluĭ este o insulă mare, care de jurŭ împrejurŭ póte mĕsura o sută de verste: se numesce Olchon şi este în centrulŭ lăţimiĭ. Odiniorâ acestă insulă a fostŭ locuită de Braţcĭ forte numeroşĭ, fiindŭ-că pe dînsa sunt şi delurĭ şi pădurĭ şi câmpiĭ; iar după ce aŭ fostŭ învinşĭ de Cazacĭ s'aŭ risipitŭ de acolo, în câtŭ acuma este pustie. Animale însă sunt de totŭ felulŭ şi multe în acestă insulă. Afară de acésta maĭ sunt şi alte insule micĭ, însă puţine. Domnescŭ marĭ furtune pe Baicalŭ, maĭ alesŭ tomna, fiindŭ-că elŭ în forma luĭ este ca unŭ paharŭ, înconjuratŭ de munţĭ stâncoşĭ, şi nicăirĭ nu rĕsuflă de câtŭ la locŭlŭ unde dă nascere riuluĭ Angara. În elŭ cadŭ însă multe riurĭ marĭ şi micĭ. Pe mărginile luĭ, maĭ peste totŭ, sunt stâncĭ şi maĭ alesŭ despre stânga mergêndŭ de la riulŭ Angara, din care causă vasele se sfăramă. Porturĭ forte puţine are, iar pescĭ de totŭ felulŭ, maĭ alesŭ Nisetrĭ şi Cegĭ sunt în forte mare abundanţă în apele luĭ. Numaĭ locuinţe sunt forte puţine împrejurulŭ Baicaluluĭ, afară de puţinĭ Tunguzĭ cari se nutrescŭ cu pescăria, fiindŭ-că pe lângă Baicalŭ nu sunt locurĭ de arătură. Pe lângă riurile ce se varsă în elŭ, locuiescŭ în bordeie saŭ în colibe, în cari petrecŭ şi

iérna, mulți vênători. Împrejurulŭ lacului sunt pădurĭ marĭ cu cedri și totŭ felulŭ de arborĭ. Apa este atâtŭ de limpede, în câtŭ se vede fundulŭ eĭ până la adâncime de maĭ mulți stânjinĭ, iar pentru bĕutŭ este forte plăcută și igienică. Lungimea acesteĭ mărĭ să întinde de la rĕsăritŭ spre apusŭ; sórele se înalță în ea până la unŭ gradŭ. Érna începe a îngheța, începêndŭ de la Sântulŭ Nicolae saŭ Bobotézŭ. Gheața, care ține până pe la Maiŭ, ajunge la grosime de unŭ stânjenŭ și maĭ bine; de aceea iérna umblă pe ea cu săniile, însă nu fără pericolŭ căcĭ adese-orĭ masa apeĭ vrêndŭ să rĕsufle, crapă și se facŭ gârle, late de câte treĭ stânjenĭ și maĭ bine. Iar apa atunceĭ nu se revarsă pe gheță ci curêndŭ se împreună ĭarăși cu buetŭ mare și cu poenele. Totŭ-d'auna iérna în Baicalŭ se aude suptŭ gheță vuetŭ mare ca de tunetŭ, care înfiorézŭ pe accĭ ce umblă maĭ alesŭ pe lângă insula Olcholn și pe lângă malurile despre muntĭ. Toțĭ aborigenĭ, Mongolĭ, Tunguzĭ și altĭ, Baicalului îĭ dicŭ în limba lorŭ: *Dalai* adică mare: dar numele de Dalai eĭ îlŭ daŭ la doŭe lacurĭ: Baicalului, și unuĭ altŭ lacŭ din care curge riulŭ Argunisŭ. Iar despre acesta vomŭ vorbi când vomŭ descrie riulŭ Argumi. Acuma întorcêndu-ne la Baical, câtŭ despre numele luĭ vomŭ dice că elŭ nu pare a fi russescŭ, ci i s'a datŭ după numele vre unuĭ aborigenŭ notabilŭ, care probabilŭ va fi locnitŭ pe acele locurĭ. Pe acestŭ locŭ, cu vase ușóre trecerea până dincolo se face într'o sĕptămână.

Acuma să descriemŭ cercululŭ eĭ de la gura riuluĭ Angara, căcĭ figura acestuĭ lacŭ se asemĕnă cu aceea a Măreĭ Albe care ese la Astrahanŭ și cu aceea a Mărĭĭ Negre care merge spre Constantinopole. Așa dar de la riulŭ Angara apucândŭ la drépta și mergêndŭ maĭ multe dile, băltĭ nu sunt, dar spre partea care se chémă Cultucĕĭ sunt numaĭ stâncĭ ascuțite; de aceea pentru vasele cele marĭ nu e cale ci numaĭ pentru cele micĭ, fiindŭ-că în casŭ de furtună mare vasele cele micĭ ușorŭ se potŭ trage la malŭ. Despre partea care se chiamă Cultucĕĭ este și unŭ riŭ care se numesce Cultucĕĭ: este și unŭ portŭ pentru vase. Cultucĕĭ se chémă marginea cea îngustă saŭ cupĕtulŭ Mărĭĭ Baicalsca. După riulŭ Cultuscoi saŭ Cultusnoi, la mare distanță cade riulŭ Snezuaĭa, saŭ zăpădosŭ, unde este și portŭ. Se numesce riulŭ acesta *zapadosa* fiindŭ-că pe valea luĭ și pre munțiĭ din prejurulŭ luĭ stă zăpada iérna și vara fără a se topi. De la Sneznaia cale de o dĭ pe apă, este alŭ treilea portŭ și riŭ care se numesce Vidrinaia; se numesce astŭ felŭ fiindŭ-că pe elŭ să vênézŭ multe vidre și bibere. Alŭ patrulea riŭ și portŭ este Pereemnaĭa, care se numesce astŭ-felŭ fiindŭ-că stă dreptŭ în rindŭ cu gura riului Angara, și aceĭ cari vorŭ să trecă marea în latŭ de la Angara, trecŭ pe acolo fiindŭ-că marea este îngustă forte. Alŭ cincilea portŭ și riŭ este Missihu, cale de o dĭ de la Pereemnaia. Alŭ șeselea riŭ și portŭ este Manturihu, de la Missihu cale de o dĭ. Pe lângă tote rurile acestea sunt adăposte de iérnă pentru Cazacĭĭ carĭ facŭ comerțŭ cu samurĭ. Alŭ

şeptelea portŭ este balta numită *prorva*, de la Manturihu cale de o ḑi. Acésta se numesce prorva, fiindŭ-că marea a ruptŭ malulŭ câtŭ o bătaĭe de săgetă şi s'a făcutŭ baltă; iar mărimea acesteĭa este ca de ḑece verste şi maĭ bine de jurŭ-imprejurŭ. In acéstă baltă cade unŭ riŭ forte mare care se chiamă Prorva. In acestŭ riŭ se prindŭ pescĭ forte mulţĭ, şi in totŭ anulŭ vinŭ de la Bratska şi de la Irkutk vase de incarcă pescărie. De la prorva acésta, la distanţă de treĭ verste, este Posolscoi-mis, adecă laculŭ ambassadoruluĭ: se numesce astŭ-felŭ fiindŭ-că la malulŭ de aice alŭ mărĭĭ s'a opritŭ in timpiĭ trecuţĭ o corabie in care călătoria unŭ fiŭ de boĭerŭ trimisŭ in ambassadă către Hanulŭ Mungalilorŭ, şi aicea l'aŭ ucisŭ neleginiţiĭ. De la malulŭ acesta este drumŭ pe uscatŭ, pe care se póte merge cu caĭĭ până la Selighinskia Zaimok şi până la insula Seleghinscoi. De-a drépta malului acestuĭa este o câmpie, unde locuescŭ Braţcĭĭ contribuabilĭ, carĭ rĕspundŭ dările la autorităţile din insula Seleghinscoi. Mergéndŭ însă pe prorvă in susŭ, este cale de o ḑi până la carga cea mare; iar cargă se numesce malulŭ formatŭ din mélŭ care se intinde departe in mare. Acolo apa este puţină şi carge sunt multe; şi cu mare ostenélă póte cine-va să trecă malulŭ acesta, fiindŭ-că nicăirĭ in marea Baĭcalsca nu este locŭ maĭ strimtŭ; căcĭ ca să trécă de ambele părţĭ ale cargeĭ sunt ca douĕ-spre-ḑece verste şi trebue să intrebuinţeze cărme şi funiĭ. După cargă este *sorŭ* mare, avéndŭ de jurŭ imprejurŭ maĭ multŭ de douĕ-ḑecĭ de verste; şi acolo la sorŭ, corăbiile le lasă priponite şi staŭ ca in limanŭ fără temă de furtuna de pe mare: căcĭ apele sunt micĭ in sorĭ, şi de aceea se unescŭ apele lorŭ cu ale mărĭĭ. De la loculŭ acesta ca să mergĭ pe sorŭ pe lângă mare până la gura nouă a riulŭĭ Selenga este cale de o ḑi. Aceştĭ sorĭ, cu tote că sunt marĭ, dar nu sunt adâncĭ: potŭ se stea corăbiĭ pe ele şi să arunce ancore, fiindu-că nu le ĭea furtuna de pe mare. Imprejurulŭ acestorŭ sorĭ, pămêntŭ uscatŭ şi lacurĭ nu sunt, de câtŭ numaĭ băltĭ in tote părţile.

De la gura riuluĭ Selenga până la pirăulŭ secŭ, este cale de douĕ ḑile, şi acolo este ĭarăşĭ lacŭ, iar de la pirăulŭ secŭ până la pirăulŭ Kika, cale de o ḑi: acolo este ĭarăşĭ lacŭ. De la pirăulŭ Kika până la pirăulŭ Turca, cale de cincĭ ḑile, şi ĭarăşĭ lacŭ. De la Turca până la balta Kutakin, cale de o ḑi, şi ĭarăşĭ lacŭ. Din acestŭ lacŭ cade in Turca o gârlă. De la laculŭ acesta până la riulŭ Maximiha, cale de o ḑi şi jumătate, şi ĭarăşĭ lacŭ. De la riulŭ Maximiha până la riulŭ Barbuzina cale de o ḑi, şi lacŭ. Riulŭ Barbuzan este mare, şi de la elŭ până la cetatea Barbuzinsk este cale de cincĭ ḑile. In cetatea acésta sunt soldaţĭ lenisseĭ, avéndŭ de comandatŭ unŭ dvoreaninŭ de la Moscua. Aicea vinŭ vase cu proviantŭ de la Ienisseisk, şi negutătorĭ pe mare; totŭ pe aicea ducŭ la Daurnu provisiunĭ pentru soldaţĭ şi negutitorĭ pentru marfă. Iar de la Barbuzinŭ până la Telebinsk şi până la Nerginsk, drumulŭ se face pe uscatŭ cu

cămile și cu caĭ, trecêndŭ peste munțĭ înalțĭ, printre stancĭ, pădurĭ și bălțĭ cu mare ostenélă.

De la Barbuzinsk până la cetatea Nerginsk, calea este de două sĕptĕmânĭ și maĭ bine. Până să vie de la malulŭ mărĭĭ prin mijlocŭlŭ eĭ, trecŭ cu mare fricĕ, fiindŭ-că apucă spre insula Olchon, și de acolo este cale de o ḑi; iar de la insulă până la Sfîntulŭ acrotiriu (1), unde începe largulŭ mărĭĭ, cu silă mare se trece într'o ḑi și jumătate; de aceea pe locurile acele multe corăbiĭ se strică. De la riulŭ Barbuzinŭ la Giverkuțk-Gumba este cale de două ḑile; iar Gumba ese din mare. De la Gumba până la riulŭ Ziriansca, unde este și unŭ adăpostŭ pentru ernatecŭ, cale de treĭ ḑile. De la riulŭ celŭ mare până la riulŭ Elencovoi, cale de o ḑi. Iar pe lângă tóte rîurile aceste sunt bălțĭ. De la riulŭ Elencovoi până la riulŭ Polovinnoi, cale de cincĭ ḑile, de la riulŭ Polovinoi până la Angara de susŭ, cale de treĭ ḑile. Se numesce *Angara de susă* spre a se distinge de riulŭ *Angara de josŭ*, care curge din Baicalŭ. Angara de susŭ este mare; lângă elŭ este o cetate mică, și multe adăpóste de iérnă negustitorescĭ și de ale Cazacilorŭ de la Ienissei. Acestŭ Angara cade în mare pe treĭ gurĭ. De la acestŭ riŭ până la riulŭ Cotughina, lângă care este o baltă, cale de două ḑile. De la riulŭ Cotughina până la marele riŭ Bugulḑeĭha, cale de cincĭ ḑile. Aicĭ este celalaltŭ cultucĭ saŭ margine a mărĭĭ Baĭcalsca. De la riulŭ celŭ mare Bugulḑeĭha până la Guba nisiposulŭ (?) cale de o ḑi: aice este o baltă.

De la acestŭ Gumba până la celalalt Bugulḑeĭha, unde este iarăși baltă, cale de o ḑi. De la riulŭ Bugulḑeĭha până la riulŭ Golousnoi, unde este baltă, cale de o ḑi. De la riulŭ Golousnoi până la gura luĭ Angara de josŭ, este iarăși cale de o ḑi. Aice se încheie descrierea ocolului mărei Baicalsca. Trebue să adăogămŭ că de la Angara celŭ de susŭ până la gura luĭ Angara de jos pretutindenĭ pe lângă mare sunt stâncĭ petrose, munțĭ înalțĭ și locurĭ înfiorătore, pe lângă care vasele adese-orĭ se strivescŭ. Despre Selenga, pământulŭ este josŭ, iar stânca aceea care merge pe lângă marea Baĭcal până la Angara celŭ de susŭ, începe de la marea oceanului *Boreal*, de la gura din drépta a riuluĭ Ienisseĭ prin care cade în mare, și merge pe lângă riulŭ Ienisseĭ și Tunguscu și Angara, și de acolo se îndreptézĕ și merge până în Oceanŭ, iar pe lângă mare trece ca unŭ părete; și nimenĭ nu póte sci capĕtulŭ saŭ marginea luĭ, și nicĭ póte să scie, fiind -că ghieșturile și furtunele nu lasă pe nimenĭ să călătorescă pe acolo. De multe orĭ s'aŭ făcutŭ încercărĭ ca să apuce prin Lena pentru cu să facă cercetărĭ, dar s'aŭ sfărîmatŭ vasele. Se ḑice că acéstă stâncă merge

(1) Fundŭ mare confusiune în textulŭ paginelorŭ acestora. n'amŭ pututŭ înțelege ceva să ḑică *acrotirion*. După Dicționarulŭ Gazi, pare a fi *cîrfulŭ unuĭ munte care se cobóră până în mare*. dar pentru ce să se ḑică *sfîntŭ*? (Trad.).

până la India apusenă, și chiar până la Lumea nouă. Dar despre stânca acesta și despre altele, vom vorbi la descrierea mareluĭ rĭŭ Amur.

La 22 Septembre al anuluĭ 7184 am venitŭ de la Baical, prin mijlocŭlŭ sorilor, la gura riuluĭ Selenga, care cade în mare pe șepte guri. Am trecutŭ gura cea nouă prin o protocă, pe care este cale de patru verste; apoĭ am eșitŭ la gura cea mare a riuluĭ Selenga. Acolo, despre partea stângă, este o insulă mică, și până acolo malŭ secŭ nu este, și este greŭ de mersŭ fiindŭ-că nu sunt conducătorĭ pentru cârme și pentru vêsle. Pe totŭ riulŭ Selenga circulațiunea e grea, căcĭ pe lângă altele, riulŭ se împarte în multe protoce și este forte răpede, ceea ce face ostenitore atâtŭ intrarea cât și călătoria pe elŭ. La stânga luĭ Selenga este o protocă, prin care se merge în riulŭ Selenga celŭ mare, de la insulă până la protocă fiindŭ două verste. În față cu protoca, de-a dreptа, este încă una mică, apoĭ o zaostrovcă pe care nu este drumŭ fiindŭ că are prea puțină apă și se află de la protoca mică la o verstă și jumătate. Despre aceeași parte sunt și nisce iurturĭ de Brațeĭ, de la care puținŭ maĭ la vale este zaimca unuĭ Cazacŭ Selinski, de la protocă la distanță de jumătate verstă. De la acestŭ locŭ începŭ a li malurĭ curate, și la dreptа este o câmpie pe care locuescŭ Brațeĭ indigenĭ supușĭ la dare. Aicea începŭ să se arate locurĭ cultivabile, pe curi potŭ să locuiască plugarĭ, fiindŭ pășunĭ, câmpiĭ și pădurĭ de totŭ felulŭ. De la zaimcă la o verstă și jumătate este o protocă; iar la dreptа alta mică care cade în mare, de la protoca de susŭ la o verstă. De la acésta la o verstă și jumătate, este încă una forte răpede, iar de la acésta până la riulŭ celŭ mare sunt ca șepte verste. Și am eșitŭ în marele rĭŭ Selenga, în dreptulŭ căruia, de-a stânga, este o insulă.

Septembre în două-deci și treĭ. La dreptа este unŭ Bik, pe lângă care apa este forte iute, la distanță de unŭ pătrarŭ de verstă de la insulă. De la Bik la treĭ verste, de-a dreptа, este o protocă mică și răpede, iar din susŭ de acesta ca la o verstă, alte două micĭ. Tot de-a dreptа, la distanță de șese verste de la cele două protoce, este unŭ satŭ alŭ Cazacilorŭ Briaski-Selinski, și în zaimcele aceste se cultivă multe bucate și se face multă pescărie. De la satŭ la jumătate verstă este riulŭ Cobanĭa, de la care la jumătate verstă este iarăși o protocă pe care nu se călătorește.

Septembre în două-deci și patru. De la protocă la șese verste, în mijlocŭlŭ riuluĭ Selenga, este o insulă, iar în fața acesteia, la dreptа, munțĭ înaltĭ, coperițĭ totŭ anulŭ cu zăpadă. De la insulă la o verstă și jumătate este unŭ munte înaltŭ și stâncosŭ. De la acelŭ munte la o versta și jumătate, în mijlocŭlŭ luĭ Selenga este o insulă; de la acésta la o verstă, alta. La stânga luĭ Selenga este iarăși unŭ munte stâncosŭ pe lângă care apa este răpede. Acolo am aruncatŭ ancora și am opritŭ vasulŭ. Acestŭ munte se chiamă totŭ Bik, iar în dreptulŭ luĭ este o insulă, de la cea de susŭ la două verste.

grădini unde se facŭ castraveții chitaicĭ, și usturoiŭ, și varză, și alte legume; iar alte semănăturĭ de grâne împrejurulŭ cetățiĭ, nu se facŭ. Nu departe de cetate însă, pe lângă riulŭ Cicoi care cade în riulŭ Selenga, sunt locurĭ arate și pământŭ grânoferŭ. Riulŭ Cicoi este mare și *Sudoraia* (?), și pe lângă elŭ sunt pădurĭ multe, din cari s'ar puté face cetate și corăbiĭ; elŭ curge de departe, de la movila din care isvorasce și riulŭ Ingoda, și pâriulŭ Onon. Locurile până la movila aceea, pe lângă riurile aceste, sunt locuite de Mungalĭ; iar pe lângă movilă locuescŭ Tungusĭ, carĭ nu plătescŭ dărĭ. Iar Cazaciĭ Selenginskĭ vinŭ până la movila acésta de vênézĕ samurĭ. Drumulŭ până la movilă se face pe uscatŭ în douĕ sĕptĕmânĭ și maĭ bine. De la cetate, la distanță de douĕ-spre-dĕce verste, în câmpie, este o baltă sărată, din care în totŭ anulŭ se estrage sare multă. Acuma s'a făcutŭ acolo o aședare anume pentru ca să ferbă sare. De la cetate ĭarășĭ la cincĭ-spre dĕce verste este unŭ lacŭ, în câmpŭ, în care se găsesce și se sapă unŭ felŭ de lutŭ, cu care se facŭ văpsele de felurite culorĭ. Cetatea Selingscoi este de la vale de cetatea Ienisseisk Voevoda, care trimite acolo dregătorĭ fiĭ de boerĭ: și acéstă cetate este maĭ bună de câtŭ tote cetățile de frontiĕră ale Siberiei; căcĭ semănăturĭ și grădinĭ de legume se facŭ de totŭ felulŭ, și e loculŭ caldŭ; apoĭ pescăriĭ sunt în tote părțile, pe Baicalŭ, pe riurĭ, pe bălțĭ, — liveḑĭ pentru fenețe destule. Pe lângă aceste, este probabilŭ că se va face și târgŭ mare, saŭ iarmarocŭ, căcĭ Impĕrăția Kitaieĭ nu e departe, precum maĭ josŭ vomŭ arăta (1).

Mungaliĭ locuescŭ de jurŭ împrejurŭ, peste totŭ loculŭ, în mare numĕrŭ. Eĭ facŭ comerțŭ cu Cazaciĭ, cărora la vêndŭ caĭ, cămile și alte animale, precum și totŭ felulŭ de marfă de Kitaĭa; iar de la Rușĭ cumpĕră samurĭ și alte lucrurĭ rusescĭ. În cetate sunt numaĭ rușĭ, dar puținĭ. Aice se isprăvesce impĕrăția Siberiei și se începe a Mungalilorŭ. Ginția acesta este forte mare: începe de la riulŭ Amurŭ, din câmpie, și se întinde între Kitaia și Siberia, până în țera Buharilorŭ și în Indiĭ. Tote câmpiile sunt de eĭ locuite, trăindŭ sub diferiți *taisa* (capĭ): aceĭ de pe lângă Kitaia sunt supușĭ aĭ Kitaițilorŭ, iar ceĭ ce sunt maĭ departe aŭ peste *taisalele* lorŭ comandantŭ pe Otiroia Soih Hamulŭ, carele acum domnesce.

Iar la cele spirituale aŭ pe marele Lama Catuhtan. De cetatea Selingscu eĭ nu sunt departe Cetățĭ și târgurĭ eĭ nu aŭ, ci locuescŭ în ĭurturĭ pe câmpiĭ, pentru nutrirea numeroselore lorŭ turme de vite. De la cetatea Selingscu plecândŭ ca să mergă la impĕrația Kitaieĭ fiulŭ de boerŭ Ivanŭ Porsenicov și negustătoriĭ Gavriilŭ Romanovŭ cu tovarășiĭ seĭ, și maĭ mulțĭ ostașĭ Selingski, în totalŭ patru-dĕcĭ și treĭ de inșĭ, cuvine-se se scriemŭ călătoria lorŭ la impĕrăția Kitaieĭ.

(1) O notă marginală, pote ologrăfă a autorului, dice că: aice se isprăvesce Impĕrăția Siberieĭ. (Trad.).

De la cetatea Selingscu aŭ plecatŭ la întâiŭ saŭ douĕ Octombre și aŭ mersŭ jumătate ḑi prin pădurĭ negre și câmpiĭ până la loculŭ ce se chiamă la *Cheĭ*, și aŭ masŭ într'o pădure cu multe varietățĭ de arborĭ, carĭ se chiamă: la *Cliuțĭ*. — Alŭ 2-lea conacŭ: aŭ mersŭ de la Cliuțĭ, prin pădurĭ și câmpiĭ, o ḑi întrégă până aŭ datŭ de o gărlă. — Alŭ 3-lea conacŭ: la distanță de o ḑi de la gărlă, aŭ datŭ peste unŭ riŭ numitŭ Bura, care curge de la movila Cicoiscova și cade în Orcon: de la Bura, după cale de o ḑi, aŭ ajunsŭ la riulŭ Ira, care curge totŭ de la movilă și cade totŭ în Orconŭ; pe lângă elŭ sunt numaĭ pădurĭ de sălciĭ. De la acestŭ riŭ se vede riulŭ Sera, care purcede totŭ de la movila Cicoinicov, și cade iarăși în Orconŭ; pădurĭ nu sunt. De la Sera într'o ḑi aŭ ajunsŭ la riulŭ Cara, care curge totŭ din movilă și cade totŭ în Orconŭ; pădurĭ nu sunt. De la riulŭ Cara la distanța de jumătate ḑi este gărla Bitighei, care curge totŭ de la acea movilă și cade în Orconŭ; de la r. Bitighei la jum. ḑi, curge r. Bora, vine de la Movilă și cade în Cara; de la r. Bora la distanță de o ḑi, gărla Dragdo, vine de la Movilă și cade în Cara; de la gărla Dragdo cale de o ḑi, gărla Noigoi curge de la Movila și cade în r. Tola. De la gărla Nogoi se vede gărla Ui, care vine de la movila Cicoiscovo și cade asemene în Tola. De la gărla Ui, cale de treĭ ḑile, gărla Borgadai, care curge totŭ de acolo și cade în Tola. De la gărla Borgadai, este, trecêndŭ prin mijloculŭ movileĭ ceĭ marĭ, unŭ micŭ riuleţŭ. Pe movilă sunt multe felurĭ de pinĭ și *listrenic* și alte felurĭ de arborĭ. De la acéstă gărlă se vede gărla Tola, unde șede Lama Catuhta: se numesce astŭ-felŭ fiindŭ-că acesta este superiorulŭ tuturorŭ popilorŭ Mungalĭ, precum este la noĭ Mitropolitulŭ. La loculŭ acesta elŭ (Lama) a ziditŭ unŭ altarŭ mare de pétră ca o cetate pentru idoliĭ seĭ. Pentru lucrarea acestuĭ altarŭ aŭ adusŭ meșterĭ de la Kitaïa, aduși pe riulŭ Tola. Puținŭ maĭ la vale de Katuhta este o cetate de pétră pustie, care ar avé nevoïe numaĭ de puține reparațiunĭ. Cetatea este fórte tare, fiindŭ-că Cutuhta doresce să aïbă pace cu ómeniĭ împĕrățieĭ și pe viitorŭ. In anulŭ 7173, elŭ venise ca solŭ cătră marele Domnŭ aducêndŭ și darurĭ; și credŭ că daca ar vedé marele puterĭ ale împĕrățieĭ aprópe de frontieră, nu va nega supunerea și ascultarea sa. Imprejurulŭ acestuĭ Cutuhta sunt maĭ multe miĭ de sacrificatorĭ (popĭ), carĭ nu aŭ femeĭ, nicĭ arme. Pe acestŭ Cutuhta ilŭ venerézǎ și-lŭ ascultă multŭ Mungaliĭ și toțĭ capiĭ lorŭ. Am rĕmasŭ acolo, pe lângă Cutuhta, câte-va ḑile, până ne-aŭ datŭ merinde și călăuzĭ. Se ḑice că nu departe de Cutuhta este unŭ munte cu vine de aurŭ, dar acésta nu este încă vederatŭ.

Iar riulŭ Tola curge despre rĕsăritŭ de la movilă de lângă obirșiile luĭ Ononŭ; și de la riulŭ acesta ca să mérgă cine-va prin Cliuciami și Cologiami e cale de ḑece ḑile până la câmpulŭ Gombei. Acestŭ câmpŭ pustiŭ, este glorificatŭ de geografiĭ toțĭ, fiindŭ-că începe din Indiĭ, merge prin imperiulŭ Chitaieĭ, și se

întinde departe spre Oceanulŭ borealŭ : capĕtulŭ luĭ nimenĭ nu-lŭ scie ; elŭ este ca o mare pe care nimenĭ nu locuesce, fiindŭ-că nicĭ hrană, nicĭ apă, nicĭ lemne nu sunt ; numaĭ pĕtră şi nisipŭ, iar mâncarea şi-o ferbŭ cu *orgalomă* (?). Pe acestŭ câmpŭ am mersŭ şĕpte dile fără sĭ dămŭ de lemne până la gârla Abuga. Aice este pază de frontiera a Kitaiţilorŭ contribuabilĭ aĭ Mungalilorŭ. De la gârla acésta ne am dusŭ pe câmpie până la cetatea Kitaieĭ numită Calga, călătorindŭ treĭ-spre-dece dile. Nu am găsitŭ lemne, ci numaĭ *volodţu*, *clinţi* şi *argală*. De la cetatea Calganŭ, la distanţă de o di bună, este riulŭ Harabulhasun. La cetatea Calganŭ i-aŭ reţinutŭ 45 dile, şi aŭ trimisŭ la câmpŭ ca să cerceteze de nu cumva aŭ venitŭ cu óste ; apoĭ i-aŭ întrebatŭ daca delegatulŭ vine de la marele delegatŭ, şi daca este rĕspunsŭ la scrisórea împĕratuluĭ lorŭ ; şi apoĭ i-aŭ lăsatŭ de s'aŭ dusŭ până la împĕrăţie, şĕse dile prin câmpie. In tótă întinderea acésta de locŭ sunt numaĭ soldaţĭ, cetăţĭ şi oraşe şi rĭurĭ marĭ. Cum s'aŭ dusŭ însă la împĕrăţie şi ce aŭ făcutŭ, se scie, căcĭ s'a scrisŭ despre acésta Mareluĭ Domnŭ la Moscua.

Călătoria de la cetatea Selingsk până la împĕrăţia Kitaieĭ s'a făcutŭ în douĕ spre-dece sĕptămânĭ, iar înderĕptŭ aŭ venitŭ în şepte sĕptămânĭ, fără să se oprescă. S'arŭ puté face călătoria şi maĭ răpede, daca s'arŭ puté călări şi nu s'arŭ opri de Kitaiţĭ. Mungaliĭ nicĭ o rĕutate nu facŭ omenilorŭ ce trecŭ prin împĕrăţia lorŭ, de cât le fură caĭi noptea. Riulŭ Selenga nu-şĭ are cursulŭ sĕŭ îndreptatŭ spre Kitaia, ci se sucesce departe spre drépta, şi în elŭ curgŭ rĭurile menţionate maĭ susŭ, şi altele. La drépta riuluĭ Selenga este unŭ rĕŭ numitŭ Kemnik, care curge din munţiĭ petroşĭ şi lângă care, la drépta luĭ, este Pétra de pază. De acolo veghiaŭ Mungaliĭ invasiunea Ruşilorŭ când lucraŭ la cetăţuie ; ea este de la riulŭ Ţicoĭa la nouĕ verste. Despre aceeaşĭ parte este riulŭ Zida, care vine de la Movila Baicaluluĭ ; acestŭ rĭŭ este totŭ atâtŭ de latŭ ca Ţicoĭa, este înconjuratŭ de pădurĭ şi se allă la douĕ-decĭ verste de la riulŭ Kemnik. De la acestŭ rĭŭ la 13 verste curge pĭriulŭ Bura, care vine de la valedespre rĕsăritŭ. din câmpiĭ şi cade în Orcon : e latŭ ca de duoĭ stînjenĭ marĭ, şi pădurĭ pe laturile luĭ n'are. Despre aceeaşĭ parte este riulŭ Ira, care vine despre rĕsăritŭ din câmpie, şi cade în Orcon : este largŭ ca de treĭ-decĭ stînjenĭ, curge printre pădurĭ şi e departe de riulŭ Bura ca şĕse verste ; în acesta curgŭ pîraele Tola şi Sara. La drépta riuluĭ Selenga este riulŭ Orcon, destulŭ de mare, care vine de departe din câmpiĭ şi cade în Selenga, avêndŭ pădurĭ multe pe lângă elŭ. De la cetatea Selingsk până la gura riuluĭ Orcon e cale de douĕ dile. In Selenga maĭ cadŭ multe alte rĭurĭ şi pîrae, încă necunoscute, fiindŭ-că Mungaliĭ nu lasă pe Cazacĭ să mergă maĭ departe de cât cincĭ dile, ca să nu alle obârşiile riuluĭ Selenga. Cu tóte aceste se scie că de la cetatea Selengski mergêndŭ douĕ sĕptămânĭ pe uscatŭ ajungĭ la o baltă mare numită Cosogorŭ, din care curge unŭ mare pîrĭŭ în Selenga, şi se crede că de acolo

se nasce Selenga și alte marĭ pîraĭe care vinŭ din bălțĭ. Balta aceea se dice că Mungaliĭ perecoțevațĭ abia potŭ s'o ocoléscă în treĭ lunĭ; se maĭ dice că împrejurulŭ eĭ sunt locurĭ de cultură iar în apele sale multŭ pesce. E probabilŭ că prin acéstă baltă se va găsi drum maĭ de a dreptulŭ spre împĕrăția Kitaieĭ. Riulŭ Selenga fiindŭ fórte mare, în susulŭ luĭ potŭ pluti până departe corăbiĭ marĭ. Este însă și unŭ altŭ drumŭ prin câmpie, care merge de la Irkuțk pe riulŭ Irkuțk în susŭ, unde acuma Cazaciĭ din Irkuțk zidescŭ o cetățuie nouă pentru ca să aducă la supunere și robie pe mulțĭ aborigenĭ; acelŭ drumŭ merge împrejurulŭ cultuculuĭ Baicaluluĭ, apoĭ pe câmpie, și cade departe în susŭ în Selenga, unde locuesce Tirois Sain Hanulŭ și alțĭ mulțĭ Mungalĭ, carĭ se ducŭ pe drumulŭ acesta când nu se potŭ duce pe mare din causa furtunelorŭ dincolo de Baical. Acuma fiindŭ-că nu departe de marea Baicalsca începŭ isvórele mareluĭ riŭ Lena, cuvine-se să-lŭ descriemŭ pe scurtŭ și pe acesta; căcĭ în totă împĕrăția Siberieĭ sunt patru riurĭ principale, marĭ și renumite: Obi, Ienisseĭ, Lena și Amurulŭ.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÎRGU MUREȘ GEORGE EMIL PALADE

Descrierea rîuluĭ Lena.

Rîulŭ Lena îşĭ ia nascere din piatra Baicalsca. Aprópe de obârşiile eĭ este cetatea Verholenski. Pe acolo trece rîulŭ spre nordŭ şi se măresce cu multele piraie ce daŭ în elŭ; căcĭ de la cetatea Ienisseisk, în susŭ pe rîulŭ Ienissei, pe Tungusk şi Ilim, până la cetatea Ilim, este cale de şése septămânĭ. Iar de la cetatea Ilimsk pe voloc până la *închinăciune* (?) şi pe rîulŭ Muka, este cale de douĕ ḑile. Iar de la *închinăciune* (1) în josŭ pe rîulŭ Muca, şi Kupa, şi Konta, şi Lena, pe alăturĭ cu gura rîuluĭ Kirengu, până la Ţuţuĭa, şi Vitimu, şi Elekmu, până la cetatea Iakuţk, iarăşĭ prin rîulŭ Lena, până la mare, treĭ sĕptămânĭ. De la cetatea Iakuţk până la rîulŭ Aldana, la trecĕtóre, pe uscatŭ, este cale de o sĕptămână; iar de la trecătóre până la adăpostulŭ de iarnă de la Verhoĭansca, este cale de patru sĕptămânĭ. După acésta, rîulŭ Iana. De la Verhoĭansca până la adăpostulŭ de la Zasiversca este cale de treĭ ḑile. Lângă acésta este rîulŭ Laihirca. De la Zasiversca până la adăpostulŭ de iarnă Alazeisca este cale de patru sĕptămânĭ. Lângă acésta este pîrîulŭ Alazeisk; iar de aice la rîulŭ Calim, până la adăpostulŭ mediŭ, cale de o sĕptămână. De la adăpostulŭ mediŭ, până la celŭ din susŭ, calea cu *narturĭ* (?) este de treĭ sĕptămânĭ. La aceste adăposte depunŭ jurăminte ostaşiĭ pentru dările împĕrătescĭ. Pe rîurile ce sunt pe lângă adăposte Ruşiĭ umblă cu trăsurĭ, neguţitoriĭ pe mare; iar la mare, de la cetatea Iakuţk, pe rîulŭ Lena. Din josŭ de Iakuţk, cade în rîulŭ Lena despre stânga rîulŭ Viliu.

De la gura rîuluĭ Viliu, mergêndŭ pe elŭ în susŭ treĭ septămânĭ, cade în elŭ despre drépta rîulŭ Barca; iar din susŭ de rîulŭ acesta ca o sĕptămână, despre malulŭ stângŭ alŭ rîuluĭ Viliu, ese focŭ, care primă-vara la debordarea apelorŭ se acopere de nu se cunósce, iar după ce apele se tragŭ foculŭ reapare ca maĭ nainte. Flacăra acestuĭ focŭ nu se vede, iar de se pune unŭ lemnŭ în elŭ se arde şi se preface în cărbune. Din susŭ de foculŭ acesta, pe rîulŭ Viliŭ în susŭ, la distanţă de douĕ ḑile, cade gârla Rosolnaĭa, de la care maĭ la vale apa clocotesce eşindŭ din pămîntŭ şi se varsă în acéstă gârlă. In loculŭ acela care se chiamă Kliuţi, adecă chieie, apa face spume ca zăpada, şi din ea se adună sare fiindŭ fórte sărată, până într'atâta că daca cade pe ceva sfîrăe ca foculŭ; iar la gustŭ este fórte plăcută şi nu supĕră pe omŭ.

Pe rîulŭ Lena în susŭ, pe lângă rîulŭ Olecma, alăturĭ cu gura rîuluĭ Niucţa,

(1) Cuvîntulŭ προσκύνημα din lecstŭ nu însemnéză decât: *închinăciune*. Fi-va óre nume de localitate saŭ de gârlă? nu se scie. (Trad.)

până la gura riuluĭ Tungura, calea pe vase uşore este de şése săptămânĭ; apoĭ totŭ în susŭ până la Daursk-volok, cale de o săptămână. La volok, lângă riulŭ Tughiru, este făcută pentru pază o cetăţuie numită Tughirsk. De la acéstă cetăţuie, târîndu-se pe stâncĭ şi pe lângă riulŭ Urca în josŭ până la riulŭ Amur, până la cetăţuĭa Lapkaeva-Daursk e cale de ḑece ḑile; iar prin târîre calea este forte anevoiósă. Acéstă cetăţuie Lapcaeva se numesce şi cetatea Alpeginscoe, fiindŭ-că în aniĭ trecuţĭ totŭ pe drumulŭ acesta prin acéstă târîre a venitŭ Cernigovski şi a făcutŭ cetatea Alpaginscoi: şi numaĭ riulŭ Lena este între riurile cele marĭ ale Siberieĭ carĭ se stăpânescŭ de omeniĭ mareluĭ Domnŭ, de la obârşiile luĭ până la mare. Iar obârşiile riurilorŭ Irticĭ, Obi, Ienissei, Amuru şi Selenga, tote se stăpânescŭ de némurĭ străine. Pe lângă riulŭ Lena era odată strimtorare de hrană; acuma însă lipsă nu este, căcĭ locurile locuinduse de mulţĭ Ruşĭ, aceştia aŭ făcutŭ multe semenăturĭ şi trimitŭ bucate la cetatea Iakuţk şi maĭ departe. Pământulŭ care este între riurile Lena şi Amurŭ este forte mare şi largŭ; unŭ délŭ mare este între ele, şi acestŭ délŭ începe de la Baical, merge până la Mare şi intră chiar în Mare departe; şi nimenĭ nu póte să-lŭ ocolescă nicĭ pe uscatŭ nicĭ pe Mare. Acesta este *acretiriulŭ* Mărieĭ, care de geografĭ se numesce *Canina* iar de aĭ noştrĭ *Obaţia*. De la acestŭ délŭ purcedŭ tote piraele, curgêndŭ pe de o parte unele în Amuru, iar pe partea cea-laltă în Lena; şi aicea pe délulŭ acesta şi pe văile apelorŭ sale se prăsescŭ samurĭĭ ceĭ maĭ bunĭ din totă Siberia, numiţĭ *Lenscaĭa*, *Daurskaĭa*, *Sabaţia* saŭ *Odinţoi*, carĭ se găsescŭ în mare numĕrŭ. Prăsirea lorŭ este favorisată de aceea că locurile sunt neumblate şi necunoscute, maĭ alesŭ împrejurulŭ mărieĭ. Pe acolo locuescŭ mulţime de popore de limbĭ diferite, din carĭ unele se servă şi cu praştiĭ, lucru ce nicăirĭ aiurea nu se vede. Samurulŭ este unŭ animalŭ forte minunatŭ şi plodicĭosŭ, care nicăirĭ nu se prăsesce decât în ţĕrile nordice, în Siberia. Maĭ cu semă pe lângă mare, unde sunt locurile geróse, se nascŭ ceĭ maĭ frumoşĭ; iar unde sunt câmpiĭ şi locurĭ calde sunt netrebnicĭ. Eĭ se fată câte cincĭ şi câte şése. Animalulŭ este drăgălaşŭ şi uxosŭ: frumuseţea pieleĭ luĭ începe odată cu zăpada; dupe ce se duce zăpada pĕrulŭ i se schimbă. Acesta este zodia, pe care Eliniĭ ceĭ vechĭ şi latiniĭ o numiaŭ *blana de aura* (toison d'or). Pentru pielea acésta argonauţiĭ elenĭ umblaŭ pe Marea Négră şi în susŭ pe riurĭ ca s'o caute, precum scriŭ istoriciĭ. Atâtŭ de ploditorŭ este acestŭ micŭ animalŭ, că este ca unu isvorŭ nesecatŭ. De aceea am scrisŭ atâtŭ de multŭ despre samurĭ, fiindŭ-că ceĭ maĭ bunĭ pe lângă Lena se nascŭ.

La cetatea Selingscoi ne-am dusŭ la 2 Octombre; şi mergêndŭ spre cetate printre maĭ multe iurturĭ de Mungalĭ ne-aŭ întâlnitŭ câte va cete armate, câte cincĭ şi câte ḑece, şi ne-aŭ întrebatŭ unde ne ducemŭ, căcĭ se temeaŭ de soldaţĭ. Le-am spusŭ că ne ducemŭ la cetatea împĕrătéscă ca să ne gătimŭ a merge

Descrierea riului Lena.

Riulŭ Lena îşĭ ia nascere din piatra Baicalsca. Aprope de obârşiile eĭ este cetatea Verholenski. Pe acolo trece riulŭ spre nordŭ şi se măresce cu multele piraie ce daŭ in elŭ; căcĭ de la cetatea Ienisseisk, in susŭ pe riulŭ Ienissei, pe Tungusk şi Ilim, până la cetatea Ilim, este cale de şese septămânĭ. Iar de la cetatea Ilimsk pe voloc până la *închinăciune* (?) şi pe riulŭ Muka, este cale de douĕ ţile. Iar de la *închinăciune* (1) in josŭ pe riulŭ Muca, şi Kupa, şi Konta, şi Lena, pe alăturĭ cu gura riuluĭ Kirengu, până la Ţuţuia, şi Vitimu, şi Elekmu, până la cetatea lakuţk, iarăşĭ prin riulŭ Lena, până la mare, treĭ săptămânĭ. De la cetatea lakuţk până la riulŭ Aldana, la trecĕtóre, pe uscatŭ, este cale de o săptămână; iar de la trecătore până la adăpostulŭ de iarnă de la Verhoĭansca, este cale de patru săptămânĭ. După acesta, riulŭ Iana. De la Verhoĭansca până la adăpostulŭ de la Zasiversca este cale de treĭ ţile. Lângă acesta este riulŭ Laihirca. De la Zasiversca până la adăpostulŭ de iarnă Alazeisca este cale de patru săptămânĭ. Lângă acesta este piriulŭ Alazeisk; iar de aice la riulŭ Calim, până la adăpostulŭ mediŭ, cale de o săptămână. De la adăpostulŭ mediŭ, până la celŭ din susŭ, calea cu *narturĭ* (?) este de treĭ săptămânĭ. La aceste adăposte depunŭ jurăminte ostaşiĭ pentru dările impĕrătescĭ. Pe riurile ce sunt pe lângă adăposte Ruşiĭ umblă cu trăsurĭ, negutitoriĭ pe mare; iar la mare, de la cetatea lakuţk, pe riulŭ Lena. Din josŭ de lakuţk, cade in riulŭ Lena despre stânga riulŭ Viliu.

De la gura riuluĭ Viliu, mergêndŭ pe elŭ in susŭ treĭ septămânĭ, cade in elŭ despre drépta riulŭ Barca; iar din susŭ de riulŭ acesta ca o săptămânŭ, despre malulŭ stângŭ alŭ riuluĭ Viliu, ese focŭ, care primă-vara la deborlarea apelorŭ se acopere de nu se cunosce, iar după ce apele se tragŭ focului reapare ca maĭ uainte. Flacăra acestuĭ focŭ nu se vede, iar de se pune unŭ lemnŭ in elŭ se arde şi se preface in cărbune. Din susŭ de focŭlŭ acesta, pe riulŭ Viliŭ in susŭ, la distanţă de douĕ ţile, cade gârla Rosolnaĭa, de la care maĭ la vale apa clocotesce eşindŭ din pămîntŭ şi se varsă in acestă garlă. In locŭlŭ acela care se chiamă Kliuţi, adecă chieie, apa face spume ca zăpada, şi din ea se adună sare fiindŭ fórte sărată, până intr'atâta că daca cade pe ceva sfĭrăe ca focŭlŭ; iar la gustŭ este fórte plăcută şi nu supĕră pe omŭ.

Pe riulŭ Lena in susŭ, pe lângă riulŭ Olecma, alăturĭ cu gura riuluĭ Niucta,

(1) Cuvintulŭ προσοκιγκα din tecstŭ nu insemnĕză decât: *închinăciune*. Fi-va óre nume de localitate saŭ de gârlă? nu se scie. (Trad.)

până la gura rîuluĭ Tungura, calea pe vase uşore este de şése săptămânĭ; apoĭ totŭ în susŭ până la Daursk-volok, cale de o săptămână. La volok, lângă rîulŭ Tughiru, este făcută pentru pază o cetăţuie numită Tughirsk. De la acéstă cetăţuie, târîndu-se pe stâncĭ şi pe lângă rîulŭ Urca în josŭ până la rîulŭ Amur, până la cetăţuîa Lapkaeva-Daursk e cale de ḑece ḑile; iar prin târîre calea este fórte anevoiósă. Acéstă cetăţuie Lapcaeva se numesce şi cetatea Alpeginscoe. fiindŭ-că în anĭ trecuţi totŭ pe drumulŭ acesta prin acéstă târîre a venitŭ Cernigovski şi a făcutŭ cetatea Alpaginscoi: şi numaĭ rîulŭ Lena este între rîurile cele marĭ ale Siberieĭ carĭ se stăpânescŭ de omeniĭ mareluĭ Domnŭ, de la obârşiile luĭ până la mare. Iar obârşiile rîurilorŭ Irticĭ, Obi, Ienissei, Amuru şi Selenga, tóte se stăpânescŭ de némurĭ străine. Pe lângă rîulŭ Lena era odată strîmtorare de hrană; acuma însă lipsă nu este, căcĭ locurile locuindu-se de mulţĭ Ruşĭ, aceştia aŭ făcutŭ multe semenăturĭ şi trimitŭ bucate la cetatea lakuţk şi maĭ departe. Pământulŭ care este între rîurile Lena şi Amurŭ este fórte mare şi largŭ; unŭ dĕlŭ mare este între ele, şi acestŭ dĕlŭ începe de la Baical, merge până la Mare şi intră chiar în Mare departe; şi nimenĭ nu póte să-lŭ ocoléscă nicĭ pe uscatŭ nicĭ pe Mare. Acesta este *acrotiriulŭ* Măriĭ, care de geografĭ se numesce *Canina* iar de aĭ noştrĭ *Obaţia*. De la acestŭ dĕlŭ purcedŭ tóte piraele, curgendŭ pe de o parte unele în Amuru, iar pe partea cea-laltă în Lena; şi aicea pe dĕlulŭ acesta şi pe văile apelorŭ sale se prăsescŭ samuriĭ ceĭ maĭ bunĭ din totă Siberia, numiţĭ *Lenscaĭa*, *Daurskaĭa*, *Sabaţia* saŭ *Odinţoi*, carĭ se găsescŭ în mare numĕrŭ. Prăsirea lorŭ este favorisată de aceea că locurile sunt neumblate şi necunoscute, maĭ alesŭ împrejurulŭ măriĭ. Pe acolo locuescŭ mulţime de popore de limbĭ diferite, din carĭ unele se servă şi cu praştiĭ, lucru ce nicăirĭ aiurea nu se vede. Samurulŭ este unŭ animalŭ fórte minunatŭ şi plodicĭosŭ, care nicăirĭ nu se prăsesce decât în ţĕrile nordice, în Siberia. Maĭ cu semă pe lângă mare, unde sunt locurile gerose, se nascŭ ceĭ maĭ frumoşĭ; iar unde sunt câmpiĭ şi locurĭ calde sunt netrebnicĭ. Eĭ se fată câte cincĭ şi câte şése. Animalulŭ este drăgălaşŭ şi uxosŭ: frumuseţea pieleĭ luĭ începe odată cu zăpada; dupe ce se duce zăpada pĕrulŭ i se schimbă. Acesta este zodia, pe care Eliniĭ ceĭ vechĭ şi latiniĭ o numiaŭ *blana de aurŭ* (toison d'or). Pentru pielea acésta argonauţiĭ elenĭ umblaŭ pe Marea Négră şi în susŭ pe rîurĭ ca s'o caute, precum scriŭ istoriciĭ. Atâtŭ de ploditorŭ este acestŭ micŭ animalŭ, că este ca unu isvorŭ nesecatŭ. De aceea am scrisŭ atâtŭ de multŭ despre samurĭ, fiindŭ-că ceĭ maĭ bunĭ pe lângă Lena se nascŭ.

La cetatea Selingscoi ne-am dusŭ la 2 Octombre; şi mergendŭ spre cetate printre maĭ multe iurturĭ de Mungalĭ ne-aŭ întâlnitŭ câte va cete armate, câte cincĭ şi câte ḑece, şi ne-aŭ întrebatŭ unde ne ducemŭ, căcĭ se temeaŭ de soldaţĭ. Le-am spusŭ că ne ducemŭ la cetatea împĕrătéscă ca să ne gătimŭ a merge

la Kitaïa cu deputaţiune, şi daca are cine va de vêndare calŭ saŭ cămilă, să le aducă la cetate. Ei aŭ ḑisŭ : «Nu credemŭ, căcĭ nicĭ-odată omenĭ aşa înarmaţĭ şi cu pantirĭ n'amŭ vĕḑutŭ.» Ei ne-aŭ însoţitŭ la cetate, unde am statŭ până la patru Octombre. Atuncea vĕḑêndŭ că Mungaliĭ nu aducŭ la cetate vite, amŭ trimisŭ soldaţĭ împĕrătescĭ ca să cumpere pe la Mungaliĭ depărtaţĭ, orĭ unde vorŭ găsi. Iar eŭ m'am întorsŭ îndĕrĕptŭ în aceeaşĭ ḑi la zaimcă, însă nu pe drumulŭ pe care ne-am dusŭ la cetate, ci pe altulŭ.

La şepte Octombre am venitŭ la zaimcă. De acolo am trecutŭ caiĭ, cămilele şi lucrurile dincolo de riulŭ Selenga. Acolo la Salasa amŭ locuitŭ până la treĭ Noembre. Soldaţiĭ împĕrătescĭ, întorcêndu-se din Mungalia cu caiĭ şi cu cămilele, ne-aŭ spusŭ că aŭ zăbovitŭ fiindŭ-că aŭ trebuitŭ să se ducă la locurĭ depărtate, până la Cikbenov — taisa pentru vite, pe carĭ le-aĭ cumpĕratŭ fórte scumpe : câte 20— 25 ruble şi maĭ bine cămila, iar caiĭ câte 7, 9 şi 10 ruble şi maĭ multŭ.

In ḑioa de patru Noembre ne-amŭ făcutŭ preparativele de călătorie, pregătindŭ şi sarcinele pentru cămile.

La cincĭ Noembre am plecatŭ de la cetate, şi am trecutŭ douĕ protoce. Apoĭ trecêndŭ riulŭ de ceea parte la stânga, am găsitŭ drumulŭ fórte rĕŭ, ḑeluri şi stâncĭ marĭ. Cu tóte acestea ne-am dusŭ ca optŭ verste, şi ne-am opritŭ pe malulŭ riuluĭ Selenga într'o livede, unde amŭ petrecutŭ nóptea.

La şése noembre ne-amŭ dusŭ pe aprope de riŭ, totŭ pe din susŭ de stâncă, şi amŭ trecutŭ riulŭ Itanţa, şi amŭ mersŭ ca şepte verste printre livedĭ. Apoĭ voindŭ să trecemŭ ceea-laltă stâncă de lângă malulŭ gârleĭ, n'am pututŭ cu nicĭ unŭ chipŭ, căcĭ apa era mare şi sloĭ de gliaţă marĭ. Ne-amŭ întorsŭ înapoĭ şi amŭ statŭ în livede până la optŭ Noembre aşteptândŭ să scadă apa. In timpulŭ acesta amŭ trimisŭ ómenĭ ca să observe cum amŭ pute trece acele stâncĭ, şi n'aŭ găsitŭ locŭ. Atuncea ne-amŭ decisŭ să trecemŭ riulŭ. Amŭ gonitŭ înaintea nóstră nisce taurĭ, carĭ, abia ajungêndŭ până la mijlocŭ, aŭ fostŭ luaţĭ de apă. Vĕḑêndŭ darŭ că nu putemŭ trece cu sarcinele ne-amŭ întornatŭ : taurii, pe câţĭ-va i-amŭ tîritŭ înapoĭ, iar câţĭ-va s'aŭ înecatŭ. In timpulŭ acesta aŭ venitŭ de la Nerginsk nisce Cazacĭ cu scrisorĭ de la Pavelŭ Sulghin, prin carĭ ne recomanda să ne ducemŭ la Kitaïa pe la Daurĭ, pe unde ne vorŭ pregăti care.

La nouĕ noembre amŭ trecutŭ dincolo de riŭ şi, după ce amŭ înconjuratŭ stâncele acele marĭ, amŭ trecutŭ iarăşĭ dincolo de apă şi amŭ mersŭ vre-o douĕḑecĭ verste prin livedĭ, pe Selenga în susŭ, şi ne-amŭ culcatŭ la gura riuluĭ Uda.

Noembre în ḑece. Amŭ mersŭ pe lângă riulŭ Uda, pe malulŭ stângŭ, trecêndŭ prin smîrcurĭ şi câmpiĭ, şi după ce amŭ trecutŭ o gârlă mică, ne-amŭ culcatŭ din josŭ de riulŭ Uda, de la conacŭ la douĕ-ḑecĭ şi cincĭ verste.

Noembre în unŭ spre ḑece. Ne-amŭ dusŭ totŭ pe lângă riŭ, prin livedĭ şi câmpiĭ şi ne-amŭ culcatŭ lângă acelaşĭ riŭ, de la conacŭ la unŭ-spre-ḑece ver-

ste. De acolo amŭ trimisŭ Cazacĭ de Narginsk la cetate ca să vestescă că venimŭ la cetatea Narginskoi, şi ca să pregătescă care, cămile şi caĭ pentru mergere. La acestŭ conacŭ aŭ venitŭ patru ómenĭ Mungorţĭ şi aŭ spusŭ că, aŭ auditŭ împuşcăturĭ şi de aceea aŭ venitŭ. După ce ĭ-amŭ tractatŭ cu bĕutură ĭ-amŭ lăsatŭ. Apoĭ de la acestŭ conacŭ până la cetatea Nerginsk ómenĭ de altă limbă n'amŭ maĭ vĕdutŭ.

Noembre în doŭĕ-spre-dece. Ne-amŭ dusŭ pe lângă rĭŭ, de la conacŭ treĭ-decĭ şi cincĭ verste, şi ne-amŭ culcatŭ. La locŭlŭ acela cade în riulŭ Uda o gârlă numită Turba, care vine din munţĭ stâncoşĭ.

Noembre în treĭ-spre dece. Ne-amŭ dusŭ totŭ pe riulŭ acela cincĭ-decĭ şi cincĭ verste, şi ne-amŭ culcatŭ. La locŭlŭ acela este unŭ câmpŭ largŭ ca de treĭ veste, iar după câmpŭ delurĭ cu pădurĭ diverse, iar locŭlŭ este fórte bunŭ şi sare multă, în cât maĭ bunŭ locŭ de branĕ ca pe lângă riulŭ Uda nicĭ că se maĭ póte dori. Lângă acestŭ rĭŭ este cu putinţă de a se construi cetate şi vase, şi locurĭ de semănăturĭ să se cultive.

Noembre în patru-spre-dece. Amŭ mersŭ totŭ pe lângă acestŭ rĭŭ, şi amŭ trecut riulŭ Onuhta, care cade în Uda, şi ne-amŭ culcatŭ lângă acestŭ rĭŭ, de la conacŭ patru-decĭ şi cincĭ verste.

Noembre în cincĭ-spre-dece. Ne-amŭ dus totŭ pe lângă rĭŭ ca patru-decĭ verste şi ne-amŭ culcatŭ.

Noembre în şése-spre dece. Ne-am dusŭ înainte până la ameḑădi. Apoĭ lăsândŭ riulŭ la drepta, amŭ apucat la stânga. Riulŭ Uda curge de sub délŭ, pe marginele luĭ Cazacĭĭ vênedă samurĭ, şi acuma la gura luĭ sunt adăpóste de iarnă pentru Cazacĭ. Ne-amŭ culcatŭ lângă gârlă, unde amŭ găsitŭ lemne multe, de la conacŭ cincĭ-decĭ şi cincĭ verste.

Noembre în şépte-spre-dece. Amŭ mersŭ peste câmpiĭ şi delurĭ micĭ, şi amŭ venitŭ la gârla Pogromnaĭa, care se numesce ast felŭ fiindŭ-că aice aŭ fulgeratŭ pe Mungalĭĭ nesupuşĭ în anulŭ 7173 (1665) Cazacĭĭ Daurskĭ şi Narginskĭ Danzoul din cetatea Bazinsk. Mungalĭĭ aceĭa se numescŭ Tombunuţĭ, făceaŭ marĭ supĕrărĭ ómenilorŭ împĕrătescĭ, şi eraŭ vre-o treĭ miĭ; dar după ce aŭ fostŭ învinşĭ la Pogromŭ s'aŭ risipitŭ departe, şi acuma şedŭ pe lângă riulŭ Ononŭ, în câmpŭ, de la gârlă patru-decĭ de verste.

Noembre în optŭ-spre dece. Amŭ mersŭ printre pădurĭ, délurĭ şi câmpiĭ, de la conacŭ 45 verste, şi amŭ venitŭ la bălţile Erarinsca, şi amŭ dormitŭ lângă balta Eravna, departe de cetate 8 verste. Din susŭ de balta acésta ca patru verste este marea baltă Ikum. Împrejurulŭ bălţiĭ Erumna sunt încă doŭĕ bălţĭ marĭ, avêndŭ fie-care unŭ cercuitŭ de doŭĕ-decĭ verste şi maĭ bine. In ele sunt ştiucĭ marĭ şi alte multe felurĭ de pescĭ. Ele se numescŭ: Erevinska mare, Erevinska de mijlocŭ şi Erevinska mică. Din ele curgŭ şi gârle carĭ se varsă în riulŭ Vitimŭ, pe lângă ale căruĭa malurĭ deluróse se vênéză samurĭĭ ceĭ maĭ

bunĭ din tótă Siberia. Iar riulŭ Vitimŭ cade în marele fluviŭ Lena. Cu vase nu se póte pluti pe elŭ până la gârle, fiindŭ-că sunt multe cataracte. Riulŭ Lena cade în Marea înghețată a Oceanuluĭ; dar despre acestŭ riŭ vomŭ descrie la loculŭ sĕŭ.

Noembre în nouĕ-spre-dece. Amŭ venitŭ la noua cetate Eravinscoi, iar carvanulŭ (1) l'amŭ trimisŭ dreptŭ pe drumŭ până la gârlă, de la cetate, distanță de treĭ-spre-dece verste, unde s'a culcatŭ. Cetatea Eravinscoi nu este de multŭ făcută, ci numaĭ de când aŭ învinsŭ pe Tunbunuți, pentru paza locuitorilorŭ supușĭ: sunt făcute însă numaĭ turnurile și vre-o șése case. Militarĭ sunt ca cinceĭ-spre-dece. Cetatea este situată între pădurĭ și bălțĭ, la locŭ frumosŭ, și póte cu timpulŭ se vorŭ face și locurĭ de cultură împrejurulŭ eĭ. A eșitŭ înaintea nóstră, la dece verste departe, comandantulŭ cetățiĭ și militarĭ ca 15 cu flamure, însoțiți și de vre-o dece Tunguși, carĭ ne-aŭ luatŭ și ne aŭ dusŭ în cetate, unde amŭ visitatŭ locuințele lorŭ. Cu timpulŭ cetatea acésta are să se facă mare, fiindŭ-că este într'unŭ locŭ unde potŭ să locuéscă multĭ omenĭ. De la cetatea Eravinscoi până la cetatea Irghensk este cale de o dĭ.

La douĕ-decĭ Noembre. Ne-amŭ dusŭ peste câmpiĭ, liveḑĭ și pădurĭ 35 verste, și amŭ statŭ de amŭ masŭ lângă unŭ riulețŭ.

Noembre în douĕ-decĭ și una. Ne-a întîmpinatŭ Cazaculŭ din Tobolsk ce fusese trimisŭ de la Zainca Selingsca la cetatea Nerginscoi pentru pregătirea podveḑilorŭ și a călăuzilorŭ. Elŭ era însoțitŭ de dece omenĭ pentru pază. De la cetatea Telenbinsk ne-a întîmpinatŭ unŭ fiŭ de boierŭ Daurŭ, care avea pe lângă sine cinceĭ-spre dece omenĭ cu flamure și vre-o dece Tunguși. Și amŭ masŭ la balțile micĭ, de la gârlă 48 verste.

Noembre în douĕ-decĭ și douĕ. Amŭ mersŭ totŭ prin pădurĭ până la Gorohova, de la bălțĭ 44 verste. Primăvara în locurile acele se facŭ marĭ noroie, iar iarna calea este pentru trăsurĭ de la cetatea Erevinsk până la cetatea Telebinsk; și acolo amŭ masŭ lângă balta. De la balta Gorohova până la cetatea Telbinsk, sunt 10 verste.

Noembre în douĕ-decĭ și treĭ. Amŭ plecatŭ prin pădurĭ și liveḑĭ. În acestă dĭ amŭ sositŭ la cetatea Telebinskoi și amŭ statŭ departe de ea ca jumĕtate verstă în *Solonțah* (?). În cetate ne-amŭ dusŭ pe la amĕḑă dĭ. Acésta stă de la vale de balta Telemba pe malŭ. În cetate este o capelă și treĭ-spre-dece case de Cazacĭ, alŭ cărora numĕrŭ se urcă la treĭ decĭ. Cetatea are și douĕ turnurĭ, unulŭ de aramă și unulŭ de ferŭ; ea este mititică. Împrejurulŭ eĭ locuitoriĭ Tunguși sunt supușĭ la dare, ca două sute la numĕrŭ și maĭ bine: impositulŭ lorŭ este câte cinceĭ samurĭ de capŭ, pentru care aŭ și zălogе date la cetate Acolo se vinde pânea câte jumĕtate rublă, adecă cetfertulŭ de grâŭ.

(1) Cuvîntŭ tătărescŭ, care de bună sémă corespunde cu vorbele *chirvanŭ* saŭ *caravana*. (Trad.)

Noembre în doue-decĭ şi patru. Amŭ plecatŭ de la cetatea Telebinsk pe la amĕdă-di, şi ca la treĭ verste departe amŭ trecutŭ riuletulŭ Conda, după care ne-amŭ dusŭ peste nisce delurĭ marĭ, şi amŭ masŭ lângă unŭ riuleţŭ, la 20 verste de la Telebinsk.

Noembre în doue-decĭ şi cincĭ. Amŭ mersŭ peste delurĭ marĭ şi pădurĭ apoĭ pe câmpia Cista, şi amŭ venitŭ la unŭ riuleţŭ limpede unde amŭ remasŭ, la treĭ decĭ şi cincĭ verste de la conacŭ. Iar riuleţulŭ Cista curge din munţĭ stâncoşĭ şi cade în riulŭ Ingoda.

Noembre în doue dceĭ şi şése. Ne-amŭ dusŭ totŭ preste pădurĭ şi delurĭ pe care sunt bolovanĭ marĭ, şi amŭ masŭ de la riulŭ Cista la 25 verste.

Noembre în doue-decĭ şi şépte. Amŭ călătoritŭ peste munţĭ şi delurĭ înalte şi amŭ masŭ lângă unŭ riuleţŭ, la 28 verste de la Coza.

Noembre în doue-decĭ şi optŭ. Ne-amŭ dusŭ totŭ pe locurĭ delurose şi câmpiĭ, şi ne-amŭ opritŭ la o baltă, după ce amŭ trecutŭ gârla Curginŭ, de la conacŭ verste cinci-spre dece.

Noembre în doue-decĭ şi nouă. Amŭ călătoritŭ peste delurĭ şi peste munţĭ, şi am masŭ lângă unŭ delŭ, la 20 verste de la conacŭ.

Noembre în treĭ-decĭ. Am călătoritŭ peste delurĭ de câmpie şi liveḑĭ, până a gârla Tolota. De aice până la cetatea Nerginsk nu sunt nicĭ delurĭ nicĭ pădurĭ. Amŭ masŭ acolo după ce amŭ făcutŭ cale de 35 verste peste delurĭ şi liveḑĭ. Gârla Tolota cade în r. Ingoda.

Decembre unu. Amŭ plecatŭ de la Tolota trecêndŭ peste câmpiĭ şi amŭ eşitŭ la riulŭ Ingoda, pe care trecêndu-lŭ ne-amŭ opritŭ ca să mânemŭ, după ce amŭ făcutŭ 40 verste.

Decembre doue. Amŭ călătoritŭ pe lângă riulŭ Ingoda peste câmpie, şi amŭ statŭ dreptŭ o insulă a riuluĭ Silca : se numesce ast-felŭ riulŭ, fiind-că Ingoda cade în riulŭ Ononŭ; iar Ononŭ vine din câmpia mungalică, pe unde şedŭ Mungalĭ; şi acelŭ locŭ se chiamă Silca, care va să dică împreunare, fiindŭ-că acolo se întâlnescŭ douĕ gârle; iar la gura acestorŭ gârle a fostŭ o cetăţue numită Silcoi; de la acesta a luatŭ numele riulŭ. De la Ingoda până unde amŭ statŭ, amŭ făcutŭ 35 verste.

Decembre treĭ. Pe lângă riulŭ Silca amŭ călătoritŭ peste câmpiĭ şi liveḑĭ, şi amŭ trecutŭ gârla Ciornocopca, care se numesce ast-felŭ fiindŭ-că lângă ea sunt nisce petre marĭ de moră lucrate, după care se vede că odată aŭ locuitŭ acolo Kitaiĭ. Lăsândŭ riulŭ Silca la drepta, amŭ apucatŭ spre stânga trecêndŭ peste delurĭ plesuve şi liveḑĭ; apoĭ amŭ venitŭ la riulŭ Nelgi, unde amŭ masŭ, la 55 verste de conacŭ. De aice până la cetatea Nerginsk sunt şése verste. Dar despre riurile Ingoda, Orconŭ şi Silca, se va vorbi maĭ la vale, la descrierea mareluĭ riŭ Amuru.

Decembre în patru. Amŭ trecutŭ prin liveḑĭ până dincolo de riulŭ Nargin. De

la cetatea Narginsk aŭ eşitŭ de ne-aŭ întimpinatŭ soldaţiĭ Cazacĭ cu armele lorŭ şi cu douĕ flamure, carĭ când ne-amŭ apropiatŭ şĭ-aŭ aruncatŭ puscele. Pe timpulŭ acela erauŭ în cetate mulţĭ Tunguzĭ şi Braţcĭ. Cetatea stă pe malulŭ stângŭ alŭ riuluĭ Narginsk pe locŭ planŭ. De la vale de ea cade riulŭ Narginsk în riulŭ Silca. In cetate este o biserică a Sfinteĭ Înălţărĭ, vre-o şese-decĭ case de locuitorĭ Cazacĭ şi cu 200 soldaţĭ, afară de vĕnătorĭ.

Decembre în nouĕ. Amŭ plecatŭ de la cetatea Narginsk şi amŭ masŭ lângă riulŭ Silca, de la cetate la douĕ sute de verste; şi îndată ce amŭ plecatŭ de acolo, amŭ trecutŭ riulŭ Silca dincolo, fiindŭ-că apa nu era mare.

Decembre în douĕ-decĭ. Ne-amŭ dusŭ totŭ pe lângă riulŭ Silca, care curge spre nordŭ, şi lăsându-lĭ la stânga, amŭ apucatŭ pe o gârlă care cade în Silca, şi de la gura gârleĭ acesteia amŭ apucatŭ la drepta spre rĕsăritŭ prin livedĭ şi pădurĭ, iar sĕra ne-amŭ culcatŭ lângă acestă gârlă, care de la conacŭ vine la 25 verste. Lângă acestă gârlă este probabilŭ că se vorŭ face locurĭ de cultură, fiindŭ-că în multe locurĭ sunt pădurĭ de mesteacănĭ. De la cetatea Narginsk maĭ este unŭ drumŭ maĭ dreptŭ peste delurĭ către riulŭ Uda: dar pe drumulŭ acela se merge cu caĭ uşorĭ, iar nu cu corovalium (1), fiindŭ delurĭ înalte şi loculuĭ mocirlosŭ.

Decembre în douĕ-decĭ şi unu. Ne amŭ dusŭ totŭ pe lângă gârla aceea puţinŭ, apoĭ lăsându obârşiile eĭ de-a stânga, amŭ apucatŭ spre drepta peste delurĭ şi pădurĭ, şi amŭ eşitŭ la obârşiile uneĭ alte gârle, iar de acolo iar la câmpie. Amŭ trecutŭ riulŭ Unda, pe care lăsându-lĭ amŭ eşitŭ peste câmpĭ la o altă gârlă care cade în Unda, de la conacŭ 35 verste, şi acolo ne-amŭ culcatŭ. Este drumŭ şi pe lângă riulŭ Unda, însă numaĭ pe josŭ, căcĭ drumulŭ de trăsură este fórte rĕŭ, şi cu greŭ merge chiervanulŭ. Riulŭ Unda nu este mare, purcede din munţiĭ stâncoşĭ şi cade în riulŭ Onon. Pe lângă acestŭ riŭ trăescŭ Mungalĭ.

Decembre în douĕ-decĭ şi douĕ. Amŭ mersŭ pe lângă acestŭ riŭ pe câmpie până la amĕdă-dĭ, şi lăsându gârla la drepta, amŭ mersŭ câte-va peste delŭ şi apoĭ iarăşĭ amŭ venitŭ la Unda, şi ne-amŭ culcatŭ în câmpŭ, pe o insulă a riuluĭ, de la conacŭ 45 verste. La loculuĭ acesta de amândouĕ părţile riuluĭ Unda şi pe delurĭ sunt marĭ.... (2).

Decembre în douĕ-decĭ şi treĭ. Amŭ mersŭ totŭ pe lângă riulŭ Unda până pe la amĕdă-dĭ, şi lăsându obârşiile luĭ la drepta, amŭ apucatŭ la stânga pe lângă acestaşĭ gârlă, de la conacŭ 38 verste, şi amŭ dormitŭ într'o livede. Pe delurile acele era puţină ninsóre, iar drumulŭ bunŭ pentru trăsurĭ.

Decembre în douĕ-decĭ şi patru. Amŭ mersŭ puţinŭ peste delurĭ şi pădurĭ, şi amŭ eşitŭ la unŭ riŭ numitŭ Gaitusmuran, pe lângă care amŭ mersŭ iarăşĭ puţinŭ, şi apoĭ ne-amŭ culcatŭ, de la conacŭ 35 verste.

(1) Sarcine carĭ se punŭ pe cămile şi pe caĭ; probabilŭ şi *caracana*. (Trad.).
(2) Lacună. Probabilŭ că lipsesce cuvîntulŭ δάση, ad. pădurĭ. (Trad.)

Decembre în douĕ-ḑecĭ și cincĭ. Ne-amŭ dusŭ pe lângă riulŭ Gaitimura, și amŭ statŭ la loculŭ ce se chiamă Cliuțĭ (chĭeĭe), de la conacŭ 20 verste. Riulŭ Gaitimura și obârșiile luĭ aŭ rĕmasŭ la drépta. Riulŭ acesta este mare, iar pe laturele luĭ trăescŭ Mungalĭ și Tunguzĭ.

Decembre în doue ḑecĭ și șése. Amŭ trecutŭ peste unŭ délŭ micŭ, și amŭ eșitŭ la Cliuțĭ, la obârșiile gârleĭ Biurța, de la Gaitimura la 29 verste, după care amŭ mersŭ iarășĭ pe câmpie. Pe lângă gârla Biurța lemne sunt fórte puține, numaĭ tufărișŭ micŭ și acela uscatŭ. Amŭ avutŭ ninsóre, gerŭ și mâncare próstă, fiindŭ-că lângă gârla acésta fusese tabără și merindele se stricase. Amŭ mersŭ pe gârlă până la marele riŭ Arguna, și de acolo ne amŭ dusŭ peste câmpĭ și peste délurĭ pleșuve.

Decembre în douĕ-ḑecĭ și șépte. Amŭ mersŭ totŭ pe câmpie pe lângă gârla Biurza, în care cadŭ multe alte riulețe pe de laturile eĭ. Maĭ la vale de aceste sunt peste totŭ loculŭ câmpiĭ și délurĭ pleșuve; numaĭ pe lângă gârlă este o pădure mică de sălciĭ verḑĭ. Gârla înghiață până la pămintŭ. De la conacŭ până aice 45 verste.

Decembre în douĕ-ḑecĭ și optŭ. Amŭ trecutŭ dincolo gârla Biurza, amŭ lăsat'o la stânga, și amŭ apucatŭ peste câmpie, prin mijloculŭ unuĭ délŭ pleșuvŭ lăsându-ne către riulŭ Arguni. Gârla Biurza cade pe o gură în Arguni, nu departe de loculŭ unde amŭ venitŭ. N'amŭ mersŭ însă pe lângă ea, fiindŭ-că drumulŭ merge la stânga departe; ci amŭ venitŭ și amŭ stat lângă Arguni pe o insulă despărțită prin o protocă de malŭ. De la conacŭ amŭ făcutŭ 30 verste.

Decembre în douĕ-ḑecĭ și nouĕ. Amŭ stat lângă riulŭ Arguni tótă ḑiua, ca să se odihnéscă vitele, ca să le maĭ adăpostimŭ și să le nutrimŭ, fiindŭ-că atâtŭ caiĭ cât și cămilele stătuse și ologise, în cât a trebuitŭ să le facemŭ papucĭ de papură. Lemne n'amŭ avutŭ de cât de salcie uscate; alt-felŭ de copacĭ nu eraŭ; apă și hrană însă destulă.

Descrierea Dalaiei și a riului Argunu.

Numele riului Argunu este barbarŭ ca și ale celorŭ-lalte riurĭ din Siberia: precum Angara își ia nascere din Baical, și acesta vine din marele lacŭ Dalaĭa; cursulŭ luĭ este despre sudŭ la nordŭ, fiindŭ-că și Dalaĭa este spre sudŭ. Elŭ are forte lungă întindere, așa că nimenĭ încă n'a calculatŭ lungimea luĭ de la gură până la începutulŭ luĭ din Dalaida. S'aŭ încercatŭ în aniĭ trecuțĭ nisce Cazacĭ să-lŭ percurgă, dar n'aŭ pututŭ să mérgă până în capĕtŭ fiindŭ că aŭ isprăvitŭ merindele și aŭ trebuitŭ să se întórne în derĕptŭ. Acestŭ riŭ este forte mare și adâncŭ, largŭ și lungŭ. în cât potŭ să plutéscă pe dînsulŭ vase cât de marĭ și de totŭ felulŭ: apele luĭ se dice că conținŭ pesce multŭ, ca tóte riurile carĭ vinŭ din bălțile cele marĭ. Pădurĭ pe lângă dînsulŭ nu esistă, decât micĭ crângurĭ de sălcĭĭ: maĭ departe însă de malurĭ, sunt dĕlurĭ înalte coperite cu pădurĭ de totŭ felulŭ de lemne, din care s'arŭ puté face și cetate și orĭ-ce felŭ de corăbiĭ; maĭ în susŭ însă sunt dĕlurĭ góle fără pădurĭ. Dalaĭa, după limba indigenilorŭ aborigenĭ, însemnéză mare. Cu tóte că aĭ nostri (adecă Rușiĭ) n'aŭ pututŭ să cunóscă bine acestŭ mare riŭ, totușĭ în fiecare anŭ Cazacĭ Daurskĭ și Nerginskĭ, călĕtorindŭ pentru comerțŭ, aŭ aflatŭ că lacŭlŭ acesta este forte mare, așa că de la unŭ malŭ nu se vede la celalaltŭ micĭ cu ochianulŭ, pre cândŭ la Baĭcal se vede de la unŭ malŭ la altulŭ. Indigeniĭ carĭ locuescŭ pe lângă elĭ spunŭ că micĭ unŭ anŭ întregŭ nu póte cine-va cu trăsura să-lŭ ocolescă. Acestŭ lacŭ se întâlnesce cu Oceanulŭ celŭ mare ca și Baĭcalulŭ. Din elŭ purcede riulŭ Argun care cade în Amur, și apoĭ împreună în Oceanŭ. Pădurĭ împrejurulŭ lacului nu sunt, fără numaĭ munțĭ înalțĭ goĭ. Împrejurulŭ luĭ locuescŭ taisale de Mungalĭ, fiindŭ-că sunt locurĭ de unde se estrage sare și producte pentru nutrimentŭ. Într'o margine a Dalaĭeĭ locuescŭ Mungalĭ supușĭ aĭ Kitaieĭ carĭ lucrézĕ pămîntulŭ și producŭ totŭ felulŭ de bucate. De acolo începe împĕrăția Kitaieĭ, și se dice că de la loculŭ acela până la împĕrăție arŭ fi cale de patru sĕptămânĭ, dar drumulŭ acela se vede că nu e regulatŭ, fiindŭ-că ómenĭĭ nostri ne-aŭ spusŭ că nimenĭ nu s'a dus pe drumulŭ acela. Iu laculŭ Dalaideĭ cadŭ multe riurĭ marĭ și micĭ, carĭ noĭ nu scimŭ cum se chiamă și de unde purcedŭ: numaĭ indigeniĭ cunoscŭ acésta. De la Dalaĭa cale de o ḑi, este o cetate mare de pétră, cu totŭ felulŭ de clădirĭ și case în ea, zidite de pétră și solide, care se dice că aŭ părăsit'o locuitorĭĭ toțĭ în timpulŭ uneĭ epidemiĭ de ciumă; din causa aceea și până astă-ḑĭ nu cutézĕ nime să se ducă în ea, ci numaĭ de departe o privescŭ; uniĭ ḑicŭ că din causa răsboiuluĭ s'a pustiitŭ. Adâncimea Dalaideĭ se vede că este forte

mare, căcĭ se vênéză în ea totŭ felulŭ de pescĭ marĭ şi micĭ, chiar şi balene, cari, după spusa indigenilorŭ, umblă primă-vara ca nisce corăbiĭ marĭ pe lacŭ stărnindŭ valurĭ marĭ şi vijeliĭ; de aceea indigeniĭ nicĭ cutézŭ să se depărteze multŭ de la malŭ, maĭ alesŭ că nicĭ aŭ vase marĭ, iar micĭ fórte puţine. De la cetatea Narginsk până la Dalaida, cu vase uşóre se póte merge în cincĭ saŭ şése dile. Vom lăsa însă laculŭ Dalaieĭ, fiindŭ-că numaĭ atâta scimŭ despre elŭ, şi ne vomŭ întórce la călătoria nóstră pe Argun.

Decembre în treĭ-decĭ. De la insula Argunsk amŭ trecutŭ Argunulŭ pe ghiaţă; amŭ maĭ trecutŭ unŭ délŭ din câmpie şi amŭ eşitŭ la unŭ micŭ riŭ numitŭ Habur. Pe când mergeamŭ s'a întorsŭ *crtaulul* (1) nostru şi ne-a spusŭ că se vĕdŭ în câmpŭ turme de caĭ şi de vite. Amŭ trimisŭ soldaţi ca să întrebe; eĭ însă s'aŭ opritŭ pe o insulă a riuluĭ de maĭ susŭ, unde eraŭ sălciĭ multe. Peste nópte aŭ venitŭ Cazaciĭ trimişĭ şi aŭ adusŭ unŭ Tunguz, spuindŭ că aŭ găsitŭ vre-o dece iurturĭ de păgânĭ, cari îndată ce ĭ-aŭ vĕdutŭ şi-aŭ luatŭ copiiĭ şi aŭ fugitŭ, fără să se opună cu armele: cu tóte aceste aŭ prinsŭ pe unulŭ care, la întrebările ce i s'aŭ făcutŭ, a réspunsŭ că elŭ este Tunguzŭ de némŭ tătarŭ, din populaţiunea supusă Mareluĭ Domnŭ, şi că aĭ sĕĭ locuescŭ în cetatea Nerginsk, unde şi elŭ voesce să se ducă. I-amŭ cerutŭ caĭ pentru podvóde, şi caĭ şi vite, ca să cumpĕrămŭ; elŭ a réspunsŭ că aĭ sĕĭ sunt puţinĭ, dar că aprópe de eĭ pe riulŭ Ganu sunt maĭ mulţĭ Tunguzĭ Namiaskinskĭ cari aŭ multe vite şi nu plătescŭ dare nimăruĭ, elŭ se va duce la dinşiĭ pentru ca să nu se sperie şi să fugă, iar noĭ să trimetemŭ pe cine-va din partea nóstră ca să se înţelégă despre acésta. Decĭ amŭ trimisŭ cu elŭ pe pedestraşulŭ nostru Tungusŭ (căcĭ de la cetatea Nerginsk luasemŭ ca pedestraşŭ pe tungusulŭ cargaginsk supusŭ alŭ Kitaiţilorŭ carele fiindŭ-că ucisese unŭ omŭ la o nuntă fugise la cetatea Narginsk, şi fără unŭ asemene omŭ nu puteamŭ călători) şi i-amŭ ordonatŭ să le spue că noĭ scimŭ greşéla lorŭ, că de multe orĭ s'aŭ revoltatŭ în contra mareluĭ Domnŭ, de aŭ ucisŭ şi ómenĭ: dar că noĭ nu venimŭ cu răsboiŭ, ci trecemŭ trimişĭ de marele Domnŭ, din partea împĕrătescieĭ sale mărirĭ, către Hanulŭ Kitaieĭ, de aceea să ne trimită eĭ podvóde şi *lafană*, adecă provisiunĭ de gură îndestule, pe carĭ noĭ le vomŭ cumpĕra, iară eĭ să nu aĭbă nicĭ o grijă. În aceeaşĭ nópte gratificându-lŭ cu banĭ şi cu bĕutură, i-amŭ datŭ drumulŭ împreună cu tunguzulŭ nostru pedestraşŭ ca să se ducă la Namiaskinskĭ. De la riulŭ Argunu până la Gaburu, amŭ făcutŭ douĕ-decĭ verste, şi amŭ masŭ.

Decembre în treĭ-decĭ şi una. Părăsindŭ riulŭ Gaburu, după cale de treverste amŭ ajunsŭ la unŭ altŭ pîriŭ care se chiamă *Terbula*, trecêndŭ prin câmpiĭ; iar pe valea pîriuluĭ acestuĭa sunt marĭ pădurĭ. Trecêndŭ dincolo de

(1) Avangardă, cercetaşŭ.

pîriŭ, amŭ datŭ peste o câmpie, în cale, la drépta riuluĭ Gana, este o cetăţueĭ de pămintŭ cu turnurĭ, iar în lăuntru acesteĭ cetăţuĭ o altă cetăţuĭe totŭ de pămintŭ, avêndŭ patru porţĭ largĭ de trecere: se ḑice că este zidită de Kitaiţĭ, şi că pe câmpia aceea sunt patru cetăţuĭ ca acesta, însă pustiĭ. Mergêndŭ de acolo pe unŭ dealŭ de câmpie, ne-amŭ lăsatŭ spre riulŭ Gana. Prin tote délurile şi pădurile ne pândiaŭ Tunguziĭ Namĭaskinski înărmaţĭ cu toroipane şi cu arcurĭ, şi când ne vedeaŭ işĭ rĕdicaŭ ĭurturile şi fugiaŭ cu turmele lorŭ departe, risipindu-se pe câmpĭ. Noĭ cu chirvanulŭ amŭ mersŭ în ordine şi cu atenţiune: căcĭ chirvanulŭ pe câmpie de departe se vede forte mare, iar escorta nostră pare a avé o mie de ómenĭ şi maĭ bine. Ne-amŭ dusŭ încetŭ până la riulŭ Gana 25 verste, după care ne-amŭ opritŭ la locŭ tare: apoĭ amŭ trimisŭ la dinşiĭ în câmpŭ ómenĭ ca să le vorbéscă; eĭ însă n'aŭ voitŭ să stea de vorbă cu noĭ, ci aŭ fugitŭ. In ḑioa aceea aŭ venitŭ la tabĕră tunguzulŭ nostru pedestru şi tungusulŭ de erĭ, şi unŭ alŭ treilea, carĭ ne-aŭ spusŭ că aŭ vorbitŭ cu tunguziĭ Namiaskinski ca să nu se temŭ, după cum le spusesemŭ eŭ; eĭ însă n'aŭ creḑutŭ, ci staŭ sub arme: şi în adevĕrŭ iĭ vedeamŭ cum staŭ pe delurĭ înarmaţĭ şi ne pândiaŭ. Atuncĭ amŭ trimisŭ la eĭ pe tunguzulŭ nostru pedestraşŭ ca să stea la dinşiĭ ca ostatecŭ, până vorŭ veni eĭ la noĭ. Eĭ însă s'aŭ intorsŭ să ne spue că pe dinşiĭ nu-ĭ credŭ, ci să trimitemŭ la eĭ ca ostatecĭ din Cazaciĭ noştri. Ne-amŭ conformatŭ cu cererea lorŭ, şi după ce Cazaciĭ ce amŭ trimisŭ aŭ rĕmasŭ acolo, aŭ venitŭ din eĭ treĭ inşĭ carĭ ne-aŭ spusŭ ca să nu ne supĕrămŭ daca nu ne-aŭ creḑutŭ, fiindŭ-că eĭ se sciŭ greşiţĭ către marele Domnŭ: că el s'aŭ hotăritŭ de multe orĭ se dea tributŭ mareluĭ Domnŭ, că aŭ şi datŭ, şi că totŭ pentru tributŭ aŭ creḑutŭ că vine oste asupra lorŭ, şi de aceea aŭ fugitŭ cu femeile şi cu copiiĭ lorŭ; acuma însă vĕḑêndŭ că mergemŭ cu ambasadă, avêndŭ chirvanŭ cu cămile şi cu marfă, ne credŭ; dar de o camdată cerŭ să-ĭ lăsămŭ să se ducă la aĭ lorŭ maĭ curêndŭ, căcĭ le tremură femeile şi copiiĭ de frică în câmpŭ, şi adoua ḑi vorŭ reveni. Atuncea i-amŭ lăsatŭ pe eĭ, şi eĭ pe Cazaciĭ noştri, spuindu-ne că ómenĭ înarmaţĭ cu arcurĭ sunt nu departe de noĭ în bărcĭ, iar femeile şi copiiĭ sunt maĭ departe fiindŭ-că tótă nóptea aŭ fugitŭ. Adoua ḑi aŭ venitŭ la conaculŭ nostru ómenĭ maĭ bunĭ, carĭ ne-aŭ adusŭ pentru mâncare unŭ mielŭ mare, spuindŭ iarăşĭ că se sciŭ vinovaţĭ către împĕratulŭ; şi că dacă marele domnŭ va poruncĭ să li se erte greşela, vorŭ face ce le va porunci ambasadorulŭ. Atuncea ambasadorulŭ le-a spusŭ că marele Domnŭ are milă de supuşiĭ seĭ, că-ĭ va erta, precum eĭ înşişĭ aŭ vĕḑutŭ; căcĭ de ierĭ era să-ĭ erte împreună cu femeile şi copiiĭ lorŭ; că marele Domnŭ şi acum iĭ iartă, numaĭ de acum înainte să nu maĭ greşescă; acuma însă le cere câte va podvóde şi merinde, prin urmare să aducă de vinḑare caĭ, vite şi alte lucrurĭ. Eĭ aŭ promisŭ că vorŭ veni dar s'aŭ rugatŭ să nu plecămŭ de la loculŭ acela.

Ianuariŭ întâiŭ. Ne-amŭ dusŭ pe lângă riulŭ acesta ca optŭ verste, apoĭ ne-amŭ opritŭ pentru nutrimente. Adoua ḑi aŭ venitŭ ţĕraniĭ Namiaskinskĭ cu unŭ chirvanŭ, ca să vaḑă unde amŭ conăcitŭ : aŭ schimbatŭ căţi-va caĭ cu aĭ noştri, şi aŭ plecatŭ la iurturile lorŭ. In deseră aŭ venitŭ la conacŭ bĕtrâniĭ tuturorŭ Tungusilorŭ ca încredinţare de ostatecĭ, şi aŭ adusŭ iarăşĭ unŭ mielŭ de mâncare, şi aŭ disŭ ca să maĭ aşteptămŭ, căcĭ vorŭ veni cu podvóde şi cu caĭ; după acésta s'aŭ culcatŭ in corabie ca şése ómenĭ.

Ianuariŭ în douĕ. Amŭ maĭ mersŭ pe lângă riulŭ Gana pentru provisiunĭ, şi aŭ venitŭ iarăşĭ alţĭ Namiaskinski să ne spue ca să maĭ aşteptămŭ şi acolo. Amŭ umblatŭ însă ḑece verste şi ne-amŭ culcatŭ.

Ianuariŭ în treĭ. Amŭ statŭ in acelaşĭ locŭ, unde aŭ venitŭ vre-o douĕḑecĭ de ţĕranĭ din fruntaşiĭ Namiaskinskilorŭ aducêndŭ darŭ ambasadoruluĭ unŭ calŭ. Acesta însă nu l'a primitŭ, ci le-a spusŭ ca să dea podvóde câte vorŭ puté, iar cu soldaţiĭ să facă schimbŭ saŭ să le vêndă caĭ, cămile şi orĭ ce alte lucrurĭ vorŭ avé nevoĭe; totŭ odată i-a cinstitŭ cu rachiŭ, cu vinŭ şi cu tutunŭ. Dupŭ acésta eĭ aŭ schimbatŭ şi aŭ vêndutŭ soldaţilorŭ ca 20 caĭ, iar cămile n'aŭ pututŭ schimba; câtdespre podvóde aŭ disŭ că adoua ḑi vorŭ aduce câte vorŭ puté aduna; iar impositŭ nu cutézŭ a da la cetatea Nerginsk de frica taisaleĭ Mungalilorŭ Daincu, care le ḑice ca luĭ să-i plătéscă dărĭ, iar nu mareluĭ Domnŭ. Atuncea ambasadorulŭ le-a spusŭ că de nu vorŭ plăti tributŭ mareluĭ Domnŭ, nu numaĭ că elŭ va porunci ca să se facă cercetare şi să se împlinéscă dările, dar va pune la dare şi pe însuşĭ Daincu taişa, care aşa a maĭ făcutŭ şi cu ţĕranĭ Braţcĭ dar n'a pututŭ să le ajute la nimica, — căcĭ nu se póte ca Namiaskinskiĭ să trăéscă liberĭ de capulŭ lorŭ între hotarele mareluĭ Domnŭ şi ale Kitaieĭ, pe unde lucrurile trebue limpeḑite. Eĭ atuncea aŭ promisŭ că de acum înainte vorŭ fi supuşĭ mareluĭ Domnŭ pentru eternitate, şi ast-felŭ s'aŭ întorsŭ la iurturile lorŭ, ca să aducă podvóde în spre sĕră saŭ adoua ḑi diminéţă.

Ianuariŭ în patru. Amŭ aşteptatŭ până la prânḑiŭ fără să vedemŭ pe Namiaskinskĭ, ceea ce ne-a convinsŭ că eĭ şi-aŭ risŭ de noĭ, iar podvóde nu ne-aŭ adusŭ, şi că sunt nisce hoţĭ cum nu maĭ sunt alţĭ între Tunguzĭ. Acestia sunt ca douĕ sute bărbaţĭ : s'aŭ încuscritŭ cu Mungaliĭ şi locuescŭ părţile acelea liberĭ, fără a da nicĭ unŭ tributŭ nimĕruĭ. In anulŭ trecutŭ s'aŭ dusŭ asupra lorŭ Cazacĭ de la Narginsk ca vre-o treĭ sute, dar din causa multelorŭ ploĭ ne putêndŭ trece riulŭ Argunŭ, s'aŭ înapoiatŭ. Numaĭ Namiaskinskiĭ acestia facŭ pedĭcă în călătoria de la Siberia spre împĕrăţia Kitaieĭ, de nu potŭ merge ambasade şi oştirĭ. Eĭ maĭ înainte locuiaŭ în cetatea Barbaginskoi şi în alte locurĭ, dar făceaŭ multe hoţiĭ şi omorurĭ asupra soldaţilorŭ, în câtsaŭ făcutŭ multe espediţiunĭ asupra lorŭ, de aceea s'aŭ totŭ retrasŭ până pe lângă riulŭ Argunŭ, unde trăescŭ de capulŭ lorŭ liberĭ. Vĕḑêndŭ dar, că eĭ nu vinŭ până

pe la amedă-di, amŭ plecatŭ peste câmpie, lăsândŭ riulŭ Gana la stânga. Acestŭ riŭ nu este micŭ de totŭ, are pădurĭ pe laturele luĭ şi cade in riulŭ Argunŭ. Amŭ umblatŭ dioa intrégă până ce cătră sĕră amŭ ajunsŭ la Cliuceĭ (la cheĭ) şi acolo amŭ masŭ fără de lemne. De la riulŭ Gana până acolo amŭ făcutŭ ca treĭdecĭ verste. In dioa aceea amŭ abandonatŭ in câmpŭ două cămile impĕrătescĭ carĭ căduse şi neputêndu-se rĕdica s'aŭ perdutŭ. Asemenea amŭ abandonatŭ încă o cămilă lângă pirîulŭ Haburu la Tunguzulŭ Erencalŭ, fiulŭ luĭ Kulovocare se revoltase: amŭ maĭ abandonatŭ şi mulţĭ caĭ ajunşĭ la neputinţa de a urma drumulŭ.

Ianuariŭ în cinecĭ. Vĕdêndŭ că mulţĭ caĭ şi cămile nu maĭ potŭ merge şi că de la Ignatŭ Milovanov (care fusese trimisŭ la împĕrăţia Kitaieĭ ca anunţătorŭ) nu vine nicĭ unŭ raportŭ, amŭ alesŭ unŭ fiŭ de boerŭ de la Tobolsk numitŭ Nepripasovŭ, treĭ omenĭ din soldaţĭ, pe Tunguzulŭ pedestraşŭ şi unŭ interpretŭ, şi i-amŭ trimisŭ înainte cu duoĭ caĭ, cu poruncă ca să mergă cu mare stăruinţă şi să pue semne pe unde se vorŭ duce, fiindŭ-că nu aveamŭ altŭ călăuzĭ afară de acela pe care l'amŭ datŭ cu dinsulŭ; — iar după ce vorŭ ajunge la Cargagin unde sunt Chitaiţĭ, să spue că ne ducemŭ cu mare grabă, dar că ne-aŭ căzutŭ cămilele şi caiĭ, şi că de la dinşiĭ aşteptămŭ să ne trimită înainte podvode cât maĭ curêndŭ; iar respunsulŭ ce vorŭ căpĕta să ni-lŭ trimiţă cu 2 Cazacĭ înainte. — Le-amŭ maĭ poruncitŭ să mergă curêndŭ şi către Voevoziĭ Nanuskĭ, cărora să le spue că marele Domnŭ Impĕratŭ şi Kneazŭ Alexie Mihailovicĭ stăpânitorulŭ intregeĭ mariĭ, micĭ şi albeĭ Rusiĭ trimite ambasadorŭ către domnulŭ lorŭ pe Măria sa Bogdanŭ, pentru însemnatele trebuinţe ale Impĕrăţieĭ cu mare urgenţă; — şi că pentru acesta a trimisŭ către dinşiĭ maĭ de demultŭ pe Ignatŭ Milovanovŭ, de la care până acum nu s'a primitŭ nicĭ o scire. — Pentru acesta dar, amŭ trimisŭ ca să le spue să trimeţă cât maĭ curêndŭ podvodele trebuinciose, provisiunĭ de îndestulare şi călăuzĭ, căcĭ caiĭ şi cămilele ce amŭ avutŭ, aŭ căzutŭ cu totulŭ.

După ce i-amŭ pornitŭ pe acestia, amŭ urmatŭ drumulŭ de-a lungulŭ unuĭ délŭ pe care este o plopişte negră, şi apoĭ peste câmpŭ 20 de verste, după care ne-amŭ opritŭ la pirîulŭ numitŭ Mirghelŭ, pe lângă care sunt pădurĭ de sălciĭ micĭ. — In pirîulŭ acesta se varsă unŭ isvorŭ, care totă ĭerna nu înghĕţă şi are multŭ pesce.

La acelŭ isvorŭ amŭ făcutŭ aghiasmă mare în dioa de 6 ianuarie, după care amŭ urmatŭ drumulŭ peste délŭ şi câmpŭ, incetŭ-incetŭ, după urmele şi semnele lăsate de omenĭ pe carĭ i-amŭ trimisŭ înainte, ca 17 verste; — apoĭ ne-amŭ opritŭ la Cluceah, subtŭ picĭórele délului, unde este o pădure negră de sălciĭ.

Ianuarie în şépte. Amŭ mersŭ totŭ pe délŭ ca 20 de verste şi găsindŭ intr'unŭ locŭ urmele unde aŭ masŭ trimişiĭ noştri înainte lângă unŭ pirîŭ numitŭ

Kanicalŭ, acolo ne-amŭ opritŭ și noĭ, cu tóte că nu amŭ găsitŭ decât o pădurice de sâlciĭ micĭ și verḑĭ unde ne-amŭ culcatŭ.

Ianuarie în ḑece. Ne-amŭ dusŭ pe Valea pîrîuluĭ Zaduna 25 de verste, după care ne-amŭ opritŭ la unŭ locŭ unde amŭ găsitŭ lemne îndestulŭ, și urme de căruțe Kitaiceștĭ carĭ sunt cu douĕ róte și le numescŭ Unobițnie.

Ianuarie în unŭ-spre ḑece. Amŭ lăsatŭ pîrîulŭ Zaduna la drépta, și apucândŭ pe unŭ délŭ de câmpie, ne-amŭ lăsatŭ la pîrîulŭ Unera. — Acestŭ pîrîŭ cade în Zaduna, și pe laturile luĭ sunt pădurĭ îndestule ca și pe Zaduna. — Amŭ călĕtoritŭ 25 de verste și ne-amŭ opritŭ pentru ca să mânemŭ într'unŭ locŭ unde cu treĭ serĭ înainte petrecuseră aĭ noștri.

Ianuarie în douĕ-spre-ḑece. Amŭ mersŭ pe valea pîrîuluĭ Unera până la amédĭ. Apoĭ lăsândŭ acestŭ pîrîŭ la drépta, amŭ trecut unŭ altŭ pîrîŭ numitŭ Uluța, care se varsă totŭ în Unera și amŭ mersŭ totŭ pe drépta luĭ, trecêndŭ prin pădurĭ de sălciĭ și de alte soiurĭ de lemne carĭ sunt pe délurile acelea. Zăpadă nu era. După ce amŭ făcutŭ 35 de verste, ne amŭ opritŭ ca să mânemŭ.

Ianuarie în treĭ-spre-ḑece. Amŭ mersŭ totŭ pe lângă pîrîulŭ Uluța până la obârșiile luĭ ca 12 verste. Mergêndŭ de la obârșiile luĭ spre unŭ délŭ unde se face hotarŭ între impĕrăția Kitaiților și a Siberieĭ ne-amŭ întâlnitŭ cu ómeniĭ pe cari-ĭ trimisesemŭ însoțițĭ de câțĭ va Kitaițĭ. — Despre acéstă călĕtorie, despre întâlnirea acésta și despre vorbele ce s'aŭ schimbatŭ, se va scrie la loculŭ sĕŭ, în cartea despre Kitaia. — Aicĭ terminămŭ călĕtoria nóstră prin imperiulŭ Siberieĭ, căcĭ aicea este marginea și sfârșitulŭ, la obârșiile pîrîuluĭ Ulucea sub délulŭ Kitaicescŭ numitŭ Tartarganginsk care aparține Siberieĭ, urându-ĭ sporŭ și întindere până la marginele pămîntuluĭ, aminŭ! Slavă ție Dumneḑeule!

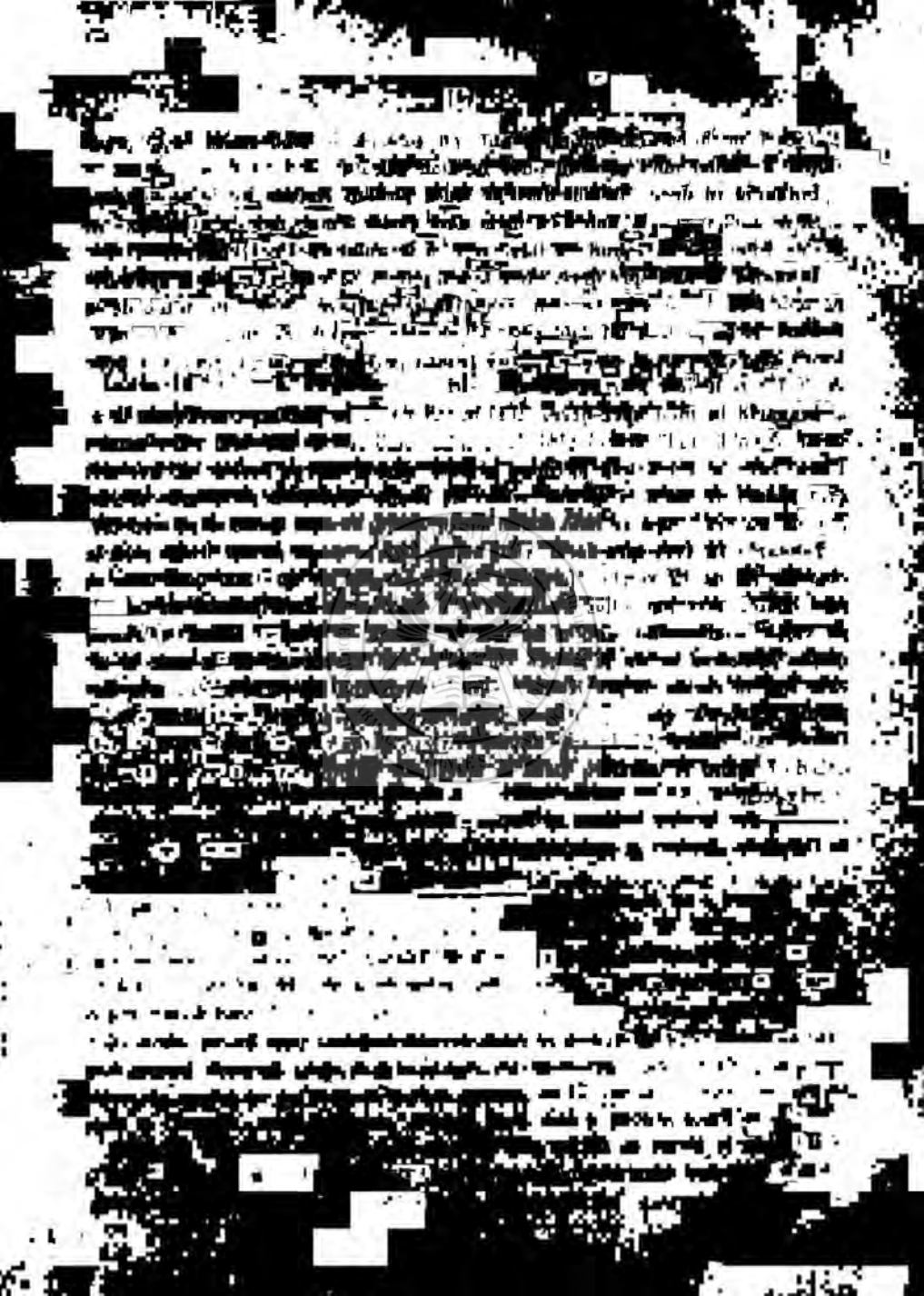

ARHIMANDRITULŬ VARTOLOMEĬ MĂZĂREANULŬ.

(1720–1780).

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ ȘI BIBLIOGRAFICĂ

DE

V. A. URECHIA

Membru alŭ Academiei Române.

Ședința de la 4 Novembre 1888.

Mulți sunt și în secolii trecuți muncitorii harnicĭ aĭ propășireĭ națiuneĭ române, dar aŭ remasŭ mulți necunoscuți, căcĭ aceia n'aŭ semnatŭ cu numele lorŭ lucrarea ce aŭ făcutŭ în cutare orĭ cutare direcțiune a desvoltăreĭ românescĭ.

Așia cugetŭ eŭ, că arŭ fi o lucrare obligatóre pentru Secțiunea istorică a Academieĭ, ba și pentru Secțiunea literară, să descopere și să le aducă la cunoscința publică, pe cât posibilŭ, numele acelorŭ nesciuți pioni aĭ Românismuluĭ, aĭ cultureĭ, aĭ evoluțiuneĭ, din întrĕga viață a națiuneĭ române. Cât ne arŭ fi de folos să scimŭ, bună-óră, de cine a fostŭ scrisŭ «*Letopisețulŭ nostru celŭ latinescŭ*» și «Letopisețulŭ nostru celŭ Moldovenescŭ», de care face mențiune Gr. Ureche! Cine a lăsatŭ pe urma sa cele «*isvóde ale nóstre*» utilizate de acelașĭ cronicarŭ? Cuĭ datorimŭ minunatulŭ fragmentŭ de cronică, ce am probatŭ, altă dată, că nu este opera luĭ N. Milescu? Carĭ sunt adevĕrațiĭ autorĭ aĭ cronicelorŭ evenimentelorŭ care precedŭ pacea de la Kuciuk-Kainardgi, cronicĭ ce Acade-

mia arŭ trebui să le tipărescă, căci coprinderea lorŭ este de mare interesŭ pentru istoria ţĕrilorŭ nóstre dinainte de 1774?....

*

A pune *nume proprii* pe lucrările anonime anterióre, este a «*individualiza*» acele lucrărĭ.

Căştigŭ îndoitŭ ese din asemenea *individualizare*: pe de-oparte aducemŭ nume nóuĕ, carĭ îmbogăţescŭ lista cea atâtŭ de restrînsă a bărbaţilorŭ noştri iluştri din trecutŭ, şi pe de alta căpătămŭ, din cunoscinţa *individiĭlorŭ*, cunoscinţă luminată a însăşĭ societatea din care aŭ făcutŭ parte aceĭ *individĭ*: scriitorĭ, învĕţaţĭ, artiştĭ etc. Ca să scimŭ bine istoria uneĭ anumite Societăţĭ, a uneĭ culturĭ órecare, nu cunosc metódă maĭ proprie, decât cercetarea de aprópe a *istorieĭ individiĭlorŭ* maĭ deosebiţĭ, carĭ aŭ trăitŭ în acea societate, carĭ aŭ fostŭ *factorĭi* aceleĭ culturĭ.

*

Este unŭ adevĕratŭ clişeŭ istoricŭ şi literarŭ acela care proclamă, ca după Demetrie Cantemirŭ, că odată cu venirea la tronŭ a luĭ Necolaĭ Mavrocordatŭ, adecă a Fanarioţilorŭ, s'a opritŭ loculuĭ orĭce propăşire între Românĭ şi că numaĭ cu venirea în Muntenia a luĭ G. Lazarŭ şi cu mişcarea politică de la 1821 s'a închisŭ unŭ întregŭ secolŭ de întunerecŭ, de ignoranţă a naţiuneĭ şi de cădere a limbeĭ române.

Pe tótă ḑiua ne vinŭ la mână codice şi documinte proprie a proba falsitatea acesteĭ aserţiunĭ, pornită din o ură dealtmintrelea legitimată a Românuluĭ contra domnieĭ fanariotice. Nu intră în cugetulŭ meŭ de a apĕra infama domnie fanariotică, dar nu potŭ admite, pentru onórea chiar a Românuluĭ, că o mână de grecĭ a pututŭ ezi în principate orĭ-ce curgere de graiŭ şi orĭ-ce isvorŭ de cugetare românéscă, între 1710 şi 1821 ! Sunt, din contra, convinsŭ că, în legătură cu mişcarea culturală, care aduce, în Ardeal, la 1754, înfiinţarea şcoleĭ, a focaruluĭ românescŭ intelectualŭ din Blajŭ, se petrece şi în ţĕrile ceste-l-alte române o lucrare de redeşteptare ro-

mânéscă, deosebită, ba chiar imponcișată curentului culturalŭ fanarioticescŭ.

Unulŭ din bărbații, aprópe necunoscuți (1), dar care aŭ fostŭ, în Moldova, în secolulŭ trecutŭ, în fruntea curentului culturalŭ românescŭ, a fostŭ *Archimandritulŭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ.*

*

Nu potŭ până astă-dĭ spune când s'a născutŭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ, dar presupunŭ că acésta a pututŭ fi între 1720—1725 (2). Elŭ aparține uneĭ epoce fórte agitate și fórte durerósă din esistința Moldoveĭ. E destulŭ să-'șĭ amintéscă cine-va prin ce potopŭ nemilostivŭ, și ce șirŭ neîntreruptŭ de dile grele se strecură națiunea română între invasiunea generalului Munih și pacea de la Kuciuk-Kainardgi! Este secolulŭ în care, din ce în ce maĭ înteți, se isbescŭ, chiar în ogórele române, ceĭ doĭ factorĭ, carĭ de la 1699 n'aŭ încetatŭ niciŭ astă-dĭ d'a concura la faptele, carĭ atingŭ patria română : Rusia și Austria.

Starea mizerabilă în care sunĭ afundate țĕrile nóstre : Moldova încă de la rĕsboiulŭ, căruia pune capătŭ pacea de la Carlowitz; Muntenia cu isbirile ce primi din pacea de la Pasarowitz, isbirĭ nedesjunsŭ domolite prin pacea de Belgradŭ; îngenuchiarea ambelorŭ țĕrĭ sub călcâiulŭ domnieĭ fanariotice; tóte aceste împrejurărĭ constituiaŭ unŭ mediŭ ambiantŭ propriŭ a cresce, în proporțiunĭ estraordinare, influința aceluĭ vecinŭ care arŭ fi intervenitŭ în favórea ușurăreĭ, daca nu a totaleĭ îndreptărĭ a rĕuluĭ.

(1) Despre Măzăreanulŭ nu a pomenitŭ până astă-dĭ, la scirea mea, de cât *Candela* din Cernăuțĭ, în care, la pag. 566, D. G. Popovicĭ publică maĭ ânteiŭ o diplomă scolară semnată de Arh. Vartolomeĭ Măzăreanulŭ, și care diplomă o dăm maĭ la vale întrégă. P. S. Melchisedecŭ încă a făcutŭ mențiune despre o scriere bisericéscă a acestuia, de care vomŭ vorbi la vale. Vedĭ și «Arhiva Rom. de M. Kog. T. I pag. 262.»

(2) În istoria sa a mănăstireĭ Putneĭ, Măzăreanulŭ povestesce faptele ce aŭ aflatŭ de la călugărĭ, că s'aŭ petrecutŭ înainte de elŭ, apoĭ adaugă ; *«iar ce s'aŭ întîmplatŭ în dilele nóstre, de tóte pe rêndŭ, însă pe scurtŭ voiŭ arĕta maĭ josŭ»*; și vorbesce maĭ josŭ ca de lucrurĭ vĕdute de el, de faptele de la 1739; deci între 14—19 anĭ putĕ să aibă elŭ pe la 1739 Unde și-a făcutŭ școla. Măzăreanulŭ, nu sciŭ până astă-dĭ să spunŭ, dar resultă din cercetarea lucrărilorŭ luĭ, că sciea minunatŭ limbele slavonă, grécă și cea maternă. Că era înzestratŭ cu fórte frumóse cunoscințĭ, apare totŭ din opcrele sale numerose.

Primulŭ din ceĭ doĭ factorĭ politicĭ, Rusia, va intra în luptele sale contra Turcieĭ cu maĭ multă energie decât la 1711, pe timpulŭ vieţeĭ şi activităţeĭ Archimandritului Măzăreanu. Ajutată de comunitatea de religiune, grăindŭ limbagiulŭ desinteresatŭ alŭ protectorilorŭ puternicĭ alŭ celorŭ slabĭ contra asupritorilorŭ lorŭ, Rusia câştigă din ce în ce maĭ multă înrîurire în Principatele române şi în Orientŭ.

Décă din capulŭ locului acéstă influinţă, nu fu decisivă, e căcĭ Rusia în invadiunea oştirilorŭ sale sub Munich, la 1739, se purtă duşmănesce în ţéră, aşia că Măzăreanulŭ nu póte la unŭ momentŭ a nu desaproba pre Ruşĭ. Orĭ-cât îĭ iubesce, ca creştinĭ, elŭ spune, că «*Muscaliĭ la eşirea lorŭ din Iaşi şi din Moldova aŭ făcutŭ rea stricăciune, aŭ tăiatŭ, aŭ robitŭ, aŭ prădatŭ*».

*

Cum-că Rusia şi nu Austria era vecinulŭ Românilorŭ, indicatŭ de împrejurărĭ, ca să dobândéscă influinţa în Principate, maĭ alesŭ în secunda jumătate a Secolului alŭ XVIII-lea, se esplică maĭ întêiŭ prin fapta, că Austria primi o mare scădere a prestigiuluĭ sĕŭ prin pacea de la Belgrad, silită fiindŭ a restitui Turcilorŭ Oltenia, şi apoĭ şi prin alte împrejurărĭ, dintre carĭ credŭ utilŭ a însemna aci două şi anume :

a) Situaţiunea detestabilă ce Austria făcu bisericeĭ ortodoxe a Românilorŭ, până ce, maĭ luminată asupra proprielorŭ sale interese, se otărésce a asculta, măcarŭ în parte, cât privesce biserica ortodoxă, cererile Românilorŭ Ardelenĭ, în Dieta de la Cluj din 1690—1691 (1). Cum puteaŭ Românii din Principate să caute cu inimă bună spre Austria, când elĭ sciaŭ ce sórtă tristă aveaŭ, în Ardealŭ, connaţionaliĭ lorŭ, chiar şi din respectŭ şi maĭ alesŭ din respectŭ alŭ religiuneĭ strĕmoşescĭ?

b) A doua împrejurare care împuţina sorţiĭ de influinţă a Austrieĭ

(1) Petiţiunea Românilorŭ contra oribilelorŭ «*approbatae*» ale lui Ion Kemeni din 1588, redactată maĭ alesŭ de Iosif Mehessi Consiliarulŭ de Curte, bunulŭ Românŭ, a provocatŭ, la Dieta din Cluj, recunóscerea prin articolulŭ 60 a bisericeĭ ortodoxe a Românilorŭ.

în Principate, era seriósa ei proprie situațiune, în mijlocul resboiului de succesiune cu perderea Silesiei, cu luarea orașului Praga de Frederic II (1744) și a celor l-alte evenimente din acestă greŭ resboiŭ și din celŭ de mai apoi : resboiulŭ de 7 anĭ (1756—1763). Rolulŭ dubiosŭ ce jócă Austria în timpulŭ când Rusia trage spada contra Turciei și prin victoriile-ei o silesce la pacea de la Kuciuk-Kainardgi, nu este de natură a-i asigura în Principate o înrîurire, ce nu o putusă dobândi până la 1763.

Din contra, chiar din amestecŭl Rusiei în afacerile Europei centrale, sporesce înrîurirea ei între Românĭ. Victoria repurtată de Rușĭ asupra Prusienilorŭ la 1759; luarea Berlinuluĭ la 1760, pe când Francia perde Canada și Pondicheri și alte colonii ale sale, sunt de natură a da Rusiei unŭ locŭ însemnatŭ în areopagele Europeanŭ. Acéstă situațiune adauge totŭ mai multŭ influința Rusiei în Orientŭ și pregătesce declarațiunea de resboiŭ contra Turciei, de la 1768 și prin acésta, noi sorți pentru Rusia, de a'și înmulți amicii între Românii din Principate.

*

Archimandritulŭ Măzăreanu este în parte martorŭ și în parte actorŭ în evenimentele ce se desfășură între anii 1750 și 1780.

In Moldova domnia de la 1749 Constantinŭ Racovițză; în Muntenia era Grigorie Ghica. Sub amêndoĭ acești domnĭ țĕrile nóstre numaĭ în fericire nu buiceaŭ. Atâtŭ de mare era pustiirea lorŭ, din înmulțite cause, — interne și esterne, — iar maĭ alesŭ din causa cumpliteĭ sórte ce făcea țĕranuluĭ așa disa «*vecinătate*» în Moldova și «*rumânie*» în Muntenia, încât cestiunea acésta preocupă și pre unii din Domnii grecĭ, de altmintrelea prea puținŭ interesațĭ la prosperitatea țĕrilorŭ nóstre. Vecinătatea fusese desființată în Muntenia. In lunia 1749 Constantinŭ Mavrocordatŭ emancipă și pre țĕranii din Moldova hotărîndŭ ḑilele de boierescŭ și beilicurile maĭ limitate și regulându în câtŭ-va și birurile.

Reforma luĭ Mavrocordatŭ, cu totŭ aspectulŭ ei umanitarŭ, avea pentru domnia greacă unŭ resultatŭ și maĭ practicŭ decât simpla

înmulțire în țeră a țeranului, materie imposabilă; ea slăbia pre boierime, propietarii de moșie. Apoĭ dĕcă se maĭ găsia cine-va în țĕrile române care să cuteze a pune stavilă domnieĭ fanariote și a provoca adese căderea eĭ, eraŭ boieriĭ moșierĭ. Isbită de grecĭ, prin nepregătita reformă a luĭ Mavrocordatŭ, proprietatea românĕscă primi lovitura de grație prin sobornicescului hrisovŭ de la 1795, care desființându în parte legea «*protimisului*» deschise străinilorŭ pórta prin care să se substitue eĭ la vechiĭ *moșierĭ românĭ*.

Reforma luĭ Mavrocordatŭ slăbi *proprietatea*, ultima cetate a Românității, și nu isbuti de a ridica în picióre nicĭ pe țĕranulŭ românŭ!

Astŭ-felŭ, pe la începutulŭ secundeĭ jumĕtățĭ a secoluluĭ XVIII-lea boiariĭ românĭ sunt sărăciți și nemulțămiți; nemulțămiți și sărăciți sunt și țĕranii.

Autoriĭ uneĭ asemenea stărĭ de lucrurĭ eraŭ fanarioții. Cine din vecinii Principatelorŭ s'arŭ fi arĕtatŭ compătimitorŭ la pĕsulŭ generalŭ alŭ lorŭ, era sigurŭ să fie bine vĕdutŭ, iubitŭ chiar!

Iată noŭ îndemnŭ pentru Românĭ de a asculta cu recunoscință promisiunile ce le vinŭ de peste Nistru. Rusia devine puterea în jurulŭ căreia gravitézŭ Românimea.

*

Putea óre, ca în fruntea acestuĭ curentŭ rusofilŭ să nu păşéscă și *Biserica Română?* Nu ignoraŭ prelațiĭ bisericeĭ române că Maria Tereza, nu cu multŭ înainte de 1744, respinsese umilita pre cât și drépta cerere a Românilorŭ din Ardealŭ, de a fi recunoscuți baremŭ ca a 4-a națiune ardeleană, cu dreptulŭ de a se închina luĭ Dumnedeŭ în legea strămoșéscă. Și se respunsese, că nu se póte așĭa ceva, căcĭ s'arŭ strica sistematizarea celorŭ treĭ alte națiunĭ, stabilită prin *Approbatae et Compitatae Constitutionis Transilvaniae!*

Și pe când biserica română ortodoxă sufere în Ardealŭ atât, în cât ceĭ maĭ puțini curagioși nu întârdie a primi *uniatismulŭ*, Moldovenii citescŭ în scrierile prelațilorŭ lorŭ, de încă din secolulŭ XVIII-lea, minunatele descripțiunĭ a splendorilorŭ și bogățiilorŭ bi-

sericel rusescĭ. Nemuritorulŭ Dosofteiŭ, bună óră, atrăsese atenţiunea bine-credincioşilorŭ Moldoveni asupra bisericeĭ din Kiev şi a pescereĭ sfintelorŭ móşte.

Ce e dar de mirare, să aflămŭ în Vartolomeĭ Măzăreanulŭ unŭ apostolŭ înfocatŭ alŭ politiceĭ muscălescĭ în Moldova, între aniĭ 1760—1780?

O parte din lucrarea sa, fie ca omŭ alŭ ţĕreĭ, fie ca scriitorŭ, se resimte, negreşitŭ, de acéstă direcţiune politică.

Nu maĭ puţinŭ, ţiindŭ comptŭ de împrejurărĭ, *Archimandritulŭ Măzăreanu* meritĕ tótă atenţiunea istorieĭ nóstre politice şi literare.

*

In Octombre 1768 se întêmplase o schimbare de domnie în ţĕrile române. La Muntenĭ venise Domnŭ Grigorie Ghica III din o linie colaterală a luĭ Alexandru Ghica, escelintele Domnŭ, fiulŭ luĭ Scarlat Ghica, celŭ care ostoisă întru cât-va nevoile supuşilorŭ sĕĭ.

Deja cu o lună înainte, la 25 Septembre 1768, sultanulŭ împinsŭ de Francia, aruncase în Edicula pre ambasadorele muscălescŭ. Causa aparentă a declarăriĭ rĕsboiuluĭ era o încălcarea de nesce Cazacĭ a pămîntuluĭ Basarabieĭ şi alŭ Crimeeĭ, în urmărirea a nesce rebelĭ Polonĭ.

Declaraţiunea de rĕsboiŭ nu fu străină înlocuireĭ în Domnia Moldoveĭ a luĭ Gregorie Calimach, de şi era favoritulŭ Hanuluĭ Tătărescŭ Ghereĭ. Ca să dejóce intrigile la Constantinopole, Gregorie Calimach trămisese acolo pe frate-sĕŭ Alexandru. Pórta schimbase pe Terzimanulŭ Caragia şi dăduse acestŭ postŭ intrigantuluĭ Nicolake Dracu Sutzu. Acesta, căştigatŭ de ambasadorulŭ francesŭ, îndemna şi elŭ pre Turcĭ la rĕsboiŭ contra Muscalilorŭ. Nicolae Dracu făcu Kapukehaia în loculŭ sĕŭ pre frate-sĕŭ Michalache şi se gândia acum, cum să ajungă elŭ Domnŭ la Moldova. Mrejuitŭ de presinţa la Constantinopole a luĭ Alexandru Calimach, N. Dracu isbuti să-lŭ trămiţă din Constantinopole, cu ordinulŭ vizirului, sub pretextŭ ca să mérgă la Iaşĭ, să fie de ajutorŭ luĭ Gregorie Calimach fratelui sĕŭ. De aci mare intrigă se stîrnisă între Alexandru Calimach şi

noulŭ Dragoman alŭ Porţeĭ. Aceste intrigĭ ajungŭ la mazilirea luĭ Gregorie Calimach, în favórea multŭ protegiatuluĭ ambasadoreluĭ Francieĭ din Constantinopole, anume Constantinŭ Mavrocordatŭ.

Acum urmă invaḑiunea Moldoveĭ de către Ruşĭ sub Galitzin.

In 21 Iuliŭ 1769 Mitropolitulŭ Moldoveĭ scrise Principeluĭ Galitzin, în numele ţĕreĭ, că ea se închină Rusieĭ şi că boiariĭ se declară partizanĭ aĭ Ecaterineĭ II.

Posedemŭ asupra evenimentelorŭ de la acéstă dată, până la pacea de Kuciuk-Kainardgi, documente originali, corespondinţa dintre Mitropolitulŭ Moldoveĭ cu capiĭ oştirilorŭ muscălescĭ. Aceste documinte sunt inedite şi completă minunatŭ pe cele publicate în Archiva Românéscă T. I, p. 129—208 şi pre cele comunicate de d-lŭ D. Sturdza d luĭ T. Codrescu, care le-a publicatŭ în Uricarulŭ sĕŭ, tom. VI, pag. 355—452. Nu le aducemŭ aicea căcĭ ne-arŭ îndepărta pré multŭ de obiectulŭ ce ni-am propusŭ, dar vorŭ face obiectulŭ unuĭ altŭ memoriŭ.

*

Ca omŭ amestecatŭ în cele ale politiceĭ, pentru prima dată aflu pre Archimandritulŭ Măzăreanu în cursulŭ evenimentelorŭ carĭ succedŭ invaḑiuneĭ muscălescĭ de la 1769.

Generalulŭ Elem, în Septembre 1769, prin art. 14 a uneĭ ordonanţe, cere să se trămiţă din partea ţĕreĭ, la Petersburg o delegaţiune de douĭ boierĭ şi unŭ «*obrazŭ din clirosulŭ sfinteĭ bisericĭ, ca să mérgă la luminatele picióre a pré puterniceĭ împĕrătese, să caḑă şi să mulţăméscă pentru mila ce aŭ arĕtatŭ Măria Sa, cu trimiterea oştilorŭ, cu care i-aŭ scosŭ din jugulŭ robieĭ. Şi apoĭ să facă cerere, rugăminte, pentru tóte câte vorŭ socoti că sunt de starea şi de odihna tutulorŭ de obşte, mile a prea puterniceĭ Impărătese, rugândŭ pre sfîntulŭ Dumneḑeŭ ca să întăréscă deapururea puterea armieĭ Impărăţiĭĭ sale asupra tutulorŭ vĕḑuţĭ şi nevĕḑuţĭ vrăjmaşĭ şi improtivitorĭ legiĭ pravoslavieĭ*». (Arh. Românescŭ T. I, p. 135).

Deputaţiĭ rânduiţĭ să mérgă la Petersburg din partea Moldoveĭ sunt maĭ mulţĭ de cât treĭ ceruţĭ de generalulŭ Elem. Aceştia sunt:

Inocentie Episcopŭ de Huși, Benedict Egumen Moldoviței și **Vartolomeĭ Măzăreanul** Egumenŭ de Solca; iar dintre boieri: Ion Paladi fostŭ mare Logofĕtŭ, Enakaki Milu fostŭ mare Spătarŭ și Logofĕtulŭ Lupu Balș. Acesta nu putu totuși însoți delegațiunea fiindŭ prè bĕtrânŭ.

*

Archimandritulŭ Măzăreanu a trebuitŭ să fie alesŭ membru alŭ deputațiuneĭ, din causă, negreșitŭ, că se bucura de o frumósă reputațiune, și ca călugărŭ și ca omŭ învĕțatŭ.

Nu era Vartolomeĭ Măzăreanulŭ la data acésta unŭ omŭ nouŭ. Reputațiunea luĭ este maĭ vechiă. Ceea ce a pututŭ contribui, pe lângă meritele luĭ, la alegerea luĭ Vartolomeĭ în deputațiunea trămisă la Petersburg, a fostŭ, de sigurŭ, împrejurarea, că dĕnsulŭ călĕtorisă deja în Rusia. Ne spune însuși, că «la 1757, «aŭ trămisŭ sf. sa (Mitropolitulŭ Iacob) la **Kiev** prè Archimandritulŭ acesteĭ mónăstirĭ (Putna) **Vartolomeĭ Măzăreanulŭ** și pe Ieremonachulŭ Calistru ot Putna și pe Ieromonachulŭ Michail ot Sihăstria Putneĭ, de aŭ cerșutŭ milostenie și aŭ adusŭ 86 icóne a tóte praznicile marĭ și micĭ preste anŭ și 2 stégurĭ marĭ bisericescĭ. Totŭ atunci aŭ adusŭ tuturorŭ părinților aĭ acesteĭ mănăstirĭ rase și mantiĭ de Muhair» (*Istoria mănăstireĭ Putna de Măzăreanulŭ în memoriulŭ meŭ «Inscripțiuni după manuscrise»*). Grație acesteĭ misiunĭ și reputațiuneĭ luĭ, V. Măzăreanulŭ aflându-se, pe la 1757, Archimandritu mónăstireĭ Putna, dobândi de la mitropolitulŭ Iacob dreptulŭ de a purta mitră și cârja la slujba bisericéscă a mónăstireĭ, ca unŭ privilegiŭ alŭ mareĭ mónăstirĭ *Putna*. Acestŭ dreptŭ a fostŭ recunoscutŭ mónăstireĭ Putna, apoĭ, după încorporarea Bucovineĭ la Austria, în 12 Marte 1788, și de către Dosofteĭ episcopulŭ Bucovineĭ.

Iată actulŭ probândŭ acésta, actŭ ce am dobânditŭ în escursiunea mea din 1886 în Bucovina.

Іакѡвъ ѡ҃ мі҃лс҃ю бжіею Архіепіскопъ и Мітрополіт Молдавіи.

«Вїдѣвшꙋ сѧ фіе тѣтѹрѡр ѡбщ҃ѣ сѧ нáше вѣ. Де прѣмѣ че сфнта и маре Мънастіре Пѣтна, зидирѣ рвносáтѣлѣ .тр҃ѣ фереміре Домнѣ Сте-

фан Воекод чел вѣн, дінченѣт сѫ чінстіт аск нѣмй чел маї ѧтѫї, кан тѣтѫрор Мънъстірілор нѧмънтѫлѫї Молдовій, сънгѫрк де сйне стъпънітоаре, пікйре сѫнѣск. Дінтрѣ ѧченѣтѫл еї аѫ фост ші есте Ярхїмандрїт. ѧкѫнд Ігѫменїї еї тот дѣѣна протемісйре ѧ фі ѧнлцаці ла степена Ярхіереї, ла сфінтеле Епіскопії а ачестії Патрій, кѫм сѫ ѕрмат ші нѫнк ла смерінїа нóастрк. Ші ѧнгк алте міліріі сѫ дат еї протїе, ка Ігѫмінїї еї ск сѫѫжáск кѣ Наведéрніцк, кѣ крѣче де нент, ші кѣ кѫржк Ярхїмандрітеск, каре еї сире алор вéчніск поменйре аѣѣ афіорісйт ачестії сфінте Мънастірі. Дрент ѧчáста, ші смерінїа нóастрк афлѫм кѣ кáле ѧ ѧтѫрй ачест ктіторéск ашезѫмѫнт, ші благословйм не прекѣнóсѫа Ярхїмандрйт кѫр Кардоломеѣ Мазерéнѣа. кѫм ші не кѣкіюсѫа Ігѫмен кѫр Калістрáт, ка ла Дмнезкéніле сѫѫжне ск сѫѫжáск кѣ поменйтеле маї сѫс подоáбе. Дкѫ кѣкіúсѫа Ярхїмандрйт ск ѧвк кóе а сѫѫжй ші кѣ Ярхїмандрéска Мънтрк. че ск ѧфлк ла нѣмíта Мънастйре. Ші пофтйм ші не ѧлцї ѕрмктóрї скáунѣлѫї пóстрѣ прешфінцйцї Ярхїереї, ка ачест ктіторéск ашезѫмѫнт сѫл пѫзáск. спре слáва лúї Дмнезѣ, пентрѣ чістел ачестії Мънастйрі, ші алмр вéчніск поменйре. Ямін. Лѣт : зсѳѣ Март к̃.

Їѫнк Мітрополйт Мѡлдáвіеї.

Iată acum și actulū de la Episcopulū Bucovineĭ :

Дѣ време, кк сфінта Мънастйре Пѫтна, прекѣм фнаінте врéме, ашá ші акѣм дѣнк нóѫ регѫламéнт а кáйросѫлѫї Кѣковінїй рѫмѫне не кáзтйтк ѫ рангѫ сѫѣ, адекк, ка Мънастйреа чел ѧтѫїѣ ачестії Цкрі, ші фінд кк ктіторéскѫ ашезѫмѫнт ші протїе еї, че ск ѧратк маї сѫс, нічї фпротйка поменйтѫлѫї регѫламéнт нѣ éсте, — Пентрѣ ачеа ск ѧтѫрéце ші дéспре партеа нóастрк, ші дхрѣйм ѡ Кѫржк Ярхїмандрéск, каре ск фіе пентрѣ Ігѫмінїї Пѫтнїї ѧнгк челе алте подоáбе че сѫнт поменíте маї сѫс, ла церемóніле кісерічéщі ші алтор парадїї дѫмнічéщі.

Чернѫцї 12 Март 1788.

Досіфеї Епіскоп Кѣковінїй.

*

Despre importanța și anteitatea mănăstirei Putna mai cunósscemŭ trei acte inedite :

1. Michaĭ Racoviță în Marte 17 anulŭ 1723, dă unŭ uricŭ de scutire a unorŭ poslușnicĭ aĭ Mônăstireĭ Putna și constată că acéstă mônăstire, «din pricina acestei bisericĭ (de la Voloveț) căcĭ aŭ fostŭ vechie, s'aŭ suitŭ rêndulŭ mănăstireĭ Putneĭ de este maĭ naintea altorŭ mănăstirĭ și până astădĭ».

2. Din 1736 Maĭ 14 de la Gregorie Ghica W. Acesta amintesce că la mônăstirea Putna a strămutatŭ Stefanŭ Vodă biserica de lemnŭ făcută de Dragoș Vodă la Oloveţŭ. Iată-lŭ :

«Iŭ Gregorie Ghica W. etc., facemŭ scire cu acéstă carte a Domnieĭ mele tuturorŭ cuĭ se cade a sci, pentru o sfîntă biserică de lemnŭ, ce aŭ fost făcut-o Dragoș Vodă la Oloveţŭ și rĕposatulŭ Stefanŭ Vodă aŭ mutat-o la Putna, la care biserică sprijinindu-se Θεοκτιστ proin Egumenŭ de Putna și alţĭ călugărașĭ, Domnia mea am făcutŭ milă cu acea sfîntă biserică și iam datŭ doĭ ómenĭ de scutélă, ómenĭ strĕinĭ, fără banĭ în visterie. Și aceĭ ómenĭ să fie în pace și în scutélă de tóte birurile. plătindŭ eĭ numaĭ câte unŭ galbenŭ de omŭ la vremea haraciuluĭ, maĭ multŭ nimicŭ altă să nu dée nicĭ la unŭ felŭ de birŭ, nicĭ să-ĭ supere nime, pentru ca să fie de poslușania călugărașilorŭ ce vorŭ fi petrecĕtorĭ la acea biserică. Așijderea și la vremea desétineĭ iarășĭ să aibă scutélă 30 de stupĭ; pe acéste bucate nicĭ unŭ banŭ desétină să nu dé, pentru ca să fie de luminĭ și tămâe la s-ta biserică. Dreptŭ aceea poruncimŭ tuturorŭ boiarilorŭ și vóuă slujitorilorŭ, cariĭ veţĭ îmbla orĭ cu ce felŭ de slujbă a Domnieĭ mele la ţinutulŭ Sucéveĭ, vĕḑêndŭ cartea Domnieĭ mele, toţĭ să vĕ feriţĭ de aceĭ ómenĭ, să le daţĭ bună pace și stupiĭ încă să fie scutiţĭ precum arată maĭ susŭ, că cine nu se va supune cărţiĭ Domnieĭ mele și s'arŭ ispiti a face maĭ multă supărare, uniĭ ca aceia îĭ vomŭ aduce aice și cu urgie se vorŭ pedepsi. Acésta poruncimŭ.

«Iașĭ leat 7244 Marte 14. (1736).

3. Alŭ treilea documentŭ este actulŭ sobornicescŭ din 7264 (1756) Ianuarie 2, prin care, sub blastemŭ, se opresce subalternizarea când-va

a mônăstirei Putna. Acestŭ actŭ este fórte interesantŭ pentru istoria acestei glorióse mônăstirĭ și decĭ ĕlŭ dămŭ integralmente :

Їѡаннъ кѫ мїла аѳ҃ѡ Ѳѫмиевѣ҃ Ѳрхіепіскопъ и҃ Митрополіт҃ а҃ тѣатѫ Молдова.

Ѯ цїнщѫ сѫ фіе тѣтѣрѣ҃ кѣ҃ сѫ кѣде а҃ цр҃. Ѯе крѣ҃ме че сфита Мънăстире Пѣтна, зідѣрѣ ръносѣтѣаѣ҃ ѳтр҃ѣ ферічіре Ѯѡмн҃ Стефан Воевод чѣл кѣн. дінепѣт сѣ҃ чінстіт аск ѡмй чѫ май ѳтхй, Кăи ѳтре ăте домнїй Мънăстирй де цăрѫ. и҃ сѣ҃ ківернісіт ѳ стăрѣ сѣ, не ăвăнд ăтѫ сѫпѫіре, прекѫм и҃ Кѣіторій сѫй а҃ ăнезăто ăфй ѳ колічіа сѣ сѫнгѫрѫ стăпънітоаре тѣтѣрѣ҃ аѣкрѣлор ѣй, не фѫкіндѫш метѣк пăкцрй. Кăре дела зідѣрѣ ăчѣрй Мънăстирй а҃ трекѣт крѣ҃ме де ăй, и҃ тѣт ăнă сѣ҃ ѫзіт ѳ ръндѫла Ѫпъзѫмăнтѣаѣ҃ сѣ҃. Ш҃ ăкѣм ѳвекіндѣск зідѣрѣ ѣй и҃ ѳтѫшăхіндѣск де сѣ҃ и҃ сърнăт, ăтѫта Тѣрнѣріле, ѫхт и҃ Бісѣріка а҃ крнăт, ăцюпѫнд апроане ка сѫ сѫ рăсплăскѫ, и҃ пой фінд де пострн де ла ăчăстѫ Мънăстире, кѣ крѣрѣ и҃ ăжютѣрюл аѣй Ѯѡмнезѣ҃ пѣм ѳдемнăт ăпе фăче Пой Кѣіторй. и҃ тѣате аѣм ѳпоіт ка де цпокѫ. Ѯар кѫ тѣате ăчѣст фінд ла цїнщѫ поăстрѫ, кѫ ăи шăре кăре прічій цнѫ ăкѣм ѳ долш ръндѣрй сѣ҃ пѣртăт кѣпйте ăск дă ăчăстѫ мънăстире метѣу митрополіей цăрій, и҃ ăчăста фінд ѿ прічінѫ де рăспăре и҃ пăстірѣ мънăстирей, прекѫм ведем и҃ не ăте мънăстирй че а҃ фѣст ѳкінăте ла че стăре а҃ кепăт. Мънăр кѫ и҃ ѳкрѣмѣ Митрополіей поăстре, прін ѳдемнăрѣ Ѯнора и҃ ăтѣра, ăм фѣст и҃ Пой ѳдемнăцій а ѿ прімій Метѣу Митрополіей, пентрѣ ѡаре кăре ківерніседах и҃ фолѣс, че Пой соботнд ăфй Ѯи аѣкрѣ фѣарте не кѣпйс, и҃ май кѣртѣс не дрепт ; и҃ ѫмай кѫ нăм сѣферит и҃ нăм прімит, феріндѫне де ăчѣ не дрептăте. че ѳск кѣ колічіа Митрополіей, дѫнк даторіа ѫкторіей поăстре, ка Ѯи Ѫзітѣрю и҃ ѳкрѣтѣрѣ аѣкрѣлор кісерічній че сѫ ăфах ѳтр҃ѣ ăчăстѫ крецінскѫ цăрѫ, и҃ кѣ пътѣрѣ кѣіторіей поăстре, де крѣ҃ме кѫ Пой че ам кăпігăт кѣ ѿстенкла и҃ стрдăніѫ поăстрѫ Ѯи копілкріе и҃ нпнк ăкмѣ, ă поăстрѫ дрептѫ ѫгонісѣтѫ тѣатѫ ăм пѣсо ла ѳпоірѣ ăчѣрй сфите мънăстирй. Ѣм ăдѫнăт соѣор де Ѳрхіерей и҃ Ігѫмені, и҃ кѣ кісерічєск сфат де ѡпріе ам пѣс ла кăле стăрѣ ăчѣрй сфите Мънăстирй, дѫнк дрептăтѣ че сă҃ кѫѕѣт. Ѯе крѣ҃ме кѫ не ăчăстѫ сфитѫ Мънăстире Кѣіторій сѫй

чей кѣй нѫ҃ ѧкінѧто нікѫйр, ѧпезѣнднзо сѫ фіе слобозѫ ѧ колнічіѫ сѫ сѫнгѫрѫ стѫпнітоаре нѫ҃кр҃ѕрілор ей, ѧсѣмене ші҃ Нѣй чепй мѧй деле оѣрмѫ Ктіторй, кѫ ѫтѣрѣ ші҃ колнічіѫ Ктіторіей, ѧм шпріт ші҃ ѧм ѧнхрѧт ѧнѫ҃ фй ѧкінѧтѫ нікѫйр, ѧпнезѣнд сѫ фіе тот слобозѫ ші҃ сѫнгѫрѫ стѫпніх, не рѫндѫлѧ чѣлор кѣй ктіторй, кѫ каре сѫ҃ пнзѣт пнх ѧкмѫ҃, ші҃ пентрѫ ка сѫ фіе ѧнхрѧтѫ ѧчѧстѫ сф. мънхстйре, де ѧчѧстѫ сѫнѫнере ші҃ не дрептѧте, ші҃ акѫм ші҃ ѫтрѧтѫ крѣме кійтоаре, Хотѫржм кѫ ѧчѣст Тестамѣнт че кѫ совор кісерічѣск де ѿпрпе сѫ҃ фкѣт, ка німіні сѫ нѫ҃ фіе вольнѫ ѧ ѿ сѫнѫне Мітѣ҃ не ѧчѧстѫ сфитѫ Мънхстйре, нічй ла Мітрополіѧ цѫрій, нічй ла ѧлте локѫрй стрейне, че кѫт ва трѫй ші҃ ва фй сфитѫ Мънхстйре, сѫ фіе слобозѫ ѧ колнічіѫ сѫ сѫнгѫрѫ стѫпнітоаре нѫ҃кр҃ѕрілор ей, ші҃ ѧскѫтѫтоаре де Мітрополіѧ цѫрій, дѫпе кѫм ѫ҃ фост дінченѫт, не ѧпнзѫрѣ Ктіторілор. Іарѫ чіне сар їспітй ші҃ сар колнічй ѧй фаче не дрептѧте ка сѫ ѿ стрмѫте ла сѫнѫнере сѫ ѡ фѧкѫ Мітѣ҃, ѡрй Мітрополійй че вор фй дѫпѫ крѣмй де ѿ вор пофтй касо трѫкѫ сѫ ѿ ѧ Мітѣ҃, ѡрй ѧлцій стѫпнінтѣрй де вор дѧѡ ші҃ ѿ вор ѧкінѧ ѡрй ла че лок, фѫкѫнд ѧчѫ недрептѧте пестє рѫндѫлѧ Ктіторілор ей, ѡрй дінтрѧлте ѿбрѧзе, карій вор фй ѧдемнктѣрй ші҃ сфѫтѫітѣрй сире стрмѫтѧре ѧчейй сфите Мънхстйрй, мѫкар ѡрй чіне ѧр фй, ѧтѫт дін пѧртѫ кісерічѣскѫ кѫт ші҃ політічѣскѫ, пре ѣній ка ѧчіѧ кѫ тѣцій ѧпрепнѫ ка дінтро гѣрѫ ѧй легѫм ші҃ блестемѫм, ші҃ ѧтрачѣста кіп зйчем : сѫ фіе блестемѫцій де Ѵѫміѣ Ѵѫмезѣ ѧтѣт нѫтѣрінѣ ші҃ де а сѫ Прѣкѣрѫтѫ Мѧйкѫ ші҃ нѫрѣрѣ фечѣорѫ Маріа, де славійцій 12 Апостолй, ші҃ де ѧчѣлѣ ѧтоатѫ лѫмѣ сфите пѧнте соборѫ, ші҃ де тѣцій сфінцій : фіерѣ, пѧтріле, лѫмініле, ші҃ тоатѫ фирѣ не нѫтрезітоаре, сѫ нѫтрезіѣск ші҃ сѫ сѫ рѫспѧск, ѣар трѫпѫріле ѧчѣлора сѫ стѣ ѧтрѣцй. сѫ ѣінѫ парте кѫ Іѫда кнезѫторюл де Ѵ҃с : ші҃ кѫ прокѫтѣ Ѧріѫ ші҃ кѫ ѣлцій еретічй, сѫй ѧрітѫ нкмѧнтѣ де кій ка пре Ѵафѧн ші҃ Якірѳн : сѫй локѧск кѫтрѣмѫрѣ лѫй Кѧін, ші҃ кѫзѣле лѫй Гіезй : Конній лор сѫ рѫмѣе скрѧчй, ші҃ фѫмѣіле лор кѫдѫке, ші҃ тоатѫ ѣкѣрѣ лор сѫ фіе ѧтрѣ жефѣіре, ші҃ кѧскле лор ѧтрѣ рѫсніре; ѧтоатѫ кіѧца лор проконсеѣлѫ сѫ нѫ ѣінѫ ші҃ ертѧре сѫ нѫ ѣфле. Ѧніждерѣ ші҃ де смерѣніле Ноѧстре, карій май жос сѫнтем їскѫліцій, кѫ ѫтѣрѣ че ѧкѣм дѧтѫ дела Ѵѫміѣ Ѵѫмезѣ пре ѣній ка ѧчіѧ, ѡрй че

ѡкра́з ѣр фѝ. ѩ́й афорисѝм шій клестѫмѫ́м. шій легѫ́м сѣнт тѡ́т клестѐмѧ́ че скріе маѝ сѣс : ка пре шіне стрѫмѣтѫто́рй де а҃ѣкрѣ́рй сфинте, шй стрінѫто́рй де токмѣ́ле шй лишѕа́рй чаѕ́ фѫ҃ѣ́т ферічіцій ктѝторй, карій кѣ мѧ́тѫ келтѣ́ѧѫ шй ѡстенѣ́ѧѫ а҃ѣ́ зідіт ѧчѐст сфит ѧкка́ш. Іарѫ карій ѣр ѕрмѧ́ ѩлишѕа́рѣ шй ѡрѫндѣ́ѧла ѧчѧ́ста, стѫнд ѩпротіка чѐлор ѩпротівнічй. сѫ фіе ертаці́й шй блгословіцій шй акмѕ́ шй ѩкѣ́чй не сфрші́цій ѩлиш.

Акт $\frac{7264}{1756}$ Іанѣ́ріе 2.

(А. П.) Іаков Митрополи́т Молдавіей.

(А. П.) Іѡнѝкіе Єпискѡп Рѡмáнскй.

(А. П.) Досиде́й Єпйскоп Рáдовскй.

(А. П.) Іноке́нтіе Єпйскоп Хѹшѣ́ѧскй.

(А. П.) Никонор Ѻрѣ́мен Нѧмцѣ́ѧскй.

(А. П.) Нарде́ие Ѻрѣ́мен Сѣкѣ́ѧскй.

(А. П.) Антóніе Ѻрѣ́мен Пра́шей.

(А. П.) Ісаіл Архімандрит й Ѻрѣ́мен Бісерікáній.

(А. П.) Ѓáвка Ѻрѣ́мен ѿ Пашрáцій. — Іеромонаҳ Іѡаѝ Проѻрѣ́мен ѿ Молдовица.

(А. П.) Кѝріáк Ѻрѣ́мен Хомóрѣ́ѧскй.

(А. П.) Гедеóн Ѻрѣ́мен Ворóнец. — Ѻрмонаҳ Ѩданáсіе Стáрец Сла́тній.

(А. П.) Ѻрéст Ірѣ́мен де Бйстрі́ц.

(А. П.). Міса́йл Ѻрѣ́мен Бйзантій. Іеромонáҳ Сілвéстрѣ.

*

Misiunea sa politică, Măzăreanulŭ o îndeplinesce cu succesŭ şi-i dă ocasiune să povestéscă apoĭ însuşĭ călĕtoria luĭ la Petersburg. Plecatŭ din mŏnăstirea Solca la 26 Noembre anulŭ 1769, Măzăreanulŭ ajunse la Petersburg numaĭ la Martie 9, 1770, adecă după o călĕtorie de doŭĕ lunĭ. Paladi muri pe drumŭ, la Nijna. Tocmaĭ după 19 ḑile de aşteptare Măzăreanulŭ şi colegiĭ seĭ fură primiĭ de împărătésa. Colegulŭ sĕŭ Venedictŭ spune, că «în Duminica Flo-

riilorŭ am fostŭ duşĭ la audienţie la împĕrăţie cu ţeremonie şi cu carete împărătescĭ» (1).

In lunea Paşcelorŭ Măzăreanulŭ şi Venedictŭ sunt din noŭ admişĭ în audienţă de Impărătésa. Egumenulŭ de Solca, Măzăreanulŭ, profită de presinţa sa la Curtea Ruséscă, ca să dobândéscă de la Impărătésa preţióse odăjdiĭ pentru mónăstirea sa. Elŭ descrie aceste odăjdiĭ şi modulŭ cum le-a dobânditŭ în unŭ felŭ de prefaţă ce pune în fruntea codiceĭ de documinte a mónăstireĭ Solca, scrisă de elŭ.

Măzăreanulŭ plécă din Petersburg la Iulie 27 anulŭ 1770, despărţindu-se cu lacrimĭ de amiculŭ sĕŭ părintele Ioan Tatiştiev ântâiulŭ preotŭ alŭ Impĕrăteseĭ. «Şi fiindŭ, — ḑice însuşĭ Măzăreanulŭ — că P. Sa Κυρ Inokentie Episcopulŭ de Huşĭ purcesese maĭ dinainte şi puţina cheltuială ne lăsasă, cu mare cheltuială şi cu mare frică de ómenĭ reĭ şi ciumă am călĕtoritŭ; căcĭ că pentru păcatele nóstre se înmulţisă ciuma şi tocmaĭ din târgulŭ Pavlovicĭ ce este în ţéra Leşéscă şi până aprópe de mănăstirea Solca, maĭ multŭ prin ciumaşĭ decât prin ómenĭ sănătoşĭ am trecutŭ». (Arh. Român. T. I, p. 266).

(1) E probabilŭ că Măzăreanu a scrisŭ cuvîntulŭ ce Delegaţiunea a rostitŭ către Impărătésă şi care este analisatŭ astfelŭ de *Becatini* in «*Storia ragionata dei Turchi*». Venezia Tom. 6. pag. 97:

«Aveano questi di già inviata in Pietroburgo una Diputazione separata, composta di Vescovi, e dei primarj Gentiluomini delle due provincie, chiamati *Bojari*, per inchinarsi davanti il Trono di quell' augusta Sovrana; e in tale occasione nella pubblica udienza, che fu loro accordata, questi si espressero in una maniera, che merita di aver luogo in questa nostra storia, essendocchè vi si travede qual contentezza provavano quei popoli, nel restar sottoposti ad una Principessa che professava la stessa loro Religione. I Moldavi così parlarono:

«*L'Altissimo si è degnato finalmente di rivolgere gli occhj suoi benigni alla nostra salvezza, e d'insegnar la verità alle nazioni. La Provvidenza Divina è appunto quella, che colle armi invincibili della M. V. ha fatti in pezzi gli archi del comune nemico, ed ha liberati noi, che siamo i veri credenti del Gregge di Gesù Cristo, dal crudelissimo giogo degl' Infedeli. I nostri cuori esultano in Dio, e tutti noi lo preghiamo a voler perfettamente stabilire la felicità di V. M. Imp. ed a dar forza con segnalate nuove vittorie alle vostre coraggiose truppe, che combattono sotto gli stendardi della Fede. L'Altissimo si è servito del potente braccio di V. M. per toglierci all' oppressione dei Musulmani. Pertanto Noi scongiuriamo l'onnipotente Iddio, che tiene il destino degli eserciti nelle sue mani, che si degni di secondare la sua infinita bontà, di conservare per lungo tempo V. M. in perfetta salute, di benedire le vostre imprese a di farci trionfare dei vostri nemici, con preservare eternamente sotto le ali della sua onnipotenza tutti coloro, che professano con noi una stessa religione, e sono i sudditi più sommessi e fedeli di V. M.*»

*

Archimandritulŭ Măzăreanulŭ reintorsŭ în patrie se ocupă, cum făcuse deja la mai multe mŏnăstirĭ, în 1771 şi 1772, cu inventoriarea în o condică, tuturorŭ documintelorŭ şi odăjdiilorŭ mŏnăstireĭ sale. Fŏrte preciŏsă e lucrarea acésta de care maĭ întêĭ a vorbitŭ d-lŭ M. Kogălniceanu în Arh. Românéscă T. I, p. 269.

Condica acésta nu coprinde numaĭ o listă seacă de documinte ce şi unele notiţe istorice. Aşia este biografia titoreluĭ mŏnăstireĭ Solcaĭ, Stefan Tomşa Vodă, sub titlu: «Arătare pentru Stefan Tomşa Voevoda Domnulŭ ţĕreĭ Moldoveĭ Ctitorulŭ sfinteĭ mănăstirĭ Solcăĭ, din ce părinţĭ este, şi cum aŭ începutŭ a Domni şi aŭ domnitŭ şi în câte rêndurĭ aŭ fostŭ domnŭ şi cum aŭ făcutŭ sf. mănăstire Solca întru a sa vecinică pomenire».

Tŏte aceste le scŏte Măzăreanulŭ, cum însuşĭ mărturisesce, «din *Letopiseţulŭ ţĕreĭ*».

Proprie a luĭ este o cuvintare cu care încheie condica, în care se adresézăcătre călugărĭĭ mŏnăstireĭ şi-ĭ îndémnă să înalţe la cerŭ rugĭ pentru titorŭ. Acéstă bucată este de natură a arĕta alese calităţĭ stilistice ale luĭ Măzăreanulŭ, şi de aceea o aducemŭ întrégă. Iat-o.

«Aţĭ auḑit, o prea iubiţilor fraţĭ, pentru fericitul Ctitor a sfinteĭ mănăstirĭ Solcaĭ, Stefan Tomşe Voevoda. Domnul Moldoviĭ; aţĭ auḑit din ce părinţĭ este, şi cum aŭ început Domn, şi cum aŭ Domnit, şi în câte rândurĭ aŭ fost Domn, şi cum 'şĭ aŭ sfêrşit vieaţa; aţĭ auḑit şi aţĭ cunoscut că tŏtă viéţa nóstră o petrecem în turburărĭ, în grijĭ, în scărbe, şi în nevoĭ, şi viéţa nóstră altă nu este fără decât umbră şi vis, dupa cum ḑice Sf. Prooroc şi Impĕrat David că: o mie de anĭ înaintea ochilor tăĭ Dómne, ca ḑioa de ierĭ care aŭ trecut ş. c. După cum ḑice şi Proorocul Solomon că: «Tŏte sunt deşertăciunĭ deşertărilor, şi numaĭ un lucru este de folos»; adecă: Faptele cele bune care sunt spre mîntuirea sufletuluĭ. Părtaşĭ faptelor celor bune este şi acest fericit Ctitor Stefan Tomşe Voevoda, de vreme că aŭ cunoscut că tŏte sunt în lumea acésta

deşărtăciunĭ deşărtărilor, şi pentru aceea spre pomenirea luĭ cea vecĭnică, spre mêntuirea sufletuluĭ seŭ, şi a tot nemuluĭ seŭ, nu'şĭ aŭ cruţat cheltuiala, ce macar că aŭ fost supt stăpânirea cea cumplită a Turcilor, şi macar că s'aŭ aflat în marĭ tulburărĭ, *şi macar că aŭ vĕrsat atâta sânge*, însă lucru încredinţat este că şiaŭ adus aminte de vecĭnicile muncĭ, şi de desfătarea cea plină de bucurie a Impĕrăţieĭ ceriuluĭ; şi pentru unele ca aceste nu'şĭ aŭ cruţat bogăţia sa cea vremelnică, ce cu mulţĭ banĭ şi cu multă ostenelă aŭ făcut acéstă sfântă mănăstire Solca, *cumpărând robĭ ţiganĭ* şi moşiĭ cu care aŭ înzestrat numita mănăstire.

«Să socotim fraţilor şi acesta: óre unde sunt acum Dómnele şi fetele luĭ, şi tótă familia cea înaltă a luĭ? Unde este cea-l-altă bogăţie a luĭ? Unde este cinstea şi tótă slava luĭ? Dómnele şi fetele şi tóte rudeniile luĭ aŭ murit. Bogăţia luĭ cea multă aŭ luat-o Turciĭ. Cinstea şi slava luĭ cea luméscă, ca şi a altor Domnĭ, Impĕraţĭ şi bogaţĭ, tóte s'aŭ trecut şi ca când nicĭ ar fi fost. Şi iată că s'aŭ împlinit cuvêntul Proorocului Solomon că: tóte sunt deşertăciunĭ deşărtărilor, tóte sunt trecĕtóre, tóte sunt umbră şi vis, şi numaĭ faptele cele bune a le sufletuluĭ petrec în véc.

«Ticăloşiĭ de noĭ, cum de ne amăgim, cum de ne tulburăm cu lucrurile lumiĭ acestie, şi nu încetăm a mânia pre Dumneḑeŭ ziditoriul nostru cu pĕcatele nóstre! Cum de nu ne aducem aminte de muncele iaduluĭ cele cumplite şi vecĭnice! Căţĭ părinţĭ, maĭcĭ, fraţĭ, surorĭ, rudeniĭ şi cunoscuţĭ aĭ noştri aŭ murit înaintea ochilor noştri, şi într'alte locurĭ, şi când îĭ vedem morţĭ, séŭ că'ĭ auḑim că aŭ murit, plângem puţin; după aceea îndată uĭtăm, îndată iarăşĭ ne apucăm de tulburările lumiĭ acestie, îndată iarăşĭ mâniem pre ziditoriul nostru Dumneḑeŭ cu pĕcatele nóstre cele urîte şi spurcate. Dumneḑeŭ, ca un milostiv ce este, ne trage să facem fapte bune, şi să mergem întru Impĕrăţia sa cea cerésca; iară diavolul ne trage spre pĕcate, să mergem în muncile cele cumplite; noĭ ascultăm pre diavolul, şi facem faptele luĭ; iară poruncile luĭ Dumneḑeŭ le călcăm. Vaĭ de noĭ! Amar şi cumplit nouă! Ce, o prea

milostive Dómne, nu te îndura, ce cruſă zidirea ta; trimete raḑile prea Sfântuluĭ tĕŭ duh întru inimile nóstre, ca să arḑă tóte pĕcatele nóstre, și să îndrepteze viéța nóstră cea ticălósă spre calea pocăinței. Rugându-te, prea milostive Dómne, din tótă osărdia nóstră, ca după mila ta cea negrăită, să ierți pĕcatele robuluĭ tĕŭ, ctitoruluĭ acestĭ sfinte mănăstirĭ, Stefan Tomșe Voevoda, a Dómnelor, a fiilor, și a tótă rudenia lor. Așéḑă sufletele lor, și a nóstre, și a tuturor pravoslavnicilor creștinĭ în sînurile luĭ Avraam, Isaac și luĭ Iacov, ca toți aice și acolo să proslăvim prea lăudat numele tĕŭ, a Tatăluĭ, și a Fiuluĭ, și a prea Sfântuluĭ tĕŭ Duh, acum și pururea și în vécĭ vécilor. Amin.

«Smeritul și mult pĕcătosul Vartolomeĭ, Arhimandrit. 1772. Septemvrie 2.»

*

De abea a terminatŭ, în Septembre 2 în anulŭ 1772, scrierea condiceĭ de documinte și iată, că în Ianuare 1773, harniculŭ Archimandritŭ scriitorŭ s'apucă să scrie o mare condică coprinḑéndŭ letopiseţele luĭ Urechiă, ale Costinilorŭ și alŭ luĭ Neculcea.

Eŭ n'am aflatŭ până astă-ḑĭ însuși codicele originalŭ scrisŭ de mâna luĭ Măzăreanulŭ, dar l'am găsitŭ menționatŭ în codicele de letopiseţe alŭ luĭ Stefanŭ Ţăcălŭ, scrisŭ la 1785 Ianuariŭ. Acesta pune pe prima pagină, ca tîlu lucrăreĭ sale, cele următóre :

Л҃ѣтописе҃цѣлъ цѣрїй Молдо҃кїй карлѝ .ѧтѣн лѣ ф҃ѣстѣ скрїсѣ цѣнѣ ла ѳн ло҃кѣ де Нестор Хрѣке Ки҃рникѣл. Іарь де ла ѳн локѣ де Мирѡн Лигофѣтѣл. ирѣ де аколо де Ива҃н Некѣлче. ирѣ пре҃сте тоѣ де Ива҃н Кантакѣзинѡ҃ кел сълта҃рю. ир ал чі҃нчилеа рѣнд ирѣи пре҃сте тоѣ сав скрис .ѣ сфи҃нта мѣнѣстѝре Со҃лка. ф҃ѝнд митрополи҃т Молдо҃вїй Прѣосфи҃нцїе са кѝрѣ кѝр Гаврїи҃л Митрополи҃т. дѣнѣ трѣнѣ фра҃те Мѣрїи сале Іва҃н Ѳеодор воево҃д ши епи҃скоп Рѧдѣцѣлѣи Прѣосфи҃цїе са кѝр Досоѳе҃й Херѝскѣл. прин встени҃ла ши осѣ҃рдие а лѣй Вардоломе҃й Мѣзнра҃нѣл архимандри҃т сфи҃нтей мѣнѣсти҃рй Со҃лкай. ка сѣм ф҃іе иентрѣ амеа трекѣ҃ницѣ ши а чѣлор че҃ вор вре҃ сѣ чнтѣ҃ск. ир дѣнѣ а мѣ моа҃рте сѣ ф҃іе а сфи҃нтей мѣнѣсти҃рй Со҃лкай. Ши лам скрїсѣ .ѣ а҃нїй де ла Христо҃с мѣнтѣнто҃рюл .аѱ҃ог .ѯчѣнѣдѣл .ѣ лѣна лѣ ианѣа҃рй. ирѣ ал шѣсле рѣнд сав скрїс .ѣ тѣр-

гѣа їáнй ла .ѓнченѣтѣа .ѯолнйи Мѫрйи сале Ѧлексáндрѣ їωáн Мавроко-рдáтѣ вкωда. де дѣмилѣи Кωстандйи Гречáнѣа кнк кел спатарю, прии скрисóаре нмí ѿстевѣла á мí а лѣи Щéфан Цкáѕ, ла лет ,аѱ'пи їенѣарйи .ѳи á зйле. сав .ѓчнѣт кѣ аюторюл лѣи ,Ѣмнезѣ».

Aşa dar Ţicău ne dă o copie după lucrarea lui Măzăreanulŭ.

Copia lui Ţicău coprinde la finea leatopiseţuluĭ lui Neculce, o serie de lucrărĭ carĭ sunt proprĭĭ a ni documenta nu numaĭ activitatea Archimandrituluĭ Măzăreanulŭ, dar şi *priceperea* luĭ de cărturarŭ.

Iată aceste lucrărĭ :

1) *Un «index rerum»*, intitulatŭ «Extractŭ şi scara acesteĭ cărţĭ adecă a letopiseţuluĭ Moldoveĭ». Acestŭ indice coprinde nu maĭ puţinŭ de 125 pagine *in folio*.

2. Altă lucrare este unŭ tabelŭ împărţitŭ în 4 rubricĭ şi anume : *a)* Numĕrulŭ curentŭ. *b)* Cărţĭ *Domnĭ* aŭ fostŭ în Moldova ? *c)* Ce felŭ de dăjdiĭ aŭ luatŭ din ţéră ? şi *d) Leatulŭ*.

Tabelulŭ este necomplectŭ la unele rubricĭ. Se vede că Măzăreanulŭ avé de gândŭ să'lŭ completeze în viitorŭ. Ilŭ dămŭ la vale în tótă coprinderea luĭ, de la Dragoşŭ Vodă până la Constantin Mavrocordat, adecă până în ḑilele autoreluĭ.

3. A treĭa lucrare proprie a luĭ Măzăreanul este iarăşĭ cu 4 rubrice : *a)* Numĕrulŭ curentŭ ; *b)* Mitropoliile şi episcopiile în Moldova. *c)* Care titorŭ le-aŭ făcutŭ şi *d)* Aniĭ. Tabelulŭ avea să fie completatŭ cu «Toate Mănăstirile» cu «numele şi hramulŭ» fie căreia. Şi acésta lucrare este numaĭ schiţată. O dămŭ la vale întrégă, adăogéndŭ că se vede, că autorulŭ avé de gândŭ să completeze lista mónăstirilorŭ, de óre-ce a lăsatŭ locŭ albŭ şi a însemnatŭ cu numĕrulŭ curentŭ, peste cele 12 mónăstirĭ înregistrate, încă altele de înregistratŭ până la No. 49.

4. Unŭ curiosŭ tabelŭ a projectatŭ Măzăreanulŭ şi în parte l'a şi realizatŭ. Acestŭ tabelŭ avé treĭ rubricĭ : *a)*. No. curentŭ, *b)*. Numele Domnitoruluĭ şi *c)*. In ce chipŭ a fostŭ mórtea Domnitoruluĭ şi unde ? Lucrarea pórtă titlulŭ ; *«Mórtea Domnilorŭ din Moldova»*,

5. Altă lucrare rezumătóre cetirilorŭ luĭ în letopiseţe, ne dă Archimandritulŭ Măzăreanulŭ cu titlul :

«De câte orĭ aŭ prădatŭ ţara Moldoveĭ Tatariĭ şi aŭ robit-o? Şi de câte orĭ aŭ prădatŭ şi aŭ robit-o Turcĭ, Leşiĭ şi alte nemurĭ. Începêndă de la Dragoşŭ Voevoda întâiulŭ Domnŭ până la mórtea luĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ în Iaşĭ, adecă până aŭ luatŭ Muscaliĭ Moldova de subt stăpânirea Turculuĭ în anĭ, 1769 Septembrie în 7 ţile.»

*

La atâta nu s'a mărginitŭ activitatea istorică şi literară a Archimandritului Măzăreanulŭ. Elŭ însuşĭ ne arĕtă câte cărţĭ aŭ tălmăcitŭ şi aŭ scrisŭ, numaĭ de la întórcerea luĭ din Rusia şi până la data când a scrisŭ codicele letopiseţelorŭ ţĕreĭ, celŭ urmatŭ apoĭ de Ţicăŭ, adecă până la Ianuarie 1773.

Nu maĭ puţinŭ de 37 de opere sunt produsulŭ activităţeĭ acestuia până la 1773; dar noĭ cunoscemŭ lucrărĭ ale luĭ şi de la 1773 încóce, până astă-dĭ nesciute de scriitoriĭ românĭ. De cele scrise până la 1773 ni dă elŭ însuşĭ titlurile lor, în tabelulŭ ce pune la finea codiceluĭ seŭ de letopiseţŭ şi pe care 'lŭ reproducemŭ la vale. Din acesta se vede, că nu numaĭ cu literatura bisericéscă şi istorică s'a ocupatŭ Măzăreanu, ci şi cu alte genurĭ de scrierĭ. Aşia elŭ ne-a datŭ pe Românesce pre *Esop*, Apothegmata, Ioanŭ Scăriaşulŭ, Dorotheĭ, Cuvêntulŭ luĭ Ipolitŭ, în dóuĕ ediţiunĭ, Scorpia, Dulce învĕţăturĭ, Calendarulŭ mare pe 112 anĭ în treĭ ediţiunĭ. — Măzăreanu a scrisŭ, în dóuĕ rîndurĭ, şi *Letopiseţulŭ de la zidirea lumiĭ*, despre care vomŭ avé a ne ocupá altă-dată.

Ar fi o bună lucrare aceea ce s'ar propune să adune tóte manuscrisele Archimandritului Vartolomeĭ şi să se publice ca opere complete ale luĭ.

*

Biblioteca nóstră posede deja câte-va din aceste şi anume :

1. Codex No. 297, 4º, 71 file. Scrisóre frumósă de mâna luĭ Măzăreanulŭ.

Coprinde :

a). Viaţa mareluĭ mucenicŭ Gheorghe, pag. 1—21.

b). Minunile sf. şi mareluĭ mucenicŭ Gheorghe pag. 22—39 şi *verso.*

c). Apoĭ urmézĕ o filă cu titlu riglatŭ : scara cărţeĭ acestia. Acest tabelu nu a apucatŭ a'lŭ face Măzăreanulŭ.

d). Acesta, la fila următóre 41, numerotată de elŭ 86, (căcĭ elŭ a numerotatŭ ambele pagine şi ce nu se ajunge de la 41 la 43, sunt două file ce lipsescŭ de la inceputulŭ codiceluĭ) a scrisŭ aceste cuvinte :

«Тоате ачѣсте че сѫ̀ скрїсѣ нынѣ лѣчи, сѫ̀ тълмачїтъ дѫ̀не словенїѫ̀, ши сѫ̀ ши скрїсѣ пре лимба нѣстрѫ̀ Романѣскѫ̀, прінъ силінцѫ̀, ѡскрдїѫ̀, ши целтѫ̀ала, ѝ сфинцїй сале кїр Ѳеодорь протопопа де ла епископїѫ̀ Радѫ̆цѫ̀ѕѫ̀, ши прін остенѣала мѫ̀лтъ нѣкътосѫ̀ѕѫ̀ ши перѣдинкѫ̀ѕѫ̀ Прѡїмандрїтъ Вортоломѣй Мазерѫ̀ѕѫ̀ де ла сф̑нта мънкъстїре *(sic)* пѫ̀тна, пре кăре сѫ̀ аюторюл пре сф̑нтѫ̀ѕѫ̀ Л̑мнезѫ̆, лѫ̀ ши сѫ̀кърнїт ѩ мѫ̀лк дѫ̑ѡд поѣрїй и ѿ зиле.»

Urmézĕ apoĭ o filă albă.

e). Se vede că lucrarea ce urmézĕ era separată de cele din urmă şi din faptulŭ că scriitorulŭ dă o numerotare nouĕ paginelorŭ şi din aceea, că din titlu resultă, că lucrarea acésta era făcută în anulŭ din urmă 1778. Legătorulŭ codiceluĭ nu a sciutŭ să le pună în ordinea cronologică.

Lucrarea, întinsă de la 1—33 pagine (şi cu numerotarea Academieĭ de la fila 42—59) are titlulŭ următorŭ :

Ѡтрѫ̀ слáва сф̑нтеи
чѣй де ѡ̑ фі҃ницѣ, ши де вѣ҃цѣ
фѣкътóрей, ши недеспрїцѣтéй
Трóицѣ, áтáтѫ̀ѕѫ̀ ши ѝ фі҃ѫ̀ѕѫ̀, ши
ѝ сф̑нтѫ̀ѕѫ̀ дѫ̑х. ѧмінь.

Кѫ̀ слаговоѣнїе преосф̑щитѫ̀ѕѫ̀ | Отѫ̀нѫ̀ѕѫ̀ Нѣстрѫ̀ кїр Іосидéй | епи̑скопь Рѫдѫ̆цѫ̀ѕѫ̀ | прінь ѡчéрдїѫ ши целтѫ̀ала ѝ пре чинстітѫ̀ѕѫ̀ кїр Ѳеóдорь протоїерéѕь | Рѫдѫ̆цѫ̀ѕѫ̀ | сѫ̀ скрїс ѧчѣстъ панахїдникь, сѫ̀ сѫ̀ѕѫ̀жва | чѣ мáре ѝ парастáсѫ̀ѕѫ̀ ѩ сф̑нта мънкъстїре

Пѣтра | де мѣлатѣ пажитѣсѣлѣ Архимандритѣлѣ | Вардоломей Мазерѣ-
нѣлѣ .ѧ. ѣнѣлѣ ,аѱ҃ои. гиі҃.

La pagina 26 se termină acestū *panahidnicū*, minunatū scrisū de Măzăreanulū, cu vorbele următóre :

«Ачѣстѣ рѫдѣлѧѣ а пѧнахѷдей, пентрѣ поменіріѣ мѣрцинорѣ дінѣ : оѷстѧкѣлѣ чѣлѣ москичѣскѣ, кѧрелѣ ѧстѣ тѫлмачіцѣ дінѣ чѣлѣ | греческѣ аѣ тѫлмачіцѣ пре ромжніѫ ші аѣ скріѕо. | мѣлатѣ пажитѣсѣлѣ Архімандритѣлѣ Вардоломѣй Мазерѣнѣлѣ.

.Ѧ ѣнѣлѣ аѱ҃ои.

Іанѣріе.

Lucrarea continuă în codice, cu numerotarea de la 27—33, cu titlu :

Кѣѣнт пентрѣ мѣрте.

La pagina 33, scriitorulū dice :

Аѣ скріѕ дінтрѧте сф҃ите скріптѣрі, сире фолѣсѣлѣ де ѣмне, .ѧ-
тѧѣ | Монѧхѣлѣ Никодімѣ Григорѣкичі сакелітѣлѣ дѧскалѣ дінѣ цара
москі | часѣ, цірѣ дінтрѣ ѣнѣѫ, ші ші дінтрѧтѣ скріптѣрі, аѣ тѫлмѫ | чітѣ ші аѣ ші скріѕ мѣлатѣ пажитѣсѣлѣ Архимандритѣлѣ Вар-
доло | мей Мазерѣнѣлѣ=.ѧ. мѣлѣ=,аѱ҃ои ѣнѣа Іѣлі.

Mai urmézā în Codice o lucrare cu titlulū : Пентрѣ покѧінца аѣй ѧдѧмѣ_ші_а пѣстрѧ а тѣтѣрор.

De sigurū, la finitulū și acesteĭ scrieri, Măzăreanulū a trebuitū să fie pusū o notiță relativă la elū și la timpulū când a scrisū, dar fila cu acea notiță a dispărutū, s'a perdutū.

Codicele No. 155. (Academic), în 4⁰. Îi lipsesce titlulū și 2 pagine la începutū. Scrisóre frumósă. La pagina 130 aflāmū titlul opuluĭ în nota acésta :

Ачѣстѣ сф҃ітѣ Макарій Єгінтѧнѣлѣ, аѣ скріѕ о кар | тѣ че сѣ кѧмѣ Кѣрве Ѧѕѵокѵічѣпи челора че вор ѣрѣ | сѧ сѣ сѣкасѣскѣ, фѣартѣ де фолѣѕ. кѧрѣ кѧртѣ ѣрѣ | .ѣтро сѣнѣ, чінѕѧчій де вѣрѣ.
1774 рорѣ .ѧ. лѣна аѣи октѣмкрій, ѣм тѫлмачіт ші ѣм скріс |
Архимандрит Вардоломей.

Urméză în acestŭ codice :

Капо́нь де покъи́нцъ.

Acéstă lucrare face unŭ corpŭ cu cea anterióră, căcĭ continuă numerotarea, de la 131 la 152.

La pagina 151 Vartolomeĭ face unŭ tabelŭ cu rubrice pentru scara cărțeĭ. Acéstă scară póte să ne aréte ce lipsesce din codicele întregŭ.

Pe verso scăreĭ cetimŭ :

«Toate aceste ce s'aŭ scrisŭ maĭ susŭ s'aŭ tălmăcitŭ de pe slovenie pe limba Moldovenéscă, prin osărdia Ieromonahuluĭ Macarie Putneanulŭ frate după trupŭ alŭ sfințieĭ sale **Кир Меѳодіе** iarășĭ Putneanu, igumenulŭ sfinteĭ mănăstirĭ Solcăĭ.

Aŭ tălmăcitŭ și aŭ și scrisŭ multŭ păcătosulŭ și nevredniculŭ Archimandritulŭ Vartolomeiŭ Măzăreanul (**Мазерынѹль**) ce aŭ fostŭ igumenŭ la s-tele mănăstirĭ Putna și Solca, iarășĭ Putneanŭ. Insă cu cheltuiala maĭ susŭ numituluĭ Ieromonah. Anulŭ 1774 Noemvrie în 10 ḑile.

Urmeză unŭ psalmŭ micŭ, cu litere de tiparŭ : «Dómne greșitamŭ înaintea ta.»

*

Intre lucrările de maĭ susŭ vorŭ primi locŭ, de sigurŭ, și numeróse codice de documente făcute de elŭ, înainte de aniĭ 1770 și de care nicĭ se amintesce în tabelulŭ scrierilor luĭ de după întórcerea luĭ din misisiunea în Rusia. Asemenea codicĭ, astă-ḑĭ de celŭ maĭ mare prețŭ pentru istoria patrieĭ, a scrisŭ elŭ maĭ pe la tóte bisericile și monăstirile pe unde a petrecutŭ. In prețiósa arhivă a Sântuluĭ Spiridonŭ din Iașĭ sunt câte-va codice de aceste scrise de Vartolomeĭ Măzăreanulŭ. La Episcopia de Roman se află egalmente codicĭ de acéstă natură, de acestașĭ, neobositŭ scriitorŭ românŭ.

Academia are codica de documente a mănăstireĭ Homoruluĭ (Academiă, No. 111).

La fila 108 verso are o notă :

«Acéstă privileghie este scrisă în condica Sfînteĭ mănăstire Homoruluĭ la fila 212, și dintru aceeașĭ condică s'aŭ scrisŭ și aice, prin silința cuviosieĭ sale кир Ландіи igumenulŭ Sf. mănăstiriĭ Homoruluĭ și prin osteneala Arhimandrituluĭ Vartolomeĭ Мазерѣнъскы † aniĭ 1779 Augustŭ 13 ḑile.

În numele «*Arhimandritŭ*» pune pe g (d) rusescŭ. Este deja sub influința limbeĭ rusescĭ, în urma călĕtorielorŭ luĭ la Kiev și Petersburg.

Notița de susŭ e repețită la fila 110 verso.

Numaĭ data e ceva schimbată : 1779 Augustŭ 14.

*

Măzăreanulŭ însușĭ spune că a scrisŭ . condica de documente a mănăstireĭ Bisericanilorŭ și acea a mănăstireĭ Solca. (Veḑĭ lista cărțilorŭ ce ḑice că a scrisŭ, în tabelulŭ de maĭ la vale).

*

Ne rĕmâne a arĕta, că Arhimandritulŭ Măzăreanulŭ a fostŭ și unulŭ din apostoliĭ învĕțămêntuluĭ între Românĭ.

La 1749 Iulie 6 Mitropolitulŭ Nechiforŭ dispune ca să fie scoliĭ publice la Sf. Neculae, Sf. Vinere și Sf. Sava. Ba chiar institue unŭ felŭ de învĕțătură *obligătorie*, scriindŭ preoțilorŭ, să facă izvodŭ de toțĭ copiiĭ de la 3 anĭ în susŭ și acestia «*să mérgă să învețe carte*». Este ciudată clasificarea ce Mitropolitulŭ ordonă a se face între copiĭ. «*Copiiĭ prostimeĭ de treĭ anĭ în susŭ, însă care nu va fi de hrană, să mérgă să învețe carte, adecă învĕțăturĭ creștinescĭ. Carĭ ar fi de mazil, de negutitorŭ și de alte bresle de cinste, să mérgă să învețe, însă de vêrsta de la 3 anĭ în susŭ până la 12 anĭ și maĭ susŭ. Iară carĭ ar fi feciorĭ de preoțĭ să învețe până la 20 de anĭ și maĭ susŭ*».

La 1766, scólele esistente în Moldova dobândescŭ o nouă organizațiune prin unŭ minunatŭ hrisovŭ ce dămŭ în anexă, în tótă coprinderea luĭ. Acestŭ hrisovŭ corespunde la identice acte relative la scolĭ, ale Domnilorŭ Muntenĭ, Constantinŭ Mihaĭ Racoviță și Ștefanŭ Mihaĭ Racoviță, de la 1763—1765 și probézĕ o adevĕrată emulațiune între domniĭ ambelorŭ țĕrĭ întru aventarea acestora pe căile culturel.

Hrisovulŭ din 1766 arĕtă lămuritŭ, că nu numaĭ limbele slavonă şi grecă se învĕţaŭ în aşa ḑisa *Academie* reorganizată la acĕ dată. Este adevĕratŭ, că de la 1750 istoriculŭ constată o adevĕrată şi bine accentuată mişcare culturală în sensŭ românescŭ în Principate. In Moldova aflămă în fruntea uneĭ asemene direcţiunĭ culturale, nu numaĭ pre vestitulŭ mitropolitŭ Iacob Putneanulŭ (celŭ care la 1752 adună Sinod şi hotărĕsce, sub blăstemŭ, să nu maĭ se urce pe scaunulŭ pastoralŭ alŭ ţĕreĭ prelatŭ strĕinŭ), ci până şi pre unŭ grecŭ chiar de origine, pre Iordache Cantacuzino. Acesta pune, cu plată de la elŭ, pe tipografulŭ Duca Sotiriovicĭ, să traducă cărţĭ de istorie şi de învĕţătură în românesce din limba grĕcă. Iordache Cantacuzino cunună pe Sotiriovicĭ, îĭ dă daruri unŭ numĕrŭ de ţiganĭ (Iunie 16, 7263.—1755), ba chiar stărue la Domnitorŭ să confirme luĭ Sotiriovicĭ hrisovulŭ de marĭ înlesnirĭ şi scutirĭ în favórea tipografieĭ ce acelă avé în ţĕră, hrisovŭ de la «prea iubitŭ fratele nostru Domnia sa Constantinŭ V.V.». In acestŭ hrisovŭ se ḑice, că Sotiriovicĭ era «împodobitŭ cu învĕţătura elinească şi latinească şi de alte sciinţe bine şi limba *Moldovenéscă intru care póte să tălmăcéscă orĭ-ce carte*». Vodă chiar îlŭ «ispitesce» însărcinându-lŭ cu tălmăcirea «*octoiculuĭ celuĭ mare şi cu altele*» şi-lŭ află vrednicŭ de ajutorare, maĭ alesŭ că are tipografie făcută cu propria sa cheltuială, «*ca să se îndestuleze ţĕra, de cărţĭ lipsită fiindă*». Vĕdă-se în anexă întregulŭ hrisovŭ cu scutirile şi ajutorurile bănescĭ ce Domnia acorda acestuĭ tipografŭ şi traducĕtorŭ românŭ.

Stăruescŭ a aminti tóte aceste cu scopŭ de a vedea cetitorulŭ meŭ, ântĕiŭ, câtă dreptate amŭ avutŭ susţinêndŭ, cŭ maĭ ântĕiŭ, teza, că până şi sub grecĭ limba românéscă n'a fostŭ atâtŭ de urgisită cât se spune de uniĭ, şi alŭ doilea, că ajunsŭ la vĕrsta bărbăţieĭ, în mijlocŭlŭ curentuluĭ culturalŭ din primiĭ anĭ aĭ secundeĭ jumătăţĭ a secoluluĭ alŭ XVIII-lea, Vartolomeĭ Măzăreanulŭ este şi elŭ unŭ bunŭ pionŭ alŭ mişcăreĭ date, între aniĭ 1770 şi 1780 (1).

(1) Sub ocupaţiunea rusĕscă, de la 1769, scóla n'a fostŭ neglijată, atâtŭ cât s'arŭ crede. In Aprile 1771 Feldmareşalulŭ Romanţov provócă pe Mitropolitulŭ Moldovei, să se ocupe de scóli. Mitropolitulŭ respunde (Arh. Rom. T. I p. 231) că «acum fiind-că din nemărg nilă milă

Ast-felŭ, pe la 1778 Măzăranu pórtă titlulŭ de *«îndreptătorŭ alŭ scólelorŭ domnescĭ, episcopescĭ și mănăstirescĭ a Moldoveĭ.»*

Titulatura acésta a *inspectoreluĭ* supremŭ alŭ scólelorŭ, este o întrégă revelațiune pentru istoria scólelorŭ române și clasificațiunea lorŭ. De acéstă cestiune însă aiurea me voiŭ ocupă. Aci voiŭ să arétŭ, că Măzăreanu era nu numaĭ *«îndreptătorŭ»* séŭ inspectorŭ scólelorŭ, dar că, pe la 1778, ținea — și încă de maĭ mulțĭ anĭ — scólă în mónăstirea Putna, împreună cu Ieromonahulŭ Ilarion, mădularŭ a filosofilorŭ Patmosuluĭ și învĕțătorŭ psaltichieĭ, în *scólele* Moldoveĭ.

Resultă acésta din o diplomă ce ambiĭ daŭ scolaruluĭ lor «tinereluluĭ Ion, fiulŭ preotuluĭ Gheorghe Vasilievicĭ Bălășesculŭ», de absolvire a scóleĭ. Anecsezŭ acéstă diplomă, ce am dobânditŭ dintre actele mónăstireĭ Putna, în Bucovina, la 1886, — în tótă întinderea eĭ. Ea pare să fie scrisă întrégă de către învĕțatulŭ *«îndreptătorŭ»* alŭ scólelorŭ, care o și semnéză (2).

a luĭ Dumnedeŭ și din ostenelile Mărieĭ tale, întru bună norocire a prea puterniceĭ și a prea milostiveĭ Dómneĭ-Nóstre Impĕrăteseĭ, aŭ maĭ contenitŭ neodihnurile și nenorocirile, și noĭ cu tótă rîvna și osîrdia voimŭ ca iarăși să se pue scólele la cea maĭ bună cale pe dreptate».

Mitropolitulŭ arétă greutatea ce este de a se aduna darea scolilorŭ de la preoțĭ, carĭ sunt în mizerie și propune, să se maĭ scadă lefile dascalilorŭ grecĭ, să li se plătéscă ca și celorŭ alalțĭ (Moldovenĭ), ca să fie banĭ și pentru ceĭ-alțĭ și pentru chiverniséla ucenicilorŭ săracĭ și alte cheltuelĭ a scoleĭ, *«maĭ vêrtosŭ ne fiindŭ acum ucenicĭ strînșĭ ca să învețe la matematică și filosofie»*.

Dificultatea preoțilorŭ de a plăti darea pentru scolĭ, se constată încă pe la 1650, din următorulŭ documentŭ ce am aflatŭ în archivulŭ *Episcopieĭ Romanŭ. Pachetŭ No. 49.*

«Iŏ Const. Mich. Cehan Racoviț V. V. etc. De vreme ce ne-amŭ însciințatŭ Domnia mea de la rugătorulŭ nostru sf. sa kir Ioanikie Episcopulŭ de Romanŭ, cum că popiĭ domnescĭ și boiarescĭ se punŭ împotrivă și nu vorŭ să dée baniĭ scólelorŭ și până într'atâta uniĭ din boiarĭ s'aŭ ispititŭ să bată și slugile sf. Sale, pentru care dămŭ volnicie sf. Sale să apuce cu mare tărie pe popiĭ domnescĭ și boiarescĭ și afară din ceĭ ce arŭ fi avîndŭ cărțile Domnieĭ mele de scutélă, de pre la alțĭ de pe la toțĭ, numaĭ de cât să plinéscă baniĭ scólelorŭ. Intr'altŭ chipŭ să nu fie! Iét 7258. Iunie 2.

Sigil octogon roș.

(2) Iată diploma :

«Smeritulŭ archimandritŭ mănăstireĭ Putneĭ Vartolomei (Варѳоломій) Mazeranulŭ mădularŭ academicesteĭ teologii Chievuluĭ și îndreptătoriŭ scólelorŭ domnescĭ, episcopescĭ și mănăstirescĭ a Moldavieĭ, așisderea eu Ilarion ieromonach, mădular a filosofilorŭ Patmosuluĭ și învĕțătoriŭ psaltichieĭ scólelorŭ Moldavieĭ, dămŭ adeverință în această carte a nóstră, cumcă tinerelulŭ Ioan, fiulŭ preotuluĭ Gheorghe Vasilievici Bălășescul, de aice, s'aŭ ținutŭ în grija

Nu puținŭ interesŭ, repetŭ, va avé coprinsulŭ diplomeĭ pentru istoriculŭ învĕțămêntuluĭ în Moldova. Scóla avé, așa dar, pe lângă învĕțătoriĭ directorĭ, ca Vartolomeĭ și Ilarion, și «*rătajĭ*». Învĕțăcelulŭ a învĕțatŭ în scóla de la Putna: Ciaslovulŭ, psaltirea, octoiculŭ, catechisulŭ Moldovenesce și rusesce, alcătuirea scrisoreĭ Moldovenesce, psaltichia după melodia grecéscă, Gramatica, Geografia cea tâlmăcită de Episcopulŭ Amfilohie după Buffier, retorica, peatra evangelieĭ, asupra despărțireĭ bisericeĭ Rĕsăritului de a Apusului, epistolia Archiepiscopuluĭ Eughenie, istoria Bisericeĭ după Eusevie și alțĭ istoricĭ, de la începutulŭ creștinătățeĭ până la soborulŭ din Florența și scurtată teologie platonéscă.

nóstră, de la fiirea lui cea de 5 până acum la vrâsta lui cea de 12 anĭ și s'aŭ învĕțatŭ de noĭ și prin a noștri vălaji a școlii de aice: ciaslovul, psaltirea, octoihul. catehisul moldovenesce și rusesce, alcătuirea scrisorilorŭ moldovenesce, psaltichia după melodia grecească, gramatica, geografia cea tâlmăcită de episcopulŭ Amfilochie, după Buffier, retorica, piatra evangeliei asupra despărțirei bisericii rĕsăritului de a apusului, epistolia archiepiscopului Eughenie, istoria bisericei după Evsevie și alți istorici, de la începutulŭ creștinătățiĭ până la veaculŭ alŭ IX, și până la soborulŭ din Florențiĭe, și scurtata teologie platonească, tóte bine, unele și de rost și cu înțelegere, și astădĭ cu voia tatâluĭ sĕŭ dusŭ maĭ susŭ și a maicei sale Anastasieĭ născută Gherle și cu blagoslovenia părințilorŭ duhovnicĭ Ghermon și Zenovie, s'aŭ îmbrăcatŭ în cinulŭ monahicescŭ, și-i s'aŭ pus numele din cin Isaie, așa décă și este elŭ în vrîstă mică dară în pricepere bunŭ, îlŭ afiorisimŭ noĭ pentru cinulŭ ierodiaconieĭ, ca după acea să fie și alŭ doilea dascălŭ în scoala de aice.

S'aŭ scrisŭ în mănăstirea Putna la 1 April 1778.

L. S. episcopieĭ de Rădăuțĭ. Am vĕdutŭ, blagoslovimŭ și întărimŭ: iscălitŭ Досѣтеи Епископ Радѣуцкий

(L. S.) Архимандрит Кардоломей Мазиреѣ.

cĕră lare

L. S. Іларионъ Іеромонахъ Млдвлрїо а Философіи Патмосвѣи

Anexa A.

Estractŭ de Domnĭ la carĭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ, însémnă ce dăjdiĭ aŭ pusŭ, în tabelulŭ dărilorŭ.

Domnulŭ alŭ 12-lea. *Stefanŭ Vodă feciorulŭ luĭ Alexandru Voevoda.* 6942. Birŭ : podvoḑĭ, desetină, иносл8х, posadă, lucru la morĭ şi altŭ lucru domnescŭ. Aduce vinŭ domnescŭ, sare, la oste, de dîrvală omenĭ, şi ilişŭ.

» alŭ 15-lea. *Stefanŭ Voevoda.* — lét 6953. Bir, posadă, ilişŭ, lucra la cetăţĭ, străjurĭ, lucra la morĭ gospodŭ, lua la oste. desetină, gostină.

» alŭ 18-lea *Alexandru Voevoda.* — 6961 (?) Bir, posadă, podvoḑĭ, iliş, lucra la morĭ gospod, la cetate, mergea la străjĭ. Gostina pe porcĭ. Desetina pe stupĭ. Aducea vinŭ gospod.

» alŭ 25-lea. *Stefanŭ Voevoda nepotŭ luĭ Stefanŭ Vodă.* Tare aŭ îngreuiatŭ ţara cu dăjdiile.

» alŭ 31-lea. *Alexandru Lăpuşneanulŭ Voevodŭ.* Aŭ storsŭ ţera cu dăjdiile.

» alŭ 32-lea *Despotŭ voevoda întâiulŭ grecŭ.* Marĭ rĕutăţĭ aŭ făcutŭ în ţeră.

» alŭ 33-lea. *Stefanŭ Tomşi Voevoda tatălŭ luĭ Stefanŭ Voevoda ce aŭ făcutŭ Mănăstirea Solca.* (NB. Aci nu pune dărĭ. Am adusŭ acestŭ nume fiindcă şi de aci se constată doĭ *Stefanŭ Tomşia* domnindŭ în Moldova).

» alŭ 42-lea. *Ianculŭ Sasulŭ Voevoda.* Aŭ luatŭ a ḑecea din toţĭ boiĭ. (lét 1580).

» alŭ 43-lea. *Aron Voevoda celŭ rĕŭ şi cumplitŭ.* Aŭ prădatŭ ţera cu nevoĭ şi cu dabile. De la fiesce-care omŭ lua câte unŭ boŭ. (1591).

» alŭ 48-lea. *Stefanŭ Tomşi Voevodă feciorŭ luĭ Stefanŭ Tomşi Voevod.* Ilişulŭ. 50 aspri. Sulgeria pe vacĭ, pe oĭ. Câte unŭ galbenŭ de casă. Goştină pe oĭ, pe mascurĭ. Desetină pe stupĭ. 1612.

» alŭ 49-lea. *Domna Irimicĭ Voevoda şi cu fiulŭ sĕŭ Bogdanŭ VV.* Desetina, gostina. 1615.

» alŭ 53-lea. *Stefanŭ Tomşia V.V. alŭ doilea rĕndŭ.* 1623. (?)

Ilișulŭ, 50 aspri, sulgeria pe vacĭ, pe oĭ, câte unŭ galbenŭ pe casă, gostină pe oĭ, desetină pe stupĭ și pe mascurĭ.

Domnulŭ alŭ 55-lea. *Mironŭ Movilă Barnovschi Voevoda.*
Curteniĭ numaĭ odată pe anŭ daŭ birŭ.

» alŭ 59-lea. *Vasilie Voevoda.* 1637. (?)
Dajdĭ grele pe țĕră. Birŭ, iliș, sulgeria, leĭ, sloțĭ, gostină, desetină și alte angariĭ.

» alŭ 61-lea. *Vasilie Voivoda* alŭ doilea rêndŭ.
(Ca la I-a domnie).

» alŭ 65-lea. *Ștefăniță Voevoda* feciorulŭ luĭ Vasile V.V.
Aŭ vrutŭ să scoță fumăritŭ câte 6 orțĭ; maĭ înainte aŭ fostŭ obiceiŭ câte unŭ leŭ. (1661).

» alŭ 66-lea. *Eustratie Dabija V.V.* Dărĭ ușore. Elŭ aŭ scornitŭ pogonăritulŭ, câte unŭ leŭ de pogonŭ. Apoĭ grele : zloțĭ, leĭ, talerĭ, galbenĭ de casă, sulgeria, iliș, untŭ, cĕră, desetină, gostină.

» alŭ 70-lea. *Dumitrașcu Cantacuzino V.V.*
Elŭ dântâiașĭ dată aŭ scosŭ hârtiĭ pre țĕră.

» alŭ 72 lea, *Duca V.V, alŭ treilea rêndŭ.* 1679.
Aŭ scosŭ hârtiĭ câte de 6 și 8 galbenĭ pre boerĭ. I-aŭ pusŭ la grele dajdiĭ. De boŭ lua câte 2 iar de vacă câte 1 galbenŭ.

» alŭ 75-lea, *Constantinŭ Cantemirŭ. V.V.* (1685).
Mulțime de rênduelĭ pre țĕră ; pre Mazilĭ, breslașĭ, grele dâjdiĭ.

» alŭ 76-lea. *Constantinŭ feciorulŭ Ducăĭ V.V.* 1691.
Baniĭ stégulуĭ fórte greĭ și birŭ, întâiașĭ dată elŭ aŭ scosŭ văcăritulŭ. De o curătură 30 par. De pogonulŭ de tutunŭ 4 leĭ.

» alŭ 77-lea *Antohie Cantemirŭ V.V.* (1700).
Aŭ scosŭ văcăritulŭ, apoĭ l'aŭ legatŭ. Pre mănăstirĭ, breslașĭ i-aŭ îngreuĭatŭ cu dâjdiĭ.

» alŭ 78-lea. *Constantinŭ Duca V.V.* alŭ doilea rêndŭ. 1704.
Aŭ scosŭ grele birurĭ și pre Mazilĭ grele dajdiĭ. Aŭ legatŭ și elŭ văcăritulŭ. Aŭ scosŭ de fiesce care stupŭ și mascurŭ câte o oca cĕră și câte o oca miere.

» alŭ 79-lea. *Mihaĭ Racoviță V.V.* 1705.
Grele dajdiĭ pre Mazilĭ. Ruptă pe țĕră.

» alŭ 80-lea. *Antohie V. V. alŭ doilea* Satarale. Hârtiĭ, fumăritŭ,

2 banĭ vedrăritŭ. Elŭ aŭ scornitŭ şi cornăritulŭ 1 leŭ de boŭ. Pre Mazilĭ grele dăjdiĭ. (1705).

Domnulŭ alŭ 81-lea. *Michaĭ Racoviţă V. V. alŭ doilea rândŭ.* (1709).
Hărtiĭ năpăştiĭ, pecetluiturĭ. Aŭ maĭ adaosŭ vedrăritulŭ 2 banĭ vadra; Boieriĭ şi mănăstirile : desetina ţĕrănesce.

" alŭ 82-lea. *Nicolaĭ Mavrocordatŭ V. V.* (1710). Pre ţĕră patru pecetluiturĭ într'unŭ anŭ. Iar de mazilĭ şi maĭ greŭ.

" alŭ 83-lea. *Dumitraşco Cantemir V. V.* Banĭ steaguluĭ, 2 sferturĭ. 3 galbenĭ. Aŭ maĭ scăduţŭ ţĕra. Mazililorŭ pre jumătate l'aŭ scăduţŭ.

" alŭ 84-lea. *Neculaĭ Mavrocordatŭ alŭ doilea rândŭ.* 1712.
In ţĕră nu era greŭ de birŭ. Aŭ ertatŭ desetina de totŭ mănăstirilorŭ şi mazililorŭ.

" alŭ 85-lea. *Michaĭ Voevodŭ alŭ treilea rândŭ.* (1716).
Cirele hărtiĭ. Pre mazilĭ, mănăstirĭ dajdiĭ şi desetină ţĕrănéscă. Iarăşi desetină îndoită. Văcăritŭ. Doĭ galbenĭ de moră, doĭ de prisacă, doĭ de fie-care ţiganŭ.

" alŭ 86-lea. *Grigorie Ghica V. V.* 1707. (1)
Văcăritŭ, civerturĭ şi hărtiĭ uşore. Aŭ scăduţŭ desetina boiarilorŭ. Apoĭ aŭ stinsŭ mănăstirile şi mazilĭĭ cu vĕdrăritŭ, desetină pe ţiganĭ şi moldovenĭ, cu hârtiile, pe preoţĭ, diaconĭ, mucarelŭ.

" alŭ 87-lea. *Constantin Mavrocordatŭ V. V.* 1731.
Hartiĭ, civerturĭ, desetină îndoită, vedrăritŭ, văcăritŭ, hărtiĭ, pogonăritŭ. Coniţa totŭ într'unŭ anŭ; dajde aŭ iertatŭ mănăstirilorŭ şi mazililorŭ.

" alŭ 88-lea. *Grigorie Ghica V. V. alŭ doilea rândŭ.* (1736).
Banĭ stĕguluĭ cu asupreală. Aŭ pusŭ mănăstirile, mazilĭĭ, preoţĭĭ la grele dajdiĭ şi 5 leĭ de cărciumă şi văcăritŭ; hărtiĭ, care impĕrătescĭ, laloviţa, chile şi alte greutăţĭ, întocmaĭ ca la Duca Vodă.

" alŭ 89-lea. *Iarăşi Grigorie Ghica V. V.* după ce s'aŭ dusŭ Muscaliĭ (1739).
Iarăşi hărtiĭ, văcăritŭ.

" alŭ 90-lea *Constantinŭ Mavrocordatŭ alŭ doilea rândŭ.* 1740.
Aŭ ridicatŭ dajdiile celorŭ ce aŭ fostŭ boierĭ marĭ. Pre mazilĭ i-aŭ uşuratŭ. Aŭ ridicatŭ dajdiile mănăstirilorŭ,

(1) Sunt, cum se vede, multe date greşite Nu scimŭ dĕca erórea e a lui Vartolomeĭ, orĭ a copistuluĭ Ţicăŭ.

preoţilorŭ, diaconilorŭ. Baniĭ steaguluĭ 105 par.—6 civerturĭ intr'unŭ anŭ. Văcăritulŭ, Pogonăritulŭ. Coniţa aŭ iertatŭ.

Notă. Maĭ urmeză 12 domnĭ, până la venirea Muscaliliorŭ sub Const. Mavrocordatŭ, în ḑilele autoreluĭ. Birurile nu a apucatŭ încă ale însemna şi nicĭ datele domnescĭ.

Anexa B.

Tabela hramurilorŭ Mitropoliilorŭ, Episcopiilorŭ şi Mănăstirilorŭ din Moldova, de Arh. Vartolomeĭ Măzăreanulŭ.

а). *Mitropolia Suceveĭ.* Marele Mucenicŭ Gheorghie.
к). *Mitropolia din Iaşĭ.* Stratenia.
г). *Episcopia Romanuluĭ.* (Nu este indicatŭ hramulŭ. V. A. U.)
д). » *Rădauţuluĭ.* St. Nicolae.
є). » *Huşuluĭ.* Sfinţiĭ Apostolĭ Petru şi Pavelŭ.
ѕ). *Mănăstirea Putna.* (Titoriĭ. Stefanu Voevoda feciorŭ luĭ Bogdanŭ Voevodŭ, din Muntenia (?) 1466. Adormirea Maiceĭ precurate.
к). » *Bistriţa.* Maiciĭ Précurate. Titorĭ: Alexandru Voevoda celŭ bĕtrânŭ. 1449 (1) [illegible]
г). » *Moldoviţa.* Buna-Vestire a Précurateĭ Maice. Alexandru Voevoda celŭ Bĕtrânŭ şi Petru Bareşŭ Voevoda. 1437. (1).
д). » *Niamţulŭ.* Inălţarea Domnuluĭ. Alexandru Voevoda celŭ Bĕtrânŭ şi Stefanŭ Voevoda 1458.
є). » *Voroneţulŭ.* St. Mare Mucenicŭ Gheorghie. Stefanŭ Voevoda. 1458.
ѕ). » *Sf. Ilie lângă Sucéva.* Stefanŭ Voevoda. 1458.
з). » *Bisericanĭ.* Buna-Vestire. Stefanŭ Voevoda. (o vorbă indescifr.).
и). » *Homorulŭ.* Adormirea Maiceĭ Précurate. Alexandru Voevoda celŭ Bĕtrânŭ şi Petru Rareşŭ Voevoda. 1539 (1)
ѳ). » *Pobrata.* Sf. Neculae. Petru Rareşŭ Voevoda. 1536.
ї). » *Risca.* Sf. Neculae. Petru Bareşŭ Voevoda. Macarie Episcopŭ Romanuluĭ, Bucium Vornicŭ. 15... (o cifră rĕŭ făcută).
аї). » *Pangaraţĭ.* Sf. Dumitru. Alexandru V.V. Lăpuşneanulŭ. 1550.
кї). » *Slatina.* Schimbarea la faţă. Alexandru Vodă Lăpuşneanulŭ. 1561.

NB. Maĭ urmeză pregătite rigle pentru alte monăstirĭ până la 49. dar Vartolomeĭ nu şi-a completatŭ lucrarea sa.

---

(1) Mereŭ date eronate! Este óre greşala copistuluĭ orĭ a luĭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ?

Anexa C.

Mórtea Domnilorŭ din Moldova, tabelŭ de Arh. Vartolomeĭ Măzăreanulŭ.

а). Dragoşŭ Voevoda.
к). Sasŭ Vodă feciorŭ luĭ Dragoşŭ Voevoda.
г). Laşco Voevoda.
д). Bogdanŭ Voevoda.
е). Petru Vodă feciorŭ luĭ Mutes (Muşatŭ ? V. A. U.)
ѕ). Romanŭ Vodă.
з). Stefanŭ Voevoda.
и). Petru Voevoda.
ѳ). Iuga Voevoda.

Pentru aceştia nu arétă în letopiseţulŭ ţĕreĭ Moldoveĭ în ce chipŭ şi unde le aŭ fostŭ mórtea.

ї). Alexandru Voevoda. Mórtea luĭ a fostŭ în Scaunŭ.
аї). Iliaşŭ Voevoda feciorŭ luĭ Alexandru Voevoda. L'a orbitŭ frate-sĕŭ Stefanŭ V.V.
кї). Stefanŭ Voevoda feciorŭ luĭ Alexandru V.V. I-aŭ tăiatŭ capulŭ Romanŭ V.V. nepotulŭ sĕŭ.
гї). Romanŭ Voevoda. Aŭ muritŭ otrăvitŭ de Petru Voevoda.
дї). Petru Voevoda. Aŭ muritŭ cu morte bună, în Scaunŭ.
ѕї). Stefanŭ Voevoda. Aŭ muritŭ cu morte bună, în Scaunŭ.
зї). Ciuberŭ Voevoda. Nu scrie cum aŭ muritŭ.
иї). Bogdanŭ Voevoda. I-aŭ tăiatŭ capulŭ Petru Aronŭ Voevodŭ.
ѳї). Alexandru Voevoda. Aŭ muritŭ la cetatea Alba.
к). Bogdanŭ Voevoda. Nu scrie în ce chipŭ aŭ muritŭ.
Petru Aronŭ Voevoda. Scriŭ istoriile că l'arŭ fi omoritŭ Stefanŭ Voevoda.
ка). Stefanŭ Vodă celŭ Vestitŭ. Aŭ muritŭ cu cinste în Scaunŭ.
кв). Bogdanŭ Voevoda feciorŭ luĭ Stefanŭ Voevodŭ. Cu cinste în Scaunŭ.
кг). Stefanŭ Voevoda feciorŭ lui Bogdanŭ Voevodŭ. Cu cinste în Scaunŭ.
кд). Petru Rareşĭ Voevoda. Aŭ muritŭ cu cinste în Scaunŭ.
ке). Stefanŭ Voevoda feciorŭ luĭ Alexandru Voevoda. L'aŭ omoritŭ Arborescĭ în cetatea Sucevei.
кѕ). Cornea Portariulŭ Voevodŭ. L'aŭ omoritŭ Mihulŭ Hetmanulŭ.
кз). Iliaşĭ Voevodŭ feciorŭ luĭ Petru Rareşŭ. S'aŭ turcitŭ. L'aŭ omoritŭ Impĕratulŭ.
ки). Stefanŭ Voevoda frate luĭ Iliaşi V.V. L'aŭ omoritŭ boiariĭ sub cortŭ.
кѳ). Şoldea Voevodŭ. L'aŭ insemnatŭ la nasŭ, l'aŭ călugăritŭ.
л). Alexandru V.V. Lăpuşneanul. Aŭ muritŭ cu cinste în Scaunŭ.
ѧа). Despotŭ Voevodă grecŭ ântâiŭ. L'aŭ omoritŭ Stefanŭ Tomşa Voevodŭ.

ѧ҃к). Bogdanŭ Voevodŭ feciorŭ luĭ Alexandru Voevodŭ. (nimica nu insemnézĕ).
ѧ҃г). Ioanŭ Voevoda. L'aŭ legatŭ Turciĭ de codele cămilelorŭ. I'aŭ ruptŭ.
ѧ҃а). Petru Şchiopulŭ Voevodŭ. Surghium la Halep. Aŭ muritŭ in ţéra Nemţescă.
ѧ҃є). Ioan Potcóvă Voevoda. L'aŭ omoritŭ Petru schiopulŭ Voevoda.
ѧ҃ѕ). Ianculŭ Sasulŭ Voevoda. Craiulŭ Leşescŭ i-aŭ tăiatŭ capulŭ.
ѧ҃з). Aron Voevoda celŭ cumplitŭ. Craiulŭ ungurescŭ l'aŭ ţinutŭ închisŭ până aŭ muritŭ.
ѧ҃и). Stefanŭ Radu Voevoda. (Nimicŭ).
ѧ҃ѳ). Irimie Movilă Voevoda. Cu cinste aŭ muritŭ in scaunŭ.
ѧ҃і). Simion Movilă Voevoda. Idem.
ѧ҃ѧ). Constantinŭ Movilă Voevoda. (Nimicŭ).
ѧ҃к). Stefanŭ Tomşa Voevodŭ. (Nimicŭ).
ѧ҃г). Doama Irimieĭ Voevoda şi cu fiulŭ eĭ Bogdanŭ Voevodŭ. I-aŭ luatŭ la Tarigradŭ. Pe dénsa aŭ luat-o femee unŭ turcŭ. Pe dănsulŭ l'aŭ turcitŭ. Acolo aŭ şi muritŭ.
ѧ҃г). (sic). Radulŭ Voevoda. Aŭ muritŭ cu cinste in Scaunŭ.
ѧ҃а). Gasparŭ Voevoda. Francŭ. Noptea l'aŭ omoritŭ aĭ luĭ omenĭ.
ѧ҃є). Alexandru Iliaşŭ Voevoda. Închisŭ la Tarigradŭ.
ѧ҃ѕ). Mironŭ Movilă Barnoski. I-aŭ tăiatŭ capulŭ Impĕratulŭ.
ѧ҃з). Alexandru feciorŭ Radulŭĭ V.V. (Nimica).
ѧ҃и). Moise voevodŭ. (Nimica).
ѧ҃ѳ). Alexandru Iliaşĭ Voevodu. (Nimica).
ѧ҃і). Vasilie Voevoda. Aŭ muritŭ in Tarigradŭ, cu cinste.
ѧ҃ѧ). Stefanŭ Gheorghie Voevoda. (Nimica).
ѧ҃к). Ghica Voevoda (Idem).
ѧ҃г). Constantinŭ Voevoda (Idem).
ѧ҃а). Stefanŭ Voevoda. Aŭ muritŭ cu cinste la Tighina.
ѧ҃є). Eustratie Dabija V.V. Aŭ muritŭ cu cinste in Scaunŭ.
ѧ҃ѕ). Duca V.V. celŭ bĕtránŭ. In pedépsă aŭ muritŭ in ţéra leşescă.
ѧ҃з). Iliaşĭ Voevoda. Săracŭ aŭ muritŭ in Tarigrad.
ѧ҃и). Petriceico Voevoda. Mazilŭ aŭ muritŭ in ţéra Leşéscă.
ѧ҃ѳ). Dumitraşco Cantacuzino V.V. (Nimicŭ).
ѯ҃). Antonie Roset V.V. (Nimicŭ).
ѯ҃ѧ). Constantinŭ Cantemirŭ V.V. Cu cinste aŭ muritŭ in Scaunŭ.
ѯ҃к). Constantinŭ feciorŭ Ducăĭ V.V. (Nimicŭ).
ѯ҃г). Antohie Cantemirŭ Voevodŭ, (Imd.)
ѯ҃а). Miluaĭ Racoviţă Voevoda. (Idem).
ѯ҃є). Nicolae Mavrocordatŭ Voevodŭ. (Idem).
ѯ҃ѕ). Dumitraşco Cantimirŭ V.V. Aŭ muritŭ cu cinste in ţéra Rusescă.

ѯз). Gregorie Ghica V.V. (Nimica).
ѯи). Constantinŭ Mavrocordatŭ Voevoda. Aŭ muritŭ in Iaşĭ cu cinste.
ѯѳ). Ianculŭ Mavrocordatŭ V.V. Aŭ muritŭ săracŭ in Ţarigradŭ.
о҃). Grigorie Ghica V.V. alŭ treilea rândŭ. (Nimica).
о҃а). Constantinŭ Mavrocordatŭ alŭ treilea rêndŭ. (Nimica).
о҃в), Constantinŭ Cehan Racoviţa V.V. Aŭ muritŭ in Scaunŭ in Bucurescĭ.
о҃г). Mateĭ Ghica Voevoda.
о҃д). Scarlatŭ Ghica Voevoda.
о҃є). Ioan Theodor. De trupŭ frate preosfinţituluĭ Gavriilŭ metropolitulŭ. (Nimica).
о҃ѕ). Gregorie Ioan Calimah Voevoda. (Nimica).
о҃з). Gregorie Alexandru Ghica Voevodŭ.
о҃и). Gregorie Ioan Calimah Voevoda (alŭ doilea rândŭ).
о҃ѳ). Constantinŭ Mavrocordatŭ Voevoda. Şi atuncea aŭ venitŭ Muscalĭ. Aŭ muritŭ cu cinste in Iaşĭ.

Anexa D.

De câte orĭ aŭ prădatŭ ţéra Moldoveĭ Tătariĭ şi aŭ robit-o şi de câte orĭ aŭ prădatŭ şi aŭ robit-o Turciĭ, Leşiĭ şi alte neamurĭ, incepêndŭ de la Dragoşŭ Voevoda ântêiulŭ Domnŭ până la mórtea luĭ Constantinŭ Mavrocordatŭ in Iaşĭ, adecă până aŭ luatŭ Muscaliĭ Moldova de sub stăpânirea Turculuĭ, in aniĭ 1769 Septembre in 7 ḑile.

а). Turciĭ aŭ prădat-o in ḑilele luĭ Stefanŭ Voevoda. In aniĭ 6981, şi s'aŭ dusŭ în Muntenia.
в). Nalivaĭco şi Loboda Hetmaniĭ cu Cazaciĭ in ḑilele luĭ Stefanŭ Voevodŭ.
г). Sultanŭ Mehmed Impĕratulŭ Turcescŭ cu Turciĭ aŭ arsŭ, aŭ prădatŭ, an robitŭ in ḑilele luĭ Stefanŭ Voevoda.
д). Hroit cu Turciĭ aŭ arsŭ Suceava, aŭ robitŭ şi aŭ prădatŭ ţéra.
є). Albert Craiulŭ Leşescŭ cu Leşiĭ aŭ prădatŭ ţéra.
ѕ). Craiulŭ Leşescŭ iarăşĭ aŭ prădatŭ totŭ in ḑilele luĭ Stefanŭ Voevodŭ.
з). Leşiĭ aŭ prădatŭ şi aŭ robitŭ.
и). Radulŭ Voevoda cu Munteniĭ aŭ prădatŭ, aŭ arsŭ.
ѳ). Jicmond Craiulŭ Leşescŭ aŭ prădatŭ, aŭ arsŭ.
ї). Tătariĭ aŭ robitŭ şi aŭ prădatŭ pe 3 locurĭ.
аї). » iarăşĭ aŭ robitŭ şi aŭ prădatŭ.
(з–аї): In ḑilele luĭ Bogdanŭ Voevoda.
вї). Tătariĭ aŭ prădatŭ şi aŭ robitŭ in ḑilele luĭ Stefanŭ Voevoda.
гї). Turciĭ şi Tătariĭ aŭ implutŭ ţéra in ḑilele luĭ Petru Rareşŭ Voevoda.
дї). Bogdanŭ Voevoda cu Leşiĭ. In ḑilele luĭ Ioan Voevoda.
єї). Tătariĭ aŭ robitŭ şi aŭ prădatŭ. Asemene.
ѕї). Leşiĭ aŭ prădatŭ ţéra până in Iaşĭ. In ḑilele luĭ Alexandru Iliaşĭ Voevoda.

зї). Tătarii aŭ robitŭ, aŭ prădatŭ ţéra în ḑilele luĭ Vasile Voevoda.

иї). Cazacii aŭ prădatŭ până în Huşĭ în ḑilele luĭ Ştefanŭ Gheorghie Voevoda.

ѳї). Tătarii aŭ robitŭ, aŭ tăiatŭ, aŭ prădatŭ în ḑilele luĭ Duca Voevoda.

к). Aŭ ernatŭ Tătarii în ţéră, aŭ robitŭ pe furişŭ în ḑilele luĭ Dumitraşco Cantacuzino Voevoda.

к). (sic). Tătarii aŭ făcutŭ stricăciunĭ în ḑilele Ducăĭ Voda.

ка). Tătarii aŭ robitŭ şi aŭ prădatŭ în ḑilele luĭ Petriceicŭ Voevoda.

кв). Craiulŭ Sobieski cu Leşiĭ aŭ stricatŭ tótă ţéra, sub Constantinŭ Cantemirŭ Voevoda.

кг). Craiulŭ Sobieski şi alŭ doŭlea aŭ stricatŭ ţéra sub Constantinŭ Cantemirŭ V. V.

кд). Tătariĭ aŭ robitŭ, aŭ prădatŭ, (sub acelaşĭ).

кѣ). Tătariĭ aŭ prădatŭ aŭ robitŭ sub Dumitraşco Cantemir V.V.

кѕ). Tătariĭ aŭ robitŭ, aŭ prădatŭ, sub Mihaĭ Racoviţă V.V.

кз). Tătarĭi aŭ prădatŭ, aŭ robitŭ, sub Mihaĭ Racoviţa Voevoda. (1).

Anexa E.

Câte cărţi aŭ tălmăcitu şi aŭ scrisŭ Archimandritulu Varlaamŭ Măzăreanulŭ de când aŭ venitŭ din ţéra Moschicească şi unde sunt acele cărţi?

Câte cărţi?	La cine sunt.	No.
Carte : Cuvintele din Prologulŭ moschicescŭ, pe treĭ lunĭ.	La S-tu Mănăstire Putna.	а).
Carte : Cuvinte din prologulŭ Moschicescŭ, iarăşĭ pe 3 lunĭ.		в).
Carte : Cuvinte din prologulŭ Moschicescŭ, iarăşĭ pe treĭ lunĭ.		г).
Carte : Canónele de la paveceria.		д).
Carte : Crinii Ţarineĭ.		ѣ).
Condica de tóte scrisorile s-teĭ mănăstirĭ Putneĭ.		ѕ).
Condica pentru toţĭ ţiganiĭ numiteĭ mănăstirĭ.		з).

(1) Şi acestŭ tabelŭ ca şi celŭ din urmă a rĕmasŭ necompletatŭ şi necorectatŭ de autorŭ.

Câte cărţĭ?	La cine sunt	No.
Cartea sfîntuluĭ Isihie. » » Teodor. » » Kilsoskie	La Eromonahulŭ Michailŭ stareţulŭ de la Ursóia.	а). в). г).
Carte : Călugărie in Shimă. » Apofegmata. » Ezop. » Ioan Scariaşulŭ. Cartea Voroaveĭ. Letopiseţŭ de la zidire. Cuvîntulŭ luĭ Ipolit. Vedeniile luĭ Gregorie. Condică de tóte scrisorile Mănăstireĭ Bisericaniĭ.	La P. Sa. Кириѹ кир Іаков Иронн Митрополит. La s-ta mănăstire Bisericanĭ.	а). в). г). а). в). г). д). є). ѕ).
Carte : Єфрем сирúѹ. » ндика Іерѡполитика.	La P. Sa Chirio Chir Leon, Episcopŭ Romanuluĭ.	а). в).
Carte : Скорнїѧ нѹташан (?)	La S-ta Mănăstire Niamţulŭ.	а).
Carte : Катихúзис .ѯ скѹрт. Казанїѧ лѹи Ѧдтанасїє Єпископ тфéрѹлѹй. ла анѹл нѡѹ.	La Preo-sfinţia sa Chirio Chir Dositheĭ Episcopŭ Rădăuţuluĭ.	а). в).
Панихúдникъ cu 8 canóne pentru morţĭ. Canonulŭ la răstignire. Paraclisulŭ şi vieţile sfinţilorŭ Apostolĭ Petru şi Pavelŭ. Панихúдникъ микъ. Carte : Dulce invĕţăturĭ. Condica tuturorŭ scrisorilorŭ sfinteĭ Mănăstirĭ Solcăĭ. Intru aceeaşĭ şi isvodŭ de tote odórele, vestmintele.	La S-ta mănăstire Solca.	а). в). г). д).
Carte : *Ezopul.*	La d-lŭ spătarŭ I. Cantacuzino.	а).

Câte cărți?	La cine sunt	No
Viața s-tuluĭ Xenofont.	» » Banulŭ T. Cantacuzino.	к).
Calindarŭ mare pe 112 anĭ.	» » Spăt. Iord. Cantacuzino.	г).
Două calendare iarășĭ marĭ.	» d-lorŭ Ispravnicĭĭ de Suceava.	
Carte : Letopisețulŭ de la zidire în anĭĭ....		а).
Cuvîntulŭ s-tuluĭ Ipolitŭ.		к).
Vedenia s-tuluĭ Gregorie.	La archimandritulŭ Vartolomeĭ	г).
Catavasiarĭĭ la praznice cu passcalia și cu nașterea luneĭ, iprocĭ.	Măzăreanulŭ.	д).
Letopisețulŭ țĕreĭ Moldoveĭ, adecă acéstă carte cu extractulŭ eĭ.		є).
Slujba s-tuluĭ Onofreĭ.	La Мхстнирь. (La mŏnăstioară ?	а).

фак а кърцй.
Iar peste totŭ аз кърцй.

Observări.

Din cărțile trecute și netrecute de autorŭ în tabelulŭ de maĭ susŏ, amintimŭ :

1). Leturghia arhierésca cea tradusă din rusesce și care se păstrézĕ la Mitropolia din Iași.

Codice in f°. de 151 pagine, micŭ, cu litere capitale tipografice; fórte frumósă scrisóre. Codicele are, la prima pagină titlulŭ următoriŭ : «Ѧтрѣ слáва | чёй дeиствíицѣ, дeвíй | цѣ фѣкѣтóарей ши нeдeспѫр | цúтeй сф҃тeй тр҃цѣ, а тáтѣлúй | ши а фíюлúи, ши а сф҃ѣтúлúи дѣ҃ъ ; | .ѧ҃. прeпорочúтeлe :зúлe прe блaгочестúвей | ѧ҃сúний стѣпѫнитóарей Мáрей Дóамнеи | Нóастре Eкатерúна Плeщéевны Импe | ратрúцѣ á тóатѣ Россíе. ши а дѣадóуи | лúй eй вúне крeдúнчóслúи Дм҃нь Цесáревичь ши мáрелúи Кнúзь Нúкель Петрóвичй | дѫ҃нѣ áрхíерáска ѿсéрдíe á Прeосф҃ѫцй | и сáлe кр҃ь Иокéнтíи Сп҃кпь Хѫ҃нлúй | сáл тѣлмáчúть дпне слокeнйe, ши сáл | скрись не молдовeнйe лчáстѣ сф҃ѣтѣ кáр | те чинóвникь, а сф҃ѫцúтей слúжúрй | áрхíерéúй, ѧ҃ сф҃ѣта ѧ҃пкрѣтáска | четáте

Санкпетерѣургѣ, ѧ аниѣ де ла | хр҃тоѣ мѵнтѣнтѣрюлѣ Нѣстрѣ ѧ҃ѱѳ (1770). Де смерйтѣлѣ, пи мѵлтѣ изкатѣсѣлѣ Вардоломѣи | Мелиранѣлѣ Архимандрйтѣлѣ сф҃интей Мѝтзири | Сѣлзки дин Молдѣва.

Până la vorbele : «*după archierésca*» totŭ titlulŭ este în chinovarŭ, apoĭ vorbele : *Inocentie «Episcopŭ Huşiuluĭ»* şi vorbele : «*cinovnicŭ a sfinteĭ slujirĭ arhiereştĭ*», şi *împărătésca cetate Sanct-Petersburg.— Ils. Mântuitorulŭ nostru*». Asemene iniţiala ѧ (în «ѧнѫ»; în litera ѧ la vorbele : «*în* sfânta cetate» şi «*în* aniĭ».

Se póte sci chiar şi luna în care Măzărénulŭ a scrisŭ codicele acesta, căcĭ la pagina 86, adecă la maĭ multŭ de jumătate, pe marginea de josŭ a paginei a însemnatŭ aceste vorbe : «*Aprile 15 am scrisŭ până aice*».

La finea Codiceluĭ a adaosŭ Măzărcanulŭ următórea preciósă informaţiune istorică :

«In anul de la Hristos mîntuitoriul nostru | 1769 Septembriŭ . . . ḑile, armia | Rosieĭ aŭ biruitŭ pe Turcĭ la Hotin, şi den | ceea parte de Hotin preste Nistru, şi iaŭ scos | din ţara Moldoveĭ. |

«Intru acelaşĭ an . . . ḑile, armia Rosi | eĭ aŭ intratŭ in laşĭ şi cu agiutoriulŭ luĭ Dumneḑeŭ | aŭ luat subt stăpînire | deosebit de Bender | toată ţeara Moldoveĭ. |

Intru acestaşĭ an, în luna luĭ Noembrie, Preosfinţi | tul Gavriilŭ Mitropolitulŭ Moldoveĭ şi cu Dum | nealor velitiĭ boiarĭ. ca să trimeaţă deputaţĭ la | Sanct-Peterburg aŭ ales pe sfinţia sa Inocentie | Episcopulŭ Huşiuluĭ şi pre Vartolomeĭ Archiman | dritulŭ de Solca şi pre Venedict igumenŭ de Moldo | viţă, pre Dumnialor boiariĭ Ioniţă Paladie vel Logof. | şi pre Dum. Ianakakie Milo Vel Spat. şi Dekemvrie 5 | i-aŭ pornitŭ pre toţĭ.

«Iară în Sanct-Peterburg aŭ sosit în anul 1770 | Martie în 8 zile, însă Dumnialuĭ Logofĕt Ioniţă Paladie | n'aŭ ajuns până la Sanct-Peterburg ce s'aŭ prestăvit la Nijna.

«Intru acestaş an Mart. 28 numitiĭ depu | taţi s'aŭ învrednicit a fi înaintea Marii Sale | Imperătriţei Ecaterinii Alexievneĭ, a toată Rosia»

*

2). Condica de documente a mônăstireĭ Homoruluĭ, de care deja am vorbitŭ, în posesiunea Academieĭ, cu No. 111.

Iată ce analisă putemŭ aduce de acéstă condică, pre lângă ce am ḑisŭ maĭ susŭ :

După deprinderea sa, Măzăreanulŭ face în acéstă coudică, la pagina ТКД (103 numerotarea modernă a Academiei) unŭ tabelŭ cu titlu : «*Care fericitŭ ctitorŭ aŭ datŭ moşiĭ sfinteĭ mănăstirĭ Homorulŭi şi ce moşie şi în care anŭ şi lună le aŭ datŭ*».

Iată rubricele ce are tabelulŭ : *a)*, Numĕrulŭ curentŭ. *b)*. Numele fericituluĭ ctitorŭ. *c)*. Numele moşieĭ. *d)*. În care anŭ, lună, *cisla* (ḑioa).

La pagina 328 (numerotarea vechiă) aduce unŭ «*ecstract* (ѥѯ҃ⷯтрат ?) *de tŏte scrisorile câte are* (аркѣ) *sfinta mănăstire Homorulŭ, de la zidirea eĭ şi până întru acestŭ anŭ 1776 Ghenar 1*».

Tabelulŭ are aceste rubricĭ : *a). No. b). Câte scrisorĭ şi pe care moşie. c). Numĕrulŭ bucăţilorŭ.*

La pag. ТА (330) Măzăreanulŭ face unŭ noŭ tabelŭ cu titlu : «*Care fericitŭ ctitorŭ aŭ datŭ ţiganĭ robĭ sfinteĭ mănăstirĭ Homoruluĭ şi în ce anŭ şi lună i-aŭ datŭ*».

Acestŭ tabelŭ are următórele rubricĭ : *a)*. No. curentŭ. *b)*. Numele fericituluĭ ctitorŭ. *c)*. Numele robilorŭ ţiganĭ. *d)*. Câte salaşurĭ aŭ datŭ. *e)*. *Anĭi, luna, cisla.*

După aceste tabele Măzăreanulŭ aduce unŭ resumatŭ din hrisóvele mŏnăstireĭ. La pagina 107 (numerătóre modernă) este resumată pe largŭ : «Прикелегїа маре ире тоате сателе а сфинтей мънъстири Хомо҃рлъшй, ѧ каре ѥсте сирис ши сатъл фередеенїй».

La finea actuluĭ celimŭ :

«Acéstă privileghie ĕste scrisă în condica sfinteĭ mănăstirĭ Homoruluĭ la fila 212 şi dintru aceeaşĭ condică s'aŭ scrisŭ şi aice, prin silinţa Cuviosiĭ sale кѵр Antim igumenulŭ sfinteĭ mănăstireĭ Homoruluĭ şi prin ostenéla Archimandrituluĭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ, în anĭi 1779 Augustŭ 13 ḑile.

La pagina 116 (numerotare nóuă) se cetesce cele maĭ de josŭ :

«În sciinţă să fie tuturorŭ :

«În anulŭ 1776 fiindŭ igumenŭ sfinteĭ mănăstirĭ Homoruluĭ sfinţia sa kir Dositeĭ Putneanulŭ, s'aŭ silitŭ şi aŭ făcutŭ condică de moşiile numiteĭ mănăstirĭ, după cum anume şi pre rêndŭ arată întrânsa, şi cele-lalte moşiĭ tŏte s'aŭ scrisŭ, iar moşia Feredeénĭĭ şi moşia Brănescĭĭ nu s'aŭ scrisŭ, fiindŭ-că scrisorile acestorŭ 2

moșiĭ, era la preosfinția sa кѵрнѹ кѵр Gavriil Mitropolitulŭ Moldoveĭ. Iară întru acestŭ anŭ 1779 fiindŭ igumenŭ numiteĭ mănăstirĭ sfinția sa kir Anthim, iarășĭ Putneanu, aŭ adusŭ scrisorile acestorŭ 2 moșiĭ de la mitropolie și după aceea aŭ socotitŭ cu frațiĭ ca să le scrie întru aceastașĭ condică și aŭ poftitŭ pre archimandritulŭ Vartolomeĭ Măzăreanulŭ iarășĭ Putneanu, care vĕḑĕndŭ că acéste trebuințe sunt spre folosulŭ numiteĭ mănăstirĭ, aŭ venitŭ la numita mănăstire (fiindŭ-că iarășĭ sființa sa aŭ scrisŭ și numita condică) și aŭ scrisŭ întru acéstașĭ condică și scrisoșile acestorŭ 2 moșiĭ ce s'aŭ ḑisŭ maĭ susŭ, adecă a Feredeenilorŭ și a Brăneștilorŭ, care dintru începutŭ sunt scrise și cu moșia Strahotinulŭ. Așișderea aŭ maĭ scrisŭ și loculŭ celorŭ-lalte moșiĭ, ca orĭ-ce pricină a fiesce-care moșie, se va nasce de acmu înainte întru acestașĭ condică, spre cunoscința tuturorŭ, după cum asemene și pre rândŭ s'aŭ scrisŭ întru aceastașĭ condică. Anulŭ 1779 Augustŭ 16 s'aŭ scrisŭ aceste scrisorĭ întru aceastașĭ condică.»

Apoĭ urméză 5 acte ale moșieĭ Feredeeniĭ și Branesciĭ. Măzăreanulŭ nu a copiatŭ tóte documintele acestorŭ moșiĭ, dar a pregătitŭ rigle pentru ele, carĭ aŭ rĕmasŭ în albŭ. Condica se termină cu actele moșiilorŭ Steuceniĭ-Covasna.

*

3). Condica de documente a mănăstireĭ Precista din Romanŭ și alte asemenea, conservate în Archiva S-tuluĭ Spiridonŭ din Iașĭ.

*

Am menționatŭ maĭ susŭ între lucrările Archimandrituluĭ Măzăreanu unŭ Letopisețŭ alŭ țĕriĭ. Am adaosŭ a ḑice, că acelŭ Letopisețŭ nu ne-aŭ venitŭ în originalŭ pînă la mâna nóstră ci numaĭ prin o copie posterióră, acea a luĭ Țicăŭ, de care copie am vorbitŭ în tomulŭ I al Operelorŭ complete Costiniane, la pag. 44. De părintele Măzăreanu am maĭ aflatŭ scrisă însă, la călcâiulŭ codiceluĭ E (celŭ cu No. 238 la Academie) continuarea croniceĭ, dela *domnia luĭ Gri-*

gore Ghica, Incă la pag. 10 tom. I a Operelorŭ complecte ale luĭ Costin am arĕtatŭ acésta, iar astă-ḑĭ mĕ simţŭ datorŭ a aduce în anexă, câte-va fragmente din acestŭ letopiseţŭ scrisŭ de Măzăreanu, şi care este nu numaĭ neindoiosŭ autografŭ alŭ acestuia, ce încă ilŭ credŭ că este o parte din Letopiseţulŭ luĭ dispărutŭ (1).

Anexa F.

«Iordake Cantacuzino biv vel Logofĕtŭ. Adeverimŭ cu acéstă scrisóre a nóstră, că avêndŭ trebuinţă de câte-va istoriĭ de învĕţăturĭ şi alte ce ne-aŭ trebuitŭ a le scóte de pre cărţile grecescĭ, pre limba Moldovenéscă, am pohtitŭ pre Dumnealuĭ Duca Sotiriovicĭ tipografŭ de le-aŭ scrisŭ şi le-aŭ tălmăcitŭ. Şi la alte scrisorĭ ce ne-aŭ trebuitŭ grecesce, totŭ D-luĭ ne-aŭ scrisŭ şi căsătorindu-se în Moldova, noĭ l'am cununatŭ şi din bună-voinţa nóstră i-am datŭ danie şi iam dăruit aceştĭ ţiganĭ anume, din drepţĭ ţiganĭ robĭ aĭ noştrĭ...

(Urméză numele ţiganilorŭ şi arĕtă de la cine i-a avutŭ). Din aceştĭ ţiganĭ maĭ susŭ scrişĭ *(iarăşĭ numele celorŭ 5 ţiganĭ)* să fie de la noĭ danie şi dar D-sale hinuluĭ Ducăĭ tipografŭ şi Giupăneseĭ sale şi fiilorŭ sĕĭ şi nepoţilorŭ şi nime din fiiĭ noştrĭ să nu se amestece la dania mea, că dintr'alŭ meŭ am dăruitŭ..... ce să stăpânéscă ţiganiĭ sĕĭ cu pace şi să-'şĭ facă şi ispisocŭ Domnescŭ pre aceştĭ ţiganĭ. Pentru credinţă am întăritŭ cu iscălitura şi pecetia nóstră. Іас клѣт ҂зсѯг Iunie 16. *(7263, decĭ 1755).*

Iscălitŭ Іордаке Cant. Log.

Sigil mic cu cernélă cu Vulturul bicept.

Scrisŭ de Constantinŭ Stat Diac de Divanŭ.»

(1) Nu numaĭ din comparaţiunea scrisoriĭ ne-am convinsŭ că acestŭ fragmentŭ de Letopiseţŭ este autografŭ al luĭ Măzăreanu, dar şi din o notă marginală scrisă cu altă mână la pag. 304 *verso* Scrisórea acesteĭ note este de pe la începutulŭ secoluluĭ alŭ XIX-lea. Vartolomeĭ Măzăreanulŭ scrie în Letopiseţulŭ sĕŭ o informaţiune relativă la unŭ Sturza, care arŭ fi luatŭ o moşie mănăstirească, iară condeiulŭ de mână străină, în nota marginală, protestă contra aserţiuniĭ luĭ Măzăreanu ḑicêndŭ: «*Aŭ bârfitŭ Părintele Măzăreanu*».

Iată acum şi hrisovulŭ obţinutŭ de Iordake Cantacuzino în favórea luĭ Duca tipografulŭ.

«Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Iw Constantin Michaĭ Racoviţ Voevodŭ Domnŭ ţĕreĭ Moldoveĭ.

«De vreme ce alesulŭ dintru obstenĭ (*sic*), Duca Sotiriovicĭ de la Θacoc, ne-aŭ arĕtatŭ hrisovŭ de la prea iubitŭ fratele nostru Domnia sa Constantin Nicolaĭ V.V., întru care scrie pentru maĭ susŭ numitulŭ, că aflându-se împodobitŭ cu învĕţătura elinéscă, şi letinéscă şi de alte, sciindŭ bine şi limba Moldovenéscă, întru care póte să tălmăcéscă orĭ-ce carte, ispitindu-se de Domnia sa maĭ cu deadinsulŭ, cu tălmăcirea ѡктоиχѹлѹи celuĭ mare şi cu alte şi s'aŭ aflatŭ vrednicŭ, şi avêndŭ şi tipografia sa cu cheltuiala luĭ făcută, n'aŭ lipsitŭ alŭ agiutori dându'ĭ şi privileghia cé trebuinciósă, cu care să pótă avea odihna luĭ, nebântuitŭ de cătră nimenĭ şi să pótă lucra necontenitŭ lucrul tipografieĭ, ca să se îndestuleze ţéra, de cărţĭ lipsită fiindŭ, cari se slăvesce numele luĭ Dumneḑeŭ întru sfiintele biserieĭ. Prin care hrisovŭ întâiŭ hotărasce ca să fie scutitŭ elŭ cu tótă casa luĭ şi să ié şi câte 20 *dă* (sic) leĭ léfă pe lună de la cămara gospod, la Pascĭ şi la Crăciunŭ câte unŭ postavŭ, unŭ atlazŭ. Aşişderea să scutéscă 150 stupĭ de desetină şi 250 oĭ de gostină, nicĭ unŭ banŭ pe aceste bucate să nu dée şi optŭ ómenĭ scutiţĭ de totŭ birulŭ ce arŭ fi pe alţiĭ, ca să-ĭ fie numaĭ pentru lucrulŭ tipografieĭ. Aşişderea şi pentru cât plumbŭ *spiglos* (sic) şi hârtie va aduce pentru tréba tipografieĭ, nicĭ unŭ banŭ vamă să nu dée şi de s'ar tâmpla să tipăréscă Domnia nóstră vre-o carte, după tocméla ce va avé să'ĭ plătéscă de la cămara nóstră. Pentru acésta după dreptatea ce s'aŭ căḑutŭ şi cu cale fiindŭ, asemene dar şi domnia mea iam înoitŭ şi i-am întăritŭ cu acéstă carte a Domnieĭ mele pentru tóte câte-sŭ maĭ susŭ numite; şi poftimŭ şi pre alţĭ luminaţĭ Domnĭ ce vorŭ fi de Dumneḑeŭ rânduiţĭ în urma nóstră Domnĭ şi stăpânitorĭ acestuĭ de Dumneḑeŭ păzitŭ scaunŭ alŭ ţĕreĭ Moldoveĭ, ca să întăréscă care cu cale iaŭ făcutŭ pentru

statornicia tipografiei, ca să le rămâe vecînică pomenire. Acésta scriemŭ.

Iaș Vleato ,ɜρ'ιιι Marte 30.

Iw' Constantin Voevoda.

S'aŭ scrisŭ de Iωννц ιιοτ. din Ц'ѕρцѕ. Trecutŭ la condică (1).

Iw' K.	Iw' K.
cap de boŭ	Ambele
B B	mărci
Data	P. B B.

Sigilit cam micĭ rosiĭ.

Acestŭ uricŭ este reîntăritŭ de acestașĭ Domnitorŭ, în domnie nouĕ, astŭ-felŭ :

«*Acestŭ hrisovŭ fiindŭ făcutŭ după dreptate l'am întăritŭ să se urmeze și la domnia acésta pe deplinŭ, cum scrie maĭ susŭ* $\frac{7264}{1756}$ *Maĭ 26.*

Ирωч. т'. ιιοгоф.

Anexa G.

Suret de pe hrisovulŭ scólelorŭ din 1766.

«De vreme ce învĕțătura și sciința săvêrsescŭ deplinŭ pre omŭ și'lŭ facŭ vrednicŭ ca se alégă binele de rĕŭ și adevĕrulŭ de neadevĕrŭ, pe dreptŭ din nedreptŭ, pe dreptate din nedreptate, îlŭ luminézā ca în tótă socotința luĭ séŭ lucrare, séŭ fapta să metahirisésca și se povĕțuiéscă cuvêntulŭ adevĕruluĭ deosebindu-lŭ de dobitócele cele necuvêntătóre, și lucrătoriŭ făcêndu-lŭ tuturorŭ lucrurilorŭ celorŭ mesteșugóse și a epistimiilorŭ și savirsitoriŭ de marĭ și vrednicĭ de laudă fapte și la cea desăvârșită îlŭ face vrednicŭ, puternicŭ lăudatŭ, vestitŭ și fericitŭ, precum faptele arétă și sfânta scriptură vestesce ḑicêndŭ : *fericită omulŭ carele aŭ aflatŭ înțelepciune. Eŭ* ḑice înțelepciunea *am lucratŭ, sfatulŭ și mintea și socotința prin mine cei marĭ se măresc și tiranĭ stăpânescŭ pe pămintŭ.* Acéstă învĕțătură este lăudată în totŭ locŭlŭ și în tótă arĕtarea eĭ vederată și la tóte marginele pămintuluĭ vestitóre, iar

(1) Aceste prețióse acte le-am aflatŭ eŭ întâiŭ în archiva metropolieĭ din Iași. Fórte greșitŭ și lacunarŭ a publicatŭ (și numaĭ hrisovulŭ) D. Erbiceanu în «Istoria metropolieĭ Moldovei și Sucevei».

la porțile stăpânilorŭ este nelipsită. Decĭ și Apostolul Pavelŭ vrea se fimŭ înțeleptŭ, îndemnându-ne ca să vieţuimŭ, nu ca neînțelepții ci ca înțelepții. Prin acesta Haldeiĭ groznicŭ, Eghiptenii puternicŭ, Elinii minunați, Grecii lăudați și la cea desăvêrșitŭ neamurile cele de la apusŭ și mĕză-nópte ce aŭ fostŭ maĭ dinainte varvarĭ, iar acum filosofĭ și de laudă vrednicĭ. Printr'acéstă învĕțătură fieste-ce meșteșugŭ și epistemie s'aŭ adausŭ și s'aŭ revêrsatŭ tótă puterea și stăpânirea s'aŭ măritŭ atâta, câtŭ acéstă sciință și învĕțătură este la ómenĭ: lumină, tărĭă, laudă, podóbă și împlinire desăvêrșitŭ. Intr'acestŭ chipŭ este învĕțătura și întăresce pe omŭ, iar neînvĕțătura, cum că este împrolivnică și face pe omŭ asemene cu dobitócele cele necuvîntătóre și neputêndŭ face alegere, necunoscêndŭ, nesciindŭ cuvêntulŭ adevĕrulŭi și că întru întunericŭ a necunoscinței âmblându, mărturisesce pricina stărei ceĭ luminóse și vestită a neamuluĭ nostru cu starea acésta ce se află acum întru atâta ticâloșită stare și vrednică de lacrimĭ a neînvĕțăturei. aflându și noĭ pe supușiĭ noștri aĭ Ierii aceștia și maĭ virtosŭ pe Cinulŭ preoțescŭ, carii se cade se fie sarea creștinilorŭ, povĕțuirea credincioșilorŭ, sfeșnicŭlŭ pravoslavnicilorŭ, în cât să n'aîbă deosebire preotulŭ și maĭ în scurtŭ partea bisericéscă de cea mirenéscă, și norodulŭ prăvoslavnicilorŭ să fie însetoșatŭ de izvórele cele Dumnedeescĭ a învĕțăturilorŭ domnuluĭ nostru I. C. Și socotimŭ și la datoria nóstră cea căduță și cugetulŭ înboldindu-ne. după Dumnedeesca porunca ce avemŭ, ca ceĭ putincioșĭ se ridice sarcina neputincioșilorŭ. aflataŭ. cu cale și de trebuință ca să dămŭ și să aședămŭ academie învĕțăturilorŭ și a epistimiilorŭ (prin care se întemeéză și se săvêrșesce în totŭ chipulŭ fapta bună, luminându pre alŭ nostru pravoslavnicŭ neamŭ). Și fiindŭ-că maĭ nainte vreme se afla scóla necoprinsă cu cele trebuincióse spre neprocopsĕla ucinicilorŭ, ca să aducemŭ la starea cea maĭ desăvêrșită a învĕțăturei spre înmulțirea dascălilorŭ ca și a ucenicilorŭ, iată dar am ziditŭ din temelii acéstă Academie, lângă metropolie, pre a nóstră domnéscă cheltuială, slobodă, îndestulată, și cu tóte cele trebuincióse lucrurilorŭ eĭ și cu biserica întru care se praznuesce domnuluĭ și Dumnedeului

nostru I. C. Ş'am orânduitŭ dascălŭ nu numaĭ la acéstă academie ce am ziditŭ aice în Iaşĭ, ce şi în tótă ţéra, la fie care eparhie şi ţinut, câte unŭ dascălŭ, ca toţĭ creştiniĭ ţéreĭ acestia mirenĭ şi copiiĭ proţilorŭ să se procopséscă cu învĕţătura şi fapte bune; şi prin acestŭ alŭ nostru domnescŭ hrisovŭ hotărîmŭ plata şi lefelele dascălilorŭ şi chiverniselele ucenicilorŭ celorŭ străinĭ şi săracĭ, ca să se dea nesmintitŭ şi neclătitŭ din dajdea cea rânduită a preoţilorŭ şi a hiero-diaconilorŭ ce se află în tótă ţéra. Şi măcară că acestia era rânduiţĭ la dajdea scólelorŭ, însă aflându-se supuşĭ şi la dajdea visterieĭ, ceĭ supuşĭ se supéra de visterie pentru cele către dĕnşiĭ rânduite dajdiĭ ce dă peste anŭ; pentru care milostivindu-ne de-odată fórte am micşoratŭ acéstă dajdie ce se da la visteria domnéscă, uşurându greutatea lorŭ ce avea maĭ nainte şi lăsându-i ca se dea la visteria domnéscă fórte puţină sumă, atâtŭ preoţiĭ cât şi diaconiĭ. Decĭ iată că hotărîmŭ anume prin acestŭ alŭ nostru domnescŭ hrisovŭ, cum nestrămutatŭ şi neclătitŭ să dea preoţiĭ şi erodiaconiĭ pentru plata dascălilorŭ şi pentru chivernisĕla şi economia ucenicilorŭ, câte 4 leĭ noĭ într'un anŭ de tótŭ preotulŭ şi diaconulŭ (adică) la 23 ţile a le luĭ Aprilie câte 2 leĭ noĭ cum şi la 26 ţile a le luĭ Octombrie iarăşi câte 2 leĭ noĭ să se dea asemene, nesmintitŭ şi nestrămutatŭ, ca nu cum-va din puţinŭ în puţinŭ vorŭ curge spre străcăciune acesteĭ rânduite şi hotărîte de la domnia mea spre folosinţa de obştie a neamuluĭ nostru celŭ pravoslavnicŭ; iar ceĭ ce vorŭ vrea de acum înainte ca să se învrednicéscă preoţieĭ, de se vorŭ arĕta iscutiţĭ şi vrednicĭ spre procopsială şi învĕţătură, să ieа şi cărţĭ domnescĭ de milă şi de scutélă, ca nicĭ de cum se nu se supere nicĭ cu acéstă puţină dajdie ce a rĕmasŭ să se dea la visteria domnéscă. A işderea şi aceĭ ce maĭ de mulţĭ anĭ s'aŭ preoţitŭ, de se vorŭ arĕta cu procopsială şi la stare bună a învĕţăturеĭ, spre folosinţa obştieĭ şi mântuirea sufletéscă şi povĕţuirea supuşilorŭ pravoslavnicĭ, să iae şi acestia asemene cărţĭ de mila acésta domnéscă, ca să nu dea nemica la dajdea visterieĭ. Şi acéstă milă li s'aŭ făgăduitŭ pentru ca să se siléscă şi să se chĭnuiască spre iscusenia şi procopsiala învĕţăturеĭ şi ca se nu se zăticnéscă ca

și mai înainte de greutatea birului acestuia a visteriei. Deci dar pentru aceste tóte aședămŭ epitropi și purtători de grijă ai acestui sufletescŭ și de obștie folositor lucru pre preosfinția sa părintele mitropolitulŭ Moldo-Vlachiei, pe dumnealui Hatmanulŭ Ioniță Cantacuzino, pe d-lui Vist. Iordache Costache, pe d-lui Vist. Hrisoscoleos, pe d-lui Pah. Manolache Bogdan, pe d-lui Vel Vist. ce va fi dupe vreme, pe Baș Costi Avraam, pe Baș Sandul Panaiti, pe Bas Coste Papafil, și pe Basi Constantin Panaite, pentru ca să fie purtători de grijă cu silințe și cu neadormire în tótă viața lor și să împlinéscă cele căduțe și trebuincióse ale acesteĭ domnescĭ academiĭ; iar care dintre aceștiĭ ca unŭ omŭ muritorŭ va petrece viața acésta trecătóre, ceĭ l'alțĭ epitropi să alégă pre altulŭ și pre acela să'lŭ céră cu hotărîre domnéscă; deci dar rânduimŭ ca să se dé plata dascalului celuĭ mare a epistimurilorŭ pe anŭ câte ,ωϕ leĭ și dascalului celuĭ dintâĭ elinescŭ ϛ leĭ și ipodascaluluĭ elinescŭ . . . . . leĭ și dascaluluĭ ce învață carte grecéscă bisericéscă câte ρπ (180) leĭ și dascaluluĭ latinescŭ câte 240 leĭ (cм) și dascaluluĭ moldovenescŭ ρκ leĭ, iar pentru 20 de ucenicĭ străinĭ și săracĭ ce se vorŭ afla la scóla, pentru mâncarea lorŭ, hârtie și cernélă, cu bucatariulŭ și aparialŭ lorŭ, prin purtarea de grijă și economia epitropilorŭ, să se dea pentru trebuința lor ,ϡ leĭ și la ,ϡ care lemne pentru toțĭ ceĭ ce vorŭ locui în scólă 375 leĭ și la bibliotecarulŭ ρ"κ leĭ și psaltuluĭ 250 leĭ și la ierochierica celŭ grecescŭ 300 leĭ, la ierochirica ριι leĭ și dascaluluĭ elinescŭ și grecescŭ ce se află la scóla Galațilorŭ 250 leĭ, a caria scólă să fie epitropŭ negustitoriĭ ce locuescŭ acolo și dascaluluĭ elinescŭ și grecescŭ ce se afla la scóla Botoșanilorŭ ρ"κ leĭ, a căreia scólă vorŭ fi epitropĭ negustitoriĭ ce vorŭ locui acolo și la 3 dascalĭ moldovenesci ce sunt rânduițĭ la 3 episcopiĭ, a Romanului, a Rădăuțului și a Hușilorŭ, fie-căruia câte 80 leĭ și la 23 dascalĭ moldovenescĭ ce s'aŭ rânduitŭ pe la ținuturĭ, la Sucéva, la Câmpu lungul Sucevei, la Némțu, la Bacăŭ, la Putna, la Tecucĭ, la Covurluĭ, la Vasluĭ, la Tutova, la Fălciŭ, la Grecenĭ, la Lapușna, la Kișnăŭ, la Orhei, la Soroca, la Cernăuțĭ, la Câmpulŭ-lungulŭ rusescŭ, la Do-

rohoĭ. la Botoșanĭ, la Hîrlăŭ, la Carligatura și la ținutulŭ Iașilorŭ în 2 locurĭ, fiesce-căruia dascalŭ dintr'acești dascalĭ să i se dea câte 60 leĭ (¾), iar epitropiĭ să se adune odată într'unŭ anŭ la mitropolie și să se caute de adunarea tuturorŭ veniturilorŭ și cheltuelelor și care nu va fi lualŭ sfârșitŭ și nu s'aŭ împlinitŭ după acestŭ al nostru domnescŭ hrisovŭ să le caute tóte cu cercetare bună și cu silințe și ce va prisosi din venitură și din cheltuielile ce se vorŭ economisi de către epitropĭ, să se cheltuiască la cărțĭ și la organe mathematice și la cele-lalte trebuincióse ale academieĭ; iar acéstă rânduială ce s'a făcutŭ pentru dascalĭĭ scólelorŭ, din ḑiua luĭ Sveate Gheorghe ce vine să începă rânduiții epitropĭ a purta de grijă dupe hotărîrea hrisovuluĭ Domnieĭ Mele. Care pentru tóte aceste ce s'aŭ rânduitŭ spre folosulŭ de obște, prin acestŭ alŭ nostru Domnescŭ Hrisovŭ, poruncimŭ Domnia Mea și îndemnămŭ frățește și pre iubiții frații Domnĭ ce se vorŭ rândui din Pronia Dumnedeéscă oblăduitorĭ țĕreĭ aceștia, în urma nóstră, ca să nu sminţéscă nicĭ să zăticnéscă starea și buna aședare acesteĭ Academiĭ, ci mai vârtosŭ prin a lorŭ domnescĭ hrisóve, spre starea cea mai bună, de-a pururea să întărescă. Deci dar, s'aŭ datŭ și acesta alŭ nostru Domnescŭ Hrisovŭ întăritŭ cu a nóstră Domnéscă iscălitură și pecete și cu patriarșicescĭ blastămurĭ a Pre-Svinţitului Alŭ Nostru Despotŭ și Patriarchu a tótă lumea și cu a tuturorŭ svinţitorŭ Archiereĭ, pentru ca să aibă starea eĭ nestrămutată și neclătită. Și s'aŭ scrisŭ hrisovulŭ acesta în scaunulŭ Domnieĭ meale în orașulŭ Iașĭ în anulŭ alŭ 3-lea, la anulŭ mîntuireĭ 1766.

Proc. Vel. Vist.

Locul sigiliului mic, chinovar.

NB. Am aflatŭ acestŭ minunatŭ documentŭ în pachetulŭ cu No. 21 al archiveĭ Episcopieĭ de Romanŭ.

Anexa H.

Fragmente din Cronica lui Măzăreanu, începêndŭ de la Domnia luĭ Grigorie Ghica.

(1) Postelniculŭ Constantinŭ s'aŭ dusŭ la Pórtă, s'aŭ înştiinţatŭ (2) pentru Hatmanul Dumitraşcu că este în Dobrogea (3) tiptilŭ, şi fiindŭ aprópe de calea luĭ, s'aŭ nevoitŭ şi l'aŭ prinsŭ (4). Aŭ făcutŭ scire luĭ Grigorie Vodă şi ferecându-lŭ în obeze l-aŭ adusŭ la Iaşĭ şi l-aŭ pusŭ la grea închisóre câte-va lunĭ; aŭ datŭ câţĭ-va banĭ (5) şi l-aŭ slobozitŭ şi ducându-se la satulŭ luĭ Fereştiĭ în ţinutulŭ Vasluiuluĭ, (6) peste 4 (7) ḑile aŭ muritŭ. In (8) alŭ treilea anŭ alŭ domnieĭ luĭ Grigorie Vodă s'aŭ făcutŭ pace (9) din tóte părţile, decĭ Grigorie Vodă s'aŭ apucatŭ de aŭ (10) *făcutŭ aceste pomenirĭ :* Aŭ acoperitŭ *beserica de la* mănăstirea Balica cu oale; (11) aŭ tencuitŭ beserica pe din afară *fórte bine;* aŭ făcutŭ tindă, *pridvorŭ* (иридфор); aŭ zugrăvit-o peste totŭ «inontru»; *făcut-aŭ zidŭ împrejurŭ;* clopotniţă *bună de piatră* şi curţĭ *frumóse* de piatră; aŭ înḑestrat-o cu odóre veşminte, cu bucate, cu moşiĭ, cu robĭ ţiganĭ şi cu viĭ, ca pre o monăstire deplin. Maĭ (12) făcut-aŭ curţĭ frumóse (13) şi helăşteŭ *cu iaz* (14) să fie de primblarea Domnilorŭ. Făcut-aŭ

(1) Manuscrisulŭ luĭ Măzăreanulŭ, alipitŭ la codicele cu No 238, după fila 309, începe cu acestŭ pasagiŭ, care corespunde, cu puţine modificărĭ, la pasagiulŭ de la pag. 405, tom. II, rêndulŭ 20 alŭ Letopiseţelorŭ ţĕreĭ Moldoveĭ, ediţiunea I a domnuluĭ M. Kogălniceanu.

(2) «aŭ oblicit pre Dimitraşcu Hatmanul» scrie letop. D-luĭ M. K.

(3) La unŭ satŭ.

(4) Fiindŭ aprópe de calea luĭ, Constantinŭ Postelniculŭ aŭ umblatŭ cum aŭ pututŭ şi l-aŭ prinsŭ.

(5) aŭ datŭ câte-va pungĭ de banĭ şi apoĭ iertându lŭ l-aŭ sloboḑitŭ.

(6) Lipsescŭ vorbele : «*ţin. Vaslui*».

(7) Treĭ, patru ḑile şi aŭ muritŭ.

(8) Măzăreanulŭ suprimă maĭ totŭ-d'a una conjuncţiunile şi tae maĭ multŭ frazele sale. Aşa şi aci suprimă vorba «iară».

(9) Adadauge : *bună.*

(10) Adausŭ la Măzăreanulŭ vorbele subliniate.

(11) Ediţiunea Kog. pune între tóte aceste fapte conjuncţiunea «şi».

(12) *Aşijderea* loc. *maĭ.*

(13) Scumpe loc. frumóse.

(14) Kog. ad. frumóse.

în Iași la curtea domnéscă la pórtă unŭ turnŭ mare *de piatră; pus-aŭ* și *unŭ* ceasornicŭ mare întru acelașŭ turnŭ. Făcut-aŭ și «doao» cișmele, fântâni aduse pre óle, cu multă cheltuială, una denaintea porții curței domnești și una denaintea feredeului. Tocmit-aŭ (1) feredeulŭ. Tocmit-aŭ câte-va case în curțile domnescĭ și odăile simenilorŭ (2). Făcut-aŭ casă frumósă în Galata. Tocmit-aŭ chiliĭ în Bârnova. *Acoperit aŭ beserica de la mănăstirea Bârnoveĭ.* Făcut-aŭ (3) și clopotnița și alte multe sfinte hirericĭ aŭ tocmitŭ și coperitŭ (4).»

Aci Măzăreanulŭ suprimă patru rênduri de la primulŭ aliniatŭ din pag. 406 tom. II ed. I Kogălniceanu, relative la mórtea, în 7238, a unchiuluĭ luĭ Grigore Vodă Ghica, Neculai Vodă. Apoĭ urmézĭ textulŭ luĭ Neculcea, mereŭ suprimându conjuncțiunile dintre fraze și aducêndŭ unele variante, carĭ nu le vedemŭ destulŭ de importante pentru a aduce aci în întregŭ textulŭ luĭ, mulțămindu-ne cu specimenulŭ de maĭ susŭ.

Este însă unŭ punctŭ, orĭ două, de deosebirĭ maĭ esențiale, pe carĭ ne simțimŭ datorĭ a le semnala.

La pag. 410 din tom. II ed. I Kogălniceanu nu aflămŭ trecută o informațiune ce dă Măzăreanulŭ în codicele sĕŭ, pag. 304, după vizita luĭ Grigore Ghica pe la mônăstirĭ și moșiĭ boerești. Iată pasagiulŭ acesta: «Trecut aŭ unŭ solŭ mare leșescŭ la Pórtă și aŭ mersŭ pre Prutŭ și i-aŭ trimisŭ Grigorie Vodă boiarĭ și conacŭ întru întîmpinare la Țuțora, dicêndŭ solulŭ, că merge la Pórtă pentru întăritura păcii, fiindŭ împărăția nouă, și n'aŭ zăbovitŭ la Pórtă ce iarăș s'aŭ întorsŭ pre Prutŭ, iar Grigorie Vodă iară i-aŭ trimesŭ la Țuțora conacŭ cu hatmanulŭ Sandu Sturza».

Maĭ notămŭ unŭ pasagiŭ care lipsesce în ed. I a D-luĭ Kogălniceanu și care arŭ veni în acéstă edițiune la tom. II pag. 10, înainte

(1) Kog. ad. *așĭdérea.*
(2) Kog. ad. *și la grajdurĭ ce era stricată totŭ aŭ tocmitŭ.*
(3) Kog. ad. *așĭdérea și la Bărboĭ aŭ făcută turnŭ și aŭ coperit-o.*
(4) Kog. *aŭ dresŭ și aŭ tocmitŭ.*

de ultimulu aliniatu. La acestu pasagiu, pe margine, cine-va de la inceputulu acestui secolu a pusu nota marginala de care am vorbitu mai susu, refutandu o aserțiune a codicelui lui Mazareanulu.

Iata pasagiulu lui Mazareanulu impreuna cu nota adausa :

«Cu obiceiurile ce le gasise Grigori Voevoda gata, facute de alți domni, se stinsese de totu mazilii, monastirile și tota țera; tote le gramadea intr'unu locu, adeca: vacaritulu, hartiile, vadraritulu, sverturi mari și desetina, iar intr'unu anu au scosu și pre țigani grele hartii. Scos-au pe preoți și pe diaconi unu biru ce-l dicea mucarerіulu, pre ceі de frunte i-au pusu cate 8 iar pre ceі saraci cate 3 galbeni (vai și amaru de dinșii!); radicatura neamului nu face, destulu blastemu s'au agonisitu. In toți anii Domniei lui, lua de la saraca țera cate 1500 pungi de bani. Iara alta-data și mai multu, deosebitu de dajdile ce lua de la manastiri și de la mazili, și s'au stinsu manastirile, Mazilii și tota țera. Grigore Voevoda intr'unu rendu era sa ierte manastirile și Mazilii de dajde, și au poruncitu hatmanului Sturzei sa faca ispisocu de intaritura (*). Sturzii nu iau placutu acesta mila asupra mazililorŭ și a manastirilorŭ, fiindu lacomu din fire, vrendu sa inghiție mosiile manastirilorŭ și a mazililorŭ, și pentru aceea elu au facutu unu ispisocu numai pre giumatate de mazili, iara pre giumatate au datu la țeranime; vedendu Grigorie Ghica Voevoda acelu ispisocu, s'au maniatu și l'au ruptu și au intunecatu Sandulu Sturza acesta mila domnesca. Grigorie Voevodu ave mare trecere la Porta, caci și pre Turcii Balgii îi ingrozisa atata, catu intru nimica nu pute face Turcii zulum omenilorŭ».

(*) «Au birfitu parintele Mazareanulu pentru Sturza, pentru cele ce arata, fiind-ca nu s'au aflatu la Sturza nici o mosie manastiresca, dupa ce mai alesu au daruitu la manastiri mosii, precum la Nemțu, la Resboieni și la Barboiu, și nici de la alții necі o mosie nu s'au aflatu sa fie luata, și dupa obiceiulu calugarescu invețatu fiindu a huli, au scrisu aceste defaimari și halturi».

Oprimŭ, la aceste fragmente, anexa de faţă, din letopiseţulŭ luĭ Măzăreanulŭ, care se întinde încă până la fila 330, şi se termină întocmaĭ cum termina Canta scrierea sa, tom. III, letopiseţe, edit. I a D-luĭ M. Kogălniceanu, la pag. 188.

*

Notă. Inainte de a termina acestŭ memoriŭ, am mersŭ să vedemŭ codicele de documente scrisŭ de Mazareanu, de la st. Spiridonŭ din Iaşĭ. Acesta ne arĕtă, că dacă activitatea maĭ mare literară a luĭ este până cătră anĭ 1780; insă de óre-ce acea condică este din 1800, apoĭ viaţa luĭ s'a prelungitŭ şi câţĭva anĭ din secolulŭ alŭ XIX. Pe la 1800 Vartolomeĭ era. în adevĕrŭ, trecutŭ Egumenŭ la mănăstirea Precisteĭ din Roman. Aci continuă a se numi şi Vartolomeĭ Putneanulŭ Măzăreanulŭ credŭ că muri, fórte bĕtrânŭ, după 1800.

UNIVERSITATEA DE MEDICINA, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREŞ GEORGE EMIL PALADE

Facsimile după scrisoarea Arhimandritului V. Mazareanu.

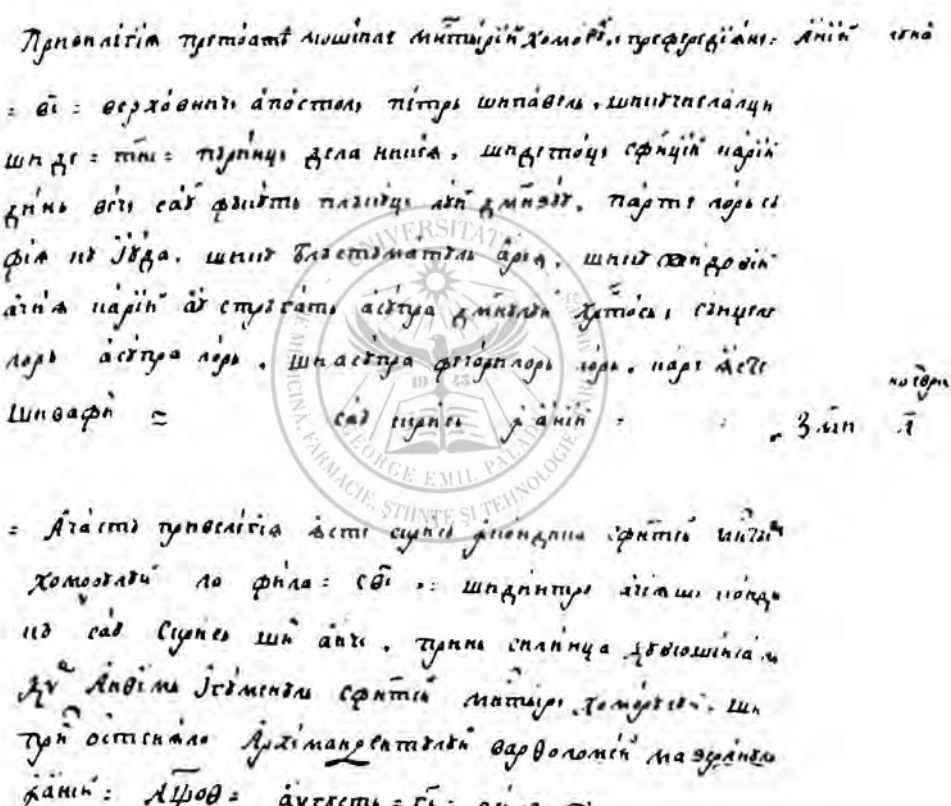

Luat din condica monăstirei Homorului din biblioteca Academiei.

SIGILULŪ TĔRGULUĬ PETREĬ (JUDEȚU NÉMȚU).

NOTIȚĂ ISTORICĂ

DE

V. A. URECHIA
Membru alŭ Academieĭ Române.

Ședința din 11 Novembre 1888.

Prin trecerea, în puterea legeĭ comunale, a bisericilorŭ din orașe, ca bisericĭ comunalĭ, unele Primăriĭ aŭ ridicatŭ de pe la acele bisericĭ arhivele lorŭ de documente de proprietățĭ. Câte din aceste documente se maĭ conservă acum pe la primăriĭ, scie numaĭ Dumnedeŭ!

La primăria din Pétra am aflatŭ încă în ființă câte-va din vechile documente ale bisericeĭ St. Ioan, cé zidită de Stefanŭ Vodă celŭ Mare. Nu potŭ spune ce s'aŭ făcutŭ cele maĭ vechĭ documente ale besericeĭ acesteĭa, dar mi s'aŭ arĕtatŭ, că Primăria maĭ multe decât cele ce am cercetatŭ n'a primitŭ de la fosta Epitropie a Bisericeĭ.

Voiŭ urmări altă-dată documentele, multe pucine ale monastireĭ luĭ Stefanŭ Vodă din vechiulŭ orașŭ «Камена», cum se numia pe slavonesce, în hrisóve, orașulŭ Pétra.

Astă-ḑĭ voiŭ numaĭ să comunicŭ Academieĭ *intipărirea* în céră roșiă a unuĭ sigiliŭ ce primăria l'a aflatŭ conservatŭ împreună cu documentele din arhiva St. Ionŭ Domnescŭ. Daŭ și aceste documente.

Acestŭ sigiliŭ, de mărimea uneĭ monede de 5 francĭ, este de ferŭ. Mobilierulŭ luĭ se compune din chipulŭ reŭ făcutŭ, abia insemnatŭ din liniĭ, a luĭ sfântulŭ Ioanŭ Ante-mergĕtoriulŭ luĭ Hristos. Din jurulŭ ronduluĭ care servă de limită părțeĭ sigiluluĭ cu mobilierulŭ, resarŭ pe icĭ-cole, rămurele de plante, ca ornamentŭ. De oparte a capuluĭ sântuluĭ sunt literile ć și de altă-parte «iw». La stânga sântuluĭ este *o căprióră*, destulŭ de rĕŭ săpată, dar care se cunósce

bine. Pe câmpulŭ rĕmasŭ liberŭ la stânga sântuluĭ sunt douĕ stele, una susŭ și una josŭ. La drépta, josŭ âncă este o steluță.. In jurulŭ acestuĭ mobilierŭ, între douĕ liniĭ rotunde se cetesce inscripțiunea următóre : † Ачаста печете а търгꙋаꙋи пiетри : де ла Щефан вод ,зва.

Adecă : † *Acéstă pecéte a tèrgaluĭ Petreĭ de la Stefan Vod 7021.*

*

Este óre, acestŭ sigiliŭ cu adevĕratŭ de la Stefanŭ Vodă ? Chiar data de 7021 ne chiamă la o domnie maĭ recentă decât acé a fundatoruluĭ mónăstireĭ st. Ioan. Se pare că săpătorulŭ peceteĭ a ținutŭ de datoria sa să amintéscă de titorulŭ mónăstireĭ, dar acéstă amintire nu se face sub chiar domnia vitézuluĭ Domnŭ, ci pe la 7021, adecă la 1513, decĭ sub domnia luĭ Bogdanŭ fiulŭ luĭ Stefanŭ celŭ Mare.

Este însă cu adevĕratŭ sigilulŭ acesta de o vechime atâtŭ de respectabilă ?

Objecțiunile ce se potŭ aduce contra acesteĭ vechimĭ, la prima vedere ar fi :

1. Esistința de documente de la șoltuziĭ de *Kamena*, care ne-aŭ conservatŭ altŭ sigiliŭ pentru tèrgulŭ lorŭ.

Noĭ înșĭ-ne posedemŭ câte-va acte de aceste. Iată unŭ sigilŭ de pe unŭ zapisŭ din 7130 (1622) Iunie 18, conservatŭ la Archiva Statuluĭ, pachetulŭ No. 13 alŭ mónăstireĭ Bisericaniĭ, Doc. No. 13.

Nu negămŭ însă că între căprióra din sigiliile șoltuzilorŭ și între acé de la stânga s-tuluĭ Ioan, din sigiliulŭ de care ne ocupămŭ, nu aflămŭ neasemănărĭ isbitóre. Din respectulŭ sculptureĭ n'amŭ puté refuza credință autenticitățeĭ sigiliuluĭ din 7021.

2. Maĭ grele ni se parŭ objecțiunile următóre:

a). Nu cunóscemŭ pe la 7021 sigiliĭ cu inscripțiunĭ în l. română.

b). Maĭ preste totŭ, în vechile nóstre documinte, vorba *têrg* o aflămŭ scrisă: тръг iar nu тхрг.

Ca să se restórne asemenea objecțiunĭ eŭ cunoscŭ o metodă unică: să ni se arete acestŭ sigiliŭ pusŭ pe acte liberate de Mônăstirea s-tuluĭ Ioan din Petra, de la aniĭ 1513 încóce. De asemene acte se află, de sigurŭ, în mâna proprietarilorŭ de locurĭ, răzașĭ de prin Valea Vieĭ, din jurulŭ Petreĭ. Aceste locurĭ aŭ fostŭ cedate moșilorŭ și strêmoșilorŭ lor de către Epitropia bisericeĭ st. Joan a luĭ Stefanŭ Vodă. Cu necĭ unŭ chipŭ n'am pututŭ dobândi de la vre unŭ rezașŭ să vêdŭ actele luĭ de proprietate!... Să sperămŭ că alțiĭ vorŭ fi maĭ fericițĭ decât mine.

In definitivŭ, sigilulŭ de care ne ocupămŭ, fie orĭ nu de la 1513, modernŭ elŭ nu este, și nu vedemŭ cu ce interesŭ s'arŭ fi închipuitŭ de cine-va multŭ maĭ târdiŭ decât la acé dată. Apoĭ objecțiunea scrisoreĭ în românesce se póte întâmpina: tóte sigiliile boerescĭ eraŭ cu slove chirilice, numaĭ la Gr. Urechiă și la câțĭ-va aflămŭ litere latine, apoĭ pentru că e o escepțiune, urméză că e fals?

Voiŭ maĭ adaogi că, după ce maĭ tóte sigiliile de orașe sunt cu inscripțiunea slavonă, acelŭ alŭ orașuluĭ Romanŭ, până în secolulŭ alŭ XVII-lea a fostŭ cu inscripțiune în latinesce: «*sigilium pargar Roman*». Acéstă escepțiune (de curêndŭ aflată de mine în documentele Episcopieĭ Roman de care voiŭ vorbi aiurea) nu mĕ póte autoriza a o crede *falsă*, pentru că e o escepțiune.

Totŭ așa și cu sigiliulŭ de la St. Ioan: póte fi o escepțiune de la regulă, din causă că nu se aflaŭ în Peatră săpătorĭ sciindŭ slavonesce.

Ș'apoĭ décă nu e din 1513, décă odată cine a fabricatŭ acéstă pecéte s'a decisŭ să facă unŭ ce fals, dece adecă s'o dateze dela 1513 și nu chiar din domnia luĭ Stefan Vodă?

Inscripţiunea de care ne ocupămŭ pare că ar grăi aşĭa :

«O pecete asemene a datŭ Stefanŭ Vodă târgulŭĭ Petreĭ, după ce a rĭdicatŭ mŏnăstirea st. Ion, dar ea s'a perdutŭ şi ĭată ĭar, acum, la 1513, am refăcutŭ pecetea lui Stefan Vodă.»

Terminându, eŭ rogŭ pre Academie să mijlocéscă a se oferi Academieĭ sigilulŭ acesta, căcĭ cu nestabilitatea organelorŭ comunalĭ şi adese cu nepriceperea lorŭ de valórea unorŭ asemene lucrurĭ, cine garantézā că nu se va perde ?

Aflu utilŭ a înregistra aci şi documintele câte aŭ maĭ rĕmasŭ la Primăria din Pĕtra, din ale Mŏnăstireĭ St. Ión.

*

Documentele care actualmente se maĭ păstrează la Monăstirea Sfântuluĭ Ioan a luĭ Stefan cel mare din Peatra sunt cele următoare :

1. 7157 August 25, act de la Vasile Lupu, în românéşce, scrisŭ de Dumitru Leca. f°. cu sigiliul domnesc roşu mijlociŭ. Este o poruncă domnească pentru alegerea părţilorŭ de moşie din satul Cândeşcĭ.

2. 7253 (1745) Sept. 2 Neculaie Voevod; în românéşce, carte domnească 8° mic pecete mare roşie. Scrie luĭ Ruset biv vel vornic, ispravnic de ţinutul Neamţului şi luĭ Constantin Darie biv vel Pit. că s'a jăluit Zacharia logofĭtel şi verul seu Timoftie diac, că le-au cosit moşia lor Poiana de la gura Doamnei.

3. 7265 Dec. 25 (1757). Constantin Mihaĭ Celian Racoviţă. Uric românesc f°. hârtie cu sigiliul avênd marca ambelor ţĕrĭ în alb. Domnitorul dă schitului Vovideniĭ de la Neamţ o parte din locul domnesc de la Peatra. Actul este scris de Diacul Stefan Mihăescu.

4. 7265 Dec. 23 (1757) Constantin Mihaĭ Celian Racoviţ V.V. Poruncă domnească în românesce, cu sigiliul domnesc octogon, purtând data de 1753. Este carte domnească către boierul Daric, ca să hotărească locul dăruit Mri. Vovideniĭ, din cel domnesc de la Peatra.

5. 1797 Maiŭ 8. Alexandru Calimah V.V. în prima Domnie. Uric f°. mare românesc, scris de Şerban biv vel sluger, semnat de Vodă. Domnitorul donează Sft. Ioan din Peatra un loc din acest oraş.

6 1814 Iunie 6 de la Alexandru Calimah V.V. în românéşce, cu semnătura Domnuluĭ şi sigiliŭ mare roşu. Domnitorul dă Mri. Sft. Ioan de la Peatra, care este biserică Domnească, venitul vătăjieĭ de mahalĭ *(hamali)* şi se aibă 7 luzĭ oamenĭ străinĭ scutiţĭ de or-ce bir.

7. 1814 Iulie 7 Iași. Scarlat Alexandru Calimah V.V. P. mare hârtie turcească. Domnitorul întăreșce posesiunea St. Ion pe locurile Borzochianul și Avramul, care vor fi a orășanilor. — Acest document coprinde oare-care disposițiuni relative tocmaĭ la pecetea târgului. La puntul 7 se zice, că pecetea târgului să o păstreze epitropiĭ bisericiĭ Domnescĭ și să nu se puie fără șcirea fruntașilor târgoveților.

Dămŭ aci întregŭ acestŭ documentŭ :

Noĭ Scarlat Alexandru Calimah Voevod cu mila lui Dumnezeŭ Domn țĕreĭ Moldavieĭ.

Înștiințare facem prin acéstă a nóstră carte tuturorŭ cui se cuvine a ști că atâtŭ locŭlŭ din vatra târgului Petreĭ de la ținutulŭ Neamțului împreună și cu tóte mahalalele, cât și totŭ locŭlŭ cât saŭ aflatŭ dreptŭ domnescŭ de prin prejurulŭ târgului și ne datŭ nimĕrul, încă la anulŭ 1797 Maiŭ 8 de către părintele Domnieĭ mele Alexandru Ión Calimach Voevodŭ cu hrisovŭ saŭ datŭ danie și miluire tuturorŭ locuitorilorŭ de la acelașŭ târgŭ, ca să le fie dréptă ocină și moșie în vécĭ. Insă și eĭ târgoveții se fie datorĭ în tótă vremea a ține atât Biserica Domnească ce este intra celŭ târgŭ întru care se cinstește și se prăznuește hramulŭ nașterei sfântului prorocŭ Inainte mergĕtorulŭi și Botezătorulŭi Ión, cum și alte sfinte și Dumnezeești Biserici ce mai sunt acolo intra celŭ târgŭ, cu indestulare de preoți și cu tóte cuviincióse podóbe bisericești pentru slujirea sfintei și Dumnezeeștiĭ liturghiĭ, cum mai pre largŭ arată acelașŭ hrisovŭ alŭ părintelui Domnieĭ meale. Dar acum născêndŭ pricină între locuitoriĭ dughengiĭ din vatra târgului i alțiĭ aĭ lorŭ și între locuitoriĭ de pe la mahalale, care îș aŭ numaĭ casele lorŭ de locuințe; cerĕrea mahalagiilorŭ fiindŭ pentru locŭlŭ ce se numește Borzoghianul și Avramu ce este afară din cuprinderea mahalalelorŭ, ca sa'lŭ aibă numaĭ eĭ la stăpânire pentru a lorŭ hrană și chivernisală, ca uniĭ ce pentru acelŭ locŭ aŭ fi făcutŭ și multe cheltueli spre desbaterea lui de sub împresurarea megieșilorŭ moșiĭ; și pe de altă parte și târgoveții dughengiĭ cu toțiĭ aĭ lorŭ îl ceruŭ ca se fie slobodŭ pentru imașulŭ vitelorŭ tuturorŭ târgoveților de obște, ca uniĭ ce și eĭ sprijinescŭ cele maĭ marĭ greutățĭ ce se întâmplă asupra acelui târgŭ și maĭ

alesŭ că el mahalagii de nu'şi aŭ dughene la faţa uliţei, aŭ celŭ mai multŭ locŭ pe la mahalale, el l'au cuprinsŭ cu casele şi livedele ce aŭ făcutŭ, din care nu puţin sar fi folositŭ; care atâtŭ pentru pricina acésta, cât şi pentru alte neînvoirĭ ce mai era între dânşii amândouĕ părţile aŭ avutŭ la înfăţoşare înaintea domnescului nostru Divanŭ şi atotŭ sfatulŭ, de unde după tótă cercetarea ce am făcutŭ însumĭ Domnia mea, după cum saŭ socotitŭ a fi mai cuviinţa dreptăţiĭ, am datŭ domneasca nóstră hotărire ca pentru tóte acele pricinĭ cu nestrămutare nicĭ odinióră de către toţĭ târgoveţiĭ de obşte să păzască urmare întocmaĭ şi pre deplinŭ precum în josŭ anume se arată :

Pricinile	Domnésca nóstră hotărire
1 Pentru locŭlŭ ce se numesce Borzoghianu şi Avramu, ce l'cere ca să'l aibă în stăpânire numaĭ o sămă din târgoveţĭ maha'agiĭ, din partea cărora la acéstă cerere aŭ fostŭ vechiĭ Manea Orda şi Ion Haina.	1 De vreme ce şi acelŭ locŭ împreună şi cu vatra târguluĭ i a mahalalelorŭ este datŭ danie şi miluire tuturorŭ târgoveţilorŭ din acelaşŭ târgŭ şi mahalale, apoĭ dreptatea urmézĕ iarăşĭ cu toţiĭ să'l stăpânescă, numaĭ fiindŭ că acele locurĭ uniĭ aŭ cerutŭ să'l are, altiĭ ca se rĕmâe iamaş, la acésta cum vor socoti cu sfatulŭ de obşte că li este de maĭ bunŭ folosŭ pentru toţĭ în fieşte care anŭ, aşa să rĕmâie
2 Pentru totŭ trupulŭ moşieĭ şi din vatră şi de la mahalale, cum şi de prin prejurulŭ târguluĭ.	2 După cuprinderea hrisovuluĭ părinteluĭ domnieĭ mele să stăpânéscă de către toţĭ frăţeşte, stăpânindu-şĭ fieşte care şi casele i livedele cum şi curăturile unde aŭ apucatŭ de şanŭ făcutŭ, fără nicĭ o supărare uniĭ despre altiĭ.
3 Pentru cât locŭ se află slobodŭ din totŭ trupulŭ moşieĭ şi ne cuprinsŭ de nimine atâtŭ din	3 Nimine dintre dânşiĭ toţĭ târgoveţiĭ să nu fie volnicĭ a vinde cuiva macar o palmă din tóte acele

Pricinile	Domnésca nóstră hotărire
vatra târgului i pe la mahalale cât şi pe afară de pe Valea vieĭ şi orĭ de orĭ unde.	locurĭ şi nicĭ de cum èrăşĭ să nu fie volnicĭ a prinde şi a închide vre unŭ locŭ dintre acele locurĭ, ci orĭ care dintre eĭ va ave trebuinţă de vre unŭ locŭ de case, datorŭ se fie a merge la epitropiĭ Bisericiĭ domneştĭ şi la târgoveţiĭ fruntaşĭ ca se cee şi de se va căde a i se da iarăşĭ de către epitropĭ şi fruntaşĭ să socotéscă cât locŭ îĭ póte fi spre destulare de trebuinţa stăreĭ sêle, iar nu cât va voi elŭ, şi se mérgă se ilŭ măsóre în stînjenĭ şi stâlpindul şi cu petre hotare să-ĭ dé epitropiĭ şi fruntaşiĭ şi scrisórea lorŭ de mărturie la mână spre veşnica sa stăpânire, arătătóre în semne şi în mĕsurĭ, pentru ca după vreme să nu se potă întinde maĭ multŭ, care scrisóre să se întăréscă şi cu pecetea târgului şi să se trécă şi în condica Bisericeĭ Domneştĭ; şi aşa cu acestă rânduială, ceĭ care vorŭ ave trebuinţă să prindă locurĭ, iar nu de sine, macarŭ orĭ de ce stare va fi. Şi celŭ care i se va da loc, dator să fie şi elŭ atunce a da doue ocă de ceară la biserica domnéscă.
4 Pentru casele şi dughene şi alte acareturĭ ce aŭ târgoveţiĭ făcute atâtŭ în vatra târgului cât şi la mahalale.	4 Orĭ care din dânşiĭ vorŭ voi a vinde casele i dughenele şi alte acareturĭ ce vorŭ ave de veacĭ unuiŭ altuia, saŭ orĭ cuĭ, cu preţulŭ ce se vorŭ pute învoi, volnicĭ să fie, însĕ prin ştirea epitropilorŭ bisericeĭ domneştĭ şi a târgoveţilor fruntaşĭ şi zapisulŭ vînzĕreĭ să să adi-

Pricinile	Domnésca nóstră hotărire
	vereze și de epitropĭ și de fruntașĭ, precum și cu pecetea târguluĭ și vinzĕtorul încă să fie datorŭ a da dóue ocă ceară la biserica domnéscă.
5. Pentru cele trebuincióse la tóte sfintele Bisericĭ ce sunt într-acelaș târg adecă : Preoțĭ, Diaconĭ, Dascalĭ, Veșminte, Ceară, Untŭ-de-lemnŭ, Tămâie, Merimeturĭ și orĭ ce altele.	5. La tóte acele datori să fie târgoveții de obște a da cuviinciosulŭ ajutorŭ, însă fieșt care dupĕ starea și putința sa, iar nu maĭ multŭ, și epitropia bisericéscă încă să fie datore a da samă de tóte acele luaturĭ și daturĭ la ceĭ maĭ fruntașĭ din tóte acele stărĭ.
6. Tóte scrisorile moșieĭ târguluĭ.	6. Pecetluindu-se cu pecețile târgoveților fruntași, să ste la mâna epitropilorŭ bisericeĭ Domnești și când va fi ca să se scótă din trânsele vre o scrisóre, iarăș prin știrea fruntașilorŭ să se scótă, iar epitropiĭ, de sine, fórā știrea fruntașilorŭ, să nu fie volnicĭ a deschide scrisorile, precum și când va naște vre-o pricină despre cineva asupra moșieĭ târguluĭ să se stringă cu toțĭ târgoveții la unŭ locŭ și prin sfătuire și alegerea tuturorŭ să se pue la cale și să'șĭ rânduiască și vechil dintre dânșiĭ pre celŭ maĭ cu înțelegere om ce va fi, ca să mérgă să se și judece de va cere trebuința, dându și înscrisŭ vechiluluĭ la mâna sa și după pricină să socotească și să-ĭ de și mĕsurată cheltuială de la tóte stările pe analogon stânjenilorŭ locurilorŭ ce stăpânescŭ, însă atât târgoveții fruntași cât și alții să se ferească ca

Pricinile	Domnésca nóstră hotărire
	să nu cum-va facă vre-o asuprire spre interesulŭ lorŭ, cu cuvintulŭ al cheltuelilorŭ, celorŭ maĭ săracĭ, după cum acéstă rĕ obicĭnuinţă se urmézĕ până acum, căcĭ pe urmă décă se va dovedi că vre-unĭĭ dintre dânşiĭ aŭ metahirisitŭ unŭ chipŭ de vicleşugŭ ca acela, se va pedepsi.
7 Pecetea târguluĭ.	7 Să ste păzită la mâna epitropilorŭ bisericeĭ Domneştĭ şi fora de ştirea târgoveţilorŭ fruntaşĭ să nu fie volnicĭ epitropiĭ a o pune nicĭ pe o scrisore, căcĭ o scrisóre ca aceea în care nu vorŭ adeveri şi târgoveţiĭ fruntaşĭ cu iscăliturile lorŭ că saŭ pusŭ pecetea şi prin a lorŭ ştire, nu va pute avé nicĭ o tărie.

Intru acestaş chipŭ după cum saŭ arălatŭ în susŭ dândŭ Domnésca nóstră hotărîre pentru tóte pricinile, poruncimŭ daŭ domnia mé şi tuturorŭ locuitorilorŭ din acelaş târgŭ, ca la tóte să se păzască urmare întocmaĭ şi pe deplin cu nestrămutare pentru nicĭ o dinióră în veacĭ întru cât de puţinŭ, căcĭ care va îndrăsni a face vre-o înpotrivă urmare, ca se asupréscă pre vre-unulŭ dintre dânşiĭ, se va pedepsi şi nicĭ unŭ cuvêntŭ spre vre-o îndreptare nu va pute avé, şi spre aceea li saŭ datŭ la mână şi acéstă domnéscă a nóstră carte care saŭ întăritŭ şi cu a nóstră domnéscă iscălitură şi pecete.

(Iscălit) Scarlat Alexandru Voevod. In Iaşi [illegible] (7322) Iulie 7 dile.

(L. S.)

(Iscălit) Nedescifrat.

Saŭ trecut la condică :

(Iscălit) Nedescifrat.

PE FILE DE CIASLOVŬ.

NOTE ISTORICE

DE

V. A. URECHIA

Membru alŭ Academieĭ Române.

Ședința din 11 Novembre 1888.

Rolulŭ scórțelorŭ și a marginelorŭ albe din filele Ceaslóvelorŭ în istoria familieĭ și a țĕrilorŭ române este cunoscutŭ.

Mi-a căḑutŭ la mână unŭ ceaslovŭ.

Despre dênsulŭ nu voiŭ să însemnezŭ aci altŭ ceva, decât că nu este din edițiunile ce posedemŭ în biblioteca Academieĭ. Ḑicemŭ acésta, de și este lacunariŭ și-ĭ lipsesce tocmaĭ pagina cu titlulŭ, cum și maĭ multe file din lăuntru și din urmă.

Pe partea de josŭ a paginilorŭ acestuĭ ceaslovŭ, *cine-va* (care pentru noĭ rĕmâne anonimŭ), a însemnatŭ evenemintele din țéră. Inceputulŭ acestorŭ adnotărĭ lipsesce, căcĭ lipsescŭ câte va pagine de la începutulŭ cărțeĭ.

Iată ce aflămŭ pe prima pagină :

....Бодъ ши аѹ домни́т ѹн ан кѹ на́че, іар....

Cine a fostŭ acestŭ Domnŭ noŭ care aŭ domnitŭ unŭ anŭ cu pace și în care Principatŭ ? Aflămŭ rĕspunsŭ, cetindŭ și nota de la pagina următóre :

Ал доилѣ ан ла лѣт ,аѱ҃ни (1788) аѹ венит тѹрчій фоарте мѹлцй...

Pe la 1788 domnia la Muntenĭ Mavrogheni, iar la Moldova Ales. Mavrocordatŭ. De care din douĭ e vorba în nota de maĭ susŭ ?

Informaţiunea că «*Turcii aŭ renitŭ*» urmată de notele după paginele următóre care ţice că «ши аѕ мѣрит Прѣѡсф. | Пѫрнтелє Григо́рїє ѩлнтнцѫ аиѣ | к҃и (28) митрополи.» ne dă îndată rĕspunsulŭ cerutŭ. Mitropolitulŭ Gregorie care a păstoritŭ 28 anĭ şi s'aŭ ilustratŭ între altele prin traducerea şi tipărirea mineelorŭ, este de la Muntenĭ. Decĭ notele istorice după filele ceaslovuluĭ nostru se referă la ţĕra Românĕscă, decĭ e vorba de Domnia luĭ *Mavrogheni*.

Să urmămŭ, acum înainte, copiindŭ aceste note.

La fila 7 şi 8 anonimulŭ cronicarŭ spune că după mórtea metropolituluĭ Gregorie:

«ши саѕ ѡѕс митрополит Прѣѡсфиѡ са |

apoĭ (pe fila 8) câte-va cuvinte sunt tăiate de legatorŭ, ast-felŭ, că nu se maĭ potŭ ceti tóte cuvintele. Se citesce bine numaĭ vorbele: «ши аѕ фостѣ».

Trecêndŭ la pag. 9 avemŭ dară:

ши аѕ фост митр. трей аниѣ...

Care e mitropolitulŭ care succede luĭ Gregorie? Este Cozma. Acesta înadevĕrŭ păstorésce treĭ anĭ, până la 1792 când móre şi-ĭ succede Filaret celŭ vestitŭ.

Urmézĕ decĭ că vorbele tăiate dădeaŭ numele mitropolituluĭ *Cozma*.

Cronicaruiŭ anonimŭ continuă, de la pag. 9 la paginele următóre a ne da informaţiunĭ relative la timpulŭ domnieĭ luĭ Nicolae Mavrogheni. Elŭ ţice:

....ѣтрачеиѣ аиѣ а ѳѫ | ѡѣт Ѩѻмиѣа Нєкѣлає Мавро | гѣни кѻдѫ пѫ тоцѣ коѣрнї чей мари сѣрѣѕи | пєсте мѫрѣ. Фостаѕ цриѫ кѣ зкпадѫ де шапте палме. Мѣритаѕ | кăй ши ѡй ши ѡамеиї пѫсторй | nedescifrabilŭ... | рок ши пѣ се кѣиоцрѣ | ѕиріѫ коѣаѕй. Тѣрчи мерцѣ сире мѣите ши кенѣ. Кара аѕ роиѣт — Молдо́ка тоа́тѫ. ѣѕ роиѣт ши цара Бцлгѣрѣскѫ пѫиѫ ла Брашоѵ. . .

Acéstă notiţă amintesce aşia dară de persecuţiunile şi esilarea la Rodos, cu firmanŭ turcescŭ, a fraţilorŭ Brâncovenĭ Nicolae şi Michailŭ, a fraţilorŭ Constantinŭ şi Scarlatŭ Ghica, a luĭ Demetrie Racovitză, a luĭ Ioan Moruzi, a luĭ Ion Văcărescu cu fiulŭ sĕŭ Alexandru, a bĕtrânuluĭ mare Banŭ Filipescu cu douĭ fiĭ aĭ sĕĭ Nico-

lae și Constantinŭ, la st. Munte etc. Mergerea Turcilorŭ spre munți, fără să ne spună notița děcă și prădaŭ țĕra pe unde treceaŭ, ne amintesce, că intrarea Turcilorŭ în Valachia nu s'a făcutŭ în modŭ dușmănescŭ (1), grație sincereĭ purtărĭ către Pórtă a lui Mavrogheni. Spre *munte* mergeaŭ Turcii, contra Austrieĭ, aliata Muscalilorŭ. Turcii aŭ robitŭ Moldova *hainŭ*, ocupată de Austriacii conduși de Principele Coburg și de Ruși sub Solticov.

Iată de ce Turcii pradă Ardealulŭ, Brașovulŭ și Moldova.

La pag. 22 și următórele, anonimulŭ cronicarŭ spune că Turcii : «Рошиѣ ши шасте немцѣскъ | трекѫтѫнд ѓ царъ тѫркѣскъ | ши шѫ ежидѫт мѫлт пород. Бъзѫнд , Мѫскалиĭ ачѣста аѫ тримес | ажѫтор ши аѫ гонит пе тѫрчй | .

Suvarovŭ este celŭ care veni în ajutorulŭ Austriacilorŭ isgoniți de Turcĭ pe apa Argeșuluĭ.

Cronicarulŭ anonimŭ, care nu avé, ca boerii, nemicŭ de imputatŭ lui Mavrogheni, el carele din contra, va fi făcutŭ mare chefŭ când acesta dete caluluĭ seŭ Talambașa căftan de Slugeriŭ, numesce pe Mavrogheni : «*Milostiv*» și constată, la pagina 26 și 27 a ciaslovuluĭ, că :

Милостив: Домнъл Мавроѓени аѫ пъзит | ачастъ царъ, нічй ѕи сѫфлет наѫ перит |

Dionisie Fotino amintindŭ că N. Mavrogheni nu primise de la Turcĭ nicĭ ôste, nicĭ banĭ cu care se întreținŭ pe a sa și amenințatŭ de Coburg cu 40,000 Austriacĭ, a lăsatŭ în țĕră Caimacam pe Dumitru Turnavitu și elŭ a trecutŭ Dunărea la Rusciucŭ.

Adnotatorulŭ ciaslovuluĭ, la pag. 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, spune cam acelașĭ lucru :

«Ши ѓтъю мъріа са аѫ фѫѕит, анй | дѫпъ ел тоцй тѫрчй. Бенитаѫ Нѣмцй фоарте | мѫлцй ши аѫ шезѫт ачи 4 анй ши аѫ | фъкѫт пâче ши саѫ дѫс ши аѫ кенит ! ши Боерй чей сѫрѕинцй ши аѫ кенит | ир Мигаю Водъ домнѫ... аа ѧкѫ | 92.

Austriacii făcură pacea cu Turcii, se scie, la Șistov la 1 Oct.

(1) Fotino spune că Mavrogheni aŭ adusŭ la Bucurescĭ 30,000 de Turcĭ cu mai mulțĭ Aleanĭ și Pașĭ. Pe lângă Turcĭ aŭ adunatŭ și voluntarĭ.

1791. In urma acesteĭ păcĭ óstea austriacă s'a ridicatŭ din ţera Românéscă. Mihaĭ Vodă care e numitŭ Domn, este Mihaĭ Constantin Suţulŭ.

Domnia luĭ Mihaĭ Suţu o începe Fotino la Septembrie 1791, şi ne pare maĭ esactă decât data notiţeĭ din Ciaslovŭ, de 1792, căcĭ Mihaĭ Suţu domnesce unŭ anŭ şi 5 lunĭ. Decĭ de la Septembre 1791 la Sept. 1792 este unŭ anŭ şi de la Sept. 1792 la Ianuarie 1793 sunt cele-i-alte 5 lunĭ.

Dionise Fotino nu spune nimicŭ despre domnia luĭ Mihaĭ Suţu la Muntenĭ, pe când notiţa de la pag. 34 şi cele următóre ale Ciaslovuluĭ, amintescŭ că:

Фо́стаѹ чѹ́мъ фоарте маре | фоарте мѹлцй ѡа́мений аѹ мѹри́т ши аѹ | мѹри́т ши прѣсфцию са митрополитѹл Ко́зма | фѹцинд де чѹ́мъ ши аѹ пѹс не прѣ | сфциѡ са Єпи́скоп Фила́рет Мит. | ла лѣт ҂аѱчв сент. д. ши аѹ фост мит. |

Iată că anonimulŭ Cronicariŭ ne dă data esactă, anulŭ şi ḑioa, înălţăreĭ multŭ alesuluĭ prelatŭ Filaretŭ II pe tronulŭ Metropolitan alŭ Munteniеĭ. La procesulŭ verbalŭ din condica santă a Metropolieĭ, de ipopsifiare a metropolituluĭ Filaretŭ II, se vede că acéstă ceremonie şi formalitate se face ce-va maĭ târḑiŭ, şi anume la 23 Sept.. iar nu la 4 Sept., cum scrie notiţa din Ciaslovŭ.

Dar notiţa continuă, la pag. 40, spunéndŭ că:

«ши аѹ вени́т примъва́ра До́мнѹ | Іѡ҃ Аликса́ндрѹ Морѹ́зѹ В.В. Ла сент. 25 лѣ́т 1793. аѹ скос | не прѣ сфици́ѡ са пъри́нтеле мит. Фила́рет | дин ска́ѹпѹл митр. ши аѹ пѹс не прѣ | сфици́ѡ са пъри́нтеле Досидей фи́нд | епи́скоп де Бѹзеѹ. Ла лѣ́т 1793 Sep. 30 | соа́реле аѹ пери́т.... | пънъ ла наме́з ши саѹ кѹтремѹ | ра́т пъмі́нтѹл ла Поемвр 27. Дѹми | некъ сѣ́ра ла г ча́сѹри | дин ноа́нте фоа́рте та́ре, лѣ́т ҂аѱчг 1793. | Ла февр. 9. Ви́нерй пъ ла ме́з по́нций | аѹ перит лѹна. Ла Февр д жої пъ ла | пръ́нзѹ саѹ кѹтремѹра́т | пъмъ́нтѹл лѣт ҂аѱчд 1794 фо́стаѹ | ѡр ла 95 фостаѹ ѡ́рнъ маре; аѹ ажѹ́псѹ | ....ѹо ѡр ѡка́оа дъ фи́нъ | ..... | аѹ ажѹ́псѹ ѡка́ѡа де мъла́ю парале 8 | ки́ла де гръ́ѹ тл. 50. Фо́стаѹ мо́арте | дъ чѹ́мъ ма́ре ҂ Бѹкѹре́щй. Мѹри́таѹ ѡамений май мѹлцй дъ ҂в (2000) ҂ Бѹкѹре́щй афа́ръ дъ | чей дъи ца́ръ. Іар

лѣ 96 западѫ цѣѕ дѣт | ши кѣрѣ сѣѕ ефтенѣт бѣкѣтиле | ѣѕ ѫжѣнсѣ шкѣѡа дѫ фѫнѣѫ ѡ парѣ |

Dionisie Fotino constată că a fostŭ ciumă şi fómete sub Alex. Vodă Moruzi.

Mai departe anonimulŭ cronicariŭ constată că :

лѣ сентк. (adecă totŭ în 1796) ѣѕ скос иѫ Аликсандрѣ | Кѣдѣ Морѣѕ ши ѣѕ кенѣт дѣмнѣ Аликсѣндрѣ | Инсилѣнт кодѫ л дѣѫ домнїи | Ѣѕ рченѣт їар мѣрте иѫн цѣрѫ ши ѣѕ домнѣт | ѕи ан ши лаѕ скос ши ѣѕ кенѣт домнѣ | Геѣргє Анцерлїѣ Кодѫ |

Controlându aceste şirurĭ nóue din Ciaslovŭ aflămŭ, că Dionisie ḑice, că Ipsilant a domnitŭ unŭ anŭ şi treĭ lunĭ, pe când Ciaslovulŭ ḑice că a domnitŭ numaĭ unŭ anŭ. Dar totŭ Dionise Fotino scrie, ce-va maĭ departe, că Domnulŭ următorŭ luĭ Ipsilantŭ sosi în ţĕră pe la luna luĭ Noembrie 1797 ; resultă că totŭ anonimulŭ nostru are dreptate : Alexandru Moruz a împlinitŭ unŭ anŭ de domnie la Octombre 1797. Dacă urmaşulŭ seŭ sosesce în Valahia la Noembrie 1797, urméză că cu vre-o lună mainte de sosire, căpătasă domnia la Constantinopole, de unde nu putu ajunge în Bucurescĭ decât cu intârḑiere de vr'o lună de ḑile, adecă pe la începutulŭ luĭ Noemvrie.

Luĭ Alexandru Ipsilantŭ succede Angerliu :

....ши ѣѕ домнѣт | ѕи ан ши ѣѕ скос кѫкѫритѣ | дє вѣтѫ т. ѕ. бѣ кѫнтан паша | ши ѣѕ ѣѕат ши цанѣ ши наѕ анѣкѣт сѫ ы | вѣни тѣц ши лаѕ мазилнт | ши лѣ фекроѣрє 18 кинерѣ лѣт ѧѱчѳ (1799) лѣ шѣсє | чѣсърѣ ѣѕ кенѣт Кѫнцѣ Паша | ши лаѕ тѫыт ѧ дикѣи (pag. 83). Фѣстаѕ ѡрѣѫ маре ши цер... | дѫ лѣ Ноемкрє 16 иѫн лѣ Март 23 . лѣ Бѣнкестирє. 1799. ши ѣѕ кенит | домн ыр Аликсандрѣ Морѣѕ | лѣ Март 14—99.

Aceste sunt ultimele notiţe din Ceaslovŭ. Şi aceste ca şi cele de maĭ nainte sunt fórte esacte informaţiunĭ.

In adevĕrŭ Dionisie Fotino şi cronica luĭ *Zilot* constată că văcăritulŭ va aduce *«unŭ capĕtŭ fórte tragicŭ Domnuluĭ»*. Istoriculŭ grecŭ şi Zilot daŭ cu destule detaliĭ uciderea în Divanŭ a nenorocituluĭ Angerliu, la 18 Februarie 1799. Dată este identică şi la Fotino, de

cât în locŭ de 6 ceasurĭ Dionisie pune 5. Vedĭ despre acésta şi pre *Zilot Românulŭ*.

Despre avenirea la tronŭ a luĭ Alexandru Moruzi, anonimulŭ ne dete, cum maĭ susŭ se vede, cu precisiune luna şi ḑióa, ceea ce nu aflămŭ în Fotino.

Orĭ cât de sécă de cugetare şi stérpă de orĭ ce critică, este notiţa ce maĭ sus am analizatŭ, ca are valórea eĭ, ca documentŭ de controlŭ al faptelorŭ în faţa istoriculuĭ. D'aceea am adus'o pentru analele Academieĭ, iar ceaslovulŭ ilŭ donezŭ bibliotecieĭ nóstre.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE "GEORGE EMIL PALADE" TÂRGU MUREŞ

DOCUMENTŪ REFERITORŪ LA LIMBA ROMÂNÉSCĂ.

COMUNICAȚIUNE

DE

V. A. URECHIA

Membru alū Academiei Române.

Ședința din 11 Novembre 1888.

Escursiunea istorică ce am făcutū în 1886 (de la Iuliū la Octombre) în țéră și în Bucovina m'a pusū în cunoscința a mai multe sute de documinte de mare interesū pentru istoria Moldoveĭ și în genere a culturei românescĭ.

Este unulū din acele documente, care nu se cuvine să lipséscă din analele Academieĭ, căcĭ e unulū din cele maĭ marĭ monuminte cu privință la istoria limbeĭ scrise românescĭ, de la începutulū secoluluĭ alū XVII-lea, pe lângă că interesézā fórte multū pre istoriculū Bisericeĭ române din acelū secolū.

Intre frumósele documinte ale Monastireĭ Sucevița am datū de asemene documentū.

E unū fórte mare, neobicĭnuitū de mare pergamenū, după care, în cea maĭ mică reducere posibilă alăturū aci unū facsimile scosū după o fotografie ce am luatū în Cernăuțĭ. Clișeulū fotograficū alū acestuĭ uricū, cum și alū multorū altele nu maĭ puținū precióse, se află astă-ḍĭ depuse de mine în deplina posesiune a Academieĭ Române.

Hrisovulŭ ce amŭ a da maĭ la vale, în tótă întregimea luĭ, este de la 7135, adecă din aniĭ de la Hs. 1626, luna Septembrie 20. Elŭ pórtă semnătura luĭ Iω Miron Moghila Voevod, cu sigiliulŭ Domnieĭ. Pe lângă sigiliulŭ Domnuluĭ se află (ceea ce maĭ rarŭ se găsesce) şi sigiliile Mitropolituluĭ şi ale episcopiilorŭ moldovene.

Acestŭ documentŭ ne-a păstratŭ cea maĭ însemnată lege organică a chinovieĭ moldovene.

Iată principalele disposiţiunĭ ale acesteĭ legĭ :

Maĭ întêiŭ Domnitorulŭ eşi recunósce calitatea de a legifera şi pentru biserică. «Cu puterea ce am avutŭ de la Dumneḑeŭ dăruită, după mila ce ne-aŭ miluitŭ Sfinţia sa cu Domnia, în Scaunulŭ *şi în tóte lucrurile cele dumneḑeescĭ şi a sfintelorŭ bisericĭ*». Apoĭ Domnitorulŭ spune, că are datoria «*maĭ vertosŭ tocmealile şi obiceiurile cele bune să întărimŭ şi acele stricate de ómenĭ nesocotitorĭ să le tocmimŭ, după cum aŭ nevoitŭ şi întru întâia dată Domniĭ ceĭ bunĭ, de aŭ făcutŭ şi aŭ întăritŭ prin sfintele Monăstirĭ tocméla şi obicĭne bune*».

Idealulŭ urmăritŭ de Miron Moghilă Voevod pentru călugărĭ este, ca să nu *agoniséscă cineşi şie, necĭ să ţină cineşi alŭ sĕŭ, necĭ să grijască cineşi pre sine.*

Nu maĭ află Domnitorulŭ prin Monastirĭ, în ḑilele luĭ, asemenea viaţă desinteresată, de sacrificiĭ, de omorire a egoismuluĭ omenescŭ : «*Iar în vremea de acum*, ḑice cu măhnire Miron Moghilă, *aceste tóte s'aŭ stricatŭ şi în loculŭ acelorŭ tocmele şi obicĭne, ómeniĭ ce nu se temŭ de Dumneḑeŭ, carĭ aŭ stătutŭ să stringă şi se agoniséscă numaĭ şie şi să grijéscă numaĭ pre sine, iar sfintele Monăstirĭ le-aŭ lăsatŭ negrijite şi nesocotite şi le-aŭ părăsitŭ.*»

Miron Moghilă V.V. dispune dar, în înţelegere cu totŭ sfatulŭ domnescŭ, aĭ seĭ 4 stâlpĭ aĭ ţĕreĭ, anume Anastasie Arhiepiscopŭ şi Mitrop. Suceveĭ şi Atanasie Episcopŭ de Romanŭ, Evloghie Epis. de Rădăuţĭ şi Mitrofan Episcopŭ de Huşi, ba şi cu vrérea unora din călugărĭ de prin sfintele monastirĭ, carĭ aŭ iubitŭ podrigulŭ călugărescŭ :

1. Că cine ce va agonisi, ca călugărŭ. să fie totŭ a Monăstirei, se ţie obşte, să nu tragă cineşi şie.

2. Să fie prin tóte mănăstirile *obştie*, neclătită în veacŭ, cum îi învĕţătura din Evanghelia Domnuluĭ Is. Hr. şi de la sfinţiĭ Apostolĭ şi de la svintele Sobóre. Cum scrie soborulŭ celŭ dăntĕiŭ şi de alŭ douilea în şase capete şi la alŭ şĕselea în 40 de capete şi la alŭ şĕptelea în 19 capete.

3. Să nu îndrăznéscă cine-va din călugărĭ a ţice: acesta alŭ meŭ, acésta alŭ tĕŭ, că unde este la mijlocŭ, să se chiame unŭ lucru *alŭ tĕŭ*, altulŭ alŭ meŭ, nu se cade să se chiame: *viaţă călugărésca* ce maĭ vĕrtosŭ *săborŭ tâlhărescŭ*.

Decĭ: «Nime din călugărĭ să nu ţie alŭ sĕŭ, nicĭ calŭ, nicĭ stupŭ, nicĭ altŭ dobitocŭ, nimicŭ, nicĭ arătură, nicĭ din afară, nicĭ din lăuntru în mănăstire, nimică deosebĭ să nu ţie, fără numaĭ îmbrăcăminte şi *chelşugă* ce va avea din răcodelia sa, cu blagoslovenia Egumenuluĭ şi a Duhovniculuĭ sĕŭ». În fie-care anŭ nu numaĭ fiecare călugărŭ, dar chiar şi Egumenulŭ e datorŭ să dée sémă Soboruluĭ de totŭ ce a chelluitŭ şi de totŭ câştigulŭ sĕŭ. Numaĭ cu blagoslovenia Egumenuluĭ, călugărulŭ póte reţine ceva din cele ce a dodânditŭ, preste anŭ, «de pe la semenţiĭ *saŭ de pe la prietenĭ*». Totŭ ce nu se lasă călugăruluĭ, se ia ca avutŭ alŭ mănăstireĭ.

4. Mâncarea să fie în comunŭ, în trapezare, «*toţĭ asemenea ca fraţiĭ şi să bea toţĭ de o băutură şi să nu facă egumenii şi stareţiĭ mâncărĭ altele şi deosebĭ de cei săracĭ*. Escepţiune de la regula meseĭ comune, în trapezăr, nu se admite nicĭ chiar pentru bolnavĭ, ca adecă să fie liberĭ aceştia a mânca prin chiliĭ. Numaĭ «*la hramul bisericeĭ şi când se va tâmpla să vie Domnulŭ la mănăstire, atuncĭ numaĭ blagoslovimŭ să mănânce şi să bea prin chilĭ*». De a fi Vlădică, saŭ egumenŭ, saŭ boerŭ, saŭ ctitorŭ, însă, legea permite să fie ospătaţĭ de egumenulŭ la chilia luĭ.

5. **Alegerea egumenilorŭ.** Egumenulŭ să fie alesŭ de totŭ soborulŭ. Să fie preotŭ. Să îngrijască ca unŭ părinte de fecioriĭ sĕĭ şi fără faţărie să împartă la toţĭ cuĭ ce trebuesce şi trupesce şi sufletesce, după părerile luĭ Svealăĭ Vasile Velichiĭ.

6. Egumenulŭ să nu potă eşi din mônăstire, ce să aibă economŭ pentru cursele mĕnunte ale mônăstirei. Când va fi de nevoie să iasă din mônăstire Egumenulŭ, să fie acésta cu scirea şi *cu «sfatulŭ stareţilorŭ»*.

Egumenulŭ când ese din mônăstire să fie însoţitŭ de unŭ frate *«carele va vrea Soborulŭ să mérgă»* cu dânsulŭ.

7. Egumenia este numai pe unŭ anŭ «şi dacă se va împlea anulŭ să se prostească dinaintea Soborului.»

8. Egumenulŭ eşitŭ este reeligil : *«să aibă a cădea* (soborulŭ) *cu rugăminte să-l róge* (pe egumenulŭ eşitŭ care s'a purtatŭ bine) *să ţie egumenia şi într'altŭ anŭ»*.

9. *Stareţii* încă se alegŭ de soborŭ. Pare că stareţii, după organizaţiunea de la 1626, eraŭ unŭ felŭ de comitetŭ dintre cei mai bĕtrânĭ călugărĭ, puşĭ pe lângă egumenŭ. De la aceştia cerea voie Egumenulŭ să iasă din mônăstire. Stareţii eraŭ opriţi de la *«mâncare şi beţiĭ şi de la strânsură»*, sub pedépsă de a fi scoşi din stăreţie, *«ca o óie rĭósă»*. Din chiar aceste proibiţiunĭ se vede, că stareţii ca şi Egumenulŭ avea şi eĭ în sĕma lorŭ, *«chelşugulŭ»* mônăstirei. Cu tóte aceste :

10. *«Chelşugulŭ»*, avutulŭ mônăstirei nu se cuvine să fie deţinutŭ de Egumenŭ orĭ de stareţĭ, ci administratŭ de unŭ anume călugărŭ, alesŭ de soborŭ. Acesta purta numele de *Visternicŭ* saŭ de *Eclesiarch*.

11. *Eclesiarchulŭ* este şi *Economŭ*. Eclesiarchia cu economatulŭ este numai pe unŭ anŭ. El este datoriŭ a îngriji de *«agonisita mănăstirei cu frica lui Dumnedeŭ şi cu direptate»*. La închierea anului să-şĭ dée sémă de economatŭ şi de nu va fi în regulă, chiar şi înainte de împlinirea anului să-lŭ scóţă *«ca pe unŭ furŭ de bisĕricĕ»*.

12. *Admiterea străiniloră în mônăstirĭ.*

Nu este admisŭ a rĕmâne pe nópte în mônăstire : nicĭ *coconiĭ* adecă *copiiĭ*, nicĭ muiare, nicĭ ţigancă, nicĭ călugăriţă. Aceste fiinţe carĭ, se vede că putéŭ compromite sfinţenia călugărésc̆ă, eraŭ însă îngăduite să *mâe* afară de mônăstire, *«unde va fi casă de aceea făcută»*, adecă ceea ce numimŭ şi astă-dĭ *arhondăric*. Totŭ în legătură cu acésta proibiţiune care interesa castitatea vieţeĭ monahale, se

opriaŭ Egumenii a avé slugi *curteni* ci numai *posluşnici*. In genere orī-cine venia la mônăstire, chiar şi vre-unŭ frate de la altă mônăstire, de nu vrea să ţie «*obicina mănăstireĭ*» e datorŭ să iasă din mônăstire.

13. Legea din 1626 admite şi *sihăstria*, dar dispune că sihastrulŭ eşitŭ în pustie să fie totŭ sub ascultarea soboruluĭ mônăstireĭ şi sub controlulŭ luĭ. De nu va asculta de soborŭ să fie readusŭ la mônăstire.

14. Maĭ prevede legea şi *metoşarĭ*. Aceştia sunt călugărĭ însărcinaţĭ câte pe unŭ anŭ cu administraţiunea mitócelorŭ uneĭ mônăstirĭ. Eĭ, ca şi Eclesiarchulŭ orĭ Economulŭ, daŭ sémă ambĭ de cheltuiala şi agonisiala metoculuĭ.

15. In fine, sub amenințare de grea afurisenie, se opresce schimbarea legeĭ chinoviilorŭ: «*iar de se va ispiti nescine când-va să strice tocmala obştieĭ, fie măcară Domnŭ, fie Vlădică, fie egumenŭ, saŭ altŭ cine va fi, unulu ca acela să fie procletŭ de svintele sobóre şi de noĭ toţi*».

Vaĭ! câţĭ aŭ rĕmasŭ, din călugărĭi de astă-dĭ *neprocleţiţĭ*, dacă se prindea blastemulŭ acesta?

*

Documentulŭ ce analisarămŭ din respectŭ alŭ coprinsuluĭ, arŭ trebui să atragă atenţiunea cărturarilorŭ noştri şi maĭ alesŭ din respectŭ alŭ istorieĭ limbeĭ. Eŭ nu sunt pregătitŭ a face aşia studiĭ şi decĭ ilŭ punŭ numaĭ la îndemâna filologilorŭ, reproducêndulŭ în facsimile, în caracterele chiriliane întocmaĭ şi cu transcrierea în litere latine. Imĭ permitŭ totuşĭ a face aci şi eŭ unele observaţiunĭ fie istorice, fie cu referinţă la limbă şi ortografie:

a). Hrisovulŭ, după formula slavonă, începe cu: *adecă* **Noĭ** *bunulŭ* creştinŭ.... **Ѡ҃ Милостю Божіа Господа**. Vedemŭ de aci, încă odată, că «**Ѡ҃**» din titulatura Domnilorŭ ţĕrilorŭ Române, nu este pronumele personalŭ **eŭ**, căcĭ n'ar avé locŭ acestŭ pronume *eŭ* după ce deja s'aŭ pusŭ în titulatură pronumele *noĭ*.

b). Unŭ actŭ cu referinţă la biserică, nu primi contra-semnarea mareluĭ Logofĕtŭ, ci numaĭ sigiliile prelaţilorŭ bisericeĭ.

c). Divanulŭ ţĕreĭ era îndreptăţitŭ a-şĭ da sfatulŭ sĕŭ şi în materie eclesiastică.

d). Hrisovulŭ acesta, constituindŭ o lege generală a monastirilorŭ chinoviĭ din ţĕră, din şirurile din urmă se vede că aŭ fostŭ datŭ, în deosebĭ şi mŏnăstireĭ *Sucevi̯ţa*, «*care este moşia Domnieĭ mele, de Movilescĭ zidită*».

e). Mitropolitulŭ *Anastasie*, este Anastasie Crimca, care este metropolitŭ a doua ŏră la 1620. Veḑĭ despre elŭ documentele mŏnăstireĭ Solca şi Cronica Huşilorŭ de P. S. Melchisedec.

f). Din respectulŭ scrieriĭ hrisovuluĭ. Regretămŭ că diaculŭ, care a compusŭ şi copiatŭ acestŭ însemnatŭ documentŭ, nu şi-a înscrisŭ numele, după obiceiulŭ consacratŭ la tŏte hrisŏvele. Scrisŏrea este de tŏtă frumuseţea. Privirea acesteĭ scrisorĭ în compărare cu altele din zapise, documente şi cronicĭ, ne convinge, că scrierea română nu era de ierĭ de alaltăierĭ. Esistă o *icŏnă grafică* aprŏpe comună tutulorŭ diacilorŭ. Noĭ moderniĭ, de la introducerea literilorŭ latine în scriere, n'amŭ isbutitŭ, într'ătăţia anĭ, să ne formămŭ unŭ tipŭ de scriere naţională. Când veḑĭ o pagină scrisă de unŭ strĕinŭ, pe dată pricepĭ de ce ne-am este scriitorulŭ: Francesŭ, Nĕmţŭ, Englezŭ, Rusŭ etc.: fie ce ne-am are tipulŭ seŭ de scriere. Noĭ încă nu'lŭ avemŭ, dar esistă unŭ asemene încă la începutulŭ secoluluĭ alŭ XVII-lea. Ca să'lŭ aflămŭ acestŭ tipŭ în documentulŭ de la 1626 atâtŭ de netedŭ, fără de hezitare, urmézĕ ca să se fie fostŭ scrisŭ Românesce celŭ puţinŭ cu unŭ secolŭ în urmă.

Acésta putemŭ ḑice şi din respectulŭ ortografieĭ cu care e scrisŭ hrisovulŭ de la 1626. Necĭ cea maĭ micĕ hezitare în întrebuinţarea vocalelorŭ întunecate.

Prima observare de făcutŭ este că în totŭ hrisovulŭ luĭ Miron Barnoshi nu aflămŭ întrebuinţatŭ semnulŭ *parazitŭ* ce sub domnia luĭ Vasile Lupulŭ, vorŭ introduce de sigurŭ tipografiĭ aduşĭ din Kiev, ъ, ce-lŭ puseră apoĭ, ca noĭ moderniĭ pe *u* (ѹ) la finea vorbelorŭ terminate cu consónă (1). Din contra aflămŭ în hrisovulŭ de la

(1) Şi nu se va puté ḑice că diaculŭ care a scrisŭ acestŭ hrisovŭ nu cunoscea asemenea semnŭ ъ orĭ ѣ ce punŭ slaviĭ la finea vorbelorŭ, căcĭ chiar elŭ, când scrie slavonesce vor-

1627 multe substantive și verburĭ terminate cu ѕ întregŭ, carĭ astă-ḑĭ noĭ le rostimŭ fără *u*. Așia, chiar în rêndulŭ alŭ 3-lea din *fac-simile* se póte vedea vorba домнѕ dreptŭ domn, verbulŭ «амѕ сръдѕит» dreptŭ «*am srăduit*». Nu credŭ însă că pa la 1627 ortoepia limbeĭ, cerea pre «амѕ» dreptŭ «*am*», de óre-ce chiar în corpulŭ hrisovuluĭ aflu acestŭ verbŭ scrisŭ și «*am*» fără *u*. Asemenea adaogire a luĭ ѕ la verbĭ și substantive este cu tóte aceste fórte frecuente, cum se póte vedé din vorbele :

пъръситѕ	la rândulŭ	9	din	fac-simile
възиндѕ	»	»	»	»
сокотиндѕ	»	10	»	»
кълѕгъреск	»	12	»	»
цинѕ	»	13	»	»
тълхъреск	»	16	»	»
домнѕ	»	18 și 48	»	»
алтѕ-чишева	»	18	»	»
алесѕ	»	22 și 29	»	»
сѕфлетеск	»	23	»	»
синтѕ (ad. sunt)	»	24 și 25	»	»
амѕ	»	27, 36, 38, 39		»
»	»	28	»	»
еклисїырхѕ	»	31	»	»
кънд	»	35 și 37	»	»
влъдикѕ	»	36	»	»
сѕитѕ	»	40 și 46	»	»
тръгѕ				
кънд-ва	»	48 (1)	»	»

Diaculŭ este fórte consecinte în scrierea celorŭ doĭ i și u.

De câte orĭ după sunetulŭ de i este unŭ *e* orĭ unŭ *a* saŭ unŭ

bele : Єпископъ Сѹчавскїй, Єпископъ Романскїй, Єпископъ Радовскїй și Єпископъ Хѹшскїй adaoge pe ь la finea vorbeĭ Єпископъ. Totŭ așia și vorbeĭ старець, fiindŭ slavă ĭĭ conservă pe ь, la rândulŭ 29 și 32. Asemene vorba «съборь» la rêndulŭ 37.

(1) In vorbele unde ѕ se rostesce astă-ḑĭ ca ѕ̆ scurtŭ indispensabilŭ a se scrie, diaculŭ de la 1627 nu pune semnulŭ scurtăreĭ. Așia scrie : Дѹмнелъѕ.

ѡ, cum şi unŭ ѧ scurtŭ, scrie acestŭ sunetŭ cu ї şi nu cu и. Aşia scrie : сѣнцїа са (rândulŭ 4); домнїе (rând. 4) — ; мои и (4). Домнїи (r. 5). нїе (5. 8).— ѡамений — (r. 8) сѫ цїе (13) Пластасїе (11).— Прѵїенискои (r. 11). — кѫлѣгърїй (r. 21) etc.

Intrebuirea celorŭ doĭ о şi ѡ nu mi se pare totŭ atâtŭ de consecuente. De altmintrelea acésta se observă şi maĭ apoĭ în tóte tipăriturile secol. XVII şi XVIII. — Cam tinde scriitorulŭ să punĕ pe ѡ în monosilabe ca ѡ=una—дѡи—; asemene la începutulŭ vorbelorŭ şi înainte de un=*a*, ѡаѥ, ѡамени, ѡпасирезѣчѥ, ѡцаѥ, ѡстрѡакѥ, ѡсѣѣцѥ. Dar scrie дѡми şi домн. Genitivele şi dativele plurale le terminŭ cu ѡ. старецилѡр, семенцилѡр, тѣтѣрѡр, ѡцилѣлѡр, пріятенилѡр. Maĭ rarŭ este ѡ la mijloculŭ vorbelorŭ : рѧіѡаск.

ѡ eşte obicinuitulŭ *iu*. дѣкѡ, сазанцѡна, ловірѡ.

ѡ, ѣ şi ѧ sunt uzitate. Unde urechia audia unŭ ia, nu tocmaĭ domiritŭ, scria ѧ : трепѣаце, аѣмѧ, крѣмѧ. сѫздѣрѧ, ачеаѧ, икономіѧ. пѣтѣрѧ. Unde este diftongulŭ *ea* limpede sunatŭ, punea pe ѣ: трѣиѣаце, сѣфлетѣаце. трѣбѧ, крѣме, сѫздѣре, пѣкце, арѣте, (rândulŭ 43) чѣле etc. Ѣї venia în : кірѣ. ловї, екаисірѵ etc.

Ѧ nu-lŭ aflămŭ nicĭ-odată singurŭ, fără и. Se scrie дирѫкѫменте дидрѫзнѣскѫ etc.

Ѣ domină în documentŭ : мжнжнск (rândulŭ 21) дѣмнезѣ etc.

Totuşĭ la fineа vorbelorŭ şi înainte de и şi р adese pune pe ѧ în locŭ de ѫ : трѣбѧ, адезѧ, полтѧ, ѫтрѧнѣ, ѫгѧнѣ. Aflămŭ însă : дѣкѫ. Totuşĭ avemŭ : мжнжрѣ (rândulŭ 36).

оѵ dreptŭ ѕ : коѵ тоцї, дѣоѕ=de aŭ—; лѣоѵ—le-aŭ.

Sunt doĭ z : з şi ѕ, dar scriitorulŭ scrie abea vorba Dumneḑeŭ cu ѕ şi maĭ preste totŭ pune з.

Scriitorulŭ are pre ѵ dreptŭ f dialecticŭ Moldoveanŭ, ĭar icĭ-colea apare f în locŭ de ѵ. Elŭ scrie «сѫ ѵіе şi ѵіе-карелѥ, dar şi : *cc va fi* (rândulŭ 43).

Din ѵ grec face и în еклесіарніа, метоһар din метоѵ.

Aflămŭ în documentulŭ ce analisămŭ terminaţiunea ените în дирѫкѫменте, рѣгѫменте (28).

Asemene прѣдѣниѧ (de și este-și credința), сѣнтѣ (12) și сѣнтѣ, сѣмѣнїѣ (40) etc.

Forme mai curióse, orī abătute de la cele ce cunóscemŭ, aflămŭ în ѕсѣвит=osebitŭ (de și are și wсѣвѣ), ѕсрѫдѣй (osārdui, a se sili, a se nevoi); крѣтос=vĕrtos; ѥсте=este; тѣтѣр=tuturora, лѣвтрѣ dreptŭ lăuntru (41); дєсєрѣ (de sirg, iute, răpede); чинѣнии инѣ=fie-cine pentru sine.—сѫт=sunt. Нємиѫ=uimică—инѣ și инїй (nicī); трѫгѣ=tĕrgu—цѫрѫгии=ţĕreī. зѣок=ḑioă.

Estraordinarŭ e pronumele: иѕсѣѧ=dînsulŭ (rând. 27).

Apoĭ vorbe cu sensurī ce nu maĭ aŭ astă-ḑī: а сѣ простн=aşĭ da demisiunea, a se demite din o slujbă orī o demnitate; а нѣкоѣ—a se sili, a munci—a lucra cu zelŭ.

Să maĭ notămŭ aci, spre a termina, și vorbele strĕine, maĭ alesŭ slavone, uzitate de diaculŭ de la 1626.

Eată-le: сѵесєнїѧ, самовлаѣ, cu de la sine voie, putere.—А da banī, къ ѧслам, cu camătă; рѫкодѣлаѣ, manufactură, дослѣдній (rândulŭ ultimŭ), подкирѣа, полѧк (44) și заповѣда.

De la grecesce a luatŭ: икономъ, єкклєсїархъ, єрѣмєи.

*

Dăm acum aci transcrierea cu litere latine a importantuluĭ documentŭ ce oferimŭ studiuluĭ filologilorŭ românī.

Hrisovul transcris după ortografia cirilică.

«Adecĭ, noĭ bunul creștin, șintru Is. Hr. credincios, Iω Miron Moghila Voevodŭ, cu mila lui D-zău, Domnu țărăeĭ Moldovei. Vrutam și am *usriduit* cu toată inima, și cu tot sufletul nostru. cu putearea ce am avut de la Dmnzău dăruită. După mila ce neau miluit Svenția Sa. Cu Domnie în scaunul, șin moșiia Domniei meale ca să socotim și să tocmim tŏte lucrurile cĕle Dumnezăești, și a Sventelorŭ Bescareci și maĭ vrătos tocmĕle și obicĭnele cĕle bune să întărim și cĕle stricate de ómeni nesocotitorĭ să le tocmim. După cum aŭ nevoit șintru țăia dată și domniĭ cei bătrînĭ. De aŭ făcutŭ și aŭ întărit prin svintele Mănăstirĭ, tocmală și obicĭnă bună, de naŭ

agonisit cineși șie nici aŭ ținut cineși al său. nici saŭ grijitŭ cineși pre sine. céŭ nevoit toți călugării deaŭ agonisit in Sventa Mănastire și aŭ grijit numai de paza sventei besérici, și de pravila călugăréscă. Iar în vremia de acmu, acéle tóte saŭ stricat șîn locul acelorŭ tocméle bune, și obicîne ce aŭ fost atunci aŭ făcut alte tocméle, și obicine pren Sventele Mănastiri. ómeniĭ ceia ce nu să temu de Dumneḑeŭ. Cariĭ aŭ stătutŭ să strângă și să agonisascĭ nămai șie, și să grijască numai pre sine. Iară Sventele Mănastiri, leaŭ lăsat negrijite și nesocotite, și leaŭ părăsitu, deaŭ rămas lipsite de tóte lucrurile. Pentru aceia Domniea mea vĕḑindu slăbiciunea Svintelor besérecĭ. și părăsirea obicinelor bune, ceaŭ fostŭ mai inte pren Svintele Mănastiri. Alta. socotindu Domniia mé și scădérea țărăiei (цѣрьсѣй). Că de nu vor nevoi călugării toți intr un chip să agonisascĭ, cine ce va avé, și cine ce va agonisi să fie tot a mănastirie, să ție obște, să nu tragă cineșĭ șie intralt chip nu se vor puté ținé svintele mănastiri. Pentru acé Domniia mea, am svătuit cu voia a patru stli *(sic)* ai țărăiei, anume Kir Anastasie arhiepiscopь i Mitropolit Suceavskii și Athanasie Episcopь Romanskii, și Evloghie Episcopь Radovskii și Mitrofan, Episcopь Huşskii, și inpreună cu tot svatul Domniei méle și cu voia unora den călugări, de prin svintele mănastirĭ. cariĭ aŭ avut frica lui D.mnzăŭ și au iubit podvigul călugăresc. Cu aceștia cu toțĭ inpreună am tocmit, și am scris aicea tocmala obșteĭ. cum ținu petutindiné în tótĭ lumea. în Sveta Agora și printralte locurĭ. și prin ostróve, și cum țîn și aicé treĭ patru mănastiri. Așam vrut, și am svătuit Domniia mé cu călugării noștri cu Vlădicii. și cu svatul a tótă țara să fie pren tóte sventele mănăstiri obște, cumuĭ invățătura den Euglia Domnului nostru Is. Hr. și de la Svenții Apostolĭ. și de la sventele săbóră. Cum scrie săborul cel de intăiŭ și de al doile in șése capete și la al șésele in patruzăcĭ de capete. Și la al șéptele in noaspreḑace capete. Ca să nu indrăznéscă cineva din călugărĭ să ḑicĭ : «cesta al mieu. cesta al tău. că unde iaste la mijloc să să chéme un lucru al tău, altul al mieu, nu să cade să să chéme viață călugăréscă ce mai vrătos săborul tălhărescu au ḑis părinții că iaste. Pentru aceia după tocmala sven-

telor săbóre. am întărit și am tocmit, cu scrisóre den svênta pravilă ca să fie tutur sventelor mănastirĭ obște neclatită în veacĭ. iară de să va ispiti neștine canduva sa strice tocmala obștei fie măcar Domnu. fie vladic. fie egumen. sau altu cineva din calugări. sau boiarin. sau fie cine va fi. unul ca acela să fie proclét de svintele săboară și de noĭ de toți.*** **Iară tocmala obstei a svinteloră mănastiri** să fie așé. **De obște.** Nime den călugări să nu ție al său. nice cal. nici stup. nici altu dobitoc, nimică nici arături nici dinafar nice din lontru în mănastire, nemică deosebĭ să nu ție. fără numai îmbrĭcămente și chelșug ce va avea dentru ricodélia sa să ție. cu blagoslovenia Egumenului și a Duhovnicului său. **Demâncare.** Călugării să mănânce toți în trepezare toți asémene ca frații, de une bucate și să be toți de o băuturĭ și să nu facă egumenii și starețiĭ mâncări alte. și deosebi de ceĭ maĭ săraci. ce întrun chip să manânce și să bé toți frații. **De egumeni.** După aceia întâiu cu blagoslovenia Milostivului Dumnzău și cu voia săborului. cine va fi alesu să fie egumen. ca să fie ca un părinte sufletescu, însă egumenul să fie preut. și să grijască de toți ca un părinte de feciorii săi. și fără fățarie să socotéscă, să înparță tuturor într'un chip cuĭ ce trebuéste. și trupéste și sufletéste. după pravila luĭ stai Vasile Velikii. Cum învață de ție că unde sînt lucrurile cele bune trupești depreună tuturor întrun chip. acolo și cele sufletescĭ *simtu* depreună tuturor întrun chip și spesenia întrun chip și truda întrun chip și nevoința întrun chip și cununa. — **De eșirea Egumenului.** Egumenul să nu iés afară fără de vréme de în mănăstire unde-i va fi voiai ce să aibă econom săl trimiță în trébĭ mai mănunte. iar unde va fi lipsa sventeĭ mănastiri. să margă egumenul cu știré și cu svatul *stariților* să margă și un frate pre carele va vré săborul să margă cu *unsul (sic)*. Egumeniia să o ție un anŭ încheiat. și déca se va împlé anul, să se prostéscă din naintę săborului. Decĭ devor socoti că au nevoit cu tocmala cea sufletéscă și cu obicina sventeĭ mănăstiri. să aibă a cădé au rugăminte săl róge să ție egumeniia șintrait anu iar de nu va fi nevoit. și nu va fi socotit să petrécă anul cu socotință. și va fi fost cu răsipă întru agonisită, pre altul să afle săl roage să

egumenéscă. **De Stareți.** Iară stareții cine va fi alesu in stareție de nu va îmbla după direptate. și după tomala svintei mănastirĭ. ce după samovoliia sa, în mâncări șin beții șin strânsură. unul ca acela să hie scos din stareție ca o oae riioasă. = **De Kelsug.** Iară kelșugul mănăstirieĭ să nu îndrăznéscă sălție la sine. nice egumenul, nice alții din stariții, nime fără de cine va alége săborul. să fie cu voia tuturor, să'l pue Vistérnic. sau eclesiarhu. **Cine va ținé deosebi.** Iară cine să va afla neștine den frați, țindŭ ceva deosebi. unul ca acela de săbor să hie proclețit. sau să se isgonéscă din frați. care egumen sau stareț, sau altă cine-va din călugări fie rudă de boiariu. fie de trâgu. fie de țară. fie de altă țară, de va *clăca* zapovéda ceștiĭ scrirori, a nóstră. cee alésă cu săborul den svânta pravilă. de va ținé caĭ. sau stupĭ, sau de altă dobitoc. sau arătură la fraților săĭ. sau la rudele sale. saŭ la priiatenii săĭ. saŭ să dé bani întru aslam. sau a face negoț. săvaĭ dobitoc. săvaĭ mĭiare cu polobócele. sau fiece negoț. să fie proclét și triclét anathima, maranatha, amin. — **De mâncare în chilii și de óspeți.** — Prin chilii, nici bolnav, nice sănătos să nu mănânce. nice să bé fără numai apă. Iară la hramul beséreceĭ. și când să va tâmplă să vie Domnul la mănăstire. atunci numai blagoslovina să mănânce și să bé prin chiliĭ. prentru óspețiĭ. iar în întralte ḑile preste anu. în ospătărie să se ospătéze. de a fi Vlădicu sau egumen. sau boiariu. sau ctitor să'ĭ ospetéze egumenul la chilia egumenului. — **De săbor.** Când să va aduna săbor, pen trébe mănăstirești. de va vré săborul, dóa paharĭ blagoslovim să aducă. iar aiurea necăiuri, nici în chelariu nici în pivniți. **De eclisiiarhu. de economi de metoșari.** Eclesiiarhul un anu încheiat să cade să ție eclisierșiia. asijderea și economiia, și metoșariĭ. cine unde va hi pus să socotéscă. să nevoiască fórte cu socotință. pentru agonisita sventei mănăstirĭ. cu frica lui D-zău și cu direptate. Iar décă să va împlé anul. să aducă agonisita ce va hi agonisit preste anu să puie înaintea săborului și să în blagoslovenie. Iară de va fi nesocotitor. și după samovolia sa va răsipi. semenților și priiatenilor séĭ. unul ca acela să fie suptu blĭstămul svinților părinți. și nici anul să nul aștépte, ce săl scoață de sergu,

ca pre un fur de besérecă. și décii să naibă credență pre nemică, nici din lontru, nici dinafar în mănastire. **De coconi.** Coconi mici în mănastire să nu petrécă. nici muiare. nici țigancă. sau călugăriță să nu máie în mănastire. ce den afară, unde va fi casă décia făcută. **De slugi.** Egumenul sĕ nu aibă slugi curténi. ce să aibă posloșnici să slujască. **De samă.** Egumenul sau hie carele să dé samă înainté săborului de ce va fi cheltuit. și cine ce va fi dobandit pre la semenții. sau la priiatenĭ. să arĕte înnainté egumenului. să blagoslovască. și de va socoti egumenul. căi va fi de trébă și de polză, săi lasă, iar de nu. în mănastire să să ia. Doi cai aleși, să fie de trébele egumenului de slujbă, iar décii toți să fie de obște. **De străini.** De la alte mănastirĭ. hie de unde, de va veni vreun frate sa petrécă în mănastire. să tie obicina mănastirie. iar de nui va plicé, să iasa din mănastire. **De sihastri.** Și din frații cine va vrĕ să iasă în săhăstrie, sĕ hie cu blagoslovenia săborului și a egumenului. De va asculta de săbor. și de egumen. să petrécă cu Dumnezău, iar de nu. sălu întorcă în mănastire să hie suptu ascultare. și în locul lui altul să să blagoslovască, pre carele va iubi petrécerea pustiei, să petrécă cum să cade. Pentru acé. Domnia mé. am întărit. și am tocmit. și acestei svinte mănastiri. ce iaste moșia Domniei mele, de Movileșci zăiditá. anume Suceviția. unde iaste hramul S-tgo Văscrisnia G.a N.a naș.ge Is. Hrst.a. Și *pri* mai mare credință și tărie am pus și peceté Domniei mele. Iar pre cine va alége Dumnezău, dupe viiața nóstră să hie Domnu țăréĭ Moldoviei. și de nu sa va pleca neștine cănduva, unul ca acela să hie arătat. și cu temnița să fie arătat și cu temnița certat. pînă cándu sa va smeri. că scrie Apostol Pavel : «dați pre unul ca acela dosă zinei, întru smăcinarea trupului, ca să să isbăvască sufletul lui. întru ḍuoa Domnului nostru Is. Hst. a căruia iaste slava în vĕci, amin».

Vlĕt ,Ζρλϑ. Septembre ϵ dnăĭ.

Semnat :

Miron Voevod.

Locul sigiliului Domnesc, atărnat de matasă.

4 sigilĭ ale prelaților țĕrii în negru.

NB. Punctulŭ pusŭ în originalŭ fórte adese, nu este totŭ deauna dreptŭ o virgulă, ci adese numaĭ o podobă caligrafică.

DOCUMINTE DINTRE 1769—1800.

COMUNICĂRI
DE
V. A. URECHIA
Membru alŭ Academiei Române.

Ședința din 18 Novembre 1888.

«*Arhiva Românéscă*» a d-lui M. Kogălniceanu a publicatŭ mai întêiŭ o serie de documinte relative la invadiunea muscăléscă din 1769 și înainte, în tomul I (pag. 129), sub titlu: Корреспонденціи къ Pŝcia.

A doua serie de acte politice din aceeași epocă a comunicat-o D. D. Sturdza d-lui Teodor Codrescu, pentru «*Uricarul*» sĕŭ. D-sa le a reprodusŭ în tomul al VI-lea (Iași 1876).

Mai recentŭ a introdusŭ unele acte d. C Erbiceanu, în «Istoria Mitropoliei Moldovieĭ și Sucevei și a Catedralei mitropolitane» (Bucurescĭ 1888), la pag. 67, 302, 303, 304, 315, 317, 318, 321 etc.

Credemŭ că nu va fi fără de folos pentru istoricii românĭ, să le punemŭ la dispositiune și mica nóstră culegere de documinte needitate, mai tóte cu referință la acesteași evenimente dintre anii 1769—1800, cum și câteva din cele greșitŭ editate.

Eată-le în ordine chronologică:

No. 1

«Cu mila luĭ Dumnedeŭ Noĭ Ecaterina a II Impĕrătésa și singură stăpânitóre a tótă Rossia etc. etc.

Pre o sfințiților Mitropolit și Episcopĭ a nóstreĭ Cnejieĭ a Moldavieĭ.

Pe cât voă vă este bucurie a videa acum pre sine-vă și pre tótă

blagocestiva cuejie a Moldavieĭ slobodiţĭ de sub giugul, nevolnicia şi robia neîmpăcaţilorŭ vrăsmaşĭ aĭ crucecĭ Mântuitoriuluĭ nostru, atâta şi însum nouă ne este cu priinţă, că înţelepciuneĭ sêle cea întru tot înaltă au fost voia să întrebuinţăm armele nóstre instrument spre seversirea acestui pentru tótă creştinătatea atâta de folositoriŭ lucru. Lumea scie îndestul şi prea îndestul, că acest tînguitorĭ resboiŭ nu de la noĭ urmézĕ, ci că numaĭ din nepăzirea credinţeĭ de către Pórta Otomanicéscă şi de urăciunea eĭ către ocrotirea care am dăruit noĭ în Polonia pravoslavieĭ biserice nóstre a răsăritului ce întru nevinovăţie şi silnicesce se împila.

Noĭ fără îndoire nădejduind ca domnul puterilor cel ce au blagoslovit până acum prin atîte de marĭ şi însemnate izbăndĭ cea cu dreptatea nóstră şi a sa numaĭ către o singură apĕrare a sfînt numele sĕŭ rădicată într'armare, nu va conteni şi de acuma a o încununa cu izvorul binelui sĕŭ, încă maĭ pre sus, atât spre îmblânzirea sălbaticeĭ rĕutăţĭ a Agarianului, cum maĭ vîrtos şi spre ridicarea slaveĭ creştinătăţeĭ ceĭ căduţe la reserit. Voĭ pre o sfinţiţilor Mitrop. şi Eps. ca nesce mijlocitorĭ aĭ norodului vostru către pristolulŭ dumnedeescu, înălţaţĭ pentru aceea cu unite buze şi cu unite inimĭ, înaintea celorŭ fără de sânge jerfelnice, fierbinţĭ rugĭ şi cereţĭ cu umilinţă, cu credinţă şi cu nădejde, ca drépta celuĭ întru tot puternic se fie deapururea cu armele nostre, spre îngrădirea însuşĭ a vóstră despre năvălirea necredincioşilor, dar apoĭ pe lângă acésta âncă şi ca nesce păstorĭ aĭ sufletelor blagocestiveĭ turme ce vĕ este încredinţată, să întrebuinţaţĭ pretutindene şi de a pururea osîrdnica vóstră îndemnare, ca tot norodul Moldavieĭ, de la mic la mare şi atât tot de obştie cum şi fieşte care osebitŭ, cu rîvnă să se sîrguiască a se face pre sine vredniceĭ acestiia, cu tăria credinţeĭ şi a creştinescului giurămênt, cu care eĭ prin cuventulŭ mantuitoriuluĭ şi strasniculuĭ judeţ, cu atîta sfinţenie şi praznuire s'aŭ legat către noĭ, neîngăduindu-se pre sine nicĭ de cum a se vîna din niscaîva placute făgăduinţĭ, sĕŭ cu iubirea de argint a ludei celuĭ ce s'aŭ pus înainte vrăşmaşuluĭ a tótă creştinătatea. Drept acea Noĭ iată că pre voi şi pre tot blagocestivul norod al Moldavieĭ pre

aceste anume ve încredinţăm, că dupre mĕsură credinţeĭ şi a osirdieĭ voştre cătră slujba nóstră, care este alâta de aprópe lipită cu slujba bisericeĭ lui Christos vom mĕsura a nóstră cătră voĭ milă, bună-voinţă, apĕrare şi ocrotire, cu care aceste ş'acum socotindu-ve de pre o parte de adeveraţiĭ eĭ fiĭ şi despre altă parte de aĭ nostri credincioşi şi iubiţi supuşi, ca o maică iubitóre de fiĭ ne aflăm cătră voĭ într'o bună plecare.

S'aŭ dat la St. Petersburg, de la nasterea Mînt. Hr. la aniĭ 1769 Dec. 16. iar al împĕrăţiĭ nóstre al 8-lea.»

(L. S.)

Copiă dupe un esemplar tipărit, aflat de mine la Mitropolia din Iaşi, în 1886.

No. 2

Proclamaţiunea grafului Petru Rumiantovŭ, din 1770, Noemvre 29. Este tipărită pe fóiă volantă, aslădi aprópe imposibil de găsitŭ.

Stilul şi limba acestuĭ act sunt din cele maĭ rele.

A imparatesceĭ mărirĭ singură stapanitóre a tótă Rusia întru tot milostiveĭ stapânei méle, general Feldmarsal stăpînitorul armieĭ, a Malorusieĭ generalul Gubernator, coleghieĭ prezident, a Rusieĭ, a ordineĭ sfinţilor Apostoli Andreĭ, Gheorghie şi Alecsandru Nevului, Golstiasculuĭ S-teĭ Aneĭ Cavaleriă, că cel maĭ jos iscălit,

Tuturor Cnejieĭ a Valahieĭ, cinului Duhovnicesc, oştenesc, oraşenilor, breslaşilor şi a locuitorilor de obste, la toţĭ deosebit arĕtam.

Voĭ aţĭ auzit şi aţĭ vĕdut tote lucrurile, cu care întru tot puternicul D-dĕŭ aŭ blagoslovit cu pricina dreptăţeĭ şi armele Rusieĭ într'acĕstă vară în multe biruinţe şi fórte slăvite s'aŭ aretat asupra necredincioşilor mahometanĭ.

Iată gonind pre biruiţiĭ cel mare vizir şi hanul Crîmuluĭ, care prin perderea putereĭ sale aŭ cunoscut puterea celor ce s'aŭ ostit întru numele luĭ Hs, şi acoperinduse cu ruşine şi cu nevoile, s'aŭ depărtat de la armele Rusieĭ pedepsindu-ĭ pre dinşiĭ pentru a lor mândrie şi nedreptate, aşedânduse ostile în toat augustineĭ stăpîneĭ méle până la marginea Dunăriĭ.

Iată cetaţile a neprietenuluĭ, Akkerman, Kilia, Ismail, Braila şi Benderiul s'aŭ întors în cenuşe pentru dirjia luĭ, cu lucrarea sabieĭ i'aŭ plecat, aceea ce ţine

Skipetrul şi aŭ izbavit noroadele de la cel mai pré greŭ jug: aceste cetăţi noroadelor, faţă arată, cu câtă putere acopereméntuluĭ stăpineĭ nóstre, şi cu cât aceluĭ pré înaltă mână ajutorează, întru tot loculŭ cu prea înaltă Impĕrătriţeĭ socotinţa.

Întru această punere eŭ către voĭ locuitorilor a Ţinutuluĭ Vlahieĭ, întru antéiŭ arĕt, ştiind că maĭ mare bucurie şi osirdie veţĭ lua voĭ întorcénduse către voĭ ostile Rusieĭ, care aŭ isgonit pre Turcĭ şi care acum încă maĭ mult pămêntul vostru din jugul turcesc v'am slobodit.

Măcar chiară a vóstră vedére fără de uĭmire aŭ ştiut, pricina cé adevĕrată, pentru care ostile noastre maĭ înainte de acésta nevoite aŭ fost din Bucurescĭ a eşi, ci pentru maĭ mare credinţă, eŭ Voao voiŭ spune despre partea me: Nimică altă n'aŭ fost aceea cu vr'o pricină, fără câtă a cunosce pentru gîndurile neprietenuluĭ, ci el cu tóte puterile luĭ şi cu mult numĕr stringéndușĭ din departatele locurĭ de supt stăpînirea luĭ, s'aŭ îndreptat peste Dunăre, în stînga Prutuluĭ, pentru aceea şi ostenĭĭ nóstri aŭ fost datorĭ aicé să se stringă, ca odată cel mare vizir cu ostenĭĭ acolo să se sfarme şi să se isgonéscă peste Dunarea. Ci noĭ luĭ D-dĕŭ slavă şi mulţămire am făcut, întărind pe tot ceasul marginea Dunăreĭ întru stăpînirea nóstră. Iar prin aceste şi maĭ mare pază este pentru pămêntul Valahieĭ.

Cu câtă nepriinţă aŭ fost acésta pricină o ostilor, ci şi pre lîngă aceea nu de tot aŭ fost lasaţĭ, măcar că ostile aŭ fost depărtate de la graniţa Valahieĭ şi aŭ stătut ostinduse totă vara nepărăsinduse părţile cele gătite a ostilor la amêndouĕ margenile Siretuluĭ cu socotinţa la lucrurile neprietenuluĭ în pămêntul Valahieĭ, şi dear fi el acolo să se întăréscă a strica orĭ ce tiranie asupra locuitorilor, noĭ am fi lăsat şi maĭ nainte a mérge spre stricarea lucrurilor celor rĕle. Ci acum când toate puterile a neprietenuluĭ s'aŭ stricat şi s'aŭ isgonit peste Dunare, când ostile cĕle biruitóre a Rusieĭ acoperind marginea Dunăreĭ, s'aŭ dăt odihnă tuturor locuitorilor de această parte, laudând pre D-dĕŭ, ajutorul nostru; ca să se întórcă tot omul către lucrul sĕŭ, lucrătorul de pămênt să 'şĭ pună către lucrul campuluĭ, mesterul către lucrul sĕŭ, iară vêndĕtorul către a sa agonisită, încredinţânduve că cu adevĕrat vĕ nădăjduesc, că ostile de la prea milostiva stapîna mi s'aŭ încredinţat, aŭ facut tare apĕrare împotriva tutulor năvălirilor carĭ ar fi putut a sfarma cu buna voire ceĭ ce sunt uniţĭ împĕrătesceĭ mărirĭ. Eŭ înca îndoesc maĭ cu credinţă întru acea vĕ nădăjduesc, că milosirdia şi iubire de oamenĭ întru tot Augustineĭ singură stăpinitóreĭ nóstre, se întinde, nu numaĭ către pravoslavniciĭ creştinĭ aĭ pămêntuluĭ vostru, pentru cara făr de mĕsură milă şi bunătate, ci tote orăşele stăpînireĭ turcescĭ, iar maĭ osebit în pămêntul Craioveĭ locuitoriĭ şi tóte legile, macar şi singurĭ Turcĭĭ, numaĭ eĭ maĭ cu vrême, din bună voie să alerge subt apĕrarea şi stăpînirea Impĕratriţiĭ a tótă Rusia şi împotriva ostilor împĕrăteştĭ să nu se

scole, apoĭ vor lŏcui în casele lor fără de nevoie şi ostile a Rusieĭ nu se vor atinge către dênşiĭ, nicĭ către averea lor nicĭ la o întîmplare a nu-ĭ lăsa către partea bunătăţilor lor.

Către sfîrşitul acesta, cu me pun către bună nădejde la oserdia vóstră şi bună voire a tuturor locuitorilor pămêntuluĭ Vlahieĭ, ci vĕdênd ostenéla oştilor Rusieĭ, întru sfărîmarea neprieteneluĭ celuĭ de obştie, şi lunginduse încă şi acum cu osteneală spre paza lor nu se vor părăsi a arĕta către ostenĭ bună priinţă şi vor face parte, după putinţă dintru a lor hrană pentru hrana ostenilor şi cu cât a lor va fi silinţă, cu atâta va fi cunoştinţă şi mulţămire, cu tóte cêle arĕtate maĭ sus de mine, pentru folosinţa locuitorilor aceluĭ pămênt a vĕ păzi negreşit.

Şi s'aŭ dat în Tîrgul Iaşuluĭ, anul 1770 Noembrie 29.

şi la adevĕrata scrisóre a strălucireĭ sale aşa este iscălit:

Graf Petru Rumianţov.

L. S.

N.B. Acest document de stil oribil, scris de sigur de un necunoscĕtor al limbeĭ române, este publicat în o fóie volantă dublă, devenită de o varitate estremă.

No 3.

Altă proclamaţiune tot din Iaşi datată, la 1771 Februarie 4, adresată «Către Norodulŭ Cnejieĭ Moldoveĭ.»

«Grafulŭ Petru Rumianţovŭ, a împărăteştеĭ sêle mărirĭ singură stăpânitóre a tótă Rusia întru totŭ milostiveĭ stăpâneĭ mele, generalŭ Feldmarşal, stăpânitorulŭ armieĭ a Malorosieĭ gheneral governatorŭ, coleghieĭ prezident al Rusieĭ, ordeneĭ sfinţilorŭ apostolĭ: Andreĭ, Gheorghie şi Alexandru Nevului şi al golstipscului sfinteĭ Ane Cavalerŭ. Fac tuturor şi fiştecăruĭ deosebită înştiinţare cuĭ se cade a şti:

«Norodul Cnezieĭ Moldavieĭ, cu mâna cea puternică a împărăteştеĭ mărirĭ, a mele întru tot milostiveĭ stăpână, pentru sloboḑirea de sub jugul Mohametanilorŭ, şi fiindŭ îngrădiţĭ cu paza împărăteştеĭ mărirĭ, tocma la mijlocul oştireĭ se foloseşte fişte care cu cea desevârşită odihnă. Şi s'aŭ ridicatŭ de asupra norodului tóte strînsurile birului, care cu simţire aŭ auḑitŭ, spre milostivirea şi a lubireĭ de ómenĭ ce saŭ întemeiat asupra norodului, cu stăpânirea împărătéscă. Ĕr neprietenul nostru cel de obştie mult s'aŭ surpat purtându-se

cu multe felurĭ spre stricăciunea norodului. Dar n'aŭ putută nicĭ într'un chip ca să le strice, ce acum chiar pentru dînșiĭ fiind nevoiți a se apĕra.

Ci către cĕle săvârșite și prea înalte socotințe, întru tot augustineĭ nóstre stăpână, lŏcuitoriĭ acesteĭ cnezii se cade ca să-și pue nădejde și cu întărire pentru odihna lor cea din lăuntru sporind spre folosința nebiruiteĭ și de D-dĕŭ blagosloviteĭ arme împărătești mărirĭ. Și norodul cel din lăuntrul Cneziei, cu acea odihnă să se îndulcéscă și să fie păzit de tóte strâmbătățile și năvălirile, ci și de către făcĕtoriĭ de rele, carĭ s'aŭ fost înrădăcinat supt muncitoriĭ varvarĭ să fie păziți. Și pentru aceia dupe bună plăcere a eĭ, mi-aŭ poruncit întru tot milostiva stăpână, ca toți și fiește-carele ce se află sub stăpânirea cea blagoslovită a eĭ, să se folosască după putința și averea luĭ, căcĭ, nu voește întru tot milostiva stăpână din veniturĭ a spori la hasnalele eĭ, cu care s'aŭ fost însărcinat norŏdele despre neprietenii creștinescului nume, dar s'aŭ silit încă și ceĭ ce aŭ urmat lor de aŭ îngreuiat pre ticălosul norod.

Măcar că multe înștiințărĭ îmĭ vin către mine, și-mĭ este multă jale pentru lŏcuitoriĭ acesteĭ Cnezii, osebit satele nu rar zugrumați se află de către ceĭ puși pentru paza rânduelelor și folosul norodului și strîngînd veniturile sub numele haznaleĭ împărăteștеĭ mărirĭ, fac asuprélă, prădăciunĭ ticălosului norod, care pentru multele supărărĭ nu-și pot câștiga îndestularea lor, neștiindu-și dreptatea cea cu îndestulare: Însă din ceĭ putincioși și bogați, și mult asămănărеĭ aceleĭ se asamănă stricarea și prădăciune la ticăloșiĭ ceĭ ce o pătimesc.

După datorie s'aŭ legat a păzi pre norod de tóte greutățile ca aceste. Eŭ mĕ silesc a lătura mâna spre perderea a tóte la cele ce se iaŭ cu sila și fără de orânduială peste mĕsură cu darea birului și altele, și a se tăia din tóte cele ce pre lângă aceste aŭ eșit rĕŭ trebuitóre. Deci către întemeiere cu bună orânduială și dreptatea judecătorilorŭ, înainte li puiŭ cumpene de folosința divanului, cât și ispravnicilor: Ca toți lŏcuitoriĭ acesteĭ Cneziĭ către tóte trebuințele să-și afle judecată și milă, odihnă și îndestulare, fără frică, atâta

cât să cunóscă a Ei iubire cea de ómeni pentru a lor socotință și miloserdie, acei nemărginite a nóstră stăpână și mult bine să aștepte și mai la bună orânduială. Și după aceea, fiind toți înstrîmtorați și păgubiți, de va fi la o cercare a lor asupra cuiva, orî de la divan îndestulare nu vor avé, care este slobodă și ușile deschise, aducêndu-și către mine cu dreptate a lor jalbe, căci se cuvine a păzi pe cei sugrumați și va face aședare celor asupriți, judecata cea dréptă. Ér împotrivă acei care a face lor stricăciune și pagube și ca niște stricători odihnei țĕrei oprind norodului a se folosi desevârșit cu milele Stăpânitórei, care revarsă norodului milă de ajuns, pedépsă puiū: este un punct din cele dintêiŭ după datoria mea, și toți pentru acésta să aibă înștiințare. Acéstă filă în public pe la biserici stringêndu-se norodul și la locurile cele numite să se cetéscă.

Datu-sa în gasda cea mare.

Și s'aŭ dat în târgul Iașului, anulŭ 1771 Fevruar în 9 dile.

Și la adivărata scrisóre a strălucirei sêle așa s'aŭ iscălit:

Graf. Petru Rumianțovŭ

Locul pecetei

După fóia 4⁰ mare, tipărită ce se păstrézĕ la Mitropolia din Iași.

No. 4.

La 1773 Aug. 16, s'aŭ tipărit o carte în formă de adresă către o comisiune însărcinată a face un codice de lege pentru Moldova; adresa are acéstă titulatură:

«*Învĕțătura a însăși stăpinitórei mărirî Ecaterina II către orînduita Epitropie* pentru alcătuirea arĕtărei a unei noue legiuitóre condică, tălmăcită pe limba moldovenéscă și tipărită prin îndemnarea luminărei sale general feldmareșal și a féliŭ de féliŭ de ordine cavalier și poruncitoriul Armiei cei dintêi, graf P. Alexandrovicî Rumianțov,

cu tótă osirdia și cu cheltuiala prea osfințituluĭ Mitropolit Gavriil, care s'aŭ tălmăcitŭ de

Toma ε logofet.»

Acest precios document de o raritate estraordinară, îl aducem aci în tótă întregimea, afară de instrucțiunĭ, care ocupă 239 foĭ.

Slăvituluĭ Generalŭ feldmarşalŭ Poroncitoriulŭ armieĭ ceĭ dintâiŭ, a Molorosieĭ Generalŭ Guvernatorŭ, Prezidentŭ Malorosienéștiĭ Colégiĭ Ordiilorŭ Rusiștiĭ împărătéșĭ a sfințilorŭ apostoluluĭ Andreĭ, oștenesculuĭ Marc Macenicŭ și purtătoriŭ de biruință Gheorghie de Crucea cea mare, a luĭ Alexandru Nérschi, și holșteiesculuĭ a sfinteĭ Aniĭ Cavalérŭ,

Grafŭ Petru Alexandru Rumianciovŭ.

Intru totŭ făcătoriuluĭ mieŭ de bine Smerită închinăciune,

Eŭ nu mĕ înfățișezŭ către Inalta Impărătesca Mărire a prea Puterniciĭ și prea Milostiveĭ Doamneĭ și Imperătrițiĭ noastre (Luminatule, prea Ințeleptule și vitezule Arhistratigŭ), ca să incununezŭ cu laude sufletulŭ Eĭ cel plinŭ de impărătéștĭ darurĭ, saŭ să înalțŭ cu sunetŭ biruințele sale céle pré slăvite ce aŭ săditŭ pretutindenea ca alțĭ finicĭ înpotriva obștesculuĭ vrăşmașŭ, făcêndŭ ca numaĭ arĕtarea armelorŭ Eĭ celorŭ purtătoare de Cruce să cutrémure inimile vrăjmașilorŭ, întorcêndŭ taberile lorŭ spre fugă. Saŭ să laudŭ cu mirare apĕrarea neamuluĭ creștinescŭ de către vrăşmășasca călcare și cumplire. Saŭ să mărescŭ liniștea, odihna, și pacĭnica petrécere a tuturorŭ de obște in vréme de războĭ. și céle-lalte ne numĕrate facerĭ de bine cu care s'aŭ îndestulatŭ de prisositŭ, maĭ vârtosŭ Patria noastră, după inalta a Eĭ Mărirĭ buna voință. Insășĭ aceaste facerĭ de bine cu netăcute glasurĭ și cu ritoricească limbuție prefăcêndu-se întralte limbĭ, vestescŭ darurile ce incunjură scaunulŭ Măririĭ sale, încununează cu cununĭ de laude aftocratoricesculŭ a Eĭ Mărirĭ creaștetŭ. Eŭ la cea de pe urmă nu îndrăznescŭ a pune suișurĭ în inima mea spre lauda legiuitoarelorŭ învățăturĭ ce se cuprindŭ la acéstă împărătească carte, ne avêndŭ putința înpreună alergătoare cu voința pentru alorŭ inaltă covârșire. In vremea când mințile cele maĭ iuțĭ a filosofilorŭ celorŭ din academiile evropiĭ, ce cearcă in adâncŭ tainile firiĭ, și să portă cu pohfală preste aflarea ființiĭ celorŭ de suptŭ soare, călĕtorindŭ cu privirea până la ceale înalte și covârșitoare zidirĭ, și maĭ vârtosŭ covârșirea mințiĭ, unuĭ împĕratŭ intre filosofiĭ saŭ a unuĭ filosofŭ între împĕrațĭ, și după dânsulŭ a unuĭ elinŭ și după neamŭ și după glasŭ, aŭ rĕmasŭ la uimire pentru privirea aceștiĭ prea slăvite vederĭ. La care nicĭ odinioară lumea nu s'aŭ învrednicitŭ a privi, nicĭ însușĭ Dumnedeesculŭ Platonŭ ce aŭ legiuitŭ cum că atuncea vorŭ fi cetățile norocite, când saŭ filosofiĭ vorŭ

împărați, saŭ împărații vorŭ avea înțelepciunea ne despărțită de Schiptru și împreună ședetoare la scaunŭ. Îndrăznescŭ numaĭ a arĕta împlinirea datorieĭ meale ceĭ neapărate, și a îndemnăriĭ ceĭ cu multă răvnă a slăviriĭ tale pentru tipăritulŭ cărțiĭ in limba moldovenească, care prin multa silință de iznoavă tălmăcindu-se de pre limba grecească pre cătŭ aŭ fostŭ cu putință maĭ cu curată înțălegere, iată că s'aŭ săvârșitŭ. Patrioții mieĭ vorŭ numĕra aceasta între alte bune lucrărĭ a slăviriĭ tale cea maĭ întâĭ și maĭ covârșitoare. Fiindŭ bine încredințatĭ că de vorŭ vieți supt aceaste folositoare pravile intru starea cea ne clătită a pronomiilorŭ vechi, se vorŭ face foarte norociți la politicească împărtășire, ca oameniĭ vaculuĭ celuĭ in auritŭ. Slăvirea ta aĭ împlinitŭ și cu aceasta buna voință a întru totŭ avgustiĭ Domniĭ și stăpâniĭ noastre, după cum cu cealea-lalte săvârșirĭ a slăvitelorŭ biruințe, și a apĕrăriĭ patrieĭ noastre, unindŭ înțelepciunea cu vitejia, smerenia cu răbdarea, înțimea isprăvilorŭ cu întregimea minții, silința cu priveghearea, arĕtându-te viteazŭ arhistratigŭ, înțeleptŭ poroncitorŭ, ne biruitŭ oșteanŭ, și la toate covârșitorŭ celorŭ vechi prea vestiți arhistratigi pre cătĭ să poate chipulŭ și asĕmănarea Împĕrăteștiĭ Mărirĭ. Eŭ încă cu smerenie amŭ săvârșitŭ lucrulŭ ce mi-s'aŭ încredințatŭ de cătră slăvirea ta cu tălmăcitulŭ și tipăritulŭ cărțiĭ. După care îndrăznescŭ a dice: Fericite norocadele aceale preste care vorŭ să împĕrățească aceaste pravile ce suflă cu totulŭ dreptatea politicești împărtășirĭ, buna cuviință, cinstea cătră Dumneḑeŭ, și dragostea cătră celŭ de aproape.

Aŭ slăviriĭ tale, cătră Dumneḑeŭ fierbinte Rugătorŭ.

Gavriilŭ Mitropolitulŭ Moldavieĭ.

No. 5

Scrisoarea Grafului Rumianțov cătră Mitropolitul pentru pace. (1)

Cinstită a Preasfinției tale scrisóre, de la 1 (orĭ 10) a lunii acestia m'am învrednicit a lua, din care am vĕḑut pre osebită mulțămire toată dreptatea lăsând'o asupra mea, cu adevĕrată osârdie spre patriea voastră, toate înștiințările din mine Preosfinției tale, și Preasfinția ta norodului toate încredințările, și învățăturile pentru nelipsitul acoperemânt, și voirea de bine voao aĭ împărăteștei mărirĭ, a meliĭ milostive stăpânitoare, așeḑate aŭ fost întru însuși adevĕrul, și acum mĕ cucerese ca să fiŭ de săvârșit la aceasta îndreptate fiind că cu ajutoriul luĭ Dumneḑeŭ, norocitele și slăvitele curgerĭ ale armieĭ împărăteștiĭ mărirĭ, aŭ apropiat sfârșirea oștireĭ, și cu dânsa aŭ închiat fericita și folositoarea pace, între înalta împărăție Rusască, și strălucitoarea poartă Otomanicească,

(1) In Archiva Românéscă T. I, p. 239 este publicatŭ acestŭ actŭ dar fiindŭ fórte greșitŭ îlŭ aduc aci după însaș traducerea originală, ce o cedez Academieĭ.

cu mijlocirea aceea așeḑând deobștie pace, și întărind norodului celuĭ de o credință, toată negrija, și cele maĭ bune după putința odihnĭĭ, anume :

1. Socotindu-se a tuturor lŏcuitorilor acestor cnejiĭ orĭ de ce fel de stare ar fi, nescăpând nimic, să-ĭ păzască de plin, și în veci uĭtată acelora care aŭ fost împrotivitorĭ interesurilor, orĭ la o parte orĭ la alta, saŭ la o întâmplare ca aceasta de sunt și cu prepus să nu le se facă nicĭ o răsplătire, nicĭ pe alțiĭ să nu-ĭ lase ca să le facă mustrare, stricăciunĭ și pagube, orĭ cu ce fel de chip ar fi, să-ĭ lase după cinstea lor, și cinurile cele vechĭ, și să stăpânească acéle cu care s'aŭ mulțămit eĭ până la începerea oștiriĭ, ca să poată trăi supt paza și acoperemântul legiĭ și a obiceiurilor pământuluĭ, aseminea și cu moșiile lor.

2. Să nu le stĕ împrotivitorĭ la mărturisirea legiĭ creștinești orĭ cu ce feliŭ de chip ar fi, ci să fie sloboḑĭ la făcutul Bisericilor noue și la tocmitul celor vechĭ, după cum aŭ fost maĭ înainte.

3. Să se cunoască și să se cinsteacăse partea duhovnicească după cum secade cu osebită cinste cinurile acelora.

4. Să se dee înapoĭ mŏnăstirilor, și celoralalțiĭ oamenĭ moșiile și alte acareturĭ care era a lor maĭ înainte, și s'aŭ luat împrotiva dreptățiĭ, pre lângă Brăila pre lângă Hotin, pre lângă Bender, și alte cetățĭ care se numia raele.

5. Să nu cee, nicĭ să ie nicĭ una feliŭ de sumă de banĭ, după socoteala veche, orĭ de pe ce feliŭ de cuviință s'ar cuveni.

6. Să nu cee de la dânșiĭ nicĭ un fel de dajdie pentru toată vremea oștiriĭ, pentru stricăciunile ce le s'ar fi pricinuit lor într'această vreme, și încă pe doĭ anĭ socotindu-se de la legătura păciĭ.

7. După sfârșitul vadeliĭ arĕtate, să se păzască iubire de oamenĭ și mărimea de suflet, secotind dajdiele de banĭ să se ia cu mijlocirea prin trimeșiĭ depotațĭ peste doĭ anĭ ; la darea acestor banĭ, nimene din Pașiĭ saŭ alțiĭ dregătorĭ orĭ ce feliŭ de obraz ar fi, să nu străműtorească, orĭ să cee de la dânșiĭ, ca să plătéscă orĭ cu alt fel de numire să-ĭ însărcineze, ci să aĭbă voe să se folosească. cu toate acele odihne cu care s'aŭ folosit în vremile împĕratuluĭ Sultan Mehmet.

8. Cnejiĭ acestor doă Cnejiĭ să aĭbă capichihăĭ la Poartă, din creștinĭ din legea grecească, care vor purta grijă pentru trebile numitelor Cnejiĭ, și vor avea corespondențiĭ cu Poarta și să se cinstească de norod, drept să se folosească, și să nu se dea supușĭ nicĭ la un fel de sălniciĭ.

9. Însă voește asemine Poarta, ca după pricinile amănduror acestor Cnejiĭ, miniștriĭ aĭ curțeĭ Împĕrățieĭ Ruseștĭ ce se află lângă Poartă, să poarte vorbe pentru folosul acetor doă Cnejiĭ și se apucă Poarta să-ĭ asculte după asemănarea prieteșugului și cinstea altor stăpânirĭ. Nu maĭ puțin pentru acia care vor socoti că nu le vine să trăească aice, și vor socoti să se strămute, s'aŭ hotărît ponturĭ anume.

10. Toţi uniĭ ca aceia cu familiile lor de vor vra să-şĭ lase Patria sa şi la alte locurĭ să se strămute, să le dea voe să se strămute, cu toate averile lor şi cu toate familiile lor, un an de ḑile, socotind vremea din ḑioa ce se vor schimba robiĭ.

11. Asemine ca acestie din lŏcuitorĭ orĭ din ce neam ar fi, ce aŭ intrat în slujba Impĕrĕteştiĭ sale Mărirĭ, carĭ vor vre peste vadeaoa pusă, cu toată familia lor şi cu toată averea lor, să meargă cu oştile Ruseştĭ; dar de vor maĭ rĕmâne peste tot anul nicĭ cu un felŭ de chip să nu se poprească.

Nicĭ o îndoeală nu este, că fieşte carele iubitorĭŭ de Patria sa, nu va cunoaşte iubirea de oamenĭ şi mila a eĭ Impĕrăteştĭ Mărirĭ ca ceĭ de o credinţă, care s'aŭ folosit cu deplină pace, linişte şi odihnă, şi cunoaşte de la înalta eĭ Mărire, milă şi voire de bine asupra acestor Cnejiĭ, cu care folosindu-se vor proslăvi numele mărireĭ eĭ şi facereĭ de bine. După acestea poftim pre Preosfinţie ta să daĭ de ştire la toate locurile această aducĕtoare de bucurie aşeḑare, ca toţi şi fieşte carele în ştiinţă să se afle în pace şi fără de grijĭ; dar ceĭ care vor vre să se mute din Patria lor aiurea alegĕndu-şĭ loc pre larg, la Impĕrăţia Rusască, pot să fie încredinţaţĭ că fieşte care după starea cinstiĭ luĭ, şi după mĕsura slujbeĭ va găsi odihnă şi sprijineală. 1774 Iuli 28.

Ţiraf Rumianţov.— Din Ibrăila s'aŭ scris.

No. 6

După încheerea păceĭ pare să fie scris Mitropolitul Moldoveĭ scrisórea sa către Impĕrăteasa Ecaterina, cerĕndŭ să continue a protege ţéra. Se vorbesce în scrisóre de generalulŭ consulŭ muscălescŭ, ceea ce nu putĕ fi decât după eşirea din ţéră a oştireĭ rusescĭ în urma păceĭ de la Iaşi şi a celeĭ de la Şistov.

Actul acesta îl dăm sub No. 6.

«Prea înaltă şi de D-ḑeŭ încoronată Impĕrătésă Ecaterina Alexievna singură stăpânitóre a totă imp. Russieĭ, Corona şi slava a neamuluĭ creştinesc,

«A nóstră a smeriţilor întru tot milostivă D-nă şi făcătóre de bine.

«Eŭ smeritul mitrop. al Moldovieĭ, împreună cu toţi ceĭ din păstoria mea obraze bisericescĭ şi politicescĭ, carĭ suntem miluiţĭ cu marĭ facerĭ de bine şi apĕrărĭ, din mila şi pŭterea cea de D-ḑeŭ dăruită a împĕrătéscei vóstre mărirĭ, prin acéstă smerită şi plecată

scrisóre întâĭ mulţămim înălţimeĭ vóstre pentru acea mare milostivire şi protecţie care dintru inceput aţĭ arĕtat cătră acestă smeritĕ a nóstră patrie şi cu toţĭ, cunoscĕtorĭ marelor facerĭ de bine fiind şi propoveduitorĭ din neam în neam bunătăţiĭ şi apĕrăriĭ ce de cătră a Vóstră împărătescă mărire am cunoscut, atât în vremele trecute prin alte slăvite mijlocirĭ, cât şi în anii acestia prin privigheria şi purtarea de grijă a împărătesculuĭ vostru *(lăsat loc liber)*. Mărturisim pre *sinene* cu totul îndatoriţĭ şi supuşi, pân la ceĭ maĭ depărtaţĭ aĭ nostri, sub al înălţimeĭ vóstre puternic acoperemînt şi sprijinélă. Aseminea bine nădăjduiţĭ fiind la a înălţimeĭ vóstre cătră noĭ ceĭ de o credinţă împărătéscă pronie, cu unite glasurĭ şi cu umilite inimĭ, vĕrsând lacrimĭ, cădem înaintea împăr. vóstre mărirĭ şi din adâncul sufletelor ne rugăm, ca şi de acum înainte maĭ ales la stările împrejur a îngrozitorilor întâmplărĭ ce acum ne încunjură, care sunt sciute şi pot să se arete de către al vostru numit împărătesc general consul, să nu fim uitaţi şi trecuţĭ cu vederea ci la tóte cele nesciute de noĭ viitóre lucrărĭ şi urmărĭ să fim miluiţĭ şi folosiţĭ cu aceleaşi împărătescĭ ale vóstre facerĭ de bine protecţiĭ şi apĕrărĭ. Căcĭ dupre D-ḑeu a vóstră împărătéscă purtătóre de grije milostivire pentru noĭ iaste cea singură nădejdea şi mângăerea nóstră smeriţilor, carĭ de apururea suntem martorĭ către ţiitorul a tóte D-ḑeu, ca să ţie şi să păzéscă pe înalţ. Vóstră întru multe încunjurărĭ a anilor cu vecĭnice fericirĭ şi cu slăvite biruinţe apĕrătorĭ şi izbăvitorĭ neamuluĭ creştinesc. Fie! Fie!

«Aceĭ de D-ḑeu păzite împărătescei vóstre mărirĭ, către D-ḑeu smerit şi nevrednic rugătorĭu *Mitropolitulŭ*.»

No. 7.

Graful Rumianţov za Dunaevski în 1787 Noemv. 12, din *Parofieeva*, scrie Mitropolituluĭ Moldoveĭ spre a intra în corespondenţă cu el: «*spre mîntuirea a multor creştinĭ despre cele grele gône, numaĭ cu suspinurĭ şi cu slujbĕ grele*. Promite ajutorulŭ Impĕrăteseĭ.

Originalul în l. leşéscă de sigur este la Mitropolia din Iaşi. D. Erbiceanu e departe de a fi publicat în «Istoria Metropoliei» tóte do-

cumintele prccióse de acolo. Cu deosebire d-sa a lăsat neutilisate documintele slavone.

Traducerea nóstră pare a fi contimpurană cu originalulŭ şi după scrisóre se vede, că traducĕtorul era un rus sciindŭ ceva românesce.

Сaѣ тѫлмѧчитъ дѣнх челк рѣсескѣ.

.ѓналте шй прк Мѣлать ферічите Стѫпѫне Митрополитѣл нѫмѫнтѣлѣй Молдовкй.

Ѩлк мѣѣ .ѓтрѣ дѣхѣл сѳ҃нт нѫринте шй мѣлт .ѓцїйницать фѫкаторю де кине.

.ѓзѫдарк есте ничк а афла .ѓкредницарк й вкежденіе ѹндей крецинѫтатк. мнжлочеце шй есте кѣ чк адекѫратѫ шй мли маре легатѣрѫ а дрăгостеи ѹнитѫ. шй дѣнх алкатѣрнле ачесте. шй міе мли алесь декать алтнле .ѓмь сѫнть ла цнрк тоате кѣнатѫцнле мшезѫмѫнтѣрнлор а прѣсф҃ніін тале. асемеик шй але меле катрѫ прѣсф҃ніик та кѣ мли кѣне шй кѣноскѣте гѫндѣрн. пентрѣ каре еѣ нѣи .ѓчепѣт кѣ ничкетѫ скрисоаре .ѓтре алѫндоаѡ нѫрціле. .ѓтокма спре .ѓтрікга шй кѣна афларк адекѫндне ла .ѓлторитѫ .ѓлестълаік шй .ѓнлцарк. сѫ кадѣ кѣ ѹрмарк шй кѣ чк несте фнрк кѣкѣрїе шй кѣ адекѫратѫ мѫнгѫере ка сѫ фіе пентрѣ мине : прѫлѣцнрк ачецій трекй каре сѫ скріе есте спре мѫнтѣнрк а мѣлторь крецинн .деспре чеде греле годне, мѣнчи кѣ сѣсннѣрн шй кѣ слѣжѣи греле. пентрѣ каре дѣнх .ѓдмнезеѣ тоате нѫдеждиле лорь сѫнь пѣе. спре чк таре шй силникѫ ѫнхраре шй кѣ ажѣторюль .ѓтрѣ тоть ѫкгѣстинеи нодстре. кѫ .ѓтре чеи мари. мли маре есте кѣ кнрѣнцеле шй кѣ .ѓдѣрѫрнле. асемеик чк препрослѫвитеи монархнней шй не але ѣи дрепте арме мли кѣ нѫдежде есте ка сѫ де пѣе : спре каре еѣ кѣ тоате пѣтѣрнле шй кѣ сокотнцеле шй дѣнх амк чк неѫотѫрѫтѫ че мамь арѣикать катре дрăгостк коастрѫ шй а Молдовеи. нѣѡ коп ѫсаѡ кѣ тоате пѣтерне мкле. а ѡ ажѣтора. шй кѣ ачесте спмцнрй шй мшезѫмѫнтѣрй. кѣ чк .ѓналтѫ сокотницѫ шй чнисте .ѓ каре сѫнть шй рѫмѫю,

Ѩлк прѣсф҃ціи тале .ѓтрѣ тоть кѣчерничитъ шй аскѣлтѫтоаре слѣгѫ.

Графъ Рѫмынцовь за дѣнлекскій.

Поемкріе 12 : зиле
1787 анѣлк
.Ѵнпк Пароф҃ієвка.

No. 8.

O scrisóre din 1787 Noembre, din Кнежое, semnată de un Protoiereŭ alŭ căruia nume nu ni-l dă scrisórea, căci este, din neno-

rocire în parte ruptă, dar pre care l'amŭ aflatŭ din altă scrisóre de la 1788 Fevruarie 21, că se numia : Protoiereul Mihail Strilbiski.

Din cât se citesce în scrisórea acéstă, destulŭ apare, că acestŭ preot era unulŭ din spionii muscălescĭ, care era intermediarulŭ corespondenţeĭ secrete dintre Rumianţov şi Mitropolitul Moldoveĭ. El se declară chiar tălmăcitoriul scrisoreĭ de sus a luĭ Rumianţov, căcĭ acesta se temea «să nu se pórte (scrisórea luĭ) pe la tălmăcitoriĭ ceĭ ce nu sunt *la o unire* în lucrările cele de taină.» Strilbiski ḑice, că a tălmăcit'o *«pe cât aŭ fostŭ puterea sciinţeĭ luĭ de limbă moldovenéscă»*. De aci şi din observaţiunea scriereĭ luĭ (o dăm întocmaĭ), se vede că el nu era Romăn din nascere.

Maĭ departe agentulŭ acesta secretŭ alŭ Rusieĭ, învĕţa pre Mitropolitulŭ, ca să arĕte *«numaĭ celorŭ ce suntŭ la o unire şi la o credinţă cu biserica Rĕsăritului, ca să se bucure şi să să imple de nădejde, căcĭ tóte puterile armiceĭ s'aŭ pornit într'acéstă lună Noembre,»* cu tótă earna grea, ca să scótă maĭ în grabă Moldova din grijile eĭ. Învĕţa apoĭ pre Mitropolitul să ţie pe *generalul en chef* în curent de tot ce s'aŭ maĭ întâmplat noŭ de la 14 Octombre, că acesta aŭ orĕnduit pe malul Nistruluĭ om împĕrătescŭ, care va aştepta rĕspunsulŭ, *numaĭ fără zăbavă*, că oştile sunt pe cale, şi ca să se scie câte câtă óste se vorŭ orĕndui şi la ce locurĭ, unde suntŭ Turcĭ maĭ mulţĭ şi unde sunt maĭ puţinĭ, ca să se pótă socoti suma cu puterea oştireĭ, că vor odată pe tóte părţile să cuprindă şi să slăbéscă toate... (lacuna începe aci). Din ceea ce a rĕmas nerupt de pe acéstă filă a scrisóreĭ, se vede că Strilbiski era recunoscutŭ tălmaciŭ al luĭ Rumianţov pentru l. românéscă. El ḑice Mitropolituluĭ, să nu scrie în grecesce, că pe la Muscalĭ nu este cine să traducă din acéstă limbă.

Copie după scrisórea protoiereuluĭ Mihail Strilbiskii (din «Кнкжое»), de la 1787 Noembre 20, către Mitropolitul Moldoveĭ.

Прюсф҃ицитѣ ши маре стѫпжне Митрополит алъ Молдовеи. милостивлъ мѣ стѫпжнь.

Плекѫчюнѣ мѣ чѣ сѫрлкѫ ши смилитѫ о адѣкъ рнлнитѣ Прюсф҃ицїи тале ши мѫ рогъ ка сѫ ам ертѫчюне кѫ фѫрѫ дѣ вестѣ мамъ дѣс дѣ ла каса мѣ. мѫкар кѫ рн мълтѣ рѫндѣри ам тримѣратъ кѣ трѣбѣл ши кѣ

нимма дєспре нищє слѫжитор ай ѵатманѣвлѣй. каре сѣ лѫѣдатъ кѫ мѫ ка жѣка. нѣ попеце чи тѣрчеце. осекнтъ дє ачесте, не о слѣгѫ а мъ о ѳнкисесе дн не ѣлицѫ ка сѫ мѫ сиѣе ѣнде сѫнт. ши пентрѣ ачѣка цинре нѣ цамъ дат. ка ѳ трекѫндѣте сѫ нѣ мѫ цнй ѣнде сѫнт. ши нничй ѳ прнѣс сѫ нѣ поцй ѳнтра дєспре чнинека. Ѵчастѫ карте дє ла фелдмаршалѣл дн не рѣсїе ам тѫлмѫчнте не молдовенїе ши сѣ печетлѣнт дє графѣль Рѣм. ка сѫ нѣ сѫ порте (sic) не ла тѫлмѫчнторій чи че нѣ сѫнтъ ла ѿ ѣнпрѣ ѳ лѣкрѣриле чеде дє танѫ. нѣмай четиндѣш сѫ прѣ сокотици кѫ ворѣеле ей сѫнт форте налте. кѫ дѣнѫ скѣртарєа лимкий молдовенецй нѣ поате сѫ ацюнгѫ ла ѳнѫлцимѣ ей. ѳар не кътъ амѣ (sic) фост пѣтрѣ цйнцїй ам тѫлмѫчнте. Прєосфинцїе та ка ѣнѣ архнпхєторю ши рѫкнторю кѣнѣ пентрѣ правослакичйй ѳин патрїе Прєосф'нцїи Тале. колиндѣ кѣ нимма пентрѣ ѳнтристарѣ тикѫлосѣлѣй нородѣ. ши ѳдєсѫ црй кѫѣтѫнд ла сѣсиниѣрнле лор, кине ан кон ка сѫ ле дєсконерй ла мѣлцй танна ачастѫ аскѣнєѫ : ѳарѫ аратѫ нѣман челор че сѫнт ла ѿ ѣнпрѣ ши ла ѿ крєдницѫ кѣ кисерика рѫсѫритѣлѣй, ка сѫ се кѣкѣре. ши ка сѫ се ѣмиле дє нѫдежде.кячй тоате пѣтрнле армїей сѣ порнит ѳтрачастѫ лѣнѫ а лѣи Потемкрїе, некѫѣтѫнд нячи ѳгрижиндѣсѫ дє цєрѣрнле ши омѫтѣрнле чеде неконтенте. сѫ силескѣ май ѳ грѣкѣ ка сѫ скоть *(sic)* дни грижнле *(sic)* не тикѫлоаса молдока. Мѫкарѫ кѫ єѣ ши фѫр дє сиѣєѣл а прєсф'нцїи тале. сѣ ѳ воєрилор цѫрій амѣ цйѣтъ май кине че сѫ грѫєскѣ. кѣмѣ пентрѣ прєсф'нцїе та ши пентрѣ коєрїи Молдоєей. ашнждєрѣ ши пентрѣ негѣциторїй. ашѫ ши пентрѣ сѣсиниѣль нородѣлѣи челѣй ѳсєрчинат ши дє тот прѫдатъ ши сѫрѫчнтъ. пентрѣ кєннрѣ челорѣ стрєинй. каре дни чей ман мари Націй. анѣме кѣ порєклеле лор ши кѣ кѫтѫ сомѫ сѣ ашезатъ не алоєѣрй. ши кѫтѫ зѫхара ши фѫнѣ. сѣ ши орзѣ. тоате анѣме ши ла че локъ тоате лѣкм арѫтатъ. Ашнждєрѣ ши прєсф'нцїе та кѣ чей че сѫнтецъ ла ѣи гѫндѣ. сѫ арѫтацй тоате ѳ скрисѣ че сѣ май ѳ нонтъ дє ла ѿктокрїе ѳ 14 ши нхнх акмѣ. Ши ачесте арѫтѫндѣ. ши алтеле кареле ле вецй ни сѫ ѳцйницацѣ не генѫралѣль аншефѫ *(sic)* елмнта : кѫ генералѣл аѣ орѫнтѣнтъ ла малѣль Нистрѣлѣи ом ѳнѫрѫтескѣ каре ка ацента рѫспѣнсѣлъ. нѣмай фѫрѫ зѫкѫкѫ. кѫ ацнле сѫнт не кале. ши ка сѫ се цйѣ кѫтѫ осте *(sic)* сѫ кор орѫндѣи ши ла че локѣ. ѣнде сѫнтъ тѣрчи май мѣлцй. ши ѣнде сѫнтъ май нѣцний. касѫе *(sic)* поатѫ сокоти сома кѣ нѣтѫрѣ ошнрїй. кѫ кор одатѫ не тоате нѫрцнле сѫ кѣнридѫ ши сѫ

слѫѣскѫ тоат. . . (rupt).

мѫхнирѣ молдовей id.

нѫрнте алѣ молдовєї id.

кѣ тоатѫ цара молд... id.

ши дє кѫтѫ вецй тр... id.

ши кѣ мѣлтѫ зѫкѫкѫ... id.

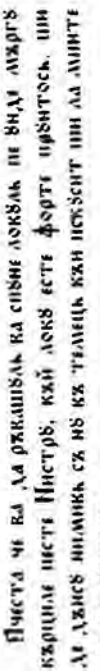

Пчста чє ва да рѫкашѣль ка сѣѣнє локѣль пє ѣнда мѫрѕ
кѫрцїле пєсть Нистрѣ, кѣй локѣ єсте ф҃орте прѣнтось. шн
Ае дѫнсѣ нємнєкь сѫ нѣ кѫ тѫлєць кѫн пєкѣєнт шн ла лнитє
шн ла ѣлкѧтѣ.

митере ла малѣль id.
чє єсте орѫндѣнитъ id.
кѫндѣ ком тримете id.
лнинѣфтъ генерал id.
ла лчестѣ генерал id.
...кенїе пе рѣсїе, шн .ѳ. id.
Гралѣль Рѣмшицок id.
есте .ѳ. мало россїе id.
Л. Россїй. дарх .ѳ. id.
Кіевх ка сѣй гѫтъскх id.
мѫкар кх дє шн рѫмѫн... id.
...шсх полкѣрнле маї .ѳ. id.
полкѣрй гречиле сх id.
нимин'к нѣ сх гѫсеце id.
сѫнтх орѫндѣнит дпче к... id.
пентрѣ тѫлмѫчитѣ id.
кон кени шн єѣ кѣ д... id.
кѫтрх тоци. пй... id.

Протоіер....

1787
Поемк. 20.
дин книжое

NB. Acéstă scrisóre pe care o dămŭ în ortografia originalului, ce-lŭ depunemŭ la academie, ne arétă că acestŭ protoereŭ (alŭ căruia nume l'am aflatŭ în altă scrisóre, ce urmézĕ la vale) era unŭ spion alŭ Muscaliloră, înainte de intrarea lorŭ în Moldova la 1788. Din scrisóre se vede părtăşia secretă a Mitropolitului ţĕreĭ, cum şi *ouesta* purtare a Hetmanului ţĕreĭ din 1787, hetmanulŭ care simţise pre spionŭ şi lŭ vestia ca de nu se astàmpără îlŭ va juca, *un popesce ci turcesce.*

No. 9

Nicĭ «*Archiva Românéscă*» nicĭ «*Uricarulŭ*» nu aŭ reprodusŭ proclamaţiunea Impĕrătesei Ecaterina II, dată la 17 Februarie anulŭ 1788, din Petersburg, în limba românéscă. Acestŭ act este tipăritŭ «la Tipografia Prea sfinţitului Sinod» în un f°. dublu. Îl reproducemŭ aci (sub No. 9), căci actulŭ este de o raritate estraordinară şi aprópe necunoscutŭ.

Cu a lui Dumnedeu mila noi Ekaterina a doua imperatrița și autokratorița a toate Rusiilor. I procii procii pro.

Présfințiților mitropoliți ală Moldovlahiei, și ală Ungrovlahiei, de Dumnedeŭ iubitorilorŭ episcópi, cinstiților ceĭ din partea bisericéscă, ceĭ de bunŭ némŭ și către noĭ cu iubire credincioșĭ boierĭ, ostașilorŭ, orașanilorŭ, și tuturorŭ lŏcuitorilorŭ, din (ΛΑΗΣ) domnia țĕriĭ Moldoveĭ, și a țĕreĭ rumănești, a noastra impĕratorésca buna voire și milostivire.

La toate descoperirile rezmiriților ce tot dauna fără dreptate aŭ deschisŭ sultaniĭ turcești către Rosia; stremoșiĭ noștri și noĭ însuși stăpînitori tronuluĭ Rosiĭ luîndŭ arme pentru apărarea, n'aŭ fostŭ cugetu numaĭ de a birui pe vrăjmașŭ, ci aŭ fostŭ împreunatŭ cu acé mare rîvnă a noastră, spre a scoate norodu celŭ credincioșŭ ală luĭ Iisusŭ Hristosŭ, a izbăvi biserica ortodocsieĭ grecești, din celŭ pătimitoriŭ necinstitŭ jugŭ ală agarinenilorŭ.

Celŭ dintru pré înnălțime Dumnedeŭ ce aŭ blagoslovitŭ armele noastre totă dauna cu biruințe asupra vrăjmașuluĭ creștinescŭ, pentru cele ne cuprinse ale luĭ judecăți, n'aŭ învretnicitŭ la acele vremĭ pe totĭ creștiniĭ acestorŭ îndestulate pămînturĭ, ce suntŭ căduțĭ suptŭ chinuitórea stăpînire a muametenilor, a prăznui eĭ cu bucurie pe acea desevîrșită a lorŭ scăpare.

Și așa cu nădejde de viitoare fericire, sfărșindŭ cé de pe urmă a noastră rezmiriță cu turciĭ ce eĭ aŭ remasŭ biruițĭ, amŭ întăritŭ prinŭ legăturile ce noĭ am făcutŭ la pace soartu a tuturorŭ lŏcuitorilorŭ creștinĭ de la țara Moldoveĭ și de la țara rumenéscă, cu acesté păzindu-le toate folosințile și bunele mijlocirĭ a stăpînirĭ părți duhovnicești, și mirenești, și deosebitŭ a tuturorŭ lŏcuitorilorŭ. Dăspre o parte aveți înștiințare de bunătatea inimi noastre, și de acea părintéscă a noastră purtare de grijă pentru voĭ, cu pentru unŭ norodŭ ce este de o lege cu noĭ, care tot-d'auna aŭ trasŭ și trage și acum la dinșiĭ al nostru acoperemîntŭ; despre altă parte însuși simțiți cu grele închipuirĭ, a cea ne sferșită reutate ce izvoraște dinŭ stăpînirea Sultanuluĭ turcescŭ, suptŭ care, oare puteți voĭ socoti măcarŭ o di a nu ve teme de repunerea vieți și a averiĭ voastre; uciderea acea chinuită a ghicăĭ domnuluĭ Moldoviĭ, și a altorŭ aĭ dumnévoastre boierĭ, vă dovedește acea groaznecă pildă, cîndŭ, de la curtea noastră pentru aceste neomenite urmărĭ și pentru alte multe ce s'a făcutŭ în pămîntu vostru, s'aŭ fostŭ dișĭ otăcărmuireĭ turcești, cum că acele cu noĭ puse sfinte legăturĭ, ce deopște sîntŭ știute, zăticnescŭ de a face silă împotriva privelegiurilorŭ și obiceiurilorŭ voastre, și în locŭ de a se căi eĭ, neamŭ întîmpinatŭ numaĭ cu răotatea cu înșelăciunea, și cu vicleșugu, unite acesté cu călcare dă pravilă, prinŭ care de iznoavă aŭ deschisŭ rezmiriță.

Pentru acea a noastră ostășască putere este pornită asupra vrăjmașuluĭ, decĭ turciĭ năpădindŭ la hotarele noastre s'aŭ întîmpinatŭ cu a lorŭ prăpădenie.

Dară după cum noĭ şi la această de acumŭ întâmplare, iarăşĭ şi iară este în inima noastră a diafendevsi legea şi ortodocsésca biserică grecească, şi ca să aducemŭ la norocitŭ stepânu cele creştinesţĭ noroade ce pătimescŭ dinŭ varvaricească tiranie, întâiŭ dămŭ în ştire deopşte pentru aceasta tuturorŭ lŏcuitorilorŭ din ţara Moldovi şi dinŭ ţara rumânéscă, carĭ fiindŭ că sufere vrăjmăşască gonire şi prăpădenia ce li se face de către oştile turceştĭ, doresc ŭ de acea ortodocsésca şi creştinésca legea, şi hrănescŭ în inima lorŭ bună încredinţare la diafendevséla noastră, acestorŭ celŭ de oamenĭ le făgăduimŭ noĭ deplinŭ acoperemântŭ de la armele noastre.

Doao ale noastre puternice armiĭ esŭ ca să biruéscă pe acelŭ vecinecŭ vrajmaşŭ creştinescŭ; curându o sumă de ostaşĭ dantr'aceste armiĭ se pornescŭ la pământurile voastre, vorŭ goni pe turcĭ din viéţuirea lorŭ de acolo, şi vorŭ întări a voastră ne primejduire, vorŭ fi pentru a voastră apĕrare împotriva feţiĭ neprietinilorŭ, şi lŏcuindŭ cu voĭ vor fi fraţĭ aĭ voştri. Urmarile trecutiĭ razmiriţe încă suntŭ proaspete în ţinerea minţi voastre, odihna voastră dantracea vreme aŭ fostŭ maĭ bună şi maĭ adeverată de câtŭ acea dinŭ ţilelele păci; cu asemene orênduĭală şi dragoste vinŭ şi acumŭ la voĭ ostaşi noştri; otcarmuitoriĭ acestorŭ oştĭ santŭ aĭ noştri feldamarşalĭ Grafu Rumianţovŭ Zadunaĭeski, şi Cnezu Potemkinŭ Tavriceskoĭ, iubirea de oamenĭ şi dreptatea lorŭ este îndestulŭ cunoscută de voĭ: aceasta vadĭ voao o noao mijlocire de a voastră folosinţă; dumnévoastră boieriĭ şi toţĭ povăţuitoriĭ ţerilorŭ adunaţivă într'o inimă şi veniţĭ spre întâmpinarea polcurilorŭ noastre, strângeţĭ viteziĭ ostaşĭ aĭ pamêntuluĭ vostru, şi uniţĭ toată puterea voastră cu ale noastre arme, pentru a birui pe turcĭ pân toate lucurile. Acea răvnitoare nu herbinţélă silinţĭ a voastră va fi cu resplatire folositoare după cumŭ saŭ rasplatitŭ dă la noĭ muljĭ pentra acele deosebite ale lorŭ slujbe la trecuta rezmiriţă, cu multe feliorĭ de dărurĭ; aşijderea şi voĭ sfinţita bisericească putere pastori turmi creştineştĭ luaţĭ paloşu celŭ duhovnicescŭ, după cumŭ ţice cuvântu luĭ Dumneţeŭ, deşteptaţĭ pe aceĭ ce suntŭ chemaţĭ la arme ca să împileze pe vrăjmaşi ce viforascŭ biserica luĭ Hristosŭ; aceasta de acumŭ vreme este acea maĭ bună, aceste zile, suntŭ cele folositoare; înnălţaţĭ a voastră rugăciune către Dumneţeŭ, ca să trimită din cerŭ a sa milă la aceĭ ce diafendevsescŭ credinţa ortodocsésca, să fie o stăpânire după cumŭ este o lege acea rusésca cu a voastră. S'aŭ datŭ la tronu nostru în oraşu sfintului Petru, la luna luĭ Februarie, la 17 ţile, de la naşterea luĭ Hs: la anu 1788: din împerăţia noastră la anu 26.

Locu Peceţĭ

La acelŭ adevăratŭ s'aŭ iscălitŭ cu însuşĭ a eĭ împerătésca mărire mână aşa: *Ecaterina.*

Saŭ tipăritŭ în Sanctăpeterburgŭ la tipografia pré sfinţituluĭ sinodŭ.

No. 10.

In Februarie 21, anul următor 1788, Protoereul Mihail Strilbiski scrie Mitropolitului Moldovei, din *Breslau*. El spune că «graba dintâiu a oștilorŭ aŭ fostŭ, că era să calce Cazacii, ce suntŭ amestecați cu Tătarii, pe urma lor și Turcii în țara Leșéscă, ca să o robéscă și să o prade.» Arétă care era planulŭ de campanie al Turcilorŭ, dar că le a fostŭ planulŭ în zadarŭ, că Rușii s'aŭ aședatŭ de la Kameniția până în dreptulŭ *Ehurlucului «și când va veni vremea, de odată pe tóte părțile să intre în Moldova.»* Dă informațiuni de locurile unde este aședată óstea rusésca, și cere Mitropolitului, ca cu boierii înțeleși *«să descósă peste tóte locurile sciințele ce se mai nasc noŭ acumă în Moldova,* despre Țarigrad, de la Dunăre; Hanul unde este? și în cotro va să mérgă? La Bălți cine mai este? Și cu câtă sumă? Tătarii de la Romani cu Sultanulŭ lor în cotro s'aŭ trasŭ? etc. Cine este păzitorŭ în Iași, din Români aŭ din Turci? Vodă unde a eșitŭ cu urdia sa? Ce scie din Valahia? La Movila Rabăei cine este? La Hotin ce se face?... Cu Nemții cum se aŭ?

«Tóte aceste Prea Milostiva monarhina voesce să le scie de la Prea osfinția Ta, cum și de la boierii ce voiesc Rosiei binele.»

Dă apoi corespondintele sciri despre situațiunea în care se află Rumianțov și cum el trămite informațiunile Mitropolitului la Impĕrătésa. Strilbiski a venit însuși la malul Nistruluĭ cu o escortă de Cazaci să astepte acolo rĕspunsul Mitropolitului.

«Prea osfințite părinte archipăstoriule al meŭ de binc-voitoriŭ,

«N'am lipsit eŭ smeritul și așternutul piciórelor preaosfinției tale a nu te înștiința cu cele trebuincióse înștiințări, asemenea și celor ce voesc binele patriĭ sale: graba dintâiŭ a oștilor aŭ fost, că era să calce Cazacii ce sunt mestecați cu Tătarii pe urma lor și Turcii în țara leșască ca să o robască și să o prade, dar viind mai înainte oștile Rosiei s'aŭ lăsat și eĭ a o robi, cu tot șartul lor, care dice că aŭ pace cu Leșii, că era gândul și gătirea lor de o dată să lovască prin Ucrania și peste Nistru, că așa se aședase, cum va îngheța Nistrul îndată să trĕacă, cărora gândul le-aŭ fost în zădar. Că oștile Rosiei s'aŭ aședat de la Cameniță până drept Ehurlucul și când va

veni vreme, de o dată pe tote părțile să intre în Moldova, la Tighina astă armii este, și până la Vozia, care și aceștie tot o dată vor să intre, așijdere și ceĭ dipe mare, cum și ceĭ ce sunt în potriva astor locurĭ și a Țarigradului. Pentru aceea este întârdiere. Preaosfinția ta vorbește și te sfătuește cu boerii carĭ sunt întru una, și șĭ voesc binele sĕŭ și a țĕreĭ, îndémnă-ĭ cu să descósă peste tote locurile științele ce se mai nascu nou acmu în Moldova despre Țarigrad, de la Dunăre. Hanul unde este și încotro vra să margă? la Bălțĭ cine mai este și cu câtă somă? Tătariĭ de la Cobule cu Sultanul lor în cotro s'a tras? și mai în scurtă unde se string ceĭ mai mulțĭ? în Ieși cine este păzitor din boerĭ, aŭ din Turcĭ și cu câtă somă? Vodă unde aŭ eșit cu urdie sa? Vodă de țara muntenéscă se ande c'aŭ eșit cu urdie sa spre hotarul Moldoveĭ, la movila Rabâeĭ cine este la Hotin. ce se face, se string aŭ cum? cu Nemțiĭ cum se aŭ și ce vorbă se pórtă printre Turcĭ? tote acestea pré milostiva monarchina voesce ca să le știe, de la preosfinția ta, cum și de la boerii ce voesc Rusieĭ binele, și făcénd înștiințare adevĕrată să o trimeteți cu acest om ală meŭ ce l'amă trimesă cu aceste cereri. Voescŭ ca să știți și aceasta, că cărțile ce vină la Gheneralul Baronă îndată le trimite la Rumîanțovulă, și Rumîanțovulă și mai în grabă cu curierii le trimite către împărăteasa, de o înștiințează și de acolo vine orĭ ce poruncă ar fi. Gheneralulă acesta este mai mare peste tótă armie Ucraineĭ și toți Gheneralii îlă ascultă pre elă, iară peste dînsulă este mai mare Graful Rumîanțovul. iară peste Rumîanțovulă este împărăteasa, și întru ceastă armie a Ucrăineĭ ea este Polcovniță. iară de veĭ avé ceva a scrie, care s'ară părè că nu-ĭ cu cale a scrie către obrazile aceste marĭ, scrieți pe largŭ la mine, căcĭ și acele prină mijlocirea mea le tocmăscu și să trimătă și acele la Peterburh. veți și și acésta că pe mine m'aŭ orĕnduit de amă venit la malul Nestruluĭ cu câți-va Cazacĭ pentru slujba mea, și acumŭ aștéptă rĕspunsulă di pe aceste cărțĭ, și cu aceste rĕmâiŭ ală tuturor de obște slugă credincióșă și mijlocitoriŭ binelui Moldoveĭ. **Protoiereĭ Mihailă Strilbițki.**

1788 Fevral 21

Din Braslavă tîrgușor.

Nurorii mele îĭ voescă tot binele și sănătate; eŭ sunt sănătos într'un locă cu feciorul meŭ Policar podporucică.»

No. II.

Baronul Elmpta, din tĕrgul polon Braslav, în 20 Februarie 1788 încă scrie Mitropolitului Moldav și-l întrebă direct: Ce se face în Moldova și de este óreși-care adăogire a ostireĭ? (Turcii, de sigur) Baronul comanda armata din Ucraina, dar stătea sub comanda *eu*

chef a luĭ Rumianțov. El recomandă Mitropolituluĭ pe Mihail Strilbițki și spune Mitropolituluĭ, ca să-ĭ rĕspundă prin ómeniĭ acestuia.

Прѣ .înaлтъ прешсф҃ințe Стѫпѫне. Милостиве архиѫстирюле.

Съ мѫ ерць, милостиве архиѫстирюле, кѫц фаkъ сѫпѫраре, ши ѣстѫпьлѫ кѣ рѣгѫминтѣ мѣ, цiѣ кѫ ан мѣлтѫ грижѫ пентрѣ тиkѫлесьлъ нородь ал Молдовей, иниждерѣ ши а нострѫ чѣ .înтрѣ тотъ милостива монархиа кѣ фачери де кине .înгрiжѫ ле воеще афи, ши ан слокозн пре ей де нѫkѫлиріе крѫжмминилор че дѣ кенитъ песте крецини; пентрѣ каре некое не есте ка сѫ цинь че сѫ фаче .î молдова, ши де есте ѣбрешь каре аджторерѣ ѣрмрiи? Сѣ нимѣрѣа латъл кѣ мѫ .înкреднiцезь атѫта кѫтъ прешф҃нiцiи тале милостивѣлъ меѣ стѫпѫне, ши пентрѣ ачѣа мѫ рог сѫ мѫ .înдаторецци кѣ ачастѫ .îniнiцiарѣ. ши .îniнiцiариле чемь кеи тримите, сѫ .înтрекь ши пре чей че сѫнть .înтрѣ ѡ ѕнирѣ кѣ нрѣс: кашi ей сѫмй трѫматъ .înтрачастѫ парте, прiнь оменiи че кор фи орындѫниць де пѫринтеле Миханль Протопопьль Стрѣлѣцкiи, ши кѫ нѫджждѫниць кѫ ѡ фачерѣ де кине ка ачаста деспре парте коастрѫ, нѣ кецi рѫлiне фѫрде .înдаторитѫ мѣлцѫмире. ши .înкредниццаре сѫ акецi, кѫ ей кѣ амѣ чѣ кѫзѫтъ ши кѣ чѣ .înлтъ сокотѣлѫ, кѣ чинсте амѫ а претрече.

Пль прешсф҃нiцiи тале мѫрирѣ милостивѣлѫи архиѫстирю.

Пре плекатъ слѫгѫ.

Каронь Сѫмита.

20 Февраль 1788.

.înлешаска тѫргѫшор краславѫ.

личе сѫ портѫ корка, кѫ .î ешь ар фи чюмѫ, мѫ рѫгь ши пентрѣ ачаста сѫмѫ .îniнiцезь.

No. 12.

Intărdierea armatei rusesci de a intra in Moldova, după ce mulți boieri și chiar prelații bisericeĭ se compromiseseră în fața Turcieĭ, prin relațiunile lor cu Muscalii, îndémnă pre aceștia să adreseze către Impĕrăția Rusieĭ un apel rugând-o să grăbéscă a intra oștirile, să-ĭ apere de Turcĭ.

Dăm, sub No. 12, acest act, al căruia original va fi de sigur în arhiva din Petersburg și care, prin o norocită întêmplare a rĕmas în copie în țĕră.

Prea înălțate general Feldmarșal, al nostru prea iubitoriŭ și de bine făcător Domn.

«Tocma în vremea când eram înviforați de fortunile celor mai cumplite spaime și fricĭ pentru apropierea Turcilor și a Tătarilor ce într'acele ḑile ni s'aŭ vestitŭ, aŭ rĕsăritŭ ca o dulce raḑă de lumină în mijlocŭlŭ nostru luminată cartea Înălțimeĭ Tale, dintru care bine vestindu-ni-se pentru apropierea izbăvireĭ noastre, ḑicem a prea slăvitelor întru biruințe arme a Prea puternicelĕ **Impĕrătești mărirĭ**, cu toțiĭ ni-am cuprinsŭ de o mare și nespusă bucurie și înălțând cătră Ceriu mânele noastre, cu ochiĭ vĕrsând lacrimĭ am dat mulțămitoare laude milostivuluĭ D-ḑeŭ, pe carele din adîncul inimilor îl rugăm ca să înalță slava vóstră în necontenite biruințĭ asupra vrăjmașilor.

«S'aŭ înțeles de cătră noĭ prĕ deplin și cu tótă supusa plecăciune și cĕle ce Înălțimea ta prin a sa luminată carte bine voiescĭ a ne porunci, și cu toțĭ din totŭ sufletul încredințăm prĕ Înălțimea ta că suntem și vom fi cu toată osirdia credincioșĭ supușĭ la toate cele după putință slujbe cătră armia Impĕrătescĭĭ mărirĭ, cum și ispravnicilor și căpitanilor de pre la ținuturile din partea Nistrului, după luminata porunca Înălțimeĭ tale li se vor da de la noĭ trebuinciósele porunci, ca să aibă gata oamenĭ cu sciința drumurilor să fie călăuzi împărătescilor armiĭ, spre părțile unde vor fi rĕnduite a mĕrge. Așișderea și pentru vite și alte ce vor fi de trebuință pentru hrana oștilorŭ se va face toată cea după putință purtare de grijă, însă prea suntem îngrijați gătind aceste mai nainte de trecerea armieĭ, nu cumva hanul tătăresc, după ce se va înscința, să trimită Tătarĭ să le ia.

«Decĭ iarăși îndrasnim la acea părintéscă bunătate și iubire de oamenĭ a În. Tale cu toată plecăciunea și durerea ne rugăm: fiĭ milostiv asupra acesteĭ ticăloase patriĭ, ca să se isbăvească pre cât s'a putĕ mai cu grabă de cumplirea primejdiilor ce o încunjură despre năvălirea Agarineanilor ce acum s'aŭ apropiat, căcĭ sciut să fie Înălț. tale, că într'aceste ḑile Hanul Tătăresc cu Tătariĭ sĕĭ și

cu un Pașă cu câtă-va sumă de Turcĭ făcênd podurĭ peste apa Prutuluĭ la țin. Fălciuluĭ, din jos de târgul Huși, îmblă prin olaturile acele trecênd și întorcêndu-se și suntem coprinșĭ de mare fricĭ ca nu cum-va adăogêndu-se sumă maĭ multă, să îndrăznească a se sui și maĭ în sus și să facă stricăciune și perdare în norod. Drept aceea, iarășĭ căděnd înaintea Înălțimeĭ tale și vêrsând lacrimĭ, cu toată supusa plecaciune ne rugăm, ca să se facă toată grăbirea ce va fi prin putință cu trecerea și venirea împărățeștilor armiĭ în pămîntul nostru, ca să ne isbăvească cu un ceas maĭ nainte de valurile primejdiilor, după înaltele făgăduințĭ a *Împărățeștei mărirĭ*, care prin luminat manifest ni se adeverează, căcĭ de nu va grăbi acest dorit ajutor ca să liniștească starea acesteĭ învăluite țĕrĭ, apoĭ între alte ticăloșiĭ ce pot să urmeze, neputênd locuitoriĭ să-șĭ caute de prășila popușoilor și de semănat malaiul, — care acum este vremea acestora, — trebue să se întâmple și o mare lipsă de pâne, din care să se primejduiască locuitoriĭ a peri de foame în vremea viitoare.»

No. 13.

Rușiĭ întârdiéză de a intra în campanie. Austriacĭĭ însĕ intră în Moldova, bat cete de Turcĭ într'o întêlnire la Larga 3 ore maĭ susŭ de Iași, apoĭ în 8 Aprilie, Sâmbătă, intră în Iași un corp de 6—7000 ómenĭ óste austriacă, fugăresc de aci ce Turcĭ maĭ eraŭ și prindŭ pre Domnitorul Alexandru Ipsilante, pe care-l țin sub pază.

Austriacĭĭ însĕ vestesc boerilor, că nu potŭ să rĕmână în Iași, decĭ «de va fi una ca acésta, cunoscutŭ și sciutŭ este, că îndată Turcĭĭ și Tătarĭĭ ce sunt în părțile de jos ale țĕreĭ negreșit trebue să ne ia în picióre și să pue sabie și foc orĭ pe unde vor ajunge.» Așia ḑic boieriĭ în actul ce dăm sub No. 3, un apel noŭ către generalul *en chef* al oștirilor Rusescĭ, cu rugăminte ca să grăbéscă a intra în țĕră să ĭ scape de Turcĭ.

Prea luminate gheneral anșef (аншефъ) al Nostru întru tot nădăjduit mare făcător de bine.

«Ne mai remânându-ne altă nădejde ca să scăpăm de primejdia ceĭ de istov perderĭ, iată și acum, prin acest înadins trimis al nostru, năzuim iarăși la înaltă Milostivirea a eĭ **Imperateștĭ mărirĭ** și prin aceasta către înălțimea ta smerită scrisóre, cu multă plecațiune și cu ferbințĭ lacrimĭ, căděnd cu toți de obște, parte bisericéscă și politicéscă, punem de față starea nóstră ce vrednică de plângere, și cele umilite rugăciunile Noastre, ca să se milostivească spre noĭ Impărătéasca mărire, și prin ale sale împĕrătéștĭ arme de subt comanda înălțimeĭ tale, cum și prin a înălțimeĭ tale mijlocie și iubire de oamenĭ, să ne izbăvim de groznica primejdie a pierdăreĭ, de care suntem îngroziți. Căcĭ știut să fie Înălțimeĭ Tale, că după biruința ce s'ați mai făcut în trecutele zile asupra Turcilor de către Kesariceștile oștĭ, la locul ce se numesce Larga, treĭ ceasurĭ (ґ) mai sus de Eși, erĭ sâmbătă, April 8, ați venit aicĭ în Iași un corpos de vro șasă șapte miĭ oaste Kesaricească, și fugând Turcii în gios cât mai era, ați prins Kesariceștiĭ pe Domnul de aice *Alexandru Ipsilant* și-l țin în pază. Iar astă dĭ ni s'ați dat respuns de la Polcovnicul Comandir, cum că nu are poruncă să stĕ aicea, ci iarăși fără zabavă iaste să se întoarcă înapoĭ cu corposul săŭ și cu Domnul robit. Deci de va fi una ca aceasta, cunoscut și știut iaste, că îndată Turciĭ și Tătariĭ ce sunt în părțile de jos a țăreĭ, negreșit trebue să ne iee în picioare și să pue sabie și foc orĭ pe unde vor ajunge. Ne rugăm dar iarăși din adâncul inimeĭ, vĕrsând lacrimĭ cu jalnică plângere milostiviți-vĕ asupra a atâta norod creștinesc și izvăviți-ne cum mai îngrabă de obștéasca perdare ce ne stĕ asupră. Trimisul nostru carele va închina Înălțimeĭ tale această smerită din partea nóstră scrisóre, are știința din destul, ca să arate Înălțimeĭ tale, prin cuvênt, grija și teamerea nóstră, cum și starea lucrurilor din părțile acestea.

Noĭ așteptăm cu însetată dorire, sosirea aicea cum mai îngrabă a *împĕrăteș'ilor* arme ca să ne isbăvéscă de frica robieĭ varvareștĭ a Agarineanilor. Nădăjduim să nu fie trecută cu vedérea cérerea și rugămintea nóstră celor de o credință supușĭ, și remânem, a Înălțimeĭ tale către Dumnedeŭ smeriții rugătorĭ.»

Leon, Mitropolit Moldoveĭ

Din Iași Moldoveĭ
1788. April 9.

Pré plecațĭ slugĭ

(NB. Nu este altă semnătură)

No. 14.

Îndurătorule Monarh, apĕrătorule al Pravoslavieĭ!

«Tótă suflarea noroduluĭ pravoslavnic şi maĭ cu prisosinţă eparhiile aceste, carĭ aŭ dobândit umbrirea apĕrăreĭ întru buna sa vieţuire, se sprijinesce întru întêmplătórele nevoĭ, şi primejduitórele momenturĭ din pragul pristoluluĭ vostru, neavênd unde aiure atîrna întru a sa mîntuire. Césul acesta al întêmplărilor acestor de acum ne face ca cu cele maĭ umilite glasurĭ să strigăm şi să cerem cu suspinătóre lăcrimare toţĭ, noĭ Moldoveniĭ, prin unite plecărĭ, îndurarea Ta, apĕrătoriule al nostru, *prin o sprijinire fără de mijlocire şi trecere de vreme a armelor Tale cele pravoslavnice*, ca prin pajora ocrotireĭ semnuluĭ Impĕrăteşteĭ vostre mărirĭ, să ferim o viaţă a nóstră, care se învălueşte în cugetările primejduireĭ şi să rĕmâe iar a ruga pre atot Puternicul împĕrat pentru proslăvirea puterilor vóstre. Iar credincioşiĭ pravoslavniciĭ Moldovenĭ ceĭ cu bună cugetare şi îndatorire vecinică, după starea cé de acum a Patrieĭ nóstre, după putere şi fiinţa micşurăreĭ, însuşind către gătirile celor trebuinciόse ceea ce se va puté, şi întru nevoĭ iarăşĭ nădăjduind la Indurarea Vóstră, vom jărtvi cugetărele nóstre cele fără mărgenire către aceste apĕrătorĭ puterĭ, ce le aşteptam către *o ocrotire grabnică* şi lingă înălţarea glasurilor celor rugătorĭ. Pentru acésta cu sfială cutezăm a adăogi: să fiĭ milostiv a primi o mângâere a sufletelor nóstre: trimeterea la piciórele praguluĭ Vostru a uneĭ Дипѹтациѡнѥ (sic), pré bune, şi credinciósă, cu nemărginirea mulţămirilor nóstre celor lăcrămătóre şi cu năzuire la limanul Pravoslavieĭ, de la care se va încredinţa şi pentru rîvna nóstră şi pentru întêmplătórele nevoĭ.

«A impĕrăteşteĭ, monarhiceştiĭ vóstre mărirĭ pre plecaţiĭ şi credincioşiĭ supuşĭ».

NB. Acéstă copie de pe o petiţiune trămisă de Mitropolit şi Divan, nu are dată. Oribilul sĕŭ stil ne permite totuşĭ să înţelegem că Divanul cerea voea Impĕrăteseĭ Rusieĭ să-ĭ trămită o deputaţiune şi că o ruga să grăbéscă a intra în activitate cu oştirile. Aşa dar actul este din ajunul invaḑiuneĭ muscăleştĭ.

No. 15.

Episcopulŭ Iacob de Huşĭ, fugitŭ prin pădurĭ cu alţĭ ómenĭ, de frica Turcilorŭ, scrie în 1788 Iunie 30, Mitropolituluĭ Sava şi îĭ descrie gréoa situaţiune din Iaşĭ şi lipsa de scirĭ în care se află. Se rógă să fie întreţinutŭ de cele ce se petrecŭ. Episcopulŭ Iacob ḑice că se vorbesce pe la Vasluiŭ de venirea la tronŭ a luĭ Manole Vodă (Roset) (No. 5).

Prea sfințite Stăpâne,

«Cu prea plecate mataniĭ închinându-mĕ sărut cinstit blagoslovitórea drépta preosfinției tale.

Prè cinstita carte a preosfinției tale, scrisă din Iunie 28, astădĭ Iunie 30 cu bucurie o am priimit și forte m'am bucurat că te aflĭ preosfinția ta sănătos și în liniște, mergénd bine până la mŏnăstirea Slatina. Noĭ cu blagoslovenia preosfinției tale până acum ne aflăm ședetorĭ tot aicé în fundul Bretileĭ, însă alțiĭ din boiarĭ nimenĭ nu sunt aicé, că s-aŭ împrăștiat cu toțiĭ care pe unde aŭ putut. Înștiințărĭ de aicé: pân acumŭ numaĭ un pașa și cu Calga-Sultan dimpreună cu pah. Mihalache Manu sĕ află intrațĭ în leși. Iar Hanu până acum se află tot peste Prut. Turciĭ din leși dic unĭĭ că se slobod în sus pân-aprópe de Șipote și într'acoace spre noĭ încă s'aŭ slobodit pân pe la Kelișóia, luând și vre-o câte va cărdurĭ de vacĭ de pe unde aŭ putut găsi și le-aŭ dus la leși. Iată trimiseĭ preosfinției tale surét de pe cartea ce-mĭ scrie pah. Mihalache Manu, pe care i-am făcut și rĕspuns mulțămindu-ĭ de acéstă carte cu mângâiere și cum că cu adevĕrat eŭ mĕ aflu bejănărit în partea Cârligătureĭ cu câțĭ-va ticăloși de ómenĭ ce am putut scăpa, aflându-mĕ acum fugit prin pădurĭ, fiind împreună cu tot norodul îngroziț și la mare lipsă în cât aŭ început unĭĭ să móră de fome și nu pot eși de prin pădurĭ, că pe de o parte se slobod Turciĭ din laș și apucă vitele norodului câte pot găsi și le duc la leși; pe de altă parte ne desbracă și ne jăcuesc mulțimea tâlharilor și al ómenilor celor rĕĭ ce se află în tote părțile, aflându-ne în cea maĭ amară și ticălósă stare. Și că scoposul meŭ este ca să mĕ trag spre Iluș și că am trimes și eŭ surețurĭ de bucurie și de mângâiere de pe acea carte a dumisale, pre la pădurĭ pe unde se vor putea găsi norodul bejănărit și acum de două dile de când am trimis pe un fecior al meŭ cu rĕspuns la pah. Mihalache Manu și încă până acum n'aŭ maĭ venit, ce a fi pricina nu pot să știŭ. Mi-aŭ maĭ venit o înștiințare de la D-luĭ stolnicul Arghirache Cuza, de peste codru, că ierĭ Joĭ Iunie 29, i-aŭ venit un rĕspuns de la un logofĕt vechilul dumisale ce-l are la Vasluiŭ, cum că ar fi trecut vătaful de călărași pe acolo în caĭ de olac îna intea Mărieĭ Sale luĭ Manole Vodă, care aŭ fost și dicénd că póte să-l și întélnescă or pe la Bârlad saŭ pe la Tecuciŭ și de a fi adevĕrat nu știŭ. Din sus nicĭ de la o parte nicĭ un fel de înștiințărĭ nu avem nimica, pentru care mĕ rog preosfinției tale pentru ceva înștiințărĭ de bucurie, ca dór ne vom maĭ mângâia și noĭ pe aicé în câtă vreme vom maĭ puté sta loculuĭ pe aicé. Osebit să fie poronca preosfinției tale către feciorii de la Sineștĭ, ca când oiŭ ave a înștința pe preosfinția ta să nu pricinuiască a veni la preosfinția ta, căcĭ și

alaltă ĭerĭ ĭ-am chemat pre toţĭ aicé şi nicĭ unul nu s'aŭ priimit să margă la preosfinţia ta cu acéstă înştiinţare ce trimiseiŭ acum. Şi cu acésta rĕmâiŭ fiind
A preosfinţiei tale pré plecată slugă 88 Iunie 30
Iacob, Episcopul Huşuluĭ»

Intr'un colţ al paginei a 3 ca *P.S.* se maĭ adaugĕ:

«Dumnealuĭ pah. Mihalache Manu ḑice că se află şedĕtor în casele Dumisale Vist. Mateĭ Canta, puindu-şĭ caĭĭ la ceair în grădina cea cu florĭ. Ḑice uniĭ că de când aŭ mers rĕspunsul de la noĭ la pah. Mihalache s'aŭ pus străji turceştĭ tarĭ prin prejurul leşuluĭ să nu sĕ maĭ slobodă Turcĭ pe afară ca să facă rĕŭ şi nu ştim de va fi adevĕrat aşa.»

Acéstă scrisóre era închisă dupĕ cum se închideaŭ scrisorile fără plic şi sigilată cu céră roşă cu pecetea episcopuluĭ, avênd de a drépta şi stânga mitreĭ literile: ш ѳѳ.

Formatul sigiluluĭ ceva maĭ mare ca o monedă de 50 de baniĭ. Ca suporţĭ scutuluĭ: crucea şi cârja. Mobilierul scutuluĭ nu se póte vedé bine.

No. 16.

Manole Vodă scrie Mitropolituluĭ şi boiarilor să se întórcă în ţĕră, în Iaşĭ. Mitropolitul rĕspunde, cu scrisórea sa (fără dată), arĕtând témа boerilor de a veni în ţĕră, ca să nu caḑă în vr'o cursă a Turcilorŭ să-'şĭ pérḑă viaţa, dar că vor reveni, însă *«să aremŭ de la Măria Ta milostivă sfătuire.»*

Prea Înălţate şi milostive Dómne,

«Atât din cele maĭ dinainte luminat cărţile înălţimiĭ tale cât şi din acésta ce ni s'a trimes acum într'acéste ḑile, prea deplin am înţeles folositórele îndemnărĭ ce ne facĭ Înălţimea ta prin părinteştĭ şi stăpâneştĭ sfaturĭ, pentru să ne întórcem la locurile nóstre ca să stăm împreună a cânta nizamul ţĕrĭĭ, spre a se aduce la cea d'ântêiŭ bine norocită stare, dupĕ cum iaste cel singur scopos şi buna-voinţă a prea puternicului nostru Impĕrat şi a celor de mulţĭ anĭ stăpânĭ; noĭ prea Înălţate, precum am maĭ înştiinţat Înălţimiĭ tale, îndestul cunóstem că la acéstă hotărire a dreptеĭ socotelĭ, nu numaĭ folosul şi buna stare atât a nóstră cât şi a ţĕreĭ ne îndémnă a urma, ce şi acea mare datorie a supunereĭ nóstre pentru acele marĭ milostivirĭ care moşiĭ şi părinţiĭ noştri cum şi noĭ am avut şi avem de la prea înălţatul Devlet, nu maĭ puţin ne-

leagă. Dar fiind că noĭ suntem opriţĭ aicea prin chipurile ce am arĕtat, n'am lipsit cu tóte acestea pe sub cumpĕt a face datoria nóstră pre cât ne aŭ fost în putinţă, sfătuind şi îndemnând atât pe boerii de a doua stare cât şi pre mazilĭ i locuitoriĭ ce-aŭ fost bejănariţĭ în părţile accaste, din cariĭ mulţĭ prin îndemnul nostru şi prin arĕtarea celor din partea Înălţimeĭ tale milostive făgăduinţe s'aŭ întors pe la locurile lor până acum, şi socotim că şi ceia-laltĭ ce aŭ mai rĕmas se vor întórce fără zăbavă, iar acum eŭ împreună cu episcopul ce se află lângă mine, după ce am luat acéstă de pe urmă carte luminată a Înălţimeĭ tale, îndată am scris către D-lor boieriĭ ce se află împrăştieţĭ pe la deosebite locurĭ, ca să vie să ne adunăm la locul ce s'a socoti şi sfătuindu-ne să ne luăm cuviinciósele măsurĭ, să punem în lucrare tótă silinţa pentru să găsim chip şi cale să putem scĭpa, ca să năzuim la mila şi acoperământul Înălţimeĭ tale. Măcar că câtă jale şi durere de inimă simţim oprirea nóstră aicea, cu atât de multă grózĕ şi fricĕ suntem coprinşĭ, ca nu cum-va întorcêndu-ne, să ne primejduim a cădea în urgia prea înălţaţilor stăpânĭ, de vor socoti că depărtarea nóstră s'aŭ făcut cu chip de hainlâc şi nu de nevoe. Cu tóte acestea închidêndu ochiĭ şi încredinţându-ne la marea milostivirea şi bunătatea cea creştinéscă a Înălţimeĭ tale, tot chipul de silinţă vom pune, precum ţicem, ca să scăpăm şi să ne întorcem, avênd după D-ţeŭ întărite nădejdele nóstre la acel ighemonesc curat sinidisis a Înălţimiĭ tale, la care spânzurăm şi viaţa şi averea nóstră. Şi puind pe acelaş înalt Dumneţeŭ martur făgăduinţelor ce am luat de la Înălţimea ta şi judecător apĕrariĭ şi acoperământuluĭ ce nădăjduim de la mila Înălţimiĭ tale. Decĭ dar acum maĭ nainte prin acéstă smerită scrisóre năzuind către înălţimea ta, cu multe lacremĭ ne rugăm: Fiĭ milostiv asupra nóstră şi asupra acestiĭ ticălósă patriĭ şi cu chipul ce D-ţeŭ va ajuta Înălţimeĭ tale, apĕră-ne de primejdiele ce ne îngrozesc, ca de se va fi cunoscênd asupra nóstră vre-o socotélă primejduitóre, să avem de la înălţimea ta milostivă sfătuire (or cu ce chip se va socoti), ca să nu intrăm de voia nóstră în primejdiile de care ne temem. Pentru care rugându-ne iarăşĭ, rĕmânem aşteptând cel de pe urmă rĕspuns stăpânesc al Înălţimeĭ tale».

August 5, fără nicĭ o semnătură, dar este copie scrisă tocmaĭ din acéstă epocă şi de bună sémă din partea Mitropolituluĭ solicitat de Manole Ruset, să se întórcă la Iaşĭ.

No. 17.

Manole Vodă a scrisŭ (vĕdurămŭ maĭ susŭ) boiarilorŭ pribegiţĭ să revină în ţĕră. Cum Muscaliĭ nu se decideaŭ a intra în ţĕră şi iarna era pe aprópe, când nicĭ atât nu puteaŭ veni, boieriĭ cu Mitropolitulŭ vorŭ să aibă aerŭ de a se întórce în Iaşĭ, la domnia

luĭ Manole Vodă, ca să crédă Turciĭ, că nu suntŭ hainĭ şi să cruţe ţéra până când muscaliĭ se vorŭ decide de a intra în primăvéră.

«Prin'tr'acéstă scrisóre a nóstră, nu lipsim a cerceta de bună sănătatea D-v., pe care Dumneḑeŭ să o dăruéscă d tre de a pururea, înscinţând pre d-tre şi pentru noĭ că ne aflăm sănătoşĭ, dar cu óre care parapon, mirându-ne de o mare tăcere ce vedem din partea d-tre, care tot felul de *ipopsie* ne pricinueşte. Căcĭ nu numaĭ cea din dragoste şi din legătura patriotismuluĭ îndemnare a ne da şi noua óreş care idee (ιδέα) de curgerea lucrurilor vedem că cu tot aŭ conţenit, dar şi la cele ce noĭ scriem câte odată d-tre, nu luăm (ασωμ) respuns. Şi paraponul nostru nu póte fi de alt, de cât că vedem că vrémea trĕce fără nicĭ un rod din cele ce aşteptam să câştigăm. Ne vedem şi pe noĭ şi tótă ţéra, că nu suntem nicĭ într'o stare şi nicĭ putem chibzui de ne-aŭ maĭ rĕmas nădeje de vreo adăpostire. Şi fiindcă d-tre orĭ din audirĭ prieteneştĭ, orĭ din judecata celor vĕḑute mişcărĭ socotiţi că puteţĭ a avé trebuinciósa ştiinţă asupra acestor aporiĭ, noĭ necontenit am aşteptat ca să fim împărtăşiţĭ cu vreo înştiinţare din partea d-tră. Cu tóte aceste iată că după cele din trecutele cărţĭ a mărieĭ sale luĭ Vodă, care sunt vĕḑute şi ştinte de d-tră, trimetem la d-tre şi pe acésta ce aŭ venit acu ca s'o vedeţĭ. Înţelepciunea d-tre îndestul va înţelege şi cu adîncime va judeca ceale scrisă, întinḑând cugetul şi cătră cĕle viitóre nestiute întêmplărĭ, saŭ maĭ ales, cătră cele ce şi lucrurile ceste de faţă fac săs'prepue. Arhondes, noĭ cu toţiĭ ca uniĭ ce suntem socotiţĭ de pricinuitorĭ şi a fericiteĭ stărĭ şi a tristelor întêmplărĭ a norodului, a căruia sórta ni-aŭ pus a fi ceĭ întâiŭ, şi pentru carele ne aŭ îndatorit a avé tótă privighérea cum că suntem legaţĭ cu o neapĕrată datorie şi multă purtare de grije, nicĭ într'un chip nu putem a ne lepăda. Decĭ dar, într'acéstă dată nu lipsim a înştiinţa pe d-tră, că după întârzierea ce se veade că s'aŭ făcut până acum, iaste de prepus, că de se va face şi vr'o poprire de acu înainte, negătirea cĕlor trebuinciósă de ernat, va fi pricina de a nu erna ostile ruseştĭ în pământul Moldoveĭ şi nestând acelé, iaste cunoscut că nicĭ aceste *Kesariceştĭ* nu vor puté sta, şi va remâne ţara deşchisă şi lăsată iarăşĭ pe mânele Turcilor.

Ci dar, ca să nu pătimască ticăloşia cea maĭ deapoĭ, am socotit noĭ. aceştĭ care ne aflăm în partea aceasta, că de vom puté găsi, să trimetem treĭ patru din boerĭĭ ce se vor priimi ca să mérgă la Eşĭ, ca să s'audă că aŭ mers din boieriĭ. Dar la acésta cerem şi sfatul d-tre de găsiţĭ cu cale ca să se facă acéstă *profilacsis*, saŭ şi din boerĭĭ ce se află în partea aceea pe vre uniĭ ceĭ veţĭ socoti d-tre, putênd a-ĭ îndupleca să-ĭ trimiteţĭ ca să s'întovărăşască cu ceĭ ce noĭ nădăjduim să putem găsi spre împlinirea acesteĭ socotelĭ. Pentru care poftim ca fai'de zăbavă să avem respuns împreună şi cu niscaĭ înştiinţărĭ ce

vor fi. De veţĭ socoti d-tre veţĭ arĕta şi Inaltuluĭ graf cartea această domnéscă cerénd şi a inalţimeĭ sale parintească sfătuire».

No. 18.

Unŭ altŭ documentŭ, din Septembrie 15, de la Roman, (fără anŭ) e o scrisóre a generaluluĭ Feldmareşaluluĭ Spleni «către *Cinst. d-lorŭ Boieriĭ Divanuluĭ*» din Iaşĭ. Scrie Divanuluĭ să nu se maĭ amestece in judeţele de dincolo de Siret ocupate de óstea austriacă.

«*Gheneral Feldmarşal Baron Spleni cătră cinst. D-lor Boeriĭ Divanuluĭ.*

Cu mirarea mé am vĕḑut astăḑĭ o carte a d lor boerilor Divanuluĭ depreună cu un zapciŭ ce este rĕnduit să vie aice la Roman şi la Bacăŭ să zapciiască pe ispravnicĭ, pentru implinirea zehereale̦ĭ şi a fĕnuluĭ ce s'aŭ orinduit aceste ţinuturĭ, spre trebuinţa oştilor impĕrătescĭ rusescĭ, poruncind Divanul, cu un chip de uĭtare că ar fi in părţile aceste oştile imper. Kes. mărirĭ, la care osti nu puţin ajutor trebue să dée acéstă ţĕră şi maĭ ales la fĕn, care de aiurea nu se póte aduce, cum şi la cară spre caratul zahereale̦ĭ şi altor trebuinciόse oştilor; Pentru aceasta dar, pe zapciul ce s'aŭ trimis de la Divan asupra acestuĭ ţinut l'am trimis inapoĭ, căcĭ insuşĭ Divanul trebue să socotéscă că ţinut. acestea pe unde se află acum oştile Impĕr. Kes. Mărirĭ cum şi ţinuturile din sus, de unde necontenit se cară zaherea pentru trebuinţa oştilor şi maĭ ales acmu nădăjduind că far zabavă se va pogori şi luminatul Prinţip in părţile aceste, trebue ţinuturile: Herţa, Dorohoĭ, Botoşanĭ, Harlaŭ, Suceava, Niamţ, Roman şi Bacaŭ, cu alte rinduelĭ de cătră Divan să nu se supere, şi de s'aŭ şi trimis nescaĭ zapciĭ de către Divan intr'acele ţinuturĭ, nădăjduesc că îndată iĭ va chema inapoĭ. Iar Divanul când nu va conteni şi tot va cere rinduele de la ţinuturile aceste arĕtate (din carĭ noĭ nu vom conteni a lua cele trebuinciόse pentru oştile nóstre), nu numaĭ că ţinuturile nu vor puté să respundă la douĕ părţĭ, ce pentru cea desevĕrşit stricăciunea lor, care trebue să li se intâmple, Divanul insuşĭ va fi pricină.—Eŭ nădăjduesc, că inşiĭ D-lor boiariĭ Divanuluĭ, asupra acesteĭ gingaşe madea să facă obstesc şi patrioticesc sfat şi să pue la cale, ca să nu se dé zăticnire ostilor la trebuinţele ce sunt şi mie să-mĭ dé in grab respuns la ce cale s'aŭ pus acéstă pricină, ca să pot lua păsurile méle. Căcĭ la ţinuturile unde sunt oştile impĕr. ruseşti şi care de acum cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ se vor lua subt stăpinire, intru nimica de cătră noĭ nu se supĕră, după cum asupra duşmanuluĭ prietenesce unindu-ne batem rĕsboiŭ, a-emenea şi pentru cele trebuinciόse amĕnduror oştilor trebue ţĕra să ne dée

căduț ajutor. Asemenea s'aŭ trimes înapoĭ pe zapciul ce era rânduit la ținut. Sucevel și Niamțul, căcĭ la aceste ținuturĭ acum s'aŭ trimes esecuțiĭ de către mine, să aducă 700 care pentru trebuința ridicăreĭ corposuluĭ meŭ de aice. —Roman—Sept. 15.»

No. 19.

De la D-lŭ Senatorŭ Blancfort am dobânditŭ unŭ altŭ actŭ, de la «*k. k. administrația a Romanuluĭ*», prin care Răducanul Rosel este rînduitŭ ispravnicŭ la ținutulŭ Niamțuluĭ, împreună cu cinstitŭ și credinciosŭ D-luĭ Toderașco Balș biv vel Vornic. Actulŭ e din 1789 Iunie 15 (4). Semnatŭ de B. Metzburg.

Porunca administrațiuneĭ din Roman, către mazilĭ, ruptașĭ, slujitorĭ, vornicĭ și locuitoriĭ din regiunea Moldoveĭ ocupată de oștirele Austriace, din 1789, Iunie 15.

«*De la Kesaro-Krăiasca administrație a Romanuluĭ.*

«Socotinduse de către administrație, s'aŭ rînduit pre cinstit d-luĭ Răducanu Rosel ispravnic la ținutul Niamțuluĭ împreună cu cinst și credincios d-luĭ Toderașco Balș biv vel Vorn. căruia i s'aŭ dat deplină învĕțătură ca să cumpănéscă starea tuturor și să arĕtuiască (аρхтвисκх) pe toțĭ locuitoriĭ cu buna orânduială și dreptate, neasuprind pe nimenĭ întru nimica preste dreptate. Să scrie dar și *vŏao* (*sic*) mazililor, ruptașilor, slujitorilor, vornicilor, lŏcuitorilor de prin sate și tuturor altor ședĕtorĭ din ținutul Niamțuluĭ, să daț tótă ascultarea și supunere ce se cade ca unuĭ dregătoriu și ispravnic ce este orânduit, ca să potă implini cu lesnire poruncile impĕrățeștĭ și slujbele trebuincióse a oștilor și a țĕreĭ întocmaĭ precum îĭ (ѣĭ) se trimete poruncă. Căcĭ pe cel ces (чес) va arĕta nesupus și împotrivitor are desevĕrșită puteri ca să-i pedepsească.

Iar de va fi mazil saŭ de altă stare, s-ăl trimată aice cu vina luĭ în scris, ca să li să facă căduta certare spre pilda și altora.

Orașul Romanuluĭ. 1789, Iunie 15.

Semnat: *B. Metzbourg*

L. Sigil. Cĕră roșă, Vulturul bicepț.

No. 20.

Cu tóte frumósele promisiunĭ ale manifestuluĭ, oștile rusescĭ intrate, curĕnd, prin purtarea lor, provócă nemulțămirĭ Mitropoli-

tulŭ intervine la șefii oștireĭ din județulŭ Niamțuluĭ, să împedece oștirea de a maltrata până și pe preoțĭ.

Eată acestŭ actŭ, ce am descoperitŭ eŭ la 1886 în Archiva Mitropolieĭ împreună cu tóte cele-l'alte acte, unele publicate apoĭ în 1888 de d-lŭ Erbiceanu în Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ.»

«*Din partea Prea osvințitului Mitropolitŭ al Moldorieĭ să se facă două cărți asemenea precumŭ s'aŭ scrisŭ maĭ giosŭ, însă ruseşte, una către Grafulŭ Simionŭ Romanovicĭ Voronțovŭ și alta către Ion Ignatovicĭ Polivanov Polcornic de la Chiorski Kerasirskiĭ Polc.* Buna vestire ce am luat pentru ipolipsis a numeluĭ D-tale și pentru vrednicia ce aĭ însoțită cu liniștea blândețelorŭ, care către toțĭ de obște arată dragoste și bună priință, ne-aŭ îndemnat a cerceta pe d-ta: printr'acéstă părintéscă a nóstră scrisóre, rugându-țĭ de la milostivul D-deŭ, sporire întru câștigările cinstiĭ, înmulțirea anilor și a bune norocirĭ, cu împlinirea celor dorite și folositóre cererĭ: Iar de la smerenia nóstră molitfă și archierésca blagoslovenie țĭ trimitem. Către acésta, luând îndrăsneală dăm supărare d-t. înștiințându-te, pentru preoțiĭ și diaconiĭ ce se află lŏcuitorĭ la ținutul Niamțuluĭ unde și comanda d-tale este așeḑată la ernatec în anul acesta, care Preoțiĭ și Diaconĭ, precum ne-am înștiințat, sufĕr óre-care supĕrărĭ și sîlniciĭ de către uniĭ din oșteni, șeḑênd prin casele lor la cuartirurĭ și purtându-ĭ și la podvódĭ cu carele, neavêndu-ĭ nicĭ la o deosebire din ceĭ de obște proștĭ lŏcuitorĭ. Celor maĭ mulțĭ li-aŭ luat fênul ce avea pentru hrana dobitócelor lor. Pe uniĭ-ĭ necinstesc cu ocărĭ și sudălmĭ. Accastea nu socotim că vor fi cu știrea saŭ cu voința d-tale, căcĭ nicĭ preoțiĭ cu prostia lor naŭ îndrăsnit ca să vie să arate Dum. nevoile ce pătimesc, la care nădăjduim că negreșit și-ar fi aflat mângăerea și apĕrarea lor. Fiind noĭ încredințațĭ, că la înțelepciunea d-tale îndestul va fi cunoscut și știut, că partea bisericéscă la fieşte care loc și neam, iaste osebită cu cinstea sa din norodul cel de obște. Cum și aicea în țara acésta, de când prin Dumnezeeasca Miloserdie, aŭ sosit armia *împărățeștĕĭ mărirĭ*, Măria Sa Prea luminatul Feldmarșal prin ordenile ce aŭ dat aŭ arĕtat milostivire și apĕrare către partea bisericéscă, și atâta

aicea la Iași, cât și pe la alte ținuturĭ afară, Preoții și Diaconiĭ petrec fără de nicĭ o supĕrare și casele lor sunt slobode de cuartirurĭ oștenești. Pentru acésta, poftim pe Dum. fiiule, că și în partea acea să daĭ căḑuta poruncă oștenilor să contenească acest fel de supĕrărĭ de asupra Preoților, ca să-și pótă căuta cu cuviinciósa liniște de slujba rînduelei lor. Carĭ pentru facerea de bine și odihna ce vor cunóște, vor rĕmânea pururea îndatoraț a ruga pre milostivul D-ḑeŭ pentru buna norocire și îndelungirea viețiĭ D-t.»

No. 21.

Posedămŭ treĭ arzmagzare trămise la Pórtă pe timpulŭ acésta, între 1769—1800. Originalele fiindŭ la Constantinopole espedite, nouĕ nĭ-a căḑutŭ la mână numaĭ copiĭ după ele, unele chiar bruliónele cu corecturĭ, pe care nu aŭ apucatŭ a se pune nicĭ data. Le dămŭ dară, care cum le avemŭ, fără a le precisa anul trămitereĭ, anŭ care se póte pune de altmintrelea, de cercetătorĭ, cu órecare aproximațiune.

Arză cătră Pórtă

«Noĭ pre plecațiĭ robiĭ pré puterniciĭ împĕrățiĭ: Mitropolit, Episcopiĭ, arhimandriții, egumeniĭ, Preoțiĭ, boieriĭ, boerănașiĭ, capitaniĭ, Bulubașiĭ și tot norodul memleketuluĭ Moldoveĭ, supușĭ raele a pré puterniciĭ împĕrățiĭ, cu tótă smerenia, credința și plecățiunea închinând acest plecat adevĕrat magzar, înscințăm la înaltul Prag a împĕrăteștеĭ mărirĭ (a caruia putére să fie necurmată cu mărire și slavă în vécĭ), că noĭ carĭĭ din început din stremoșiĭ noștri suntem credincioșĭ și supușĭ robĭ aĭ Prea puterniciĭ împĕrățiĭ și necontenit am câștigat împĕrăteștile milostivirĭ, care tot deauna se revarsă asupra nóstră a tutulor fiind umbriț subt aripele împĕrăteștеĭ puterĭ, după cé neapĕrată datoria nóstră pentru aceste marĭ darurĭ, tóte silințele și ostenelile nóstre în tótă vremea le am jartvit spre împlinirea după putință a celor înalte împĕrăteștĭ porunc, ce aŭ fost asupra acestuĭ pământ, atât maĭ înainte, cât și acu după ce s'aŭ deschis resboiul acesta (a căruia sfîrșitul să fie spre slava Biruitóreĭ mărirĭ a prea puterniculuĭ nostru împĕrat), nevoiodu-ne cu tótă osîrdia, precât ni-aŭ fost putința subt povețuirea credinciosuluĭ supus al Prea puterniceĭ împĕrățiĭ, Domnul nostru, de la începutul resboiuluĭ până acum a respunde atât la darea rĕnduitelor zaharele, cherestele, care și salahorĭ, pe la serhaturĭ, la gătirea celor trebuincióse

conace şi tainaturĭ, a înălţaţilor Paşĭ şi a altor agale şi căpeteniĭ osteneştĭ, cum şi a însuşĭ oştenilor ce le-aŭ fost şi le sunt venirile şi trecirile prin ţera aceasta, şi celor ce se află stătătorĭ, cărora tote cele trebuinciose de hrană li s'aŭ dat şi li se daŭ până acu. Însă fiind că Memlechetul acesta şi maĭ dinainte se afla struncinat şi în slabă stare, pentru întêmplările trecute, şi maĭ ales pentru cê de câţĭ-va anĭ nerodire cu îndestulare a zahărealeĭ (după cum prin deosebită plecate arzurĭ am maĭ înştiinţat la Prea Înaltul Prag), acum am ajuns cu toţiĭ la cê maĭ de pe urmă îngrijire şi uimire, vĕdênd că Zahăreoa ce iaste trebuitore împĕrătescilor oştĭ, foarte s'aŭ împuţinat, iar maĭ ales orz n'aŭ rĕmas nimic şi nevoia sileşte a se da la caĭ în loc de orz, mălaiul şi păpuşoiul ce sînt de hrana saracilor locuitorĭ. carĭ pentru acĕstă pricină a lipseĭ orzuluĭ şi a împuţinăreĭ zahărealiĭ, ne maĭ putênd suferi silniciile ce le fac oşteniĭ, s'aŭ şi împrăştiat de pe la cêle maĭ multe ţinuturĭ, fugînd care în cotro aŭ putut şi ascundîndu-se prin munţĭ şi prin codrĭ. De vrême că de la începutul oştireĭ şi până acu, osebit de alte zahărêle şi tainurĭ ce s'aŭ dat din ţară cu orînduiala, care sunt trecute la condică şi osebit de cât aŭ luat fără de orînduială, de pre unde aŭ găsit, trecĕtorĭ în sus şi în gios oştenĭ, numaĭ suma orzuluĭ ce s'aŭ dat prin rânduele în scris la tote conacele şi tainaturile, coprinde soma de (*loc liber*).

Decĭ aflându-ne cu toţiĭ la mare îngrozire şi temere atât pentru lipsa cê de istov a orzuluĭ de care nu maĭ avem să dăm, cât şi pentru că fiind locuitorĭ împrăştiaţĭ, şi trecênd vremea de acu a primaverei fără a nu se face de către dinşiĭ trebuinciosele arăturĭ şi semănăturĭ, dintr'aceasta trebue să urmeze în anul viitoriŭ o strașnică lipsă de tot felĭul de pâne, în cât că nu numaĭ la poruncile împĕrăteştĭ nu ne va rĕmâne chip a face trebuinciosa împlinire, ce şi însuşĭ tot norodul acesteĭ ţĕrĭ se va primejdui a perĭ de foame. Ci dar fiind vederată şi cunoscută ca lumina soareluĭ mila şi milostivirea prea puternicĭĭ împĕrăţiĭ, care dintru început aŭ arĕtat si arată asupra noastră a tuturor, îndrăznim şi acum prin acest plecat şi smerit arz a arĕta starea ticăloşiilor ce ne aŭ cuprins şi a viitorelor primejdiĭ, de care suntem îngroziţĭ. Pentru care cu toată smerenia şi plecăciunea, ca nisce prê supuşĭ şi plecaţĭ robĭ aĭ prea puterniceĭ Împĕrăţiĭ, vĕrsând lacrimĭ, cădem înaintea înalt împĕrătescului prag şi din adîncul sufletuluĭ ne rugăm, ca să arĕte şi acum asupra nóstră obicinuită îndurare şi milostivire, cu ajutor de la Prea puternicul Nostru împĕrat, a căruia stăpînire şi putere să fie vecinicind întru necontenită slavă în veacĭ.»

No. 22.

«Noĭ prea plecaţiĭ şi smeriţiĭ robĭ aĭ Prea puterniciĭ împĕrăţiĭ, Mitropolit, Episcop, Arhimandriţĭ, Egumenĭ, boiarĭ, boerenaşiĭ, căpi-

taniĭ, buluchașiĭ și alțĭ zapciĭ, (saŭ Mitropolit cu tótă partea bisericéscă și toțĭ boeriĭ) către înaltulŭ și dreptulŭ Prag și către luminatulŭ și milostivulŭ Scaun, prin acest al nostru plecatŭ adevĕratŭ Magzar întéiŭ facemŭ ale nóstre robescĭ smerite închinăciunĭ și din adîncul inimelorŭ marĭ mulțămirĭ pentru mila cu care ceĭ de îndelungațĭ anĭ stăpîniĭ noștri aŭ voitŭ a ne milui, din D-ḑeescă insuflare fiind îndemnațĭ a orêndui Domn otcârmuitorŭ pămêntuluĭ acestuia pe credinciosulŭ supusŭ al Prea puterniceĭ Impĕrățiĭ Alexandru Ipsilant Vodă, carele dintru începutŭ s'aŭ arĕtatŭ cu credinciósa rîvnă la cele îndatorite slujbe către prea înaltulŭ Devletŭ și fórte cu mare dreptate și milostivire aŭ chivernisit pe supusa Impĕrăteasă raia, în cea-l'altă domnie a sa ce aŭ domnitŭ în megieșa nóstră țéră muntenéscă, fiindŭ domnŭ plin de marĭ darurĭ și îmbogățitŭ întru a mințeĭ iscusință și înțelepciune, prin carele nădăjduimŭ să se reverse și către acéstă țéră a pămêntuluĭ Moldoveĭ cele marĭ milostivirĭ și apĕrărĭ ale Prea puterniculuĭ nostru Impĕrat. Pentru care de apururea cu mulțămitoriŭ cuget rugăm pe dătătoriul a tóte bunătățile Dumneḑeŭ ca să ție și să păzéscă pe Prea puternica împĕrăție întru cea de îndelungațĭ anĭ mărirea și slava sa. Către acésta luând noĭ smerițiĭ robĭ, cé robéscă îndrăznélă, facem plecată însciințare prin acest smerit al nostru *Magzar* celorŭ de mulțĭ anĭ milostivĭ stăpînĭ aĭ noștri, că țéra acésta a Moldoveĭ pentru multe nestatorniciĭ ce pătimesce de la o sémă de vreme și maĭ alesŭ pentru cé mare lipsă de rodirea și stricăciunea a totŭ felulŭ de pâne ce s'aŭ întêmplat în anulŭ trecutŭ la cea maĭ multă parte, aŭ rĕmas tótă raiaoa acésta la o stare fórte slabă, pătimind ceĭ maĭ mulțĭ lócuitorĭ întru multă sărăcie și lipsă, în cât de abia potŭ suferi petrecerea ḑilelorŭ lor. Drept aceea, din partea a tótă obștea acestor smerițĭ supușĭ a prea puterniciĭ Impĕrățiĭ, cu toțiĭ căḑênd la pămênt și vĕrsândŭ lacrimĭ, facem rugăminte către înaltulŭ și dreptulŭ scaun, să se milostivéscă milostiviĭ stăpîniĭ noștri asupra acesteĭ nevoiașă și săracă țéră și să i se facă ușurare de cele peste putința gréle dărĭ și maĭ alesŭ a multelorŭ havalele de zahirele, cherestele, salahorĭ și alte marĭ angăriĭ care necontenitŭ

în tótă vremea se cér și se rênduescŭ pe la Șarlaturile de prin pregiur, la care n'aŭ mai rĕmas putința lŏcuitorilorŭ acestei ţĕrĭ ca să póte rĕspunde, aflându se cu toți (precum arĕtam) la fórte slabă și ticălósă stare. Deci dar iarăși adăogăm smerita și cucernica rugăminte a nóstră, ca să nu fim trecuți cu vederea și neîmpărtășiți cu aceste cerute marĭ mile de la marele nostru și milostivulŭ împĕrat, a căruia santul D-ḑeŭ săĭ vecinicéscă înaltul Devlet întru marĭ slave și norocirĭ de apururea. Și așa aceste împĕrătescĭ milostivirĭ ce se vor revărsa asupra nóstră robilorŭ sĕĭ unite fiind cu vrednica și drépta chivernisire a Domnuluĭ, care s'aŭ orînduitŭ, suntem bine încredințați și nădăjduiți că cu vremea (saŭ în puțină vreme) să vie ţĕra acésta la cea mai bună și norocită stare subt umbra ce putérnică a milostivirei împĕratuluĭ nostru și subt povĕțuirea cea vrednică a credincios slugeĭ sale Domnuluĭ ce ni s'aŭ orĕnduit. Și în tótă vremea vomŭ păzi nestremutată către prea înalt Prag a milostivĭ stăpânii nostrĭ, cea prea deplin credință și supunere, carele avem moștenire de la strĕmoșiĭ noștri împlinind cu tótă osîrdia ca niște drepți credincioși raiale tóte cele după putința nóstră poruncă a Prea puternicei Împĕrății până la cei mai depărtați urmași aĭ noștri».

No. 23.

«Prin acest al nostru plecat și adevĕrat Magzar, arătăm la pragul înalteĭ împĕrătescĭ mărirĭ, care să fie nebiruită în vecĭ, că înșciințându-ne acum de la Domnul nostru pentru cea dupe tótă dreptatea vestire a resboiuluĭ către vrăjmașul și neprielnicul prea puterniceĭ împĕrății, cu toțiĭ am ridicat mânele către cer rugându-ne pentru îndelungata statornicie prea puterniculuĭ nostru împĕrat, și pentru ca să arate biruitóre urmele puterei sale, înpilându și supuind sub piciórele luĭ pre tot vrăjmașul și împotrivnicul, bucurându-ne atât de împĕrătescul firman cât și din viu glasul Domnuluĭ nostru, pentru că voința și vrerea curgĕnd din nemărginita milostivire a împĕrătesceĭ sale mărirĭ, ieste să se păzéscă *Kelerial* acesta de tótă stricăciunea și supĕrarea; și ascultând cu tótă luarea aminte

câte altele s'aŭ ḑis pentru îndatorita credinţa nóstră şi săvêrşirea împărătescilor poruncĭ îndată am încredinţat şi pre Domnul nostru pentru gata plecarea nóstră şi pentru cea desĕvârşit smerită sîrguinţa nóstră, care ne-am rugat ca să o arĕte şi către înaltul prag. Dar n'am lipsit şi noĭ înşine prin acest al nostru smerit Magzar, îngenunchiând, să aducem pentru acéstă nemărginită milă, cele dintru adâncul inimeĭ ferbinţĭ smerite mulţămirĭ şi căḑênd să ne rugăm, ca dupĕ cum dintru început strămoşiĭ noştri saŭ umbrit sub umbra şi ocrotirea împărătesceĭ mărirĭ, aşa şi noĭ să ne învrednicim bogatelor îndurărĭ a milostivireĭ şi purtăreĭ de grije a puterei sale. Pentru care ca niştе credincióse şi mulţămitóre slugĭ, rugăm pre Dumneḑeŭ să nu ridice de-asupra nóstră iubirea împĕrătesceĭ mărirĭ, ca fiind asupra nóstră acéstă împărătéscă ocrotire, miluire şi umbrire, să rĕmânem nesupĕraţĭ şi întru odihnă, ca să putem, sĕvârşind împărătescele poruncĭ, să aducem către St. Dumneḑeŭ necontenite rugĭ pentru îndelungarea Mărireĭ sale.»

No. 24.

16. Intre documintele breslei Şangăilor din T. Ocneĭ (Moldova) este un act internaţional din 1792 Noemv. 14, datat din Fălticeni, semnat de Nicolai Hangeltan şi Hatmanul Lupu Bals, ficsând hotarele (prin o comisiune Turco-Austriacă) despre Transilvania «de la locul unde Moldova se atinge cu Valahia până la Bucovina.» (veḑĭ condica de copie de acte ale Şangăilor, act. No. 42).

DOCUMINTE RELATIVE LA ANII 1800—1831.

(I-a Serie).

COMUNICAȚIUNI

DE

V. A. URECHIA

Membru alŭ Academieĭ Române.

Ședința din 18 Novembre 1888.

Colegul nostru d-l A. Papadopol-Calimach ne-a făcutŭ o preciósă dare de sémă asupra recenteĭ lucrărĭ rusescĭ: Biografia comitetuluĭ Kisilef. Acé lucrare ruséscă, orĭ cât de completă din punct de vedere biografic, este lacunară cât privesce istoria Românieĭ din timpul cât ea stătu in relațiunĭ, de orĭ-ce natură cu Kisilef. Lipsesc în biografia luĭ cele maĭ multe din documintele constatând asemenea relațiunĭ.

In arhiva Mitropolieĭ de Iași am descoperit—cum se scie—sunt câțĭ-va anĭ, o preciósă colecțiune de documinte până atuncĭ ignorate, din tot trecutul Moldoveĭ și decĭ și din anii 1800-1830.

Vestind acéstă descoperire, am îndemnat pre d. profesor Erbiceanu, pe atuncĭ locuind in Iași, să se ocupe, maĭ ales de o serie de documinte și manuscrise grecescĭ din ḑisa arhivă a Metropolieĭ Iașiene, cât și de documentele din secolul al XIX-lea. Domnia sa, însărcinat în 1887 de d-l ministru Sturdza cu «Istoria Mitropolieĭ», a publicat în un mare *infolio* o bună parte din documintele din Arhiva Mitropolieĭ, lăsând, — nu scim de ce — multe încă needitate. Intre cele publicate se află și numeróse documinte din timpul luĭ Kisilef, cu totul necunoscute biografuluĭ luĭ rusescŭ.

Acéstă publicaţiune a d-luĭ Erbiceanu a schimbat în cea maĭ mare parte planulŭ după care îmĭ propuneamŭ să public, maĭ târdiŭ, propria mé culegere de documinte, între carĭ avé să aibă loc şi documintele arhiveĭ Metropolieĭ din Iaşi. Aşia fiind, cu scopŭ de a ajuta pre istoricul român şi spre a complecta publicaţiunea cé de mare lux a d-luĭ Erbiceanu, eată vin aci să aduc, din documentele mele, un numĕr óre-care, din 1800 la 1831, cu referinţă maĭ ales la epoca luĭ Kisilef, cu totul inedite. Cea maĭ mare parte din aceste documinte le posed în original şi le am dobândit, prin reposatul meŭ amic Teodor Veisa, din hârtiile rĕmase la familia Kostaki, după nemuritoriul Mitropolit Veniamin.

Documintele ce aduc la vale sunt de următorulŭ coprinsŭ :

No. 1.

Notă de la Ioan Michelson către mitropolitulŭ Moldoveĭ, din Maĭ 7 anulŭ 1807, *din Lagăr.*

Mitropolitulŭ se jăluisă contra conduiteĭ ce agentulŭ Austriacŭ avusese faţă cu Mitropolitulŭ. Ivan Michelson respunde, că «s'aŭ luatŭ căduţele mĕsurĭ spre înfrânarea luĭ».

Iată nota :

«Inalt Preosfinţite stăpâne. Milostivule Domnu!

Incă maĭ înainte de a primi pré cinstita a înalt preosfinţieĭ vóstre înştiinţare, eŭ am avut ştirea pentru aflaxia (αφλαξία) aghentuluĭ austrieĭ şi de atunce s'aŭ şi luat căduţele mĕsurĭ spre înfrânarea luĭ. Acum iarăşĭ datorie socotesc a fi mie îndoit, a adeverĭ urmarea luĭ către prea înalta sciinţă, precum şi pentru a vóstră bună *diathesis.* Enhirisindumĕ sfintelor rugăciunelor Vóstre cu simţirile aceĭ maĭ *ilicrinisis* înaltei cinstirĭ şi cu cea maĭ desăvârşită plecăciune, pururea am cinste a rĕmâne, 1807. Maĭ 7.

Bucurescĭ.

Milostivul meŭ Domnu, a înalt Preosfinţieĭ vóstre plecată slugă.

Ivan Mihelson.

No. 2.

In Maĭ 31 anulŭ 1807, sub No. 607, Michelson respunde supĕratŭ Mitropolituluĭ, care s'aŭ ţênguitŭ că ţéra este amenințată

de fómete din causa ridicărei pânei de prin sate în folosulŭ oştirei muscălescĭ. Cu atât e mai meritoriŭ actulŭ Mitropolitului şi alŭ Divanului Moldoveĭ, cu cât pe Constanstinopole nu se pute sprijini ţéra, căcĭ acolo era rĕscóla Enicerilorŭ din causa reformelorŭ introduse în oştirea turcéscă, dupe sfaturile luĭ Sebastiani ambasadorele luĭ Napoleon I. La 25 Maĭ Sultanul Selim III fusese chiar detronatŭ de rebeliune.

Iată nota respundĕtóre a luĭ Michelson.

«*Inalt P. Sfinţite Stăpine, Milostive Domn!*

Adeverind cunoscinţa mea cătră P. S. Vóstră şi cătră cinstita obstie a boierimeĭ de aicé, pentru tótă noima ce se coprinde în cartea vóstră ce am primit, cu cea din inimă durere, primesc însciinţare pentru cé maĭ de pe urmă neputinţŭ în care, după a vóstră perigrafie se află norodul Cnejieĭ aceştia a Moldoveĭ. Dar împreună cu acésta sînt coprins şi de mirare, că lipsa norodului o puneţĭ că s'ar pricinui numaĭ şi numaĭ din îndestularea ce se face şi se dă din ţéra ostilor rusescĭ, însciinţându-mĕ pe lîngă acésta, că ţéra se îngrozesce cu cé desevêrşit lipsă până la sosirea secerişului. La acésta să-mĭ daţĭ voie, Milostivul meŭ Domnŭ, a vĕ arĕta cu lămurire: anteiŭ, că ostile carĭ se află aice în ţéra acéstă nu sunt atâta de multe precum faceţĭ arĕtare; al doilé, că cé maĭ mare parte a ostilor nu în puţină vreme însăşĭ a sea îndestulare aŭ avut şi din ţéra Tătărască: al treilé, cŭ tótă pânea turcéscă ce s'aŭ luat zapt din Hotin, din Galaţĭ şi din Renĭ,—care n'aŭ fost puţină sumă — s'aŭ dat în sêma ocârmuireĭ de aicé pentru îndestularea ostilor. Iar peste acea s'aŭ şi cumpĕrat la Renĭ óreş care parte de pâne, precum însuşĭ luminarea sa Principele Ipsilant m'aŭ încredinţat. Şi asemené şi porţia de carne se dă iarăşĭ prin înadins rendniţĭ de ocârmuire, ómenĭ ce sunt tocmiţĭ la acésta. Insă după ce am înţeles că după tóte nu puţine stringerĭ ce face Divanul laşuluĭ se ivesce lipsa, atuncĭ într'aceeaşĭ dată am luat putinciósele mie mesurĭ a înmulţi aducerea aicé din înseşĭ a nóstre magazale. Dar însuşĭ P. S. Vóstră şi cinstita obstie puteţĭ giudeca, că o asemene aducere cere vrême, care la cé maĭ de pe urmă măcar cincĭ sĕptemânĭ trebuesc. De aceea şi nădăjduesc că obstia spre însaşĭ a sa neîngrijire va metahirisi tóte putinciósele chipurĭ spre a urma încă cincĭ sĕptemânĭ, până vor veni transporturile (care transporturĭ eŭ mĕ voiŭ sîrgui ca să fie cu îndestulare spre a puté a mulţămi ostile până la panca cé nóuă). Iară lîngă acésta: n'ar fi óre cu voinţa obsteĭ, ca împreună cu P. S. Vóstră, să facă stire Divanuluĭ laşuluĭ pentru acésta, care Divan precum sînt însciinţat

de P. S. Vostră, făcênd mari stringeri, atât la acésta cât și la cele mai depărtate chipuri póte să se simfonisésca.

După acésta, cu cé mai adevĕrată cinstire și plecăciune am cinstea a rĕmâné al P. S. Vóstre, Milostivului Domn, plecată slugă.

No. 607. Mai 31. 1807. **Ioan Mihelson**

Lagăr lingă Ismail.

No. 3.

Unŭ minunatŭ actŭ, încă necunoscutŭ istoricilorŭ, este arzmagzarulŭ Moldoveĭ, trămisŭ Porțeĭ, îndată după isbucnirea eterieĭ, în Mart 1821. Prin acestŭ actŭ patrioții Moldoveĭ protestă contra mișcăreĭ grecilorŭ în Principate și cerŭ Porțeĭ revenirea la domnia pămînteană, la isgonirea Grecilorŭ din țĕră și la luarea de țĕră a moșiilorŭ mŏnăstirilorŭ dise închinate. Aceste cereri vorŭ fi baza tratativelorŭ ulterióre ale Rusieĭ cu Turcia, după năbușirea Eterieĭ.

Iată actulŭ în tótă coprinderea lui.

Durerea ranii pricinuită nouĕ de către stricăcioasa împărechere a apostaților grecĭ ce saŭ obraznicit a rădica arme, și cu cumplire a vĕtăma pămêntul acesta al Moldoviĭ, ne silesce să cutezăm a năzui și prin întinderia umilitelor glasurĭ acelor care ne aflăm după împrejurările tamplăriĭ, cu plângere să cerem ascultare de la înalta milostivire a Mariĭ și prea puterniceĭ împĕrățiĭ: priimesce prea puternice și mult milostivule împĕrate, ascultarea tânguireĭ norodului Moldoviĭ, cariĭ de la moșiĭ și strămoșiĭ lor aŭ avut și aŭ pravile în sullete a păzi curățenia credinții și a supuneri cătră pragul pria puterniciĭ mariĭ împĕrații; acest norod pururia supus catră datoriile lor tot deauna aŭ avut pironiți ochiĭ sĕĭ la Domniĭ orêndinți după vreme în oblăduiria pământului acestuĭ și pân la un păr fără de nicĭ o împotrivire aŭ plinit oreși care poroncă s'aŭ slobozit în țară, prin rânduelele supt pecetea Domnilor, fără săși deschidă glasul săŭ sa facă vre o întrebare de sînt tóte cu știința și porunca prea puterniculuĭ împĕratŭ, măcar de saŭ și vĕdut și saŭ ispitit în faptă din noŭ izvodită, multe felurĭ de dărĭ în bani și în *havalele*, cu multă greutate a țariĭ, și pre cum la tóte aceleși nu saŭ arĕtat cu cea mai mică împrotevire nicĭ într'o vreo dată, asĕminĕ și pentru paza pământuluĭ acestuĭ aŭ avut întemeete nadejdele sale earași la Domniĭ oblăduitoriĭ țĕriĭ. Nenorocirea însă a nevinovatuluĭ acestuĭ pământ, saŭ deșartat de o dată tocma în sânurile păciĭ și a liniștireĭ, pentru că la trecuta lună Februarie, fără de veste neam găsit *năbuștiți* de o sumă Grecĭ și arnăuțĭ cu toțĭ înarmațĭ atâta în capitalul țăriĭ orașiĭ Eșiĭ, cât și la Galați.

Focşaniĭ ce sînt pe marginea ţariĭ despre Dunăria, cariĭ cu armele în mânĭ aŭ săvârşit o crudime fără pildă vre odată în pămêntul acesta şi urmând pretutindinea aicé în ţară spaimă, desnădăjduire şi a ticăloşiĭ nevinovatuluĭ norod, siliţĭ aŭ fost cea maĭ multă parte a fugi, şi a să împrăştie cu singura ştiinţa lor pe unde aŭ putut, lăsânduşĭ stare şi avuţie în răsipa şi prada apostaţilor. căutând fieşte care ca săşĭ apere macar viaţa despre înrăutaţiţiĭ vărsătorĭ de sînge omenesc. Iartă, prea puternice şi mare împĕrate, cutezaria nóstră, aceea născută din desnădăjduire. prin care cu lacrimĭ puind înaintea praguluĭ pria puterniciĭ împĕrăţiĭ, nevinovăţia nóstră, cu umilite glasurĭ cerem milostiviria vindecăriĭ ranelor întru care cumplit ne ticăloşim ; tinde mâna cia puternică şi ne miluesce cu punerea în buna rânduială, ca să vieţuim supt umbriria praguluĭ pria puterniciĭ împĕrăţiĭ, în sânurile păciĭ şi a liniştiriĭ, şi cu lesnire să putem plini tóte datoriile curateĭ supuneriĭ nóstre cătră pria puternica şi hrănitória împĕrăţie—milostivescete pria puternicule mare împĕrate, ascultă glasurile nevinovatuluĭ norod şi hărăzasce nouă prin înalt vrednic de închinaciunĭ înalt hatisărif pronomiile obiceiurilor ce din vechi aŭ avut norodul Moldavieĭ, care din vreme în vreme şaŭ perdut maĭ de tot fiinţa lor, din întrebuinţarile cele răle a Domnilor Grecĭ, ce aŭ fost orânduiţĭ oblăduitorĭ pământuluĭ, căcĭ nu am fost slobodĭ nicĭ putincioşĭ a înfaţoşa jalobele nóstre cătră pragul pria puterniciĭ împĕrăţiĭ cu arătaria durerilor asupritóre; şi pe lângă aceste să fie milă pria puterniciĭ împĕrăţiĭ a ne milui cu dezrădăcinare din pământul acesta şi nicĭ odată a maĭ ŏcui împreună cu noĭ, Greciĭ şi arnănţiĭ cu instatornicire de casă şi alte acareturĭ ; să fim miluiţĭ şi puşĭ la cale şi pentru pagubele şi cia de istov sărăcie ce ni saŭ pricinuit de aciastă vătămătóre urmare a apostaţilor întorcêndu-se măcar cevaş din păgubirile nostre cu averile ce aŭ în pămîntul acesta; să fim miluiţĭ a ni sĕ da în purtare de grijă a nóstră pământenilor tóte mônăstirile cu moşiile lor ce sînt în pămêntul acesta făcute din învechime di moşiĭ şi strămoşiĭ noştri, pentru sprijiniria şi miluirea săracilăr patrioţi şi pentru dania din veniturile lor supt nume de *embatic* la Ierusalim, la Sinae şi la *Sfetagura ;* aceste mŏnăstirĭ cu moşiile lor să ni să dee pe socotinţa patrieĭ şi ne îndatorim ca şi embaticul legiuit la locurile hotărîte, şi miluiria săracilor patrioţĭ după hotărâria daniilor vechĭ să urmeză, cu nesmintire, căcĭ de când au intrat aceste mŏnăstirĭ în mânile călugărilor Grecĭ, nu numaĭ că acele miluiri au lipsit cu totul, dar încă leaŭ supus şi supt grea sarcină de datorie. Să fim miluiţi a ne să da voie, ca după vechile obiceiurĭ a pământuluĭ, să ne alcătuim pravile în limba patrieĭ, hotărîtóre la tot felul de pricini, după care să urmeze cu nestrămutare judecăţile şi tóte orânduelile pămêntuluĭ, ca să nu urmeză maĭ mult întrebuinţaria cia ră şi voia cia slobodă a domnilor oblăduitorĭ. Să fim miluiţĭ a ni sĕ da voe ca cu boerĭ aleşĭ hotarnicĭ şi cu inginerĭ, să sĕ hotărască tóte moşiile din pământul acesta pe glasul scrisorilor vrednice ce va în-

fățoșa fiește care moștean și a să stâlpi cu sémne despărțitóre; să fim miluiți ca în purtarea tuturor trebilor în patrie să fie orânduiți de cătră Domnii oblăduitorĭ a țarĭĭ din tóte neamurile de boerĭ pământenĭ, carĭ vor fi vrednicĭ a ocărmui cu dreptate și bună orânduială pe săracul norod.

Să fim miluiți a ne să orândui Domn oblăduitor pământuluĭ după vechile miluirĭ a pria puternicieĭ împĕrățiĭ din însușĭ neamul moldovenesc, pre care obștea îl va alege pe temeiul credințăĭ și a închizășuireĭ a tuturor pământenilor, care domnŭ va avea tótă supunerea cătră pragul pria puternicieĭ împĕrățiĭ, oblăduind norodul, hotăririle pravililor, obiceiurilor pământuluĭ, având și capi-chihaele din Boeriĭ pământului, carĭĭ să stei în Țarigrad întru săvârșirea trebuințelor țăriĭ. Cu aceste miluirĭ ne rugăm, pria puternicule și mare împĕrate, să hărăzescĭ prin înalt vrednic de închinăciunĭ, sfânt Hatișĕrif pe norodul pământuluĭ Moldavieĭ credinciosa raia, cheleriul a pria puternicieĭ mare împĕrățiĭ.

La pragul pria puternicieĭ și milostiviĭ împĕrățiĭ credinciosele și supuse raele a Moldavieĭ.»

No. 4

Nota luĭ A. Pisani, din Carantina de le Sculenĭ, cu data 28 Martie 1821, cătră Mitropolitul din Iași. Din acest act se vede, că Rusia desaproba mișcarea grécă din Principate și că Strogonoff obținusă de la Patriarhul din Constantinopole carte de blastem contra celor ce fomentaŭ tulburarile. (1) Pisani cere Mitropolitutuĭ să se citéscă asemenĕ cărți prin tóte bisericile din țĕră.

Eacă actul:

Eminence!

Son Excellence Monsieur L'Envoyé Baron de Strogonoff, sur la demande de la sublime Porte m'ordonne de faire passer à votre Eminence des exhortations et anathèmes Ecclésiastiques, que sa sainteté le Patriarche de Constantinople adresse au Métropolitain et aux Évêques Moldaves par le paquet ci-joint, pour leur prescrire d'employer leur ministère et leurs efforts pour ramener aux devoir les sujets égarés, pour menacer de sevéres châtimens ceux qui s'obstineront dans la rébellion, et promettre clémence et pardon à ceux qui s'empresseront d'abjurer leur conduite coupable.

Des exhortations semblables ont été lues avec solemnité dans la capitale de

(1) Vedĭ acea carte de blestem în opul d-luĭ Erbiceanu «*Istoria Metrop. Moldoveĭ*», pag. 114.

l'Empire ottoman : votre Eminence jugera sans doute nécessaire, qu'elles soient promulguées dans le même but sur le théâtre des troubles.

Votre Éminence a du déjà se convaincre par la protestation solennelle, que j'ai faite contre l'état d'insurrection de Moldavie des principes, que professe et proclame le ministère Impérial, et du concert le plus parfait d'intention et de sollicitude des deux gouvernements.

L'ordre que j'exécute en ce moment en est une nouvelle preuve.

Éloigné de la Moldavie par ordre supérieur, je ne puis y avoir aucun moyen d'exécution directe ; je supplie donc votre Eminence, de vouloir bien faire connoître par les moyens, qui sont en son pouvoir, les proclamations que je joins ici.

Je suis d'autant plus certain du zèle, que votre Éminence voudra bien y mettre, qu'elle y reconoitra un moyen de coopération morale, qu'elle s'empressera d'accueillir.

J'espère que votre Éminence m'honnorera d'une réponse, que je m'empresserai de mettre sous les yeux de mes supérieurs.

Je supplie votre Éminence de me permettre de lui offrir les sentiments de considération élevée, et de vénération profonde, avec les quels,

J'ai l'honneur d'être.

De Votre Éminence
Le très-humble et très-obéissant
Serviteur : A Pisani.

De la quarantaine
de Scouléni
le 28 Mars
1821 . v. s.

No. 5.

De la Cneazul Gheorghie Cantacuzeno Deleanul esistă mai multe apeluri și proclamațiuni eteriste, către Români. In «*Istoria Metropoliei de Iași,*» s'aŭ reprodus mai multe. Aci dăm una necunoscută, după o rarissimă fóie volantă, tipărită în 1821 Maĭ 24.

Cătră tóte stările Lăcuitorilor Moldoreĭ

Din înștiințările ce saŭ întins pretutindenea, nu puțină mâhnicĭune aŭ simțit sufletul meŭ, pentru spaima ce aŭ turburat liniștea tuturor, cu îngrozitórea auzire, din pricina năvălirĭ dușmanilor, la margine în partea de jos pe la une locurĭ, căcĭ eŭ din voința Proniei, de am și fost depărtat din pământul acesta al Moldavieĭ, în cea maĭ fragedă vîrstă a mea, însă în tótă vremea, și la tóte

intîmplările am avut neclintită ştiinţă în ţinerea mea de minte, că tatăl meŭ, moşiĭ şi strămoşiĭ meĭ, aŭ fost întru adevĕr Patrioţĭ aĭ Moldavieĭ, apărătorĭ oserdnicĭ, şi ne înfricoşaţĭ sprijinitorĭ dreptăţilor Patrieĭ lor, şi rĕvnind acestora a fi şi eŭ următoriŭ, după ne apărată datorie ce am, am alergat cu tótă grăbirea în pămêntul acesta, ca să aduc polinciósă tămăduire la pătimirile ce aŭ suferit acum, şi după multă trudă, şi ostenélă am venit în oraşul laşiĭ, şi în tóte locurile călĕtorieĭ mele, până aicĕ, cum şi aicĕ am întâmpinat o jalnică privire, pentru săraciĭ simpatrioţi, găsind pe uniĭ în partea de jos, înplântaţĭ în lacrămĭ, de varvăria ce aŭ făcut duşmaniĭ asupra lor, iar pe ceĭ maĭ mulţĭ, şi pretutindenea cuprinşĭ de nemărginită fricâ, îngrijinduse să nu pătiméscă, şi eĭ asemenĕ, vedĕnduse fără nicĭ un feliu de apărare, şi sprijinélă de către nimenĕ, şi părăsiţĭ, de cel maĭ întâĭ Păstoriŭ, şi de boerĭi pământenĭ, cariĭ lăsând pe simpatrioţiĭ lor, ceĭ săracĭ şi slabĭ fără nicĭ o mângâiere, la întâmplărĭ ca acestea, aŭ alergat în ţărĭ străine, silind acésta pe ceĭ maĭ cu putĕre de şaŭ lăsat casele pustiĭ, şi tóte stările lor în primejdiĭ. Nu puţin mă mâhni, vĕdĕnd în faptă că uniĭ din pământenĭ, aŭ ajuns până la atâta rătăcire, în cât aŭ cutezat de a rădica armele asupra creştinilor, unindu-se cu Turcii şi aducĕnduĭ, pe la multe locurĭ a Patrieĭ lor. Eŭ pe uniĭ ca acéştia las ca să-şĭ găséscă răsplătirea faptelor lor de la înalta judecată, jălesc însă patrioticéşte pe fraţiĭ, cariĭ înşelânduse din a lor prostime, aŭ ascultat pe aceĭ, cariĭ supt obrăzariul Patriotizmosuluĭ, iaŭ îndemnat spre acésta, pentru a lor sfârşiturĭ. Fraţilor, veniţĭ întru cunoştinţă, judecaţĭ, care sunt folosurile ce aŭ dobândit pământul nostru, aflânduse supt jugul ocârmuiriĭ otomaniceştĭ. Unde sunt dreptăţile vóstre? tóte sunt călcate, şi întru nimica socotite. Aduceţivă aminte, că strămoşiĭ voştri nu de multă vreme aceste dreptăţĭ le apĕra cu sângele lor, iar supt ocârmuirea nelegiuirĭ, personele şi averile vóstre se ocârmuia după voinţa a unuĭ puţin număr de feţe. Lăcomia acelora aŭ fost pravila cea maĭ temeinică pentru voĭ. După tóte dar acestea, ce fericire maĭ nădăjduiţĭ voĭ, de la aceĭ, cariĭ acum turbaţĭ asupra tuturor creştinilor de obşte, fără nicĭ o alegere supun supt sabie şi foc, pe nevinovatul norod, lăcaşurile, şi averile lor? Iată prospătă pildă vărvărieĭ ce aŭ arĕtat în Galaţĭ, şi în Focşanĭ. Nu sunt la îndoială că tuturor trebue să fie cunoscută şi mórtea cea cumplită a patriarhuluĭ nostru, şi a tuturor arhiereilor, pe cariĭ varvariĭ şi păgâniĭ Turcĭ, în zioa Paştilor iaŭ spînzurat, trecênd supt sabie, şi 20: de miĭ de norod nevinovat. Decĭ care creştin va avea atâta de înpietrită inimă, ca să asculte tóte acestea, şi să nu se îndemne de a se rădica, spre răsplătirea nevinovatuluĭ sînge a fraţilor lui? Eŭ ca un patriot, dator mĕ cunosc a pune înaintea sînpatrioţilor meĭ tóte cele ce se ating de a lor folóse şi fericire, şi a vă sfătui patrioticeşte, ca să izgoniţĭ din inimele vóstre tóte cugetările înpotrivitóre datoriilor creştineştĭ şi patrioticeştĭ. Liniştiţivĕ pe la casele vóstre. Uniţivĕ înpreună cu fraţiĭ voştri, ca să apĕraţĭ Patria

vostră, și ca să câștigați dreptățile acelea, care de atâtea vécurĭ le aveți pierdute, nu scăpați prilejul acesta, și fiți încredințați, că și cele lalte Puterĭ vor întinde brațul lor, ca să sprijinéscă slobodenia unuĭ norod. Eŭ întorcându-mĕ în pămêntul acesta, numaĭ ca să statornicesc liniștirea între voĭ, am priimit mĕsurile cuviincióse, spre oprirea năvălirii dușmanilor. Voĭ siliți-vă, și vă sârguiți de a da ostașilor tot ajutorul cuviincios și hrana trebnincióșă, pe care eĭ nu sunt în stare de a o găsi întrâlt chip. Nicĭ un fel de supărare nu veți avé de către ostașĭ, căcĭ eŭ strașnic voiŭ pedepsi pe aceĭ, carĭ se vor abate spre cele rele. Folosul și ușurarea vostră birnicilor, la niște vremi ca acestea, am socotit a fi de bine cuvîntată, ridicarea scutélnicilor, și de astăzĭ înainte acéstă numire și îndatorire, va lipsi désupra vóstră, rămâind ca toți deopotrivă, să vă sârguiți pentru folosul Patrieĭ vostre. O dare de bir mĕsurată, este ne apĕrat trebuitóre, spre întâmpinarea celor trebuincióse, iarăși pentru al vostru bine. Acéstă dare se va alcătui cu cea maĭ mare cumpănire, și se va strînge de către dregătoriĭ orînduiți, cărora cu strășnicie saŭ poruncit, ca să fie feriți, de orĭ ce fel de urmare asupritóre săracilor. Zilele boeresculuĭ le veți împlini întocmaĭ după legiuirile pămêntuluĭ, ca să nu rămâe pămênturile moșinașilor stêrpe. În scurt, fraților, ca niște adevĕrați patrioți, păzind bunele orânduelĭ, și legiuirile pămêntuluĭ, într'un cuget curat, cu frățésca unire, să ne silim pentru binele obștesc, depărtând de la noĭ tóte cele în parte interesurĭ, ca să putem câștiga acele ce dorim. Între voĭ se află mulțĭ, carĭ se îndeletnicesc cu arme, supt numire de pușcașĭ și plăeșĭ; pe toți aceștĭ patrioticește îĭ îndemn, ca să se unéscă cu mine, și să întorcă armele lor împotriva dușmanuluĭ obștesc, pentru apărarea credinții și a patrieĭ nóstre și să arĕtăm cu acésta și altor nemurĭ, că Națiа Moldovenéscă nu șaŭ pierdut încă deîstov duhul strămoșilor lor, ci se află în stare așĭ apĕra cu singile lor: credința, Patria, femeile, copiiĭ, și averile lor.

Knĕz *George Cantacuzino Deléanu.*

1821. Maĭ 24
În Iașĭ.

No. 6.

S'aŭ respânditŭ în 1822, în țĕrile române, în foĭ volante, aḍĭ fórte greŭ de găsit, următórele acte, coprinḍénd renunțarea la tron a luĭ Constatin, clironomuĭ natural al tronuluĭ Rusieĭ; 2 Scrisórea catră el a frate-sĕŭ, imperatorele Alexandru, care, se scie, că nu târḍiŭ (la 1 Decemb. 1825) muri la Taganrog, de o bólă misteriósă. Nicolae Pavlovicĭ îĭ urmă în tron, după ce Constantin, reluzase de a 2 óră coróna. 3. Proclamațiunea către Rusia a luĭ *Alexandru* regulând succesiunea la tron.

Intru totu pré milostivule Domnu!

Fiindu încredințatu cu faptele întru cea nemărginită milostivă bună-voință a Împărăteștei vóstre Măriri cătră Mine, îndrăznescu încă odată a alerga la dinsa, și a arăta la picióre le Vóstre, Intru tot, Pré milostivule Domnu, pré plecată cererea mea.

Nesimțindu întru mine nici acele daruri, nici acele puteri, nici acelu duhu, ca să fiu vre-odată înălțatu la acea treptă, asupra căreia cu nascerea mea potu să am dreptate, îndrăznesc a ruga pe Împărătésca Vóstră Mărire, ca dreptatea acésta să se dé aceluia, căruia se cuvine după mine, și cu acésta să se întărescă spre tot-d'a-una neclătita stare a Împărăției Nóstre. Cu acésta potu eu a adaoge încă unu nou zălogu și o nouă putere la acea legătură, care amu dato eu neliindu silitu și aiavea în vremea despărțirei mele de cea dintâia sotie a mea. Tóte stările impregiuru a stării mele cei de acumu mai multu cătră acésta mé îndemnă pre mine, și voru fi înaintea Împărăției Nóstre și înaintea a tótă lumea nouă dovadă a simțirilorn mele celoru adevărate.

Intru totu pré milostivule Domnu! Priimiți cererea mea cu milostivire și cereți ca să se unéscă cu dinsa întru totu Avgusta Maica Nóstră, și o întăriți cu Împărătesculu Vostru cuvintu. Iară eu mé voiu sîrgui pururea, întrându în particularnica viață, a fi pildă credincioșilorn și supușilorn Voștri și credincioșilorn fii a pré iubitei Împărății Nóstre.

Suntu cu cea mai adîncă înaltă cinstire,
Intru totu prémilostivule Domnu,
Al Împărăteștii Vóstre Măriri
Pré credincios supusu și frate.

Cea adevărată, cu însuși mâna scrisă cartea, este iscălită așa:
Constantinu Țesarevici
S. Petersburgu
Ghenarie 14 dile anulu 1822
Pre copie este scrisă cu însăși a Împărăteștii Sale Măriri mână așa:
cu cea adevărată întocma:
Alecsandru.

Pré iubitule frate,

Cu căduta luare aminte amu cetitu Eu scrisórea Vóstră. Știindu a prețălui totu d'a-una înaltele simțiri a sufletului Vostru, acésta scrisóre pre Mine nu mau adusu la mirare. Ea miau datu Mie noao dovadă a dragostei Vóstre cei adevărate cătră Împărăție și a îngrijirei pentru neclătita liniștirea ei.

După a Vóstră dorință, am arătatu Eu scrisórea acésta Pré iubitei Maicii

Noastre. Ea au citito pre dinsa, totŭ cu aceiaș precumŭ și Eu simțire de priință, cătră cinstitele indemnări, care v'aŭ povățuitŭ pre voi.

Noao amîndurora Ne rĕmâne, priimindŭ în uvajenic dovedile, de voi arĕtate a vĕ da plină slobodenie voao, ca să urmați neclătiteĭ hotărireĭ vostre, rugând pre a totŭ puterniculŭ Dumnedeŭ, ca să blagoslovĕscă Elŭ urmările acestorŭ atâtŭ de curate scopurĭ.

Rĕmân în vecŭ frate celŭ ce din sufletŭ vĕ iubește pre voi.

Cea adevĕrată iscălita cu mâna Impĕrătești Sale mărire așa :

Alecsandru.

Pre copie este scrisă : întocma.

Constantinŭ Țesarevicĭ.

S. Peterburgŭ
Februarie 2.
anulŭ 1822.

No. 7.

Cu mila lui Dumnedeŭ, Noĭ Alecsandru Întâiŭ Impĕratŭ și Singurŭ Stăpânitoriŭ a tŏtă Rossia iproci, iproci, iproci.

Facemŭ știutŭ tuturorŭ credincioșilorŭ Noștriĭ supușĭ.

Din vremea suirĭ Noastre la scaunulŭ a toată Rossia, Noĭ neîncetatŭ Ne simțimŭ îndatoriți înaintea a totŭ Viitorimlui Dumnedeŭ, ca nu numaĭ în zilele Noastre să păzimŭ și să înălțămŭ fericirea iubiteĭ de Noĭ Patrie și a norodulŭĭ, ci așijderea să gătimŭ înainte și siguribimŭ a lorŭ liniște și bună stare în urma Noastră, prin luminata și lămurita arătare a clironomuluĭ Nostru, potrivitŭ cu dreptățile a Impĕrăteștiĭ Curțiĭ Noastre și cu folosurile Imperieĭ. Noĭ n'amŭ pututŭ, precumŭ procatohiĭ Nostrii, de vreme al vesti pre elŭ anume, rămâindŭ întru așteptare, de va fi bine plăcutŭ giudecătiloriĭ lui Dumnedeŭ celoriĭ neagiunse, a Ne dărui Noao Cironomŭ Scaunuluĭ întru dreptă linie. Darŭ cu cât maĭ departe trecŭ dilele Noastre, cu atâta maĭ multŭ Ne grabimŭ Noĭ a pune scaunolŭ Nostru întru o așa stare, ca elŭ nicĭ întro clipelă să nu rămâe deșertŭ.

Așa darŭ purtândŭ Noĭ în inima Nostră acestă sfințită îngrijire, Iubitulŭ fratele Nostru Țesarevicĭ și Mare Cnezŭ Constantin Pavlovici, după însușĭ a Lui cea din lăuntru îndemnare, Niaŭ adusŭ Noao cĕrere, ca dreptatea spre acea treptă, la care elŭ arŭ fi pututŭ oare când a urcă sui după nașterea sa, să fie dată aceluia, căruia ea să cuvine după dinsulŭ. Elŭ au arătatŭ pe lîngă aceia scoposulŭ sĕŭ, ca cu acestŭ chipŭ să se dĕ noao putĕre celui adaosŭ Actŭ pentru clironomia Scaunului, carele saŭ așăzatŭ de Noi în anulŭ 1820, și carele cu bună voe și a iavĕ sau priimitŭ de dinsulŭ, precâtŭ să atârna de Elŭ.

Adincŭ suntemŭ pătrunși Noĭ cu acestă jărtvă, pe care iubitulŭ fratele No-

stru, cu o așa unitare a feței sale, sau hotărîtu a o aduce spre întărirea așezămînturilorŭ celorŭ pentru nemŭ a Impărăteștii Noastre Curți, și spre neclătita odihnă Imperieĭ a toată Rossia.

Chiemându pre Dumneḑeŭ întru ajutoriŭ, giudecându desăvărșitŭ pentru lucru, care este atâtŭ de aprope de inima Noastră, și atâtŭ de mare pentru Impărăție, și aflându că așăḑămînturile ce sintŭ pentru rînduiala clironomie Scaunuluĭ, nu iaŭ slobozenie de la ceĭ ce aŭ dreptate asupra aceștiĭ clironomii de a să lepăda de ceastă dreptate întru așa stărĭ împregiurŭ, cându după acésta nu rămâne nicĭ o greutate pentru cea maĭ în urmă clironomia Scaunuluĭ, cu unirea a întru totŭ Augu-teĭ Maiceĭ Noastre, după inalta dreptate a capuluĭ Impărăteștiĭ familiĭ ce aŭ ajunsŭ la Noĭ prin Clironomie, și după puterea ce singură stăpânitóre care saŭ datŭ Nao de la Dumneḑeŭ, Noi amŭ hotoritŭ, întâiŭ : ca lepădarea cea de bună voe aceluĭ întâiŭ frate alŭ Nostru Țesarevici și Mare Cnézŭ Constantinŭ Pavlovicĭ de dreptatea asupra Scaunuluĭ a toată Rossia, să fie tare și neschimbată, iară actulŭ a aceștiĭ lepădări, spre cea vrednică de credință știință, să să păzascâ în marele soborulŭ Adormireĭ celŭ dela Moscva, și în cele treĭ maĭ înalte cărmuitoare locurĭ a Imperieĭ Noastre în Pré sfîntulŭ Sinodŭ, în Impărătescul Sfatŭ, și în ocărmuitorulŭ Senatŭ. Alŭ doilea : în urma aceia după celŭ întocma temeiŭ a actuluĭ pentru Clironomia Scaunuluĭ, Clironomulŭ Nostru să fie al doilea fratele Nostru Marele Cnezŭ Nicolai Pavlovici.

După acésta Noĭ rămânemŭ întru liniștita nădăjduire, că în zioa, cându Impăratulŭ Impărațilorŭ, după obștésca pentru nemulŭ pămîntescŭ legé. Ne va chiema pre Noĭ de la acésta vremelnică împărăție către viața cea de vecĭ, Tagmile împățieĭ, cărora cea de acumŭ neclătita voe a Noastră și acestŭ leginitŭ așezămîntŭ alŭ Nostru la căḑuta vreme după a Noastră punere la cale trebue să fie cunoscută, îndată vorŭ aduce aflerosirea sa cea cu credinciósa supunere rânduituluĭ de Noĭ după Clironomie Impăratŭ a unuĭ nedespărțitŭ scaunŭ Imperieĭ a toată Rossia, Impărăției Leșăștĭ, și a cnejieĭ Finlandieĭ ; iară pentru Noĭ rugămŭ pre toțĭ credincioșiĭ supușiĭ Nostrii, ca eĭ cu acea dragoste, după care Noĭ întru purtarea de grijă pentru a lorŭ neclintită fericire punemŭ celŭ mai pre Inaltŭ pre pământŭ bine, să aducă cele din sufletŭ rugăciunĭ către Domnulŭ și Mântuitoriulŭ nostru Iisusŭ Hristosŭ spre a priimi sufletulŭ Nostru, după nespusă a luĭ milă, întru vécinica luĭ împărăție.

S'aŭ datŭ în Țarscoe Selo în 16 zile Avgustŭ anulŭ de la nașterea Mântuitoruluĭ Nostru Iisusŭ Hristosŭ 1823, iară a Impărăției Noastre la a doao zecĭ și treĭ.

Celŭ adevĕratŭ este iscălitŭ cu însușĭ a Impărăteștiĭ Sale Măriri mână așa :

Alecsandru.

No. 8.

Din Noemb. 8 anulŭ 1821, unŭ óre-care Paharnic scrie, mitropolitului o carte de mustrare că n'a evitatŭ de a se pune în contact cu rebelii greci (1). El îndémnă să părăséscă locul unde e, să se întórcă acolo de unde'i trămite scrisórea și-lŭ povĕțuesce să se împace cu *cei mari* prin bacșișurĭ. Spre acest scopŭ îi propune douĕ șalurĭ, unulŭ «ungiar alb grecŭ, cumpărătura 3600 leĭ care face și 4000 leĭ și altŭ șal în dungĭ cu florĭ, de 1600 leĭ.» Îi mai propune de pescheșŭ și telegariĭ, «nevesteĭ mele, carĭ sunt la Suceava, de îndestulă figură».

«*Înalt preaosfințite și mult milostive stăpâne!*

Stăpîne, de și mĕ numesc supusă slugă stăpînuluĭ meŭ, dar mĕ socotescŭ adevĕrat fiŭ a aceluiaș, carele nu trupesce m'aŭ născut, ci duhovnicesce m'aŭ crescut, și de a da sfat și socotință unuĭ așa de mare, este nebăgată în seamă și nicĭ decum priimită după sistima oamenilor de acum, carii au agiuns cu înțelegerile și științele mai pre sus de fire. Pentru că și cugetările a fiesce căruia, numaĭ din începutul rostului ce poate însemna o slovă *az*, aŭ înțeles tot ce trebue să dică, ca cum ar fi însuflețițĭ în inimile acelora. Această multă și peste mĕsura fireĭ legiuite istețiunĭ, ni aŭ adus și în necredință și întru totă călcarea poruncilor, socotindu-ne ca nisce Dumnedeĭ, a cărora rodurĭ nu sunt alt decât rane acum și durerĭ, și tot nu ne învĕțam și poate și până la mormênt vom merge tot cu aceste ideĭ. Cu tóte că lucrarea ce dumnedeéscă este neagiunsă și prin multe feliurĭ și prin multe chipurĭ poate a ne aduce întâiŭ pocăință și îndreptare, ca să nu perim până în sfîrșit. De la mine dic, și nu de la niminea altiĭ, nicĭ îndemnat nicĭ povĕțuit, martor fiindu mĭ însușĭ Mîntuitorul Hs. în ḡioa cea de apoĭ, ci ca un adevĕrat slugă și fiŭ ce mĕ socotesc întru curățenia sufletuluĭ cătră stăpînul și părintele meŭ, îndrăsnescŭ a întinde condeiul! Ce aĭ făcut stăpîne și părinte? Aŭ greșit înaintea Împĕratuluĭ celuĭ legiuit pămîntesc: aĭ dobândit iertarea care este publicarisită în totă lumea (afară de începĕtoriĭ complotuluĭ cariĭ se socotesc ca Iuda și se cer spre resplătire, după glăsuirea respunsuluĭ Porteĭ asupra noteĭ Elciuluĭ). Publicarisită este și acĕ silnică greșală a Preosfințieĭ tale și de toțĭ criticarisită și mai mult de patrioțiĭ nostriĭ, dar nu maĭ puțin și a altora, și maĭ vĕrtos aceluĭ în Hs.

(1) Mitrop. Venamin a datŭ la finea luĭ Feb. 1821 leĭ 10,000 în ajutorulŭ comitetuluĭ eterist și s'a angajat să întrețină unŭ soldatŭ călărețŭ pe comptulŭ sĕŭ.

al doile frate al Preosfinţieĭ ta'e, cu ce? cu aceste: aŭ avut stimţa lucrărilor nelegiuite şi tălhăresceĭ maĭ inainte, aŭ inchis porţile Episcopieĭ luând şi cheile de la tote bisericile din Roman, n'aŭ dat de scire Musulmanilor maĭ inainte şi s'aŭ făcut jertfă nevinovaţiĭ. A'ta: aŭ adunat tâlhariĭ în Secul spre paza avereĭ ce avea, liaŭ făgăduit miĭ de leĭ, li aŭ trimis şi gephanele de prav şi plumb spre a se putè apĕra şi a infrânge pe musulmaĭ, (de este adevĕrată care atâţa incredinţază). S'aŭ publicarisit aceasta de obşte şi până unde se pote socoti întinderea acesteĭ lăţătoare (лѫцѫтоаре) leché, şi cu incredinţare că este scrisóre cu iscălitura aceluiaş, care ar fi intrat în mîna a însuşĭ arhistratiguluĭ. Nu cred că nu s'aŭ auḑit intr'aceasta formă şi in partea aceea, când aice se striga în gura mare fără nicĭ o sfială. Iată acum acela aŭ intrat iarăşĭ in hotarele Patrieĭ, unde îşĭ are scaunul cel încredinţat de la Dumneḑeŭ care i se răpisă de către un călcătoriŭ de lege, şi nimic nu-ĭ va fi şi gurile mincinoşilor se vor astupa şi indreptare şi ertare va avè şi intru cinstea sa va sta.

Préosfinţia ta cu neeşirea şi şederea acolo, ce dobândeştĭ? (Când nădejdea pe care mulţĭ s'aŭ răzimat lipseşte şi va lipsi încă, precum se înţeleg lucrurile). Nimic altă decât incredinţare a nesupunereĭ, din care urmează multe alte surpătoare şi vătămătoare. Puiŭ această pildă proastă: *Către vetregul părinte ce credinţă voiŭ avea!* — Pune tote în cumpăna drepteĭ judecăţĭ; stă mult intru frămêntarea minţeĭ, adunându-ţĭ inainte toate pricinile prin care ne-am făcut cunoscut la toţĭ; ce fel de sistimă avem? gândind şi la întâmplările cele de maĭ inainte. Cere agiutorul luĭ D-ḑeŭ, ca să te lumineze pe calea dreptăţeĭ şi a adevĕruluĭ. Şi socotesc că te va povĕtui a veni şi Buiurdiul se va trimite şi păzitorĭ pentru neingrijirea, din care urmare nu numaĭ slava, cinstea veĭ căştiga-o, dar şi osebită liniştea sufletéscă, încălḑindu se inimile tuturor, vĕḑênd pe adevĕratul lor păstor.

Trebuesc insă aicea, precum socotesc, peşchesurĭ către ceĭ marĭ şi cheltuiala bacşişurilor. Cât pentru peşkeşurĭ la ceĭ maĭ intâiŭ, te pot inlesni eŭ cu 2 şalurĭ ce se pot găsi, cari şi sunt un giar alb greŭ, cumpĕrătura 3600 leĭ, care face şi 4000 leĭ, şi alt şal în dungĭ cu florĭ, de 1600 leĭ, ce sînt mistuite la locul sciut. Maĭ sînt şi telegariĭ nevesteĭ mele, carĭ sînt la Suceava, de indestulă figură; poţĭ să tragĭ şi aceia peşkeş, fără a scóte acum pentru aceste din pungă, şi viind, totă ţara se va întregi şi lesnirile se vor indemăna.

Pentru ca să nu mĕ mustre cugetul, le insemnez, numaĭ din curată inimă, fără a cugeta maĭ departe, precum maĭ sus ḑic, nefiind maĭ crud intru ale omenireĭ, după cum eŭ mĕ socotesc, — nicĭ făţarnic. Şi precum D-ḑeŭ te va lumina, urmează. Ear eŭ, sluga, să mĕ invrednicesc de un mic respuns, că aţĭ primit această hîrtie, şi de am greşit să am iertare şi ca o netrebuică să'l dé

foculuĭ celuĭ mistuitoriŭ, măcar că nu socotescĭ a fi spre vătămarea mea, ce numaĭ pentru că este de la sluga, care se socoate că este

al Preosfi. Vóstre prea plecat supus fiŭ și slugă.

1821. Noemb. 8. **Iordaki Pahar.**

No. 9.

La Aprile 1. Anul 1822 Mitropolitulŭ adresézĕ o scrisóre, din Colincauți, loculŭ sĕŭ de emigrare, cătră P. S. Iov arhiepiscopulŭ Chersonuluĭ, la Ecaterinoslav, spre a'l felicita de «*festum*» al Pascilor. El maĭ rógă apoĭ să nu'l dé uitărei, pre el «care nimernicesce în mare strimtorare la satul Colincăuți, ținutulŭ Hotinuluĭ, oblastia Basarabieĭ, că lipsit fiindŭ de tóte, de abia aŭ pututŭ scăpa viața cu fugirea, iar alțiĭ rĕmași christianĭ perŭ de feluritele impilărĭ și silniciĭ a Agarenilorŭ, precum în singur Iașiĭ aprópe 2000 suflete, bărbațĭ și femeĭ aŭ fostŭ siliți a se turci, afară de alte locurĭ a Moldoveĭ. Vestesce că Turcii aŭ datŭ focŭ Iașilorŭ. «Stăpîne sfinte, istoria nenorocireĭ nóstre este mare și lacrimósă... .»

Inalt prea osfințite Arhipăstor, Milostivule Domn.

Dacă numaĭ dupre singura politică veți judeca pentru *târziata* a mea glăsuire cătră nalt pria o sfinția vóstre, ca din nebăgaria de sămă cu de aprópe între noĭ cunoștința din vremea când încă aț fost în Iași, decĭ cu rezon eŭ voiŭ fi de vină, iar dacă veți lua parte crezemântului, atunce singurĭ bine veți voi a mă face dezvinovățit, fiind că și la trecutul praznic nașterei Domnuluĭ nostru Is. Hristos nu am trecut cu vederia datoria mea, ce prin fratele Ierapoleos. Pria osfinția sa Grigorie, am scris nalt pria osfințiilor vóstre. Dar pentru că din neștiută mie pricină nu mam învrednicit respunsuluĭ până acum, drept acia spre a nu mă mustra de cuget, eată am cinste, milostivul meŭ arhipăstor, a vă gratolui cu acest pria lăudat festum învierii luĭ Hristos, ceĭ de lumină purtătore, a carie petrecere pre lângă de plin întregită sănătate, să vă fie la mulțĭ anĭ.

Pre lângă acĭasta mă rog nu dațĭ uitărĭĭ pre mine răŭ norocitul carele nemernicesc în mare strămtorare la satul Colincauțiĭ din ținutul Hotinuluĭ, oblastie Basarabiei, că lipsit fiind de tóte, de abia am putut scăpa viața cu fugirea. Iar alțiĭ rămașĭ bristiani, pier de feluritele impilărĭ și silniciĭ a Agarenilor, precum în singur Iașu aprópe de 2000 suflete bărbațĭ și femeĭ aŭ fostŭ siliți a să turci, a

farŭ de alte locurĭ a Moldavieĭ ; pentru acia fiinduvă milă de noĭ pătimitoriĭ, rugativă Domnuluĭ Dumnedeu, să nu ne triacă cu vederia până in sfârşit, că ĭata şi oraşul laşiĭ cia maĭ multă parte din zidirĭ aŭ pierdut prin focul ce Turciĭ in câte-va rândurĭ pre multe locurĭ aŭ pus, ear săraciĭ locuitorĭ pierdênd averile sale, cu casile mulţi au pierdut şi viaţa. Stăpâne sfinte, istoria nenorocirilŭ nóstre este mare şi lacrimósă şi nu cutez a supăra persóna vóstră cu aşa amarărĭ, cari in felulŭ miezuluĭ săŭ pria simţitória inima *solesc* a pătimi, mai ales pentru ceĭ de o credinţă, care fără să fie vinovaţi pier, fiĭ milostiv şi eartă îndrăneala mea. Am cinste şi c. l. l. 1822 April 1. Colincauţiĭ.

Inalt Pria osfinţitului

lov Arhiepiscop Hersonului, Milostivului Arhipăstor şi Cavaler, la Ecaterinoslav.

No. 10

Amintimŭ in rezumatŭ, aci, firmanulŭ prin care Pórta vestesce ţĕreĭ, incetarea Domnieĭ greceşcĭ şi numirea luĭ Ion Sturdza.

Тълмачи́рк а ѓмпрѫтєскѣѧи фєрмаи. сосѣт а́йчк ѓи wра́нїй Іашй ла лиѣа 1822 лѣна лѣи ююнє ѓ 9.

Aleşilorŭ a neamuluĭ Mesieĭ ceĭ din Pamêntul Moldoveĭ, boiarĭ, mitropolit, starea al doilea, Episcopĭ şi tótă obştea ce sunteţi supuşĭ aĭ Impĕrăţieĭ nóstre.»

Constată că aŭ trecutŭ vremele tulburate de grecĭ. Apoĭ dice : «sositaŭ dară vremea şi rêndul de a se rêndui Domniile tărilor acestora. Pentru că partea grecilor din care maĭ nainte se rênduia Domni, afară că invechita lor înrăutăţire, cu care lucra uneltind felurĭ de indărăptniciĭ, zavistuirĭ şi tulburărĭ, dar acum cé desevârşit orbire a lor, isbucnind cu viclenie şi îndoind rĕul semănat in multe părţĭ, aŭ şi întrupat cel desăvêrşit vederat şi mărturisit scop al lor resturnătoriŭ şi înfrânătoriŭ nedrepteĭ cutezăreĭ lor. Şi locuitoriĭ pământurilor nóstre din vechime fiind cunoscută credinţa, supunerea şi plecarea lor cé osirdnică către sevârşirea poruncilor date de la pragul Impĕrăţieĭ nóstre....» spune că aŭ venit la Pórta căţi va din boiariĭ fruntaşĭ cu lacrimătóre rugaţiunĭ de la Raia «cu cerere de a li înnoi cé din vechime odihnă şi fericirea bunelor pământescĭ Pronomiĭ şi a li se rêndui Domn stăpânitoriŭ dintre dênşiĭ ; a cărora rugăminte şi cerirĭ unindu-se şi cu adinca socotinţă a Impĕrătesceĭ nóstre mărirĭ,.... «declară că a ales pre **Іѡан Стѵрдк** (sfîrşitul să i se încheie cu bine !). Spune că acesta a numit caimacamĭ pe Theodor Balş Vornic, Petrache Sturdzea Vistiernic, pe carĭi înşuşĭ prin graiul sĕŭ călră mărirea nóstră saŭ cerut a se rândui Caimacamĭ.

No. 11

O copie de scrisóre din April 6, 1822, de la mitropolitulŭ, adresată din Colincăuţi (în. Holinuluĭ, unde avea «*plangĕtóre şedere ca sărăcitulŭ păstoriŭ*», către fiulŭ Cneazuluĭ Grigorie Semenovicĭ Volcanski. Îlŭ felicitézā de sĕrbătorile «*festum*, alŭ luminateĭ învieriĭ a luĭ Hs.» şi-ĭ cere unŭ pomelnicŭ de numele casnicilorŭ prea strălucireĭ sĕle, ca să «pótă versa călduroase rugăţiunĭ Dumnedeesculuĭ oltarŭ».

«*Prea strălucite cneaz, Milostive Domn!*

«Ca să scap de prepusul că n'ar fi încuviinţată a mĕ îndrăzneală, iată pentru încredinţare alăturez copia scrisoreĭ, din care luând sciinţă strălucirea vóstră cât de mare este mie făcătór de bine prĕ scump născĕtoriul vostru cneazul Grogorie Semenovicĭ Volcanski, să bine voiţĭ şi însuşĭ deacum înainte a ve face deopotrivă pentru mine smeritul. Şi în nădejdea acesteĭ căştigărĭ de la strălucirea vóstră dupre iubirea de oměnĭ, am cinste, milostivule cneaz, ave *gratolui (sic)* cu acest prĕ mărit festum (ФЕСТЪМ) luminateĭ înviereĭ luĭ Hr., a căreĭ petrecere, pe lângă nesmintită sănătate, să fie strălucireĭ vóstre la mulţĭ anĭ cu fericire.

Iar pentru semn că acéstă a mĕ înainte apucare nu este depărtată, cu mare plecăciune rog, ca să mĕ învredniciţĭ cu pomelnicul numelor casnicilor strălucireĭ vóstre, să pot varsa călduróse rugăciunĭ Dumnedeesculuĭ Oltar, pentru bune ďile a tot ce éste iubit sufletulŭĭ vostru. Între altele am cinste şi celel.

1822. Apr. 6.

Satul Colincăuţiĭ (în. Hotinuluĭ, unde am plângĕtoarea şedere ca sărăcitul păstoriŭ.»

No. 12.

Posedem o numerósă colecţiune de acte relative la Ioniţă Sturdza şi la Domnia luĭ. Credem util a aduce aci cele de maĭ la vale şi anume: 1, o scrisóre a luĭ Ion Sturdza din 1790 Iunie 29, de când era numaĭ Vornic mare, din care se vede cum el era om drept şi opria prĕ propiul sĕŭ fiŭ Dumitrache de a încălca moşie streină. 2. Curiósele versurĭ publicate de vestitul croŭ al nuveleĭ luĭ C. Negruzzi, poetul Scavinski Daniil, la ocaziunea măritărĭĭ ficeĭ Domni-

torului Ion Sturdza, Domniţa Elena, cu Gregorie Ghica (maĭ apoĭ Domn Moldoveĭ) şi care apoĭ, după despărţenie, măritată fu cu reposatul boer logofĕtul Alecu Balş. 3. Un hrisov şi o ţidulă domnéscă din Oct. 25 Anul 1825, din care se constată felul de proprietate a celeĭ maĭ mare parte de case din Iaşĭ, în urma foculuĭ mare atuncĭ intêmplat; şi 4, o circulară din 1824, August 16 relativă la goştină şi la scutirile de ea.

«Cinstite, iubite al meŭ fiŭ, Dumneata Bane Dumitrache Sturdza, fericită sanatate iţĭ rog de le Dumneḑeŭ ca să-ţĭ dărnéscă Logofetul Anastase Scorţescul mĭ aŭ arĕtat că ar fi tragênd supărare despre Dumneta, că peste semnele vechĭ ce sunt pietre, hotare intre moşia sa Bratulesciĭ pe pârâul Roşie, ai fi intrat cu stăpânirea şi aĭ fi cosit câtă va iarbă de pe Rosia, ce este in partea Brătulescilor, cu pricină că ar fi acea parte de loc de moşia Miclăuşeniĭ; Decĭ scriŭ d-tale, ca maĭ multă supărare să nu iĭ facĭ a intra peste hotarele cele vechĭ, în moşia sa Brătulesciĭ, de cum am stăpânit eŭ maĭ înainte, şi iarba ce i s'a fi luat să i se dea inapoĭ, fiind că de către mine stăpânirea veche tot aşa s'aŭ păzit despre Brătulescĭ până intr'acele pietre hotare, ce sunt pe Roşia şĭ aşa trebue să se păzéscă şi de către d-ta.

Părintele D-tale
iscălit Ioan Sturdza Vornicul.

1790 Iunie 29.

Acest Suret poslăduindu-se cu cea adevărată scrisóre a D-sale Vorniculul Ioniţă Sturdza s'aŭ găsit intocma asemenea şi spre adeverire l'am iscălit.

Episcop Romanschi.

No. 13.

ODĂ

din partea obstei intru slava nunţei luminăreĭ sale Prinţeseĭ Elenco Sturza ce se prăznuesce astăḑĭ, Octomvrie 18, anul 1825, alcătuită prin DANIIL SCAVINSKIĬ

Pagina II. Armele Moldoveĭ, cu inscripţiunea:

Іωан Сандꙋ Стꙋрза вв.
Доми цѫрий Молдавіи
Păzască-l Dumneḑeŭ cu a sa putere
Pre scaunul acesteĭ ţĕrĭ fără cădere

I

Pagina III. Glasul duiosélor Muză,

Elicónului Vechimeĭ,
Din umilitele buză
Daco-Romaneĭ opstimeĭ,
Aḑĭ : prin ton mangaitoriŭ,
Să să'nnalță pân la norĭ.

II

Rostire învăpăiată,

Limbuților alésă,
Aḑĭ : din inimă curată,
Tot sufletul să revarsă,
Și ceĭ melanhonicoșĭ,
Astăḑĭ să fie voioșĭ,

III

Inimĭ de aur abia calde.

Ele încă să salteze
In șampaniĭ să se scalde,
Și bine să cuvinteze
Două inimĭ ce-aŭ voit
Ceriul aḑĭ de le-aŭ unit.

IV

Pagina IV. Grija gîndire amară,

Nu fie aḑĭ lucrătoare,
Fugă de aicĭ afară,
Dușmanca cea mustratóre,
De la toțĭ ce dănțuesc,
Nunta ce o prăznuesc,

V

O veselie cerească,
Cu versurĭ harmonioasă,
O cântare îngerească,
Cu jocurĭ, şegĭ priinciósă,
Să cuprindă de odată,
Acest praznic luminat.

VI

Raza acea neapusă,
Ochiul ce tote privesce,
Puterea acea nespusă
Ce tote povĕţuesce,
Trimită din ceriŭ noroc,
Intr'acest strălucit loc,

VII

Pagina V. Izvorâtorul de viaţă,
Sa ivască cu iubire
A sa presfinţita faţă
La această însoţire,
Intru a ombrăţoşa,
Cu milostivirea sa.

VIII

El încă de la zidire,
Tuturor din ceastă vale
Le împarte norocire,
Si stelelor tuturor,
Iaste ocârmuitor.

IX

Pagina VI. Iubitoarea sa privire,
Revarsă cu îmbelşugare,

Prin al soreluĭ lucire,
Făpturilor luminare,
Și pre omul drept și blând,
Îl miluesce curênd.

X

Cu mila dar cea cerescă
Zăditoriul a blândeței,
A se'ndura să vroiască
În tótă curgerea viețeĭ
Tineriĭ aḑi însoțițĭ
Să fie 'ntovărășițĭ.

XI

Anĭ mulțĭ, cu ḑile senine,
Aḑĭ din cerĭu să le sosască,
Cu harmonie, cu bine,
Toată viața să trăiască,
Un raiŭ de fericirĭ plin
Se rugăm toțĭ din suspin.

NB. Acéstă odă în acrostih ni dă pe margine aceste nume și vorbe: Grigorie Ghica, Elenco Sturza.

No. 14.

Hrisov de la Ion Sandul Sturdza Voevod.

«După pedepsitóre vremĭ ce aŭ statut în țéra acésta, între alte struncinărĭ ce aŭ urmat pricinuinduse și căderea acestuĭ oraș din tótă înfrumusețarea luĭ, din dată ce pronia cerască ni aŭ ridicat pre Domnescu scaun acesteĭ de D ḑeŭ păzită țéră, Ni-am cunoscut de datorie, precum între altele, asemene și întru acésta, de a căuta cele maĭ grabnice chipurĭ și a se pune în lucrare întregimea acestuĭ oraș, și fiind-că cele maĭ multe zidirĭ aŭ fost pe locurile monastirescĭ și de o parte egumenii cum și mulțĭ din locuitorĭ dintr'aceĭ cu zidirele ce aŭ avut și aŭ ars, înprăștiațĭ prin megieșitele hotare ; De altă parte fiind sciut că cu arderea binalelor de pe locurile monastirescĭ se mută stăpînirea acea vremelnicéscă supt altă prefacere a voinței stăpînuluĭ locului ; Pentru acésta încă de la 1822, cu obstésca socotință, am slobodit domnésca nóstră hotărire prin țidulă cătră d-l Vorn. Ion Tăutul, aflânduse Vel Vorn. al Politieĭ, ca orĭ care se vor afla ca să zidéscă binale pe locurile monastirescĭ ce vor fi slobode din

arderea acelor zidirĭ, să fie sloboḑĭ de a ridica orĭ-ce binale vor voi, cu bezmân, care după împlinirea a treĭ anĭ se va legiui acel bezmen potrivit după loc şi după vreme, şi statornicit pentru tot-d'auna, spre a se întregi acest oraş şi pentru a nu remâne şi mănăstirile întru îndelungată vreme lipsite de folosul acelor locurĭ. Dintre care locurĭ fiind şi a mănăstireĭ S tuluĭ Sava etc». *Aci vine casul special cu două locurĭ din Târgul de Sus, care s'aŭ dat la Martie 2, 1823 credinciosuluĭ boier Ion Teutul, câte 10 leĭ pe tot anul de fie care stînjin la faţa uliţeĭ.* Vodă întăreşte stăpînirea fără adaogirea bezmenuluĭ prin elironomiĭ orĭ schimb.

L. S.

1825 Octombre 25.

No. 15

Ţidulă Domnéscă din 1825 Martie 2.

«De trebuinţă fiind a se ajuta casa a cinstit şi credinciosuluĭ nostru boer d-luĭ Ioan Teutul Vel. Vorn. al Politieĭ, după simţitórele păgubirĭ cu primejdia de viaţă ce aŭ suferit într'acéstă cumplită vreme despre apostaţiĭ (апостаціи) grecĭ, aflându-se trimes în slujba ţereĭ la Brăila, Drept aceea spre óreşĭ care a jutor, prin acéstă a nóstră Domnéscă ţidulă i se slobóde voie ca să-şĭ facă 2 dughenĭ pe locul Mănăstirei St. Sava, la uliţa Târguluĭ de sus aicĭ în oraşul Iaşĭ plătind bezmân vecinic, însă pe treĭ anĭ va plăti după aşeḑăméntурile de maĭ înainte, iară după 3 anĭ va plăti după aşeḑările ce se vor alcătui».

No. 16.

De la Ioan Sandu Sturdzea poruncă circulară tipărită, către Gostinarĭ, în 1824 Aprilie 16, cu sigilul domnesc roş.

Se scutesc de gostina de oĭ : mitropolitul, Episcopiĭ, D lor Boieriĭ şi toţĭ câţĭ s'aŭ învrednicit a se cinsti cu nume de boerĭ numindu-se *vel*, cum şi jupanesele vĕduve ce le vor fi fost boeriĭ puşĭ la acéstă rĕnduială ; asemenea ceĭ neboeriţĭ *dar din neamurĭ sciute şi alese*,

Asemene Logeţeţĭ i diaciĭ de Visterie, numa ceĭ ce sunt în slujbe, diaciĭ de Divan,
Căpitanĭĭ de lefegiĭ
» de Darabanĭ,
Vel Capitan hĕtmânesc, fiind orĭ nefiind în slujbă,
Vatavul şi ceauşul de aproḑĭ,
Vătajĭ de copiĭ aĭ Divanuluĭ şi ai visterieĭ,
Vornicĭĭ de Pórtă,

Poslușniciĭ hetmanescĭ,

Polcovnic Agiesc,

Polcovnicĭ, Postelnicĭ, fiind în slujbe.

M-rele Niamțul, Secul, Sf. Spiridon cu metoacele sale. M-rea Agapia, Schitul Vărateculŭ. M-rele ce aŭ hrisóve Gospod de scutire de oĭ.

Din baniĭ Gostineĭ de oĭ se dăde :

Vel Logofetuluĭ de țara de jos câte 10 leĭ de pungă.

Caseĭ doftorilor câte 5 leĭ de pungă

13,750 leĭ la cele-l-alte obicinuite avaeturĭ și anume : 2000 D. Vel Vist. 2000 Vel Post. 750. D. Vel Camaraș. 1000 D. V. Gramatic. 1000 Logof. de visterie. 500 al 2 vist. 250 al 3-lea vist. 500. Sameșul de visterie, 750 sameșul caseĭ răsurilor, 1000 Diacilor de visterie, 1500 la cutia mililor, 1000 la casa cișmelelor (total 13750).

*

După 1822 nu maĭ posed originale de valóre diplomatică relative la mișcarea grécă. Documintele următóre sunt dintre 1827 și 1832, cu referință decĭ la *Kissilef* și la epoca luĭ.

1) Primul document este o scrisóre în l. francesă a Mitropolituluĭ Veniamin, din Maĭ, 1827 către un «*Monseigneur*,» care nu póte fi altulŭ decât însușĭ *Kisselef*. Este vorba de monastirele dise închinate. Mitropolitulŭ dă sémă de opiniunele din Obstésca Adunare în acéstă cestiune. S'a făcutŭ o mare desbinare în Adunare asupra întrebăreĭ «cum să se alégă Epitropiĭ avereĭ monastirilorŭ. Majoritatea cere ca Episcopiĭ să fie aleșĭ de *sfatulŭ obștescŭ* în înțelegere cu Epitropiĭ de aicé și aceĭ aĭ monastirilor din *levant*. Minoritatea va să se realégă aceleașĭ persóne. Mitropolitulŭ înclină spre acéstă părere a minorității.

«*Monseigneur*,

Il était, sans doute, de mon devoir, de vous adresser mes très—humbles félicitations sur votre heureuse arrivée à votre destination, mais dans la crainte de vous importuner dans vos importantes occupations, j'ai cru devoir retarder jusqu aujourd'hui une correspondance qui m'étant particulière n'aurait été que d'un faible intérêt pour Votre Excellence, dont tous les momens doivent être consacrés à des affaires de la plus haute importance.

Cependant, Monseigneur, quoique l'affaire dont il s'agit maintenant ne soit

pas dans cette catégorie, je n'ai pas cru devoir la passer sous silence, d'autant plus que Votre Excellence a daigné, par amour pour la religion, me la recommander particulièrement à son passage ici. Je veux parler des revenus des monastères d'ici qui dépendent du Levant.»

«Son Altesse nous ayant invités par un ordre à traiter cette affaire et à la mettre en règle, le Conseil général du Divan s'est assemblé et s'est imposé l'obligation d'accorder et ménager également les interêts de sa cour et ceux de la cour protectrice. En conséquence, après de longs débats, le Conseil, dans les pressantes circonstances que vous connaissez, et pour répondre aux vues bienfaisantes du Monarque notre Protecteur de faire jouir les Monastères de tous leurs droits selon l'intention des donateurs, a jugé convenable de baser ses opinions sur les documens des dits donateurs, qui, étant des espèces de testamens, ne peuvent être violés sans quon se rende coupable d'infraction aux lois politiques et aux usages du pays. Il n'y a pas eu d'objection à cela; et ayant fait observer au Conseil, que nous ne pouvions pas négliger les sains Canons, qui soumettent tous les moines au Chef ecclésiastique du pays dont le devoir en sa qualité de Prélat est de veiller avec le plus grand soin à l'observation de ces mêmes Canons, l'accord de toutes les opinions nous donne les plus fermes espérances que cette délibération aurait une heureuse issue. Mais lorsqu'on en est venu au choix des Epitropes et au mode de leur élection, le souvenir des pertes que les Couvens avaient essuyées par la conduite de leurs supérieurs, engagea la Majorité des membres à demander que les Epitropes fussent choisis par le Conseil Général, ajoutant que tout devait se faire d'accord entre les Epitropes d'ici et ceux des monastères du Levant. Cet avis fit naître une grande scission dans l'assemblée. Quelques membres, nous ne savons pas pourquoi, ont exigé avec une opiniatreté invincible quon réelût les mêmes personnes qu'auparavent, se fondant sur des decrets émanés dans les derniers tems. Tous les avis étaient partagés, et comme il est de notre devoir de rétablir la bonne intelligence et non de la rompre nous avons fait tous nos efforts pour réunir les opinions, mais en vain, l'affaire en est restée là.

Je n'ai pas cru devoir, Monseigeur, vous taire une pareille circonstace, et je ne pense pas qu'il soit hors des convenances de vous observer que le moyen le plus sûr pour conserver les biens d'ici, le plus sûr pour empêcher qu'ils ne soient alliénés, comme aussi le plus efficace pour faire retirer aux Monastères tous les avantages possibles, que ce moyen est celui qui me plait le mieux et me parait le plus convenable.

Telle est, Monseigeur, l'explication que j'ai dû vous donner pour remplir mes obligations et vous marquer l'attachement et le respect, avec les quels

J'ai l'honneur d'être, Monseigneur, de Votre Excellence,

Jassy ler. Mai 1827. le très-humble et très obéissant Serviteur.

Benjamin Métropolitain de la Moldavie.

2). In urma rebeliunei grece din 1821, moşiele mănăstirilor ḑise grecescĭ s'aŭ luatŭ de statŭ. Am cedatŭ Bibliotecei Camerei o condică coprinḑênd licitaţiunea de către stat a moşielor Monast. ḑise închinate, din Moldova.

Voiŭ publica integral, în altŭ memoriŭ acéstă însemnată condică care, prin aretarea arenḑilorŭ oferite la licitare pe moşiĭ, constitue un preţios document al istorieĭ iconomieĭ nóstre rurale.

*

3). Eată proclamaţiunea din 1828 Aprilie 25, a generaluluĭ Felmareşal Vitkenstain, la intrarea oştilor rusescĭ în Moldova.

O dăm după o rarissimă fóia volantă imprimată, ce se află în posesiunea Academieĭ (Condica No. I a foilor volante).

Locuitorilor Moldoveĭ şi Valahieĭ.

După prea înalta a împĕrătéscei sale mărirĭ poruncă, eŭ intru în ţara vóstră cu armia încredinţată ocărmuireĭ mele. Purtătórea de biruinţă oaste a singur stăpînitoriuluĭ a tótă Rusia, ocrotitoruluĭ vostru, intrând în hotarele Moldoveĭ vĕ aduce vouĕ zălog a buneĭ rînduelĭ şi aceĭ desevêrşit sigurivsirĭ. (sic).

Locuitorilor de tóte stările! Priimiţĭ pe vilejiĭ ostaşĭ rosienescĭ ca pre fraţiĭ şi ca pre apĕrătoriĭ voştri ceĭ fireştĭ. Sîrguiţivă a agiutora mişcările armieĭ şi a o îndestula pre ea la cele neapărate trebuinţĭ: arĕtaţĭ nouă doveḑĭ a dragosteĭ vóstre. ceĭ de demult cunoscute, către imperia (ИМПЕРІЯ), care cu neadormire apără dreptăţile vóstre,

Resboiul ce s'aŭ declarisit de către Rusia Porteĭ othomanicescĭ, are un scopos; ca să se împlinéscă făgăduinţele cele calcate, şi ca să se ridice întru putere tractaturile cele ce înaintea a tótă lumea s'aŭ încheiat. Voĭ veţĭ fi martorĭ lucrărilor celor de resboiŭ, a cărora urmările nu pot a se atinge de voĭ: în liniştea cea cu odihnă alierosiţi-vĕ pre voĭ folosuluĭ Patrieĭ vóstre, şi nu vĕ depărtaţĭ de împlinirea datorieĭ ceĭ sfinte pentru voĭ.

Legiuirile şi obiceiurile stremoşeştĭ, dreptul a fieşte căruia dintre voĭ, dreptăţile şi pronomiile a sfinteĭ biserice noastre vor rĕmâne neclintite.

Spre siguranţia buneĭ stărĭ vóstre împĕrătésca Sa Mărire aŭ bine-voit a'mĭ încredinţa mie, ca îndată se aşeḑŭ în Principaturile acestea vremelnică înaltă ocărmuire, supt preziḑenţia sfetniculuĭ de taină graf Palen, asupra căruia monarhul aŭ pus credinţa sa. Luĭ i s'aŭ dat putere şi i s'aŭ poruncit a intra în dregĕtoria deḑin împuternicitului Prezident a Divanurilor Moldavieĭ şi Valahieĭ.

Din partea mea eŭ nu voiŭ înceta a ajuta ostenelelor luĭ în ocârmuirea acestor Principaturĭ şi dimpreună cu aceia a avea privigherea cea cu maĭ mare tărie ca să se păzéscă rînduéla cea desevêrşit în tóte cârposurile şi părţile a armieĭ care întru tot prea milostiv s'aŭ încredinţat mie, şi însuşĭ céle maĭ micĭ neorînduelĭ nescăpat se vor supune pedepseĭ, voĭ puteţĭ a vĕ răzima pe acéstă făgăduinţă.

Locuitorilor Moldavieĭ şi Valahieĭ! Resboiul, ce se deschide de cătră împĕrătésca sa mărire, dupa neapĕrata nevoie, nu vĕ va lipsi pre voĭ de tóte acele îndemânărĭ ce sunt unite cu pacea.

El fiind pornit spre aşedarea liniştieĭ, va întări a vóstră politicească fiinţă prin tractaturile, care pot sterge urmele necazurilor ce aţĭ patimit, şi spre a totdéuna a îngrădi sórta fericireĭ.

Supunerea stăpînilor, uĭtarea împerechierilor celor perdĕtóre, care s'aŭ născut din anarhia, jărtvirea cu tóte interesurile sale bineluĭ celuĭ de obştie; aceste sunt îndatoririle, carĭ se pun asupra vóstră. Împliniţile pre iele cu osîrdie şi cu unime întru un suflet, şi cu aceasta ajutaţĭ scopurilor celor făcĕtóre de bine a împĕrătesceĭ sale mărirĭ, cu a căruia nume vă îndatoresc pre voĭ către acéstă. Rĕvnind folosuluĭ Patrieĭ Vóstre, voĭ veţĭ câştiga noue dreptăţĭ spre ocrotirea şi mila a pré puterniculuĭ monarh.

Главнїя Квартира 1828. Anul—Aprilie 25

Cel maĭ mare povĕţuitor a armieĭ: general-Feldmarşal Graf **Киттенщайн**

4). In 17 Septembre Anulŭ 1829 Mircovicĭ adresézĕ Mitropolituluĭ Veniamin, în limba rusescă, scrisórea ce dămŭ aci în traducere.

P. S. Stăpâne, Indurătorule Domn,

D. Plenipotent Preşedinte comunicându-mĭ că membrul împuternicit al Divanuluĭ Valahieĭ Cneazul Const. Suţul în raportul presentat Escelenţeĭ Sale dice, că în Anul 1820 fratele seŭ Mihail Sutzu, fiind Domn stăpânitor ţĕreĭ Moldoveĭ, a depus în Vornicia obştenéscă, din Mitropolia de laşĭ, pentru stabilimentele de binefacere, 30,000 leĭ, pentru care sumă, trebuesce să aibă din partea guvernuluĭ dovada trebuitóre pentru plătirea eĭ la Mitropolia maĭ sus numită şi cere de a se înscinţa décă acéstă sumă aŭ fost întrebuinţată la stabilimentele de binefacere. Pentru împlinirea acesteĭ dorinţe e Exc. Sale eŭ prea supus vĕ rog, Milostive Domn, să grăbiţĭ a mĕ înscinţa pre mine, décă s'aŭ făcut întrebuinţarea celor 30,000 leĭ maĭ sus arĕtaţĭ, după destinaţiunea lor, la stabilimintele plăcute luĭ D-déŭ, la care anume (stabilimente)? şi cu a cuĭ învoire?

Décă însĕ suma acéstă se păstrézĕ neatinsă, în a cuĭ anume îngrijire se

află acum și decă se dobândesc ori care procente la acéstă sumă?— Pe lînga aceste alaturez și copia după predisa adresă primită de mine, pentru informațiunea Voastră.

Am onóre etc.

No. 7783. Ф Милковичй

17 Септемкр. 1829

Iași

P.S. Mitropolit Veniamin

5). Kisilef numit de Impĕrăție Președinte Plenipotențiar al Divanurilor țĕrilor române este felicitat de Mitropolitul Veniamin. Kissilef adresézĕ Mitropolituluĭ Veniamin un rĕspuns la felicitare, din Bucurescĭ, în 24 Noembre 1829, sub No. 11,742, arĕtând și speranța, că la lucrarea ce are a face, va fi ajutatŭ de bărbații luminați aĭ țĕreĭ, carii ĭi vor da noțiuni și informărĭ exacte asupra realeĭ stărĭ a țĕreĭ și a nevoilorŭ locuitorilorŭ eĭ. Așia ceva aștepta și de la clerul moldovenesc.

«*Monseigneur*,

«J'ai reçu la lettre que Votre Eminence m'a fait l'honneur de m'adresser en date du 15 Octobre, à l'occasion de ma nomination à la place de Président plénipotentiaire des Divans de ces principautés, et c'est avec plaisir qu'au moment d'entrer dans l'exercice de mes fonctions je viens vous exprimer, Monseigneur, la satisfaction que m'ont fait éprouver les sentimens que vous avez bien voulu manifester à mon égard.

Appelé par l'Auguste et magnanime Protecteur de ces pays à en prendre la haute administration, je ne me dissimule point les grandes obligations que m'imposent la confiance de Sa Majesté et l'attente des deux nations, aux quelles les glorieux succès de ses armes viennent d'assurer une existence fondée sur des stipulations solennelles.

C'est à remplir ces obligations, Monseigneur, dans toute leur étendue, que tendront mes efforts, et c'est en m'aidant des lumières des hommes eclairés et bien intentionnés, que j'espére y parvenir: Je recevrai avec plaisir des notions et renseignemens exacts qui me parviendront de leur part sur la situation réelle de leur pays et sur les besoins de leurs concitoyens, persuadé que des hommes qui veulent sincèrement le bien de leur patrie, feront volontiers taire leurs intérêts privés, toutes les fois qu'il s'agira de l'intérêt général qui seul doit guider toutes nos intentions et tous nos voeux.

Le clergé moldave, dirigé par votre Eminence, enseignera, et plus encore donnera l'exemple de ce principe si essentiellement nécessaire pour la stabilité d'un avenir qui doit assurer la prospérité de ce pays.

En vous priant, Monseigneur, d'être l'organe, de mes sentimens auprès de vos concitoyens, je me recommande aux puissantes prières de Votre Eminence, et j'ai l'honneur de lui offrir l'assurance de la haute considération avec la quelle je suis,

Monseigneur, de Votre Eminence
le très-humble & très obéissant serviteur,
P. S. Kissilef.

6). Publicaţiune către ţeară, din 1831.

După jurnalul inchiat în obşteasca adunare la 31 Martie 1831, supt iscăliturile: Inalţ Preosfinţituluĭ Mitropolit Moldaviĭ Kir Veniamin, Preosfinţieĭ sale kir Meleti episcop Romanuluĭ, i a D. Vel Logofĕt Grigoraş Sturza, a D Biv Logofĕt Teodor Balş, Visternic Alecu Balş, Visternic Costache Cantacuzino, Vornic Ioniţă Palade, Vornic Costache Crupenschi, Postelnic Iorgul Ghica, Vel Vist Alecsandru Sturza, hatman Todirasc Sturza, Vornic Sandu Crupenschi, Postelnic Iancu Racoviţă, Aga Iordachi Ghica, i Aga Alecu Balş, să publicariséşte pentru obşteasca ştiinţă:

Tractatul din Andrianopole, siguripsind prinţipaturilor Moldavieĭ şi ţării româneştĭ privilegiĭ foarte insămnătoare, di ne apartă nevoe era a aduce la cea din lăuntru a lor cărmuire oare care inbunătăţirĭ mântuitoare, atât spre a stărpi catahrisurile, cât şi spre a potrivi pe ocărmuirea acestor ţărĭ cu starea lor cea noaă.

Drept aceia alcătuinduinse de către Boeriĭ ce aŭ inchiegat comitetul inadins un reglement organicesc, lucrul acesta fără întârzierĭ să va supune la revizia cercetătoare intâelor tagme a statuluĭ, carele după obiceiul ţăriĭ, să vor intruni in Obşteasca Adunare.

Ponturile de frunte ale acestuĭ aşăzământ, care să vor pune in lucrare după răvizie, în cât privesc spre inbunătăţirea inchizăşluitoare, de fericire ţăriĭ prin Reglement saŭ leginit precum urmează:

I.

Slobodenia negoţuluĭ, pe uscat şi pre apă, siguripsită fiind prin actul deosebit a tractatuluĭ de Andrianopole, nu va putea de acum inainte a fi supusă la vre o altă mărgenire, afară numaĭ de acia care sar cere in an de lipsă pentru indestularea ţăriĭ.

2.

Ținerea carantinelor dealungul Dunării, va feri țara dispre cumplita bătaia a ciumei de care până acum sau fost certat.

3.

Așadare deosebitelor școale, pe la mai multe locuri a principatului, va înfățoșa tinerimei, prin mijlocul luminării, o noaă ființă.

4.

Înființare regulată a giudecătorilor pe la fieșt care târg de frunte a ținutului și în orașul Eși, va curma mulțimea giudecăților, și relile ce să trăgea din aceste.

Atât ispravnicii, cât și alți slujbași pe la ținuturi a ramului împlinitoriu, nu vor mai ave drept a giudeca vre o pricină de giudecată, și să vor mărgini nu mai în trebile administrative ale ocărmuirei.

5.

Organizație străjei pământești, a cărie slujbă să va mărgini numai în lăuntru pământului Moldovei. Familia străjarului va fi scutită de tot birul, folosindusă încă și de alte privilegii; această strajă va feri de acum înainte pe toți lăcuitorii de molipsire ciumii, de călcările făcătorilor de rele, va îndămâna pe drumeți, și va înlesni ocărmuirei mijloacile de a împlini și a păzi orânduelile guvernului; pre lângă aceste toți sătenii în de obștie, vor fi ușurați de partea birului cu care să scutea slujitorii în număr de opt până la zăci mii familii, care de acum vor intra în tagma birnicilor.

6.

Prifacirea cantaleriilor după o noaă orânduială, adăogire de lefile dregătorilor, și a deosăbiților slujbași, vor curma vechile catahrisuri, siguripsind la acei ce vor sluji pi stat mijloacele unui traiu legiuit, după ce în acest chip, și în cuprinsul drepturilor acestor doaă principaturi învoite de tractatul Andrianopole sau orânduit cele de frunte temeiuri aguvernului din lăuntru, Regulamentul aŭ statornicit driturile și datoriile ce de acum înainte vor intruni între sine pe deosăbitele trepte a lăcuitorilor și pre iale către stat. Aceste sunt:

a). Birul saŭ darea ce fiește care gospodariŭ va fi dator numai pe capul săŭ a răspunde pe an, nu prin ocolași saŭ zapcii ca până acum, ci prin mijlocire roprietariului (stăpânului de moșii), suma aceștii dări, intrând în casa vistirii

să va întrebuința pentru cheltuialile statului; afară de acest bir, el nu va mai da vre o altă dare în bani saŭ în natură; toate dările adunate supt nume de rusumaturĭ, precum Ioștina, Desetina, vădrăritul, pogonăritul, căldărăritul, cel asupra velniților, răsurilor, împlinelile, micile vămurĭ de pen târgurĭ, și iarmaroacile din lăuntrul țĕrĭĭ și cele-lalte precum și tot felul de angărĭĭ și havalele, sînt și vor rămâne pe tot déuna oborîte.

c) Ocolașiĭ și zapciĭ, care era până acum pricinuitorĭ a multor asupréle pentru lăcuitorĭ, să desființézĕ, iară spre a privighiea pre lăcuitoriĭ fieștecăruĭ ocol și spre aĭ apăra de tot felul de asuprirĭ, din boerinașĭ saŭ mazilĭĭ vechĭ a ocoluluĭ să vor orândui câte un privighitor ci nu să vor amesteca cât deputin întru strangire biruluĭ. care fiind cu lefĭ de la stăpânire nu vor putea lua nicĭ un feliŭ de caĭ saŭ lucrurĭ supt orĭ ce numĭ.

Asămine nicĭ dregătoriĭ străjiĭ pământeștĭ nu vor putè intra pe la sate afară numaĭ pentru fapte criminaliceștĭ când ar ceri agiutoriul lor și pentru împlinirile numaĭ poroncilor Domnești ce vor avea la mână.

d). Toți priviligieții, postelnicĭ, nemurile, mazilĭĭ, ruptașiĭ, i. p : după temĕlnicile dovedĭ și cărțile Domnești ce vor avé, deplin să vor păstra întru a lor drepturĭ, și să vor apăra de tot felul de asuprele la care până acum era supușĭ.

e). Tot negutitoriul, saŭ meșter, lăcuitor unuĭ oraș saŭ târg mădulariŭ a vreuneĭ corporațiĭ, adică bresle, va plăti pe an la visterie o dare pentru carte numită patentă, și să va scuti de toată altă dare supt nume de bir, fumărit, ocărit, cotărit, i. p : asemine sânt oborîte toate dările ce se lua la intrare în oraș asupra lucrurilor de hrană, și a celor neapărate pentru veșuire, fieșcare negutitoriŭ saŭ meșter, având această patentă a ocârmuireĭ, va fi volnic de a pune în lucrare a sa industrie, saŭ meșteșug fără nicĭ o îngreuere saŭ împedecare.

f). Drepturile de proprietate, ne fiind în nimică jignite, aceĭ ce aŭ moșiĭ vor urma și de acum înainte de plin a să folosi. cu acéste, atât de pământul, cât și de ale sale producturĭ și de acele ce să cuprind în sânul pământuluĭ; pre lângă aceste, volnic este proprietarul moșniaș a să folosi încă prin învoele cu aceĭ ceĭ lucrézĕ moșie, dar tot de odată el va fi dator a siguripsi sătenilor lăcuitorĭ pe a sa moșie. pământul, trebuincios pentru hrana familieĭ și a vitelor sale, după cuprindere reglementuluĭ de aceasta atingătoare; despre altă parte sătenĭĭ vor lucra în folosul proprietaruluĭ. un număr de ḑile potrivite cu folosurile ce li saŭ închizășluit. și în acest chip, interesul ambilor părțĭ, unile către altele, vor fi statornicite, prin un drept schimb de slujbe și folosințe.

g). Aceĭ cu drit de scutélnicĭ, vor priimi potrevită despăgubire din ḑioa, când noul așeḑământ. să va pune în lucrare.

h). Asămine, să vor rândui pensiĭ la văduve, la orfanĭ și la aceĭ care prin a lor sărăcie. să vor învrednici de îngrijire ocârmuireĭ.

Tălmăcire întocmaĭ cu originalul.

7). In actul nostru original din 1 Decembre 1832, generalulŭ Kissilef, scriindŭ Mitropolituluĭ, se arĕtă fôrte nemulţămit de mersulŭ desbaterilorŭ Divanuluĭ Moldovei. «Inĭ place a nu vedè, adaoge Kissilef, în aceste demersurĭ, decât resultatulŭ uneĭ simple erorĭ.» Indèmnă pe Mitropolitŭ, ca Preşedinte al Divanuluĭ, să rechiame în calea ordineĭ şi a legalităţeĭ pre aceĭ membrĭ aĭ Divanuluĭ, carĭ pentru motivurĭ frivole aŭ fostŭ conduşĭ să pèrdă din vedere coprinsulŭ destulŭ de esplicitŭ alŭ articoluluĭ 50 din Règulam. Organic.

Kisselef promite, că la 5 Decembre va veni la Iaşĭ şi îndèmnă pe Mitropolitul, ca până atunci să rechiame buna ordine în Adunare şi ca, *sans le moindre délai*, să reintre în activitate cu lucrările sale. De unde nu, va fi silitŭ să întrebuinţeze «les moyens de juste sévérité et de répression qui me sont délégués par l'Auguste protecteur de leur pays.»

Monseigneur»

«La lettre que Votre Eminence m'a fait l'honneur de m'adresser, en date du 29 Novembre dernier, et les détails qu'elle renferme, sur les démarches, qu'une partie des membres de l'Assemblée générale ordinaire a cru pouvoir se permettre, dès avant le début de ses délibérations, ont produit en moi des sentiments d'improbation et de mécontentement, que je ne saurais dissimuler à Votre Eminence, dans la réponse que j'ai l'occasion de lui adresser aujourd'hui.

J'aime, cependant à ne voir, dans ces démarches, que le résultat d'une simple erreur devenue le motif d'un entrainement irréfléchi; et, Votre Eminence mu par la sainteté du caractère, dont elle est revêtue, et fidèle aux devoirs importans qu'elle est appelée à remplir, en sa qualité de Président de l'Assemblée, s'empressera, j'en suis sûr, de ramener, dans la voie de l'ordre et de la légalité, ceux des membres de l'Assemblée que, des motifs frivoles ont portés à perdre de vue la teneur, assez explicite, de l'article 50 du Réglement organique, à paralyser, dès le début, les travaux de l'Assemblée, si impérieusement reclamés par les besoins du pays, et en produisant une cission, s'expose, à en encourir l'immense responsabilité.

Devant me trouver, parmi vous, le 5 de ce mois, j'engage itérativement Votre Eminence, à déployer les moyens que son caractère sacré, et sa position Lui donnent, pour rappeler le bon ordre dans l'Assemblée, et mettre, *sans le moindre délai*, en activité ses travaux.

Mais, si, contre toute attente, les fauteurs de ces irrégularités, que j'aime à

ne considérer, jusqu'ici, que comme des hommes égarés, persistaient dans la voie du désordre, ils me placeraient dans la pénible nécessité d'employer à leur égard les moyens de juste sévérité et de répression, qui me sont délégués par l'Auguste protecteur de leur pays.

Au surplus, je prie Votre Éminence, d'agréer l'expresion des sentimens très respectueux avec les quels j'ai l'honneur d'être,

Monseigneur, de Votre Eminence

le très-humble et obéissant serviteur. *P. Kisseleff*

Bukarest le I er Décembre 1832.

NB. Acest act a fost primit de Mitropolitul în Decembre 3. cum se vede din însemnarea în românesce de asupra acelui.

8). Vicepreședintele, general major Mircovicĭ din Iași a fost însărcinatŭ să transmită Mitropolitului adresa ce am analisat sub No. 7. Cu scrisórea No. 4,494, din Iași, general majorele Mircovicĭ comunică, în 3 Decembre 1832, adresa generalului Președinte Kisselef, și nu face în propria sa scrisóre, ce dăm aci, decât o parafrasare a scrisorei Președintelui, ce am analisat la No. 8.

Eată și acest ultim act original ce oferim Arhivei Academiei române:

«A son Eminence le Metropolitain da Moldavie, Président l'Assemblée générale ordinaire.

Son Excellence le Président Plénipotentiaire des Divans vient de m'autoriser à inviter votre Eminence à rappeler l'ordre dans le sein de l'Assemblée, et à la replacer immédiatement dans la voie régulière de son activité.

L'office ci-annexé que je m'empresse de transmettre à Votre Eminence vous mettra à même de connaître plus particulièrement la volonté et les intentions de Son Excellence.

Je suis en même tems autorisé en fesant par votre organe, cette invitation et cette déclaration a l'assemblée générale ordinaire de lui notifier de la part de Son Excellence qu'il n'y a qu'un retour spontané a l'ordre qui puisse la justifier à ses yeux et qu'une perséséverance plus prolongée dans la voie contraire, imposerait a Son Excellence le pénible devoir d'employer toute la sévérité des lois contre les auteurs du désordre quels qu'en puissent être d'ailleurs le rang et la qualité.

Le Vice-Président, Général Major Mircovits.

No. 4394.

le 3 Decembre 1832. Iassy» (1).

(1) Mai posedŭ unŭ numĕrŭ de documinte relative la anul 1769 1832, dar ne fiindŭ puse în ordine, le voiŭ publica în altŭ memoriŭ. V. A. D.

MORATORIUM.

COMUNICAȚIUNE

DE

V. A. URECHIA
Membru alŭ Academieĭ Române

Ședința de la 9 Septembre 1886.

Domniĭ țĕrilorŭ române avut aŭ eĭ dreptulŭ de a opri ca sineturile să fie exigibile la ḑioa însemnată în ele și să amâne scadența lorŭ indifinitŭ?

Acestŭ dreptŭ exorbitantŭ și fatalŭ pentru comerciulŭ și credițulŭ uneĭ țĕrĭ a avutŭ uneorĭ aplicare în Principate, fie căcĭ era legitimatŭ ca apĕrare contra Turcilorŭ, Grecilorŭ și Armenilorŭ, carĭ în secoliĭ XVII și XVIII dădéŭ banĭ cu împrumutare (не аслам), fie căcĭ era legitimatŭ de evenimentele grele prin care treceaŭ țĕrile.

Se cuvine să nu remână necunoscutŭ istoricilorŭ dreptuluĭ nostru comercialŭ, hrisovulŭ din 1825 Iulie 28, prin care, Domnitoriulŭ Ioniță Sturza ordonă păsuirea de plată a datoriilorŭ Vorniculuĭ Vasile Roset. Acesta datoria peste jumătate milionŭ!... Pĕcatŭ că nu spune actulŭ domnescŭ cu ce cheltuelĭ a ajunsŭ la 1825, datorŭ acelŭ boiarŭ o sumă atât de colosală, căcĭ nu putemŭ admite aserțiunea din actŭ, că a făcutŭ asemenea colosală datorie «*mrejuit fără osebire de asprimea întêmplărilor carĭ i aŭ pus stavilă tuturor înlesnirilor și l'aŭ împovorat cu datoria acésta*».

Ioniță Sturza Vodă crede a legitima «moratorium» ce acorda luĭ Vasile Roset pe următórele motive:

a) *Stâmpirea* (împuţinarea, sleirea *tuturorŭ mijlocirilorŭ).*

b) *Lipsa de obştie a banilorŭ.*

c) *Avansulŭ banilorŭ*, adecă : Cererea lorŭ mare în piaţă, ceea ce e totŭ una cu motivulŭ b).

d) Faptulŭ că Vasile Roset are destule moşiĭ în care să fie garantată plata ulterióră a datorieĭ.

Ioniţă Strdza declară că este împinsŭ să dée acestŭ *moratorium* Vorniculuĭ V. Roset de: «*părintească durere şi patrioticéscă părtenire pentru toţĭ de obşte, după firésca datorie a omenireĭ, de a înlesni fiecăruia, prin domnescul razim, chipul îndemânăreĭ spre obstésca linişte şi îndreptare.*

Primulŭ domnitorŭ alŭ Moldoveĭ, după isgonirea fanarioţilorŭ cugetă că îşĭ legitimează moratorium în faţa consulilorŭ, adăogêndŭ a ḑice că asemene «προτεξκι» o acordă «*nu numaĭ supuşilor raele a Prêputerniculuĭ Devlet, dar şi acelor de streină protecţie*», tuturora acestora, ḑice, că le-aŭ sprijinitŭ «*şi sprijinim neputinţile întru plata datoriilor lor, cumpănind prin tot chipul rădicare şi îndreptare fieştecăruia prin mizlocirea păsuireĭ pe vreme hotărîtă*».

Păsuirea acordată Vorniculuĭ V. Roset fu de şése anĭ.

*

Nu tot deauna s'a folositŭ de asemene protecţiune boiarulŭ românŭ, contra cămătarilorŭ. Cunóscemŭ unŭ hrisovŭ de la Vw *Mihaĭ Racoviţa Voevod*, din 7229 (1721) Maĭ 2, confirmândŭ aserţiunea nóstră. Acestŭ hrisovŭ nu-mĭ este cunoscutŭ în originalŭ, ci după o copie legalizată de câţĭ-va boiarĭ, dintre carĭ unulŭ, N. Costin, cu propria sa scrisóre afirmă că copia este întocmaĭ cu originalulŭ.

Mihaĭ Racoviţă ḑice :

«Facem scire cu acéstă carte a Domnieĭ mele tuturor cuĭ se cade a sci : iată aŭ venit dinaintea nóstră şi denaintea tuturor boiarilor noştri Moldovenescĭ a marĭ şi a micĭ, cinstit şi credincios boiarul nostru Dumnealuĭ Constantin Costake vel Spatar şi aŭ făcut jalobă ḑicênd, că la domnia luĭ Dumitraşcu Vodă Cantemir i s'aŭ rugat Gheorghie ce aŭ fost Paharnic mare, ginerele Sanduluĭ Buhuşĭ Hatmanul, ca să-ĭ afle o samă de banĭ de la neguţitorĭ prietenĭ până la o ḑi şi cu dobândă şi pentru rugamintea luĭ aŭ mers D-luĭ Constantin

Spatar de i-aŭ luat de la Ahmet Tonuzlu Oulu, patruđecĭ şi doĭ Ughi Ungurescĭ, galbenul câte 3 leĭ, carĭ fac 126 leĭ. Şi după aceea s'aŭ templat rescoala cu Muscaliĭ, aŭ pribegit şi Gheorghe Paharnicul cu toată casa luĭ depreună cu Domnul sĕŭ Dumitrasco Vodă în ţara Mosculuĭ şi aŭ remas aceştĭ banĭ neplătiţĭ la Turc şi până acum aşteptând Turcul den ḑi în ḑi ca să i se facă plata şi nu i se făcĕ, precum îĭ aŭ arĕtat D-luĭ Constantin Spatarul şi *pecetluil* de la mâna luĭ Gheorghiţă Paharnicul pre acĕ datorie. Decĭ Turcul vĕḑênd că nu i se daŭ banĭ aŭ apucat pre D-luĭ pe Constantin Spatar şi dându-ĭ strînsoare, aŭ căutat D-luĭ de aŭ luat banĭ de la alţĭ neguţitorĭ cu *Aslam* de s'aŭ mîntuit de Tonuzlu Olu de s'aŭ încarcat datorie peste datorie. Decĭ domnia mĕ veḑênd jalba Dumisale, am socotit împreună cu tot sfatul nostru şi am giudecat, ca să aibă D-luĭ Constantin Vel spătar a-şĭ plini din ţiganiĭ luĭ Gheorghie Pah. ce i-aŭ rĕmas aicĕ în ţeară pentru preţul acelor banĭ, să nu remâe Dumnealuĭ păgubaş. Care s'aŭ socotit că s'aŭ suit dobânda acelor banĭ, de atâţia anĭ maĭ mult de cât capete, banĭ îndoiţĭ, carĭ fac peste tot 252 leĭ.»

Vodă dă, dĕr, ca despagubire de aceştĭ banĭ 13 salaşĭ de ţiganĭ, salaşul câte 20 leĭ. Urmĕză numele ţiganilor daţĭ luĭ Const. Spatarul. Iaşĭ. 7229. Maĭ 2.

Suretulŭ acestuĭ ispisocŭ se află aḑĭ în posesiunea Academieĭ.

*

Dintre motivele aduse de Ioniţă Sturza în legitimarea moratoriuluĭ în favórea Vorniculuĭ V. Roseţ, vĕḑurămŭ că era şi *lipsa de banĭ în piaţă*. Acĕstă lipsă era în adevĕrŭ reală. Chiar şi Domnitorulŭ o simţia adesea, cum se pôte vedé din scrisórea ce elŭ adresézĕ, totŭ în anulŭ 1825 luna Martie, către Dómna, soţia sa. O dămŭ maĭ la vale.

*

Eată documentulŭ cu moratorium în favórea Vorniculuĭ V. Roseţ.

«*Cu mila luĭ Dumneḑeŭ* Ioŭ *Sandu Sturza Voevod Domn ţĕreĭ Moldoveĭ.*

Facem scire prin acĕsta a nóstră Domnéscă carte, că în cuprinderea jalobeĭ înfăţoşate nóĭ de către D-luĭ boeriul Vasile Roseţ marele Vorn. am luat domnia mĕ în băgare de samă, lănţuire surpătoarelor întâmplărĭ, care de la o vrémĕ aŭ resbătut cu jignire şi struncinare şi până la cele maĭ puternice stărĭ, prin silnicie lucrărĭ închipuitóre de obştéscă pătimire şi cădere şi cu dinadinsul pricinuitóre slăbiciuneĭ de obştie, prin stâmpirea devruluĭ şi a tuturor lucrărilor, ce mijlocé neapĕrat înlesnire chipurilor îndemănătoare spre obştéasca înbelşugare şi fericire. Şi pre cât aceste, cu grozăvie, pre fiesce care aŭ pătruns până la cĕ maĭ de jos stare cu năvălire posomoritelor întêmplărĭ stră-

bătătóre până la adincul căderei și a nemernicieĭ, cu atâta maĭ vêrtos în acéstă epohă (епоχи) a necazurilor, pre mulțĭ și din familiile boierilor stăreĭ antae prin care se adăogé chipul înlesnirilor de obștie, iaŭ adus în amihanie. Dintre care unul este și D-luĭ Vorn. Vasile Roset carele mrejiuit (мрежюит) fără osebire de asprime întêmplărilor iaŭ pus stavilă tuturor inlesnirilor și l'aŭ impovorat cu datorie piste giumătate milion, întru o vreme când este cunoscută ne îndemnare ușurințeĭ de această. pe de o parte pentru stampirea tuturor mijlocirilor, pe de altă parte pentru lipsa de obștie a banilor, și pe de alta iarăși pentru avansul banilor; care tóte aceste sunt vederate și bine încuvêntate pricini a neînlesnireĭ plățeĭ către creditorĭ ce aŭ împrumutat în bună vreme. Osebit dar de cercetarea urmată din poruncă de către al nostru cinstit și credincios boeriŭ D. Theodor Balș vel Logof. al țĕreĭ de gios, înșine Domnia nóstră suntem pliroforisițĭ și încredințațĭ, că stare D-sale Vorniculuĭ este îndestulă siguranție, pentru chipul plățeĭ datorieĭ, fără nicĭ o îndoială, către creditoriĭ împrumutătorĭ. Și dar părintéscă durere și patrioticéscă părtinire avênd pentru toțĭ de obște, după firésca datorie a omenireĭ, a înlesni fiesce căruia, prin domnescul razim, chipul îndemânăreĭ spre obștésca linisce și îndreptare. Pentru aceea nu numaĭ supușilor raele a Preputerniculuĭ Devlet, dar și acelor de streină protecție (протеξхі) cu domnéscă milostivire am sprijinit și sprijinim neputințele întru plata datoriilor lor, cumpănind prin tot chipul rădicare și îndreptare fiesce căruia prin mijlocire păsuireĭ pre vreme hotărîtă; cu cât maĭ vêrtos pentru D. Vorn. Vasile Roset, a căruie stare de se și află acum întru stimpire prilejiurilor sale, dar închipuesce vederată siguranție a creditorilor atât de capetele datorieĭ precum și de legiuita dobândă. Și ca pentru unul ce pórtă înadins îngrijire spre aceasta. pentru care și oblăduire și patrie este datóre cu căḑutele sprijinirĭ spre inlesnire, pe cuvêntul dreptățeĭ întemeind Domnia mé și patrioticeasca cumpănire ce atârnă spre obștescul indemn, hotărim D-sale Vor. V. Roset pentru tótă soma datoriilor D-sale vade de șase anĭ spre înlesnire îngrijireĭ plățeĭ. După împlinirea căreĭa vreme de șase anĭ să-șĭ urmeze plata datorieĭ fără struncinare, cu legiuita dobândă, întru siguranța avereĭ D-sale, în care vade să remâe necerșut de către toțĭ creditoriĭ spre așĭ puté mijloci chipul îndemânărilor de ușurința datorieĭ. Acesta fiind drepta cumpĕnire din domnescile sprijinirĭ și patrioticescile înlesnirĭ pentru nestruncinarea D-sale. și ne păgubire creditorilor de dreptul lor, domnesce hotărim nesupărare D-sale despre toțĭ creditoriĭ în vadéoa de șase anĭ, întărind aceasta cu însușĭ a nóstră domnéscă iscălitură și pecete.

Ion Sandu Sturza V. V. (L. S.) 1825 Iulie 28.

Balș vel Log. pro.

NB. Acestŭ actŭ este acum în posesiunea Academieĭ. la portof. XVI sub No. 115.

Scrisórea lui Ion Sandu Sturza Vodă, către «Prea iubita şi luminată Dómnă!

Priimind şi cu calaraşul de acum dorita mie scrisórea luminăreĭ tale, din care fiind că sunteţĭ sănătoşĭ mult m'am bucurat, şi am adus nevrednicile mele mulţămirĭ înduratuluĭ Dumneḑeŭ, dintre a căruia har şi milă ne aflăm şi noĭ sănătoşĭ.

Carele şi celalalt calabalîk pentru înturnarea luminareĭ tale aice, s'aŭ pornit şi peste 2—3 ḑile va purcede şi Beizade Iorgu. Tótă zăbava ce aŭ urmat până acum éste din pricina lipseĭ monedeĭ, şi nu pociŭ aflĭ povesti greutatea ce întâmpin la acésta, care pe ḑi ce mérge, cu prisosinţă tot sporesce.

Soro! pentru giuvaerurile ce îmĭ însemnezĭ că aĭ tocmit să se facă pentru fiica nóstră şi pentru care ne trebuesc banĭ, nu maĭ puţin şi eŭ aşĭ avé plăcere şi fiesce-care iubitoriŭ de adevĕr şi cu curăţenie nu póte de a nu vĕ lauda; însă dèca aşĭ fi avut îndemânare, óre nu v'aşĭ fi dat eŭ singur pricină? Dar aşia, m'am vĕḑut silit ca să tac, fără însă să vĕ ameliţ iarăşĭ pentru a nu se face asemene cheltuelĭ, făcénd eŭ socotelă, că pe lângă nevoia şi lipsa de banĭ ce Luminarea ta singură aflĭ cunoscut aflându-ve aice, va maĭ încredinţa încă şi maĭ mult Beizade Neculaki. Lipsa monedeĭ este mare, nevoia nesuferită. Dar óre când acum va veni în auḑul acelor cătră care pururea mĕ tênguesc de patimirea în care sunt despre monedă, că Luminarea ta gătescĭ giuvaerurĭ de 60 miĭ leĭ pentru Domniţa, ce crezare voiŭ maĭ puté avé eŭ către aceia şi catre Inalta Pórtă? Acésta gîndire mĕ stapânesce pré mult şi amarnic mĕ superă Ascultă dar sfatul mieŭ, care póte fi cel maĭ cu priinţă pentru noĭ toţĭ şi îndată te desfă de acest plan; pierde, de nu se va puté într'altfelŭ, şi arvuna ce o aflĭ dat, fără să maĭ ieĭ giuvaerurĭ. Ascultă-me că nu-ĭ greşită socotinţa mea. Şi banĭ ce sunt ca să se dé acum pe giuvaerurĭ, tot acest loc vor prinde când Milostivul Hristos va aduce norocitul ceas a însoţireĭ uneĭ fiice ce avem, dându-ĭ atuncé maĭ bine în mânile séle şi îşĭ va lua giuvaerile ce-ĭ va plăcé. Şi earăşĭ ve ḑic: dècă ascultaţĭ sfatul meŭ şi îl paziţĭ. desfă-te, pierde şi arvuna şi nu lua giuvaerurile.

Am veḑut şi cele ce'mĭ însemnaţĭ pentru omoforul ce eraţĭ ca să faceţĭ, că pentru că încă n'aţĭ putut găsi pînza trebuinciósă n'aţĭ dat încă să se facă. Decĭ deacă până acum nu l'aţĭ făcut, lăsaţi-l acum de odată şi se va face şi maĭ pe urmă, căcĭ ceea ce aflĭ hotărit odată pentru acest Sf. lucru D-ḑeŭ tot va aduce înlesnirea de al sevarşi de aice.

Gramaticul Luminăreĭ tale D. Comis Gheorghieş Carp se află la Botoşanĭ spre adunare de banĭ şi câţĭ banĭ aŭ putut strînge pân acum vi se trimite toţĭ şi sunt în sumă de 18,290 leĭ în 3 legaturĭ, din care două sunt cu pecetea sa

și una cu pecetea mea. și să am sciință că iațĭ primit. Inchid aice și cartea ce Comis Gheorghieș ve scrie de la Botoșanĭ.

Maĭ aducênd și acum rugile mele luĭ D-ḑeŭ ca să vĕ păzéscă pre toțĭ sănătoșĭ și asemene să vĕ aducă cu bine și norocire aice în patrie și în brațele celuĭ ce află singura plăcere a se ḑice al luminăreĭ tale iubitoriŭ soțŭ.

Iw Iwan Стѹрз к. к.

1825 Marte 13.

NB. Acéstă Domniță pentru care Domnia voia să cumpere giuvaere se mărită la 1825 cum arĕtaramŭ în altŭ memoriŭ de maĭ nainte.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
1945
GEORGE EMIL PALADE

AUTOGRAFELE LUI VARLAAM MITROPOLITULŬ.

COMUNICAȚIUNE

DE

V. A. URECHIA

Membru alŭ Academiei Române.

Ședința din 21 Decembre 1888.

Incercărĭ biografice despre nemuritoriulŭ Mitropolitŭ Varlaamŭ nu ne lipsescŭ, dar chiar și cele reputate maĭ complete și maĭ bune cuprindŭ numeróse erorĭ, ca să nu dicŭ: *erezĭ*:(1).

Nu-mĭ propunŭ, aci, a face o biografiă nouă a Mitropolituluĭ luĭ Vasile Lupulŭ, ci numaĭ de a aduce la cunoscința cărturarilorŭ noștri unele documinte necunoscute, orĭ rĕŭ cunoscute, propriĭ a îndrepta unele din erorile și erezиile de care maĭ susŭ grăescŭ, maĭ cu deosebire urmărescŭ aci scopulŭ de a face cunoscute câteva precióse și inedite autografe ale ilustruluĭ prelatŭ.

Aceste autografe ale luĭ sunt tóte din timpulŭ când Varlaamŭ se retrăsese din scaunulŭ metropolitanŭ la viața maĭ liniștită a mŏnastireĭ Seculuĭ. Se scie, în adevĕrŭ, că Mitropolitulŭ Varlaamŭ în ḑioa când necredinciosulŭ boiarŭ de divanŭ alŭ luĭ Vasile Lupu, resturna din

1) Veḑĭ *Densușianu*. Istor. limbeĭ și liter. rom. Iași 1885. – *V. A. U.* Schițe de Istoria liter. Bucurescĭ 1885. *Ștefan Dimulescu*: Notițe despre viața și activitatea Mitropolituluĭ Varlaam. Cernauțĭ 1886. *Episcop Melchisedec*: Notițe istorice și archeologice, Bucurescĭ 1885. - Cronica Romanuluĭ, passim.—*Bianu*: Columna luĭ Trajan, pe 1882 pag. 211.

domnie pre Domnitorulŭ sĕŭ, metropolitulŭ Varlaamŭ se retrase orĭ deja era retrasŭ «*la munte.*» (1).

Publicarea acestorŭ autografe este propriĕ a îndrepta următórele principale erorĭ din biografia luĭ Varlaamŭ :

1. Că metropolitulŭ Varlaamŭ a păstoritŭ de douĕ orĭ și anume : întĕia óră de la 1631—1654 și a doua óră de la 1663. (Neofit Scriban și Uricar T. 5. p. 144—145). După N. Scriban s'a luat Șaguna în Ist. Biser. II, 240. Em Codrescu în *Buciumul român* an. III Iași 1882 p. 308—9 pune păstorirea I-a a luĭ Varlaam la 1643 (!) și o a doua la 1663. Pumnul o pune acéstă păstorire : 1-a la 1632—1654 și a II-a 1663—1668.

P. S. Melchisedec a fostŭ primulŭ îndreptătorŭ alŭ erorilorŭ de mai susŭ. P. Sa a susținutŭ că Varlaam a fostŭ numaĭ odată Mitropolitŭ și anume de la Septembre 1632 până la căderea luĭ Vasile Lupul în primăvara anuluĭ 1653. Documintele nóstre confirmă cu prisosŭ aserțiunea P. S. Melchisedec.

II. Altă eróre de îndreptatŭ este acea din Ist. liter. rom. (p. 143) a d-luĭ Densușianu, că Vaarlam s'a retrasŭ la un *schit* în sus de Niamțu, când documintele ni-lŭ arĕtă petrecéndu-șĭ ultimiĭ anĭ la Monăstirea Seculŭ.

III. Anulŭ morțeĭ ilustreluĭ prelatŭ resultă din documintele ce aducemŭ maĭ la vale. Elŭ n'a muritŭ la 1668, ci la 1657, între 18 Augustŭ și luna Decembre.

IV. D. Dinulescu, unŭ june harnicŭ și multŭ cetitorŭ, grăesce la pag. 69 a biografieĭ ce a datŭ a Mitropolituluĭ Varlaam, de unŭ testamentŭ alŭ acestuia în *limba slavonă*. Eŭ publicŭ la vale, nu **unŭ** testamentŭ ci maĭ multe și nu în *limba slavonă*, ci în cea *română* și încă într'o română minunată! Data ce D. Dinulescu dă testamentuluĭ ce-lŭ crede slavonŭ, fiindŭ cea de 18 August 1657 și unulŭ din autografele ce publicămŭ avêndŭ acéstă dată, credemŭ că este unulŭ și acelașĭ documentŭ și că numaĭ n'a obținutŭ harniculŭ june biografŭ alŭ luĭ Varlaam informațiunĭ exacte despre originalulŭ, de pe care, ḑice, că i s'a trămisŭ din Roman o copie de pe traducere.

(1) Miron Costin, opere complete. T. I pag. 592.

Documentele din care putemŭ mai cu aproximaţiune constata anulŭ morţii Mitropolitului Varlaam sunt:

1) Iw Gheorghe Stefan V. V. 7166 (1657) Decembre 19, carte Domnească către Egumenulŭ şi soborulŭ Mŏnăstirii Seculŭ. scrisă în românesce. Iaşi f°. mijlociŭ cu sigiliulŭ roşu, de mijlocŭ. Domnitorulŭ întăresce M-rei stăpânirea morilorŭ *«rĕmase de la Mitropolitulŭ Varlaam.»* (1)

Dania Mitropolitului relativă la aceste morĭ saŭ mai bine învoiala luĭ cu mŏnastirea este din 1655 Maĭu 5; ea se păstrézŭ la Mŏnăstirea Neamţul în pachetulŭ Cofestilorŭ şi Tĕrgoeştilorŭ, sub No. 2507. Fiindŭ însă că ultimulŭ actŭ autografŭ alŭ luĭ Varlaam este din 1657 Aug. urmézŭ, că pentru ca în chrisovulŭ luĭ Gheorghe Stefanŭ din 1657 Dec. să se pomenească de *«morile rĕmase»* de la Varlaam, Mitropolitulŭ acesta să-şĭ fi sfârşitŭ viaţa în cursulŭ celor 3 lunĭ: Sept.—Dec. Uriculŭ de la Stefanŭ Gheorghe se păstrézŭ totŭ la Mŏnăstirea Neamţul, cu No. 2514.

(1) O nouă întărire a acestei danie aflămŭ de la Iw Gheorghe Ghica V. V. din 7167 (1659) Ianuarie.

† Iw Гиѡрги Гика воєводѣ к. м. г. з. м. адек ав кинит .ѳина | инт'к домнїей мѣле ши .ѳинаинт'к а коѫрилѡр нощри л мари ши л мичи рѣгато | рїи нощри ѥгѣменѣл ши кѣ тот сѫкорѣл де ла сѫ̆нтал мънъстире де ла сѫкѣл ши недѣ дрътат ѡ мъртъріе іскълнтѫ де ръносатѣл Варлаам чел фост'ѣ митрополит скинд кѣм ав авѣт ей ѣи кад де молѫ .ѳ цинѣтѣл Ѣстнеи | іар .ѳи кинда ѫрнителѣи Варлаам лав фост ават ачел кад кѣ коѫ кълъгърилѡр де ла сѫкѣл ши ав фост фѫкѣт домѫ мори сѫ сѫ цїе ѫнѫ ка фїі кїѣ шар дѣнѫ молрт'к ѣи | сѫ анкѫ але лѣ̆ ѳрѫнии .ѳечи .ѳомніа м'к ши кѣ тот сфатѣл Пострѣ | дакѫ ам къзѣт ач'к мъртъріе де ла ѫрнителе Варлаам кѣм ав фост інконцї ей .ѳи де сине | . домніа мѫ мам милостивит ши ам дат сѫ фїе ачелѫ пре сама скинтеи мънѫс | тири сѫкѣл кѣ тот кинтѣл пентрачѫ дакамѣ налите сѫ анкѫ але цинѫ | мо̆нъстир'к чѣ тът кенїтѣл (nedescifrabil).

(nedescifrabil) Acĕsta poruncim Domnia mea şi dăm scire.

Semnat Iw Гиѡргїе Гика к. к. pis u laş 7167 Ghenar.

L. S. inelar

Urmézŭ aci o notă nedescifrabilă.

Acum eată actulŭ autografŭ din 7163 luna luĭ Maĭ 5 scrisŭ şi semnatŭ de Varlaam *Mitropolit Biv Suceavscki*. Dĕcă în semnătură Varlaam păstrézĕ formula slavonă, să nu uitămŭ că dĕnsulŭ e celŭ care regreta că : «*limba noastră românească n'are carte pe limba sa*» şi că : «*cu anevoe este a înţelege cartea altei limbe.*» — Minunatŭ scrisŭ, acestŭ actŭ coprinde învoială cu soborulŭ monăstireĭ Neamţuluĭ, ca să ia dĕnsulŭ în stăpânire vadulŭ de móră de la Putna, pre care să-lŭ strice şi să şĭ facă cu ajutorulŭ luĭ douĕ morĭ nouĕ, *ca sa mănânc din ele până voiŭ custa.*» Varlaam se obligă la mórtea sa a lăsa amĕndoue morile în proprietatea monăstireĭ. Iată actulŭ în toată cuprinderea luĭ :

«Adică eŭ robul luĭ D-dĕŭ Varlaam Mitropolit Biv Suceavski scriŭ şi mărturisesc însu-mĭ pre mine cum am tocmit cu călugărĭĭ, anume : Theodosie Egumen şi Tofan stareţ şi Gheorghe şi Chiril şi Silivestru şi Iorest şi Athanasie şi Lazăr şi Seratim şi din ceĭ maĭ tinerĭ Paisie şi Ion Clisiarchul şi Ghenadie şi Silioan şi alţĭ tot săborul din Sft. Mŏnăstire, cum le am luat un vad de moară de la Putna şi le am stricat o moară şi am făcut două, să mănâncŭ din iele până voiŭ custa; iar după moartea mea să fie amândouă a mŏnăstiriĭ. pentru ce am stricat moara mănăstiriĭ şi am înnecat vadul. De aceasta scriŭ şi mărturisescŭ cu această scrisoare a mea ѫѫ ѧѫкі (în ţilele) lui Gheorghe Stefan Voevod, vleat 7163 mesiţa Maĭ 5 dile.

Semnat : Varlaam Mitropolit Biv Suceavski.

Locŭlŭ sigiliuluĭ : O cruce aşedată pe o ancoră şi în jurŭ vorbele : *Varlaam Mitropolit.*

*

Acum ĕtă alte dóue autografe. Celŭ al 2-lea, e, credŭ, o copie autografică după celŭ de alŭ 3-lea, care are maĭ multe ştersăturĭ de condeiŭ şi decĭ îl putemŭ considera ca brulionulŭ dieteĭ saŭ testamentuluĭ autografŭ No. 2. Aceste douĕ acte ne arĕtă, că Mitropolitulŭ Varlaam avea o soră numită *Catrina*, căreia dorea să-ĭ lase câte ceva din averea luĭ (autografulŭ 3), dară în urmă, póte după stăruinţa Duhovniculuĭ sĕŭ influentŭ, şterge dispositiunea relativă la soră sea în autografulŭ No. 3. Interesantă este enumerarea obiectelorŭ de gospodărie pe care le lasă mănăstiriĭ, cum : blidele cele de plumbŭ, cu piva de păsatŭ, cu cocia cu postau *(sic)* şi *buboĭ* (?) cu patru telegarĭ negri şi cu hamurĭ, cu căldările de biare şi cele de rachiŭ etc. A-

tragemŭ atenţiunea lectoruluĭ şi asupra caracteristiceĭ declaraţiunĭ din autografulŭ alŭ 3-lea, că *nimenea n'are drept asupra ocinelor luĭ*: «*că nu le-am făcut cu baniĭ mănăstiriĭ nicĭ cu a Mitropoliĭ, ce le-am făcut cu slujba mea, cum scrie şi în zapisele Măriĭ Sale Ion Gheorghe V. V.*»

Mitropolitulŭ Varlaam aduce aci mărturia cea maĭ valabilă căcĭ este de la însuşĭ Domnitorulŭ, la venirea căreia pe tronŭ a fostŭ — pare-se — silitŭ Mitropolitulŭ Varlaamŭ, să lase scaunulŭ Domnescŭ. Iată aceste douĕ autografe :

Autografŭ de la Mitropolitulŭ Varlaam

† Vĕ imea otţa i sîna i stago duha amin. Adică eŭ robul luĭ D-ḑeŭ Varlaam Mitropolit Biv Suceavski, scriŭ această scrisoare cu limbă de moarte şi cu *blăstăm*, cum las sfinteĭ mŏnăstirĭ Secului prisaca din dealul luĭ Vod cu patru *falcĭ* de vie şi cu cramul cu pivniţă şi prisaca de la Giuleştĭ aşişderea o am dat mănăstireĭ cu cas' şi cu zemnic, prisaca de la Bistriţa den Colibiţa aşisderea o am dat mănăstireĭ, prisaca den Luncă şi cu zemnic şi cu *mora* şi cu pivă de păsat aşişderea o am dat mănăstireĭ; satul Borceşti şi cu prisaca şi cu tot venitul aşişderea l'am dat mănăstireĭ. cocie cu postau şi cu buboŭ (?) cu patru telegarĭ negriĭ şi cu hamurĭ cu toate aşişderea o am dat mănăstireĭ. Aşişderea căldărĭ de beare şi de casă şi celea de rachiŭ şi tigăĭ şi tingirĭ şi leaghinurĭ cu ibric şi blide de plumbŭ şi talgere şi câte vase de lemne şi *toat porijia caseĭ*, câte sunt în casă şi den afară cu mic cu mare toate le-am lăsat mănăstireĭ şi cuhnia cu buboŭ (?) şi buţĭ şi boloboace şi coşerĭ toate le-am dat mănăstireĭ, iar cine se va amesteca şi a lua dintre aceste căt scrie maĭ sus. să fie procleat şi neiertat de Domnul Dumneḑeŭ şi de Presta şi de Sveatăi Joan Cristitel şi de noĭ amin. Leat 7165.

Locul sigiliuluĭ

Notă : Descoperitŭ la Mŏnastirea Neamţuluĭ in 1887.

*

Alŭ treilea autografŭ alŭ Mitropolituluĭ Varlaam.

† Вѣ имѣ ѡ҆ца и҆ сина и҆ стго дха амин.

Adică eŭ robul luĭ D-ḑeŭ Varlaam Mitropolit Biv Suceavski scriŭ ceastĭ scrisoare cu limbă de moarte cum lasu svinteĭ Mănăstirĭ Săcului prisaca din dealul luĭ Vod cu patru falcĭ de vie şi cu cramă cu pivniţa; prisaca de la Giulesci aşişderea o am dat Mănăstireĭ. Prisaca de la Brad aşisderea o am dat cu casă cu zemnic numaĭ să dea patru boloboace de miѧre în toamnă suroreĭ mѣle

Catrinii 1). Prisaca din Colibiţa aşisderea o am dat. Satul Borceştiĭ cu tot venitul aşisderea l am dat. Satul Breatulesci aşijderea l-am dat mănăstireĭ. Doue morĭ de la Putna în gârla dincolo la sat la Cofescĭ în vadul de la Procopie aşisderea le-am dat mănăstireĭ, că aşia am tocmit cându le-am făcut, că am stricat o moară a mănăstireĭ, şi am făcut două morĭ, să le ţiiŭ ieŭ până voiŭ custa, iară după moartea mea să fie amândouă a Mănastireĭ cam fost rĕzeaş şi am luat de la Mănăstire patru pogoane de am făcut vie pre dénsele; pentr' acealea le-am dat din hotarul moriĭ de la Procopie patru pogoane şi morile casea ne-aŭ fost tocmala cum maĭ sus scrie, iară cealea ocine câte-am cumpĕrat şi la Strazestĭ să naibă nime treabă nice Mănăstirea nice alt nime din oamenii mieĭ, că nu le-am făcut cu baniĭ Mănăstireĭ nice cu a Mitropolieĭ, ce le-am făcut cu slujba mea, cum scrie şi în zapisul Măreĭ sale luĭ Iw' Gheorghie Stefan Voevoda. De aceasta scriŭ şi mărturisescu, iară cine va călca şi nu va ţinea scrisoarea mea, acela să hie neiertat de Dumneḑăŭ şi de cr'i: Joan Kristitel şi de Şerbul luĭ Dumneḑăŭ Varlaam Mitropolit Biv Suceavski. amin.

Vleato 7165 mesiţa August 18.

Sigiliulŭ minunatŭ conservatŭ are în mijlocŭ o cruce aşeḑată pe o ancoră şi în jurŭ inscripţiunea: «Varlaam Mitropolit.»

Nota: Şi acesta este unulŭ din autografele cele patru descoperite de mine la Monăstirea Neamţuluĭ în 1887.

*

Alŭ patrulea autografŭ alŭ luĭ Varlaam Mitropolitulŭ în posesiunea mea este celŭ următorŭ, după care dămŭ şi unŭ facsimile completŭ aci anexatŭ.

Eată transcrierea cu litere latine a acestuĭ actŭ:

Va imea oţa i sîna i stgo Duha Amin. Adecă eŭ robul luĭ Dumneḑăŭ Varlaam mitropolit biv Suceavschii. Scriŭ această scrisoare cu limbă de moarte. cum las svintei m.nstiri Săculuĭ prisaca din délul luĭ Vod cu patru falci de vie. şi cu cramă, cu pivniţă însă viile să le lucrezu eu cu baniĭ meĭ ce va hi tot lucrul vielor, fără numaĭ pariĭ ceĭ de vie şi gardurĭ şi sape, acealea să grijască mănastirea. iar vinul sal impartim în dooĭ. şi sămi aducă şi vinul cat va hi partea mea. prisaca de la Giulesti aşijderea o am dat Mănăstireĭ. cu cas şi cu zemnic. prisaca de la Bistriţă den Colibiţă. aşijderea o am dat Mănăstireĭ. Satul Borceştiĭ cu tot venitul lam datu. Satul Brîtulestiĭ. cu moară. aşijderea o

1) Vorbele «prisaca de la Brad .... o am dat cu casă cu Zemnic numaĭ să dea patru boloboace de miere Catrinei» sunt şterse cu o trăsătură de condeiŭ.

am dat. numaĭ curtea. şi hălăsteţuul. şi găinăria. acealea nu le-am datu până voiu fi viŭ. Moara den lunca Vînătorilor. aşijderea o am datu mănăstireĭ. iar ocinile. căte am cumpĕratu. la Putna. pre baniĭ mieĭ. nime să n'aibă trebă. nice mănăstirea (мънстирѣ). nice altu nime den oameniĭ mieĭ. căcĭ că nu le am ficut (фъкѣт) cu baniĭ mănăstireĭ nice cu a mitropolieĭ. ce le am făcut cu slujba mea. cum scrie şi în zapisul marii sale lui Ioan Gheorghie Ştefan Voevoda. Deaceasta scriŭ.

L. S.

Şi să mi se facă obroc a treĭ oamenĭ. din mănăstire.

*

Intre documentele M-reĭ Seculŭ conservate la Mŏnăstirea Neamţuluĭ amŭ maĭ aflatŭ căteva documente cu referinţă la nemuritoriulŭ prelatŭ.

Douĕ din aceste sunt nisce mărturiĭ ale confesoreluĭ lui Varlaam, fără dată, menite a asigura monastireĭ tŏtă averea rĕmasă după mórtea Mitropolituluĭ, în paguba nepoţilorŭ sĕĭ. Nu sciŭ până în ce punctŭ mărturia confesoreluĭ era veridică şi de nu a contribuitŭ la propria înălţare a acestuĭ confesorŭ, apoĭ, la rangulŭ de Egumenŭ alŭ Monastireĭ Neamţu, cum semnézĕ în secunda mărturie.

Ĕtă aceste doue acte :

† Smerenie Ermonah Dosotheiu Ot sta Monastir Nemeţcomu carele am fost Duhovnic părinteluĭ, lui Varlaam Mitropolituluĭ, mărturisescŭ eŭ cu sufletul mieŭ cum aŭ grăit părintele către mene către un păcătos la datul sufletuluĭ svinţiĭ sale de rêndul nepoţilor svinţieĭ sale şi aŭ ḑis aşia, că nepoţiĭ saŭ socotit până aŭ fost svinţia sa viŭ şi la scaun de le-aŭ dat şi i-aŭ înzestrat cum saŭ sfinţie sa îndurat, iar după moartea svinţieĭ sale să nu maĭ ceară nicĭ un nepot nimică ce va avea svinţia sa să hie tot a svinteĭ Mănăstirĭ, nicĭ are nice un nepot la sfinţia sa nimică, cu ce saŭ îndurat le-aŭ dat până aŭ fost sfinţia sa viŭ. De aceasta mărturisesc să se ştie.

Loculuĭ sigiliuluĭ Duhovniculuĭ; n'are dată.

După fotografia nóstră din 1887.

Ĕtă a doua mărturie a confesoruluĭ :

† «Smerenie Ermonah Dosothei Egumen ot Sta Monastir Nemeţcomu (urmează ca la documentul din urmă de la vorba «carele» până la «înzestrat») cu

ce sau îndurat svinţia sa iar dacă aŭ venit svinţia sa la M-re aŭ împărţit pre la Svt. M-rî numaî ce sau lăsat de comândul S-ţiî Sale iar alt nime să nu se maî amestece. Aşisderea mi s-aŭ rugat pentru oamenii ce aŭ socotit Prea Svţ. Sa, ca să nu aibă nevoie pentru Sfinţia sa, că sunt oamenî străinî, că de oamenii svinţiî sale n'aŭ fost la boala Sfinţii Sale. De aceasta mărturisesc să se ştie.»

Sigiliulŭ Monăstirei Neamţă

Dintre aceştî nepoţî de care pomenescŭ aceste doue mărturiî duhovnicescî, fără a numi pre necî unulŭ, cunoascemŭ pre unulŭ anume Andriaşî, din următórele documinte :

1. Carte domnéscă de la Domnulŭ Stefanŭ fiulŭ luî Vasile Lupu din 7168 (1660) Maî 24, în românesce, din Iaşî, folio micŭ, cu unŭ sigilŭ domnescŭ, dispunêndŭ : «să rêmâe luî Ghinea Neguţitoriulŭ o casă a luî *Andriaş* nepotulŭ Părintelui Varlaam, care îmblă fugariu ca să nu plătéscă 200 leî datoriţî luî Ghinea». Acestŭ documentŭ se conservă la Archiva Statului, între documentele Monastirei Galata.

2. Zapisulŭ din 7178 (1669) Sept. 20, alŭ luî Kirilă biv vel jignicériŭ, din Iaşî, în românesce, fo. mic. Prin acestŭ zapisŭ Kirilă vinde o casă din Iaşî, pre uliţa mare, ce aŭ cumpĕrat'o de la Ghinea, celŭ care aŭ luat'o pe datorie de la Andriaşî nepotulŭ metropolituluî Varlaam. Actulŭ se află în archiva Statului, între documintele Monastirei Galata.

Zapisulŭ Moşneanuluî Dumitraşco Rusanowski, din 1672 Aprili 15 publicatŭ de D. B. P. Hasdeŭ în Arch. rom. (T. I p. I pag. 80). In acestŭ zapisŭ semnézŭ ca marturŭ acestŭ *Andrea nepotul Mitropolitului Varlaam.*

*

3. In privinţa relaţiunilorŭ dintre Mitropolitulŭ Varlaam şi Gheorghie Stefanŭ Voivodŭ, avemŭ unŭ documentŭ care ni le arĕtă nu atât de rele cum s'ar fi pututŭ bănui. din momentŭ ce s'a admisŭ că Varlaam a părăsitŭ scaunulŭ Metropolitanŭ în ţioa când Vasile Lupulŭ a eşitŭ din Iaşî isgonitŭ de Gheorghie Stefanŭ Vodă.

Ce-î dreptulŭ, Gheorghie Stefanŭ n'a fostŭ până în fine duşmănos nicî cu fiîca luî Vasile Vodă, cu Domniţa Roxandra. In memoriulŭ

nostru cu documintele nouĕ relative la omorîrea acesteia în cetatea Neamţuluĭ, aducemŭ unŭ documentŭ probândŭ «*Cavalerismul*» cum s'ar ḑice, alŭ luĭ Gheorghie Stefanŭ faţă cu nefericita Dómnă Roxandra.

Étă acum aci unŭ documentŭ care ne va arĕta, că Gheorghie Stefan nu *maltratează* nicĭ pre fostulŭ Mitropolitŭ, amicŭ alŭ luĭ Vasile Lupul.

«Gheorghe Stefan V. V. hârtie fo. mizlocŭ românescŭ. — Iaşĭ 7162 (1654) Ghenar 24 sigilŭ micŭ, dar lipsesce. Semnatŭ Vodă. Carte la pârcalabiĭ şi la deşugubinariĭ de ţinutul Neamţ Damu vĕ ştire că Domniĭ mĕle, s'a jeluit parintele şi rugătorul Domniĭ mĕle Varlaam Biv Mitropolit de Suceava, ḑicĕnd Sf. sa că are doaă sate anume Borcesti şi Bretuleşti acolo la Neamţ iară voĭ scie pentru чє менчіонї mergeţĭ de globiţĭ şi prădaţĭ oameniĭ. Pentru acea dĕcă veţĭ vedea cartea D-mele iar voĭ n'aveţĭ a globi şi a prada oameniĭ pentru «*menciunĭ*», iar de se vor afla nescaĭ furĭ saŭ tâlharĭ (însă să nu fie cu năpaste) să-ĭ prindeţĭ şi să-ĭ aduceţĭ la Domnia mea, iar maĭ mult să nu-ĭ învăluiţĭ; aşijderea şi voĭ Zlotaşi şi Leoaşi, să nu învăluiţĭ oameniĭ pentru ceĭ maĭ sĕracĭ, ce cari se vor plăti şi vor avea la voĭ dobitoace, să nu le opriţĭ dobitocul pentru ceĭ sĕracĭ ce n'aŭ cu ce plăti. Aşisderea şi voĭ Dajnici de acel ţinut, dĕcă vor plati aceĭ sătenĭ dajdea lor să nu le opriţĭ dobitocul pentru alţĭ oamenĭ, saŭ pentru alte sate, ce deacă să plătesc să hie în pace. Drept acea vĕ scriem: maĭ multă jalbă să nu vie naintea D-niĭ mĕle. In alt chip să nu faceţĭ.

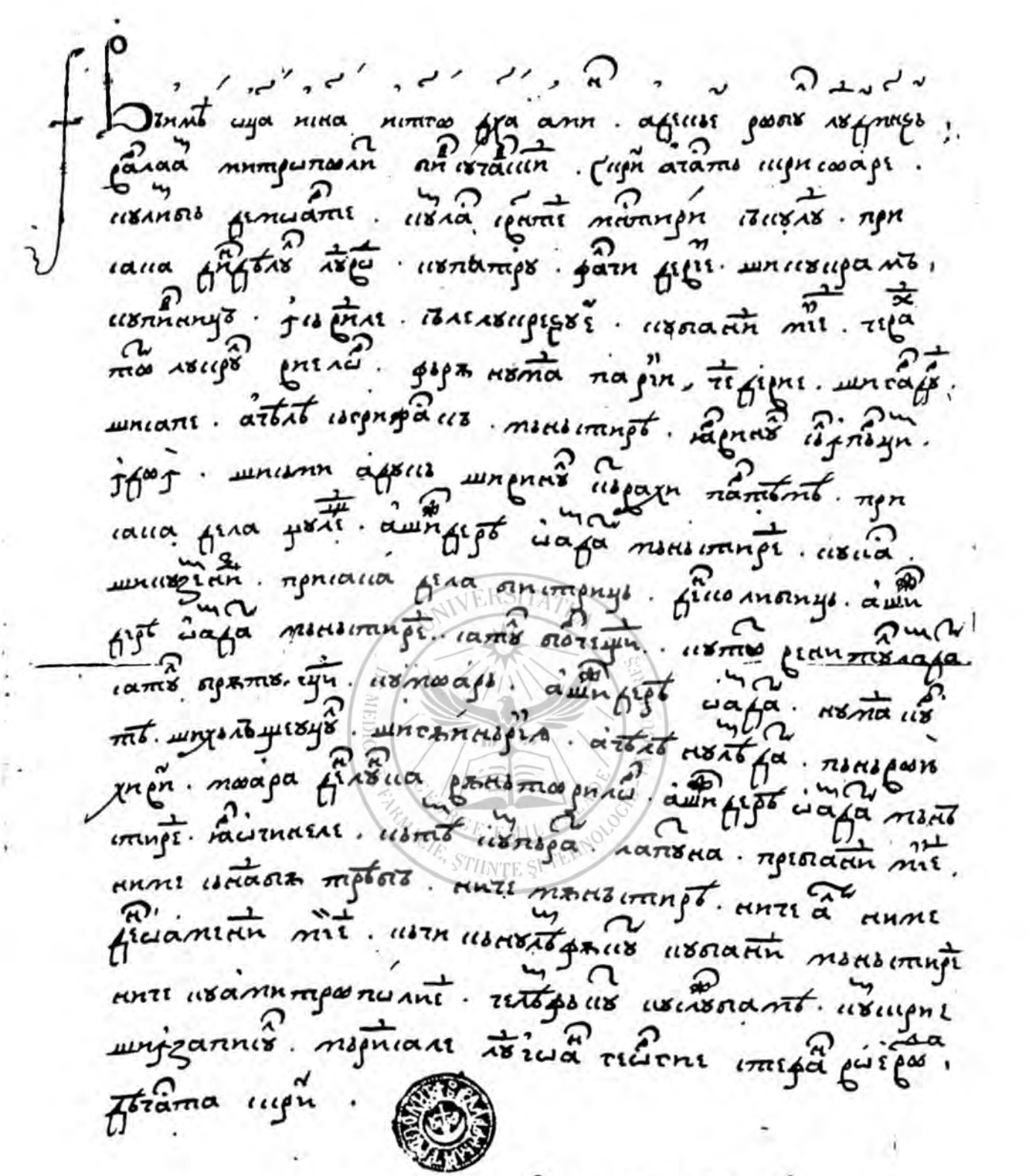

Testamentŭ autografŭ alŭ Mitropolitului Moldoveĭ Varlaam.

ISTORIA EVENIMENTELORŬ DIN ORIENTŬ,

CU REFERINȚA LA PRINCIPATELE MOLDOVA ȘI VALAHIA DIN ANII 1769–1774

Scrisă de biv vel Stol. Dumitrache și editată, după copia lui Necolai Piteșteanulŭ din anŭ 1782,

DE

V. A. URECHIA
Membru alŭ Academiei Române.

Ședința din 25 Novembre 1888.

Rolulŭ precumpănitoriŭ ce iea, în secolulŭ alŭ XVIII, Rusia, ca factorŭ la faptele din Orientulŭ Europeĭ, și în deosebĭ la cele din țĕrile române, nu putea să nu atragă atențiunea puținilorŭ românĭ, cu sciință de carte, din acelŭ timpŭ.

De aci se născŭ óre-care literatură istorică, etnografică și literară avêndŭ de obiectŭ istoria Muscalilorŭ și relațiunile lorŭ cu țerile Române și cu Orientulŭ.

Cugetaiŭ că nu este bine să remână necunoscute aceste lucrărĭ, carĭ, fie prin o latură, fie directŭ, atingŭ și sfera de mișcare a însĕșĭ națiunei nóstre.

Vinŭ decĭ, a începe publicațiunea acelorŭ lucrărĭ și anume a celorŭ inedite.

Dându la Analele Academiei prima lucrare din seria acésta de publicațiunĭ, credŭ utilŭ a analiza aci, prealabilŭ, principalele codice manuscrise ce-mĭ sunt cunoscute până astădĭ din lucrările de categoria ce mi-am propusŭ a edita.

*

1. Codex în 4, legătura pele. Cuprinde 65 file. Lipsesce titlulŭ generalŭ. Pe pagina I-a (după numerotarea dată de mine), este, în chinavariŭ, titlulŭ:

Ѧе ѳнчѣперѣ кекюлсй нѣм слокепесѫ ии де нѣмирѣ лсй.

Nu putemŭ spune de cine este scrisŭ acestŭ codice, care, după aspectulŭ scrisóreĭ aparţine secoluluĭ alŭ XVIII, din prima jumătate.

Acésta se póte proba şi cu unele notiţe şi cercărĭ de condeiŭ ce se vĕdŭ la ultima paginĕ (*verso* alŭ fileĭ 65). Aci cetimŭ:

a) Am citit şi eŭ Voico Logofĕt acéstă cărticică.

b) Am cetit şi eŭ Constantin Logofĕt acéstă cărticică şi după cum aşa ceĭ maĭ de jos aşa şi eŭ:

(semnatŭ în grecesce) Κωνσταντην λωγ. 1756. Ianuariŭ I.

(în roş) † *cercaiŭ chinovariul a redea ce fel de faţă arată: numaĭ precum se iveşte el, tot îĭ maĭ trebue comid.*

c) Ноноклѣнїѧ да почѣтсѧ. дрєвнѣиш зѣконѡ, и дѡвре прєѣкѣающа. пѧче же новаѧ да почитаютсѧ. wновлѧютносѧ wстровы кѫ вг҃ѣ якоже рєчѣ Ісаїѧ: иѵ же разѣмѣти подоба | єт wбычаѡм цркваѧ: и҃нѣ оустроѧємым: wснованїѣ прїємлющим твердое вг҃оѵѫ. тѣмже ѥмы настоящаѧ wснованїѧ: д҃ѵовнѣ да торжствѹим (1).

d) Am cetit şi eŭ procopie Logof. această cărticică din începută pînă în sfârşit, dar amestecând nesce lucrurĭ în lăuntru foarte vechĭ şi făr orânduială, puţin m'am pliroforisit.

semnatŭ grecesce: κ҃. λογο. Decemb. 17: 7262. (ad. 1753).

In fine *e). Aşişderea şi eŭ Ştefan Logof. cetind acésta cărticică. asemenea prea puţin m'am pliroforisit, fiind lucrurĭ vechĭ, de demult Dek.* ѧ. ѧѱпѫ (1757).

semnatŭ grecesce: Στεφανος λοϊ.

Prin urmare ca să pótă fi fostŭ cetită *cărticica* de la 1753, urmézĕ că ea a fostŭ scrisă maĭ înainte de această dată.

*

(1) Pe românesce:

«*Inoirile ale cinsti. legea cea de demult avea. şi bine făcea. iarĕ maĭ vĕrtosŭ cele nóue ale cinsti se cade prin înoirĭ, că se înoescŭ ostróvele către Dumneđeŭ precum đice Isaia, care trebuește a înțelege: bisericele cele din păgânĭ, care acum sînt construite, şi nŭ luatŭ temelie tare (dela Dumneđeŭ, pentru acésta şi noĭ înnoirile acestea de acum ducharniceşte să le serbăm».* Slujba sfinţireĭ Bisericeĭ. Stichiia I-a de la Vecernie).

Coprinsulă codicelui. Eată titlurile capitulelorŭ ce coprinde acestŭ codice, aflătorŭ în posesiunea mea :

a) De începerea vechiului neam slovenesc şi de numirea lui.
b) De trei părţi ale lumei ce se numesc Asia, Africa şi Europa. De Asia
c) De Africa.
d) De Europa.
e) America.
f) De neamul rusesc şi de numirea luĭ.
g) De Neamul Sarmatilor şi de numirea luĭ.
h) De neamul Roxolanesc şi de numirea luĭ.
i) De Mosoh stremoşul sloveno-rusesc şi de semenţia luĭ.
j) De numirea Mosculuĭ şi a cetăţeĭ împĕrătescĭ.
k) De Cazacĭ.
l) De Polovţi, Pecenighi-latveaghii şi Ţimbriĭ.
m) De preaslavita marea şi neamul a tot norodul Rusescŭ cetatea Kievul şi inceperea eĭ.
n) De cneaziĭ carĭ aŭ fost întâiu începĕtorĭ Chievuluĭ.
o) De mortea luĭ Şcec (щекъ) şi Horev, şi a luĭ *Kiĭ* şi de următorĭ lor după denşii.
p) Când aŭ inceput Ruşiĭ a învĕţa carte.
q) De cneajia lui Ruric cu fraţiĭ sĕĭ în pământ rusesc.
r) De Oscold şi de Dir.
s) De cnejia lui Igor feciorul lui Ruric.
t) De stăpânia lui Oleg în Kiev şi de moartea lui.
u) De cnejia lui Igor feciorul lui Ruric în Kiev după Oleg.
v) De cnejia marei Cneghinei Olgai în Kiev.
w) De » » » » » » când aŭ mers la Drevleanĭ.
x) De mergerea a doua a Olgăi la Drevleani.
y) » » Olgai la Ţarigrad şi de botezul eĭ.
z) De cnejia luĭ Sveatoslav feciorul lui Igor în Kiev şi pentru moartea bine credincĭosei mareĭ kneghine Elenei.
aa) De împărţirea cnejieĭ lui Sveatoslau, feciorilor seĭ şi de moartea lui.
bb) De cnejia lui Iaropolc, feciorul lui Sveatoslav în Kiev.
cc) De venirea marelui cneaz Vladimir, feciorul lui Sveatoslav în Kiev.
dd) De cnejia marelui cneaz Vladimir în Kiev şi în toată Rusimea şi de singura stăpânirea lui.
ee) De idoli. ff) De udarea cu apă la Paşti. gg) De muerele lui Vladimir.
hh) De vitejia lui Vladimir. ii) De biruinţa lui Vladimir. Peceneghi subt Periiaslov. jj) De soliĭ cei trimişi din multe părţi ca să plĕce pre Vladimir la

credinţa. kk) De solii cei trimişi la Vladimir, cei grecesci. ll) De sfatul lui Vladimir pentru credinţă şi de solii lor ce aŭ trimis să vaḑă, cine, cum crede?

mm) De întórcerea solilor la Vladimir. nn) De mergerea lui Vladimir în ţeara grecéscă pentru botez. oo) De botezul lui Vladimir şi de nunta lui. pp) De botezul a tot norodul Kievului şi a toată Rusimea.

qq) De botezul feciorilor lui Vladimir. rr) De aceasta: de câte orĭ s'aŭ botezat Ruşii mai nainte de Vladimir, până la împĕrătia lui. ss) De întărirea ce deseverşit a credinţei pravoslavnice şi de surparea idolilor.

tt) De biserica Preasfintei nascătoarei, de Dumneḑeŭ Descatina din Kiev.

uu) De mergerea lui Vladimir la Iuzdal la Rostov şi la marele Novogorod.

vv) De cnejia feciorilor lui Vladimir când le-aŭ împărţit cneziile. ww) De moartea luĭ Vladimir. xx. Mulţămita luĭ Dumneḑeŭ despre toţi Ruşii şi pentru nespusul lui dar. yy) De cnejia luĭ Sveatopolc în anul de la facerea lumeĭ 6519 iar de la naşterea lui Hs. 1009. zz) De cnejia lui Iaroslav în Kiev în anul de la facerea lumei 6517 iar de la naşterea lui Hs. 1006. Şi de cnejia în Kiev a marelui cneaz Iziaslav feciorul lui Ieroslav. α) De a doua isgonire a lui Iziaslav din Kiev.

β) De cnejia lui Vsevolod feciorul lui Iaroslav în Kiev.

γ) » » » Sveatopolc feciorul lui Izsaslav în Kiev.

δ) » » » Vladimir Monomahul, feciorul lui Vsevolod în Kiev.

ε) De aceasta: de unde monarchiĭ rusesci au început a avé coroană împărătească?

ζ) De cnejia lui Metislav feciorul lui Vladimir Monomahul, în Kiev.

η) » » » Iaropolc » » » » » »

θ) Deosebiţ (деоусевиций) cneazĭ în Kiev, cari unul pre altul au scos din domnie.

κ) Iar deosebiţi cneazi în Kiev şi de isgonirea lor din scaun.

λ) De cnejia lui Mitislav feciorul lui Iziaslav în Kiev şi de alţi cnézi ce aŭ stăpânit Kievul.

μ) De cnejia luĭ Roman-cneazul Smolenscului în Kiev.

ν) » » în Kiev a lui Iaroslav feciorul lui Iziaslav.

ξ) De aceasta: Cum că n'aŭ dat blagoslovenie Episcopul Vladimirului lui Roman Monarhului rusesc ca să se scoale cu răsboiu asupra crestinilor, afară de cuvioasa pricină.

ο. De cnezia lui Mihail feciorul lui Vsevolod în Kiev, şi de venirea asupra Kievului a păgânului Batie. π) De stricarea sfintei, frumoasei, marei şi de minuni făcĕtoare lavre a Pecerscăi. ρ) De un clopot mic ce se chiamă vestitor. σ) De aceasta: Câţi ani cnejia Kievului şi monarhia a toată Rusimea au fost subt stăpânirea Tătarilor.

τ) De cnejia Kievului supt cumplitul jug tătăresc și de cnejiĭ Kievului din parte.

υ) De mutarea mitropolitului a Kievului la Mosc. φ) De luarea scaunului rusesc, adecă a cetățeĭ Kievului de Kneazĭ Letvéni Ghedinin și de mutarea Kievului la Litva. χ) De aceasta: de unde 2 mitropoliți aŭ inceput a fi în Rusia, unul în tron iară altul în Kiev.

ψ) De mutarea mareĭ cnejiĭ a Kievului în Voevodie.

ω) De întoarcerea cetățeĭ Kievuluĭ iarăși la cinstea cea dântêĭ împĕrătéscă.

După aceste materiĭ, codicele se termină cu o oratiune românéscă de ḑisŭ către socri, la nuntă, ce dămŭ maĭ la vale în întregimea eĭ.

*

Acéstă lucrare «*Istoria Ruşilorŭ*» este ea opera originală séŭ traducere?

E destulŭ să citămŭ unŭ pasagiŭ, de la *verso* alŭ pagineĭ 38, ca să avemŭ respunsŭ la întrebarea acésta:

«*...căcĭ n'aŭ lăsatŭ până în sfirşitŭ (D-ḑeŭ) pămîntulŭ* **nostru celŭ rusescŭ** *să ramâe întru întunerecŭlŭ necredinţeĭ şi a slujireĭ idolilorŭ...*»

«*Pămîntulŭ nostru celŭ rusescŭ*» nu putea ḑice decât unŭ scriitorŭ rusŭ; deci avemŭ în codicele ce cercetămŭ o *traducere.*

Acéstă traducere este după o cronică fórte vechiă ruséscă. Se vede vechimea din coprinsulŭ eĭ, la pag. 2, unde autorulŭ pomenesce numaĭ de treĭ părți ale lumeĭ: Asia, Africa și Europa. Adevĕratŭ că la *verso* alŭ pagineĭ 3, se interpolézŭ maĭ apoĭ treĭ rênduri și despre America, dar, fie acéstă interpolare de chiar autorulŭ codiceluĭ, orĭ de unŭ copistŭ de maĭ târḑiŭ, și din aceste treĭ șiruri apare vechimea codiceluĭ, căcĭ după ce menționézŭ de America «*care se chiamă lumea nouă...*» apoĭ adaoge: «*ci de vreme ce acésta maĭ pre urmă decât altele* **de curêndŭ** *s'aŭ aflatŭ și încă nu ţine de trĕbă a respunde, pentru acésta s'aŭ lăsatŭ de nu s'aŭ scrisŭ.*»

*

2. Altŭ codice relativŭ la Slavĭ este unŭ în 4⁰ de 68 file scrise și nescrise, scrierea fórte urîtă. In fruntea textululuĭ unŭ adornămîntŭ cu *bourulŭ și corbulŭ.* Cu titlu:

«Letopiseţulŭ Slovenilorŭ, Iliriculuĭ, Misieĭ ceĭ de susŭ, şi a Misieĭ ceĭ de josŭ, care coprinde în sine începutulŭ şi stăpânirea Crailorŭ şi a despoţilorŭ sirbescĭ şi şi sevârşitulŭ lorŭ, cuprinḑêndŭ pre scurtŭ şi alte lucrurĭ ce s'a întêmplatŭ : care s'a scosŭ dupĕ isvodŭ, acum în ḑilele Prea-luminatuluĭ, Prea înalţatuluĭ, bunŭ credinciosuluĭ şi multŭ milostivuluĭ nostru Domnŭ Iẃ *Nicolae Alexandru, cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domnŭ şi oblăduitorŭ a tótă ţêra Românéscă, şi s'aŭ scrisŭ întru al..... anŭ dintru a 2-a Domnie a Mării-sale, în anulŭ de la zidirea lumeĭ 7235, iar de la naşterea Domnuluĭ şi mântuitoruluĭ nostru Is. Hrist. 1727 anĭ, de* **Radulŭ Lupesculŭ** *logofeţelulŭ de Divanŭ sin Mihail Iermonah* (1).

Coprinsul. a) Marea pocăeanie a Turcilor la 1686.

b) Cronicariul slovenilor, Iliriculuĭ, Misieĭ cei de sus, şi a Misiei cei de jos, care s'a inceput de la facerea lumei velealul 2772. după ce şeḑuse Noia într'unŭ an la vremea potopului în corabie, etc. Este mai mult o Cronologie, ce cuprinde şi informaţiunĭ despre unii domni munteni şi alte informaţiuni generale, precum bună-óră : descoperirea tipografiei de Faustie.

c) Călătoria Măriei Sale Domnei la Ierusalim 7189 soţia lui Şerban Cantacuzino.

Cronica se termină cu următórele vorbe : «Domnulŭ Dumneḑeŭ sfântŭ înălţarea sa şi de acum înainte pre milostivulŭ Coronatul, şi prea înălţatulŭ craiulŭ nostru împreună cu alţĭ creştinĭ să-ĭ blagoslovéscă şi să-ĭ norocéscă şi să-ĭ dea multe isbânde una după alta asupra păgânilor; ca sub stăpânirea sa, să putem trăi întru *uniciune* şi cu pace».

Din cuvintele de susŭ se vede că scrierea originală după care a copiatŭ Lupescu, este datorită unuĭ scriitorŭ din Transilvania séŭ Ungaria.

Acestŭ codice, legatŭ în pele, legătură vechiă din secolulŭ 18-lea, este în posesiunea Academieĭ, înregistratŭ la No. 156.

3) D. Gaster posedă unŭ manuscrisŭ 4° de 12 foĭ cu titlu :

(1) Acestŭ codice a aparţinutŭ la 1761 Aug. 20 luĭ Ion Kogălnic biv vătafŭ de aproḑĭ, l'a cumpĕratŭ, ḑice, de la Dascalulŭ luĭ Ramand împreună cu altele în mazilia luĭ Constantinŭ Racoviţă V. V. A maĭ aparţinutŭ apoĭ luĭ Filipŭ Beldimanŭ.

Іѡіенцáре пéнтрѣ моáртеа мареліѹ Петрѣ Імператорѣліѹ а тоатѫ Рѹсіа»

D. Gaster, în «*Christomatia română*» II, la pag. 53 înregistrézã acestũ codice, fără a-lũ descrie orĭ a ni spune de cine e copiatũ orĭ de este originalũ? Din pasagiulũ reprodusũ în «*Chrestomia*» vedemũ că este o traducere, căcĭ autorulũ ḑice : *cu singura adeverinţă şĭ cu totũ dinadinsulũ, să arĕtămũ mórtea mareluĭ monarhuluĭ* **nostru,** *ne pohtésce lucrulũ acesta, pentru că de la limbile streine, multe istoriĭ tipărite aũ eşitũ pentru acestaşĭ lucru, cele ce sunt fórte depărtate de adevĕrũ. Pentru acésta tóte precum s'aũ întâmplatũ se vor arĕta.*» Monarhuluĭ **nostru** nu putu scrie unũ românũ, grăindũ de Petru alũ Rusieĭ.

4. *In folio* de 209 file, cu titlulũ : *Viaţa mareluĭ Petru Impĕratulũ Mosculuĭ*, scrisũ la 1799 Octombre 2, de Toader Inieca (?) «*in ḑilele prea înălţatuluĭ Domn Alexandru Costantin Ipsilant Voevod, cu cheltuiala d-luĭ căpitanuluĭ Zalifici Ioniţă, în vreme când mĕ aflamũ slujindũ la d-luĭ cuconu Alecu Balş biv vel comis....*».

Acestũ codice a aparţinutũ luĭ N. Istrati. Astăḑĭ este depusũ la la muzĕũ, sub No. 333.

Coprinsulũ luĭ este ca alũ codicelui de la Academia română. No. 122.

*

5. D. Gaster botézã cu numele sĕũ în «Chrestomatia română», un în 4^0 de 60 foĭ cu titlulũ :

«Історія Роснлор»

Acestũ ms. nu este alt ceva de cătũ ms de maĭ susũ judecândũ din ceea ce a reprodusũ d. Gaster din elũ, la paginele 49, 50, 51, 52 şi 53 în Chrestomatie.

*

6. «*Viaţa mareluĭ Petru Samoderjeţ a toată Rusia.*»

«Scrisus'aũ acésta ca să se săvârşéscă în 6 cărţĭ cu tótă cheltuiala P. S. şi iubitoruluĭ de Dumneḑeũ Episcopulũ sfinteĭ şi Dum-

neḑeesceĭ Episcopiĭ Huşuluĭ, Κυρ Inokentie în ḑilele prea luminatuluĭ Domnŭ şi oblăduitorŭ a toată ţéra Moldoveĭ Γω Constantinŭ Mihail Racoviţ V.V. S'aŭ scrisŭ in sf. Episcopie a Huşilorŭ, leat 7264 saŭ de la mântuirea lumeĭ 1756 Maĭ 1.»

De cine e scrisă?

La pagina finală citimŭ :

«Şi s'aŭ scrisŭ *dea* (sic) Gavril Ierodiacon pisah ot Huşĭ la *Septembre 3 leat 7265.*»

Va să ḑică e anulŭ terminăreĭ scriereĭ.

*

7. Codex No. 399.

Codex in 4⁰. De la finea Secoluluĭ alŭ XVIII-lea fără numele scriitoruluĭ. A aparţinutŭ D. Kogălniceanu. Este aḑĭ alŭ Academieĭ Române.

Nu are titlu şi-ĭ lipsesce prefaţa. In o sută cincĭ-ḑecĭ şi douĕ de file face istoria evenemintelorŭ carĭ se termină cu pacea de la Kiuciuk-Kainargi. Este lucrarea originală ce arĕtămŭ la vale sub No. 10. E scrisă de unŭ muntĕnŭ căcĭ scrie ⲛⲁ loco ⲛⲉ. Lucrarea începe prin naraţiunea evenemintelorŭ de la 1769 şi inainte, în Polonia. Se ocupă decĭ de evenemintele premergĕtóre resbeluluĭ dintre Rusia şi Turcia sub Ecaterina II-a şi Sultanŭ Mustafa alŭ III-lea.

Acestŭ codice importantŭ este o copie dupe codex No. 335 de la Muzeŭ, pe care-lŭ editămŭ la vale.

*

8. Codicele de la Academia Română, sub No. 154 în 4⁰ de 128 file, din 1837 N-bre 22, e scrisŭ de Gheorghie Iconom, în şcóla de la Ruginósa. Codicele coprinde maĭ multe materiĭ, intre carĭ şi «*Intêmplările vieţeĭ mareşaluluĭ Potemkin*» poemă, ce vomŭ da la finea acesteĭ publicaţiunĭ.

*

9. *Codex Urechiă.*

Acestŭ codice, de care se póte vedé o dare de sémă largă în T. II alŭ operelorŭ Complete ale luĭ Miron Costin (pag. 1—16), coprinde scrierea :

«Пе́нтрꙋ ꙗнче́перѣ неа́мꙋлꙋи челꙋ́й слъвит ши вѣкю ал славѣнилорь», de la fila 1 la 8 şi *verso*.

Codicele Academieĭ citatŭ maĭ susŭ şi acelŭ ce D. Gaster dă la pagina 49 a «Chrestomatieĭ» sale, sunt înrudite de aprópe (de şi aŭ multe variante) cu materia din codex Urechiă de care aci menţionămŭ.

*

10. Celŭ maĭ importantŭ codice, care face objectulŭ memoriuluĭ de faţă, este celŭ cu No. 335 din catalogulŭ de cărţĭ alŭ Muzeuluĭ de antichităţĭ din Bucurescĭ.

Este unŭ în 4⁰ de 167 file scrise. De pe scrisóre dămŭ unŭ facsimile.

Dămŭ acestuĭ codice numele de *Nicolae Pitişteanulŭ* după numele copistuluĭ sĕŭ.

In adevĕrŭ acestŭ codice are de autorŭ unŭ boerŭ românŭ anume *biv vel stolniculŭ Dumitrache* (?). Originalulŭ nu a ajunsŭ—până aḑĭ—la mâna nóstră, ci numaĭ copia luĭ Nicolae Pitişteanulŭ fiulŭ rĕposatuluĭ *biv ftori Comis*, de la 1782 augustŭ în 22 ḑile.

Acestŭ codice urmèză maĭ la vale în tótă întregimea luĭ, căcĭ merită să fie cunoscutŭ, de óre-ce coprinde istoria evenimentelorŭ dintre 1769—1774, evenimente cele maĭ multe narate *de visu*, de către autorŭ.

Inceputulŭ codiceluĭ e lacunarŭ. Iĭ lipsesce celŭ puţinŭ titlulŭ şi dor o pagină din prefaţă. Regretămŭ lacuna din prefaţă, iar cât pentru titlu, îĭ dămŭ unulŭ noŭ, după coprinderea lucrăreĭ. Vomŭ semnala variantele principalĭ dintre acestŭ codice şi copia de la Academia Ms. No. 399.

PRECUVENTARE(1)

. . . . . .

. . . . . .

Din vedere cu ochiĭ şi a face, minunat lucru este, iar nevĕdĕnd şi din firéscă epimelie a întocmi, de minune şi de a se povesti lucrulŭ este. Dar cu câtŭ şi maĭ vĕrtosŭ este a sofisi cinevaşĭ, nu numaĭ cele ce ar înţelege şi ar vedea, ci şi din mintea sa a potrivi tóte, cele ce de tótă mintea nu s'ar putea tăgădui; la care şi eŭ nu celŭ ce mi-ar dice cinevaş, cum că mĕ potrivescŭ înţeleptuluĭ istornicŭ (care mĭ-o doresce inima şi nu pociŭ), ci celŭ ce din de tot puţină minte a mea luminându-se simţirea din alcătuirile cuvintelorŭ acesteĭ vrednice de laudă şi netăgăduită la unele istorie, ce este făcută dintr'unceputŭ şi scrisă cu însuşĭ mâna Dumisale biv vel Stolnic Dumitrache. Cum dicŭ, nu din vedere, ci întocmaĭ după coprinsulŭ maĭ susŭ arĕtatuluĭ proimionŭ m'am îndemnatŭ, şi din cuvintŭ în cuvintŭ am trecut'o într'acéstă carte cu mâna mea, ca orĭ-cine ar citi, să nu se minuneze că am scris'o, saŭ numaĭ să-şĭ trécă vremea cu citania; ci de va fi minte întrégă, să cunóscă şi să înţelégă deşteptulŭ cugetŭ al Dumisale şi pierderghiea ce are la orĭ-ce.

De **Nicolae Pitişténu** fiul rĕposatuluĭ biv ftori comis Manul Pitişténul 1782 August 22.

(1) Acestŭ titlu lipsesce în codice. Precuvêntarea este fără începutŭ. In codicele No. 399 alŭ Academieĭ lipsesce cu totulŭ. Acelŭ codice începe de la vorbele: «*Cruĭca leşască*». De altmintrelea codicele No. 399 e o copie fidelă după codicele de la muzeŭ, după care dămŭ ediţiunea nóstră. V. A. U.

Crăiea leșéscă fiind legiuită, ca să nu pogóre tot un neam moștenirea, pentru aceea la alegerea și punerea crailorŭ, mai tot-d'auna s'aŭ pricinuitŭ cu turburărĭ, cum și într'acestŭ veacŭ la leat 1768 se aĭață răsboiu între curtea Rusiei cu Pórta Otomanéscă oblăduindu-se scaunulŭ Rusiei de imperatrița a doua Ecaterina Alexiovna, și alŭ Țarigraduluĭ dă Sultan Mustafa alŭ treilea.

La 1763, în luna luĭ Octomvrie, muri alŭ treilea Avgustŭ Duxul de Saxonia electorulŭ imperiuluĭ ce stătuse și craiŭ leșescŭ; decĭ mulțĭ și din streinĭ și din pămîntenĭ, răvnea crăiea leșască; fieștecare deosebĭ se silea catŭ ĭĭ era prin putință de a trage spre sineșĭ stema Lehiĭ, dintre care era și cel de'nteiŭ fiŭ alŭ rĕposatuluĭ craiŭ anume ( ) și ca unŭ născutŭ întâiŭ și electorŭ de Saxonia, îmbișugatŭ cu multă avuție și cu putere de arme, i se părea că maĭ multŭ se va ocroti, și se va întări décă va lua și crăiea leșască, și pe mulțĭ din ceĭ maĭ aleșĭ lehĭ ĭĭ trase spre sineșĭ, pe uniĭ cu banĭ, pe alțiĭ cu făgăduelĭ; iar maĭ ales își dobândi pe doĭ din ceĭ de frunte, pe Ion Vraniske și pre Carol Ragivil Palatinatul Volinii. Iar câțĭ din leșĭ era numițĭ cu dénșiĭ (dintre carĭ ceĭ mai d'inteiŭ era némulŭ Țartoriĭskilor) li se împotrivia cu cuvinte : că décă va pogorĭ crăiea κατὰ κληρονομίαν la fiĭ, nepoțĭ și se va da stema Lehieĭ iar la Saxon, fi-va perdută cea de singură oblăduitóre și slobodenia țĕreĭ Leșéscĭ, și *efilonicusan*, ca să înalțe la crăie obraz dintre pămîntenĭ, ca să se curme acelŭ cuvîntŭ *to peri cata clironomian*. Decĭ dintre aceste 2 fatriĭ saŭ cum am dice cete, ceĭ ce nădějduia la Saxon, îndată aŭ și rezemat maĭ multŭ la împĕratulŭ Franțeĭ Luizin Borbun alŭ 15-lea, rugându-lŭ ca să le împărtinéscă, și pre celŭ ce se va aședa craiŭ leșescŭ, să-l unéscă plăcerĭĭ sale, fiindu-ĭ trebuincios pentru părțile de către amiadă nópte, și pentru Ghermania. Iar ceealaltă parte de leșĭ, era cu gândulŭ la Rusia, și la alte puterĭ, pe care-ĭ cunoscea că nu se sufere de a se moșteni Lehia și de a vedea pe Franco-Saxonezĭ să aĭbă stăpânirea și *ta protia*. Din care puternicĭ, maĭ multŭ era unulŭ Prusul, căcĭ se află între Lehia și între Saxonia, și nu-ĭ da mâna sa să moștenéscă Lehia de sânge Saxonezicon, maĭ ales aducêndu-și aminte de celŭ trecutŭ răsboiŭ în 7 anĭ, când i se ridicase împotrivă cu ajutorŭ, maĭ multŭ de la Saxonia decâtŭ de la Austria ; și ca unŭ vecinŭ socotea multe împotrivă și : nu cumvașĭ să se făléscă Saxonia cu stema Lehiĭ a fi maĭ puternică de câtŭ este. Pentru acésta pe lesne s'aŭ întocmitŭ cu Rusia, care și ea forta asemene va să fie grijită pentru sineșĭ. Dreptŭ aceea Prusul midlocea adinsul ca să unéscă plăcerea Rusieĭ cu Pórta Otomanéscă, care se planisea dă franțezĭ,căcĭ Pórta (cu tóte că i-ar fi fost maĭ de folosŭ când s'ar fi crăitu Lehia dintre pămînteniĭ eĭ), dar ea prea pe lesne da ascultare la tóte câte o sfătuia franțeziĭ,

pentru urăciunea şi zavistia ce hrănea împotriva Ruşilorŭ; şi aşa vrendŭ ne vrendŭ s'aŭ pusŭ să meşteşugéscă tote împotriva Rusii, măcar de i-ar fi fostŭ Porţeĭ şi de bine şi de folosŭ. Şi la socotinţa acestor duoĭ ruso-prusianĭ, rezema şi Englitera şi Danemarchia şi Sfeţica simfoné (iar Pórta se arĕta în faţă primitóre, iar în tainĕ zavistuia, şi fórte se silea ca să zăticnéscă prohorisćla Ruşilorŭ). Numaĭ Franţa cu aĭ sĕĭ şi cu împărtenitătoriĭ ce-ĭ avea se împotrivia. Austria iarăşĭ pentru alte pricinĭ şi pentru rudenia, se chitea, cu nădejde: ca să coprindă şi să stăpânéscă Lehia împreună cu iubitul sĕŭ Saxon, numaĭ ce o zăticnea pârlejulŭ, nefiindŭ vremea de a se strica cu Rusia şi cu uniţiĭ eĭ, care sta şi adevera cu întemeere vechile întocmelĭ ce aŭ avutŭ Lehia, iar maĭ tare o zăticné cea ipopsie (frica ce purta despre Turcĭ) căcĭ după ce s'aŭ sfârşitŭ soroculŭ păciĭ ot lĕt 1739, Pórta n'a vrutŭ să-ĭ maĭ încredinţeze cu fetfa ce numaĭ prin cuvintŭ, că le vor avea prieteşugulŭ; şi aşa rea voinţa Austrieĭ se muncea împreună cu Francesiĭ, să pornéscă pe Turcĭ împotriva Rusieĭ.

Leşiĭ dar ceĭ ce era partea Ruso-Prusianilorŭ privea pe Ragivil cum se întrarmézĕ cu dintr'alŭ sĕŭ avut, şi pe Vraniĭski cu banĭ visterieĭ obştii, încă şi cu banĭ de aĭ Saxonuluĭ, cu care lucra spre câte le trebuia, carele se întocmise între eĭ cu jurămintŭ ce se chiamă la dénşiĭ confederaţioane, şi cu o umbră vicleană chiamă spre ajutorŭ pre ceĭ ce li se trimisese, deocamdată întâiŭ călărimea ca la 7000 cazacĭ rusescĭ, cariĭ îndată ce s'aŭ apropiatŭ de tagma luĭ Vraniiske, pă locŭ aŭ arĕtat'o *ne postol*, adică pentru cele ce s'aŭ fostŭ cuvintatŭ la seimu (sfatulŭ obştescŭ) că sunt în zadar şi neprimite, şi aşa aŭ fugitŭ la hotarele ţĕreĭ ungurescĭ; iar pe Ragivil o parte de Ruşĭ urmându-l la hotarele Livonieĭ şi Litfeĭ, după îndestulă gónă, neputêndŭ să-l pue în mână, l'aŭ silitŭ să trécă hotarele în Moldova.

Mulţĭ din urmaşiĭ acestorŭ confederaţĭ îndată aŭ năvălitŭ la partea Ţartorinskilor, iar pentru că nu-ĭ cunoscea de credinţă, şi căcĭ n'aŭ chivernisitŭ bine banĭ Saxonescĭ, precum se defăima de însuşĭ omenĭĭ luĭ Vraniske, ale multora nădejdĭ s'aŭ rĕcitŭ şi s'aŭ îndărăcnatŭ; în câtîn mijloculŭ acelorŭ împerecherĭ, înmulţindu-se adunarea în douĕ felurĭ, s'aŭ numitŭ cel ce urma Ţartorinskilorŭ, *aristocratie*, iar ceĭ-alalţĭ *confederaţĭ*, saŭ maĭ bine să dicemŭ *Zurbaleĭ*. La acelŭ maĭ susŭ dişŭ seimŭ, multe îndreptărĭ s'aŭ arĕtatŭ pentru binele celŭ de obşte, iar maĭ alesŭ ceea ce se socotise, ca să se crăiască Lehia de obrazŭ pământénŭ. Care până pe urmă totŭ aşa s'aŭ urmatŭ, căcĭ de atuncĭ s'aŭ închipuitŭ patru din boierĭ anume: Conte Ponitovski Stănislav, i Ladislav Lubomirski, i Mihail Frederic Satorinski caghelariul Lituanieĭ şi pe Ion Avradnik mareşalulŭ crăiescŭ; iar la 1764 în luna luĭ August s'aŭ făcutŭ altŭ seimŭ, şi în Septemvrie la 27 s'aŭ datŭ psifulluĭ conte Ponitovski Stănislav şi la 25 ale luĭ Noemvre s'aŭ şi încorunatŭ.

După aceea s'aŭ arĕtatŭ la Seimŭ leşiĭ ceĭ pravoslavnicĭ din vechiĭ pămînteńĭ, cerîndu-şĭ privileghiurile ce aŭ avutŭ, adică : sloboḑĭ la ritulŭ pravoslavnicesc, de o potrivă la cinste să şaḑă împreună cu catoliciĭ la departamenturile judecăţilorŭ, să intre la slujbe crăieşcĭ, şi după vrednicĭĭ să se înalţe, precum aşa s'aŭ fostŭ legiuitŭ în scrisŭ la Oliva în anulŭ 1686; iar catoliciĭ avĕnd stăpînirea, pe încetŭ încetŭ, i-aŭ adusŭ la próstă stare atâtŭ cu traiulŭ cât şi cu atingerea ritului, precum place preoţilorŭ latinĭ, fiind spre acésta sloboḑĭ şi fără frică.

Acéstă cerere a pravoslavnicilorŭ, stătut'aŭ iarăşĭ de maĭ mare turburare, căcĭ apocrisariulŭ papeĭ de Roma (Climent al 13-lea) ce sta în Varşav aŭ sĕmănatŭ cărţĭ întăritătóre la tótă obştea leşilorŭ latinĭ, şi deosebitŭ pe la căpeteniĭ, când fără zăbavă aŭ sositŭ şi până la noulŭ craiŭ, cărţile archieriului (ḑisulŭ papiĭ Climent) cu afurisanie înfricoşând pe toţĭ ceĭ ce vorŭ primi cele cerute de histmatecĭ, iar către ceĭ ce lucra voinţele franţesilorŭ, osebitŭ de multe blagosloveniĭ şi făgăduinţe, îĭ încredinţa fără îndoială de ajutorulŭ Porţeĭ turceştĭ.

Acéstă scântee după ce a arsŭ Varşavul, prin apocrisariulŭ sĕŭ, s'aŭ risipitŭ şi s'aŭ dădatŭ de către Franţesĭ peste tóta Lehia. Ajuns'aŭ turburarea şi până la hotarele turceştĭ, căcĭ şi solului Franţeĭ anume Deverjenis (1) ce era în Ţarigrad, nu ca întâiŭ pe taină, ci de faţă nu contenea spre a turbura Pórta, şi toţĭ ceĭ într'adinsŭ trămişĭ din Franţa la ţéra leşască, în Crâm şi în preajmă-ĭ, orĭ-cine li se părea maĭ vredniciĭ de întăritatŭ, răsipia vorbe ca să facă pe neamulŭ turcescŭ să dea răsboiŭ Ruşilorŭ; şi toţĭ aţâţătoriĭ urma cu o noimă, rĕsuflându acestea :

«Că s'aŭ anerisitŭ Sloboḑenia Lehieĭ;

«Că noulŭ craiŭ, nu s'aŭ încorunatŭ după pravilile şi obiceiurile Lehii. adică de a fi ipokimenos aristocratieĭ, ci stăpînitor aristocratii, şi supusŭ Rusii.

«Că hotărîrile (2) Rusii, până la Soroca oraşu de Moldova.

Îĭ invita că Leşiĭ ceĭ uniţĭ aŭ zdrobitŭ pe Ruşĭ cu minunată biruinţă.

«Le da nădejde pentru Malo Rusienĭ că ne maĭ putêndŭ suferi pe Ruşĭ, îndată ce se va ivi la hotară cât de puţină oaste, îşĭ vorŭ sfărîma jugulŭ, şi vorŭ năzui la dînşiĭ cu supunere pe însuşĭ aşeḑămînturile ce aŭ Valahia şi Moldavia.

«Că ruşiĭ sunt săracĭ de banĭ, şi maĭ multŭ sunt tarĭ cu ipolipsisŭ şi cu ipopsia decât cu puterea armelorŭ;

«Că Leşiĭ ceĭ neuniţĭ de frică razimă la Ruşĭ, iar vĕḑêndŭ ajutorulŭ Porţiĭ, (3) sunt gata să-ĭ părăséscă şi să se facă una cu ceĭ-laltĭ împotriva Ruşilorŭ; şi alte multe făgăduelĭ de tótă felulŭ de bunătăţĭ şi umplerĭ de haznelile Ţari-

(1) Nume stîlcitŭ alŭ lui *De Vergennes*. V. A. U.

(2) In codicele Academieĭ este maĭ corectŭ : *hotarele Prusieĭ* vorŭ ajunge...

(3) Codicele Academieĭ ad. «*toţi*.»

graduluĭ, pînă şi cu mijloculŭ ovreilorŭ umplea urechile Turcilorŭ, şi ĭ făcea îndrăzneţĭ.

Spre tóte acestea solulŭ Rusiĭ ce se afla la Pórtă, Alexei Obreşcov, sta, şi spre tóte le respundea cu mare iscusinţă, avêndŭ ajutorŭ şi pe solulŭ Prusii siniorŭ Genghin; iar ceĭ laltĭ solĭ aĭ părţiĭ ce era simfonĭ cu Ruso-Prusienĭĭ sta ca privitorĭ, încă să cam arĕta în óreşĭ-care chip cu partea celorŭ ce îndemna Pórta spre răsboiŭ; saŭ că o făcea pentru că nu-ĭ întreba nimenĭ, orĭ că, o aveaŭ cu necinste a rĕspunde fără întrebăciune.

Pórta până în sfârşitulŭ anuluĭ 1767 în iuveală se arĕtă că va întări prieteşugulŭ Rusieĭ încă şi prin scrisóre, iar despre altă parte, totŭ cerca şi prea adâncŭ se socotea; până ce, de la 1768 rĕsări şi cam de faţă îndrăsnelă, celorŭ ce răvnea să se răsboinicéscă în Lehia. Peste tóte acestea iarăşĭ maĭ pricinuitorŭ fu totŭ archiereulŭ papă, căcĭ cu cărţile sale de isnóvă întări pe leşĭ, ca să se îndemne uniĭ cu alţiĭ, saŭ maĭ bine să dicemŭ, să îndârjască Turciĭ pe Leşĭ, şi Leşiĭ pe Turcĭ.

Ajunsŭ aŭ cărţile întărîtătorilorŭ şi în Malo-Rusia, peste cazaciĭ rusescĭ, şi păn cea-l'altă Lehie, de i-aŭ amestecatŭ şi i-aŭ întărîtatŭ, maĭ ales părţile ce se hotărăscŭ cu pământurile turcescĭ, de unde rĕsăriră adunări glote care umbla ca hoţiĭ făcêndŭ jafurĭ, încă pe alocurea şi vĕrsărĭ de sânge; din care locurĭ pământeniĭ vĕdêndu-şĭ sărăcia şi primejdia, aŭ începutŭ şi eĭ a se strânge tagme şi cu arme cerca ca să se apere, şi să-şĭ rĕscumpere nedreptatea şi silile ce li se făcea de către apostaţĭ.

Mulţĭ din Leşĭ şi din Cazacĭ, ce era de felul lorŭ hoţĭ şi tâlharĭ, până şi aceea făcêndŭ adunărĭ de faţă, umbla după jecmanurĭ întinzêndu-se şi peste celŭ oraşŭ hănescŭ ce i se dice Balta, la hotarulŭ ţĕreĭ leşescĭ, unde aŭ făcutŭ jafŭ, încă şi mórte unora, şi aŭ jefuitŭ dobitócele unor Nohaĭ, pe care prinzêndu-ĭ Leşiĭ ceĭ orênduiţĭ într'adinsŭ, (*loc liber*) înaintea vecinilorŭ Turcĭ şi Tătarĭ i-aŭ pedepsitŭ pe uniĭ şi cu mórte; măcar că d'alle acestea sunt obicĭnuite pe la hotare, iar dintr'acele părţĭ aŭ deosebire, cum Zaporojaniĭ aşa şi Tătariĭ nu sunt maĭ de josŭ. Decĭ pentru una ca acésta, împreunându-se Turciĭ i Tătariĭ, şi Rusiĭ acelorŭ părţĭ, după întocmelele ce şi-aŭ făcutŭ între eĭ, aŭ rênduitŭ ca în fieşte-carele anŭ să se facă adunare de judecată vecinéscă despre amêndoauĕ părţile, şi să se judece uciderile şĭ furtişagurile dupeste anŭ, şi partiĭ care se va fi asupritŭ maĭ multŭ să i se dea dreptate. De care dându-se Porţiĭ în scire, (măcar că Franţa le arĕtă maĭ cu prisosŭ de câtŭ era adevĕrulŭ), despre o parte se arĕta mulţămită şi lăuda dragostea Rusii, şi a Lehii, iar despre altă parte ceru solului Rusescŭ, ca de acolea înainte să se ferêscă să nu se maĭ dea pricină la hotară, cu cuvêntŭ că Turciĭ şi Tătariĭ sunt din fire *ipopti* şi maĭ multŭ se turburŭ; şi că óstea ruséscă să nu cumvaşĭ să se apropie de hotarele sale, care aşa s'aŭ şi făcutŭ, ci îndeşertŭ, căcĭ Pórta

iarăşĭ despre o parte se arĕta nu ca maĭ nainte, prin cuvîntŭ, ci încă şi prin scrisorĭ temeĭnice aŭ adeveritŭ Rusii, că-ĭ va fi cu dragoste curată şi statornică. Merim Sultanulŭ afară din întăritatorĭ, aŭ fostŭ avutŭ şi însuşĭ maĭ multă pohtă, alesŭ ca să se numéscă *gazi* pentru ca să întrécă cu biruinţele pe ceĭ de maĭ nainte reposaţĭ sultanĭ, căcĭ despre o parte se arĕta cum, s'aŭ ḑisŭ maĭ susŭ, iar despre alta răsuflă ḑicêndŭ : «iar pentru că se află Lehia în turburare, face trebuinţă să trimitemŭ la hotare óreşĭ-care puţiuĭ ostaşĭ pentru pazŭ, maĭ alesŭ să zăticnéscă atacsiile de s'arŭ întâmpla«. Şi şi pornesce spahiĭ din Rumele ca la 20,000 împărţindu-ĭ în Bender şi la Voziea, cum şi din Ţarigrad 4,000 pentru Hotin, i-aŭ purcesŭ în luna luĭ Iulie, cu corăbiĭ negu̯ătorescĭ.

N'aŭ trecutŭ maĭ multă străgănare, că Turciĭ pă năravulŭ lorŭ, din ceĭ trecuţĭ la Hotin, pă locŭ trecêndŭ câţĭ-vaşĭ pe vedere în Zvancea, oraşŭ Leşescŭ, ilŭ aŭ prădatŭ, făcêndŭ şi mórte unora din pămîntenĭ. (Atuncĭ s'aŭ deşteptatŭ Leşiĭ pe cine şi aŭ chematŭ întru ajutorŭ). Din care pricină Sultanulŭ mazăli pe Halil Paşa ce era trămisŭ d'într-acelaşĭ anŭ 1768, muhafăz Hotinuluĭ.

Vezir Sultanuluĭ era Musun Oglu, carele cu uniĭ din regealĭ împotrivindu-se spre a nu se deschide acestŭ războiŭ spre Rusia, i-aŭ mazălitŭ cu surghiunie, şi se aduse la Vezarat pe Hamza Paşa într'adinsŭ ştiindu-l de *evholikinitor*. Carele după ce aŭ sositŭ la Ţarigrad, întâia trebă acésta iĭ aŭ fostŭ, fiindŭ fetfaoa dată de răsboiŭ, aŭ chematŭ pe solulŭ Obreţcov la Pórtă şi cu mare mândrie şi cu înfricoşerĭ, i-aŭ făcutŭ óre care cerere înscrisŭ ca să le iscălescă, şi cum ĭ-aŭ spusŭ ca să-ĭ dea vreme să-şĭ înştiinţeze Curtea Rusii îndată l'aŭ ridicatŭ la închisórea ot Edicule, în luna luĭ Septemvrie 1768, şi publicĭ Pórta războiŭ împotriva Rusii.

Aduse şi pe surgunitulŭ Crăin Gherei ot Rodos şi-lŭ făcu iară Han, poruncindu-ĭ Sultanulŭ se intre în hotarele Rusii către Nova Serviea, cum aŭ şi făcutŭ, din care i s'aŭ pricinuitŭ sfârşitulŭ, cum să va vedea înainte. Vizaretulŭ Hamza Paşeĭ iĭ fuse ḑile 27 şi il mazăli cu surgunie, care în mergere muri la Calipoli. Stătut'aŭ la vezaretŭ El Hagi Mehmet Damat Emin Paşa, acesta aŭ eşitŭ cu ordiea din Ţarigrad poposindŭ la saraiulŭ ot Daut Paşa ; Martie 16, 1769.

La acestŭ alaiŭ avêndŭ Kesarul Iosif alŭ II-lea solŭ în Ţarigradŭ pe Dumnealuĭ Sinior Vrognard, s'aŭ îndemnatŭ, prin ştirea Viziruluĭ, să privéscă eşirea ordiĭ ; şi trămişiĭ prinḑendu-ĭ casa unuĭ emirŭ, dumisale nu-ĭ aŭ plăcutŭ ci aŭ trecutŭ la casa unuĭ armeanŭ. Iar acelŭ emirŭ cu alţĭ emirĭ saŭ maĭ bine să ḑicemŭ *gebelaiă*, deosebindu-se din alaiulŭ sangeaculuĭ lŭ-aŭ călcatŭ, îndrăznindŭ alŭ mângâ'a cu *lobuturĭ* până ce-ĭ aŭ spartŭ şi capulŭ, iar alţiĭ aŭ ştersŭ din capulŭ madameĭ căiţele cu sculile.

Ostosou Sultanulŭ de aŭ şi pedepsitŭ pe uniĭ dintr'aceĭ emirĭ, iar şi Dumnéluĭ în scurtă vreme la Ţarigrad s'aŭ sfîrşitŭ.

«Martie 23, de la Daut Paşa aŭ plecatŭ ordia cătră Saccea.

«Maiŭ 22, aŭ trecutŭ Dunărea la Cartal făcêndŭ oturac ḑile cinci.

«In 28, la Terecol conac.

«In 29, la Grecenĭ pe pămîntu Moldoveĭ.

«In 30, la Frumôsa.

«In 31, la Gura Largăĭ.

«Iunie 1, în gura Lăpuşniĭ.

«In 2 în gura Sărăţiĭ.

«In 3 la Hantepesă ce se ḑice la movila Răbăĭ, unde făcu oturac ḑile 13, cu multŭ norodŭ şi cu fôrte mare glôtă de dobitocĭ.

La acestŭ popasŭ viindŭ din Iaşĭ Domnulŭ Moldoviĭ, Grigorie Calimahulŭ, după împreunarea cu vezirulŭ, îlŭ aŭ rădicatŭ în poprélă la Muhzur Aga cu etpaiul Mărĭĭ Sale, iar când fu la redicarea Viziruluĭ, îlŭ trimiseră în pază la Ţarigrad. Acolo puindu-lŭ la închisôre, şi domnia se dete din Ţarigrad Domnuluĭ Costandin Vodă Mavrocordatul, carele după ce veni în ordie i se dete sangeacul şi tuiurile de către vizirulŭ şi merse în Iaşĭ.

Totŭ la acelaşĭ oturac veniră 2 din confederaţĭ anume Potoţke şi Crasinski cu aĭ lorŭ puţinĭ ostaşĭ căţĭ avea: încă urma după dînşiĭ şi cu cătevaşŭ artelerie; şi după ce se împreunară cu vezirulŭ, pe lângă alte tainĭ, să şi rugară ca să nu intre oştile turceştĭ în ţéra leşască, dar nu li s'aŭ datŭ ascultare.

Vezirulŭ acolo îmbrăcă cu blană de samurŭ pe Geanăclă Hagi Ali Beiŭ, şi-lŭ făcu Cetégi. Acestuia întâiŭ i s'aŭ datŭ voe la Iunie 5 ḑile se intre în ţéra Leşască.

Şi totŭ acolo la Iunie 10 ḑile îmbrăcă Vizirulŭ cu blană de samurŭ pe Rumele Valesi Mehmet Paşa, cumnatulŭ Sultanuluĭ, făcêndu-lŭ Serasker şi maĭ dându-i din ordie o sémă de ortale şi cu Tătarĭ, îĭ rândui să trécă Nistru pe la Hotin, să izgonéscă pe Ruşĭ din ţéra Leşéscă, şi se vestéscă scaunulŭ Crăiescŭ de veduvŭ, ca să-şĭ alégă confederaţiĭ Craiŭ altŭ obrazŭ, urmându cu mergerea şi Potoţke, pe care îlŭ poroclea Turciĭ Deli Boier şi nu greşa.

«Iunie 15, plecă şi vezirulŭ de la Han Tepesi cu ordia la Bender, făcêndŭ întéiulŭ conacŭ la Lăpuşna.

«In 16 la Băgenĭ.

In 17 la Chişnăŭ oraşŭ alŭ Moldoveĭ, ce încă la trecerea Viziruluĭ îĭ ardea temeliile, dându-ĭ Turciĭ focŭ.

In 18, la Ceapraziia.

In 19, la Bender, şi se făcu ordia oturac, unde maĭ găsimŭ şi alta ordie cu Kiutaia Valesă Moldovangi Ali paşa, strânşĭ de maĭ nainte.

Iunie 22. veni din Căuşanĭ la ordie, Selim Ghereĭ han, ce l'aŭ pusŭ Sultanulŭ în locŭlŭ mortuluĭ Crăm Ghereiŭ, eşindu-ĭ Vizirulŭ cu toţĭ paşiĭ şi rigaliĭ întru întâmpinare şi cu alaiŭ îlŭ descălecară la otaculŭ Viziruluĭ, şi se

făcu o adunare de mulţime forte multă; se da merticŭ de orzŭ pe ḑi baniţe 25,000, care se mânca numaĭ de caiĭ rigealilorŭ şi aĭ căpeteniilorŭ ostăşescĭ.

In 24, cu sfatŭ se alese ḑisulŭ Han Şelim Ghereĭ cu Tătariĭ, şi Urfa Valesi cu o sémă de ortale, ca să mergă la cetăţile ot *Nova Serviea* ce sunt peste apa Buhuluĭ, care de Turcĭ se numesce Acsuiu; ci prinţipulŭ Alexandru Galitzin feldmareşalulŭ armii rusescĭ, chitindŭ bine cum i se cuvine a se ostăşà, le strică Turcilorŭ totŭ tetbirul şi'ĭ făcu să cunoscă: de cât a vina cele streine, maĭ bine să se grijască de ale lorŭ, şi le deschise *portom* ca să le fie Turcilorŭ drumulŭ glóteĭ numaĭ către Hotin, cum se va vedea înainte scrisŭ la orânduială pe campania fieşte-căruia timpŭ.

Campania d'intéiŭ leat 1769, adică rĕzboiulŭ anuluĭ d'intăiŭ.

Hanulŭ celŭ mortŭ Crâm Ghereiŭ, în luna luĭ Ghenarie de acestŭ următorŭ anŭ, cu multă glótă de Turcĭ adunată, şi cu Tătarĭ amestecată, plecă la Gébul spre *Nova Serviea*, iar după o ḑi cu bine, crivĕţulŭ îşĭ deschise sefaeturile sale şi se întinse a'ĭ rĕcori, stropindu'ĭ când cu lapoviţă, când cu polegniţă, într'o ḑi cu nóptea, şi alta până la amiaḑă-ḑi, maĭ apropiindu-se de ḑisele cetăţĭ, şi abia găsiră 2 sate pe care le aŭ robitŭ, căcĭ cele-lalte sate cu norodele, din poruncă s'aŭ fostŭ trasŭ înlăuntru, iar cu întórcerea i-aŭ parigorisitŭ seninulŭ, aşa cât era: *Sus stele, josŭ stele, întindete pele!* Ale prea multora stârvurĭ aŭ rĕmasŭ câmpuluĭ, hrană sălbatecilorŭ şi sburatórelorŭ, lăsândŭ a maĭ pomeni de ceĭ ce le aŭ degeratŭ ochiĭ, nasurile, urechile, mâinile şi piciórele; din care şi însuşĭ Hanulŭ bolnăvindu-se a muritŭ în Căuşanĭ la Februarie în 7.

Totŭ pe aceeaşĭ vreme, şi Lezghiĭ fiind ajutătorĭ Porţiĭ, năvăliră a călca unele sate pe hotarulŭ Rusieĭ, ce era despre vecinătatea lorŭ, care de armele rusescĭ cu paguba lorŭ s'aŭ întorsŭ.

Şi iar pe acea vreme, iată şi în ţéra leşéscă confederaţiĭ mulţĭ uniţĭ şi împărţiţĭ, se silea să isgonéscă pe Ruşĭ, şi zăticnea orĭ-ce gătire chitea Ruşiĭ împotriva Turcilorŭ; iar prinţepulŭ Nicolae Repnin, maĭ avêndŭ şi alte douĕ căpeteniĭ: pă Roener şi pă Drasiciu cu corposulŭ ce comanduluia, i-aŭ rĕsboitŭ i-aŭ biruitŭ şi i-aŭ risipitŭ. In ḑiua de Joĭ Marĭ, uniĭ din Turcĭ trecură Nistrul (fără poruncă), din Hotin în ţéra leşască, şi luândŭ de la o ştreajă cincĭ şése capete căzăcescĭ le aduseră la Muhafăzul cetăţeĭ, ce era Serascher Husein Paşa, şi pentru că într'acea undă nu'ĭ cinsti cu celenghiurĭ, il omorâră.

Ridicară Serascher pe Cahraman paşa arnăutulŭ, şi în Vinerea cea mare trecu cu câte-vaşĭ miĭ, ci se întórse cu pagubă.

Trecu despre Hotin şi avanguardia ruşéscă (care era sub comanda luĭ general Maior Petru Gheorghevicĭ cnézŭ Dolgoruc) în Sâmbăta cea mare, şi fă-

cură rĕsboiŭ nealesŭ, iar în ḑiua de Paşte împinseră pe Turcĭ în cetate, şi arḑându-le Varuşul aŭ robitŭ familiile Turcilorŭ aceluĭ ţinutŭ; ci căḑendŭ Dolgoruc ghinăralulŭ în rĕsboiŭ, Ruşiĭ iarăşĭ trecură Nistrulŭ în ţéra leşască, aşteptândŭ venirea prinţipuluĭ Galitzin cu proti armia.

Mergèndŭ acéstă veste la Sultanul, s'aŭ umplutŭ de mare bucurie, şi prin tótă împĕrăţia, după fermanurile ce se cetiră pe la geamiĭ, se vestì pă sineşĭ de Gazi, adecă biruitorŭ.

Abaza paşa cu o sémă de Anadolenĭ, se ducea cu mumbaşăr, ca să fie de ajutorulŭ Hotinuluĭ, iar până la Camlăki-oprusu, maĭ josŭ de Hotin, ca 8 césurĭ, ilŭ întâmpinară 2 marghiolĭ într'adinsŭ trimişĭ despre Ruşĭ, după caiafetulŭ lorŭ chiar Tătarĭ, şi dându-ĭ seleam despre partea Paşilorŭ ot Hotin, îĭ luară mujdea ficlénă: adică cum că vrăşmaşiĭ Ruşĭ, biruindu-se s'aŭ trasŭ, şi nu este trebuinţă de altă grabă, fără numaĭ să bine-voiască, şi de póte trece Nistru, ca să desrobéscă atâtea suflete de met Mohamet care se mână dinapoĭ de óreşĭ-care cazacĭ rusescĭ. Iar paşa cu prothimie trecu Nistru şi'şĭ găsi cursa gata, că marghiolìĭ îl pândea gata cu putere; şi nu cum se amăgise, ci cu rămaşiĭ trecu apa fără vadŭ rezemându tocmaĭ în Iaşĭ.

Cetegi-hagi-Ali-Beiŭ fiind maĭ espeh, cum se rânduise de către vizirulŭ încă de la Han-Tepesă, precum s'a arătat maĭ susŭ, intră la Iunie (cu ostea ce'ĭ era pe sémă), în ţéra leşască şi se silea să cerce Caminiţa, ci'l măglisiră de se băgă în stufurile băltilorŭ ce sunt din fire cu rea clisă în prejma aceĭ cetăţĭ; şi la 16 ale acesteĭ lunĭ, cosându-ĭ cu tunurile din tóte părţile, cu multă pagubă aŭ plecatŭ întru neintórsă fugă, scăpându şi însuşĭ rănit, iar nu de mórte.

După ce dar sosise la Hotin Seraskerul Mehmet Paşa Rumele Valesi, cum era rânduitŭ de la Han Tepesi, era sub zaptu-ĭ, cu Turcĭ i Tatarĭ peste 100,000. Atuncĭ aŭ sositŭ la Nistru şi Prinţipul galitzin în 27 ale luĭ Iuniŭ, şi grăbi de îşĭ trecu armia dincóce de Nistru, din susulŭ Hotinuluĭ ca unŭ ceasŭ; pe care o îngrădi cu reduturĭ; iar Turciĭ în doaă ḑile mergèndŭ asuprăle cu acrovolizmos s'aŭ întorsŭ fără ispravă. Iar în mergerea de a treea ḑi îĭ întâmpinară Ruşiĭ cu marşŭ, şi dându rezboiŭ să înfrânseră Turciĭ cu mare pagubă. Câţĭ aŭ scăpatŭ din focŭ şi din robie, aŭ năvălitŭ după numitulŭ Serasker Paşa, ci biet pe câţĭ îĭ aŭ pututŭ încăpea cetatea îĭ făcură Ruşiĭ muhaserea, iar cea maĭ multă glótă s'aŭ resipitŭ de totŭ, ducèndu-se cineşĭ pe la vileaetulŭ sĕŭ, şi aşa îşĭ pliniră celŭ obicinuitŭ alŭ lorŭ cantecŭ:

«*Usta Berber celebi iar iar parladi.*» *Domnul meşter Berber cu cinste s'a sfărîmată.*

Vizirulŭ înţelegèndŭ de nenorocitulŭ fastulŭ Hotinuluĭ se deşteptă şi să lăsă de Nova Serviea, îndată întorcèndŭ pe Hanulŭ cu Urfa Valesă din calea aceĭ părţĭ de locŭ, şi în loculŭ luĭ Urfa Valesă facu seraskier pa Moldovangi Ali-

Paşa, pornindu-l la Hotin, când şi însuşi se întorse cu ordia la Han Tepesă, fiindu locu de respântie, cu îndemână şi de ducă şi de fugă.

Vestitulu Cahraman Paşa ne apucându să intre în cetatea Hotinului, se coborâ la Han Tepesă, ci la întâlnirea cu vezirulu dojenindu-lu, căci s'au reznitu din preajma Hotinului, porunci să-lu închiză, iar Kehaiaoa lui trase unu pistolu în Vizirulu şi nemeri pe Peşkirgiu, care în locu muri; iar şi pă ei pă amândoi îi Agalele Vizirului îi făcură bucăţi subt saivant şi otacu i se dete iagma.

La Iul. 27 sosindu Hanulu cu Moldovangiu la Hotin, lasară Muscalii cetatea şi trecură Nistru în ceea parte, iar pe Mehmet Paşa Rumel Valesă dă bine că scăpase din muhaserea ilu surguniră la Şumla.

Sultanu umplându-se de mare mânie trămise de luă pecetia de la Vizirulu, şi o duseră în Hotin Ali Paşi Moldovangiu, iar pe Biv Vezir Emin Mehmet Paşa, redicându-lu din ordie ca surghiun, ilu duseră până la Odriu şi acolo îi luară capulu.

Redicară mai în urmă şi pe Nicolae Draco ce era Porţii Dragoman (făcêndu în locui pe Mihaiu Beizadea fiulu reposatului Mihaiu Racoviţă Voevodu) şi-lu duseră în Ţarigrad ci nu apestitu sugrumându pe Grigorie Vodă Calimah îi puseră capulu la Capă-Arasă iar lui Biv-Dragoman îi tăiară capulu la Souc-Ceşmea.

Osânda numitului Domn şi a disului Dragoman aşa se sfeti. Neimplinirea poruncilorŭ de cele ce i se cerea pentru ordie, pentru că şi banii ce'i trămisese *miria pungi 300*, i le luase Nicolae Draco pentru socotelî de Capă-Kehaealăc, iar mai alesu pentru havadişurile Lehii, care le primea Domnulu de la trămisulu sĕu, fiind fostu şi acelu franţezu şi ajunsu cu celu din Varşav alu Franţii, şi cu altul asemenea ce era în Crăm, pă care veştî potravindu-le Sultanul cu ale Hanului, le găsea simfone şi asemenea cu disele lui Senior Verzenis solulu din Ţarigrad, pentru că de şi avea Grigorie Vodă vre o lipsă, le implinea Nicolae Draco, căci răvnea dragomănia, cum i-au şi dat'o la publicitulu rĕsboiului. Aşa au dobênditu cinstea împreună cu mórtea.

Noulu vezirŭ Moldovangiu, cu mare silinţă făcêndu podu peste Nistru a trecutu óstea cea mai multă în ţéra leşască, şi dupe câte-va răsboae totu cu puguba le, chitind Ruşii vremea, îi călcară nóptea împreună cu o năprasnă ploe cu osebire de cât cele de mai nainte în câte-vaşi dile necurmate; când iată şi Nistru poezi fórte mare, şi le strică podulu, tocmai când junghia soldaţii cu baghioneturile prin corturi şi prin şanţuri; mulţi au şi căḑut, îndăstui s'au şi robitu, iar mai mulţi s'au înecatu.

Vezirulu vĕḑêndu-şi nenorocirea, năpusti ordia şi se întorse la Hantepesă, ci până acolo cu puţinu se alese, că s'au răsipitu care'şi pe la locului sĕu; acolo iarăşi mai puţini au găsitu, fiind duşi încă mai dinainte.

Tătarii în urma vizirului au iagmaladisitu ordiea, căci Muscalii s'au zăbovitu;

iar când aŭ trecutŭ găsindŭ Hotinul pustiŭ, se aşezară într'insulŭ, iar vezirulŭ înţelegêndŭ, se ridică dela Han Tepesă, şi trecu Dunărea pa la Saccea, în Babadag aşeḑându-se.

Prinţipulŭ Alexandru Galitzin, după ce făcu aceste norocite isbănde, se întórse la Petroburg cu ostavcă rânduindŭ curtea în locu-ĭ (feldmarşal) pe Graf Petro Romanţov, carele ernă cu armia în ţéra leşască, la Letivcov.

Rândui feldmarşalulŭ comendir Moldoveĭ şi Valahieĭ pe von Stomfil gheneralŭ Porucic, carele trimise pe o sémă de cazacĭ cu volintirĭ asupra Iaşilor; ci domnulŭ Constantin Vodă Mavrocordatulŭ, cu treĭ Paşĭ ce'ĭ avea lângă sine, se coborâ la Galaţĭ, iar trămişiĭ făcură scaunulŭ zapt.

Fon Stomfil înţelegêndŭ, se cobori cu alţĭ gheneralĭ şi cu o sémă de regulaţĭ la Iaşĭ, şi cu dintr'aceia s'aŭ chivernisitŭ într'acéstă iarnă, la câte rĕsbóe s'aŭ întêmplatŭ, atât în Moldova cât şi aicĭ în ţéra Românéscă.

Trimiseră din Iaşĭ câtă-vaşĭ pihotă asupra Galaţilorŭ, iar Turcii eşindu-le înnainte la câmpŭ, precum ne povestiră uniĭ din boernaşiĭ Domnuluĭ, într'unŭ césŭ Ruşiĭ împunseră în fugă, trecêndŭ uniĭ Siretulŭ către Brăila, iar alţiĭ Prutulŭ către Smil. şi pe Domnulŭ Constantin Vodă Mavrocordatulŭ bolnav găsindu-lŭ, în mănăstirea Precisti l'aŭ rădicatŭ şi ducându-lŭ în Iaşĭ, peste puţintele ḑile îşĭ dete obştésca datorie, şi s'aŭ îngropatŭ în mitropolie.

După rădicarea Muscalilorŭ din Galaţĭ, veni Hagi Ali Paşa Dagăstanlâu (biv Nazăr ot Brăila) şi cu óstea călcă oraşulŭ, tăindŭ pă bătrânĭ, iar pe ceĭ tinerĭ i-aŭ robitŭ, şi namestiile cu focŭ le-aŭ arsŭ.

Vĕzirulŭ în vreme ce călcară Ruşiĭ Galaţiĭ, ridică cu grabŭ din Babadag tótă canţaleria şi tefterhanéua, trimiţênd'o la Gioglu-Pazargic, în drumulŭ Ţarigraduluĭ, cale ca de 24 césurĭ. Pe aci, pe aci să'şĭ pérḑă şi acestŭ vezir capulŭ, ce se făcu abdal (saŭ nebunŭ) şi aşa scăpă.

Pe Abreşcov solulŭ Rusieĭ ce'lŭ avea veziriĭ într'acestŭ timpŭ purtând'lŭ cu ordia, ilŭ trămiseră din Babadag la Demotih să-ĭ fie şeḑêmêntulŭ.

Să povestimŭ şi de patimile ticălóseĭ patrii nóstre, ţéra Românéscă.

Într'acestŭ anŭ 1769, domnia Măria sa alŭ treilea Grigorie Ghica V.V. fiindu-ĭ datŭ, după Măria sa celŭ d'ăntâiŭ Alexandru Ghica Voevodŭ, de la Octom. 14 a anuluĭ trecutŭ 1768. Iată pă la începutulŭ luĭ Octomvrie se iuvi despre Focşanĭ unŭ Ilie Lăpuşnénu cu vre-o 50, 60 de ómenĭ, între carĭ era şi cinci-şése cazăcĭ, iar ceĭ-alalţĭ moldovenĭ amestecaţĭ, trimisŭ de unŭ podpolcovnicu Nazarie Carazin, ce maĭ nainte la 1767 şi la 68 aŭ fostŭ iscoditŭ aicea în ţéră.

Domnulŭ înştiinţă Veziruluĭ cu nume de Muscalĭ, şi ceru óste ca să mérgă asupră-le, şi voe ca să'şĭ trimiţă pe fiŭ-sĕŭ Beizadéua, la Ţarigrad; şi vizirulŭ

îi respunse, că óste îi va trimite, iar pe fiŭ-sĕŭ să nu'lŭ urnéscă, nicî însuşî din scaunŭ să nu se clătéscă, ca să dea ţĕriî vre o spaimă.

Ḑisulŭ Lăpuşnén, acea lună de plin umblă totŭ pe munte, până îî împlini ca la 700. Atuncî sosi şi de la ordie unŭ agă anume Cara-Muselim, cu vre-o 800 neferî. şi cu altă adunătură din B.şleagiî ţĕreî, cu neferiî lorŭ putea fi peste 1000; iată şi din curtea gospodinéscă eşi într'o nópte un căpitanŭ ce se poroclea Zgurali, cu vre-o sută arnăuţî, şi se duseră dreptŭ în Bucov sud Saac, făcêndu-se una cu maî susŭ ḑisulŭ Lăpuşnean. De'î era cu scire saŭ fără scire, Dumneḑeŭ scie.

Noemvrie 5 ḑile, Vinerî, fiindŭ cam despre ḑiuă, în Bucurescî ne pomenimŭ cu unŭ ramătŭ de *Stupaî!* amestecatŭ cu *vaîă*, şi unŭ *chiḑmanŭ* împărtăşitŭ cu *aman*; ci Turcî prea puţinî perindŭ ceî-laltî s'aŭ dusŭ la Giurgiuv.

După ce se luminŭ de ḑiuă, ce se veḑî? acea adunătură, mulţî însărcinaţî, chipŭ de armaţî, cu strumurărî de boî, cu lăncî de pe la oî, (a)daţî noî, lipsiţî voî!) împreunaţî cu tălhariî de arnăuţî, şi cu altă multă străinătate, cu Bucureştenî amestecată, prădară totŭ norodulŭ, prin hanurî şi mahalale, şi la urmă maî totă ţéra, întinḑându-se şi peste Oltŭ la 3 judeţe : Vilcea, Gorjiŭ şi Mehedinţî, părţile despre munte; şi era supt 3 povĕţuitorî, din care 2 era parte Bisericéscă : Igumenulŭ Argeşénu Kir Damaskin, i Vieroşanul Sofronie, careî îi aŭ şi călăuzitŭ din Focşanî, şi până aicea în Bucurescî, iar celŭ de alŭ treilea Constandin Fălcoian, fu şi peste Oltŭ, până la o vreme căpetenie peste câte-vaşî stégurî ce'şî adunase : ciobanî, văcarî, purcarî şi de totŭ felulŭ de hoţî. Ci în sărita luî de la sud Ialomiţeî, trecêndŭ pe la mănăstirea Mărginenilî, maî întâiŭ prădă pe fratĕ-sĕŭ Dumitrache Sulger. Prinseră şi pe Domnu diminéţa, în hanulŭ luî Şerban Vodă, iar séra îlŭ duseră în hanulŭ luî Sfeti Gheorghie, şi de acolo la 7 ale luî Noemvrie îlŭ porniră cu etpaiul Mărieî sale cătră Graf Romanţov marişalulŭ în ţéra leşască, cum şi de acolo 'lŭ aŭ trămisŭ la Petruburgu.

Nu ne ajungea gróza ce purtamŭ, ca nu cumvaşî Turcii întorcându se să ne coprindă în Bucurescî, ci şi *stupaî* ne înfricoşa, că orî-cine de locŭ se va clăti, de viaţă se va lipsi, iar a patra ḑi o frică de Turcî se sfeti, şi eî tălhariî, ceî maî mulţî rezemară p'în tufele Colintina.

Boeriî şi norodulŭ vĕḑându-şî primeḑdia, îşî năpustiră avuturile şi patria strecurându-se cu mare frică, care cum putea, şi rezămară unii în ţéra unguréscă iar alţiî se sprijiniră prin munte, despre tóte părţile, cu mare frică.

Treî din Boerî : Dumnealuî Mihaiŭ Cantacuzino biv vel Vist. i Dumnealuî Nicolae Brâncovénu vel Logofet, şi Ienache Văcărescluŭ vel Banŭ, după ce 'şî porniră familiile plecară la Focşanî să se pliroforiséscă de este vre unŭ temeiŭ de óste, ca să se potă apăra ţéra; şi de grabŭ să întórseră plinî de întristare, ci Vistieriul Văcărescu, după drumŭ apucă plaiulŭ pă la Vălenî, şi trecu

după familiesĭ in Braşovŭ, iar ceĭ-lalţĭ douĭ boerĭ, luându din Bucurescĭ pă prea Sfinţitulŭ Mitropolitulŭ ţĕrĭĭ Kir Grigorie, să călătoriră în luna luĭ Dechemvrie cu nizuinţă către feldmarşalulŭ, şi de acolo la Petruburg. A cărora ispravă să va vedea înainte, saŭ maĭ bine să ţicemŭ : urma va alege.

Luă Arhiereulŭ cu sineşĭ, pe Kir Kesarie Archimandritulŭ, Protosinghelul, şi pe Archimandritul Filaret.

Sosi în Bucurescĭ unŭ Maior cu 350 egherĭ vinătorĭ pedestri cu 2 tunurĭ, eşindu-le unĭĭ din boerĭĭ ce maĭ remăsese întru întîmpinare la Colentina, şi la acestŭ alaiŭ Dumnealuĭ Pârvulŭ Cantacuzino vel Spătarŭ, puse la peptuşĭ împărătesculŭ darŭ, unŭ galbenŭ mare, în care era chipulŭ imperatriţiĭ, şi se sfeti că i s'aŭ fostŭ trămisŭ, prin celŭ maĭ susŭ numitŭ Pod-Polcovnicŭ Nazarie Carazim încă de la 1 Ghenarie.

Veni din Focşanĭ şi însuşĭ Nazarie Carazim cu vre o 500 cazacĭ, poposindu-se la monastirea Văcăreştĭ, şi aducându-şĭ *Stupaĭ*, se pogoră a cerca cu pradă coşările, saŭ cum ţicŭ Turciĭ ciflicurile ce era pe hotar despre hasulŭ Giurgiuvuluĭ.

Turciĭ Giurgiuvenĭ împreunaşĭ cu Rusciuclĭĭ şi cu altă glotă după la celelalte serhaturĭ, adunată sub povetuitorŭ celebi-aga Aianul Rusciuculuĭ veni asuprăle la mănăstirea Comana, şi după o năvală ce aŭ făcutŭ, răpuindŭ prin sabie câţĭ-va din *Stupaĭ*, ceĭ-l-altĭ de pripă la trecerea Călnistiĭ, de greutate li s'aŭ ruptŭ ghiaţa şi îndăstuĭ s'aŭ înecatŭ; iar din câţĭ aŭ scăpatŭ, unĭĭ aŭ rezematŭ prin munte, iar alţiĭ, maĭ alesŭ tălhariĭ arnăuţĭ, părăsindŭ armele s'aŭ apucatŭ mulţĭ iarăşĭ de placintărie şi pacegerie.

Polcovniculŭ Nazarie cu câţĭ aŭ pututŭ încăpea în mănăstire îĭ făcură Turciĭ muhaserea şi cu tunurile în zidŭ îĭ îngrozea, elŭ dar cu pârlejŭ scrise dumnealuĭ spătaruluĭ, şi cu jale, şi cam cu înfricoşare.

Se îndemnă Dumnealuĭ spătarulŭ, şi plecă cu majorulŭ egherilorŭ, maĭ aducêndŭ şi câţĭ ve din Stupaĭ, spre mântuinţa luĭ Nazarie, iar în 15 ale luĭ Decemvrie, de la mănăstirea Comaniĭ, dincoce de Călnisce, se pomeniră înconjuraţĭ de Turcĭ, şi îndată ce se aţâţă rĕsboiulŭ, iată volintiriĭ şi arnăuţiĭ ce era puşĭ să păzéscă spatele pedestrimeĭ, după unŭ focŭ fugiră; ci Turciĭ luându îndrăsnélă, maĭ alesŭ avêndŭ copaciĭ meterez. Acolo s'aŭ rĕpusŭ şi spătarulŭ şi majorulŭ cu toţĭ egheriĭ, luându-se robĭ numaĭ 3 împreună cu acele două tunurĭ.

Într'aceeaşĭ ţi sĕra sosi în Bucurescĭ măria sa Alexandru Zamctin, gheneralŭ maiorŭ, cu 1300 granatirĭ, ci Turciĭ îndată ce aŭ înţelesŭ, părăsiră Comana, şi scăpându Nazarie veni în Bucurescĭ, şi se apucă a strânge de pretutindenea avutulŭ Turcilorŭ cum şi datoriile lorŭ, şi ţeciui prada *stupailorŭ*. Aşa. plinŭ de avuţie în luna luĭ Februarie, se duse din ţară, şi nu s'aŭ maĭ vĕţutŭ.

Să povestimŭ şi pentru părţile Craioveĭ. Era acolo pusŭ de Domn Caimacamŭ, dumnealuĭ Manolache Geani biv vel postelnicŭ. Dumnealuĭ dar pentru apărarea ţĕreĭ, unindu-se cu boerii aceĭ părţĭ de locŭ, ajunsŭ la muhafăzulŭ Diiuluĭ Mehmet Paşa Capăcăran, carele maĭ nainte fiind cu dregătoriĭ între ogeagliĭ, de câte-vaşĭ orĭ il rĕnduise Pórta cu nizamurile ţĕreĭ.

In locŭ numitulŭ Paşă il face vel Ban şi dându-ĭ cevaşĭ óste, curăţi acele cinci judeţe de *stupaĭ*. Despre altă parte ilŭ insciinţă Porţeĭ la Babadag, de credinciosŭ şi vrednicŭ, fiind noŭ vizir Halil Paşa fiiulŭ luĭ Aivat Mehmet Paşa. în loculiŭ luĭ Moldovangi Ali Paşa; şi i se făgădui domnia, cum i s'aŭ şi datŭ maĭ la urmă, şi se numi Manoil Roseti, trăgĕndu-se despre mumă.

Campania a II leat 1770.

Ghenarie 3 la Focşanĭ era veniţĭ duoĭ ghĭneralĭ maiorĭ: Grigorie Alexandrovicĭ Potemkin peste pedestrime i Podgoriceanul peste călărime, când veni din Brăila Abdi Paşa cu o sémă de Turcĭ, şi intr'o di după la namieḑi, apucându-se de rĕsboiŭ maĭ până sĕra, se traseră Turciĭ cu pagubă, iar peste nopte iĭ veni ajutore Sulĕiman Paşa, ce era atunci Rumele Valesă în loculiŭ surghiunituluĭ Mehmet Paşa, cu 2000 pedestrime şi 2000 călărime, împreună şi cu Ali Paşa, şi în 4 ale acestiĭ luni, făcură războiŭ, omorându-se despre Ruşĭ 2 ofiţirĭ 12 husarĭ şi 3 arnăuţĭ; s'aŭ rănitŭ 2 căprarĭ 5 husarĭ şi 18 caĭ; iar Turciĭ înfrângându-se cu pagubă, aŭ fugitŭ lasându Ruşilorŭ 9 tunurĭ cu douĕ care gephane şi tótă zahereaoa împreună cu căţĭ vaşĭ robĭ.

Ghenarie în 15, iată iar celebi Aga, împreună cu D-luĭ banulŭ Craioveĭ, avindŭ ca la 8,000 de Turcĭ cum ne povestiră unii din Boerinaşiĭ ce s'aŭ întâmplatŭ a fi cu dumnealuĭ, veniră din Giurgiuv cătră Bucurescĭ, ci Zametin Ghinăralulŭ gata aşteptânduĭ la mănăstirea Văcăreştiĭ, óreşĭ ce din tunurĭ puţintelŭ se pricĭră, căḑându numaĭ 2 granatirĭ şi douĭ treĭ din volintirĭ, cum şi din Turcĭ prea puţinĭ; ci Turciĭ speriindu-se din granatile ce începuse ale arunca, aŭ plecatŭ la fugă, iar ghinăralu făcândŭ marşŭ din tunurĭ iĭ grăbia până sĕra la fintâna Raduluĭ-Vodă, dobândindŭ câte-vaşĭ care cu felurimĭ de zaherele.

Sosi în urmă şi măria sa Tekil ghinăralŭ cu 800 husarĭ.

Pogorî din laşĭ şi măria sa Ghinăral Porucic fon Stomfil comendirŭ, şi mergândŭ 1-iŭ la Brăila, după rezboiulŭ din câmpŭ, înfrângându-se Turciĭ, o sémă se resipiră, iar alţiĭ se închiseră în cetate, iar Ruşiĭ după ce prădară Varuşuluĭ dintr'insulŭ ilŭ arseră cu focŭ, şi de acolo veni comendirulŭ în Bucurescĭ maĭ aducându cevaşĭ óste şi din pedestrime şi din călărime, cu Trumbeţcoiŭ Bragadirulŭ, căruea iĭ sosi ghenăralĕtulŭ la Afumaţĭ.

In luna luĭ Fevruare plecă numitulŭ comendirŭ fon Ştomfil, împreună cu ceĭ-laltĭ Ghinăralĭ, şi cu óstea cătră Giurgiuvŭ, şi la alŭ douilea conacŭ, poposi cătră sĕră peste hotarŭ la Coşărenĭ; ieşiră Turciĭ din Giurgiuvŭ, ca la şépte

optŭ sute călărime, pe carei stropşindu-i din tunurĭ apucară pe Dunăre în susŭ trecându-o pe la Zimnicea în Şiştovŭ, iarŭ a doua-di, măcarŭ că Vărusulŭ iera întăritŭ cu douĕ şanţurĭ, făcură Rusiĭ năvală, iar Turciĭ părăsindŭ tăbiile şi tunurile plecară în fugă, ci uniĭ s'aŭ închisŭ în cetate, iar alţiĭ trecură în Ostrovŭ, şi de acolo Dunărea dăcindea în Rusciuc, iar cu alţiĭ din multa năvală rumpându se podulŭ ce trecea la cetate, cum şi o sémă ce intrase în douĕ bolozane spărgându-le Rusiĭ cu tunurile, ceĭ maĭ mulţĭ s'aŭ înecatŭ.

Se omorîră din Ruşĭ Hekim majorulŭ de Husarĭ, cu 35 granatirĭ; se răni unŭ maiorŭ de pihotă, şi din granatirĭ cu husarĭ peste liude 70 şi unŭ inginerŭ franţoz. iar din Turcĭ morţĭ liude 30 şi robĭ peste 100, pe care îĭ trecură pân Bucurescĭ cătră Focşanĭ.

Le luară şi 18 tunurĭ de la Şanţurĭ, însă 13 fiindŭ turceştĭ, i duoĕ ce le luase la rezboiulŭ egherilor ot Comana, iar douĕ fi fost de ale imperiuluĭ, căcĭ era cu scrisóre numele luĭ Leopold împăratŭ, cum şi altulŭ dintr'alŭ Vineţianilorŭ, scriindŭ: *Sant Marco* şi multe puşcĭ dintr'ale egherilorŭ ce le luase la Comana, le aduseseră la Bucureştĭ înapoĭ, şi după ce prădară Varusulŭ arzându-lŭ cu focŭ se întorseră la Bucureştĭ.

La Moldova despre Fălciiŭ, fiindŭ rânduitŭ unŭ maiorŭ anume Zoriciŭ, strejă pentru năvălirile Tătarilorŭ, după perderea rezboiuluĭ şi pă însuşĭ 'lŭ aŭ robitŭ.

Fon Ştomfil cu o sémă din ostea ce adusese, plecă înapoĭ la Moldova, despre sfîrşitulŭ luĭ Fevruarie.

Trumbeţcoiŭ Ghinăralulŭ asemenea la Martie 6 dile, cu poştea se duse precum dicea pînă la Chiov, şi nu se maĭ întorse.

La Aprilie veni în Focşanĭ Prinţipulŭ Nicolae Repnin, precum se vorbia de noĭ ca să sprijine năvălirile Brăilenilorŭ, iar apoĭ abia începumŭ a ne cam deştepta, căcĭ măcarŭ că era cordunurĭ la podŭ la Kiranĭ, în Buzeŭ şi la Rimnecŭ, câte unŭ majorŭ cu câte-cevaşĭ puţină pihotă, asemenea şi din Călărime, dar vedémŭ pe căţĭ mergea spre Moldova, orĭ de ce trĕptă era, pentru frica câmpuluĭ, plecându din Bucurescĭ, rezema în Ploieştĭ, şi totŭ p'în plaiurĭ se cobora dincolo de Focşanĭ în Moldova.

Mărginile ţĕrĭĭ fiindŭ deschise, să făcu câmpuluĭ mare pradă, încă pă alocurea şi robire. Turtucăeniĭ într'unŭ rêndŭ, se suiră pe Mostişte pînă la Biţina sud Ilfovŭ; iar altă dată trecându Argeşulŭ pînă la Herăştĭ, veniră pînă la Tînganulŭ pă Dâmboviţă.

Dărstoraniĭ, veniră până subt dealulŭ Lipii, în sud Buzĕŭ, asemenea stropşindŭ ţĕra.

Giurgiuveniĭ pe dincolo de Argeşŭ, se suiră până la Ogrăzenĭ, cu asemenea fapte; iar de acolea spre Oltŭ saŭ peste Oltŭ, nu s'aŭ bântuitŭ; pote că lua pildă pentru lăcuitorĭ părţiĭ Craiovĭĭ, căcĭ aceia până atuncĭ nu se zmintise.

Brăileniĭ în sĕptămâna cea mare veniră cătră Râmnecŭ în ḑiua de Paşte

ci Ruşiĭ se apărară din mănăstire cu 2 tunurĭ ce avea, iar Turciĭ arseră oraşulŭ şi se întorseră înapoĭ.

Intr'acea şi Dumnealuĭ Nicolae Dudescu vel Vornicŭ (fiindŭ eşitŭ din Braşovŭ şi plecatŭ din Bucurescĭ cătră Focşanĭ spre a se împreuna cu Prinţipulŭ Repnin) după ce făcu *Anastasis* în Buzăŭ 'ĭ aŭ purcesŭ înainte 2 cară cu calabalăcŭ, şi când fu la Crucea Comisóe în vale, le luară Turciĭ cu totulŭ; iar Dumnealuĭ şi cu alţĭ Boerinaşĭ urma cu mergerea maĭ pe urmă, ci cum luară scire, dobîndiră deosebit kibrit, şi rezemară tocmaĭ în Comarnic la sud Prahova.

Intr'acestă lună a luĭ Aprilie, s'a înfăţişatŭ şi deputaţiĭ ţĕreĭ înaintea prea puterniceĭ împĕrătriţe, şi cum s'aŭ însemnatŭ înapoĭ de năzuinţa Arhipăstoruluĭ nostru cu ceĭ douĭ numiţĭ boerĭ (după care în urmă la Mart plecă şi Dumnealuĭ Pantazi Cămpinénulŭ vel Cluc.) trecândŭ Moldova, s'aŭ alesŭ şi din partea aceĭ ţĕrĭ. Episcopulŭ Inokentie Huşianul, i Arhimandritulŭ Vartholomeiŭ Magiar (1), şi Egumenulŭ Venedictos, şi Dumnealuĭ Ianache Milu Spătar; careĭ după ce aŭ ajunsŭ împreună la Peterburg, să priimiră în 20 ale aceştiĭ lunĭ şi făcură oraţiĭ înscrisŭ, cu căduta rugăciune, cuvîntândŭ întâiĭ din partea Moldovii Kir Inokentie Episcopulŭ, iar din partea ţĕriĭ Rumăneştĭ Prea sfinţitulŭ nostru Mitropolitŭ şi-şĭ luară rĕspunsu cu nădejde de mântuinţă, însă de i se vorŭ noroci armele cu biruinţă.

Intr'acestă vreme fon Stomfil Ghinăralŭ işĭ dete obştésca datorie în Moldova la Iaşĭ şi s'aŭ îngropatŭ la monastirea Galata.

Maiŭ 10, Zametin şi Tekil ghinăralĭ, se ridicară din ţĕră cum şi prinţipulŭ Repnin din Focşanĭ, cu tóte oştile, iar voluntariĭ, arnăuţi saŭ tâlhari, ceĭ hrănea ţĕra de atâţea anĭ, ridicându-se din părţile Oltuluĭ, maĭ stropşiră ţĕra până în Focşani cu pradă, iar altiĭ maĭ rĕmaseră şi pe vară în ţĕră prin munţĭ jăfuindŭ pă ticăloşiĭ băjenarĭ. Asupra cărora pă alocurea mergêndŭ Turciĭ, iarăşĭ ţĕraniĭ s'aŭ primejduitŭ.

La acéstă fără nădejde de întêmplare era totŭ sufletulŭ bucurosŭ, numaĭ ca să'şĭ potă scăpa viaţa; ceĭ maĭ multĭ năpustindu'şĭ ce bietŭ maĭ arĕmăsese, ca nisce coprinşĭ de mare fricĕ aŭ apucatŭ care încotro aŭ vĕdutŭ cu ochiĭ, familiĭ cinstite şi de tótă mâna, lipsindu-le trăgătoriĭ, slugĭ şi robĭ urma cu nevĕrsniciĭ încrosnieţĭ, şi cu greutatea călĕtorieĭ, desbrăcaţi şi desculţĭ prin ploĭ şi prin tină, căcĭ şi ceĭ ce se sprijinise dă cu iarnă prin pólele munţilorŭ le-aŭ căutatŭ a face asemenea fugă, maĭ alesŭ dă peirea tâlharilor *Stupaĭ*, care aŭ făcutŭ peste totŭ loculuĭ pradă desăvêrşet; prin tóte plaiurile şi văile munţilorŭ se vără cu suspinurĭ. Multe suflete, şi din tótă mâna, s'aŭ rĕpusŭ din rea patimă, lipsindu-le prin pustietăţĭ hrana şi lăcaşurile, bântuiţĭ de ploĭ şi de vênturĭ neobicĭnuite lorŭ, din care li s'aŭ pricinuitŭ bóle, lănguorĭ, lisindiriĭ şi vĕrsaturĭ, iar maĭ la urmă şi năprasnica bóla ciumeĭ, din care pricină

(1) Este o erore: e Varlolomeŭ Măzareanul. V. A. U.

inchiḑêndu se şi lazareturile, şi la vale neputêndu se urni, una despre tâlhariĭ ce rĕmăsese, şi vêna munţiĭ cu pradă, şi alta despre năvălirile Turcilorŭ ce făcea asupră-le. Aşa li s'aŭ astrucatŭ trupurile prin pustietăţĭ, lăsândŭ a pomeni de alţiĭ câţĭ, şi câţĭ, în părţile Focşanilorŭ s'aŭ robitŭ, după trecerea Ruşilorŭ, şi a multora sânge s'aŭ vĕrsatŭ fără vină, ci fiindŭ că după voia ce luase iubitorulŭ de Dumneḑeŭ Kir Cozma episcopulŭ Buzĕuluĭ, de la Zametin ghinăralŭ, la ridicarea sa din Bucurescĭ, cu grabă scrise domnuluĭ Manoil Vodă, că'ĭ venise domnia la Craiova, încă din luna luĭ Maiŭ, şi Măria sa, pripi de se ridică, şi în luna luĭ Iunie, sosi şi cu cinste se aşeḑă în scaunŭ.

Veni şi biv Rumele Valesă Méhmet Paşa cu o sémă de óste, şi aşa se mângâe ţéra, apĕrênd'o despre făcătoriĭ de rele cu bun zaptu ce le făcea.

Oştile rusescĭ se adunară tóte în Moldova, şi la ridicarea lorŭ din ţéră se duseră împreună, şi părintele episcop Cozma, i Dumnéluĭ Radu Cantacuzino biv vel cluc. . i Dumnealuĭ Manolache Vataţe biv vel agă, i Dumnealuĭ Stefan Topliceanul vechil spătarŭ, şi alţiĭ mulţĭ şi de tótă mâna.

Până a nu sosi feldmareşalulŭ cu armia la Han-Tepesă, iată Hanulŭ şi Abaza paşa cu 30,000 Turcĭ şi Tătarĭ, se silea ca să rĕsbéscă maĭ înlăuntru Moldoviĭ. Ci după împotrivirile ce le făcu prinţipulŭ Repnin, ne maĭ perḑêndu-şĭ vremea se trase înapoĭ, şi trecură Prutul asupra avangguardeĭ ce era supt comanda luĭ Baur gheneral, ci vĕḑêndŭ că şi pornirea Excelenţeĭ Sale fu iute asupră le, cu ajutorulŭ unuĭ întunerecŭ de nópte se traseră ca 15 verste în josŭ, poposindu-se pe muscelele ce se întindŭ despre Fălciiŭ, şi la acestŭ ocasion făcură Ruşiĭ zaptŭ cherestéua ce o avea pentru podŭ, şi douĕ havantote, saŭ pioă, iprocĭ.

Luându Ruşiĭ acea îndresnélă, urmară după dênsulŭ la ḑisulŭ popasŭ, şi 17 ale luĭ Iulie, făcêndu-se alŭ duoilea rĕsboiŭ, iar se înfrânseră Turciĭ, gonindu'ĭ pedestrimea verste ḑece şi călărimea verste 20 şi se găsiră din Turcĭ cu Tătarĭ morţĭ 300, între care stârvurĭ fuse şi Sultan Kerim fiulŭ Hanuluĭ; se prinseră şi câţĭ-va robĭ, între care era şi Ahmet aga sevghiliu luĭ Abaza paşa, i tainiculŭ scriitorŭ alŭ Hanuluĭ, rămâindu-le la Ruşĭ unŭ tunŭ şi unŭ steagŭ. La Iulie 18 ḑile fiind Turciĭ glótă adunaţĭ cu Tatariĭ amestecaţĭ lângă apa ce'ĭ ḑicŭ Larga, subt 4 povăţuitorĭ: Hanul, Abaza paşa, Ismail paşa şi Abdi paşa; iar prinţipulŭ Repnin cu alţĭ treĭ ghinărarĭ: Plemeianicov, i Baur şi Potemkin îĭ isbiră despre revĕrsatulŭ zorilorŭ, şi după rĕsboiŭ de 4 césurĭ se înfrânseră Turciĭ cu pagubă, lăsândŭ Ruşilorŭ multe corturĭ, alesŭ alŭ Hanuluĭ, fiind de mare preţŭ, i 2 tunurĭ, 8 stégur. 825 glónţe, 216 bombe, 20 burie cu prafŭ, şi tótă zaheréua, rĕmâindu-le şi o sémă de stârvurĭ, afară de robĭ, iar din Ruşĭ s'aŭ omorâtŭ cincĭ oficheali şi soldaţĭ cincĭ-ḑecĭ şi duoĭ.

Hotărî şi graf Romanţov feldmarşalulŭ, ca să facă gheneralŭ batalion cu însuşĭ vezirulŭ Halil-Paşa, carele sta pînă atuncĭ peste Dunăre la Saccea, cu

150,000 oste, însă 70,000 călărime, și 80,000 pedestrime de Anadol, i 30,000 călărime și 20,000 pedestrime de Rumele, afară din Tătarii căți vorŭ fi fostŭ: precumŭ aŭ pliroforisit pe marșalu uniĭ din Agiĭ ceĭ robiți, și era supt 4 povĕțuitorĭ: untuiuluĭ anume Mehmet Capăcăran aga Pașa, i Abdi Pașa, Abaza Pașa și Izmail Pașa, încă și Topci Baș a Alidede Dagăstanlău, între care era și Pototke Lehul contederatulŭ cu aĭ sĕĭ puținĭ ostași ce-ĭ avea.

Iul. 20 trecu vezirulŭ Dunărea cu ordiea despre Cartal, și se împreunară cu ceĭ fugiți de la maĭ susulŭ ḑisu rezboiŭ ot Larga.

Vezirulŭ într'acea ḑi cătră seară, își așeḑă ordia lângă Balta Cahulŭ, și puse peste nópte de 'și făcu înaintea ordii óre-care șanțurĭ.

Hanulŭ după învĕțătura vizirului dăosebiudu-se din ordie cu o sémă de Turcĭ i Tătarĭ, trecu pe după apa Siligea, saŭ cum îĭ ḑicŭ Balta Cahul, cu socotélă ca să pue pe marșalulŭ în mijlocŭ, ci Excelența sa, din 40,000 ce era proti armia deosebi 10,000 pedestrime și călărime, trimițându-l în potriva hanuluĭ, și într'acea nópte Iul. 20 cătră 21 ḑile după la o vreme, se redică cu armia din locul ce se afla, silindu-se ca se apuce celŭ maĭ bunŭ locŭ, și îndeletnicŭ de rĕzboiŭ; și în ḑiuă se pomeniră Turcii cu Ruși în fațăle, și-și întocmi armia în cincĭ corposurĭ, puindu-și 2 aripĭ d'a drépta, una supt ghenerałŭ Plimelnik, și alta supt Baur Ghinăral, și de-a stânga alte 2 aripĭ una supt Prus Ghinăralŭ Anșef, și alta supt Prințipul Bepniu, iar corposulŭ din mijlocŭ îlŭ comănduluia însuși, avându lângă sineși și Ghinăral Porucic Melisinos cu artileria.

Așa des dă dimineță, călărimea turcéscă se porniră cu mare năvală asupra pedestrimeĭ ruseștĭ, iar Rușiĭ cu iute silință și prin rĕzboiŭ maĭ de douĕ cĕsurĭ, izbutiră și sparseră cea glótă cu câte-vașĭ pagubăle. Apoĭ se porniră și asupra pedestrimeĭ turcești, ci atunci vizirulŭ porunci osebiteĭ pedestrime ce-ĭ avea dalcălăcĭ saŭ inicerĭ dăsnădăzduiți, careĭ îndată ce se aprăpiară de întâea frunte ruséscă, își înoiră mĕsura rezboiuluĭ cu mare herbințeală; ci Melinos Ghinăral cu arteleria îĭ împinse înapoĭ. Atunci și corposulŭ luĭ Baur i se făcu mare învăluélă din iurușulŭ acelorŭ dalcălăcĭ ci îlŭ proftacsi Melinos cu o parte din artelerie, și potrivi tunurile de mătură viața a multora, însă împreună cu soldațiĭ, partea ce-ĭ gătuea dalcălăciĭ, căcĭ totŭ îĭ tăia Turcii de o parte.

După ce se traseră Turciĭ din câmpŭ întrară la șanțurĭ, apărându se cu focurĭ din tunurĭ și din puscĭ; ci în zadarŭ, că pornindu-se arteleria cu puterea necurmatuluĭ focŭ stropșindu-ĭ maĭ alesŭ pe lungulŭ șanțurilorŭ îĭ scoseră afară iar vezirulŭ vĕḑênd că i s'aŭ zmintitŭ óstea cea maĭ alésă, începu a se cam trage cu etpai-ul sĕŭ; apoĭ pricepându că Rușiĭ îlŭ gonescŭ cu năvală, împunse la fugă și trecu Dunărea; în treĭ ceasurĭ aŭ luatŭ sfîrșitŭ rezboiulŭ.

Făcură Rușiĭ zaptŭ tótă ordia, plină fiindŭ de totŭ felulŭ de avuție, așișderea

şi zaherelele, gephanelele, piuoă, şi alte muhematurĭ cu 140 de tunurĭ şi o seamă de robĭ.

Baur Ghinăralŭ, iĭ goni maĭ până cam aprópe de podŭ, luându alte tunurĭ 30 şi căţi-vaşĭ robĭ, căcĭ Dunărea le fu mare pedică.

Vezirulŭ după ce trecu Dunărea, cu ceĭ ce apucase dă trecuse din pedestrime, (căcĭ glóta călărimeĭ lorŭ fugiră unii cătră Brailă alţiĭ la Smil, la Akkerman,) sta la Saccea străjuindŭ pornirile Ruşilorŭ.

Mergându acéstă veste de biruinţă la prea puternica Imperatriţă, cum ne povestiră ceĭ ce s'aŭ aflatŭ în Peterburg, cu mare bucurie aŭ slăvitŭ numele prea înnaltuluĭ Dumneḑeŭ cu paraclise şi cu şemblicurĭ, trimiţându marisaluluĭ şi celorŭ-laltĭ ghinăralĭ blagosloveniĭ şi darurĭ cum şi tuturorŭ soldaţilorŭ po rublă 1 cu chipulŭ sĕŭ tăiatŭ dintr'acelaşĭ anŭ 1770 luna Iul. însemnându rezhoiulŭ ot Balta Cahulŭ; şi le purta fieşte carele la pieptulŭ sĕŭ, care dar s'aŭ datŭ şi la pedestrime şi la călărime. Iar sultanuluĭ sosindu-ĭ cea amară ştire, s'aŭ umplutŭ de mare mânie, şi mazăli pe Halil-Paşa Vezirulŭ, carele avu norocŭ cu frate-sĕŭ Ali-Beiŭ ulemaoa din ceĭ de frunte aĭ Ţarigraduluĭ, că şi arŭ fi repusŭ capulŭ; şi dete vezaretulŭ luĭ Silihtar Mehmet Paşa Bosna Valesă, ce era cumnatŭ sultanuluĭ.

Cu tótă că biruinţa fu a Ruşilorŭ, iar mărişalulŭ puse pe unŭ obrazŭ de scrise Viziruluĭ Halil Paşa, cerându-ĭ pace; iar vezirulŭ iĭ respunse să o céră de la curtea Kesaricéscă.

Hanulŭ ne apucându să facă nicĭ o ispravă, îndată ce simţi de stricarea ordiĭ îşĭ îndreptă drumulŭ la Vozia.

Abdi Paşa şi Abaza Paşa aŭ trasŭ cătră Smil, ci Prinţipulŭ Repnin precum era rânduitŭ merse de-lŭ luă cu puţinŭ acrovolismos făcând óstea cea uşóră, iarŭ Turcilorŭ li s'aŭ făcutŭ scădere, alesŭ ceĭ ce s'aŭ înecatŭ la trecerea Dunăriĭ din multa năvală şi le luă 7 tunurĭ, cu o sémă de cămile şi catirĭ împovĕraţĭ cu zaherele, iar pe ceĭ laltĭ Turcĭ iĭ aŭ robitŭ cu famîile lorŭ.

Merse Prinţipulŭ Repuin şi la cetatea Chelii, unde fiindŭ 3000 Eniceră o făcură vera şi trecură Dunărea cu pace, găsindŭ cetatea cu tunurĭ 91 i 400 burie cu prafŭ şi alte muhematurĭ şi zaherele.

Luă şi cetatea Albă ce-ĭ ḑicŭ Turciĭ Akkerman, ce este pă apa Nistruluĭ, unde să varsă în marea Neagră, cuvera făcându-o Turciĭ, avându tunurĭ şeapte ḑecĭ, i 1000 măsurĭ de prafŭ, 8,000 glónţe, 2,000 bómbe şi 18 pioă.

Luară şi cetăţuea ce-ĭ ḑice Tatar-Burnu, care iaste în malulŭ măriĭ Negre, şi se făcură Ruşiĭ stăpînĭ peste totŭ Bugeaculŭ, care din vechiŭ i s'aŭ ḑisŭ Basarabia, pămintŭ alŭ Moldoviĭ, iar unŭ Sultanŭ 'lŭ aŭ deosebitŭ şi aŭ făcutŭ *apikiĭ* cu sălăşluinţă de familiĭ tătăreştĭ.

Din deputaţiĭ ţĕriĭ sosiră după rezboiŭ, la Iaşĭ Dumnealuĭ Vist. Mihaiŭ, i Dumnealuĭ Logofĕtulŭ Brâncovénulŭ, şi maĭ nainte sosi măria-sa Grigorie Vodă,

carele în urmă pă poşte aŭ plecatŭ, póte fi într'adinsŭ, pentru cea scrisóre cu a mărişaluluĭ ḑisă, ce s'aŭ scrisŭ cătră vezirulŭ cu cererea păcĭĭ.

Să povestimŭ şi pentru săvêrşirile luĭ Conte Panin comendirulŭ de a dona armie.

Işĭ aşează armiea în preajma cetăţiĭ Benderuluĭ saŭ Tighina, precum i se ḑicea când se stăpânea de Moldovenĭ, care este în capulŭ Bugeaculuĭ. Zăticnindŭ intrarea saŭ eşirea, hrana saŭ ajutorulŭ cetăţiĭ în câtă-vaşĭ vreme, iar Bugeaculŭ se stropşa de Ruşĭ, care ne maĭ putêndŭ suferi, saŭ adevĕrulŭ, vĕzêndŭ Tătariĭ înfrîngerea veziruluĭ, se închinară prin scrisóre la Avgustŭ 13 ḑile prin mâna luĭ Conte Panin, cu jurământŭ şi prin iscăliturĭ a 26 mărzacĭ deputaţĭ trămişĭ despre toţĭ mărzaciĭ Nohailor şi a Bugeacliilor, făgăduindu-se că vorŭ aduce la aceastaşĭ unire şi pe Crâmlenĭ; şi şĭ lăsară zălogŭ douĭ mărzacĭ, unulŭ din Nohaĭ şi altulŭ din Bugeaclăĭ, şi câte o căpetenie ostăşască, iarŭ alţiĭ din deputaţĭ să duseră şi pînă la Peterburg.

Dobândindŭ Conte Panin pe Tătarĭ, hotărî ca să ia Benderul, şi întâiŭ ilŭ ceru de la Emin Mehmet Paşa Muhafăz cetăţiĭ ca să lŭ dea cu *vera*, şi-şĭ luă respunsulŭ, că după unŭ anŭ se va socoti.

Septemvrie 15 ḑile Conte Panin, vrându ca să dea ostaşilorŭ inima şi îndrăzneală, strînse *oficheali*, cuvêntându-le cu aducerea aminte de vitejiile moşilorŭ strămoşilorŭ lorŭ şi desevêrşirile rezboelorŭ, cu care totŭ d'a-una s'aŭ arĕtatŭ înfricoşaţĭ neamurilorŭ; şi le făgădui după volnicia ce i s'aŭ fostŭ datŭ de la Împĕratriţa, înălţare la oficiĭ, din care se făcură şi aceĭ Ruşĭ maĭ îndrăzneţĭ, alesŭ ceĭ ce aŭ năvălitŭ întâiŭ cu scărĭ la zidurile cetăţeĭ şi întâiŭ se apucară cu acelŭ meşteşugos glombos, adecă sfera întristăciuneĭ, cu care rĕsturnară o mare parte de pământŭ umplândŭ şanţulŭ cetăţiĭ dinafară, şi din zgomotulŭ luĭ să pricinui cetăţenilorŭ îndestulă gróză. După aceea la o parte a cetăţiĭ despre Nistru, făcură Ruşiĭ o năvală ficlénă, metaherisind şi bătaia unorŭ părţĭ cu berbeciĭ, adecă pe obiceiulŭ elenilorŭ, cum le-aŭ fostŭ ḑicêndŭ *crius* (1) ci nu le putură sparge, iar Turciĭ neştiindŭ cursa ceĭ-l-altă, năvăliră în părţile acelorŭ părţĭ, când Ruşiĭ după înţelesulŭ semnuluĭ, ceĭ rânduiţĭ aŭ năvălitŭ peste umplutura părţiĭ şanţuluĭ, şi cu scărĭ suindu-se peste zidŭ, se aruncară în cetate, noptea· sĕvârşindŭ acestea, şi în cincĭ ceasurĭ s'aŭ făcutŭ mare vĕrsare de sânge, şi pentru că după în case să arunca focurĭ cu multă stricăciune soldaţilorŭ, deteră focŭ cetăţiĭ, care până pe urmă de totŭ aŭ arsŭ. Atuncĭ Emin Mehmet Paşa, cu ceĭ maĭ aleşĭ din Agĭ, închiḑêndu se în castelulŭ ce este în cetate, trămise cătră Conte Panin cerêndu-ĭ întocmeală, ci-şĭ luă şi elŭ rĕspunsulŭ : că de astă-dată nu este vreme.

(1) *Aries?* V. A. U.

Se găsi în cetate tunurĭ 348, piuă 89, burie cu praf 7000. bombe, granate, glonțe de tunurĭ 30,000, pesmetŭ cântare 500, afară din alte zaherele.

Se găsiră 4 tuiurĭ, și alte 14 semne pășescĭ și de ale altorŭ meghistanĭ, stêgurĭ 44. — Morțĭ din Turcĭ indestulĭ, afară din Urfa Valesă untuilăŭ, carele maĭ mainte dintr'o bombă s'aŭ omorâtŭ, iar și din Ruși măcar că arăta morțĭ 787 și rănițĭ 1877, iar pote și maĭ mulțĭ, saŭ îndoițĭ.

Să luară robĭ: Emin Mehmet Pașa untuilăŭ, i Abdulah Pașa și Mehmet pașa ikituilăĭ și 2 tefterdarĭ, însă Taki tefterdarŭ și altulŭ Kaleĭ tefterdarŭ i Telabekir Alaiŭ Beiŭ, și Osman Aga Bimbașa și Isir Aga Bimbașa, i Omer aga Topci Bașa, Măsăr Aga, Abdula Bașa, și Muftiu Nur Efendi, i agaoa Benderului Hagi Ali-Aga, și Oda Bașa Ibraim i Oda bașa Emin Aga, i Enicer Efendisi, Mustafa Efendi, Ciorbagi Ibraim Aga, Haseki Ibraim Aga, Haseki Mehmet Aga i Balici Efendi, Ciorbagiĭ 52, Mehtupciĭ 5, Serdenghenstiĭ Agasă 34, Bairactarĭ 13, Agĭ de aĭ spahiilorŭ 177, Spahiĭ 297, Ienicerĭ 4756 și alțĭ robĭ de totŭ felulŭ de stărĭ 6240, cărora li să adună suma 11790.

După aceea rândui Conte Paniu, pă Băzorovski ghinăralŭ, și pă ghinăralŭ Baur cam în umbra Vozii, cu scopulŭ ca să ție pe Tătarĭ în frâu.

Bozorovski ghinăralulŭ, la urmarea drumuluĭ sĕŭ dăspre Ozia îlŭ întimpină 3000 Turcĭ, și cu acrovolismos, acestă ispravă făcură, că'ĭ lăsară treĭ tunurĭ și câțĭ-vașĭ robĭ.

Hanulŭ se silea să intre în Crâm, ci nu putea de zăticnelele ce'ĭ făcea Baur, carele luase scire, că hanulŭ aŭ poruncitŭ luĭ Calga Sultan să'ĭ vie întru întâmpinare, și pliroforindu-se dă elŭ, că se allă cu Tătariĭ de pază în drumŭ despre Kălburun, pripi de ajunse cu ostașĭ, și o poposi la apa Molosna, și de acolo trimise pe Romanios ghinăralŭ maiorŭ, cu oste ușóră tacticon și 2000 Egherĭ cu 12 tunurĭ sprintene ca să'ĭ coprindă drumulŭ Hanuluĭ, de s'arŭ cuteza să iasă din Vozia. Când spre Orcapăsă se iuvi Calgao cu o sémă din Turcĭ i Tătarĭ; și dându rĕsboiŭ se înfrânse și fugi înapoĭ la Orcapăsă, lăsându în locŭ câte-va leșurĭ între care se găsi mort și pă Mola Beiŭ.

După aceea Romanios ghinăralu, apucând drumulŭ Kălburunuluĭ se poposi la apa și totŭ despre Orcapăsă se maĭ iuviră altă sémă de Turcĭ 6000, și la 25 ale luĭ Septemv. dându rĕsboiŭ iarăși, se înfrânseră Turciĭ, și la góna loru deteră peste o băjenie tătărască, și le luară împovărate: carŭ 500. și oĭ 5000 și dobitoce de vacă 2000; unde s'aŭ omorâtŭ din Ruși unŭ Calmucŭ, unŭ husar, 2 dragonĭ și s'aŭ rănitŭ 3 cazacĭ și unŭ stegarŭ cu 3 husarĭ și unŭ căprarŭ cu putru dragunĭ; s'aŭ perdutŭ 9 cazacĭ și 20 calmucĭ.

Bucur colonelulŭ cu o sémă de cazacĭ, puindŭ tunurĭ pe vase, vina apa pentru trecerea Hanuluĭ, carele din Vozia trecuse la Calburun, și de acolo nădăjduia cu acrothalasie să intre la Orcapăsă, și la 20 ale luĭ Septembre se în-

tâmpină cu o sémă de Turcĭ, careĭ trăgea cu vasele la Calburun, și după acrovolismos de o jumĕrate de ceasŭ, Turciĭ se traseră iar către Orcapăsă.

Zaporojaniĭ și eĭ în drumulŭ Călburunuluĭ, isbiră pe alțĭ Turcĭ pă care cu biruință iĭ rĕspândiră, lăsândŭ Rușilorŭ douĕ stégurĭ marĭ și 5 micĭ i 6 corturĭ și 80 caĭ, i 8 catârĭ împovărațĭ. Când din tacrirulŭ unuĭ Tătarŭ robŭ se adeveri bine că Hanulŭ s'aŭ închisŭ în Kălburunŭ cu Turcĭ 1000, și Tătarĭ 150,

Mergêndŭ și aceste veștĭ, dă săvârșirile ce s'aŭ lucratŭ cu a doua armie, prea puternica imperatriță cinsti pe conte Panin făcêndu-lŭ cavalerŭ a ceĭ d'intâiŭ tagme a luĭ Sfetiĭ Gheorghie și'lŭ dărui cu o moșie de locuitorĭ liude 2500 și după ce îșĭ așeḑă armia la ernaticŭ, de la o vreme s'aŭ dusŭ la Peterburg.

Sultanuluĭ împotrivă mergêndu-ĭ vestile, mazâli pă Hanulŭ.

Intr'acestașĭ chipŭ, curățîndu-se Moldova și Buceagulŭ făcêndu-lŭ zapt, hotărî Marșalul ca să facă óstea, a doua intrare în țéra Rumânéscă.

La Octomvrie, pă la Focșanĭ, intră unŭ Maiorŭ cu pihotă, și cu o sémă de volintirĭ, carĭ se întinseră până la Rîmnec, întru a cărora întâmpinare plecă din Bucurescĭ Kehaiaoa Mehmet Pașiĭ, Rumele Valesă, cu câtevașĭ steagurĭ de Turcĭ, și dând rĕsboiŭ căḑură 2. Serdencenti agasă, cu câțĭvașĭ Turcĭ; ci Kehaiaoa se întórse cu ceĭlalțĭ la Bucurescĭ.

Tot într'aceeașĭ lună, se coboră pentru Brăila, Gleb ghinăral, și cu ghinăral Podgoriceanul.

Se rândui și pentru Bucurescĭ Iovan Gudovicĭ Bragadirul, și cu o sémă de óste ce avea, veni până în Ialomița la podul luĭ Kiran; unde iar Kehaiaoa Pașiĭ, eșindu-le întru întîmpinare, așa puțin, dupeste apă, din tunurĭ se priciră; ci Turciĭ arătându-șĭ spatele, trecură Rușiĭ și veniră până în Creața, iar acole ajungêndu-ĭ vestea Brăileĭ, se traseră înapoĭ în Buzeŭ, la Stîlpul Spătaruluĭ Mihaiŭ.

Intîmplarea Brăileĭ așa fu: comendirul Gleb ghinăral, dete poruncă corposuluĭ sĕŭ de cu séră, ca peste nópte la al treilea semn să facă iuruș la cetate, cu scările ce într'adins avea făcute, iar Arnăuțiĭ, volentiriĭ, din beție, făcură greșală, căcĭ maĭ nainte de al treilea semn, năvăliră la pórta șanțuluĭ despre oraș; iar Turciĭ cu priveghere, purtându'șĭ grija cu armele, le stătură înpotrivă din cetate, și pă lângă alțĭ blestemațĭ, căḑu și cel d'intéiŭ bețiv, Cealic Sima, ce era vestit de îndrăsneț încă din vremea Hotinuluĭ. La aceeașĭ vreme fiind și soldațiĭ apropiațĭ, aŭ făcut năvală rĕsbind până la al treilea șanț; și ar fi fost biruitori, că Turciĭ cu bună seamă se apucase de fugă pă poartea cea din jos despre Dunăre; iar lăcomia, i-aŭ făcut să caḑă pă dobênḑĭ ostășescĭ: lucrurile Turcilor ce la aŭ găsitŭ năpustite pântre liniile șanțurilor căcĭ o sémă de Turcĭ ca ordie, era poposițĭ printre șanțurĭ, și greșala volintirilor i-aŭ făcut de aŭ intrat în cetate; și vĕḑênd Turciĭ zăbavă, că nu'ĭ im-

bulzeşte, şĭ-aŭ luat măsurile şi intorcêndu-se asupră le, le făcu mare scădere; iar câţĭ aŭ scăpat rezemară la popasul corposuluĭ, uude comendirul maĭ şeḑênd o ḑi doaă pentru ca să se arate megalopsihos, îşĭ luă solaşul nóptea rezemând la Măxinenĭ, unde aŭ şeḑut maĭ treĭ sĕptĕmânĭ. Decĭ mergênd stiré Marşaluluĭ de intêmplarea Brăileĭ, ales fiind cu pagubă, de câte-vaşĭ sute de soldaţĭ, trămise şi altă seamă de óste ajutor, iar Turciĭ cum inţeleseră, părăsiră cetatea şi o luară Ruşiĭ la Noemvrie 10 ḑile 1770, cu tunurĭ 250; prinseră şi cincĭ Turcĭ ce era pitiţĭ in cetate, însă doĭ intr'un loc şi treĭ intr'alt loc, cărora dându-le strînsóre, spuseră taina şi arătară lagămul spre care aŭ fost eĭ intr'adins rĕmaşĭ cu marĭ făgăduelĭ, şi intr'acel lagăm ce era pe supt meidanul dintre faţa cetăţeĭ şi intre oraş (nădăjduind că pe acea parte vor veni Ruşiĭ) scóseră praful din 580 buriaşă aşeḑate de la fundul unuia până la celălalt, cu ţevĭ ca de o jumĕtate de stânjen; şi aşa in urmă veni tot corposul şi se aşeḑă de a gata in Brăila.

Bragadirul dar, celŭ maĭ susŭ numitŭ Gudovicĭ, împreună cu Dumnealuĭ Aga Manolache, plecândŭ de la stâlpulŭ spătaruluĭ Michaiŭ, veniră pînă la Colintina, unde le eşi Mehmet Paşa intru întâmpinare, avîndŭ ca la 1000 saŭ 1500 Turcĭ din 12,000 cu care venise, că pe semne 'i aŭ seceratŭ ciuma, iar alţiĭ pe năravulŭ lorŭ supărându li-se se dusese. Ci cum vĕḑu pă regulaţĭ şi-şĭ sloboḑi 2, 3 tunurĭ ce avea (iar Ruşiĭ totŭ venea) îşĭ apucă Paşa soluşulŭ dreptŭ la Giurgiuvŭ, iar Domnulŭ Manole Vodă de unde era la mănăstirea Cotroceniĭ, apucă cu Besleagi şi neferiĭ ţĕriĭ drumulŭ Piteştilorŭ, trecêndŭ Oltulŭ pă la Rîmnecŭ şi dă acolo se coboră la Craiova, iar Bragadirulŭ intră în Bucurescĭ la Noemvrie 14 ḑile scăpândŭ oraşulŭ şi lăcuitoriĭ fără nicĭ o primejdie, ci numaĭ la eşirea paşiĭ la Colintina zărindŭ pe unŭ preotŭ in clopodniţa Bisericiĭ ot Hagiŭ, ilŭ coborî şi puse de iĭ tăiă capulŭ, póte fi că inţelesese cum s'aŭ trasŭ clopotele la intrarea *stupaiuluĭ* in anulŭ trecutŭ, dar clopotele totŭ s'aŭ trasŭ şi la a doua intrare.

Veniră şi boeriĭ din Iaşĭ maĭ pă urmă, Dumnealuĭ Visterŭ Mihaiŭ şi Dumnealuĭ Logofetul Brancovenul, aşişderea Domnialui Vornic Dudescu şi Dumnealui Clucer Pană Filipescu, carĭ aceştĭ doĭ din Braşov eşindŭ aŭ mersŭ prin Moldova la Iaşĭ spre vederea Marşaluluĭ.

Veni şi comendir fără zăbavă Măria Sa Oliţu ghinăral anşef.

Trămise Marşalulŭ in ţéră: unde obşti manifestŭ, arătândŭ trebuinţa, pentru care aŭ eşitŭ oştile din ţéră in anulŭ trecutŭ, şi inştiinţândŭ biruinţele ce aŭ sevêrşitŭ, cum şi de a doa trămitere a oştiĭ de acum, ca să ne ocrotéscă, iprocĭ.

Cazaciĭ ce se afla bichetŭ la Şmil vĕḑêndŭ 7 corăbiĭ la limanulŭ cetăţiĭ Tulcea într'o nópte se indemnară şi trecêndŭ Dunărea le călcară şi le aduseră in Şmil; acésta fu pildă multora din cazacĭ şi din Volintirĭ, carĭ se a-

dunară şi iar trecêndŭ Dunărea nóptea amăgiră pă dindarul cu mijlocŭlŭ unuĭ croitorŭ anume Mitaco din Şmil, ce-ĭ era cunoscutŭ, şi deschidêndŭ porţile cetăţiĭ, omorîră pre căţĭ Turcĭ se afla într'însa, unde s'aŭ găsitŭ multă avere fiind fostŭ pusă în păstrare de uniĭ-alţiĭ din Turciĭ părţiĭ loculuĭ, şi luândŭ tunurile cele maĭ uşóre, cele grele le-aŭ înnecatŭ; apoĭ arzêndu-ĭ namestiile, trecură iarăşĭ către Şmil.

Să povestimŭ şi cele ce s'aŭ petrecutŭ în acestŭ timpŭ în ţéra Leşască.

Confederaţiĭ supt treĭ povăţuitorĭ, anume Polavske, Zarepa şi Lamban, semăna îndemnărĭ norodulуĭ cu împotrivirĭ Craiuluĭ şi oştilorŭ ruseştĭ ce se afla acolo; ci Veisman Ghinăralu Maiorŭ şi Drevicĭ Colănelulŭ, cu arme îĭ sparseră şi-ĭ respândiră, şi iar nu se părăsiră, ci ca să maĭ îndărjască norodulŭ, deteră unŭ manifestŭ aşa scriindŭ:

«Noĭ Franţiskos Kuzocovski Conte alŭ Palatinatuluĭ Caliski, adeverimŭ confederaţione Tubar, şi chemămŭ pe toţĭ fraţiĭ la acéstă unire şi de obşte vĕ vestimŭ: că scaunulŭ Lehii este vĕduvŭ, nefiindŭ priimitŭ de craiŭ Conte Ponitovski, ci să se păzéscă simahia Porţiĭ otomaniceştĭ ca o puternică | aspidă (Pe carea Dumneđeŭ să o întărescă), ca se putemŭ surpa pă vrăşmaşiĭ noştriĭ fiindŭ tare Aftocratorŭ. Vestescŭ đicŭ scaunulŭ de vĕduvŭ după întocmela ce amŭ făcutŭ cu Pórta, că de nu le vomŭ păzi, vorŭ cădea în urgie Arhistratighiĭ nostri, cariĭ se află pentru patrie sub puterea sa».

Primatulŭ Lehieĭ celŭ de casă audindŭ acestŭ manifestŭ s'aŭ turburatŭ, şi aŭ întocmitŭ împotrivă-ĭ altulŭ, aşa scriindŭ:

«Scaunulŭ Lehiel nu veduveşte, precum este mărturisitŭ, căcĭ alegerea Craiuluĭ Ponitovski curatŭ s'aŭ cunoscutŭ şi s'aŭ priimitŭ de toţĭ împăraţiĭ Evropeĭ cum şi de Otomanésca Pórtă, că de arŭ fi scaunulŭ vĕduvŭ, cum đice acelŭ confederatŭ, maĭ întâiŭ noaă ni s'arŭ cădea a şti, fiindŭ acéstă trebă asupra-ne dată, iar nu altora; ci căţĭ vorŭ vesti barfelilorŭ luĭ, saŭ se vorŭ împotrivi acestuĭ după lege Craiă, vorŭ fi după pravilă vinovaţĭ morţiĭ».

Cu tóte acestea confederatulŭ Polavski strângândŭ | 4000 ostaşĭ, plecă asupra luĭ Roener Colănelu, ci întâmpinându-lŭ, după ce-ĭ omorâ 300 confederaţĭ, pe ceĭ-l-alţĭ îĭ puse în fugă cu risipă; după aceea iarăşĭ maĭ stringându-se peste 1500, la mănăstirea Ţestocovicĭ, hotărîră să maĭ dea Ruşilorŭ unŭ războiŭ, ci nu o nemerîră, căcĭ colănelulŭ Drevicĭ de o parte şi Polcovnicŭ Zahovski despre altă parte, puindu-ĭ în mizlocŭ, le făcură fórte mare stricăciune, luândŭ şi căţĭ-vaşĭ robĭ împreună cu tunurile ce avea; aşa le fu conetulŭ într'acestŭ timpŭ.

Mĕ îndemnaiŭ a însemna câte cevaşĭ, pe cât am pututŭ afla, şi de cele ce aŭ sĕvârşitŭ Ruşiĭ întru acestŭ timpŭ, despre Anadol.

Nu conteni şi Totlepen Ghinăralulŭ cu biruinţe a se arĕta într'acele părţĭ, carele după ce şi într'acestŭ timpŭ puse pă Lezghiĭ în risipă, trase spre sine cu unire pe Prinţipulŭ Eracleĭ, alŭ Ghiurgeĭ de susŭ, carele are (spre părţile ce era să ostăşască) aceste cetăţĭ, anume : Analer, i Tuchet, Izbole, Goresufam, Avaz şi Tifaiz; şi întinzêndu-se peste hotarăle turceştĭ, luă Sirvanulŭ, iar la Iulie 17 supuse cetatea Cotatis (cu vărsare de sînge) avêndŭ tunurĭ 17 şi pă lângă alţĭ robĭ din Agĭ şi Enicerĭ luă şi pă treĭ Paşĭ. Atuncĭ şi Prinţipulŭ Solomon alŭ Ghiurgiĭ de josŭ se supuse cu jurămîntŭ, lucrândŭ împotriva neprietenilorŭ, multŭ puţinŭ pe cât le-aŭ datŭ şi lorŭ mâna. După aceea se întinseră Ruşiĭ şi până la cetatea Carsu, ce este pe apa Eufratuluĭ.

Se maĭ povestimŭ şi de cea fără nădejde rană ce se deschise Sultanuluĭ pe marea Albă totŭ într'acestŭ timpŭ.

De cu primăvară se iuvi pe apele Veneţieĭ Conte Theodor Orlovŭ cu 3 galióne şi unŭ vasŭ ce-ĭ ziсŭ pingoz şi 2 ce le dicŭ pangheporta, când Creştiniĭ de la Morea | singurĭ îşĭ făcură l'atrieĭ o mare pacoste, cum ne povestiră uniĭ din pămînteniĭ lorŭ, care s'aŭ întâmplatŭ la acele primejdiĭ.

Înţelegêndŭ eĭ de sosirea acelorŭ vase, nimicŭ nu maĭ aşteptară, ci redicară cap sub 2 povĕţuitorĭ din pămînteniĭ lorŭ, anume Benache ot Kalimata şi Ianake Krevetas ot Mistras, care ţinuturĭ se hotărâscŭ cu munţiĭ Otmania dintr'acelaşĭ Hersoneson. Aceştĭ doĭ aŭ fostŭ întăritătoriĭ norodului, avêndŭ maĭ mare pildă fapta pravoslavnicilorŭ Ruşĭ, care prin îndemnărĭ cu făgăduinţe, îĭ făcură de priimiră puşcĭ 10,000, în locul celorŭ ce le strînsese Turciĭ de la norodŭ pentru bănuiala, şi porniră armă asupra Turcilorŭ ot tam, ci Turciĭ se închiseră prin cetăţĭ, iar Moraiaţiĭ făcură zapt ţinuturile după afară; după aceea Turciĭ pămînteniĭ ajungându-se cu Turciĭ Arnăuţĭ, (care avea şi veche pizmă, pentru surghiunirea lorŭ din pămîntulŭ Moreeĭ, fiindu-se fostŭ încuibatŭ mulţĭ, de câţĭ-vaşĭ anĭ trecuţĭ) viindŭ cu mare cu micŭ, intrară în Morea, şi cu mare cruzie vărsară fórte multŭ sînge creştinescŭ | şi groaznicŭ robiră, în cât maĭ totă Morea s'aŭ stricatŭ; iar ceĭ ce aŭ pututŭ scăpa aŭ trecutŭ la Zakintho, la Kefalonia, la Korfus şi pe aiurea, locurĭ de ale Statuluĭ Veneţiĭ.

Pă la Maiŭ saŭ începutulŭ luĭ Iunie sosi în părţile acelorŭ ape şi Conte Alexe Orlov (însă cu cea-l-altă flotă, căcĭ vasele dintâiŭ ce sosise cu frate-sĕŭ Theodorŭ Orlov acelea aŭ nebunitŭ pe Moraiţĭ). Decĭ înţelegêndŭ de armada Turcească că s'aŭ călătoritŭ cu venire asupră-le, pentru ca să nu prohorisé-

scă mai afară, pripiră ca să o întâmpine mai înăuntru, pe însuşi apele turceştĭ, cum se şi întâmplă.

Iulie 5 ḑile, se întâlniră stolurile în sănurile ce se chiamă Nafpliu, şi cu óre care războiŭ fără pagubă despre amândouĕ părţile, armada turcéscă se trase la unŭ limanŭ, ce se chiamă Lambroki, iar turceşte Ceşme liman, care este despre Anadol, tocmaĭ înpotriva ostrovuluĭ Hios.

Armada turcéscă era de 15 Galióne i 5 sambekia, | 8 caravele şi treĭ alte maĭ micĭ bastamente.

Stolulŭ Rusii s'aŭ pusŭ la orânduială; în capŭ era Conte Theodorŭ Orlov, la mijlocŭ era Conte Spiritof Grigorie, la sfîrşitŭ Conte Elfiston cu Conte Alexe Orlof.

Iulie 7 ḑile Amiralie Spiritof luându cu sineşĭ pe Conte **Theodor** Orlov şi deosebindu-se din linie merse cu o megeană de se apropie de căpetania turcească ce-ĭ ḑicŭ Rieala, care se comendăluea de Gezaerlă Hasan Beiŭ şi în unda ce se aţăţă rezboiulŭ, Ruşiĭ îi şterseră steagulŭ, când soldaţiĭ şi marineriĭ aruncându necurmate granate şi alte meşteşugóse focurĭ, se aprinse Rieala cum şi Megéna asemenea; atuncĭ Spiritof şi Orlof intrară cu 24 olichialĭ în varcă şi se traseră la flotă, iar Riala şi Megeana cu marĭ trăznite se mistuiră de focŭ. După aceea armada turcéscă se trase şi se poposi în numitulŭ Ceşme Liman, şi puse Căpitanŭ Paşa în uscatŭ tunurĭ 22, ca să o apere, iar Ruşiĭ cătră séră rânduiră patru borlote şi patru galióne, | care peste nópte prohorisiră şi dându focŭ unuĭ galionŭ turcescŭ, unde fiindŭ cele-lalte suptŭ vîntŭ tóte aŭ arsŭ.

Iulie 8 ḑile mergèndŭ Ruşii în limanŭ, găsiră galionulŭ luĭ Geafer Beiŭ întregŭ cu tunurĭ 72 şi-lŭ deteră sub comanda Capitanuluĭ Megeanilĭ, maĭ găsindŭ şi cincĭ caterga, şi scăpară 400 creştinĭ ce se lupta cu marea pă scândurĭ plutindŭ; luară şi cele 22 tunurĭ din uscatŭ; după aceea se împărţi flota mergèndŭ unŭ stolŭ cătră Athina, unde găsindŭ 15 corăbiĭ *Dulciniotica*, pe şépte le cufundară, iar optŭ le-aŭ robitŭ, iar cela-laltŭ stolŭ veni între Tenedos la Dardanele, adecă cetăţile ce sînt de pasă în fruntea arhipelaguluĭ, unde iaste boaz, strămtóre, saŭ cum am ḑice ca o chee, străjuindŭ şi zăticnindŭ intrarea de hrana Ţarigraduluĭ.

Sultanulŭ umplându-se de mare mănie trămise de luă capulŭ Capitanŭ Paşi şi în loculŭ luĭ puse pă Geafer Beiŭ.

Rândui şi pă biv vezirŭ Ali Paşa Moldovangiu de paza | Dardanelelorŭ, póte pentru i se aligisise ochiĭ cu Muscaliĭ de la Hotin, luându cu sine şi pe unŭ franţoz din Ţarigrad, anume Tot, avèndŭ cevaşŭ praxis de inginerŭ.(1)

După rĕpunerea armadeĭ turceştĭ, iar galeongii se respândiră şi ceĭ maĭ mulţĭ merseră în Zmirnu, oraşŭ de Anadol în malulŭ măriĭ Albe, cu mare schelă,

(1) Vedĭ nota nóstră de la finea volumului. V. A. U.

de omorîră câte vaşĭ sute de creştinĭ, iar Evropei de acolo, cu micŭ cu mare năvălîră în corăbiile evropeica, ce se aflase la acelŭ limanŭ, fără numaĭ consoliĭ remase în oraşŭ închidêndu se pin casele lorŭ cu destulă fricĭ; acestea mergêndŭ la auḑulŭ Sultanuluĭ, rîndui în Zmirnu pe unŭ Cara Osman Aga cu 1000 ostaşĭ, ca se pedepséscă pe aceĭ zurbagiĭ, şi maĭ alesŭ să apere pe evropeĭ şi măcarŭ că urmă cu óre-care săvârşire poruncĭĭ, iar laudelorŭ lorŭ nu le putea face zaptŭ, înfricoşândŭ consulilorŭ, că în vreme ce se va iuvi flota rusésca pă apêle Zmirnuluĭ, maĭ întâiŭ pă consoliĭ îĭ vorŭ omorî, apoĭ aşa se vorŭ duce în lăuntru Anadoluluĭ, ci consoliĭ de fricĭ | se îndemnară, şi la 20 ale luĭ Augustŭ scriseră toţĭ către Conte Orlov, dintru ale cărora scrisorĭ a Consululuĭ Olandeĭ aşa să coprindea :

«Scoposulŭ acestorŭ trămişĭ către Exelenţia ta despre partea neamurilorŭ Evropeĭ cariĭ locuescŭ într'acestŭ oraşŭ, adevăratŭ nu ca să facă vre unŭ spionlăc, ci încă nicĭ să fie ştiută de stăpânitoriĭ loculuĭ, căcĭ acestŭ felŭ de cercărĭ nu potŭ lua sfârşitŭ, maĭ alesŭ înaintea Exelenţieĭ tale, fiindŭ plinŭ de isteciune şi cu mare iscusinţă, cum nicĭ noĭ nu avemŭ îndoială de vre-o bănueală, că am fi cercândŭ săvârşirile poruncilorŭ cu care te-aŭ încărcatŭ singura stăpânitóre Împerătriţă; ci noĭ avemŭ bună nădejde la înţelepciunea Exelenţieĭ tale, te veĭ socoti ca unŭ omŭ urmândŭ, şi nu te veĭ îndura de rugăciunele unuĭ nenumăratŭ norodŭ, pe care unŭ neamŭ varvarŭ şi netemătorŭ de Dumneḑeŭ, în tótă vremea îĭ înfricoşază cu asemănarea morţiĭ; vedemŭ că ostaşiĭ | Rusii, ce sînt supt stăpînirea Exelenţieĭ tale, după ce aŭ înălţatŭ biruinţă. n'aŭ metaheresit pă vrăsmaşiĭ lorŭ cum ne metaherisescŭ eĭ pe noĭ, ceĭ maĭ mulţĭ din negulătoriĭ Evropeĭ de aicĭ cu fuga aŭ intratŭ în corăbiile ce s'aŭ aflatŭ cu întâmplare poposite la acestŭ limanŭ, împreună cu familiile şi fieştecare, unde se socotea pre sineşĭ prea bogatŭ, năpustindu-şĭ avutulŭ, s'aŭ mulţamitŭ ca să-şĭ pue viaţa la asiguraţie, iar trebuinţa îĭ face pentru hrana cea de tóte ḑilele, şi atâta sunt de stenahorisiţĭ în cât nevoia îĭ sileşte orĭ a muri de fóme. saŭ a cădea în primejdia vieţeĭ, iar consoliĭ (dintre care sunt şi eŭ unulŭ) ne aflămŭ închişĭ prin case, necutezându-ne să eşimŭ pe afară singurĭ, ci cu paznicĭ iaciacciĭ, şi iarăşĭ nu sîntemŭ sigurĭ despre vre-o năvălire acestuĭ neamŭ varvarŭ : într'acestŭ chipŭ iaste starea tuturorŭ evropeilorŭ de aicĭ. Ale cărora rugăciunĭ | aducêndu-se către Exelenţia ta, te veĭ îndemna cu milostivire, ca să-ĭ mântueştĭ de aceste rele întâmplărĭ.

Noĭ rugămŭ pă Dumneḑeŭ pentru bună sănătatea Exelenţieĭ tale, şi eŭ unulŭ consolul neamuluĭ Olandezesc, îndrăznescŭ deosebitŭ a te ruga; şi ca să nu mĕ arĕtŭ supăralnicŭ cu lungimea cărţiĭ, te va pliroforisi din gură Dumnealuĭ Emleiur deputatulŭ, trămisŭ către Exelenţia ta».

Conte Orlov le-aŭ răspunsŭ la Octomvrie 8 ḑile cătră toţi, o carte, aşa scriindŭ :

«Eŭ am priimitŭ cărţile Dumnea-vóstră la 21 ḑile ale trecutuluĭ Septemvrie, şi fórte m'am întristatŭ de grija ce aveţĭ, care eŭ maĭ nainte cunoscéndu-o, mĕ silescŭ însă pe cât mi se cuvine, şi nu lipsiiŭ a vĕ da Dumnea-vóstră respunsŭ de mulţămită, şi ca să vĕ facŭ să luaţĭ séma lucrurilorŭ ca şi însumĭ. Eŭ, urmezŭ prea înaltelorŭ poruncĭ şi voinţiĭ prea puterniceĭ | Împĕrătriţe, iar şi grijându-mĕ de iubirea de ómenĭ, ca să-ĭ ajutŭ cât îmĭ va fi prin putinţă, atâtŭ pă neamurile ce ne sînt de bine voitorĭ, cât şi pă ceĭ cu rea voinţă. Cu aceste nectătite blăndeţe sunt dinceputŭ îndemnatŭ, tocmaĭ de când am auḑitŭ mişcarea cea de obşte a norodului Zmirnului, schimbându-mĭ socotéla pentru acelŭ oraşŭ, ca să nu vĕ se înmulţéscă frica, saŭ adăogirea celorŭ rĕĭ, şi într'adinsŭ am slobodítŭ pe unŭ Enicerŭ Agasă, cu etpaiu sĕŭ, robŭ fiindŭ, ca să vorbéscă acolea cu ceĭ maĭ de înţelesŭ, ca să vĕ apere primejdia, şi să vĕ sigurefséscă. Şi s'aŭ bine făgăduitŭ, că negreşitŭ va săvârşi trĕba fără îndoială, ci nu scimŭ de s'aŭ ţinutŭ de cuvéntŭ. Dumneavóstră veţĭ cunósce maĭ alesŭ şi din cuvintele deputatuluĭ, că eŭ nu m'am lenevitŭ, şi sînt plinĭ de pohtă, ca să vĕ mulţămescŭ la tóte câte cereţĭ, însă de nu mĕ vorŭ zăticni alte gândurĭ, ale cărora înţelegerĭ şi Dumneavóstră le puteţĭ pricepe; şi iar nu mĕ pociŭ da | platnică la fieş-ce întâmplare-vĕ, căcĭ vreamea mĕ va putea face să mĕ apucŭ de dânsa. Dumneavóstră cu cât veţĭ putea dice, că trebue să socotescŭ pă Zmirnu ca o desăvârşită apikie, locuitóre de atâta neamurĭ evropeica, iar nu ca unŭ oraşŭ alŭ vrăjmaşuluĭ, acésta nu o voiŭ putea pricepe cum şi în ce chipŭ. Că aşa dar trebue să asemănŭ şi tóte cele-l-alte cetăţĭ şi oraşe ce sînt *is ta para thalasiile* turceştĭ cu Evropeĭ locuitorĭ. Iar cât pentru neguţătoriile Dumneavóstră vĕ încredinţezŭ, că despre óstea ce iaste supt comenduéla nóstră, nicĭ în fricĕ nicĭ în pagubă pă nimenĭ nu vorŭ pune. Nu mĕ îndoescŭ ca în câtă vreme semnulŭ Prea Puterniceĭ Împĕrătriţe va stăpini aceste părţĭ de mare, maĭ alesŭ Dumneavóstră vĕ veţĭ bucura de lăudatele sale biruinţe. Şi iar ḑicŭ de cea făgăduinţă-mĭ, că va fi când vorŭ lipsi cele ce staŭ împotrivă canónelorŭ ostăşescĭ, căcĭ atunci şi eŭ schimbându-mĕ de mĕ voiŭ arĕta spre apele | Zmirnuluĭ, măcarŭ de vĕ se va şi pricinui vre-o turburare, eŭ nu mĕ voiŭ vinovăţi, cum nu m'am vinovăţitŭ, cu cea stingere de totŭ a armadeĭ vrăşmaşuluĭ, a căria rea norocire v'aŭ adusŭ la atâta fricĕ. Slobodirea unora din robĭ. şi buna voinţă ce arĕtŭ cătră toţĭ, încă nu s'aŭ vărsatŭ în inimile Turcilorŭ, precum eŭ aşteptamŭ, ci după îndărătnica lorŭ fire, o să mĕ facă să-mĭ schimbŭ gândulŭ şi fapta, că aşa li se cuvine. Iată şi acum pentru rugăciunile Dumneavóstră am hotărîtŭ să maĭ ertŭ pe câţĭvaşĭ

făcêndu-o numaĭ ca să vĕ mulţumescŭ şi să vĕ apĕrŭ de orĭ-ce împrotivire, nevoindŭ pricinile ce potŭ să-ĭ întărâte spre vre o rĕutate; şi măcarŭ şi cu acésta să li se facă vre o pildă. Dumneavóstră fiţĭ pliroforisiţĭ că mĕ veţĭ găsi pururea cu tótă inima, bucurosŭ a vĕ sluji, nu numaĭ nĕmurilorŭ celorŭ ce ne sunteţĭ voitorĭ de bine, şi încă şi celorŭ neprietenĭ, careĭ sunt resipiţĭ şi amestecaţĭ cu vrăsmaşiĭ noştriĭ, încă şi tuturorŭ celorŭ ce vorŭ vrea să năzuéscă la puterea milostivniceĭ Imperatriţe, că slava putereĭ eĭ este asemenea cu iubirea eĭ de ómenĭ, cum tótă lumea scie: că Mĕrimea Sa n'aŭ redicatŭ armade alte, fără numaĭ ca să pedepséscă pă călcătorulŭ păciĭ, şi cu cât este mănia putereĭ sale gróznică vrăşmaşilorŭ sĕĭ, atâtŭ şi iubirea de ómenĭ ĭĭ este neclătită spre ceĭ ce-ĭ sînt voitorĭ de bine; pentru acésta vĕ făgăduesc şi pă numele eĭ celŭ prea lăudatŭ vĕ adeverezŭ, că în câtă vreme va fi acéstă trébă asupră-mĭ, vĕ încheiŭ, cu avutulŭ şi familiile Dumneavóstră, că veţĭ fi în linişte: pînă în cât şi de va fi ca să maĭ înalţŭ altă biruinţă, eŭ voiŭ lăsa-o însă cu mijlócele ce v'amŭ arĕtatŭ maĭ susŭ, căcĭ iubirea de cinste-mĭ este ca să o urmezŭ după cele înalte cugete ale singureĭ stăpânitóreĭ mele, cunoscêndu-mĕ pe sine mĭ fericitŭ căcĭ m'am aflatŭ la acéstă stare, ca să arĕtŭ (şi la aceste depărtate locurĭ) cuviósele eĭ bunătăţĭ ce-ĭ închi | puesce marele sufletulŭ sĕŭ, şi să-ĭ metaherisesc puterea, ca să suflu groza peste vrăsmaşĭ şi siguranţia spre prieteniĭ eĭ. Sfârşindŭ, vĕ rogŭ să priimiţĭ a mĕ erta, căcĭ nu v'amŭ datŭ deosebĭ respunsurĭ, pentru că tote cărţile Dumneavóstră dă o pricină fiindŭ, socotiiŭ că vĕ va ajunge acestŭ respunsŭ de obşte; cu tóte acestea, deputatulŭ Dumneavóstră vĕ va pliroforisi pentru buna mea fire, şi nădăjduescŭ ca şi însivă veţĭ cunósce bunŭ scopulŭ meŭ ce am către Dumneavóstră.»

Într'această vreme se însciinţă Conte Orlovŭ, că mulţĭ din ceĭ grecĭ puindu-şĭ la vase bandiere rusescĭ umbla pe mare jăfuindŭ, şi dete unŭ manifestŭ însciinţândŭ, că de către uniĭ ca aceĭa nu are nicĭ o trebuinţă, ci unde se vorŭ găsi să se prindă şi să-ĭ pedepséscă.

Supuse şi ostrovulŭ Lemnos, avêndŭ în destulŭ limanŭ, unde îşĭ ernă flota. Înţelegêndŭ Conte Orlov, că s'aŭ maĭ adunatŭ 30 corăbiĭ Dulciniotica, | care umbla jăfuindŭ ostróvele, se porni asupră-le, şi unde le-aŭ găsitŭ dintr'însele aŭ înnecatŭ, altele aŭ luatŭ, iar cele maĭ multe le-aŭ respânditŭ.

Într'acea vreme lipsindŭ Conte Orlof de la Limnos, găsi pirlej Geza Erli Hasan Beiŭ, cu 4,000 Enicerĭ şi intrândŭ în Limnos, pă câţĭ Ruşĭ îĭ găsi îĭ omorî, luându şi câţĭ-vaşĭ oficialĭ robĭ şi-lŭ numi Pórta de Gazi, ci în scurtă vreme iarăşĭ ilŭ părăsi.

Prea puternica Imperatriţă fórte mulţumindu-se şi de aceste norocite izbânde, cinsti pă Conte Alexe Orlov făcêndu-lŭ Ghinăralŭ Anşif Întâiŭ Ca-

valerŭ alŭ Sfîntuluĭ Gheorghe și arhistratig stoluluĭ Rusescŭ, dăruindu-ĭ și ruble 100,000.

Cinsti și pă frate-sĕŭ Theodor Orlov făcĕndu-lŭ tenente-ghinăralŭ și cavalerŭ de Sfetih Gheorghe, dăruindu-lŭ cu ruble 50,000.

Cinsti și pă Conte Spiritof cu cavaleria Sfîntuluĭ Andreiŭ, | dăruindu-lŭ cu o moșie de locuitorĭ 2,500.

Cinsti și pă conte Amiral Grail făcĕndulŭ comendirŭ corposuluĭ, și-lŭ dărui cu ruble 12,000.

Pentru trecerea de vreme făcuiŭ acestŭ adaosŭ.

Pînă în ḑilele imperatoreluĭ, marele Petru alŭ doilea, se afla în Rusia ŏrecare hiliarhiĭ, cărora li se ḑicea streliț, păzitoriĭ trupuluĭ împărătescŭ, avĕndŭ năravŭ în fapte chiar ca și Turciĭ inicerĭ, după ale cărora zorbalicurĭ cu hotărîre le-aŭ stinsŭ viața, ci într'o ḑi la locŭlŭ celŭ de pierḑare, peste uniĭ fiindŭ cu priviala și însușĭ împăratulŭ, așa cum iĭ întindea muncitoriĭ cu găturile pe lungimea unuĭ bușteanŭ | și-ĭ tăia cu barda, iată unulŭ dintr'aceĭ streliț neavĕndŭ locŭ pe bușteanŭ să-și pue gâtulŭ, s'aŭ întinsŭ singurŭ cu gâtulŭ pă pămîntŭ, pă care vĕḑĕndu-lŭ împăratulŭ cu milostivire ilŭ ertă și nicĭ de slujbă aŭ fostŭ lipsitŭ; aĭ aceluea nepoți sînt Orloviĭ aceștĭ de acum.

Să maĭ povestimŭ și pentru altă rană ce se maĭ deșchise sultanuluĭ cu Ali Beiŭ Șehdair ot Eghipet saŭ Măsăr, cum îi ḑicŭ Turcii.

Acesta fiindŭ unulŭ din ceĭ 24 beĭ, omŭ isteț cu minte ascuțită, pururea se zavistuea de cătră ceĭ-laḑi Beĭ cu părĭ la Pórtă pă care în trecuțiĭ anĭ în pace l'aŭ fostŭ surgunitŭ la o parte a Araviei, unde nu lipsea cu gândulŭ a-și găsi mijlocŭ de resplătire, și fiindŭ dulce la cuvîntŭ și cu bogăție, trase la sine pe o sémă de Arapiĭ aceluĭ pustiiŭ.

După ce dobândi pă aceĭ Arapĭ, întâiŭ veni pă ascunsŭ | la Țarigrad, și prin mijlocitorĭ îndrăznindŭ să înștiințe vezirulŭ, rugându-lŭ ca să i se dăruiască ertăciune, și-și luă respunsulŭ, că nu este cu putință a-ĭ maĭ fi șeḑĕmîntulŭ la Eghipet saŭ a se maĭ numera între ceĭ 24 de beĭ, ci să se întorcă de unde aŭ venitŭ, carele așa aŭ și făcutŭ; ci întorcĕndu-se nesnădăjduitŭ, și aŭ înfiptŭ gândulŭ spre nesupunere, apucândŭ mijlŏce care socoti că i se cuvinŭ și pe lesne dobândi și evnia ogeaclăilor ot Eghipet laste pre obiceiulŭ Moametanilorŭ — obiclnuescŭ și Eghipteniĭ,— dă mergŭ și din eĭ pă toțĭ anĭ la Meca pentru Hagelăk, ci pă ceĭ din partea Eghipetuluĭ iĭ ia câte unŭ beiŭ și cu leventiĭ luĭ iĭ duce și iĭ aduce cu pază. Iar maĭ susŭ ḑisulŭ Ali Beiŭ păzi vremea și locŭlŭ cu aĭ luĭ, și întâmpinândŭ pe acelŭ Beiŭ, ilŭ omorî împreună cu leventiĭ luĭ, iar pe Hagiĭ luându-ĭ elŭ iĭ duse și-ĭ adusă la Meca. Acésta | înțelegĕndu-o

ceĭ lalţĭ Beĭ, hotărîră să-ĭ stingă viaţa cu războiŭ, şi dintr'înşiĭ işindŭ din Eghipet (după care urma şi o sémă de ogeaclăĭ, însă maĭ neînarmaţĭ), se întâmpinară unĭĭ cu alţiĭ şi aţâţându-se războiulŭ. fu biruinţa lui Ali Beiŭ, încă şi paşa celŭ rânduitŭ de Porta muhavăzŭ Eghipetuluĭ, fugi din locu-şĭ.

Se apucă Ali Beiŭ dă întări cetatea Alexandrii, ca să potă zăticni năvălirile Turcilorŭ şi întocmi *to portom* Suveĭzul ca să potă trage negoţul Emenuluĭ.

Scrise şi cărţĭ pă la unĭĭ din vecinĭĭ Evropeĭ, dintre care cele scrise la Statulŭ Veneţii aşa se coprindea :

«Noĭ fraţiĭ Voştriĭ (fiindŭ că toţĭ sîntem din Adam) stăpânitoriĭ pământuluĭ şi mărilorŭ ; voĭ ocrotiţi-vĕ legea, cum şi noĭ după Alcoranu nostru, din vechimea trecuţilorŭ anĭ ne sunteţĭ buniĭ prietenĭ. Cuvîntulŭ care ne îndemnămŭ | a vĕ trămite acéstă scrisóre, este să vĕ adeverimŭ, că la acéstă împărăţie, nu stăpânesce nicĭ silele, nicĭ strâmbătăţile, ci cresce netemerea şi înfloresce liniştea. Aicea nu se află mijlóce de săvârşirile nedreptăţiĭ, nicĭ ertămŭ nimĕnuĭ să-şĭ cheltuiască viaţă şi lucrurile întru desfrânărĭ ; nicĭ se vinde cinstea cu banĭ ; ci încă trebue cele vrednice de cuvîntatŭ marĭ încuviinţate obraze să să cureţe de acestea. Dumneḑeŭ să vĕ păzéscă de turburările diavolilorŭ, şi de ficleanele lorŭ duhurĭ. Acéstă împărăţie este rodnică bunelorŭ firĭ şi slobodă den spre tótă nedreptatea. Bogaţiĭ şi săraciĭ mulţumiţĭ de o potrivă să trăiască. Dreptatea se cunósce din odihnă. iprocĭ.» |

Campania a 3 a leat 1771.

Michailŭ Crecenov Ghinăralŭ Maiorŭ cu corposulŭ ce avea plecă la Craiova, unde era Domnulŭ Manoil Vodă, cu chehaiaoa Paşiĭ ot Diiu, cu 2000 inicerĭ ; ci înţelegêndŭ că s'aŭ apropiatŭ de cu séră, se spălară ca vre-o 1.000, iar remaşiĭ adoa-ḑi eşiră despre Preseaca în câmpŭ, lângă oborulŭ târguluĭ de afară stândŭ chehaiaoa cu Turciĭ de osebĭ şi domnulŭ cu etpaiul sĕŭ şi cu beşleagiĭ şi neferiĭ de osebĭ, avêndŭ şi vre-o sută slujitorĭ de ţĕră. Când sloboḑiră Turciĭ 2 tunurĭ din 4 ce avea, şi se repeḑiră câţĭ-vaşĭ în chipŭ de iurușŭ, ci încotro vorŭ fi luatŭ Dumneḑeŭ scie, că nu s'aŭ maĭ vĕḑutŭ. Iată şi din tunurile Ruşilorŭ veni unŭ glonţŭ şi rupse capulŭ caluluĭ unuĭ slujitorŭ ce sta aprópe de Domnŭ ; iar ceĭ lalţĭ slujitorĭ de odată cum şi Turciĭ de ceea parte cu toţiĭ împunseră la fugă. Ci Turciĭ apucândŭ drumulŭ Diiuluĭ, la trecerea Jăiuluĭ fiindŭ apa cam mare s'aŭ înecatŭ câţĭ-vaşĭ ; iar Domnulŭ cu aĭ sĕĭ şi cu Beşleagiĭ | şi neferiĭ ţĕriĭ, apucândŭ drumulŭ pe la Işalniţa, trecură Jăiulŭ pe la Ţânţărenĭ şi Dunărea pe la Florantin, coborându-se la Diiŭ. Şi aşa Ruşiĭ intrară în Craiova, Ghenarie 17 ḑile dobândindŭ şi cele 4 tunurĭ, încă 2 le lăsase şi pline.

Pe acea vreme eşiră Turciĭ Giurgiuvenĭ cu unŭ Sultanŭ ce avea câţĭ-vaşĭ

Tătarĭ, şi apucară fundu Vlăsciĭ pă Argeşŭ în susŭ până la Ogrăzenĭ, care întorcându-se cu pleanulŭ la Giurgiuvŭ îĭ ţinu de rĕŭ Mehmet Paşa Rumele Valesă; iar eĭ nu maĭ căutară că este cumnatŭ Sultanuluĭ, ci-lŭ omorîră, împreună şi pă chehaiaoa luĭ şi pă Ordiiu Agasă, încă şi pă alţĭ Agĭ.

Comendirulŭ Oliţ Ghinăral Anşef, luându în ştire de fapta lorŭ nu pierdu vremea, ci în luna luĭ Fevruariŭ, plecă împreună ce alţĭ Ghinăralĭ, şi cu ostea ce avea asupra Giurgiuvuluĭ; unde măcarŭ că oraşulŭ era întăritŭ cu treĭ şanţurĭ, şi pă lângă | alţĭ Turcĭ ce era adunaţĭ se aflară şi câţĭ-vaşĭ leşĭ de aĭ luĭ Potoschi Confederatulŭ, carele ernă la Cernavodŭ şi făcură războiŭ însă întâiŭ în câmpŭ. Apoĭ peste nópte cu iuruşulŭ ce făcură Ruşiĭ, îlŭ luară cu vărsare de sînge despre amăndoauĕ părţile; iar Arnăutŭ Suleiman Paşa şi cu câţĭ-vaşĭ se închiseră în cetate, ci vĕdêndŭ că Ruşiĭ o slăbescŭ din tunurĭ, o făcură *vera* la Februariŭ 22 dile şi trecură la Rusciuc cu pace, şi plecă Trumbeţcoiŭ Gheneralulŭ la Iaşĭ cu vestire mareşaluluĭ.

Din Ruşĭ se omorîră unŭ majorŭ anume i soldaţĭ 173 şi s'aŭ rănitŭ 694 şi doŭĭ ghinăralĭ anume Molin Iosif, şi Conte Helmghegor şi Polcovnic Natalie, i unŭ maiorŭ alŭ Egherilorŭ şi alţĭ doŭĭ Oficheališ.

La Aprilie Oliţ Comendirulŭ ajunsŭ şi trecutŭ fiindŭ de bătrâneţe s'aŭ săvârşitŭ de mórte bună, şi s'aŭ îngropatŭ în sfînta mitropolie.

Intr'acéstă iarnă altŭ războiŭ maĭ vrednicŭ de cuvîntatŭ nu s'aŭ întâmplatŭ fără numaĭ în Mehedinţĭ veniră ca vre o 400 de Turcĭ asupra Cerneţilor, şi dându războiŭ cu unŭ porucic anume : ce era peste slujitoriĭ de ţĕră, căreĭ îşĭ arătară spatele însoţindu-se crângulŭĭ, iar pă celŭ Porucic îlŭ prinseră şi viŭ l'aŭ dusŭ robŭ la Diiŭ.

Merse comendirŭ la Craiova Ghenăralŭ Potemkim în locŭlŭ luĭ Crecinovŭ Ghinăral, carele maĭ cătră Primăvară rândui de se slobodiră pă baltă oreşĭcare oste uşóră şi volintirime, care trecându Dunărea la Ţibru aŭ datŭ focŭ la câte-va case şi cu pleanŭ se întórseră.

Din pornirile ce făcură Turcĭ pă acestŭ următorŭ anŭ se înţelese că sfatulŭ le-aŭ fostŭ cu năvala ce aŭ făcutŭ trecându Dunărea în ţară pă de multe părţĭ, doar vorŭ face pă Ruşĭ să se tragă din ţĕră, ca în anulŭ trecutŭ 1770, ci măcarŭ că Ruşiĭ se traseră după alocurea, cum se va vedea înainte, iar de totŭ n'aŭ lipsitŭ, ci pînă pă urmă toţĭ se adunară pentru paza Bucurescilorŭ. Iar ţĕrĭĭ se făcu mare scădere în tóte, pă alocurea cu osebită robie şi pradă desăvârşetă; zăticnéla de hrana celorŭ ce arŭ fi pututŭ târpi fără prinejdie în partea munteluĭ; care şi aŭ perdutŭ bucatele peste câmpurĭ rĕmâindŭ nestrânse. Şi maĭ întâiŭ veniră o sémă de Turcĭ, din părţile Serhaturilorŭ, din preajma Nicopoi, la Brancovenĭ, în sud Romanaţĭ, unde se afla unŭ Pod-Polcovnicŭ anume : strejă cu pihotă i cu călărime tacticon avêndŭ şi tunurĭ încă şi pă o sémă din slujitoriĭ ţĕrĭĭ cu volintirimea, unde îşĭ arĕtară şi eĭ

cevaşĭ omenia; iar Turciĭ îndestulŭ harţ şi năvală aŭ făcutŭ, dar până pă urmă perḑendŭ răsboiulŭ | cu pagubă aŭ fugitŭ.

Işiră şi din Şiştovŭ în gura Veḑiĭ la loculŭ unde se chiamă la Beiul, (că acolo era strĕjă pod-Polcovnic Aserski cu liude 400, pihotă i 250 husarĭ, avea şi altă óste uşóră cazacĭ i volintirĭ ca la 500 cu treĭ tunurĭ), ci o sémă de Turcĭ în vale pe luncă se hărţuea cu călărimea, iar ceĭ maĭ mulţĭ urcându-se pe Vede în susŭ, venea într'ascunsŭ pă după nişte văĭ şi de-odată aŭ năvălitŭ la pihotă; şi noroculŭ lorŭ că apucase de-şĭ făcuse şanţŭ, iar ce le maĭ lipsea aŭ plinitŭ cu care şi cu îndelungatŭ rezboiŭ tare s'aŭ apăratŭ stropşindŭ pă Turcĭ cu tunurile, apoĭ după fuga lorŭ, nicĭ Ruşiĭ n'aŭ maĭ tărpitŭ ci s'aŭ trasŭ la Giurgiuvŭ. Iar de eftinătate câte aŭ fostŭ de o para, îndăstulŭ va fi mărturia Dumnealuĭ Dumitrache Varlaam biv vel medelnicer, ca unulŭ ce s'a întâmplatŭ, ci încă până a nu lua războiu | sfârşitŭ aŭ apucatŭ la sănătósa.

Marte 27 ḑile, aşeḑându-se în Lichireştĭ un polcovnic iar a doa ḑi trecură Turciĭ din Dărstor şi dintr'înşiĭ alegându-se 8 călăreţĭ, veniră pînă se apropiară de apa Borciĭ, ci Ruşiĭ aşa bine îĭ chitiră, şi cu din tunurĭ şterseră 4, apoĭ viindu-le pedestrimea, se apropiară la 7 din ḑi înproşcându-se maĭ pînă la 11, rănindu-se din Ruşĭ liude treĭ, apoĭ s'aŭ trasŭ Turciĭ trecêndŭ iar la Dârstor.

Se aşezară cordunurĭ pe margine, în Lichireştĭ, fon Braum Polcovnic; la Ciocăneştĭ Polcovnic; la Podulŭ de piatră, Levin Polcovnic; la Olteniţă, Azdrahanski Polcovnic şi în Negoeştĭ, Ermolanski Polcovnic.

Despre sfârşitulŭ luĭ Aprilie eşiră ca vre o 700 Turcĭ la Ciocăneştĭ şi făcură o năvală cât aŭ pusŭ mâinile pe douĕ tunurĭ ruseştĭ, ci maĭ pe urmă izbutindŭ Ruşiĭ şi-aŭ dobânditŭ tunurile prinḑêndŭ şi treĭ robĭ, iar din Ruşĭ morţĭ 11 şi răniţĭ 17.

Maiŭ 16 ḑile se rădică din Craiova Potemchin Ghinăralu cu totŭ | corposulŭ, şi coborându-se pîn Brăncovenĭ, aŭ trecutŭ Oltulŭ, aşeḑându-se împotriva Turnuluĭ.

Intr'aceaşĭ ḑi, Maiŭ 16, veni comendirŭ Măria sa Prinţipulŭ Repnin, aducêndŭ împreună şi pe fon Esin Ghinăralŭ Porucic, şi îndată porunci Mării sale Gudovicĭ Ghinăralulŭ de se redică din Giurgiuv cu ceĭ maĭ mulţĭ dintr'acelŭ corpos, (lăsândŭ acolo pe Engel Maiorulŭ numaĭ cu 400 pihotă) şi se duse la Turnu de se împreună cu corposulŭ luĭ Gheneral Potemkin.

Maiŭ 18, plecă din Bucurescĭ şi Prinţipulŭ Repnin cu Fon Esin şi se duseră la Turnu, iar pe urmă le urma obuzulŭ, ci din susulŭ Giurgiuvuluĭ năpădindu-ĭ Turciĭ le luară cu totulŭ; într'aceeaşĭ clucsă era se cază însuşĭ Exelenţia lor, ci le aŭ slujitŭ noroculŭ cu silinţa călătoriĭ (fiindŭ pă poşte) cu depărtarea. Maiŭ 20, Ahmet Paşa untuiuliu, cu multă glótă de Turcĭ, trecêndŭ din Ruşciuc la Giurgiuv, îlŭ făcură muhaserea cu războiŭ de 3 ḑile, iar la 23, îlŭ dete numitulŭ maiorŭ cu *vera* şi cu parolă, aŭ eşitŭ din cetate, cu armele

lorŭ împreună şi câţi ţĕranĭ era de lucru şi posluşania Ruşilorŭ, nesupĕrându Turcii pe nimenĭ fără numaĭ | pe Ianache Căpitanulŭ Goruneanulŭ poprindu-lĭ cu unŭ sulŭ, l'aŭ şi omorîtŭ. Şi pentru acésta cinsti Sultanulŭ pă paşa ca să se numéscă Gazi.

Merse vestea la Turnulŭ după Prinţipulŭ Repnin, că aŭ înconjuratŭ Turcii Giurgiuvŭ şi lăsându acolo numaĭ pe Potemkin cu corposulŭ sĕŭ, luă pe Gudovicĭ cu óstea ce o rădicase din Giurgiuvŭ şi plecară înapoĭ, ci în ḑiua ce aŭ ajunsŭ. aprópe ca unŭ ceasŭ, îĭ trămise paşa în ştire, că cetatea s'aŭ luatŭ iar Exelenţia lor maĭ şăḑându pînă aŭ înoptatŭ, şĭ-aŭ îndreptatŭ drumulŭ cătră Copăcenĭ cu destulă grijă.

Intr'aceste ḑile, sosi şi Arbiereulŭ Mitropolitulŭ ţĕreĭ, fiindŭ fostŭ plecatŭ din Petroburg de la trecutulŭ Martie, ci-şĭ găsi odihna, cum nu o nădăjduea. Turcii de la Turnu luându în ştire de la sătenĭ ot Flămânda de redicarea luĭ Gudovicĭ cu óstea ce venise din Giurgiuvŭ, năvăliră asupra luĭ Potemkin însoţiţĭ cu năpraznică plóe, ci nu se folosiră nimicŭ, că pierdură războiulŭ cu pagubă şi întorcându-se pen Flămânda stricară pe câţĭ-vaşĭ sătenĭ. Iar şi Potemkin nimica nu s'aŭ maĭ zăbovitŭ, maĭ alesŭ | că fărşise şi tótă gephaneaoa, ci luându-şĭ soluşulŭ dete păn Ruşiĭ de Vede rezemându în Bucurescĭ.

Atuncĭ şi Măria Sa Manole Vodă, trecêndŭ Dunărea pe la Diiŭ cu unŭ Paşă ikituilăn se aşează de o cam-dată în Craiova, iar din Argeşŭ până în Oltŭ, 4 judeţe : Vlaşca, Teleormanŭ. Oltŭ şi Argeşŭ, fiindŭ deschise şi fără sprijineală, eşiră Turcii din Giurgiuvŭ, avêndŭ şi unŭ Sultanŭ, precum se suna cu 6000 Tătarĭ, şi se urcară maĭ până aprópe de Curtea de Argeşŭ stropşindŭ totŭ loculŭ şi robiră tóte satele cu avutulŭ lorŭ, care se întórseră împărţiţĭ unĭĭ la Giurgiuvŭ, alţiĭ la Şistovŭ şi alţiĭ pe la Nicopoia.

După acea Măria Sa Manole Vodă, rădicându se din Craiova cu etpaiulŭ sĕŭ se aşează pînă la o vreme în Bengeştĭ Sud Gorjiu, apoĭ se urcă la Rimnec şeḑêndŭ până la Septembre.

Turcii după luarea Giurgiuvuluĭ luară îndrăznélă şi iar se porniră în ţară despre 4 părţĭ ; eşiră întêiŭ din Hârsova ca 7000 (după tacrirulŭ robilorŭ) la gura Ialomiţeĭ, unde era unŭ maiorŭ cu pihotă, liude 150 cu 4 tunurĭ, ci încă cetăţuea ce o făcuse de pămîntŭ | totŭ lucra ţĕranĭ la dânsa nefiindŭ isprăvită şi-ĭ năpădiră Turcii ; iar şi Maiorulŭ nu işĭ perdu cumpătulŭ ci se aşternu de rĕzboiŭ, însă maĭ întêiŭ se alese unŭ soldatŭ şi încălecându pe calulŭ Maioruluĭ năvăli la Berteştĭ, unde păzea husarĭ 200, şi cu grabă viindŭ unĭĭ trăgea la vadŭ, iar alţiĭ asupra neprietenilorŭ, ci Turcii socotiră, că-ĭ impresóră vre-o altă putere şi părăsindŭ războiulŭ o apucară la piciorŭ, trecându la Hârşova, din care s'aŭ omorîtŭ câte-vaşĭ sute, maĭ alesŭ din pedestrime, că umpluse stufurile, până şi ţĕranĭ cu sapele de a umere maĭ o săptămână îĭ totŭ scotea de urechĭ dupăn baltă ; iar din soldaţĭ aŭ peritŭ liude 43.

Ișiră și la Lichirești, unde păzea Măria sa Rezevschi Ghinăralŭ, ci Excelența sa fiindŭ fostŭ înțelesŭ de fastu Giurgiuluĭ, cu grabă porunci ispravnicilorŭ de județe pentru șase sate, ca să-ĭ trecă lalomița despre Slobodia luĭ Ianache, unde era de pază vre-o 50 soldațĭ și călĭ vașĭ cazacĭ, și Măria sa se trase cu comandașĭ la Obilești, cum și cele-lalte cordunurĭ se strânseră în Obilești și în Negoești, iar cele dise sate în diua | ce aŭ ajunsŭ, aŭ trecutŭ treĭ cu podulŭ până în seară, iar cele-lalte treĭ, aŭ rĕmasŭ până a doua di, ca rumînu : una lenevirea, a doua cu îndoială că vorŭ se fugă Muscaliĭ, și că or se-ĭ redice din patriele; iar Turciĭ după ce aŭ trecutŭ în Lichirești, cercându-și în preajmă, și vĕdĕndu-se fără zăticneală, se îndreptară noptea către Slobodie, sosindŭ despre diuă și nu putură trece că era apa mare, și podulŭ trasŭ despre mănăstire, ci robindŭ cele treĭ sate se întorseră în Dărstor.

Eșiră și din Turtucaea o sémă și trecură pe la Oltenița, apucându drumulŭ Bucureștilorŭ, care de ar fi pututŭ rezbi pă ceĭ din Negoeștĭ, s'ar fi întinsŭ ca să ajute pă Giurgiuvenĭ la venirea ce aŭ făcutŭ asupra Bucureștilorŭ în luna luĭ Iunie, cum să va vedea scrisŭ înainte. Îndată dicŭ ce aŭ trecutŭ Turciĭ la Oltenița, comendantu din Negoeștĭ făcu știre în Obilești luĭ Rezevski Ghinăralŭ, și redicându-se cu corposulŭ ce avea, așa bine îĭ chitiră în diuă, despre o parte Exelența sa, despre alta comendantulŭ ot Negoeștĭ, îĭ puseră în mijlocu și le dete o bătae care, nu le aŭ fostŭ de obrazu lorŭ; iar remașiĭ s'aŭ întorsŭ, însă nu pă unde aŭ venitŭ, | ci trecêndŭ Argeșu s'aŭ coboritŭ prin Clăteștĭ și prin baltă aŭ trecutŭ Dunărea, încă și Argeșulŭ aŭ mistuitŭ partea sa întâmplându-se apa mare.

Se porniră și din Giurgiuvŭ către București și la Iulie 7 dile sosi Gazi Ahmet Pașa la Copacenĭ, poposindu-și ordia pă malŭ peste Argeșŭ, iar unŭ corposŭ alŭ Rușilorŭ sta dincoce în Ilfovŭ; și începură a se înproșca din tunurĭ, ci ale Turcilorŭ trecea peste Ruși, ale Rușilorŭ iar bătea pământulŭ în malŭ, ci fiindŭ că Turciĭ cu cele șișhanele deșcior pișca pe Ruși, le căutară a se trage la mănăstirea Văcărești lorŭ.

Iunie 10 dile veni Gazi Ahmet Pașa la Văcărești, ci maĭ ântêiŭ de la fântâna luĭ Radu Vodă trămise pe unŭ turcŭ cu mehtup către Prințipulŭ Repnin, scriindu-ĭ cam cu bine, cam cu înfricoșare. Își lăuda tare norocirea armelorŭ sale, și-lŭ îndemna ca să se ducă din țară cu bine, și se-ĭ facă pe boerĭ teslim. Să te vĕdŭ piatră scăparea epurilorŭ! Aretară copiĭ dos la față, rezemândŭ unĭĭ prin Buzeŭ alțiĭ se sprijiniră la podŭ la Kiranĭ, iar alțiĭ către Câmpina și prin Vălenĭ. |

Prințipulŭ Repnin fiindŭ plinŭ de întristare, maĭ alesŭ că-ĭ adusese nenorocirea acéstă defăimare împotriva vestituluĭ sĕŭ nume, i se părea că nu cumvașĭ se fi greșit tălmăcitorulŭ mehtupuluĭ (Iordan biv vel Gramaticŭ) și cu mănie totŭ întreba de scrie totŭ așa. Apoĭ bine pliroforisindu-lŭ, altŭ rĕspunsŭ

n'aŭ datŭ, fără numaĭ spărgându mehtupulŭ în faţa trimisuluĭ, ĭ-a ḑisŭ: să vie, că-ĭ va da respunsulŭ din tunurĭ.

Viindŭ dar Turciĭ, năvăliră asupra corpusului ce-lŭ comănduea Potemkin, între drumulŭ Giurgiuvuluĭ şi alŭ poduluĭ Calicilorŭ, şi cu unŭ acrovolismos perḑendŭ Turciĭ răsboiulŭ, fugiră gonindu-ĭ Ruşiĭ până la fîntâna Raduluĭ Vodă; iar Prinţipulŭ Repnin cu acéstă ispravă se duse din ţară, rĕmâindŭ comendir Fon-Esin.

Intre volintirĭ, era unŭ grecŭ rumeliotis, după statŭ, după chipŭ, după căiafet chiar cetak deliormănén, până şi barba îĭ era *cerceve sacali*; acesta la celŭ maĭ susŭ disŭ acrovolismos, iera în Bucurescĭ, iar după ce | audi tunurile, încălecă işindŭ în podulŭ calicilorŭ de o parte, când şi vĕḑu pe unŭ bulucŭ de Turcĭ, întorcêndu-se de la o năvală înapoĭ la tufe, şi pă obiceiulŭ mărginaşilorŭ maĭ alesŭ la acéstă rezmiriţa, purtândŭ căciule şi zărcule pentru ca să amăgéscă, socoti acestŭ ḑisŭ, că sunt din volintirĭ tovarăşĭ de aĭ luĭ, şi cu mare grabă încunjurându-şĭ calulŭ se pomeni în noianulŭ Turcilorŭ; iar nu-şĭ pierdu cumpătulŭ, ci cu îndrăznélă începu a striga *«Imetium Moamet ghiaur azdir» blemaţĭ peste dinşiĭ*, şi de locŭ o plecă înapoĭ, şi după dînsul câţĭ-vaşĭ Turcĭ, iar când se apropie de o carea, temându-se de tunurĭ, işĭ luă căciula, şi începu a striga: gospodin (cutare) nu da că sunt pravoslavnic de aĭ voştri. Tocmaĭ atuncĭ se deşteptară neghiobiĭ ce-ĭ urma după dînsulŭ; şi cine-lŭ întreba cu mirare: cum aŭ pututŭ tinea? Elŭ se mărturisea, că nu-ĭ aŭ fostŭ cu ciudă căci *l'aŭ trecutŭ, ci maĭ multŭ s'aŭ miratŭ când supt elŭ s'aŭ şi uscatŭ.*

După acestŭ războiŭ, merse Ghinăralŭ Potemkin în Obileştĭ | în locuiŭ luĭ Rezevski, când eşiră din Dărstor o sémă de Turcĭ, şi robiră du peste câmpŭ câţĭ vaşĭ ómenĭ după la plugurĭ, după care se maĭ invitară ca la 800 cu feciorulŭ unuĭ ikituilău paşa şi se întinseră câmpuluĭ după gebulŭ, iar o sémă de cazacĭ după ce se arătară o şi plecară la fugă, şi traseră cu acestŭ mijlocŭ până se cam apropiară de tufile Obileştilorŭ, iar Ghinăralŭ Potemkin după ştirea ce avea de grabă se coborĭ în josŭ unde se chiamă la Móra-săracă, şi întorcându-se Turciĭ cu pleanulŭ, îĭ căzură în clucsă, şi între alţĭ robĭ, prinse şi pe feciorulŭ de paşă, şi se mântuiră şi aceĭ téranĭ de robie.

Iunie 11 ḑile Abreşcov solulŭ Rusii întră în lazaretulŭ ot Zemon şi după 6 septămânĭ trecându cu mare cinste despre aĭ imperiuluĭ, trecu pe la Sibiiŭ şi prin vama Uituzuluĭ aŭ eşitŭ la Moldova şi din Iaşĭ, la Septembrie 14 ḑile, aŭ plecatŭ cu Măria Sa Grigorie Vodă Ghica la Petroburg.

La Avgust, Fon Esin Comendirul plecă cu corpusulŭ ca să ia Giurgiuv, | ci noroculŭ de acea dată îĭ stătu înpotrivă.

Se pomeni cu óstea la Daea, iar înainte mergêndŭ cazaciĭ şi volintiriĭ aflară în drumulŭ Banuluĭ (ce este hotarulŭ hasuluĭ Giurgiuv) straja Turcilorŭ fiindŭ ca vr'o 30 den care prinḑêndŭ pă 5 ĭ-aŭ adusŭ la Exelenţia sa, iar ceĭ-laltĭ

Ișiră și la Lichirești, unde păzea Măria sa Rezevschi Ghiuăralŭ, ci Excelența sa fiindŭ fostŭ înțelesŭ de fastu Giurgiului, cu grabă porunci ispravnicilorŭ de județe pentru șase sate, ca să-ĭ trécă lalomița despre Slobodia luĭ Ianache, unde era de pază vre-o 50 soldațĭ și câțĭ vașĭ cazacĭ, și Măria sa se trase cu comandașĭ la Obileștĭ, cum și cele-lalte cordunurĭ se strânseră în Obileștĭ și în Negoeștĭ, iar cele dise sate în diua | ce aŭ ajunsŭ, aŭ trecutŭ treĭ cu podulŭ până în seară, iar cele lalte treĭ, aŭ rĕmasŭ până a doua di, ca rumînu : una lenevirea, a doua cu îndoială că vorŭ se fugă Muscaliĭ, și că or se-ĭ redice din patriele; iar Turciĭ după ce aŭ trecutŭ în Lichireștĭ, cercându-și în preajmă, și vĕdĕndu-se fără zăticneală, se îndreptară nóptea către Slobodie, sosindŭ despre diuă și nu putură trece că era apa mare, și podulŭ trasŭ despre mănăstire, ci robindŭ cele treĭ sate se întorseră în Dărstor.

Eșiră și din Turtucaea o sémă și trecură pe la Oltenița, apucândŭ drumulŭ Bucureștilorŭ, care de ar fi pututŭ rezbi pă ceĭ din Negoeștĭ, s'ar fi întinsŭ ca să ajute pă Giurgiuvenĭ la venirea ce aŭ făcutŭ asupra Bucureștilorŭ în luna luĭ Iunie, cum să va vedea scrisŭ înainte. Îndată dicŭ ce aŭ trecutŭ Turciĭ la Oltenița, comendantu din Negoeștĭ făcu știre în Obileștĭ luĭ Rezevski Ghinăralŭ, și redicându-se cu corpusulŭ ce avea, așa bine îĭ chitiră în diuă, despre o parte Exelența sa, despre alta comendantulŭ ot Negoeștĭ, îĭ puseră în mijlocŭ și le dete o bătae care, nu le aŭ fostŭ de obrazu lorŭ; iar remașiĭ s'aŭ întorsŭ, însă nu pă unde aŭ venitŭ, | ci trecêndŭ Argeșu s'aŭ coboritŭ prin Clătestĭ și prin baltă aŭ trecutŭ Dunărea, încă și Argeșulŭ aŭ mistuitŭ partea sa întâmplându-se apa mare.

Se porniră și din Giurgiuvŭ către Bucureștĭ și la Iulie 7 dile sosi Gazi Ahmet Pașa la Copacenĭ, poposindu-și ordia pă malŭ peste Argeșŭ, iar unŭ corposŭ alŭ Rușilorŭ sta dincóce în Ilfovŭ; și începură a se înproșca din tunurĭ, ci ale Turcilorŭ trecea peste Ruși, ale Rușilorŭ iar bătea pământulŭ în malŭ, ci fiindŭ că Turciĭ cu cele șișbanele deșcior pișca pe Ruși, le căutară a se trage la mănăstirea Văcărești lorŭ.

Iunie 10 dile veni Gazi Ahmet Pașa la Văcărești, ci maĭ ântêiŭ de la fântâna luĭ Radu Vodă trămise pe unŭ turcŭ cu mehtup către Prințipulŭ Repnin, scriindu-ĭ cam cu bine, cam cu înfricoșare. Își lăuda tare norocirea armelorŭ sale, și-lŭ îndemna ca să se ducă din țară cu bine, și se-ĭ facă pe boerĭ teslim. Să te vĕdŭ piatră scăparea epurilorŭ! Aretară copiĭ dos la față, rezemândŭ uniĭ prin Buzeŭ alțiĭ se sprijiniră la podŭ la Kiranĭ, iar alțiĭ către Câmpina și prin Vălenĭ. |

Prințipulŭ Repnin fiindŭ plinŭ de întristare, maĭ alesŭ că-ĭ adusese nenorocirea acéstă defăimare împotriva vestituluĭ sĕŭ nume, i se părea că nu cumvași se fi greșit tâlmăcitorulŭ mehtupuluĭ (Iordan biv vel Gramaticŭ) și cu mănie totŭ întreba de scrie totŭ așa. Apoĭ bine pliroforisindu-lŭ, altŭ rĕspunsŭ

n'aŭ datŭ, fără numaĭ spărgându mehtupulŭ în faţa trimisuluĭ, ĭ-a ţisŭ: să vie, că-ĭ va da respunsulŭ din tunurĭ.

Viindŭ dar Turcĭĭ, năvălirĕ asupra corposului ce-lŭ comănduea Potemkin, între drumulŭ Giurgiuvuluĭ şi alŭ podului Calicilorŭ, şi cu unŭ acrovolismos perţându Turcĭ răsboiulŭ, fugirĕ gonindu-ĭ Ruşiĭ până la fîntâna Raduluĭ Vodă; iar Prinţipulŭ Repnin cu acéstă ispravă se duse din ţară, rĕmăindŭ comendir Fon-Esin.

Între volintirĭ, era unŭ grecŭ rumeliotis, după statŭ, după chipŭ, după căiafet chiar cetak deliormănen, până şi barba îĭ era *cerceve sacali*; acesta la celŭ maĭ susŭ disŭ acrovolismos, iera în Bucurescĭ, iar după ce | audi tunurile, încălecă işindŭ în podulŭ calicilorŭ de o parte, când şi vĕdu pe unŭ bulucŭ de Turcĭ, întorcêndu-se de la o năvală înapoĭ la tufe, şi pă obiceiulŭ mărginaşilorŭ maĭ alesŭ la acéstă rezmiriţă, purtându căciule şi zărcule pentru ca să amăgéscă, socoti acestŭ ţisŭ, că sunt din volintirĭ tovarăşĭ de aĭ luĭ, şi cu mare grabă încunjurându-şĭ calulŭ se pomeni în noianulŭ Turcilorŭ; iar nu-şĭ pierdu cumpătulŭ, ci cu îndrăznélă începu a striga *«Imetium Moamet ghiaur azdir» blemaţĭ peste dinşĭ*, şi de locŭ o plecă înapoĭ, şi după dînsul câţĭ-vaşĭ Turcĭ, iar când se apropie de o carea, temându-se de tunurĭ, işĭ luă căciula, şi începu a striga: gospodin (cutare) nu da că sunt pravoslavnic de aĭ voştri. Tocmaĭ atuncĭ se deşteptară neghiobiĭ ce-ĭ urma după dînsulŭ; şi cine-lŭ întreba cu mirare: cum aŭ pututŭ linea? Elŭ se mărturisea, că nu-ĭ aŭ fostŭ cu ciudă căci *l'aŭ trecutŭ, ci maĭ multŭ s'aŭ miratŭ când supt elŭ s'aŭ şi uscatŭ*.

După acestŭ războiŭ, merse Ghinăralŭ Potemkin în Obileştĭ | în locŭlŭ luĭ Rezevski, când eşiră din Dărstor o sémă de Turcĭ, şi robiră du peste câmpŭ câţĭ vaşĭ ómenĭ după la pluguri, după care se maĭ invitară ca la 800 cu feciorulŭ unuĭ ikituilău paşa şi se întinseră câmpuluĭ după gĕbulŭ, iar o sémă de cazacĭ după ce se arătară o şi plecară la fugă, şi traseră cu acestŭ mijlocŭ până se cam apropiară de tufile Obileştilorŭ, iar Ghinăralŭ Potemkin după ştirea ce avea de grabă se cobori în josŭ unde se chiamă la Mura-săracă, şi întorcându-se Turcĭĭ cu pleanulŭ, îĭ căzură în clucsă, şi între alţĭ robĭ, prinse şi pe feciorulŭ de paşă, şi se mântuiră şi aceĭ ţeranĭ de robie.

Iunie 11 ţile Abreşcov solulŭ Rusii întră în lazaretulŭ ot Zemon şi după 6 septămănĭ trecându cu mare cinste despre aĭ imperiuluĭ, trecu pe la Sibiiŭ şi prin vama Uituzuluĭ aŭ eşitŭ la Moldova şi din Iaşĭ, la Septembrie 14 ţile, aŭ plecatŭ cu Măria Sa Grigorie Vodă Ghica la Petroburg.

La Avgust, Fon Esin Comendirul plecă cu corposulŭ ca să ia Giurgiuv, | ci noroculŭ de acea dată îĭ stătu împotrivă.

Se pomeni cu óstea la Daea, iar înainte mergêndŭ cazacĭĭ şi volintiriĭ aflară în drumulŭ Banuluĭ (ce este hotarulŭ hasuluĭ Giurgiuv) straja Turcilorŭ fiindŭ ca vr'o 30 deu care prinţêndŭ pă 5 ĭ-aŭ adusŭ la Exelenţia sa, iar ceĭ-lalţĭ

scăpândŭ aŭ datŭ veste ordiĭ ce era poposită afară din şanţurile oraşuluĭ, însă din susŭ, unde aŭ fostŭ viile nazăruluĭ Hagi-Halil-Agăi. După aceea merse Fon-Esin cu Gudovicĭ Ghinăralŭ i cu Satorinski Ghinăralŭ, în priveală la loculŭ unde stătuse straja şi vĕḑură pă o sémă de turcĭ viindŭ bulucurĭ, bulucurĭ, până cam la mijloculŭ câmpuluĭ calea jumătate, câtă este din hotarŭ până la Giurgiuv, şi acolo aŭ stătutŭ, iar comendirulŭ aduse din corpos pă Fabricean Maiorulŭ cu 400 egherĭ şi cu 4 tunurĭ şi-ĭ puse pe o vale ce vine cam alăturea cu drumulŭ, stândŭ într'ascunsŭ, iar Exelenţia lorŭ se întórseră la corposŭ. Decĭ cazaciĭ | şi volintiriĭ cum era învĕţaţĭ să dea Turcilorŭ pricină, doar iĭ vorŭ trage la îndămâna Fabriceanuluĭ, se siliră, dar Turciĭ nu s'aŭ înşelatŭ, ci vâna pe cazacĭ şi pe volintirĭ, care umbla încoace încolea hărţuindu-se, iar până pă urmă totŭ le-aŭ făcutŭ o bozma, că o sémă aŭ tăiatŭ drumulŭ Turcilorŭ în vale despre câmpŭ, iar alţiĭ înpotrivindu-li-se pă dealŭ, Turcilorŭ le aŭ căutatŭ să trécă prin văile ot Daia, ca să pótă eşi în limpezişu câmpuluĭ, iar cele părăginĭ, cu butuciĭ şi cu curpeniĭ ce era înţesaţĭ cu mare ghiurluc, le făcea armăsarilorŭ mare zăticneală, căcĭ prea desŭ se poticnea şi totŭ în botŭ cădea. Aşa căḑêndŭ vre-o 30, ceĭ-lalţĭ s'aŭ dusŭ la Giurgiuv, ci până a ajunge eĭ acolo, ordiea li se rĕdicase şi întrase în cuprinsulŭ şanţurilorŭ. După aceea comendantulŭ se coborî cu totŭ corposulŭ la acelaşĭ locŭ alŭ strejiĭ în drumulŭ Banuluĭ, iar adoa ḑi se poposi în préjma Giurgiuvuluĭ şi după o ḑi şi două cu pace, trămise pe unŭ oficheal ŭ cu unŭ turcŭ robŭ anume : Ahmet Başa, cerândŭ cetatea, ci îşĭ luară respunsulŭ : odată cu capulŭ ! | Aşa comendirulŭ cu sfatŭ aleseră se facă peste nópte năvală la şanţurĭ ; rânduisé corposulŭ în treĭ, o parte subt comendirulŭ, alta subt Gudovicĭ, şi alŭ treilea subt Satorinski, carele, după semnulŭ ceasuluĭ ce-şĭ pusese, aŭ mersŭ la partea Giurgiuvuluĭ din josŭ, şi făcândŭ năvală aŭ şi intratŭ în şanţŭ, ci află o zăticneală de mare primejdie, căcĭ Ruşiĭ pe cât ştia mĕsura şanţuluĭ cea de cu primăvară atâtŭ îşĭ făcuse scările, iar Turciĭ după luarea Giurgiuvuluĭ, le aŭ fostŭ maĭ sepatŭ, ci din pricinĭ, una acésta, şi alta din zăbava celorŭ-lalte douĕ stolurĭ, care nu atâtŭ din lenevire, ci căcĭ şi într'acele părţĭ, osebitŭ de adâncimea şanţuluĭ acolo totŭ era apă printr'însele, şi măcarŭ că aŭ aruncatŭ snopĭ de nuele dar plutea şi scările li era în zadarŭ, scurte, cu tóte acestea la partea care aŭ făcutŭ iureşŭ Satorinski s'aŭ luat la fugă o samă de turcĭ, care la trecerea poduluĭ către cetate, rupându-se podulŭ la unŭ locŭ dintr'unŭ glonţ de tunŭ rusescŭ, atuncĭ s'a înecatŭ şi procletulŭ | Sultanulŭ (care aŭ robitŭ cele maĭ susŭ ḑise patru judeţe), încă şi cu douĭ feciorĭ aĭ luĭ ; ci în furia războiuluĭ măcarŭ că să rănise Satorinski, dar totŭ se silea cu armele, şi unde aştepta ajutorulŭ celorŭ-lalte părţĭ, iată din careaoa luĭ Gudovicĭ se dete din tobe semnulŭ de *nazat* şi între Turcĭ fiindŭ şi leşĭ de aĭ luĭ Poleţki, îndată ce aŭ înţelesŭ semnulŭ, aŭ popritŭ pe Turcĭ din fugă, şi întorcêndu-se glóta iĭ năpă-

diră cu mare scădere Ruşilorŭ, în cât se maĭ adaogă ranele luĭ Satorinski, peste una dântéiŭ la pieptŭ, a doua óră la capŭ, şi alŭ treilea fórte stricătóre la piciorŭ, şi aşa l'aŭ scosŭ soldaţiĭ din şanţŭ afară. In locŭ aŭ căḑutŭ ofichialĭ 92 şi soldaţĭ peste 500, afară din 70 robĭ, precum m'am pliroforisitŭ de la unŭ preotŭ robŭ rĕscumpăratŭ în Rusciuc, ce şi elŭ cu alte raele ot tam, aŭ căratŭ căpăţânile decindea din caicŭ la uscatŭ, iar soldaţĭ răniţĭ peste 1,000 din care până a doua-ḑi aŭ muritŭ peste 300 cum şi pă Satorinski aducêndu-lŭ până aicea la Bucureştĭ, şi aŭ datŭ | sfîrşitulŭ, şi s'aŭ îngropatŭ în monastirea Zlătarilorŭ.

Comendirulŭ maĭ stătu în locŭ 2 ḑile pentru ca să se arate megalopsihos, dar cu destulă frică; iar apoĭ alegândŭ maĭ de folosŭ zbughiul, rezemă peste Argeşŭ în Dobrenĭ, ci Turciĭ cât despre Giurgiuvŭ, altă venire asupră-le n'aŭ maĭ făcutŭ până la viitorulŭ Octomvrie, cum să va vedea înainte, fără numaĭ totŭ la Avgustŭ se aleseră ca vre o 400 turcĭ din etpaiulŭ Măriĭ sale Manole Vodă carĭ veniră din Râmnecŭ la Curtea de Argeşŭ în ḑi de târgŭ, unde volintiriĭ era aprópe de 1000, din care eşindŭ vre-o 50 la riŭ întru întâmpinarea, şi căḑêndŭ vre-o 7, 8, iar ceĭ-lalţĭ vĕḑêndŭ că Turciĭ se inglotéză (peste ceĭ-ce vĕḑuse întéiŭ) fugiră cu toţiĭ carĭ încătro aŭ vĕḑut cu ochiĭ. Peaci peaci se pue mâna pă Damaskin Egumenulŭ, cu care se întâmplase de acea dată, şi ispravniculŭ judeţuluĭ Ioniţă Tigveanul, ci prinḑêndŭ veste aŭ năvălitŭ pe o portiţă ce este din dosulŭ monastireĭ şi aŭ scăpatŭ, iar Turciĭ intrândŭ în mănăstire, aŭ tăiatŭ pe unŭ călugărŭ i pă | globniculŭ de ţiganĭ; apoĭ se întórseră la Rîmnecŭ, fără a nu face oraşuluĭ Argeşŭ nicĭ o băntuială.

Septembre... Fabricean majorulŭ trecu Oltulŭ cu óreş ce óste tacticon avêndŭ şi căţĭ-vaşĭ cazacĭ i volintirĭ şi izbi Rîmneculŭ ḑiua, iar Domnulŭ cu etpaiulŭ sĕŭ cum şi Turciĭ ce-ĭ avea scăpară şi rezemară în Craiova. Iar ce aŭ avutŭ Domnulŭ le luară Fabriceanulŭ, şi era aşteptândŭ Manole Vodă în Craiova, împreună cu acelŭ ḑisŭ Ikituilĭ Paşa, sfârşitulŭ aceluĭ de pe urmă războiŭ de la Octombrie.

Se povestimŭ pentru cel războiŭ ce s'aŭ făcutŭ în luna luĭ Octomvrie la Popeştĭ din josu Bucureştilorŭ cu 50 séu 55,000 după tacrirulŭ Turcilorŭ robĭ.

Musunolu cum îlŭ rânduise sultanŭ Mustafa pă acestŭ anŭ 1771, serasker într'adinsŭ pentru ţara rumânéscă, începu din Larisa a stringe óste cu care viindŭ până la Niş, acolo s'aŭ zăbovitŭ până s'aŭ în | preunatŭ cu Obreşcov solulŭ Rusii, la trecerea către Zemon în luna luĭ Maiŭ; după aceea se pogori Musunolu pă la Diiŭ în ţară şi trecêndŭ pă la Craiova, iar aŭ eşitŭ trecêndŭ Dunărea pă la Nicopoe, şi pă decindea s'aŭ popositŭ în Rusciuc, fórte cu

zabavă, se cunoştea că era vre-o aşteptare de vie unŭ rĕspunsŭ de la Obreşcov ; ci în zadarŭ, că până a nu ajunge Obreşcov necum în Petroburg, ci încă nicĭ în Moldova, cătră Marşalulŭ, armiile ruseştĭ luase alte umbre în părţile Cramuluĭ, făcându-lŭ zapt cum se va vedea înainte.

La Septembrie trecu Musunoglu din Rusciuc la Giurgiuvŭ, iar Turcĭĭ pe locŭ îĭ cerură voe ca să se ostăşască asupra Bucureştilorŭ. iar ielŭ ca unŭ practicosŭ, cunoscêndŭ ce le arŭ fi pututŭ fi maĭ de folosŭ, îĭ sfătuia, că avêndŭ Giurgiuvŭ în mână, cu douĕ părţĭ ale ţĕreĭ supt zaptulŭ lorŭ, li se cuvine se stea păzindŭ Giurgiuvŭ ; iar eĭ pă năravulŭ lorŭ multŭ birfindŭ împotrivă-ĭ, şi ne maĭ putêndu-ĭ ţinea (saŭ că se va fi temutŭ, să nu paţă ca Rumele Valesĭ Mehmet Paşa), le dete voe şi plecară supt povaţa a treĭ paşĭ, alegêndu-şĭ drumŭ de venire pîn Coenĭ şi pă la Dobrenĭ cătră Bucureştĭ, însă maĭ ântâiŭ metaherisiră unŭ mijlocŭ care n'aŭ prinsŭ locŭ. Scrise Hagi Aiani-ordu agalarĭ, cu abdul-cadir efendinin iazigisĭ, unŭ mehtup, cătră Dumnealuĭ Nicolae Dudesculŭ vel vornicŭ cu multă peripiisis, cum şi însumĭ am cetitŭ tâlmăcirea, şi-lŭ înştiinţa că după arzul mărginaşilorŭ s'aŭ miluitŭ Dumnealuĭ prin hati-humaium alŭ Sultanuluĭ cu Domnia în viaţă-şĭ, viindu-ĭ Sangĕculŭ şi tuiurile, şi că cu mijloculŭ a 50,000 galbenĭ se întocmescă Dumnealuĭ pe cele trebuincióse obraze ostăşeştĭ ca să se dea nizamulŭ, că şi robiĭ câţĭ s'aŭ luatŭ din ţară toţĭ să vorŭ întórce înapoĭ. Şi acestŭ mehtup i se trămise cu unŭ ţĕranŭ robitŭ din sud Vlaşca. Ci până a-şĭ merge pe la siliştea luĭ s'aŭ bolnăvitŭ, şi işindŭ vorba ilŭ şi colăciră la Fon-Esin pe care trămiţêndŭ de ilŭ aŭ luatŭ cu carulŭ, aşa bolnavŭ, ilŭ trămise în Moldova la Mareşalulŭ împreună cu mehtupul.

Veniră ţicŭ Turcĭĭ o sémă înainte la Coenĭ, întru a cărora întâmpinare, mergêndŭ cazacĭĭ şi volintiriĭ, | Turcĭĭ nu putură trece Argeşulŭ, fiindŭ apa mare, apoĭ viindŭ şi gloata începură a face podulŭ cu vasele ce adusese prin care, iar cazacĭĭ şi volentiriĭ se traseră la Dobrenĭ puindu-se strajă în capulŭ iazuluĭ ce este peste Sabaruŭ, adăogându-ĭ cu 400 însă 200 soldaţĭ i 200 carabinerĭ cu patru tunurĭ, unde merse şi Fon Esin pă vedere ; iar Turcĭĭ venea o sémă pe câmpulŭ Lunciĭ, iar alţiĭ pedestri urmaŭ împotrivă-le pîn stufulŭ saŭ trestia care se înbină tocmaĭ în capulŭ aceluĭ laz. Peaci fu se prindă pe Ruşĭ de la spate, ci grăbindu-se ceĭ din câmpŭ, cu obicinuitele lorŭ hălălăiturĭ. s'aŭ priceputŭ şi ceĭ după în stufŭ, şi măcarŭ că într'acea undă sosi strejeĭ şi altŭ ajutorŭ din corpos, dar Turcĭĭ cu unŭ iuruşiŭ ce aŭ făcutŭ, şterseră ruşilorŭ 3 tunurĭ şi vre-o 60 capete şi maĭ bine, şi în fugă nu încăpea pe Ruşĭ iazulŭ iar ceĭ maĭ mulţĭ aŭ cercatŭ tina Sabaruluĭ, unde aŭ maĭ peritŭ şi alţiĭ, iar pe uniĭ îĭ aŭ luatŭ robĭ împreună cu unŭ maiorŭ ; şi îndată se redică Fon-Essin cu totŭ corposulŭ şi veni din Dobrenĭ la Văcăreştĭ, ci Turcĭĭ după acea izbândă, maĭ multŭ nu s'aŭ întinsŭ, până li s'aŭ ajunsŭ | după urmă totă ordia

Apoĭ şi eĭ pân Dobrenĭ şi pân Bercenĭ veniră în Popeştĭ la 15 ale luĭ Octomvrie, ci maĭ nainte de sosirea lorŭ, Fon Essin făcu ştire luĭ Potemkin Ghinăralŭ, ce era cu corposulŭ luĭ Baur Ghinăralŭ păzindŭ pă baltă la gura Ialomiţeĭ. Aşişderea chemă şi din Obileştĭ pe Gudovicĭ Ghinăralŭ, carele viindŭ cu corposulŭ ilŭ rêndui dă pază despre Cotrăcenĭ, iar Tekel sosindŭ la 18, în Căzăneştĭ pă Dâmboviţă, acolea pă lunca dă alăturĭ, sta aşteptândŭ semnulŭ şi părlejulŭ.

Octomvrie 15, cum se ḑice maĭ susŭ, sosindŭ Turciĭ în Popeştĭ, se şi apucară de-şĭ făcură şanţurĭ.

Octomvrie 16 veniră o seamă de Turcĭ asupra armiĭ în Văcăreştĭ ci doar numaĭ cât işĭ arĕtară boiurile.

Octomvrie 17, iarăşĭ veni o sémă de Turcĭ, însă pân lunca Dâmboviţeĭ, şi să silea ca să între în Bucureştĭ, ci Cazaciĭ şi volintiriĭ precum era orunduiţĭ, le eşiră întru întâmpinare, şi începură a năvăli uniĭ asupra altora. Iar din porta monastireĭ în susŭ, era bieţiĭ Bucureşteni căţĭ nu încăpuse prin hanurĭ bărbaţĭ, mueriĭ şi copiĭ, stândŭ cu privélă cum se întărita şi să suduea uniĭ pre alţiĭ; iar Ruşiĭ aduseră câte-vaşĭ tunurĭ, şi le purta în dosulŭ norodulŭi, şi când vedea pă Turcĭ că năpădescŭ pă volintirĭ, făcândŭ locŭ între ómenĭ îĭ deştepta cu câte unŭ tunŭ, Turciĭ se aşternea dă fugă, volintiriĭ cu chiote îĭ lua la gónă; aşa s'aŭ totŭ hărţuitŭ, şi în oraşŭ n'aŭ intratŭ.

Octomvrie 19, Joĭ, după la o vreme se redicară din Popeştĭ, ca patru, cincĭ miĭ de Turcĭ. şi trecură pă la Dudeştĭ ca să între în Bucureştĭ, asupra cărora trămise Fon-Essin pă Gudovicĭ Ghinărarulŭ, carele din Cotrăcenĭ trecu cu Pihota până Bucureştĭ întru întâmpinarea lorŭ, avêndŭ şi o sémă de călărime, pikenerĭ, carabinerĭ şi husarĭ, când şi comendirulŭ hotărî să facă marşŭ către Popeştĭ asupră-le, şi maĭ ântêiŭ dete semnulŭ luĭ Tekel Ghinărarulŭ cu 17 tunurĭ marĭ ce se sloboḑiră din Văcăreştĭ, şi după la 9 césurĭ să porni armia împărţită în câte-vaşĭ carele, şi pe încetŭ pe încetŭ, când fu cum pe la 11 césurĭ, ajunse în faţă-le la Popeştĭ, şi să aprinse tare războiŭ, din care ne maĭ putêndŭ sta Turciĭ, părăsiră şanţurile, cum şi ceĭ ce trecuse pe la Dudeştĭ pentru Bucureştĭ, înfrângându-ĭ corposulŭ luĭ Gudovicĭ, şi cu fuga trăgêndŭ la Popeştĭ, aflară ordia stricată; aşa cu toţiĭ de-a valma se apucară de fugă, când iată şi Tekel îĭ întâmpinară dinapoĭ cu altŭ focŭ, aceea le fu şi a maĭ mare peire, ci norocului lorŭ, că aŭ înoptatŭ. Cu tóte acestea câiniĭ Bucureştilorŭ până la o vreme aŭ ernatŭ în partea loculuĭ.

Făcură Ruşiĭ zaptŭ ordiea cu tunurĭ 27 şi tótă ghephaneaoa cu zaharelele lorŭ. Între alte leşiurĭ, se găsi unulŭ despicatŭ în douĕ din grumazĭ până în şeḑutŭ, de care ḑicea Fon Essin, că de ar şti pe acelŭ ce l'aŭ izbitŭ cu atâta virtute, l'ar face ofichialŭ.

Vinerĭ la 20 óstea cea uşóră făcură vénătóre, şi pe mulţĭ aŭ găsitŭ betegĭ pân tufe şi pân crângurĭ până în Argeşŭ.

Plecă şi comendirulŭ cu tótă armia, cătră Giurgiuvŭ, făcêndŭ óstea în patru corposurĭ şi mergêndŭ unulŭ după altulŭ, cale ca de unŭ ceasŭ: unŭ corposŭ înainte subt Gudovicĭ, altulŭ subt Inglistron, altulŭ sub Dolguruc, şi altulŭ supt Fon Essin; iar înaintea tuturora mergea Cnez Cantemir, cu o sémă de călărime: Pikinerĭ, Husarĭ, Carabinerĭ, Cazacĭ şi Volintirĭ, pe care îndată ce-ĭ aŭ vĕdutŭ Turcii câţĭ bieţĭ se sprijinise acolea, nimicŭ n'aŭ maĭ stătutŭ, ci cu toţiĭ aŭ trecutŭ decindea la Ruşciuc, şi aşa Cantemir făcu Giurgiuvŭ zaptŭ, (carele se cinsti cu Polcovnicia de Carabinerĭ,) iarŭ Musunoglu cu etpaiulŭ sĕŭ era din josŭ în chipulŭ de oraşŭ, cu şapte tunurĭ, ce le lăsă acolea în locŭ şi trecu şi elŭ dăcindea.

Măria Sa Manole Vodă înţelegêndŭ de sfârşitulŭ acestuĭ răsboiŭ ce-lŭ aştepta, işĭ schimbă socotéla, şi din Craiova rezemă în Banatŭ, unde acolo aŭ şi ernatŭ (insă precum înţelesemŭ aşa îĭ ar fi scrisŭ Musunoglu,) apucă drumulŭ dreptŭ alŭ Jiuluĭ cu Boernaşiĭ câţĭ avea, nedovedindu-le scoposulŭ până la hotarŭ, şi acolo prin Schela Vălcanuluĭ, trecu la Banatŭ, mergêndŭ şi până la Sibiiŭ de s'aŭ împreunatŭ cu comendirulŭ; póte să fie fostŭ pentru vre-o cercare, căcĭ într'acestŭ timpŭ 1771 Pórta cu tainĕ aŭ făcutŭ cu Austria óre-care simfonie (ce după pace se sfeti) dreptŭ pungĭ 23,000 insă pungĭ 20,000 cheltuiala oştiĭ şi 3,000 pentru unŭ osebitŭ obrazŭ, încă făgăduindu-i-se şi Craiova cu cele cincĭ judeţe prin scrisóre, din care sumă pungĭ 800 i s'aŭ şi făcutŭ teslim la Zemon. Iar apoĭ în tocmelile ce le-aŭ mijlocitŭ Prusia între Nemţia cu Rusia şi împărţéla ţĕreĭ leşeştĭ, aŭ făcutŭ pă Austria dă şi aŭ schimbatŭ socotéla şi tecméla; şi iar Pórta aŭ rĕmasŭ înşelată.

Să venimŭ iar la rêndulŭ Istorieĭ. După rĕdicarea Mării Sale Manole Vodă, a treea ḑi se redică din Craiova şi Paşa şi se duse la Diiŭ, fără supĕrarea locuitorilorŭ, şi rêndui Fon Esin pă Fabricean Polcovnicŭ, cu o seamă de pihotă şi cu călărime tacticon, asupra căruea se dete şi ceĭ maĭ mulţĭ din volintirĭ, şi făcu acele cincĭ judeţe zapt; însă Fabriceanu cu o sémă de regulate, se aşeḑă în Slatina, temêndu-se despre vre-o năvălire a Turcilorŭ ot Turnu.

Să cuvintămŭ şi pentru rĕzbóele ce s'aŭ întâmplatŭ afară din hotarele ţĕreĭ, tótă la acéstă campanie 1771.

De cu primă-vĕră iarăşĭ trecură Ruşiĭ la Tulcea şi omorîră pe câţĭ-vaşĭ Turcĭ puţinĭ, câţĭ era de paza acelŭĭ castelŭ.

Trecură şi Veisman i Cernovicĭ Ghinaralĭ la Saccea, unde se afla strajă ca cincĭ şése milĭ de Turcĭ, lăsară Ruşilorŭ câte-vaşĭ tunurĭ, şi le arse hambarele

cu făină, orașulŭ și cherestéoa podului de Dunăre; și la acestŭ războiŭ se omorî Cernovicĭ Ghenărarulŭ.

Războiulŭ de la Orcapășă, fiindŭ a doua armie supt comanda Mărieĭ Sale Ghinăralŭ anșefŭ și cavalerŭ Cnéz Vasile Mihailovici Dolgoruk cu alțĭ 3 Ghinărali, anume graf Maior Puskin, i Cnéz Prozorofski și Carhonie, aŭ sĕvĕrșitŭ acestŭ războiŭ cu Turcĭ 7,000 i tătarĭ 55,000, după tacerirulŭ robilorŭ.

Iuniŭ 13 ḑile, cam despre ḑiuă cătră 14, s'aŭ începutŭ (cu comanda luĭ Ghinăralŭ Carhonie) óre-care acrovolismos, iar după ce s'aŭ luminatŭ de ḑiuă, s'aŭ făcutŭ războiulŭ celŭ de temeiŭ, cu colónele ce era supt comanda luĭ Ghinăralŭ-Maior Puskin, carele socotindŭ adâncimea saŭ lățimea șanțuluĭ ce-ĭ sta înainte, după ce aŭ împinsŭ pă neprietenĭ și s'aŭ suitŭ d'asupra șanțuluĭ, îĭ aŭ pusŭ în frică, și îndată șĭ-aŭ aretatŭ spatile; iar dă a stânga fiindŭ Prozorofski Ghinăralŭ, carele povățuea o sémă de pedestrime, cu călărime, după ce aŭ trecutŭ gârla Sivasinul, aŭ întâmpinatŭ 20,000 dă vrășmașĭ, pă care izbindu-ĭ cu foculŭ tunurilorŭ și alŭ pușcilorŭ, câțĭ aŭ scăpatŭ ĭ-aŭ pus întru o neîntórsă fugă, și la acelŭ numĕrŭ alŭ neprietenilorŭ, spre Coslov, fu și însușĭ Hanulŭ; și după resipirea vrășmașilorŭ aŭ contenitŭ și foculŭ ce se arunca din cetatea Orcapășă, care se păzea de Turcĭ 1,700, trămițêndŭ solĭ cătră comendirulŭ Dolgoruk, cu cerere ca să-ĭ lase sloboḑĭ să se tragă, și să ĭ dea cetatea; ci de o cam-dată nu li s'aŭ datŭ ascultare, lăsându-ĭ ca să cunóscă robirea; iar apoĭ cerêndŭ milostivirea, li s'aŭ datŭ voe, de s'aŭ trasŭ la Varna, lăsându numaĭ zabițiĭ lorŭ săbiile, iar celorŭ proștĭ tuturorŭ li s'aŭ luatŭ armele.

La linia războiuluĭ de afară, s'aŭ luatŭ dă la Turcĭ tunurĭ 35, iar cetatea Orul. cu tunurĭ 160, împreună și cu alte muhimaturĭ.

Paguba despre Ruși: soldațĭ 30 morțĭ, i un under-ofițer, iar răniți 4 oberĭ ofițerĭ și soldațĭ 131; și după ce s'aŭ luatŭ cheile cetățiĭ Oruluĭ, comendiru se întinse maĭ înăuntru acestuĭ Hersonison alŭ Crămuluĭ pentru unŭ folosŭ norocitŭ ca acesta.

Iuniŭ 17 ḑile, comendirulŭ Dolgoruk, trămise pe Ghinăralŭ-maiorŭ Cnez Cerbatov peste apa Ienișul și mergêndŭ subt cetatea Araba Calesĭ, nóptea cu năvală o aŭ luatŭ, fiindŭ cu tunurĭ 36 și aŭ păgubitŭ Rușiĭ soldațĭ 50, iar din neprietenĭ morțĭ și răniți aprópe de 700. Când despre altă parte Ghinăralŭ Braum, cum era rênduitŭ pentru cetatea Cozlov, găsindu-o lăsată de neprietenĭ, aŭ luat'o, puindŭ într'însa garnizonĭ.

După aceea comendirulŭ Dolgoruk plecă cu armia spre Kefea, acolo fiindŭ puterea cea maĭ mare a neprietenilorŭ, supt Ibraim Pașa, și după ce aŭ ajunsŭ la apa Sangheruluĭ, ĭ-aŭ sositŭ deputațiĭ despre Crâmleni, ca să se supue supt protecționulŭ imperatorescĭ mărime, după a cărora cerere ḑile patru s'aŭ pusŭ perimerie; ci comendirulŭ prinse veste că în Kefea, așteptaŭ neprietenĭ unŭ

ajutorŭ de 20 000; decĭ ne maĭ perdêndŭ vremea, la 22 aŭ plecatŭ şi trecêndŭ apa Socecrac işĭ aşedă lagărulŭ ca 2 ceasurĭ fiindŭ până la Kefea, iar la 23 óstea cea uşóră aŭ intratŭ dă diminéţă în lucru cu neprietenĭĭ, unde şi comendirulŭ dă grabă mergêndŭ pă vedere, ĭĭ arĕtară că în Kefea sunt 30.000 afară dă ajutorulŭ ce-lŭ aştepta, şi vĕdu rênduiala neprietenilorŭ puşĭ cu spatele despre cetate, şi înaintele şanţu dă unŭ cotŭ şi jumătate, cu tunurĭ 24 şi în locŭ dă tăbiĭ puşĭ sacĭ umpluţĭ cu nisipŭ, iar de a stânga avea altă ordie, carea acoperea înalţiĭ munţĭ, iar în drépta avêndŭ Marea Neagră, pă totŭ minutulŭ arunca necurmatŭ focŭ din corăbiĭ. Decĭ comendirulŭ avêndŭ dă a stânga pă Prozorofski Ghinăral, şi în drépta pe Zoricĭ şi pă Cnez Bogantinov (?) Ghinăralĭ aŭ începutŭ şi Măria Sa a ardica armia la înălţime, şi vĕdêndŭ pă vrăşmaşĭ cu mare silinţă împotrivă-le, aŭ chematŭ din armie pe Ghinăralŭ Maiorŭ Zoricĭ şi după porunca ce ĭ-aŭ datŭ, lovindu-ĭ cu călărimea, le-aŭ întorsŭ gândulŭ în fugă. Atuncĭ iată şi din corposulŭ celŭ pusŭ pă munte unŭ polcŭ Cartaulni-Edinograd, cu alŭ treilea focŭ din bombe, aŭ aprinsŭ gephaneoa vrăşmaşilorŭ; trămise şi pă Ghinăralŭ-maiorŭ Zoricĭ cu catanile către răträgămentul neprietenilorŭ, carele cu polculŭ Ezumski, aŭ făcutŭ cea maĭ mare vitejie; şi aşa neprietenĭĭ părăsindŭ loculŭ, şi pă ceĭ răniţĭ, aŭ năvălitŭ unĭĭ în cetate, iar alţiĭ prin corăbiĭ împreună cu Abaza-Paşa, şi măcarŭ-că era Prozorovski Ghinăralŭ poruncitŭ să urmeze după fugarĭ şi să ocolescă cetatea, ci fiindu-ĭ împotrivă starea loculuĭ, nu s'aŭ pututŭ; iar după ce dobândi şi şanţurile, aduse artileria şi începêndŭ a bate cetatea, trămise Ibraim Paşa rugăciune înscrisŭ, că o va da, numaĭ să fie slobodŭ cu etpaiulŭ sĕŭ; şi i se respunse, că din prea înalta milă a imperatoreştiĭ mărime, i se dărueşte viuéţa cu totă averea, numaĭ şi însuşĭ şi cu toţĭ câţĭ vorŭ fi cu dinsulŭ, să se dea ca nisce robiţi din războiŭ; şi aşa eşi cu agiĭ luĭ la farstat saŭ *varuş* şi dăscinghêndu-şĭ sabia a întins'o, iar comendirulŭ Dolgoruk căutândŭ în cinstea mărimeĭ luĭ ĭĭ aŭ dat'o înapoĭ şi se întórse la casa luĭ, în cetate; rênduise şi garnizonĭ cetăţiĭ.

La acestŭ războiŭ periră soldaţĭ 150 i unŭ gheneralŭ maiorŭ de Sent Marco enginerulŭ, rănindu-se dă treĭ gloanţe.

Turcĭĭ după războiulŭ Kefeleĭ, părăsindŭ cele-l-alte cetăţĭ, anume: Kerci i Tamanul, şi oraşulŭ Sudak şi Enicale. tare fiindŭ cu tunurĭ 66 şi cinci havantopiĭ, le făcură Ruşiĭ zapt, aşedândŭ p'întrinsele garnizonĭ.

Abaza Paşa cum scăpă de la Kefea, în corabie, se duse la Ţarigrad ci Sultanulŭ aŭ poruncitŭ de-ĭ aŭ tăiatŭ capulŭ.

La Octomvrie totŭ pă vremea războiuluĭ ot Popeştĭ, şi înatulŭ Giurgiuvuluĭ, iată şi Veisman Ghinăralŭ găsi vreme şi părlej, şi iar trecu Dunărea întinđêndu-se până la Babadagŭ, pentru că Turcĭĭ cu zurbalicŭ paralidisiră pă Dulcheaucasă, ci vezirŭ Silihtar Mehmet Paşa lăsă pă Aga Paşa în Babadag, şi elŭ să

trase cu Sangeacul la Tatar-pazargic, ci cam fără nădejdea agiĭ Paşa. ilŭ izbi Veisman şi îĭ strică ordia, făcându-o Ruşiĭ zapt cu multŭ pleanŭ.

Mergêndŭ după cele-l-alte, şi aceste treĭ amare veştĭ la auduld Sultanuluĭ, adică războiulŭ ot Popeştĭ, luarea Giurgiuluĭ şi războiulŭ ot Babadag, se umplu dă mare mănie, şi trămise dă mazili pe Silihtar Mehmet Paşa. După aceea trecu Bragadirulŭ Andreiŭ Stefanovicĭ, cu Barzov Polcovnicŭ, la Măcinŭ, şi izbi pă Abdi-Paşa, ce se afla acolo cu o sémă de óste, pă care ilŭ puse cu remaşiĭ intru neintórsă fugă; iar numiţilorŭ, pentru izbândă le sosi cinste şi milă, însă luĭ Miloradovicĭ Ghinăralŭ Maiorŭ, şi cavaleria Sfinteĭ Aneĭ, dar dă banĭ.

Se luă şi cetatea Hârsova prin îndemnarea şi povaţa luĭ Ion Morarulŭ ot tam. Acesta vêdêndŭ pă Turciĭ iabangiĭ că să înponcişézĕ cu ceĭ dă locŭ. şi scoposulŭ lorŭ ca să ajûţe epanastasis să iagmaladisêscă oraşu; veni Ion şi spuse Marii Sale Ghinăralŭ Potemkin dă starea cetăţiĭ, şi dă douĕ treĭ burie cu prafŭ ce era puse intr'o pórtă afară pă pământŭ. Deci numitulŭ Ghinăralŭ fiindŭ cu corpusulŭ dă pază la gura lalomiţeĭ, rândui douĕ batalione supt doui maiorĭ anume: Petre Lucaci Valcov ot Carlovski pole, i pă Tobă maiorulŭ, cariĭ trecură decindea, ci Turciĭ fugiră ceĭ mai mulţĭ, iar numiţiĭ majorĭ prin aretarea luĭ Ion îndreptându tunurile, dintr'altreilea focŭ aprindêndu se acelŭ prafŭ, înălţă pórta cu o mare parte dă zidŭ, ajungêndŭ pietri şi pină in ostrovulŭ luĭ Gâscă, şi năvălindŭ ostea cea uşóră aŭ făcutŭ mare versare dă sânge şi in treĭ ţile abia aŭ despoverat'o de zaherele. apoĭ luându-ĭ tunurĭ 36, aŭ pusŭ fitilulŭ la Ghephanea maĭ resturnându-ĭ altă parte dă zidŭ şi maĭ mare, şi arzêndu-ĭ varuşulŭ o lasară dă acea dată pustie, şi aşa găsiră Cazaciĭ Zaporojanĭ şi volentiriĭ părlejŭ şi stropşiră cu pradă satele înăuntru Dobrogeaĭ ca 4, 5 césurĭ.

După mazilia luĭ Silictar Mehmet Paşa, Sultanulŭ trămise pecetea luĭ Musunoglu şi intâia trébă acesta ĭĭ fu: Răzgradeniĭ (căcĭ acolo se poposise din fuga ot Giurgiuvŭ) cărtea asupră-ĭ pentru nenorocirea lorŭ cu războiulŭ ot Popeştĭ, şi de luarea Giurgiuvuluĭ, şi umbla să plămădéscă zurbalicŭ asupră-ĭ, ci cum ĭĭ sosi pecetia, înnecă şi spânzură vre-o 300, apoĭ se rădică şi se aşeză in Şumla totŭ vênîndŭ şi omorîndŭ pe eskiele făcĕtorii de rele.

Ali beiŭ şi intr'acestŭ anŭ nu s'aŭ lenevitŭ ci prin Anadol întinzêndu-se cătră Şam, aŭ sevârşitŭ războe cu marĭ biruinţe.

Asemenea şi armia Rusii ce aŭ fostu in Anadol despre Giurgiŭ, iarăşĭ biruinţă aŭ sevârşitŭ; iar cum şi in ce chipŭ, aşa cu amĕruntulŭ nu m'am pututŭ pliroforisi.

Confederaţiĭ la ţara Leşască, niciĭ intr'acestŭ anŭ n'aŭ lipsitŭ a face turburărĭ, când la o parte când la alta; şi nu atâtŭ pentru vre-unŭ folosŭ ală Patrieĭ, ci maĭ multŭ ca să jefuéscă pă simpatrioţiĭ lorŭ. Maĭ apoĭ se apucară şi dă Craiulŭ gonindu-ĭ părlejiulŭ ca să-ĭ cureţe viaţa, şi-lŭ dobândiră intr'o

séră la Varşovŭ işindŭ din curtea unuĭ unchiaşŭ ce-ĭ era casa cam la kenar, unde ilŭ împresură unŭ ofichialŭ cu 12 confederaţĭ, ci când aŭ redicatŭ armile, iată una din doue treĭ slugĭ ce avea craiulŭ s'aŭ pusŭ dreptŭ dînsulŭ să-lŭ apere. Ce orĭ-aşa, saŭ acelŭ confederatŭ l'aŭ asemănatŭ cu sluga pă acela. până a doua-dĭ aŭ şi murităŭ după rauĭ ce-ĭ aŭ făcutŭ, iar craiulŭĭ făcêndu-ĭ câte-vaşĭ rane însă nu de mórte, l-aŭ luatŭ legatŭ urmându a-lŭ duce la unŭ crângŭ; ci strejile Ruşilorŭ din prejma Varşavuluĭ orĭ-că simţise vre unŭ zgomotŭ. orĭ fu dumnezeéscă economie, începu de la o parte strîga unulŭ : *luĭ luĭ (?)* şi îndată 8 din confederaţĭ se măturară, iar pe ceĭ-laltĭ îĭ resipi sfatulŭ ofikialuluĭ, însă ca să se adune în însemnatulŭ crângŭ.

Aşa găsi acelŭ ofikialŭ părlejŭ, şi pentru interesulŭ luĭ cerêndu-şi ertăciune. ilŭ încredinţă cu jurămîntŭ, şi nu-lŭ duse la acelŭ crângŭ ci aiurea, la o móră, dormindŭ într'acea nópte necunoscutŭ, iar a doua dĭ dă diminéţă merseră în Varsav la scaunŭ, şi pă ofikialŭ ilŭ ţinu în palatulŭ sĕŭ nevĕditŭ; puse dă îngropă pă sluga sa cu cinste şi-ĭ înălţă unŭ stâlpŭ de marmură cioplitŭ, scriindu-ĭ întâmplarea şi sfârşitulŭ sĕŭ; boteză (spre mulţămită) pă unŭ copilŭ ce şĭ a fostŭ câştigatŭ morărésa în nóptea ce aŭ masŭ craiulŭ la dînşiĭ.

Campania a 4-a, leat 1772.

Într'acestŭ anŭ, după la Marte, vĕzum că începură Vezir-tătarĭ şi Ciohodarĭ, trecêndŭ şi întorcêndu-se din Iaşĭ.

Într'acea lună, eşise Măria sa Manole Vodă din Banatŭ, pă la Mehadia, şi trecêndŭ pă la Diiŭ, de-o-cam dată se sprijini la Nicopoiŭ. Aprilie 7 dile sosi în Bucureştĭ Dumnealuĭ Stabscoĭ Sovetnic Ivan Simulin într'adinsŭ trămisŭ din Petroburg şi la 8 plecă la Giurgiuv.

Aprile 11 trecu din Rusciuc la Giurgiuvŭ Dumnealuĭ Hagi-Seid-Abdul-Kerim-Efendi, macabeleţesuvari, împreună cu Dumnealuĭ Kiriţă-Scarlat Caragea Dragomanulŭ Porţiĭ, (puindu-lŭ în loculŭ reposatuluĭ Beizadea Mihăiţă Racoviţă) trămişĭ dă Portă, şi din împreunările şi tainile ce avură pînă la Maiŭ 19 se publicĭ aceste 9 articole.

1. Totŭ neprieteşugulŭ şi faptele ostăşeştĭ să fie scurtate la tóte părţile, atâtŭ unde se află oştile imperatoreştĭ Rusiĭ, cât şi cele turceştĭ.

2. Corposurile oştiĭ ruseţtĭ ce se află în Giurgiuvŭ, şi turceştĭ împotriva acelui locŭ, peste ceea parte a apeĭ Dunăriĭ vorŭ socoti perimirie din ţina iscălitureĭ aceea, iar la alte părţĭ în Evropa şi la Asia, din ţina venireĭ curierilorŭ care dă la eĭ prea luminaţiĭ comendirĭ Feldmarşalĭ în cósulu acela după iscălitură se vorŭ trămite la maĭ marĭ lorŭ de acolo.

3. Amândouĕ armile peste tótă vremea perimiriĭ sînt datorĭ a remâne posiţĭ la însuşĭ singurŭ alŭ lorŭ şeđămîntŭ, cum sînt acum; mare curgerea apeĭ

Dunării s'aŭ cunoscutŭ de linie daspartire să fie între dînşiĭ amândurora armiilorŭ adunaţĭ şi aşedaţĭ la amândoaă părţile, chivernisitorĭ printr'acea apă, nicĭ de o parte nu este a se face nimica de iznóvă întărire la amândoă malurile aceştiĭ ape, nicĭ să înoiască locurile cele stricate din sfârşitulŭ campanii ceĭ dă pe urmă, adecă Babadag, Tulcea, Saccea, Macinulŭ şi Hâşova.

4. Porta Othomanicéscă volniceşte în locŭlŭ adunăriĭ Comisarilorŭ, să se trămiţă curierĭ prin Costantinopolŭ la Arhipelag, cu înştiinţare comendiruluĭ de acolo (asupra măriĭ şi uscatuluĭ) alŭ oştiĭ ruseştĭ pentru începuturile negotiaţii şi pentru încheerea perimiriĭ, ca şi elŭ din partea sa osebitŭ să facă simfonie cu celŭ ce se află acolo seraschier alŭ Porţiĭ Othomăneştĭ, şi pentru oprirea faptelorŭ neprieteneştĭ la apele ot tam.

5. Perimiria se urmézĕ cu aceéşĭ prelungire peste tot Crămul şi la Marea Négră, ca nicĭ într'unŭ chipŭ corabie turcéscă înarmată să nu între din marea Négră în gura Dunăriĭ, nicĭ în lungŭ pe malurile Basarabieĭ la gura Nistruluĭ. Asemenea să nu se arate corabiĭ turceştĭ măcar ce fel ar fi la malurile şi vadurile Crâmuluĭ, deschidĕnd întîmplări nevoincióse, iar corăbiile ce acum se află la Dunăre, li să dă volnicie a merge în lungul acesteĭ ape; iar de se va face între locuitorii de amândouă părţile vre-o filonichie, îngrijindu-se spre paza, orĭ-care împotriva acestia se vorŭ lua, sînt datorĭ comisariĭ a odihni pă dînşiĭ după povĕţuirea dreptăţiĭ.

6. Porta Othomanéscă se legă, ca în tótă vremea, prelungirĭ perimirii, se nu-şĭ întărescă garnisonurile sale în Vozia şi în Chilburun, să nu trămită nicĭ unŭ felŭ de oştĭ saŭ amuniţie, saŭ alte prisosirĭ ostăşeştĭ; să nu gătéscă acolo magazĭĭ: iar acelorŭ dă acumŭ ostaşĭ şi pă locuitorĭĭ ot tam slobodŭ iaste a-ĭ chivernisi cu hrana, iar din niscarevaşĭ corăbiĭ ca acelea vorŭ fi încărcate, şi se va întîmpla vremea împrotivă şi dă nevoe, se vor aduce la malurile Basarabieĭ saŭ ale Crâmuluĭ, se va da lorŭ ajutorinţă dă cĕle ce vor avé trebuinţă, şi la drumulŭ ce li se cuvine nu li se va face nicĭ o supărare.

7. Aşisderea şi corăbiile ruseştĭ cu proviantŭ şi cu alte prisosurĭ de ale mâncăriĭ, la Crâm saŭ la Dunăre spre malurile Basarabieĭ mergĕndŭ, şi dă vre o nevoe întîmplătóre vorŭ sta la malurile Porţiĭ Othomăneştĭ, orĭ la Asia saŭ la Europa, asemenea la tóte nevoincióse trebuinţĭ. datorie să fie a le ajuta, necunoscĕndŭ din partea Turcilorŭ nicĭ unŭ felŭ dă oprire, la prelungirea drumuluĭ. dă a-şĭ merge la vadurile şi locurile unde le va fi trebuinţa.

8. Neprieteneştele fapte ostăşeştĭ vorŭ fi poprite: aşisderea datorĭ: şi la Asia şi la Cuban, şi la Ghiurgia şi la alte părţĭ, unde sînt oştile, după ce vor priimi îndatoritele înştiinţărĭ, tóte ţĕrile, cetăţile şi locurile, iaste să fie cu linişte în mânile acelora în care se vor afla după priimirea acestiĭ înştiinţărĭ; iar în locurile unde este trebuinţă a aşeda linie dă despărţire, să se aducă cuvintele legăturiĭ, la temelia perimiriĭ.

9. Soroculŭ aceştiĭ perimiriĭ, are să se prelungéscă în Valahia, Moldavia, în Basarabia, la Crăm, la Cuban şi la alte ţĕrĭ stăpîniriĭ fără strămutare. Aşijderea la malurile şi apele măriĭ Negre până la adunarea pleniputinţiea'ilorŭ solĭ, pentru negoţulŭ pacii celŭ însemnatŭ fiindŭ că iaste nădejde de congresŭ. Adunarea lorŭ cea pentru pace şi negoţulŭ póte lua mare începutŭ. După care acelŭ sorocŭ, daca va fi dă trebuinţă şi folosŭ la amândoă părţile a cere, póte, după cum s'aŭ dişŭ maĭ susŭ, şi maĭ multŭ fără cuvinte de obşte la amânduoĕ părţile glavnocomenduitorilorŭ cu tocméla pleniputinţiealilorŭ ce s'aŭ trimisŭ spre adunare dă la amândoă inpărăţiile ce se războescŭ, bine s'aŭ prelungitŭ şi va fi pre'ungitŭ ; iar soroculŭ perimiriĭ şi oprirea armelorŭ la Ghiurgia şi la Mingrelia şi la alte locurĭ de acolo, are sa se prelungéscă până la Octomvrie 30 alŭ anuluĭ acestuea, pentru că sunt depărtate locurile acelea, din loculŭ negoţuluĭ de pace, şi nu sĕ póte aşa curéndŭ a avé corĕspundenţie, ci póte începutulŭ perimiriĭ a merge până acolo cu întîrdiere.

Acestă cuvenţie, doaă asemenea cuvintate exemplerĭ, în limba rusĕ-că şi turcéscă, şi pusĭ într'însele cu tălmăcire talieneşte, care aceştĭ 2 numiţĭ comisarĭ, cu însuşĭ măinile lorŭ aŭ iscălitŭ şi cu peceţile lorŭ le-aŭ întăritŭ, şi între dînşiĭ după obiceiŭ le aŭ schimbatŭ şi s'aŭ legatŭ cu întărite scrisorĭ, ca în 8 ţile (cum de la Feldmarşalu, aşa şi de la Vezirulŭ) să se trămiţă. Şi s'aŭ scrisă în corturĭ lîngă cetatea Giurgiuvuluĭ, Maiŭ 19 leatŭ 1772.»

Într'acéle 8 ţile aŭ luatŭ sîrşitŭ întărirea cu iscăliturile comendirilorŭ, adecă cum dă la Feldmarşalu, aşa şi dă la Vizirulŭ.

Maiŭ 29, Simulin, plecă din Bucureştĭ la Iaşĭ.

800 Egherĭ ce era în Hîrsova cu cetatea înnecmită de Ruşĭ, cum şi alte strejĭ du peste Dunăre, tóte trecură în ţară, iar Turciĭ din Turnu fură nestrămutaţĭ.

Carteà luĭ Musunoglu Vizirulŭ, prin care aŭ publicitŭ némuluĭ sĕŭ contenirea armelorŭ, după acestŭ aşeţămîntŭ ot Giurgiuvŭ.

«Întru numele luĭ Dumneţeŭ celuĭ neînpărţitŭ după a sa fire, şi celuĭ neasemănatŭ şi ziditorŭ a tote, prin porunca prea dreptuluĭ împăratŭ stăpînuluĭ meŭ, care este plinŭ dă împărăteştile bunătăţĭ, de iubirea dă ómenĭ, şi dă rîvna spre slujba Sfinteĭ cetăţĭ Mecăĭ, a căria stăpînire şi puternicie se întinde la nenumĕrată mulţime, şi la nemĕsurate locurĭ după uscatŭ şi după mărĭ ; a prea înţeleptuluĭ între Sultanĭ, a prea mareluĭ între stăpînitorĭĭ lumiĭ, a prea vestituluĭ a prea Slăvituluĭ verhovniculŭ prea roditoreĭ redăcinĭ Osmanliilorŭ, spre carele ceĭ ce sînt supuşĭ (fiindŭ însărcinaţĭ cu ale sale împărăteştĭ ocrotirĭ) daŭ apururea căduţă mulţămită. Nenorocirea dar a norodelorŭ ce ĭ sînt supuse, l-aŭ atinsŭ şi peste mĕsură aŭ scîrbitŭ împărătésca sa iubire dă ómenĭ.

Întîmplărĭ şi ascunse pricinĭ (care nu sînt slobode a fi cunoscute la ómenĭ, fără numaĭ sĕ dădaŭ la atótă puterniciea celuĭ ce iaste verfulŭ tuturorŭ fiinţelorŭ, adecă la Dumneḑeŭ) aŭ stricatŭ prieteşugulŭ ce curgea maĭ înainte între înălţata Pórtă a Othomanilorŭ (care în vecĭ să remàe) şi a Rusii, şi s'aŭ aprinsŭ foculŭ războiuluĭ, pricinuindŭ a se vărsa singe omenescŭ (măcarŭ că acéstă nenorocire cum s'aŭ ḑisŭ maĭ susŭ, a cursŭ din sfaturile cele maĭ nainte de vecĭ ale A-Tot-Puterniculuĭ Dumneḑeŭ) şi din desele şi necurmatele rĕzbóe s'aŭ pricinuitŭ multe turburărĭ şi pustiirĭ; pentru pricinĭ dar ca acestea, celŭ maĭ prea vestitŭ între marĭ prinţipĭ, cariĭ povĕţuescŭ pă ceĭ ce credŭ în Iisus, celŭ prea alesŭ între stăpânitoriĭ némuluĭ Messieĭ, celŭ ce este îndreptătorŭ pricinilorŭ celorŭ de obşte ce se întîmplă între Nazarinenĭ; celŭ ce este plinŭ dă strălucire şi dă mărime, carele împărăţeşte cu cinste şi slavă, Prea vestitulŭ şi prea fericitulŭ împĕratŭ alŭ Alamanilorŭ (adică alŭ Nemţilorŭ); asijderea şi Imperatulŭ Prusieĭ, (ale cărora căĭ se fie îndreptate spre cerŭ şi sfîrşitulŭ lorŭ să le fie cu fericire), aŭ scrisŭ cătră aĭ lorŭ solĭ ce se află lîngă prea vestita Pórtă, ca să se adune la unŭ congresŭ pentru ca să se contenéscă războiulŭ despre amândouĕ părţile, spre a se sevîrşi şi pacea. Acéstă socotélă s'aŭ arĕtatŭ plăcută atâtŭ despre partea prea înălţatuluĭ Sultanŭ, cât şi despre partea Rusii, cariĭ aŭ hotărîtŭ să rénduéscă solĭ cu deplină putere ca să negóţe pacea; ci dar şi singură Stăpînitorea Rusii, cea carea este maĭ vestită din ceĭ maĭ puternicĭ cariĭ credŭ luĭ Iisus şi cea maĭ alésă din norodulŭ celŭ nevinovatŭ alŭ Mesii, îndreptătórea pricinilorŭ celorŭ dă obşte ce se întîmplă între Nazarinenĭ, carea este prea luminată şi întru slavă prea slăvita, prea vestita şi plină dă dar Imperatriţă, (a caria căĭ să fie îndreptate spre cerŭ şi sfîrşitulŭ să-ĭ fie norocitŭ), asemenea aŭ pohtitŭ ca să lucreze înpreună la acestŭ negoţŭ dă pace, şi aŭ binevoitŭ a scrie pentru acéstă pricină. Decĭ maĭ susŭ numiţiĭ cu deplină putere solĭ aŭ făcutŭ aducere aminte la prea înălţatulŭ scaunulŭ împĕrătescŭ. Şi dă vreme că cererile cele ce caută spre linişte sînt folositóre şi trebuinciose la robiĭ luĭ Dumneḑeŭ, îndemnându-mĕ şi eŭ din acestŭ felŭ dă gândurĭ şi cu puterea ce mi s'aŭ datŭ dă cătră Sultanulŭ, cu deplină volnicie să întru la vorbă pentru închiderea dă contenirea armelorŭ, amŭ orénduitŭ despre partea prea înălţatuluĭ Divanŭ, pă prea vestitulŭ Seit-Abdul-Kerim-Efendi (a căruea slavă sa se îmulţéscă totŭ d'auna,) şi despre partea Feld marşaluluĭ, s'aŭ rénduitŭ prea cinstitulŭ între ceĭ marĭ aĭ noroduluĭ Mesieĭ Ioan Simulin (pre care să-lŭ blagoslovéscă Dumneḑeŭ totŭ d'auna).

Aceştĭ doĭ miniştri la vorbele ce aŭ făcutŭ lângă Giurgiuvŭ, aŭ hotărîtŭ şi aŭ întăritŭ o contenire a armelorŭ coprinsă în noaă puncturĭ, şi scrisórea de coprinderea acestora s'aŭ priimitŭ de nebiruita óstea împărătéscă, trămisă fiindŭ de la celŭ cu dăplină putere, Rusulŭ celŭ maĭ sus numitŭ între stăpânitoriĭ noroduluĭ Mesieĭ şi maĭ vrednicŭ între ceĭ dă bunŭ némŭ ce credŭ luĭ Isus, celŭ

vrednicŭ de cinste, şi prea vestitŭ prietenulŭ nostru Conte Petre Alexandrovicĭ Romianţov (alŭ căruea sfîrşitŭ să fie blagoslovitŭ) aŭ priimitŭ ponturile acestea, şi le-aŭ adeveritŭ prin mărturisania sa, şi asemenea şi din partea nóstră, adeverimŭ tocmaĭ cele dă susŭ arĕtate poncturiĭ, asupra cărora punemŭ şi pecetea nóstră spre încredinţare».

Până a se incheia acéstă perimirie se şi sfeti vorba dă rĕnduéla solilorŭ, şi din partea Rusiĭ veni Graf Grigori Orlov, iar dă la pórta Othomănéscă Ienişerli-Osman-Efendi Sabicarezi Efendi, Cuian Sănzadea, Ierochiricos alŭ Sfinteĭ Sofiĭ, avêndŭ şi pă Dumnealuĭ Iacovache Rizo Biv vel Spatarŭ pentru dragomanlicĕŭ, iar despre împĕraţiĭ mijlocitoriĭ păciĭ, fu dumnealuĭ Sinior Togut Maiorulŭ solulŭ Kesaricescŭ şi despre împĕratulŭ Prus Senior Seghelin maiorulŭ, cariĭ amândoĭ aŭ plecatŭ din Ţarigrad cu trămişiĭ Porţiĭ ce s'aŭ numitŭ maĭ susŭ.

Locŭlŭ de congresŭ se alese în dumbrava Goleştilorŭ sud Slam Rîmnecŭ, unde sosi maĭ nainte graf Orlov, şi până a veni ceĭ-l-alţĭ solĭ, avu îndăstulă vreme a face vênătorĭ şi plimbărĭ, până ce şi la Brăilă merse dă-ĭ vĕdŭ starea.

Trecură (soliĭ ceĭ viitorĭ din Ţarigrad) Dunărea pă la Giurgiuv, şi se îndreptură drumuluĭ după orênduiala conacilorŭ, nedându-ĭ prin Bucure-tĭ, şi ajunseră în Goleştĭ, însă Dumnealuĭ Sinior Togut cu Senior Seghelin la Iuliŭ 18; întru a cărora întâmpinare le eşi Obreşcov Ghinăralŭ-porucic, (solulŭ celŭ ce era închisŭ dă Pórta Othomănéscă, că din Pod-Polcovnic ce era în vremea carea se afla cu solia la Ţarigrad, ilŭ cinstŭ prea puternica imperatriţă pentru slujba sa.) iar la 19 ale aceştiĭ lunĭ sosi şi Dumnealuĭ Osman Efendi poposindulŭ cu ordia de osebĭ dă către ceĭ-lalţĭ solĭ Evropeĭ.

Încă până a nu se face adunarea Solilorŭ în Valahia, intrară o samă de oştĭ Chesaricescĭ şi Prusienescĭ în Lehiea. Soliĭ se găţia dă congresŭ iar marghiolii împărţeŭ Lehia!

După ţilele dă heretismos, la Iuliŭ 27 intră graf Orlov cu Osman Efendi, la casa cea intr'adinsŭ făcută pentru sfatŭ, şi întâiŭ hotărîră sorocŭ negoţuluĭ să fie până la viitórea lună Septemvrie 10 ţile.

Purcese şi arhiereulŭ ţĕreĭ, către Graf Orlov, luându cu Prea Sfinţia Sa 3 Egumenĭ: pă Theodosie Arhimandritulŭ ot Sfetiĭ Ioan, Filaret arhimandritulŭ Căldăruşanĭ, i Timotheiŭ ot Mihaŭ Vodă, şi-lŭ impreunară maĭ nainte dă sosirea celorŭ-l-alţĭ solĭ; făcêndu-ĭ arhiereulŭ rugăciune pentru tică ósă patria nostră, şi i se făgădui; iar maĭ pă urmă se duseră şi din veliţiĭ boerĭ: Dumnealorŭ Graf Nicolae Dudesculŭ, Mihaiŭ Cantacuzino, Pană Filipescul, Cantazi Cămpineanulŭ, Grigoraşcu Bălenulŭ şi Ioniţă Bălăceanu, cu asemenea rugăciunĭ, şi iarăşĭ li se făgădui, şi încă prin scirea Exelenţieĭ sale făcură douĕ asemenea rugăciunĭ în scrisŭ, şi le dete una Solului Kesaricescŭ şi alta Prusa-

nuluĭ, ci pociŭ ḑice în zadarŭ, căcĭ pă aceştĭ doĭ, la adunările ce avură Graf Orlov cu Osman Efendi, nicĭ-odată nuĭ-aŭ chematŭ, şi nicĭ o întocmélă acestuĭ congresŭ nu se făcu, că unde asteptamŭ pă Graf Orlov ca să vie în Bucureştĭ pe vedere, iar Exelenţia Sa, la August 24, plecă pă poşte la Petroburg, cum şi Osman Efendi la 27 se ridică elŭ şi ceĭ-lalţĭ doĭ solĭ cu acea ispravă: «*géba vĭĭ géba te ducĭ!*» ci soliĭ ceĭ doĭ evropeĭ, din Rusciuc (ne maĭ dândŭ pîn ordia vezirulŭĭ la Şumla), apucară drumulŭ Odriuluĭ, ducêndu-se dreptŭ la Ţarigrad.

Din mişcările oştilorŭ se cunoscu oareş-ce şi maĭ nainte, că de la acestŭ congresŭ nu va eşi nicĭ o întocmélă păciĭ, căcĭ încă de la Avgustŭ 6 veni comendirŭ noŭ Petru Ivanovicĭ graf Solticov, şi se redică cu vechiulŭ comendirŭ Trumbeţcoiŭ Ghinăralŭ şi merseră cu armia de se aşeḑă la Bănésa sud Vlaşca, în prejma Giurgiuvuluĭ, care se păzea de Ghinăralŭ Englistron cu unŭ corposŭ rênduitŭ încă dă la începutulŭ perimiriĭ; veni şi unŭ Dolgoruk Ghinăralŭ şi se aşeḑă cu altŭ corposŭ la gura Ialomiţeĭ, iar din Gura Ialomiţeĭ se ridică Ghinăralŭ Potemkin cu corposulŭ sĕŭ şi se aşeḑă în Likireştĭ, şi în Obileştĭ Cavinski Ghinăralŭ, iar în Negoeştĭ unŭ Polcovnic; încă din Moldova maĭ viindŭ şi alte polcurĭ, şi arteleriĭ şi necurmate zaherele.

Cu tóte acestea vezirulŭ pentru ca nu cumvaşĭ să se maĭ aţâţe războiulŭ, pripi de ajunse la Feldmareşalulŭ cu mehtup după mehtup, scriindŭ fórte cu rugăciune, cum mĕ pliroforisiiŭ dă la unŭ obrazŭ cu ştiinţă, care iĭ tălmăcea Mareşaluluĭ mectupurile, şi maĭ alesŭ că încă până a nu trece soliĭ Dunărea la Septemvrie 5 trecu unŭ Iasif Efendi la Iaşĭ, cătră Mareşalulŭ, cu cerere dă a doa armistiţie, care s'aŭ priimitŭ de Mareşalulŭ ca să fie până la Octomvrie 20, iar o sémă de Turcĭ ot Diiŭ nu maĭ umblară după tocméla ce să nevoia vezirulŭ, ci trecêndŭ Dunărea, veniră până la satulŭ Cioroiulŭ sud Mehedinţĭ, iar Polcovnicŭ Fabriceanu, trămise pe Trumbinski ce era Maiorŭ peste o sémă de volintirĭ, adunătură de tótă mâna şi dă totŭ felulŭ de ómenĭ, pe care iĭ numise Capasazĭ, iar şi elŭ era unŭ drăguţă de blestematŭ, câtŭ nu avea potrivnicŭ, îmĭ fu şi scârbă a-lŭ maĭ însemna cu urite faptele luĭ. Pă acesta cum maĭ ḑiseiŭ trămiţêndu-lŭ ca să mérgă până la Cioroiulŭ, şi cum va pricepe trebuinţa să-lŭ înştiinţeze. Elŭ dar din 400 ce luase cu sine, după ce se apropie dă numitulŭ satŭ, trămise înainte vre o 10, ca se cerce straja Turcilorŭ, după care urma şi elŭ cu ceĭ-l-alţĭ, ci fiindŭ despre ḑiuă şi cu ceţă, căḑură ceĭ 10 pe mâinile Turcilorŭ, din care scăpândŭ doĭ, până a sosi la Trumbinski să-ĭ spue, iĭ năpădiră; Turciĭ, peaciĭ-peaciĭ, să-lŭ pue şi pe însuşĭ în mână, ci avu norocŭ cu fuga, şi cu vre-o 80 şi maĭ bine, care în locŭ aŭ căḑutŭ de sabia Turcilorŭ; ci Turciĭ maĭ multŭ nu se întórseră, iar şi Polcovnicŭ Fabriceanu într'acea undă părăsi Craiova, şi rezemă tocmaĭ în Şerbăneştĭ sud Oltŭ.

Muhafizulŭ Diiului era Ahmet Paşa ce'ŭ ce luase Giurgiuvŭ dă la Ruşĭ anŭ la 1771, şi se temu să nu-ĭ vie inputăciuni dă la Portă, ci scrise Mareşalului la Iaşĭ, vinuindŭ pe volintirĭ căcĭ ar fi sudu tŭ pă Musulmanĭ dă lege şi căcĭ i-arŭ fi făcutŭ domnjĭ, şi altele ca acestea, din care s'aŭ intăritatŭ Turciĭ la acea faptă fără socotela sa; şi-l ruga ca să o trecă cu vederea. — Iar rĕspunsulŭ Marişalului aşa fu: Dănărea, cum am înţelesŭ, dreptŭ Diiŭ, iaste maĭ lată de căt pă aiurea, şi cum li s'aŭ pututŭ auḑi sudălmile? Şi de ceea ce se temu numitulŭ paşă nu scăpă, că-lŭ maziliră.

Într'acestŭ anŭ 1772 împĕratulŭ Sfeţ Gustavŭ alŭ treilea, se redică în puterea ostaşilorŭ, şi să vesti iarăşĭ samovolnicŭ cum era di i începutŭ, căcĭ dă la o semă dă anĭ încoace era periorizmeni, adică coprinşĭ de Sfatŭ.

Ali-beiŭ într'acestŭ anŭ iarăşĭ nu s'aŭ lenevitŭ, ci în părţile Anadoluluĭ aŭ sevĕrşitŭ lăudate biruinţe, maĭ alesŭ la Damiat, (unde se afla însuşĭ supt ore care pericolom).

Aŭ biruitŭ pă Turcĭ cu ajutorulŭ Grecilorŭ asprothalaziţiĭ trămişĭ de Comte Orlov subt Panaitŭ Căpitanulŭ Alexănul, care comăndăluea unŭ stolŭ din flotă ce se numea ruso-grekikonŭ, şi la acelŭ ocazionŭ din porunca luĭ Sultanŭ Mustafa, se pornise Turciĭ Dulcinioţĭ cu armadă aprope de 30 corăbiĭ, ca să mĕrgă către Siria asupra luĭ Ali-beiŭ, care mişcare s'a făcutŭ între congresurĭ (însă dă nu va fi fostŭ trămise pentru altŭ scoposŭ, care vremea ni le va descoperi) iar dă vreme ce armistiţia, era cu hotărită linie şi prin Marea Albă, prin care era să le fie trecĕrea, le aŭ statutŭ Conte Orlovŭ împotrivă, şi cu războiŭ le aŭ sfărămatŭ câte-vaşĭ, iar cele maĭ multe s'aŭ întorsŭ înapoĭ.

Împărţéla Ţĕreĭ Leseştĭ, însă partea Kesaricéscă, după cum se copriude într'acestŭ manifestŭ datŭ în Beciŭ, la leatu 1772 Septemvrie 11.

«Cu mila luĭ Dumneḑeŭ, noĭ Maria Therezia singura Stăpinitorea Nemţii şi împărătĕsa Ungarieĭ şi Bohemieĭ ş rocĭ. Facemŭ în ştire la toţĭ ceĭ ce vorŭ ceti aceste ale nostre scrise şi la ceĭ ce saŭ vorŭ ave intere-ŭ la acesta pricină, pentru că noĭ împreună cu singurâ stăpânitorea Rusii şi cu Împĕratulŭ Prusii, socotindŭ cea de acum stare a Ţĕreĭ leseştĭ, ne amŭ aşedatŭ între noĭ, ca să punemŭ fieşteşĭ-carele în faptă, deosebitŭ, privileghiurile nostre cele vechĭ, ce avemŭ asupra unora din eparhiile acestuĭ rigatŭ şi să le înpreunămŭ în stăpînirea a nóstreĭ coronă. Dreptŭ aceea am orĕndaitŭ oştile nóstre, ca să facă zaptŭ aceaşĭ diastimă a loculuĭ care ni se cuvine noaă după privileghiurile nóstre, şi să coprinḑe între hotarele ce se vorŭ numi maĭ josŭ: adecă, după dreptă linie, din malurile cele deadrépta ale gărleĭ care se numeşte Vistula, din hotarele Ducatuluĭ Sileziĭ şi trece pă din susulŭ părţiĭ ducatuluĭ Santomir, până acolo unde

gârla ce se chiamă Saut intră în Vistula, și trece prin orașulŭ ce se chiamă Frone spre Zamose, și Rebieșov, până la gârla ce se chiamă Buhulŭ; și peste Buhulŭ, dreptŭ asupra hotaruluĭ Rusii cea Roșie, unde este Volinia și Podolia, până în hotarele luĭ Sparațe, și de acolo dreptŭ până la Nistru, spre partea aceea unde gârla cea mică acum Bodoreștĭ se tornă în Nistru, rumpêndŭ unŭ codru de locŭ din Podolia, și sfîrșitulŭ a tôteĭ între hotarele ce se osebescŭ Pocuția din Moldova. Și dă vreme ce noĭ dă acéstă dată avemŭ a lua stăpînirea acestorŭ maĭ susŭ numitelorŭ locurĭ, am orênduitŭ pentru acéstă sêvêrșire pe Conte Perghen alŭ Sfatuluĭ nostru tainicŭ Sfetnicŭ, a fi comisarŭ și Gubernatorŭ cu deplină volnicie din partea nóstră, a oblădui și a chivernisi acele eparhiĭ, ce s'aŭ cuprinsŭ dă oștile nóstre, și să ne pliroforisescă pentru mijloacele ce i se va părea spre maĭ bune întocmirĭ, pentru o otcărmuire cu bună orundnială și înțeléptă.

Ci dar noĭ poruncimŭ tuturorŭ acelorŭ câțĭ aŭ locuința în coprinsulŭ acestorŭ hotare, adecă supușilorŭ locuitorilorŭ, i celorŭ ce aŭ ipostatica orĭ dă ce stare și trépță dregătoriĭ vorŭ fi, bisericești saŭ mirenești: judecătoriĭ politiilorŭ și cetățilorŭ; și peste tôte, poruncimŭ tuturorŭ și fieste-căruea lără nicĭ o deosebire, să să cunóscă și să aîbă în cinste, pă numitulŭ conte Perghenŭ, ca pă unŭ alŭ nostru epitropŭ gubernatorŭ cu deplină volnicie. Și avêndŭ bune nădejdĭ, că nimenĭ nu se va arăta spre a nu săvêrși cât dă mică poruncă ce li se va da cătră numitulŭ epitropŭ pă numele nostru, măcarŭ că până acum nu s'aŭ orênduitŭ diua jurămîntuluĭ celŭ de obște, pentru supunerea și credința locuitorilorŭ, iar fără zăbavă se va orêndui. Dreptŭ aceea toțĭ locuitoriĭ, ce se află sub a nóstră diefendefsis să stea în liniște ca și cum ar fi făcutŭ jurămîntulŭ supuneriĭ și alŭ credinței; fiind că acésta este unŭ mijlocŭ, ca să se învrednicéscă eĭ a-și câștiga buna evnia și har despre noĭ; iar dă se va îndrăsni cinevașĭ până la diua jurămîntuluĭ a se arăta împotrivitorŭ la poruncile nóstre (care nicĭ ne trece prin gândŭ a fi una ca acésta) să știe unulŭ ca acela, că ca o silită împotriva voinței nóstre, vom părăsi cea obicînuită milostivirea nóstră, și vom pedepsi pă acela cu multă iuțime și strășnicie, iprocĭ, iprocĭ.»

Maria Terezia.

Pă partea Rusiei.

»Noĭ Zaharia Conte Cernișov ghinăralŭ anșif la slujba Stăpânii mele, însușĭ singura stăpânitóre a tótă Rusia, viță presidentŭ și maĭ întâiŭ alŭ Statuluĭ oștireĭ împerătescĭ, otcărmuitorŭ cu partire de grija Albeĭ Rusiĭ și cavalerŭ alŭ dreptelĭ Lefcoaet; tuturorŭ facemŭ în știre și la fieștes-care deosebitŭ, verĭ pă ce treptă arŭ fi, cererea și poruncile imperatorescĭ eĭ mărime, iaste pentru locurile și eparhiile cele din stăpânirea țerĭĭ leșescĭ, care acum s'aŭ îm-

preunatŭ la impĕrăţia Rusii, fiindŭ că aŭ hotărîtŭ impĕrătésca eĭ mărime, spre implinirea cheltuelilorŭ sale (şi la schimbarea a multe felurĭ ale eĭ vechĭ priveleghiurĭ, şi fără pricină drepte pretensionurĭ) dă la stăpînirea ţĕreĭ Leşescĭ céle după datorie cerute, ca să se împreune, şi să se facă unŭ trupŭ a pururea cu a sa impĕrăţie. Acele dar eparhiĭ cu aĭ lorŭ locuitorĭ după cum înainte se va arĕta: adică, din malulŭ celŭ deadrépta a apeĭ Duina, ce coprinde Livonia leşască şi o parte a palatinatuluĭ Polosca ce este asupra acestuĭ malŭ, încă şi palatinatulŭ luĭ Vetopski, cu mijlocŭ, că numita apă Duina, va închipui dă acum înainte cele obicĭnuite hotare între amândouĕ stăpânirile adică Rusia şi Lehia, care hotarŭ se întinde până la marginea acestor hotară, ale palatinatelorŭ Vitepski şi Poloski, şi se cobóră până la marginea acelorŭ deosebite hotară, unde se împreună aceste douĕ palatinaturĭ, cu palatinatulŭ luĭ Minţki şi dă acolea cu dréptă linie până la isvorulŭ apeĭ Drusţe, aprópe de satulŭ Ordua, şi în dreptulŭ acesteĭ ape până unde se varsă în apa Nipruluĭ, şi dă la acéstă apă până la marginea celorŭ vechĭ hotare ce sînt între Rusia şi Lehia, urmândŭ lungimea acesteĭ ape către alŭ eĭ isvorŭ, cum s'arŭ ḑice: că totă Livonia Leşască, partea palatinatuluĭ Poloski, este pă loculŭ din drép'a maluluĭ acesteĭ ape Duĭna, şi totŭ palatinatulŭ luĭ Vitepşki, peste amêndouĕ malurile ale numiteĭ ape, şi totŭ palatinatulŭ luĭ Misclav, şi partea cea dă susŭ a luĭ Minşki, ce se întinde dă acea parte aceĭ nouă linie, începêndŭ dă la loculŭ ce se împreună hotarele acestorŭ treĭ palatinaturĭ, până la isvorulŭ apeĭ Droiţulŭ; precum încă şi partea palatinatuluĭ Minski ce se întinde dă ceea parte a acesteĭ ape, şi de ceea parte de apa Nipruluĭ. Aceste dar locurĭ dă astă-ḑĭ înainte apururea vorŭ fi supuse la impĕrăţia Rusieĭ, şi ceĭ ce locuescŭ intr'însele cu avuturile lorŭ, orĭ dă ce tréptă vorŭ fi se vor afla supuşĭ. Pentru acésta eŭ ca unŭ adevĕratŭ chivernisitorŭ alŭ impĕrătesceĭ eĭ mărime, am luatŭ poruncă să vestescŭ ca stăpânitorŭ maĭ intâiŭ, din tóte altele după cuviosŭ numele eĭ (ce săvârşescŭ cu acestŭ manifestŭ spre insciinţarea dă obşte), la toţĭ ceĭ noĭ aĭ eĭ supuşĭ, şi acum aĭ noştriĭ iubiţĭ simpatrioţĭ, fiindŭ-că impĕrăţia sa, nu numaĭ va ca să păzéscă pă toţĭ şi pĕ fieşcare slobodŭ cu a sa lege, ci încă să şĭ stăpânescă ale lorŭ avuturĭ şi nămestiĭ, căcĭ dă acum înainte iĭ are pă toţĭ aceştĭ noĭ supuşĭ, ca însuşĭ aĭ eĭ fiĭ, şi tuturorŭ hărizeşte dă o potrivă fără nicĭ o osebire, ca să şĭ ia tóte obiceiurile sloboḑireĭ, şi dreptu după pravilă întocmaĭ cu aĭ eĭ vechĭ supuşĭ; cu mijlocŭ că toţĭ locuitoriĭ după aceste nouĕ locurĭ, orĭ dă ce tréptă vorŭ fi, işĭ vorŭ lua tóte veniturile şi cele folositore privileghiurĭ, împreună cu toţĭ ceĭ alţĭ supuşĭ aĭ impĕrăţieĭ Rusieĭ. Impărătesca eĭ mărime aşteptă spre rĕsplătire, mulţămire dă la aĭ eĭ noĭ supuşĭ ce i-aŭ pusŭ la cinstea cea de o potrivă cu aĭ eĭ supuşĭ Ruşĭ, ca să se siléscă cu râvnă să se facă vrednicĭ de acum înainte dă acéstă impĕrătéscă bunătate cu o dragoste adevĕrată către patria

lorŭ şi cu o încredinţare neclătită către una ca acésta mare dăruitóre şi milostivă.

Toţĭ dă obşte, atâtŭ din ceĭ maĭ aleşĭ de bunŭ némŭ, câtŭ şi ceĭ din partea bisericéscă, şi din ceĭ vrednicĭ până la celŭ maĭ micŭ din supuşĭ, aŭ datorie pentru acésta, să facă într'acéstă lună, jurământulŭ supuneriĭ şi alŭ încredinţăriĭ, înaintea celorŭ într'adinsŭ dă mine orênduiţĭ ofiţerĭ; iar când cinevaşĭ, orĭ din ceĭ dă bunŭ némŭ, saŭ din altă trépţă dă ómenĭ, carĭ aŭ namestiĭ nemişcătóre, şi alte avuţiĭ, va hotărî să se despartă de aceste locurĭ, să aibă voe, cu sorocŭ dă treĭ lunĭ, să-şĭ vîndă avuturile luĭ şi slobodenia mergereĭ luĭ, iar trecêndŭ aceste treĭ lunĭ, câte namistiĭ vorŭ lăsa, se vorŭ lua împărătescĭ.

Tóte treptele ceteĭ bisericeştĭ, ca nişte păstorĭ aĭ norodulŭĭ, aŭ datorie după săvârşirea jurământuluĭ, să se róge (după îndemnarea care înscrisŭ li s'aŭ datŭ), la închinăciunea cea de tóte dîlele, către a totŭ puternicŭ Dumnedeŭ, pentru sănătatea cea de multe dîle îndelungate, şi mântuirea împărătesci eĭ mărime, şi alŭ iubituluĭ eĭ fiŭ şi moştenitorŭ, marele Prinţipŭ Pavlu Petrovicĭ; iar câtŭ pentru cele-l-alte legĭ şi pentru a lorŭ deobşte încredinţare, fieşte care va avé lucrurile sale sigurĭ, şi vor fi nesupăraţĭ; aşişderea şi evreiĭ câţĭ se află, vorŭ avé slobodenia dă legea lorŭ, şi să aibŭ tótă încredinţarea şi privileghiurile la negutătoriile şi epiherimata lorŭ, de vreme că iubirea dă ómenĭ a împărătesciĭ eĭ mărime, nu sufere a rĕmânè obidiţĭ nicĭ eĭ, ci din însuşĭ a eĭ bună-voire, voesce folosulŭ dă câştigurile ce este să le vie în vremea împărăţieĭ sale metaherisindu-şĭ a lorŭ epanghelma şi negutătoriile dă se vorŭ arĕta ca nisce credincioşĭ şi supuşĭ.

Divanurile şi judecăţile locurilorŭ celorŭ noué să fie de sineşĭ, şi să se energhiséscă dreptatea cu amăruntulŭ pă numele alŭ eĭ împĕrătesciĭ mărime.

Peste tóte acestea gândescŭ dă trebuinţă să adaogŭ cu hotărâre, (după poruncile împĕrătesciĭ mărime) că oştile sale vorŭ păzi cea adevĕrată bună stare fiind că se află la însuşĭ alŭ eĭ locŭ, şi că neschimbarea strejuireĭ, nu va proxenisi nicĭ o supĕrare la adeverirea şi odihna celorŭ noĭ supuşĭ, nicĭ la economia şi negutătoriile lorŭ, nicĭ la altŭ epanghelmata ce vorŭ avé, de vreme ce acestŭ prisosŭ şi crescerea acestorŭ părţĭ, multŭ se cuvine spre folosulŭ fieşte-căruia; pentru care împĕrătésca eĭ mărime, va avé deosebită milă peste totŭ acelŭ noŭ locŭ. Şi ca acestŭ manifestŭ se va publici la tóte bisericile întru auduluĭ tuturorŭ, şi se va lua înscrisŭ la condica fieşte-căria cantalarie a oraşelorŭ.»

S'aŭ datŭ în Petrupoli la 1772 Septemvrie 5 dile.

Manifestulŭ Imperatuluĭ Prus, pentru partea ce a luatŭ din ţéra Leşască.

«Noĭ Frederic, cu mila luĭ Dumneḑeŭ Impĕratŭ Prusieĭ, margravie luĭ Brandeburg iprocĭ. Vĕ trămitemŭ sănătate, şi adeverinţa impĕrăteştiĭ nóstre dă buna iubire şi milă către toţĭ mariĭ Episcopĭ, Abateades, i Vladicĭ, palatinaţĭ, orăşanĭ, cetăţenĭ, staroştĭ, vistierilorŭ şi judecătoriĭ eparhiilorŭ, şi către toţĭ supuşiĭ i boerilorŭ din ceata cavalerilorŭ şi maĭ vĕrtosŭ către toţĭ locuitoriĭ atâtŭ bisericeştĭ câtŭ şi politiceştĭ, ceĭ din eparhiĭ şi din Pomerania, pe care stăpânirea ţĕriĭ leşescĭ, le-aŭ avutŭ până acuma; aşişderea şi către toţĭ locuitoriĭ ce se află dincóce de apa Nuţiĭ, pe care până astăḑĭ iĭ stăpânise marea ţéra Leşască. Cunoscutŭ este către toţĭ ceia ce sunt iscusiţĭ, cu ştiinţă de istoriĭ, după cum noĭ cu altŭ manifestŭ pre largŭ amŭ arĕtatŭ cu epiherimata nepricinuite către tótă Evropa, pentru ale nóstre privileghiurĭ, care de mulţĭ anĭ stăpânirea ţĕriĭ leşescĭ, fără dreptate le ţinea cu stăpânirea, luându-le dă la stăpâniĭ Pomeranieĭ, şi pe urmă de la electorésca casă Brandeburguluĭ: loculŭ Pomeranii este între hotarele acestuĭ Ducatŭ, şi între apele Vistu'a şi Nuţi, ce se ḑice dă toţĭ acestŭ locŭ: Pomerania; precum încă şi acea parte dă locŭ ce este la cea mare ţéră Leşască, între apele Draghi şi Nuţi, ce se cade la a nóstră casă. Partea bărbătéscă a ducatelorŭ Pomeranieĭ, ce se trăgea din Duchiĭ Danşkeĭ, fiindŭ-că s'aŭ sfârşitŭ la anulŭ 1295; şi duchiĭ Pomeranieĭ ce se trăgea din Duchiĭ luĭ Ştetin, alăturea şi maĭ de aprópe clironomĭ, fiind că era dintr'acea familie, avea dreptate să moştenéscă numitele eparhiĭ, iar céta *ton Teftonicon cavaleron* avêndŭ maĭ mare putere dăcâtŭ acéstă clironomie, în silă şi cu strâmbătate i-aŭ isterisitŭ, şi aŭ făcut'o supusă la stăpânirea ţĕreĭ leşescĭ. Iar Duchiĭ Pomeranieĭ nicĭ într'unŭ chipŭ dă bună voe n'aŭ făcutŭ paretisisŭ pentru ale lorŭ privileghiurĭ şi pretenţionurĭ ce aŭ avutŭ asupra acestuĭ ducatŭ alŭ Pomeranieĭ, care cu dreptate lorŭ li se cădea a-lŭ moşteni, şi a pururea aŭ păzit'o, ca o veche parte ce era dată de la aĭ lorŭ părinţĭ şi strămoşĭ, şi aŭ lăsatŭ după cum aŭ găsitŭ, când s'aŭ sfârşitŭ a lorŭ familie după veleatulŭ 1637, la insuşĭ aĭ lorŭ clironomĭ şi moştenitori, adecă la electoriĭ Brandeburguluĭ.

Iar eparhiile ce era în mare Lehiea, care se află între apele Draghiĭ şi Neţiĭ, acestŭ din începutŭ aŭ fostŭ câştigŭ alŭ lorŭ la marca cea nouă a Brandeburguluĭ şi Margraviĭ Brandeburguluĭ le aŭ stăpânitŭ în pace până la începutulŭ alŭ 15-lea vécŭ, când Sighismund craiulŭ Ungarieĭ, şi electorŭ Brandeburguluĭ, aŭ pusŭ zălogŭ pă nova marca la ceata *ton Teftonicon cavaleron*.

Impĕraţiĭ dar aĭ ţĕreĭ Leşescĭ la răsboiulŭ ce aŭ avutŭ cu acéstă céta, aŭ stăpânitŭ aceste eparchiĭ, cu sila şi fără nicĭ o tocmélă; nicĭ de către *ton Tef-*

tonicon cavaleron, nicĭ de către electorii Brandeburgului, nicĭ imperia Ghermanieĭ măcar vre-odată nu le-aŭ lăsatŭ, cu vre unŭ tractatŭ.

Stăpânulŭ ţĕriĭ Leşescĭ, fiindŭ aceste douĕ locurĭ stăpânite, cu fără nicĭ o dreptate, adevĕratŭ nu va puté după privileghiurile nĕmuriloru, să dovedéscă stăpânirea acestora, ca să pótă să le ţie.

Noĭ dar avemŭ încă maĭ multe pretenţionurĭ vrednice de grăitŭ, asupra ţĕreĭ leşescĭ şi cu bune temeiurĭ, după cum pre largŭ s'aŭ arĕtatŭ la ţisulŭ manifestulŭ celŭ datŭ către tótă Europa.

Dreptŭ aceea, nicĭ putemŭ suferi maĭ multŭ marea nedreptate ce s'aŭ făcutŭ în multe feluri, la a nóstră împĕrătéscă şi electoréscă casă; şi suntemŭ hotărîţ maĭ multŭ, să metahirisimŭ tóte puterile nóstre, care sfînta pronie ne-aŭ încredinţatŭ, nu numaĭ ca să diafendepsimŭ ale nóstre privileghiurĭ şi pretenţionurĭ, asupra locurilorŭ care corona ţĕreĭ le-aŭ sfeterisitŭ dintr'alŭ nostru ducatŭ alŭ Pomeranieĭ, şi de la marca Brandeburgului, ci încă să şi izbândimŭ ca să luămŭ o dreptă şi îndestulă rĕsplătire, pagubeĭ dă la aceste eparhiĭ, care maĭ nainte de atâţia anĭ, amŭ fostŭ lipsiţĭ noĭ şi aĭ noştriĭ strămoşĭ.

Decĭ pentru aceste pricinĭ şi sfârşitŭ, noĭ amŭ găsitŭ cu cale, ca să luămŭ în stăpânirea şi statornicia numitelorŭ eparhiĭ, de dincóce dă apa Neţiĭ, după cum şi tote locurile Prusii şi Pomeranii cele de dincóce şi în ceea parte de apa Vistula; care corona ţĕreĭ Leşescĭ până acum cu numele Prusieĭ Leşescĭ aŭ stăpânitŭ, afară dă oraşele luĭ Tornu şi ale Danscăĭ, pentru care avemŭ nădejde, că stăpânirea ţĕreĭ leşescĭ, după ce va socoti bine întâmplările şi să cumpănéscă puterea privileghiurilorŭ nóstre, trebuesce să se arate singură ea dă bună voe, să se simfonéscă cu noĭ cu mijlocŭ prietenescŭ.

Vrêndŭ dar noĭ să arĕtămŭ stăpâneşte acéstă a nóstră întemeiată şi neclătită hotărâre, printr'acestŭ manifestŭ la toţĭ numiţiĭ locuitorĭ şi supuşilorŭ acestorŭ eparhiĭ Prusieĭ şi Pomeranieĭ, care corona ţĕreĭ Leşeştĭ până acum le aŭ stăpânitŭ, îndemnămŭ pă aceştia, şi evmenos poruncimŭ şi cu hotărâre, ca nimenĭ să nu se îndrăsnéscă a sta împotrivă la a nóstră statornicie, nicĭ să facă cât de mică împotrivire către trimişiĭ şi ostaşiĭ noştriĭ, carĭ din porunca nóstră aŭ acestă slujbă, ci maĭ virtosŭ să se supue, să caute dă buna voia lorŭ, la a nóstră statornicie şi să ne socotéscă ca însuşĭ alŭ lorŭ împĕratŭ şi singurŭ stăpânŭ; şi să se arate către noĭ ca niştе adevĕraţĭ supuşĭ şi plecaţĭ, şi dă acum înainte să nu maĭ aibă ţĕra Leşască cât dă mică chinologhie.

Noĭ amŭ hotărâtŭ fără nicĭ o îndoială, şi printr'acestă carte adeverimŭ, că pă toţĭ îi vomŭ diafendepsi la stăpânirea privileghiurilorŭ şi avuturilorŭ lorŭ, atâtŭ pă ceĭ politiceştĭ cât şi pă ceĭ bisericeştĭ, şi maĭ vîrtosŭ pă ceĭ ce sunt dă ritulŭ Romanilorŭ, (cu slobodenia rituluĭ lorŭ), şi se chivernisescŭ la acestŭ locŭ cu acestŭ mijlocŭ, în cât să fie norociţĭ şi mulţămiţĭ: şi nu vorŭ lua nicĭ o pricină dă întristare pentru acéstă schimbare.

Dar şi noĭ ca să ne încredinţămŭ maĭ multŭ la încredinţare şi supunere, am hotărîtŭ după 15 ḑile, în urma datuluĭ manifestŭ, adecă la 27 ale luĭ Septembre, la oraşulŭ Marienburguluĭ, să se facă jurămîntulŭ supunereĭ şi încredinţăriĭ, despre toţĭ locuitoriĭ numiteloru locurĭ; pentru care am poruncitŭ, ca într'acea ḑi să se afle la numitulŭ oraşŭ, prin epitropĭ şi vrednicĭ aleşĭ din tote oraşele şi satele, ca cu jurămîntulŭ lorŭ, să ne cunoscă dă astăḑĭ înnainte pă noĭ, şi pă aĭ noştriĭ chironomĭ şi diadoh, ca însuşĭ alŭ lorŭ împĕratŭ şi singurŭ stăpânŭ.

Voimŭ dar, ca toţĭ ceĭ marĭ episcopĭ, castelanĭ, cetăţenĭ şi fieş-care oliţerŭ să stea însuşĭ de faţă la jurămîntŭ saŭ prin epitropie, iar dă prin oraşe să se trămiţă deputaţiĭ ce se vorŭ alege dă ceĭ maĭ marĭ, şi din eparhiĭ să se trimiţă câte 4 deputaţĭ dă bunŭ nĕmŭ pentru bisericeştĭ şi preoţĭ, şi câte 6 proeştĭ du pân sate; ca toţĭ aceştia să facă jurămîntŭ epitropicosŭ şi pentru celŭ alaltŭ norodŭ.

Pe lângă acésta încă voimŭ ca fieşte-care din deputaţĭ, să aducă cu dînsulŭ unŭ adevĕratŭ catalogŭ, încredinţatŭ şi mărturisitŭ, pentru divanurile loculuĭ, pentru cĕta cavalerilorŭ şi a boerilorŭ celorŭ de bunŭ nĕmŭ, atâtŭ ceĭ ce sînt faţă, cât şi ceĭ ce lipsescŭ, carĭ aŭ namestiĭ la aceste oraşe şi eparhiĭ.

Avemŭ dar bune nădejdĭ, că toţĭ se vorŭ uni după coprinderea acestuĭ Manifestŭ; iar când cinevaşĭ (să nu grăescŭ) nu se va supune, saŭ va sta în potrivă la poruncile nóstre, dă cătră oşteniĭ noştri, noĭ cu hotărîre am datŭ poruncă, pă uniĭ ca aceĭa să-ĭ pedepsescă fără milă, şi să li se ia tote boeriile, namestiile şi vrednicĭile dă nicĭ una parte să nu aîbă.

Decĭ întru auḑulŭ tuturorŭ, fără a nu se pricinui cuivaşĭ glumă, am datŭ acestŭ manifestŭ iscălitŭ de însuşĭ mâna nóstră, şi întăritŭ cu a nóstră împărătéscă pecetie, cu poruncă ca să se vestéscă în tote locurile unde se cade.

Frederic. Şi întâiulŭ ministru **Finkelstein.**

Datŭ la Berlin 1772. Septemvrie 13.

Să venimŭ iarăşĭ la voroaca de a doa armistiţie, din care se născu alŭ doilea congresŭ, însă prin soli alte obraze.

La Octomvrie 15 întră în Bucureştĭ Obreşcov Ghinăralŭ şi cu ălaiŭ se poposi în casele Brancovénuluĭ, ot mahalaoa Sfeteĭ Spiridon.

La Octomvrie 26 sosi şi Dumnealuĭ Reizzadea Abdul Razac Halea Reiz efendi, cu Kiriţa Scarlat Caragea, dragomanulŭ Porţiĭ (şi iar cu ălaiŭ atâtŭ dă ostaşĭ Ruş, cât şi cu dă aĭ ţĕreĭ), se poposi în casele Heresculuĭ ot mahalaoa Sfeteaĭ Vinerĭ; iar la trecerea Dâmboviţeĭ, peste podulŭ luĭ Şerban Vodă, năvălirâ unĭĭ din măcelarĭ cu doĭ berbecĭ lăcomindŭ pentru bacşişŭ şi-ĭ tăiară în capulŭ podului în chipŭ dă curbam, pre obiceiulŭ Turcilorŭ dă buna venire.

Ci Ruşii intrà la altă bănuială, nu cum-vaşĭ să fie cu învețetura altora, îĭ redicară la prinsóre; ci nu ştimŭ bacşişulŭ cât le va fi coprinsŭ, iar bătae aŭ luatŭ pe muşchĭ în cât orŭ pomeni o.

Oct. 27, merse ântêiŭ Obreşcov la Reiz Efendi, iar la 28 merse şi Reiz la Obreşcovŭ, şi împreunările le fu cu termoniile totŭ de-o potrivă. |

Spătăria cu stelele se aşternu pentru Reiz Efendi, ca să şadă în ḑile de congresŭ, şi pentru Obreşcov casa cea deasupra Cămăriĭ, ce este despre pórta din susŭ, iar Divanulŭ celŭ micŭ se alése casă de sfatŭ.

La Octom. 29 se făcu ântêia împreunare de congresŭ; în adunare, după cuvintare, îşĭ înfăţişară Reiz Efendi hatihumaiumul Sultanuluĭ, şi Obreşcov ocazulŭ Impĕrătriţeĭ, şi ântêiŭ legară soroculŭ armistiţieĭ, să fie până la viitorulŭ Marte 10 ḑile 1773, după care întocmeală, se trase după margine polcurile cele dă prisosŭ, şi se aşeḑară în totă ţara la ernaticŭ.

Dă la Noembrie 3 ḑile 1772 să începură congresurile; pă fieşte-care septămână dă doaă orĭ, Lunea şi Joia, să potrivia Elcii dă intraŭ de-odată amândoĭ pe uşile Divanuluĭ, unulŭ dă o parte şi altulŭ de alta.

In câtă vreme ţinu acestŭ congresŭ se făcu şi Reiz Efendi terbie de Evropa, la ziafeturĭ d'avalma cu madămile; până şi la adunarea Osfeştenieĭ de la Bogaeavlenie (ce s'aŭ făcutŭ în livedea Domnească, cu frumósă podoabă, şi cu treĭ rêndurĭ de focŭ ostăşescŭ, care se întinsese | încă şi pe dealulŭ Mitropolii,) veni şi Dumnealuĭ, stându alăturea cu Obreşcov până la sfârşitŭ.

Manifestulŭ Hanuluĭ şi alŭ meghistanilorŭ luĭ şi a totŭ neamulŭ Tătarilorŭ şi Nohailorŭ, cătră ceĭ-l-alţĭ împăraţi, pentru slobodirea lorŭ de sub stăpânirea Porţeĭ Otomăneştĭ, care s'aŭ publicitŭ şi s'aŭ tipăritŭ în Petroburg, în anulŭ 1773 Ghenarie 7 ḑile iar la Obreşcov to idiohiron, adică în slovă scrisă, şi adeverită cu peceţile şi iscăliturile lorŭ; care s'aŭ arĕtatŭ Dumisale Reiz Efendi, şi acésta într'adinsă, pentru cu marghiolă întocmise din partea Tătarilorŭ maĭ nainte altu manifestŭ împotriva voinţeĭ şi cererilorŭ Rusieĭ.

«Prin dă bine făcătore şi a totŭ puternica mână a luĭ Dumneḑeŭ celŭ prea Inaltŭ, Noĭ Sahip Gherecĭ, ne am alesŭ Hanŭ alŭ Cramuluĭ, după priveleghiurile neamuluĭ nostru, şi mostenirecĭ nóstre, cu dă obşte unire şi sfatŭ alŭ meghistanilorŭ, şi alŭ celorŭ a'eşĭ alŭ acestuĭ Hersonison, dă când acestŭ pamĕntŭ cu toţĭ locuitoriĭ luĭ şi cu tote | neamurile Nohailorŭ, (după cum aŭ bine-voitŭ pronia cea Dumneḑeéscă) şi aŭ luatŭ iarăşĭ slobodirea luĭ cea veche şi nerezemată dă altă stăpânire şi s'aŭ făcutŭ chiar o stăpânire, ce nu se supune la altă stăpânire pă dinafară, ci stă supt însuşĭ a luĭ ocrotire. Aşe am vrutŭ noĭ să arĕtămu parisie cu sfatŭ de obşte cu toţĭ şerichiĭ şi cu ale prinţipilorŭ Crâmuluĭ cu ceĭ evghenis şi ispravnicĭ aĭ legeĭ nóstre şi despre partea totŭ norodulŭ Crâ-

muluĭ cum şi altorŭ maĭ marĭ aĭ Nohailorŭ, atâtŭ norodului şi semińţiilorŭ şi neamurilorŭ lorŭ, (care acestea toţĭ la acéstă bună norocită schimbare a neamului Tătarilorŭ, asemenea se împărtăşescŭ la facerea cea de obşte), printr'acestŭ manifestŭ parisia şi în vileagŭ a totŭ feţiĭ pământuluĭ şi lumiĭ, şi maĭ vârtosŭ şi luminata Pórtă Otomănéscă, arătămŭ că noĭ toţĭ împreună şi cu ferbinte rîvnă, am hotăritŭ, şi cu însuşĭ jurămîntulŭ nostru am întăritŭ sloboḑirea şi nerezemarea dă altă stăpânire neamuluĭ Tătarilorŭ; care sloboḑire şi nerezemare s'aŭ sĕvârşitŭ prin mijloculŭ aceĭ marĭ putere şi din supunerea cea de maĭ înainte, ne am adusŭ la cea noă sloboḑire pă carea | de multă vreme, şi mulţĭ anĭ o am avut'o perdută. Care sloboḑire nu numaĭ că se va păzi totŭ-d'a-una neschimbată, ci încă va sta sub o drépiă şi bine rênduită ocrotire a stăpânirĭĭ, şi va câştiga şi credinţa şi buna corespondenţie vecinéscă cu tóte puterile cele vecineştĭ, şi vomŭ păzi noĭ o săvârşită şi bună orênduelă; şi pentru apărarea sloboḑiriĭ nóstre ce s'aŭ câştigatŭ iarăşĭ, şi la vre-o altă întâmplare şi trebuinţă, noĭ vomŭ metaherisi tóte puterile nóstre.

«Noĭ cu nădejde deplinŭ aşteptămŭ dă la prea drépta şi iubitórea dă ómenĭ, a luminateĭ Porţĭ, cele ce vomŭ păzi noĭ, ca nu numaĭ să fimŭ cu ceĭ-l-alţĭ la pace şi la linişte, ci încă vomŭ păzi şi priveleghiurile nóstre cele fireştĭ, şi dreptile cele vechĭ ale neamuluĭ Tătarilorŭ, şi la acésta nimenea nu ni se va arĕta zăticnitorŭ; maĭ vârtosŭ că numinata Pórtă, în vreme ce sta acestŭ războiŭ între ea şi între Rusia (prin care războiŭ cunoscêndŭ noĭ sloboḑirea nóstră, dămŭ mulţămită dă bine facere totŭ-d'a-una, remâindŭ mulţămiţĭ şi datorĭ la dreptatea sa şi la iubirea dă ómenĭ,) dă vorŭ isprăvi vre-o pace aceste douĕ curţĭ şi | longită linişte, pă acestŭ Hersonison şi pământurile Tătarilorŭ şi semińţiile Nohailorŭ să le cunóscă sloboḑĭ, iar nu supuşĭ la altă stăpânire, ci ocrotiţĭ sub însuşĭ stăpânirea nóstră. Drepiŭ aceea noĭ vomŭ remânea totŭde-a-una mulţămiţĭ cătră luminata Pórtă pentru o evghenie a eĭ ca acésta, şi cu supuşiĭ eĭ vomŭ avea negoţătorie şi aliş-veriş între noĭ şi de totŭ felulŭ dă adunare prietenéscă; şi ne făgăduimŭ a metaherisi cea bună corespondenţie prieteşuguluĭ vecinescŭ cât vomŭ putea. Aşişderea avemŭ bune nădejdĭ cum şi cele-l-alte împărăţiĭ şi prinţipaturĭ, vorŭ priimi prietenéşte acéstă arĕtare a nóstră, şi vorŭ da o credinţă deplinŭ la adeverinţele pă care noĭ cu sfatŭ de obşte a totŭ neamuluĭ Tătarilorŭ, arĕtămŭ pentru celŭ dă obşte folosŭ alŭ vecinilorŭ şi prietenilorŭ.

«Peste tóte acestea pohtimŭ ca acestŭ praxis alŭ nostru să se publicéscă la hotarele nóstre, pentru însciinţarea vecinilorŭ noştri şi tuturorŭ alţĭ împĕraţĭ. Şi pentru a luĭ bună credinţă, ne iscălimŭ la acésta, şi cu însuşĭ pecetile nó-

stre întărimŭ. Care acésta | s'aŭ făcutŭ în orașulŭ Carasuiu, la leat 1186 din fuga luĭ Mohamet la luna luĭ Șaban 22.

Han Sasip-Ghereĭ.
Husein Ghireĭ Prinţip Sorinilor.
Behadir Aga Calga Sultan.
Sah Vezi Beiŭ din neamulŭ Mehsurilor.
Ismail Prinţip Aicăĭ Aftokefalos

Deputaţiĭ Nohailor

Edișan Murza Demir-Șah
Ede-Izgul Murza Caraşah.
Bugic-Murza Cadir Șah.
Geambuluc Murza Emuru Șah.»

După la începutulŭ luĭ Februariŭ 1773, trămise Dumnealuĭ Reiz Efendi pe Ata-Beiŭ, cu cele hotărîte cereri ale Rusieĭ (la Portă) și se întórse fără ispravă.

Martie 11 ḑile, plecă și Reiz-efendi din Bucurescĭ, maĭ fără voia Dumnealuĭ, cu acelașĭ alaiŭ cum intrase, însă făgăduea tare nădejde de isprava păciĭ cu mergerea sa ; ce n'aŭ eșitŭ nimicŭ.

Din tunurile turcești să taiă monedă ţerilorŭ cum să vede scriptura maĭ josŭ.

Cu prisnă de tucĭ, într'acestașĭ chipŭ, ne măturară *marghioliĭ* și părăluţile cele de argintŭ !

Campania a cincea. Leatu 1773.

Veniră o sémă de Turcĭ la Caracalŭ ot Romanaţĭ, care pierḑându războiulŭ cu paguba lorŭ aŭ fugitŭ.

Maĭ trecură și din Nicopoi ajutorŭ la Turnu 12 șeĭcĭ, din care ca 40 Turcĭ veniră în satulŭ Măgurelele, nóptea, iar peste hotarŭ în ţară era ca la vre o 600 volintirĭ, din care liude 20 strejnea în hotarŭ; aceștia într'acea nópte călcându satulŭ, puseră pă aceĭ Turcĭ la fugă pă josŭ, iar nicĭ eĭ nu i-aŭ maĭ gonitŭ, temându se dă gropile ce sînt prin satŭ, ci mulţămindu-se cu remasele de la Turcĭ: caĭ și altele, s'aŭ trasŭ la comandă-le, iar peste câte-vașĭ ḑile se

invitară Volintirii ca să intre in hasă să facă ceabulă satelorŭ, ci nu o nimeriră că i-aŭ tăiatŭ Turcii totŭ d'o parte, iar remaşiĭ aŭ umplutŭ pădurile Teleormanuluĭ şi ale Vlăşciĭ.

La Aprilie 4 ḑile plecă din Bucureştĭ (la Romanŭ, in Moldova), Obrescov Ghinăralŭ cu acelaşŭ alaiŭ cum intrase.

Trecu Ferzin Polcovnic cu egheriĭ (avéndŭ şi pe Cargaşân | maiorulŭ cu o sémă de Zaporojanĭ, cu lovcile pă Dunăre,) la Hârsova, şi maĭ intocmiră cetatea pă unde se stricase, de la luarea ot leat 1771, intrarmând'o cu tóte cele trebuincióse.

Veisman Ghinăralŭ Maiorŭ cu corposulŭ sĕŭ iarăşĭ trecu Dunărea şi înainte trămise pă Colănelulŭ Cuisca Polcovniculŭ, şi bătură pă óre care turcĭ ot Tulcea, dobândindŭ şi şése steagurĭ, cum şi pă alţiĭ ot Babadag spre Carasuin ; la podulŭ Ceahtot i s'aŭ adusŭ 15 robĭ, iar la satulŭ Tasăul, i s'aŭ adusŭ 20, impreună şi cu Negip Efendi (Divan-Efendi-Saal-Cerchez-Paşa) de la care luându in ştire Lalaş Maiorulŭ, că să află înainte cu câte-vaşĭ ceasurĭ, să porni după paşa, şi ajungêndu-ĭ obuzulŭ, îlŭ luă, impreună cu unŭ tuiŭ ; iar de-a drépta drumuluĭ spre Intem, urma Dumitru Maiorulŭ, iar de a stânga spre marea Neagră, Frenţin Maiorulŭ, care amândoĭ biruinţe aŭ sĕvêrşitŭ, aducându şi robĭ.

La Tasaulŭ in Saraiŭ Ali Paşi Daghăstanlăŭ se găsi o casă mare plină de luntre făcute din peĭ de boŭ cu alte ergaliĭ de her şi scândurĭ gata de podŭ ci pă tóte | le luară.

Colănelulŭ Kniska Polcov in 19 aŭ ajunsŭ la Carasuiu oraşŭ, găsindŭ in doaoĕ părţĭ 2 bătăliĭ incepute de cazacĭ, care era supt comanda Polcovniculuĭ Martin i a Polcovniculuĭ Dionisie, iar despre Turcia aŭ fostŭ Bahti Ghereiŭ Sultan ; când la acestŭ războiŭ s'aŭ omoritŭ Due mărzaculŭ celŭ vestitŭ imbrăcatŭ cu zală de her, i alţĭ Tătarĭ; prinseră şi pă Ali aga, i 70 Tătarĭ cu familiile lorŭ; paguba despre Cazacĭ liude : 6 morţĭ i raniţĭ 22. Aşişderea şi Golov Colonelulŭ Căzăcescŭ aŭ bătutŭ o băjenie de Turcĭ, luându şi robĭ cu 25 cară, şi paguba din Cazacĭ : ofiţerĭ 3, istov 2 iar răniţĭ 28; iar la 20 ale aceĭ unĭ aŭ venitŭ peste 300 cară cu familiĭ turceştĭ singurĭ de bună voia lorŭ, care s'aŭ trămisŭ spre locuinţă la Ismail cu totŭ avutulŭ lorŭ. Aşişderea şi la Carasuiu, Kniska Colănelulŭ cu polcovnicu Dionisie şi cu Lalaş Maiorulŭ, puseră in resipă altă seamă dă Turcĭ, alĭ cărora obuz, cară 336, remase pă seama Cazacilorŭ. Paguba despre Cazacĭ : morţĭ 2, răniţĭ 7. |

La ostrovulŭ ot Lichireştĭ dreptŭ Dărstor, ce are şi baltă, unde se chiamă şi Grădişte, băgă Potemkin Ghinăralŭ pă o seamă de Cazacĭ strejă, unde impotrivă făcură şi Turcii asemenea, insă işĭ aşedară şi eĭ streaja in dreptulŭ cetăţiĭ, ca să-ĭ pótă apăra cu tunurile, ci ḑiua se inputina iar nóptea se adaoga, pândindŭ vremea Cazacilorŭ ; iar apoĭ incepură a se adăoga ḑiua, adaose şi Potemkin pă toţĭ Cazacĭ i Volintirĭ ; apoĭ inglotându-se Turcii ca la 4000, (după

tacrirul robilorŭ) atuncĭ băgă pe Vengherski Polcovnic de Husarĭ, i pă pichinerĭ, stăndŭ în stufulŭ bălţiĭ, şi începură Cazacĭi i Volintirĭi în lucru cu Turcĭi, însă da şi se trăgea, pînă îĭ deslipiră din locŭlŭ unde putea să-ĭ apere cetatea; atuncea işiră pitiţiĭ dupăn cele stufurĭ cu ocolŭ, şi cu pagubă s'aŭ întorsŭ Turcii decîndea, iar din Ruşĭ liude 35 morţĭ i răniţĭ peste 100.

Prinseră şi 9 Turcĭ împreună cu unŭ buluc Başa, însă pă unulŭ l'aŭ prinsŭ Cazacii numaĭ cu bicele, că după ce ĭ-aŭ surpatŭ calulŭ, elŭ muncea să se apere cu sabia, iar bicele l'aŭ năpăditŭ ca ploaea totŭ cu ! plumburĭ păn sfîrcurĭ, pănă îĭ făcuse capulŭ asemenea ca doă pome din florĭ împreunatŭ.

Trecură Turcii şi despre Turtucaea în ţară dreptŭ Clăteştĭ în baltă, sĕra, fiindŭ ca 200, şi pichetulŭ a şi înştiinţatŭ pă Pod-Polcovnic ce era cu corpos în Negoeştĭ, şi pă acea seamă merse însuşĭ luăndŭ 200 Carabinerĭ i husarĭ, ci Turcii peste nópte s'aŭ fostŭ adaosŭ ca 2000, şi adoa-ḑi eşindŭ din stufŭ le deteră ocolŭ şi-ĭ încurcară pă Ruşĭ forte răŭ, atâta cât numaĭ ce le-aŭ căutatŭ pă unde fi óreş-ce rărişŭ, aŭ datŭ năvală, căḑendŭ în locŭ Carabinerĭ 28 şi 3 robĭ, iarŭ ceĭ-l-alţĭ cu Polcovnicu rănitŭ, scăpăndŭ, veniră în Negoeştĭ; cum şi Turcii cu acea izbândă trecură decîndea.

Într'acéstă lună de cincĭ orĭ aŭ eşitŭ Turcii din Ruşciucŭ, la Ostrovulŭ celŭ din susulŭ Giurgiuvuluĭ, i la Slobodie, cu acrovolizmĭ, ci la ocazionulŭ dântéiŭ prinseră Cazacii pă unŭ Turcŭ, căcĭ Dumneluĭ s'aŭ fostŭ alesŭ maĭ eşpeh şi la iuruşulŭ ce aŭ făcutŭ, fiindu-ĭ calulŭ tare în gură, i s'aŭ ruptŭ dărlogiĭ friuluĭ (mănâncă-lŭ ursule, deagata !), îl băgă tocmaĭ între Cazacĭ, i şi-lŭ aduseră la Solticov în Bucureştĭ, pusŭ într'o căruţă, despuiatŭ în piele şi în capŭ cu pălărie; ci la cercetările ce-ĭ făcu grafulŭ, întrebăndu-lŭ cu ce scoposŭ aŭ trecutŭ Turcii? iarŭ elŭ pă piele îşĭ căuta, şi-ĭ rĕspundea:

«Beĭ Efendimu, póte că pentru sefaoa mea le-aŭ fostŭ trecerea.»

Iarŭ la cea dă a cincea óră cu 60 saŭ 70 acicurĭ, aŭ năzuitŭ la castelulŭ ot Slobodia, din care ca 40 liude aŭ fostŭ apucatŭ dă aŭ fostŭ eşitŭ la uscatŭ, căndŭ iată şi un Polcovnicŭ ce cu întâmplare sosise din Călugărenĭ, se întinseră spre Slobodie şi începură a stropşi şi din tunurĭ, pă ceĭ ce se învăslea pă Dunăre cu acicurile, care luăndŭ pildă dă întâmplarea celorŭ eşiţĭ întâiŭ la uscatŭ s'aŭ întorsŭ tóte înapoĭ.

Prinseră robĭ liude 39, între care era şi unŭ Haschiŭ Aian ot Rusciucŭ şi pă Tufecci Başa alŭ Hagi Ali-Paşi Daghăstânlău, serascherulŭ ot tâm. Ci din ceĭ întorşĭ cu vasele, puse Serascherulŭ de tăe capulŭ unuĭ bimbaşa, vinuindu-lŭ, cum înţelesemŭ, căcĭ s'aŭ întorsŭ după Dunăre înapoĭ.

La... Maiŭ sosi de la prea puternica Imperatriţă provivazmus, însă comandiruluĭ Solticovŭ din Ghinăralŭ Porucicŭ îl făcu anşăfŭ, iarŭ luĭ Potemkinŭ din Ghinăralŭ Maiorŭ, Ghinăralŭ Porucic.

Maiŭ 9, eşiră altă sémă de Turcĭ din Rusciucŭ la Ostrovŭ şi se făcu unŭ acrovo-

lismosŭ, împotriva cetăţeĭ Giurgiuvuluĭ, însă fără stricăciune, maĭ despre amândouĕ părţile; şi totŭ într'acea ḑi, eşiră altă cétă din Turtucaea, trecéndŭ despre Oltelniţă pă câmpŭ, unde se chiamă la Potcoavă, urmândŭ cu venirea cam asupra Negoeştilorŭ; iarŭ Suvalovŭ Ghinăralŭ, carele se afla în Negoeştĭ cu corposu, prinḑéndŭ veste împărţi maĭ nainte o seamă de pihotă cu călărime şi-ĭ trămise într'ascunsŭ pă Valca roşie, iarŭ în dreptulŭ Turcilorŭ s'aŭ arĕtatŭ o sémă de Cazacĭ şi în dosulŭ lor, urma altă pihotă; îndată, ḑicŭ, ce se vĕḑură Cazaciĭ cu Turciĭ, plecară Cazaciĭ la fugă, şi Turciĭ iĭ luară la gónă până deteră peste pihotă, cărora stricându-le *bună diminĭța* o plecară din napoĭ, fugéndŭ cu năzuinţă la vadŭ; iar Ruşiĭ ceĭ după Valea roşie maĭ apropia | să le coprindă vadulŭ, ci dintr'înşiĭ câţĭ aŭ fostŭ, partea vaduluĭ ĭ aŭ misluitŭ şi elŭ, iarŭ ceĭ-l-alţĭ aŭ trecutŭ decindea. După acea Suvarovŭ Ghinăralŭ, s'aŭ fostŭ grijitŭ maĭ în vreme, şi din vasele ot Giurgiovŭ aŭ adusŭ câte-vaşĭ, prin cară la Coenĭ, aruncându-le pă Argeşŭ, şi cu grabă le coborĭ la Gura Argeşuluĭ şi într'aceéşĭ ḑi Maiŭ 9 şi nóptea băgându o sémă de pihotă printr'insele, camŭ despre ḑiuă, se află în vadŭ decindea, însă păntunerecŭ, spre ḑece ale luneĭ, iurudisindŭ cu foculŭ tunurilorŭ şi cu aprinderea caselorŭ, iarŭ caraululŭ Turcilorŭ care strejuea în vadŭ, doarŭ căt şĭ-aŭ deşertatŭ prafulŭ armelorŭ ce purta asupră-le, şi aŭ fugitŭ d'asupra déluluĭ, unde le era ordia; pentru care ordie întocmise altă marghiolie, că făcuse doaoă liniĭ de pihotă, rénduiţĭ uniĭ din susŭ despre satulŭ Calimoculŭ, şi alţiĭ pă din josŭ pă drumulŭ ce se chiamă alŭ oilorŭ, alŭ cărora piciorŭ călcase decindea pă uscatŭ maĭ înainte şi s'aŭ fostŭ şi şăruitŭ urcându cu taĭnă délurile, şi cându din vadŭ aŭ începutŭ tunurile, aŭ începutŭ şi liniile cu tobile | dă oparte şi dă alta, care după înţelesulŭ zgomotuluĭ, Turciĭ socotindu-se ca năpădiţĭ dă tóte părţile, aŭ părăsitŭ armele şi aŭ fugitŭ toţĭ, abia prinseră Ruşiĭ un bimbaşŭ cu 20 neferĭ, şi le luară de la şanţurile ce avea pă dealŭ i din vadŭ: tunurĭ 16, şi câte-vaşĭ stégurĭ şi dă totŭ felulŭ de vase 72, trebuincióse pentru Dunăre.

Feldmarisalulŭ cu proti armia se coborĭ la Focşanĭ, Maiŭ 11 ḑile, şi făcu şedere ḑile optŭ; iarŭ în 17 şi 18 isi porni armia din Focşanĭ la Brăila, cumŭ şi însuşĭ la 19 după prânzŭ, plecă în poştă, şi i se făcu ḑiuă la Brăila, pentru că acolo, în Focşanĭ, la 18 ale luĭ Maiŭ, luă în ştire, de întâmplarea Polcovniculuĭ Repnin, i a luĭ Pod-Polcovnicŭ Târnovulŭ; cariĭ fiindŭ fostŭ trecutĭ (dă la a doa divizie a luĭ Grafŭ Solticovŭ), din Giurgiuvŭ decindea, unde se ḑice la Taban, cu polculŭ cetferti Granatirski Polc. la 17 aŭ perdutŭ războiulŭ. şi puţinĭ aŭ scăpatŭ cu vasele ce trecuse, remăindŭ în locŭ şi polcovniculŭ Târnovulŭ; iarŭ pă lângă alţĭ robĭ, aŭ luatŭ rămituŭ şi pă Polcovniculŭ Repninŭ, pă care ducéudu-lŭ la ordie în Şumla, şi dă acolo la Ţarigradŭ, treĭ lunĭ aŭ fostŭ închisŭ la Edicule, apoĭ Sultanulŭ l-aŭ sloboḑitŭ după mijlocirea soluluĭ Franţezŭ.

La Brăila şeḑu proti armia ḑile 5, iarŭ în 25 ale luĭ Maiŭ o porni la Gura

Ialomiții. unde se poposi în 27, iară în 28 veni și marșalulŭ, și făcumă ședere ḑile optŭ, în care ḑile îi veni veste dă biruința luĭ Ghinăralŭ Maiorŭ Vaismanŭ cumŭ se va arĕta înainte. După popasulŭ mareșaluluĭ la Gura Ialomiței, a doa ḑi trecêndŭ Dunărea pă vederea cetățiĭ Hârsova, luară pă Ferzinŭ Polcovnicŭ cu egheriĭ, ce era dă pază, și-lŭ porni în susŭ pă decindea, carele avea și pă apă pă Zaporojanĭ cu lovcile, ci la Răsoata, orașŭ ce este din susulŭ Hârsoviĭ, fiindŭ o sémă de Turcĭ ca o strajă, după unŭ focŭ, își arĕtară Turciĭ spatele, și așa curățindŭ marginea, se urcă până ce se împreună cu Veismanŭ Ghinăralulŭ, carele din Dobrogea venea cu corposulŭ împotriva aceluĭ locŭ la malurile Dunăriĭ.

Veismanŭ Ghinăralŭ, peste biruințele ce și într'acestŭ anŭ, aŭ sĕvârșitŭ | la Tulcea și la Babadagŭ. cumŭ s'aŭ arĕtatŭ înapoĭ, înțelegêndŭ de adunarea uneĭ ordiĭ de Turcĭ 12.000 la Carasuiŭ (după tacrirulŭ robilorŭ) suptŭ seraskierŭ Abdi-Pașa, cu alțĭ 2 pașĭ, anume: Abdula i Arnautŭ Hasanŭ Pașa, și Bahti Ghereiŭ Sultanŭ, măcarŭ că numitulŭ Seraskierŭ lipsea, fiindŭ chematŭ de Vizirulŭ la Ordi-Humaiuc în Șumla, iarŭ Veismanŭ se întinse asupră-le, și într'o dimineță îi izbi cu înte războiŭ; și înfrângându-se, Turciĭ părăsiră ordia cu tunurĭ 18, care le adusă la Gura-Ialomiței împreună cu robĭ 70.

La Maiŭ 27, din Turciĭ ot Silistra trecură o sémă la Ostrovŭ-Grădiștea, arĕtându-se înainte numaĭ ca 50 călărețĭ, și nu se apucară cu pichetulŭ Cazacilorŭ dă nicĭ un harțŭ, căcĭ în dosulŭ lorŭ se căra pedestrime ajutându-le starea loculuĭ; pentru care trămise Potemkin Ghinăralulŭ pă toțĭ Cazaciĭ i volintiriĭ, i pe zaporojanĭ, cu lovcile, pă apa Borciĭ, care avea în lieșteș-care lovcă *po* tunŭ unulŭ, și neputêndu-ĭ înfrânge, trămise pă Pod-Polcovnicŭ Rozinŭ cu patru scadrone husarĭ: însă treĭ din Vengherski polc, și altulŭ din Voloțske polc, ci și cu aceștia nimicŭ nu izbutiră, că-ĭ împinseră tare înapoĭ; și noroculŭ lorŭ că focululŭ zaporojanilorŭ dupa-n Lovce îi apăra. Atuncĭ trămise Potemkin pă Cacavințski Ghinăralŭ, cu o sémă de Carasirĭ i carabinerĭ, cariĭ trecêndŭ Borcea în Ostrovŭ, stătură despre ezerulŭ Likireștilorŭ, ci iarŭ în zadarŭ, că zaporojaniĭ ne maĭ putândŭ rebda, se trăsese la malurile Borciĭ despre corposŭ, maĭ alesŭ, că la împingerea saŭ maĭ bine să ḑicemŭ la fuga acelorŭ cazacĭ, volintirĭ și husarĭ, remăindŭ greutatea pă Zaporojani, ca uniĭ ce și eĭ fugêndŭ vâslea pă apă, iar Turciĭ după uscatŭ îi împrosca forte rĕŭ; și așa Turciĭ călărimea. făcêndu iurușulŭ celŭ dă pă urmă, împinseră călărimea rusĕscă, pînă ce-ĭ împreunară cu carasiriĭ și cu carabineriĭ aprope de podulŭ celŭ făcutŭ peste Borcea. Atuncea porunci Potemkin Ghinăralŭ. și aruncă câte-vașĭ tunurĭ din cele aședate la podŭ pă malulŭ Borciĭ, și așa fugiră Turciĭ la Dunăre, fiindŭ fostŭ 4000), însă 3400 pedestrime și 600 călărime, după tacrirulŭ a 2 Turcĭ ce s'aŭ luatŭ robĭ.

Pagoba despre Ruși: liude 9 morțĭ, însă: 2 husarĭ și 7 cazacĭ | i rănițĭ liude

46 însă: unulŭ Polcovniculŭ Zaporojanilorŭ, i zaporojanĭ 30 i 9 Husarĭ și 6 Cazacĭ, iar pă o slugă a luĭ Cerchez maiorulŭ, l-aŭ luatŭ Turciĭ robŭ.

In proti armie lângă marișalulŭ se afla încă de la leat 1771, (trămișiĭ Prea Seninatuluĭ Kesar,) Mărimea sa Laignat-Ghinăralŭ Barco i Graf Braon Obărștiulŭ, și pentru ca Mărimea sa se coborĭ din Beciŭ la Banatŭ i Ardealŭ și pîn țara Bărsei până în Hațag, alesŭ pentru vederea linii hotarelorŭ, cum și eși pă la óre-care vămĭ pă la granițele acestorŭ țĕrĭ; pentru acésta plecă Ghinăralŭ Barco din Focșanĭ pă la Oĭtuz în valea Ghimișuluĭ spre înpreunare, așișderea plecă și din Gura Ialomițeĭ Graf Braon, cu Inglistron Ghinăralŭ într'adinsŭ trămisŭ de Feld marișalŭ spre închinăciunea Mărimeĭ Sale. |

Iată și cele prea tainice tractica ale plenipotențialilorŭ solĭ, câte s'aŭ grăitŭ la amêndouĕ congresurile, care s'aŭ publicitŭ ântêiŭ de Pórta Otomănéscă, după manifestulŭ ce aŭ datŭ într'acestŭ anŭ 1773, și neapestitŭ s'aŭ poblicitŭ și de cătră Rusia, cum se va vedé înainte, unulŭ după altulŭ.

Manifestulŭ Porțiĭ.

Pórta Otomănéscă aŭ publicitŭ cătră prieteniĭ sĕĭ, cu manifesturile care maĭ nainte aŭ datŭ, cum că în vreme, când să silea cu totă sârgueala ca să păzéscă tractaturile păciĭ, poruncindŭ zabițilorŭ eĭ, cariĭ se afla cu pază la hotară, ca nu cum-vasĭ să dea pricina măcarŭ cătușĭ de mică saŭ să se atingă de prieteșugulŭ ce se păzea între dânsa și între Rusia; atuncĭ Rusia s'aŭ apucatŭ să strice sloboḑenia aristocrațieĭ Leșeștĭ (lucrulŭ care nu este de suferitŭ a se porni cine-vașĭ înpotriva tractaturilorŭ,) și așa aŭ făcutŭ mișcărĭ vrășmășeștĭ în hotarele Othomaniceștĭ. Și măcarŭ că i s'aŭ făcutŭ inștiințare cum că aceste fapte aducŭ pricină de stricăciune pă urmă, | și cum că dintr'o mișcare ca acésta, Porta Othomănéscă iaste silită a se turbura, Rusia nicĭ cu acésta nu s'aŭ părăsitŭ de scoposurile eĭ. In cea după urmă înpăratulŭ Romanilorŭ și Craiulŭ Prusuluĭ, făcêndu-li-se milă pentru noróde, dă la care atâta vĕrsare de sânge se făcea, la o diastimă de 4 anĭ; și pentru ca să se contenéscă stricăciunea amândurora părțilorŭ, incredințându se cum-că Rusia cu adevĕratŭ cere pacea, aŭ arĕtatŭ cătră Othomanicésca Pórtă, cum-că Curtea Rusii s'aŭ înduplecatŭ la mijlocirile lorŭ, pentru ca să se tocméscă pacea, și cea de obște liniște. Sultanulŭ ne maĭ sfătuindu-se cu altulŭ, numaĭ cu socotințele sale cele din fire iubitóre de omenĭ, și socotindŭ cum că cu mijlocirea acestorŭ 2 prieteneștĭ și de dreptate iubitóre Curțĭ, va așeḑa o pace, care nu se va atinge nicĭ de ritulŭ luĭ, aŭ rênduitŭ pă Seit Osman Efendi Nișalgi, i pe Iasăn Zadea Ierokiricas alŭ Sfinteĭ Sofiĭ, care dinpreună cu elcii acestorŭ 2 Curțĭ, aŭ ajunsŭ în Focșanĭ, la loculŭ celŭ orênduitŭ de congresŭ. După ce aŭ cercetatŭ la multe adunărĭ dinpreună cu plenipotințialiĭ Rusii cererile, vrêndŭ ca să se contene-

scă o mai mare vărsare | dă sânge a neamului omenescu. aŭ tocmitŭ aceea care se putea aședa după dreptate, trecêndŭ cu vederea multe articule, oreșicum vătămătóre, și la starea dă acum și la cea viitóre; iar plenipotențialiĭ Rusii lângă cele-l alte multe pretențione, necădute și carele nu se potŭ tocmi cu priveleghiurile împărațilorŭ, aŭ cerutŭ și chiar desăvêrșitŭ slobodenie și de nimenĭ nespânzurată stăpânire a Tătarilorŭ; cerere nicĭ-de-cum priimită la legea carea ținŭ Musulmaniĭ, și cu tóte îndreptările care s'aŭ arĕtatŭ mijlocitoriĭ la acéstă cerere, nicĭ-de-cum pleniputințialiĭ Rusii, n'aŭ vrutŭ să dea ascultare, dicêndŭ cum-că de nu se va întocmi mai înainte acéstă desăvêrșitŭ slobodenie și stăpânire nespânzurată a Tătarilorŭ, nicĭ vorŭ începe a intra în voroava păciĭ; și așa saŭ hotăritŭ stricarea congresuluĭ. și pleniputințialiĭ Porțiĭ dinpreună cu ministri acelorŭ două curțĭ s'aŭ dusŭ.

Cralu de alŭ doilea congresŭ.

După alte multe voroave ce aŭ avutŭ Reiz efendi. pleniputențialuluĭ Porțeĭ cu pleniputințialuluĭ Rusii. Obreșcovŭ, respunsaŭ Reiz Efendi, cum-că cele care s'aŭ grăitŭ catră Osman-Efendi la Focșanĭ n'aŭ fostŭ atâta dă aspre, fiindŭ-că atuncea nu s'aŭ cerutŭ altŭ-ceva șŭ. fără numaĭ slobodă stăpânire a Tătarilorŭ, iar a se amesteca la pricinile lorŭ, nicĭ Rusia nicĭ Porta nu s'aŭ vorovitŭ, nicĭ ca să stăpânéscă Rusia pentru dinsa. măcarŭ o palmă dă locŭ nu s'aŭ cerutŭ; iar acum pleniputințialuluĭ Rusieĭ aŭ maĭ adaosŭ, ca să se dea Tătarilorŭ tóte locurile lorŭ după stăpînirea cea din vechime, încă și cu cetățile ce le aŭ stăpânitŭ Porta, atâta marĭ de vremurĭ; și maĭ vêrtosŭ că Rusica aŭ cerutŭ și pentru sineșĭ, să stăpânéscă Gherciŭ și Ienicale, care acestea fiindŭ două cheĭ ale Măriĭ Negre, Porta nu maĭ póte fi fără primejdie pentru sine; așa pleniputințialuluĭ Porțiĭ fórte s'aŭ silitŭ a arĕta. cum că pravila Musulmanilorŭ, nu póte să îngădue cea desăvêrșitŭ slobodire a Tătarilorŭ, neorênduită, cum, și în ce chipŭ să fie; și dicea : cum că însușĭ numaĭ acéstă pricină, aŭ fostŭ de s'aŭ stricatŭ congresulŭ ot Focșanĭ; și arĕta pă unde póte suferi pravila musulmanilorŭ ca să se întindă slobodenia și nespânzurarea Tătarilorŭ, și cum-că Porta arŭ priimi înotarea corăbiilorŭ rusești, însă celorŭ negustĕtorești pă Marea Neagră, până la Țarigrad. Așijderea și | la Marea Albă, după cum și ale altorŭ prietenĭ Evropeĭ. Aŭ arĕtatŭ folosulŭ care póte să aducă la Rusia slobodulŭ negoțŭ pă mare, adăogândŭ încŭ. că Porta se va pleca și la alte multe folosurĭ ale Rusii, cu făgăduință, ca să sinerghisească spre mulțămirea Rusii, la tóte acelea care se vorŭ găsi cu cale.

Pleniputințialuluĭ Rusii avêndŭ tótă îndărjala, la noroculŭ ce-lŭ ajuta, nu s'aŭ strămutatŭ din socotéla sa, a nu cere cea desăvêrșitŭ și de nimenea spânzurată slobodirea și stăpânirea Tătarilorŭ, cerere nepriimită la legea Otomănéscă,

și fórte netocmită, pentru că acéstă cerere aduce doĭ califi, adică diadohĭ luĭ Mohamet; și aŭ arĕtat'o înscrisŭ cu o hartă turcească tălmăcită în limba italiană; încă s'aŭ maĭ împotrivitŭ și pentru Ghercĭ și Ienicale, că fiindŭ aceste 2 cetățĭ cheĭ ale Măriiĭ Negre, iaste cu anevoe a se lasa supt stăpânirea Rusii. Și aŭ vĕḑutŭ că din netocmirea acestorŭ patru cererĭ, nu se póte a se sĕvérșà pacea, și aŭ fostŭ silitŭ Abdul Razac pleniputințialulŭ Porțiĭ. |

Rușiĭ dar fără altă zăbavă, aŭ începutŭ ântéiŭ eĭ, urmările cele vrășmășeștĭ ale războiuluĭ. Decĭ și Pórta aŭ fostŭ silită, ca să-șĭ diafendefsească legea cât și împărăția; și nădăjduește la drépta judecată a prietenilorŭ sale, cum că nu o va catigurisi pentru urmările sale ce aŭ făcutŭ; și maĭ vârtosŭ de va lua cine-vașŭ aminte cu amăruntulŭ, și fără de inpărtinélă, póte a se socoti, că nespânzurarea stăpânireĭ Tătarilorŭ, iaste vătămătóre de obște la toțĭ, și maĭ vârtosŭ acésta este o pricină, care ceĭ maĭ de aprópe vecinĭ împărațĭ, se cade a o socoti cu mare grijă, și atuncea maĭ multŭ, când să va întâmpla a avé dihoniĭ și războe între dinșiĭ. Și așa aceste cererĭ ale Rusii, fiindŭ inpotrivă la legea care noĭ ținemŭ, tóte ulemalele cu unŭ sfatŭ de obște aŭ datŭ fetfa ca să se urmeze războiulŭ, și cum că totŭ musulmanulŭ are datorie a se oști.

Pentru acésta s'aŭ datŭ acestŭ manifestŭ către aĭ nostri bunĭ prietenĭ împărațĭ, ca să-ĭ facemŭ să se pliroforisescă, cum că pricinuitórea acestuĭ războiŭ. | iaste Curtea Rusii, după cum se vorŭ vedé, și copiile cererilorŭ celorŭ iscălite, de insușĭ pleniputențialulŭ Rusii.

Pórta Otomănéscă nădăjduește, cum-că dă și va vrea curtea Rusii să o ponosluéscă pentru necontenirea războiuluĭ, aĭ nostri bunĭ prietenĭ, împărațĭ vecinĭ, vorŭ face bine ca să cumpănéscă cu dreptate mișcările, și ale uneĭ părțĭ și ale alteea, și să dea dreptate la Pórta Otomănéscă, și să-ĭ și ajute.

Cererile Rusii.

Maĭ nainte de deslegarea congresuluĭ din Bucureștĭ, aŭ cerutŭ solulŭ Porțiĭ Otomăneștĭ, dă la Sinior Obreșcov solulŭ Rusii, celŭ maĭ dă pe urmă hotăritŭ gândulŭ Rusii. Decĭ Sinior Obreșcov, iĭ aŭ datŭ înscrisŭ aceste puncturĭ, care sunt chiar cele maĭ după urmă hotărirĭ ale Curțiĭ Rusii.

1. Pórta Othomănéscă să cunóscă pă tóte neamurile Tătarilorŭ slobode, și desăvârșitŭ nespânzurate de la alte stăpânirĭ de afară, la dregătoria guvernământuluĭ, atâtŭ politicescŭ, cât și alŭ Sfatuluĭ din lăuntru, | și supușĭ numaĭ la singură stăpânirea Hanuluĭ lorŭ, care să se tragă din neamulŭ luĭ Ali-Ginghez într'adinsŭ și cu desăvârșită pază a acestorŭ alcatuirĭ, fără dă cea maĭ mică deosebire, după așeḑarea ce s'aŭ datŭ la 8 ale trecutuluĭ Ghenarie.

2. Pórta Othomănéscă după pilda Curțiĭ Rusii, vorŭ lăsa Tătariĭ stăpânirea cea desăvârșitŭ a Hersonisuluĭ Crâmuluĭ, dimpreună cu tóte orașele, ce-

tăţile şi limionurile (afară din Enicale şi Ghereĭ-Cale cu tote limanurile şi Eparhiile lorŭ care vorŭ remâné subt stăpânirea Curţeĭ Rusii cu totŭ coprinsulŭ lorŭ), adică : sate, lăcaşe şi locurĭ, după cum şi la partea Cubanilorŭ, diastima loculuĭ care se cuvenea lorŭ, maĭ înainte de acestŭ războiŭ; cu tote oraşele, satele, limionurile şi altele şi ostrovulŭ luĭ Taman iarăşĭ cu totŭ coprinsulŭ lorŭ, şi diastima ce se coprinde între gârlele Verda, Zalev, Conchivlccea, Voristhen şi cele l-alte.

3. Pórta să cunóscă tótă stăpânirea Oraşuluĭ şi Eparhieĭ Azaculuĭ, după aşeḑământulŭ ce s'aŭ tocmitŭ la leatulŭ 1700, şi să le ţie a fi sub stăpânirea Rusii.

4. Pórta să ştie stăpânirea cetăţiĭ Ienicale şi oraşuluĭ Gherciŭ, cu limionurile şi Eparhiile lorŭ supt stăpânirea Rusii, însă începêndŭ de la Marea Neagră, şi urmândŭ pă hotarele cele vechĭ ale Gherciuluĭ, pînă la locŭlŭ ce se numeşte Buhac, şi de acolo, dreptŭ spre partea crivăţuluĭ pînă în Marea Azaculuĭ.

5. Pentru resplătirea Cetăţiĭ Benderuluĭ, să aibă Pórta să dea Rusii Călburunulŭ, să strice de totŭ pă Ozucalesă, şi să se ştie ca unŭ locŭ slobodŭ între amândoă împărăţiile. tótă diastima, care se întinde de la Marea Négră, între gârlele Voristenuluĭ i Buhul şi între Nistru până la hotarele ţĕreĭ Leşeştĭ; şi să se aşade în locŭlŭ de hotarŭ, apa Buhuluĭ până la varsările luĭ în Voristen adică în Nistru.

6. Şi că bine va voi Pórta, ca orĭ-ce felŭ dă corabie rusească, fără nicĭ o osebire, să aibă voe, la tóte mările impărăţiĭ Othomaneştĭ, a umbla cu tótă slobodenia, fără nicĭ o poprire, atâtŭ de la Marea Neagră spre Arhipelagos, cât şi dă la Arhipelagos pînă la Marea Neagră; aşijderea şi pă apa Dunăriĭ. |

7. Pórta să socotéscă, ca Rusia să aibă slobodulŭ negoţŭ, la tóte locurile Porţiĭ Othomăneştĭ, adecă : oraşe, schele, atalŭ la marea Neagră cât şi la celelate părţĭ, cu aceleaşĭ priveleghiurĭ, şi tocmirĭ de a nu plăti nimicŭ, după cum şi cele-l-alte Evropeştĭ neamurĭ, cele maĭ prietene Curţiĭ Otomaneştĭ; adică întocmaĭ ca şi Franţa şi Englitera.

Pórta va metaherisi de apururea cu tâlmăcire a titulúşuluĭ «Singureĭ Stăpânitóre» tâlmăcind'o : «Padişah Rusii»; încă va primi ca la Stavrodromŭ, să se zidéscă o biserică Greco-Rusiki. cu o stăpânire maĭ deosebită ca să potă fi diafendefsită legea creştinéscă şi bisericile, şi să aibă creştiniĭ slobodă voe, ca fără nicĭ o oprélă, să năzuéscă la solulŭ Rusii pentru folosulŭ Bisericilorŭ; şi Pórta să aibă datorie a mijloci către Aligeranĭ i Tripolitĭ i Tunuzĭ, ca să tocméscă cu Rusia tractaturĭ prieteneştĭ, şi pentru neguţătoria Rusieĭ a fi nebântuită de aceştĭ maĭ susŭ numiţĭ, să dea Pórta chezăşuire; şi în cea după urmă, | o desăvêrşită nebăgare de semă a tuturorŭ tractaturilorŭ celorŭ maĭ înainte făcute fără nicĭ o osebire.

De va vrea Pórta tóte aceste articole după aceste troposurĭ pă cum s'aŭ disŭ maĭ susŭ, atunci cea iususĭ stăpânitóre Curtea Rusii, bine va voi :

1. Ca Pórta Othomănéscă să pótă zidi o cetăţue pă Ostrovulŭ dintre Tamanŭ şi dintre prundulŭ Crămuluĭ, înprotriva tu acro-tiriu, ce se numeşte Aborumŭ.

2. Rusia va întórce cu óreş-care aşeḑămênturĭ tóte ostróvele de la Arhipelagosŭ (Marea Albă) care sîntŭ suptŭ stăpînirea eĭ.

3. Aşijderea va întórce şi cele dooă prinţipaturĭ Valahia i Bogdania, cu Giurgiuvŭ, Brăila şi Hotinulŭ, însă cu óre-carĭ sînthiki.

4. Curtea Rusii să întórcă Basarabia (adecă Bugéculŭ), cu oraşele eĭ, şi cu cetăţile: Ackermanŭ, | Keli, şi Ismilulŭ şi alte locurĭ.

5. Cândŭ Călburunulŭ, va rĕmâné suptŭ stăpânirea Rusii, şi se va strica Ozu, şi diastima loculuĭ care s'aŭ orênduitŭ maĭ susŭ, se va aşeḑa metehmionŭ (adică locŭ slobodŭ pentru paza hotarelorŭ amândorora împăraţilorŭ), atunce Rusia va întórce Porţiĭ cetatea Benderulŭ, şi va lăsa şi tóte cheltuelele pentru împlinirea pagubeĭ.

Manifestulŭ Rusii spre respunsŭ la manifestulŭ Porţiĭ, care aŭ publicitŭ cătră Curţile Evropeĭ.

Sĕ vede unŭ manifestŭ alŭ Porţiĭ, prin care s'aŭ arĕtatŭ stricarea congresuluĭ, atâtŭ celuĭ dă la Focşanĭ cătŭ şi celuĭ din Bucureştĭ; şi pentru înoirea rĕzboiuluĭ între amêndoaă taberile Care manifestŭ l-aŭ datŭ la Elciĭ Evropeĭ.

Rusia nu s'arŭ sili a respunde la acestŭ manifestŭ, dă arŭ avé a face numaĭ cu vrăşmaşulŭ eĭ, căcĭ atunciĭ nu are trebuinţă dă scrisorĭ, ci dă arme. |

Pórta ponosluéşte, după obiceiulŭ eĭ, pă Rusia, cătră care n'aŭ folositŭ nicĭ însuşĭ faptele, nicĭ mijlocirile acelorŭ doaoă prieteneştĭ Curţĭ, adică a Chesaruluĭ şi a Prusuluĭ, fiindŭ că la tóte negoaţele şi pricinile care s'aŭ întâmplatŭ a avé cu Evropa, Pórta de apururea aŭ metaherisitŭ ficleşugurĭ şi înşelăciunĭ, însuşĭ faptele ilŭ dovedescŭ; şi cu acestŭ manifestŭ vomŭ tâlmăci scoposurile eĭ cele indărătnice, şi nu maĭ va rĕmânea îndoială la ceĭ ce judecă lucrurile fără particularita şi se vorŭ vedé dreptatea şi adevĕrulŭ la faptele Rusii. Intâiŭ pentru pricinile războiuluĭ, care s'aŭ, începutŭ, de sîntŭ patru anĭ, şi se tine până în ḑiua dă astă-ḑĭ între doaoă împăraţiĭ: Pórta aŭ fostŭ publicitŭ atunciĭ manifestulŭ sĕŭ, la care Rusia a rĕspunsŭ jăluindu-se, dă nedreptatea care îĭ face Pórta şi dă călcarea tractaturilorŭ, şi măcarŭ că aŭ pusŭ şi chezaşŭ pe Elciu Engliterĭĭ şi al Prusii, adeverindŭ că cu gătirea ce făcea, nu avea gândŭ de războiŭ, Pórta n'aŭ păzitŭ făgăduinţa eĭ cu acele curţĭ, | ci cu necinste aŭ închisŭ pă solulŭ Rusii, vestindŭ războiŭ, şi s'aŭ pornitŭ cu tóte puterile eĭ înpotriva împărăţii Rusii, precumŭ este cunoscută la tótă Evropa.

Pricinile care le arată acumŭ, cu acestŭ noŭ manifestŭ, fieşte-carele pote să le cunóscă, cătŭ se împotrivescŭ cu cele dintêiŭ şi cu cătŭ deosebitŭ troposŭ ponosluéşte pă Rusia, găsindŭ pricină zăticnirile legeĭ sale, hotărârea

fetfalelorŭ; socotéla muftiuluĭ și a ulemalelorŭ; și cu acestŭ felŭ dă pricinĭ, va să-și arate dreptatea, ca să stăpânéscă cu tiranie, deosebite nĕmurĭ, fiind că cu armele nu póte acésta a o dobândi. Curtea Rusii nu va a se făli, întru bunele izbânde a armelorŭ sale, care de i s'ar fi întâmplatŭ Porții Othomăneștĭ să le aîbă, ar striga cu mândrie: cum-că pravilile oștiĭ acésta o cer.

Rusia cu mare scădĕmêntŭ și iubire de omenĭ, pentru ca să contenéscă vărsarea de sânge a nĕmului omenescŭ! și de stihiile noroculuĭ care se află în privelișten războiuluĭ, și ceĭ după împrejurŭ. aŭ primitŭ tocmirea păciĭ. și aŭ arĕtatŭ și Porta cumŭ că poftește pacea. darŭ nu cu gândŭ dă iubirea de ómenĭ; ci pentru căcĭ vede că războiulŭ urmézĕ împotriva nenorocireĭ sale.

Rusia silită aŭ fostŭ a apuca armele pentru ocrotirea supusuluĭ eĭ norodŭ, darŭ iarășĭ aŭ priimitŭ ca să se facă o pace dréptă. măcarŭ că îndreptările eĭ aŭ fostŭ cunoscute la tótă Evropa: cu cátă mândrie și tiranie s'aŭ pornitŭ Porta asupra eĭ.

Mijlocirea acelorŭ 2 curțĭ adică a Kesarului și a Prusuluĭ, Porta aŭ cerut'o, ca prin mijlocirea lorŭ, să se facă păciuirea, întâiŭ să se întocméscă contenirea armelorŭ, să se adune congresulŭ, ca cu liniște să se negoațe pacea, și să se tocméscă pricinile, după plăcerea Porțiĭ, fără nicĭ o împotrivire.

Despre partea Rusii s'aŭ tocmitŭ contenirea armelorŭ, și adunarea | congresului, cu mare sîncatavasis, trecêndŭ cu vederea Rusia, multe folosurĭ ale sale, la cererile Porțiĭ; după cum cu arĕtarea istoriĭ se vorŭ vedé, și se vorŭ pliroforisi Curțile Evropeĭ, atâtŭ dreptatea Rusii, cât și ficleșugurile Porțiĭ.

Mare pagubă s'aŭ întâmplatŭ la armele Rusii, ce se afla la acestŭ felŭ de stare cu câștigŭ căcĭ s'aŭ silitŭ să facă contenire izbândelorŭ războiuluĭ, numaĭ pentru iubirea sa dă omenĭ, și dragostea cea cătră pace.

Decĭ aŭ iscălitŭ contenirea armelorŭ, aŭ tocmitŭ și aŭ orênduitŭ adunarea pleniputențialilorŭ, să fie la Focșanĭ, dimpreună cu soliĭ acelorŭ două curțĭ, a cărora prietenéscă mijlocire, să săvârșască fapta cea dorită a păciĭ. Aicea trebue să însemnămŭ: care dintru amândoauĕ părțile aŭ avutŭ maĭ multă saŭ maĭ puțină clisis pentru pace; se vede aevea. că solulŭ Rusii cu tótă depărtarea loculuĭ, aŭ ajunsŭ la Iași în 24 ale luneĭ luĭ Martie, aprópe dă Focșanĭ, iar Turciĭ cu tóte că aŭ fostŭ multŭ maĭ aprópe, d'abia aŭ ajunsŭ în ordia | Vizirului la 24 ale luĭ Aprilie, și acésta se arată prothimia Rusii, și lenevirea despre partea Porțeĭ pentru săvârșirea păciĭ.

Porta aŭ cerutŭ întâiŭ pacea, și ea s'aŭ arĕtatŭ cu zăbavă, căria i s'arŭ fi căduțŭ să fie cu maĭ mare sărguélă, dar se vede că nu-ĭ aŭ fostŭ scoposulŭ pentru pace, ci numaĭ cu ficleșugŭ, fie!

Pînă a nu pleca Soliĭ din Țarigrad, pentru congresŭ, s'aŭ arĕtatŭ aședământurile și cererile, cu care cerea Rusia pacea, și maĭ nainte dă tóte, s'aŭ datŭ în știre Porțiĭ, ca să nu nădăjduéscă, cum-că va negoța pacea cu pungĭ plinc

dă galbenĭ în mână, nicĭ cum-că va vinde Rusia cererile eĭ pă banĭ numĕraţĭ; şi aşa s'aŭ adunatŭ la Focşanĭ, ca să se pue trĕba la cale, cu cele maĭ trebuinciose cererĭ.

Rusia aŭ cerutŭ, şi va, slobodirea cea desăvârşitŭ şi de nimenea spânzurată a Tătarilorŭ; la adunarea cea d'ântâiŭ, s'aŭ vĕdutŭ aşeḑământurile, şi pleniputenţialiĭ Curţiĭ Rusii aŭ tocmitŭ, ca Tătariĭ să fie slobodĭ şi nesupuşĭ la altulŭ; şi cum-că alegerea Hanuluĭ, să se facă, numaĭ de cătră ceĭ | maĭ aleşĭ aĭ Tătarilorŭ, şi gubernamentulŭ dreptăţiĭ, a tuturorŭ pricinilorŭ politiceştĭ, atâtŭ dă afară cât şi din năuntru, şi totă oblăduirea şi poveţuirea a Boierilorŭ şi a averiĭ atâtŭ a fieştecăruea deosebitŭ, câtŭ şi a toteĭ epicratiĭ Tătarilorŭ să facă de la alesulŭ Han, fără a nu fi elĭ spânzuratŭ de altă stăpânire, şi din clipa alegereĭ luĭ, să fie însuşĭ stăpânitorŭ la tote, fără de a nu puté cinevaşŭ a-lŭ strămuta.

Plirexusiĭ Porţeĭ aŭ cerutŭ (după cum eĭ ḑicŭ) cum-că: cu unŭ deosebitŭ articolŭ după orundueala legeĭ lorŭ, ca să aibă Hanulŭ după alegerea luĭ, să scrie şi cătră Sultanulŭ Porţeĭ, ca să ceră şi de la dînsulŭ întărirea alegereĭ luĭ, care să nu aîbă putere Sultanulŭ a o tăgădui; pleniputenţialulŭ Rusii aŭ vrutŭ ca acéstă cerere, să se coprindă, însă numaĭ întru arĕtare próstă, după cum este obiceiulŭ între ceĭ-l-altĭ împăraţĭ, iar între tocmelĭ n'aŭ priimitŭ să se coprindă, şi epichirosis alŭ Porţiĭ, dă vreme că aşa nu putea a sta cea slobodă | nespânzurare şi însuşĭ stăpânirea Tatarilorŭ.

Osman Efendi la a doua adunare, cu mare râvnă s'aŭ împotrivitŭ la acésta, şi ḑicea: cum-că acésta este împotriva legiĭ lorĭ şi cum că doĭ califĭ adică douĭ diadohĭ aĭ luĭ Moamet să fie la acestaşĭ vĕcŭ, nu se póte acésta, şi nicĭ Tătariĭ nu potŭ să ţie acéstă nespânzurare a legiĭ lorŭ fără voia Porţiĭ.

Plirexusiĭ Rusiĭ aŭ respunsŭ: că acéstă cerere a nespânzurăriĭ s'aŭ fostŭ tocmitŭ în Ţarigrad, prin mijlocŭlŭ solilorŭ celorŭ mijlocitorĭ, şi s'aŭ socotitŭ ca o priimită; iar câtŭ pentru a legiĭ spânzurare, să se cunóscă ca o orênduéla politicéscă între doauĕ neamurĭ, fără a nu se atinge de însuşĭ stăpânirea Hanuluĭ, şi aşa n'aŭ vrutŭ să priiméscă ḑisele luĭ Osman Efendi; destulă filonikie s'aŭ făcutŭ între amândoaĕ părţile, Turciĭ ḑicêndŭ că acestŭ felŭ dă cererĭ nicĭ s'aŭ tocmitŭ, nicĭ pîn gândŭ nu le-aŭ trecutŭ, ci că dragomaniĭ rĕŭ aŭ tălmăcitŭ. Şi aşa aŭ cerutŭ caiĭ ca să se ducă, şi s'aŭ stricatŭ congresulŭ. |

Să se socotéscă ceĭ iubitorĭ dă adevărŭ: dă se póte asemăna aceste ḑise, cu acele ce se coprindŭ la manifestulŭ Porţiĭ, şi câtŭ sîntŭ depărtate dă adevĕrŭ.

S'aŭ arĕtatŭ şi adunările dă la al doilea congresŭ, însă cu maĭ puţină încredinţare despre amândoaă părţile, şi lucrurile s'aŭ urmatŭ într'acestaşĭ chipŭ.

Întâiaşĭ datŭ pentru nespânzurarea stăpânirĭ Tătarilorŭ, vezirulŭ aŭ scrisŭ cătră feldmarşalŭ Romieanţovŭ, cum că nu aştepta nicĭ odată, acestŭ felŭ de cererĭ de la pleneputenţialiĭ Rusii, fiindŭ ómenĭ cu prieteşugŭ, iubitorĭ dă drep-

late și cu diacrisisŭ, că acestŭ felŭ dă cererĭ se atingŭ dă însuși legea Othomănéscă. Și s'aŭ rugatŭ dă Feldmarșalŭ, ca să scrie cătră ceĭ dă unŭ neamŭ aĭ luĭ Solĭ, ca cu amăruntulŭ tălmăciudu-le, cătă cinste și evlavie să cade a să aduce cătră legea Othomănéscă.

Feldmarșalulŭ nu avea putere, nicĭ să aneriséscă, nicĭ să redice cererile pleniputințialilorŭ curțeĭ sale, fiindŭ că nicĭ nu eraŭ spânzurațĭ dă marișalulŭ. Și marișalulŭ aŭ rĕspunsŭ cătră vizirulŭ cu unŭ troposŭ fórte peripiiticosŭ, și evghenicosŭ, cum elŭ aŭ priceputŭ aceĭ pleniputențialĭ, aŭ negoțatŭ cu dreptate; Vezirulŭ iarŭ aŭ scrisŭ alŭ doilea (și fiind-că congresulŭ se stricase), aŭ arĕtatŭ cu rugăciune, ca să-ĭ erte Rușiĭ pă Turcĭ la acestŭ peristasisŭ, și cu cartea acésta aŭ trămisŭ într'adinsŭ pă óreș care Fasiŭ-Efendi Ahmetŭ, carele aŭ fostŭ mai nainte robŭ la Rusia, poruncindu-ĭ ca să dea cartea în mâna Feldmarșaluluĭ; intru care carte fórte cu denadinsulŭ cerea vezirulŭ, ca iarăși să se înoiască negoția pentru pace. Și se ruga Feldmarșaluluĭ, ca să mérgă maĭ aprópe cătră Dunăre, pentru ca să se negóțe înșișĭ între dinșiĭ pacea, saŭ să se adune alțiĭ noĭ plirexusiĭ la Bucureștĭ. Și tótă acéstă carte cu o fórte fierbinte rugăciune, ca să se rênduéscă noauă contenire de arme încă peste 6 lunĭ. Totŭ acestŭ Fasiŭ-Ahmetŭ-Efendi, avea și altă poruncă dată, ca cu plirexusiotica să energhiséscă atâta, ca să se înoiască iarăși congresulŭ, câtŭ ca să întocméscă | și contenirea armelorŭ.

Feldmarșalulŭ nicĭ nu avea nicĭ o poruncă de la Curtea sa; ostosonŭ, aŭ priimitŭ acele păciuitóre scoposurĭ ale Vizirului, fiindă-că avea totŭ felulŭ de pricină ca să nu-ĭ strice prothimia, și aŭ și tocmitŭ armistiție de 40 dile, în câtŭ, să socotea, că va lua porunca de la Curtea sa.

La acéstă diastimă óstea aŭ începutŭ a se porni la Dunăre. La Petrupoli aŭ luatŭ știre de stricarea congresuluĭ, încă s'aŭ și pliroforisitŭ cumŭ că de iznóvă nu cerŭ Turciĭ altŭ diorizmosŭ pentru nespânzurarea stăpânireĭ Tătarilorŭ, fără numaĭ câtŭ se cuvine la legea lorŭ; și era socotéla lorŭ ca să metaherisescă óreș ce sîncatavasisŭ la paguba care li se pricinuea, dă la ofikiurile care eraŭ datorĭ ulemalele Tătărăștĭ, să dea Muftiuluĭ și altorŭ ulemale ale Țarigraduluĭ.

Mijloculŭ care s'aŭ găsitŭ, ca să urmeze, acésta aŭ fostŭ, că Porta | cerea, ca lăsarea ce s'aŭ făcutŭ acelorŭ 2 cetățĭ Gherciu și Enicale dă cătră Tătarĭ, să se alcătuéscă de cătră Pórtă, iarŭ nu de cătră Tătarĭ. Rusia cerea aceste 2 cetățĭ nu pentru altŭ, fără numaĭ pentru siguranția și apărarea hotarelorŭ impărățiĭ sale, și încă ca să fie dă pază, să nu cumvașĭ vre-odată, fără dă veste, să facă Turciĭ vre-o pornire spre Crămŭ. La acestŭ scoposŭ alŭ Rusiĭ aŭ sinerghisitŭ amândoanoă mijlocitorele Curțĭ cu prietenésca lorŭ mijlocire, pentru aședarea păciĭ; și printr'aceștiașĭ solĭ s'aŭ arĕtatŭ aceasta și la Pórta

Othomănéscă, și aŭ datŭ rĕspunsulŭ la Feldmarșalulŭ, pentru adunarea congresuluĭ dă alŭ doilea.

Intr'acestașĭ chipŭ, și cu acestŭ felŭ de aședămêntŭ, s'aŭ adunatŭ pleniputențialiĭ, amândurora curțilorŭ la Bucureștĭ.

La începutulŭ negoațiĭ, Othomanicescululŭ pleniputențialŭ, cu tŏtă buna luĭ osîrdie pentru pace, aŭ făcutŭ marĭ arĕtărĭ, și la orĭ ce maĭ mică | vorŏavă, totŭd'a-una dicea, cum-că are datorie să scrie la Curtea sa, și cele maĭ micĭ mișcărĭ ale luĭ.

Acele d'ântêiŭ adunărĭ, s'aŭ începutŭ a se vorovi, când dă câte-una, când și dă tŏte cererile odatășĭ, adecă: pentru sloboda nespânzurare a stăpânireĭ Tătarilorŭ, pentru lasarea acelorŭ 2 cetățĭ Gherciu și Ienikale, pentru sloboda negușătorie, și pentru trecerea corăbiilorŭ; fiindŭ că aceste cererĭ sînt legate una dă alta. La cea de a 12 adunare, la 6 ale luĭ Dechemvrie, s'aŭ hotărîtŭ cu tocmélă despre amândoaŏ părțile, să se rênduéscă, în ce chipŭ să se socotéscă nespânzurarea legeĭ Tătarilorŭ, adică Sultanulŭ Portiĭ să aĭbă datorie să dé blagoslovenia luĭ cătră noulŭ alesulŭ Han, și la geamiĭ să aĭbă datorie să-lŭ pomenéscă, și să se róge pentru dînsulŭ; dascăliĭ pravililorŭ aĭ Tătarilorŭ să ia voe a avé acestŭ privilegiŭ de la muftiŭ Tarigraduluĭ; și la acésta Othomanicescululŭ pleniputențialŭ s'aŭ arĕtatŭ mulțămitŭ, fiindŭ că legea lorŭ se arĕta într'acestașĭ chipŭ împlinită, încă aŭ maĭ | întăritŭ și o hotărire, ca cu chezășuirea Rusii, să nu se întindă asupra aceștiĭ nespânzurărĭ a legiĭ Tătarilorŭ.

Otomanicescululŭ solŭ aŭ începutŭ a cercéta și a cumpăni acestă slobodire nehotărîtă, cum și ce felŭ, atâtŭ a negușătoriĭ, câtŭ și a treceriĭ corăbiilorŭ ruseștĭ, și încă lăsarea acelorŭ 2 cetățĭ Gherciu și Enicale, și aŭ rĕspunsŭ: cumcă Porta nu arŭ putea să priiméscă amândoaŏ aceste cererĭ odată, ci daca va lăsa acele doué cetățĭ, cum-că să cade să orênduéscă și să se hotărască, până unde să le fie negușetoria, și trecerea corăbiilorŭ; saŭ slobodindu-le acestea, că se cade să fie Porta pă Enicale, ca să aĭbă ochiĭ cu priveghélă asupra mișcărilorŭ puterei ruseștĭ pă mare; și într'acestașĭ chipŭ s'aŭ făcutŭ multă pricină de vorŏavă, fără a nu lua sfârșitŭ cererea. Iar câtŭ pentru cele l-alte cetățĭ turcești, care se află în Crăm și la Kuban, vorbă nu s'aŭ făcutŭ. Acésta numaĭ chiar, cerea Otomanicescululŭ solŭ, ca să fie cetățile Gherciu și Ienicale, | saŭ umblarea corăbiilorŭ și a negușătoriilorŭ să fie cu hotărîrĭ. La aceste 2 cererĭ îndestule vorbe aŭ cheltuitŭ fără dă a nu putĕ să se unéscă, căcĭ othomanicescululŭ solŭ se silca să arate: ca o pricină adevĕrată, frica ce arŭ avea Porta, daca va priimi aceste doaŏ cererĭ, cum că nu va putea fi fără de grijă și cerea atunci, ca acolea aprope, să potă face o cetate noaŏă ca Ienicale, pentru ca să se potă mulțămi. Acestŭ mijlocŭ s'aŭ tocmitŭ despre amândoaă părțile; decĭ aŭ hotărîtŭ amândoĭ soliĭ, la 2 ale luĭ Dechemvrie, să scrie amândoĭ la Curțile sale, adică Othomanicescululŭ solŭ să arate cătră Curtea sa, cum-că

solulŭ Rusii nu va să se vazghestiséscă de Ghercĭu şi Ienicale; iar solulŭ Rusescŭ să arate cătră Curtea sa, cum-că Turcii cerŭ acolo aprópe să facă o cetate noă; dintr'acestaşi se arĕta, că spânzură norocului păcii. Respunsulŭ de la Rusia aŭ venitŭ după cererea soluluĭ, iar ce felŭ de respunsŭ aŭ datŭ Pórta nu este ştiutŭ; atâta numaĭ s'aŭ vĕdutŭ, că după ce s'aŭ întorsŭ menzilulŭ de la Ţarigrad, Otomanicescului solŭ aŭ schimbatŭ vorba, şi la întâiaşi adunare după venirea aceluĭ menzilŭ, s'aŭ vĕdutŭ Turculŭ, că încurcă numele cetăţiĭ cu alte pricinĭ, şi dicea: că numitele cetăţĭ, după starea loculuĭ aŭ alte tărĭ, şi de şi s'arŭ face altă cetate noă, nu arŭ fi destulă pentru paza siguranţeĭ Porţiĭ. Atuncĭ Siniorŭ Obreşcovŭ, după datoria luĭ aŭ respunsŭ, că cum vede s'aŭ făcutŭ o mare schimbare la scoposurile Porţiĭ, şi se póte cunóşte de sînt adevĕrate disele cele din manifestulŭ Porţiĭ, care totŭ d'a-una găseşte pricinĭ, şi arată discoliĭ acolo unde nu sînt.

Până aicĭ n'aŭ izbutitŭ nimicŭ, pentru energhia doriteĭ păcĭ, ci câte aŭ negoţatŭ, aŭ fostŭ tóte în zadarŭ. Acéstă stare a trebilorŭ s'aŭ prelungitŭ până la întórcerea curieruluĭ, care Siniorŭ Obreşcovŭ aştepta dă la curtea sa, pă care curierŭ iarăşĭ îndată l-aŭ pornitŭ înapoĭ, ca să arate schimbarea Porţiĭ Turceştĭ; după arĕtarea Otomanescului solŭ Siniorŭ Obreşcovŭ dicea: cum că după cumŭ aŭ arĕtatŭ la Curtea sa, aşa i-aŭ venitŭ şi poruncă, ca să dică Otomanicescului solŭ, să alégă unŭ locŭ pentru ca să se facă acolea | o cetate ca Ienicale, Otomanicescului solŭ aŭ disŭ cătră Obreşcovŭ, ca să cerceteze acela locŭ în harta cea gheograficéscă, şi aŭ şi adusŭ o hartă a luĭ Turcéscă (greşala harteĭ nu-lŭ face vinovatŭ pă solulŭ Rusescŭ după cum îlŭ ponosluescŭ) şi aŭ începutŭ a cerceta acelŭ locŭ. Siniorŭ Obreşcovŭ însemna în hartă unŭ locŭ Ostrov, care se află între marginea Acburunuluĭ şi a Ostrovuluĭ Taman, dicêndŭ cătră solulŭ Turcescŭ: «Iată locnlŭ de unde de veţĭ vrea, puteţĭ cu o vedere a ochilorŭ, să priviţĭ tóte corăbiile nóstre; acestŭ ostrovŭ, iaste celŭ doritŭ înaintea strâmtoriĭ mărĭĭ, care din Meotida Limni, intră în marea Négră; ce locŭ dar maĭ bunŭ puteţĭ a pohti de cătŭ acesta?»

Atuncea Otomanescului Solŭ, s'aŭ arĕtatŭ puţintelŭ cam turburatŭ. Siniorŭ Obreşcovŭ aŭ găsitŭ unŭ mijlocŭ şi aŭ disŭ soluluĭ turcescŭ, să se socotéscă că la treapta care este pleniputenţialului, arŭ putea să hotărască pentru acestŭ locŭ, fără de pagubă şi fără de turburare; arĕtându-ĭ cum-că de arŭ priimi Pórta ale luĭ | tocmirĭ, după troposulŭ care eĭ între dînşiĭ cu unire le-aŭ vorovitŭ, atuncea Curtea Ruséscă, arŭ face şi óreşŭ-ce scădere. la tóte pretenţiónele indemnita, şi garantia, adică, pentru împlinirile cheltuelilorŭ Rusii.

Aicea se cade a însemna, că Rusia de la începutulŭ acestuĭ negoţŭ, s'aŭ silitŭ şi destulŭ s'a împotrivitŭ, asupra uneĭ indemnita şi garantia, adică plata cheltuelilorŭ, pentru întórcerea Valahieĭ şi Moldavieĭ, şi acésta pentru ca să brisimefsească la lesnirea cătră Pórtă, pentru negoţulŭ păcĭĭ. Maĭ pă urmă Si-

nior Obreşcov, aŭ cuvîntatŭ acestea, făcêndŭ epilogon la cea maĭ dă pe urmă hotărîtă socotélă a Curţiĭ sale, într'acestaşŭ chipŭ:

«Décă va vrea Pórta să priméscă, nespânzurarea şi sloboḑirea Tătarilorŭ după cum eŭ am arĕtat'o, şi dă va vrea să se vazghestiséscă, dă lenicale i Gherciŭ şi Călburun, să surpe cetatea Ozu, şi tótă diastima loculuĭ dintre apa Buhul şi a Nistruluĭ să se tocméscă metehmion (adică ca unŭ | pămîntŭ slobodŭ pentru apărarea hotarelorŭ despre amândoă împărăţiile); de va lăsa la Tătarĭ tóte locurile şi polítiile, atâtŭ în Crâm câtŭ şi la Cuban, după cum le-aŭ lăsatŭ şi Curtea Ruséscă; şi cea după urmă, de va vrea Pórta póte să tocméscă, o întregă şi desăvârşitŭ sloboḑenie a neguţătorieĭ, şi a trecereĭ la orĭ-ce felŭ de *idos caravion* în tóte părţile măriĭ a stăpânireĭ lorŭ, după cum eŭ le-am arĕtatŭ; atuncea Curtea mea va întórce către Pórtă tóte cele-lalte câştigurĭ, şi locurile care s'aŭ luatŭ de la dênşiĭ, şi se va lipsi de tótă (indemnita) împlinirea cheltuelelorŭ războiuluĭ.»

Acésta s'aŭ făcutŭ la 24 ale luneĭ luĭ Fevruariŭ, iar Otomanicesculŭ solŭ luândŭ acéstă maĭ dupe urmă arĕtare, aŭ respunsŭ către Obreşcov să i le dea în scrisŭ tóte, şi aşa aŭ trămisŭ pă însuşĭ nepotulŭ sĕŭ cu menzilŭ la Ţarigrad, cu însuşĭ scrisele luĭ Obreşcov, făcêndŭ multe socotelĭ pentru numitulŭ ostrovŭ, şi atuncĭ s'aŭ arĕtatŭ óreşŭ ce luminare nădejdiĭ dă pace, pentru că aceştĭ amândoĭ solĭ | se împreuna unulŭ cu altulŭ cu prieteşugŭ pînă la întórcerea trămisuluĭ de la Ţarigrad, carele s'aŭ întâmplatŭ tocmaĭ la 6 ale luĭ Martie, şi în locŭ de unŭ hotărîtŭ respunsŭ, care cu atâta zăbavă avea pricină a-lŭ aştepta, fiindŭ-că contenirea armelorŭ se sfârşa, iar otomanicesculŭ solŭ, altŭ respunsŭ nu aŭ datŭ, către Sinior Obreşcovŭ, fără numaĭ făcea nişte socotele la cererile sale. Vĕḑêndŭ Sinior Obreşcov acele socotelĭ ale luĭ, că sunt deşarte, şi în zadarŭ, i-aŭ cerutŭ cu iuţime hotărîtŭ respunsŭ, atuncĭ Otomanicesculŭ solŭ aŭ respunsŭ altă pricină alteĭ tocmele, prelungindŭ vremea până la ḑiua cea dupe urmă a contenireĭ armelorŭ, la 9 ale luĭ Martie; şi silitŭ fiindŭ, aŭ descoperitŭ hotărîrea Porţeĭ sale, ḑicêndŭ: cum că aŭ luatŭ poruncă să hotărască, ca să plătéscă Pórta pentru tóte ale războiuluĭ pungĭ 800,000, adică o înplinire indemnita a cheltuelelorŭ; 40,000 dă pungĭ, pentru întórcerea tuturorŭ locurilorŭ care Rusia le ţine şi le aŭ dobânditŭ cu armele sale, până acum; i 30,000 dă pungĭ pentru prelungirea, adică plata acelorŭ 4 articule, carele sunt celeĭ dupe urmă | hotărîtă apofasis a Rusii. Acestŭ respunsŭ alŭ soluluĭ Otomanicescŭ, fără veste aŭ făcutŭ pă siniorŭ Obreşcov, de aŭ încremenitŭ, fiindŭ-că totŭ negoţulŭ păciĭ care pînă atuncea să făcuse, ilŭ anerisea întru nimicŭ, şi arĕta chiar pre Pórtă depărtată dă pace, şi cum-că nu avea curatŭ scoposŭ pentru pace, dă vreme că Pórta avea ştiinţă, dă maĭ nainte, că curtea Rusii nu priimea pă banĭ încheerea păciĭ, şi cum-că rodulŭ câştigurilorŭ prin mijlocirea armelorŭ Rusii, era ca să cathortoséscă încheerea

hotarelorŭ, şi sevêrşindŭ rĕzboiulŭ cu bună-norocire, să pue o stare a mân-tuinţeĭ, care este firéscă la fieşte-care stăpânire, şi ca să umble negu|ătoria, cu înotatulŭ corăbiilorŭ pă mare. Cu tote acestea sinior Obreşcov cu óre-carele mijlocŭ dă voroavă, ĭ-aŭ ţisŭ, că dă arŭ fi fostŭ prin putinţă, ca să în-tocméscă pacea cu împlinirea cheltuelelorŭ, óre o sumă ca acésta, când s'arŭ putea a se da gata? căcĭ de arŭ vrea a pune vre-unŭ sorocŭ póte că nicĭ acea făgăduinţă nu se va păzi cu credinţă, căcĭ cu adevĕrатŭ în ceasulŭ ce s'arŭ putea hotărî pacea pă banĭ, se cuvenea îndată să o şi numere | acéstă sumă, măcarŭ că sunt la bunŭ ipolipsis baznalele luĭ Grand Sinior, numaĭ nu este dă creḑutŭ dă o peste mĕsură sumă dă banĭ ca acésta să se afle în păstrare pentru sfîrşitulŭ acesteĭ trebĭ, maĭ alesŭ după patru campaniĭ ale rĕzboiuluĭ, spre care se cădea să facă oştilorŭ sale darurĭ îndestule şi peste mĕsură, nu numaĭ ca să-ĭ îndemne cu bune umblete la pornirile lorŭ, ci încă ca să-ĭ şi popréscă de la hrăpirĭ. şi maĭ multŭ să se arate că ţine o armadă cu chipŭ umbritorŭ, şi cu tóte mijlocirile care se ărată, iaste cunoscutŭ şi adevĕrатŭ, că Pórta când are negoţŭ cu creştineştile curţĭ, totŭ-d'a-una se sârgueşte ca să le înşale, şi credinţa să nu păzéscă cătră dînsele. Şi atuncea de nevoe daca nu se va îm-plini acéstă peste mĕsură sumă, care s'arŭ fi aşeḑatŭ, să cădea să se pornéscă unŭ altŭ noŭ rĕzboiŭ. Ci prelungirile tuturorŭ acestorŭ socotinţe, este cea puţină prothimie a Porţiĭ pentru dă ale păcĭĭ. Solulŭ Othomanescŭ s'aŭ cam ruşinatŭ fiindŭ că n'aŭ isprăvitŭ nimicŭ, la totŭ negoţulŭ luĭ, însă îndată aŭ pusŭ pricină înprotivă, adică că nu sunt acestea cuvintele | Curţeĭ sale cele dă pe urmă, dă vreme ce armistriţia se isprăvea, elŭ s'aŭ grăbitŭ să meargă să stea la Rus-ciuc, şi acolo să aştepte poruncile cele dupe urmă ale curţeĭ sale; şi s'aŭ făgăduitŭ cătră solulŭ rusescŭ, că-ĭ va da înştiinţărĭ dă orĭ-ce poruncă va lua şi sinior Obreşcov ĭ-aŭ rĕspunsŭ: că-ĭ va da ascultare cu acelŭ întăritŭ prie-teşugŭ, cu care aŭ negoţatŭ pînă atuncea despre partea Rusii, şi cum se va păzi corespondenţia; şi măcarŭ de s'arŭ şi începe mişcările rĕzboiuluĭ, totŭ vorŭ lăsa o pórtă deschisă, numaĭ de vorŭ vrea Turciĭ cu adevĕrатŭ să hotă-rască, ca să să întocméscă cu Curtea sa, după cea maĭ dă pă urmă ţisă hotărîre. Şi aşa aŭ datŭ făgăduinţă, cu aşeḑămîntŭ între eĭ, pentru acéstă co-respondenţie.

Iaste cunoscutŭ că Pórta la tótă vremea congresuluĭ, n'aŭ vrutŭ să tocméscă celŭ maĭ micŭ articolŭ alŭ tractatuluĭ, măcarŭ să să arate că aŭ avutŭ óre-şĭ ce gândŭ şi înduplecare spre încheerea păcĭĭ, ce socotéla eĭ se vede, că fără a nu lua sfîrşitŭ, să prelungéscă vremea | contenireĭ armelorŭ în câtŭ să se si-léscă Curtea Rusii, ca adică ostenindu se din cheltuelĭ şi alte greutăţĭ ce se urmézĕ la ale rĕzboiuluĭ, să o înduplece spre contenirea armelorŭ ca să se facă aşezămîntulŭ după gândulŭ Porţeĭ otomăneştĭ.

De'nceputulŭ congresuluĭ, vezirulŭ arĕta cum-că politescŭ Turciĭ contenirea

armelorŭ cu soroci de 6 luni, iar când s'aŭ adunatŭ soliĭ pleniputențialĭ, ca să tocmèscă armistrițiia pînă la primă-vară, otomanesculŭ solŭ se silea cu să maĭ adaoge încă 2 luni, iar după ce s'aŭ arĕtatŭ atâtea discoliĭ, cerea încă să prelungèscă congresulŭ pînă se va întórce menzilulŭ de la Țarigrad, măcarŭ că știa că se apropie sfîrșitulŭ soroculuĭ, ḑicea că nu este vreme îndestulată, a aduce respunsurile cele trebuincióse, și câtŭ se apropia sfîrșitulŭ soroculuĭ, cu atâtŭ maĭ multŭ să silea să prelungèscă vremea, și arĕta cum-că are scoposŭ de pace, ca să plece pă solulŭ Rusescŭ, a maĭ face și altă armistrițiie iar solulŭ Rusii ascultare nu-ĭ aŭ datŭ, arĕtându-ĭ paguba ce se pricinuea Curteĭ sale; și aŭ priceputŭ că tóte mișcările | Turcilorŭ, era ca să prelungèscă vremea, fiindŭ-că cu mare mulțămită priimea adunarea congresuluĭ, pentru prelungirea contenireĭ armelorŭ, și așa lucra mijlocirile, ca să prelungèscă războiulŭ, care acésta se dovedește, și din cele ce aŭ lucratŭ pă Marea Albă, și din cele ce s'aŭ isbitŭ la Crâm, prin ceĭ trămișĭ pă ascunsŭ, ca să redice în picióre pă ceĭ ce pînă acum se ținŭ cu fatria lorŭ, spre a săvârși unŭ zurbalic de obște acolo la Crâm; iar ceĭ maĭ mari aĭ armelorŭ Ruseștĭ, fiindŭ cu priveghere, aŭ priceputŭ maĭ nainte și aŭ zăticnitŭ acea rĕutate ce era îndemnațĭ să o facă, și acestea aŭ fostŭ tocmaĭ la aceeași vreme a congresuluĭ. Iar la Marea Albă, aŭ trămisŭ corăbiĭ cu profasis spre ajutorulŭ Sirii, iarŭ gândulŭ (după cum s'aŭ adevĕratŭ) le-aŭ fostŭ ca să izbéscă fără de veste, pă flota ruséscă ce se afla la limanŭ, și pă oștile ruseștĭ ce se afla la cfartiruriĭ fără dă grijă, cu încredințarea congresuluĭ; deci priveghérea luĭ Conte Orlov, aŭ pusă în risipă cu a sa flotă, pă acele corăbiĭ dulciniotica și Raguzeica, înpreună și cu ficlene gândurile Turcilorŭ, fiindŭ-că făcuse așezămîntŭ, ca pînă va ține vremea | congresuluĭ, otșile și corăbiile să nu se mișce, strămutându-se din locŭ în locŭ; și acéstă a lorŭ stricĕciune după Marea Albă, Turciĭ de mare rușine o facŭ tăcere. Ci dar scoposulŭ lorŭ n'aŭ fostŭ dă pace, căcĭ nicĭ la legăturile dă contenirea armelorŭ n'aŭ păzitŭ, după cum este elŭ obicinuitŭ; tóte acestea aŭ fostŭ cunoscute la Curtea Rusii, și solulŭ rusescŭ cu o lăudată înțelepciune, nu arĕta semne vrăjmășeștĭ, ci încă se silea, doar dă s'arŭ încheea pacea, arĕtândŭ tóte lesnirile pînŭ în câtŭ la 7 și la 8 ale luĭ Martie aprópe de sfîrșitulŭ Congresuluĭ, aŭ aruncatŭ vorbă catră solulŭ Otomanescŭ, ca să se așade, și să iscălèscă cele maĭ alese șépte capete de pace, și pentru acele-l-alte iarăși, să i se dea vremea cea trebuincióză dă soroc; la acésta solulŭ Otomanescŭ, iarăși aŭ găsitŭ altă discolie, cum că ostrovulŭ ce s'aŭ ḑisŭ ca să fie pentru facerea cetățiĭ ceĭ nouĕ, iaste după fantasie, iar nu adevĕratŭ ostrovŭ, fiindŭ-că în harta luĭ cea Turcească, nu este însemnatŭ acelŭ ostrovŭ. Încă și altă înlesnire maĭ mare, i s'aŭ ḑisŭ luĭ despre solulŭ Rusii, cum-că, pentru cele 4 cererĭ ale Rusii, priimindu-le, | se lasă de totă cheltuiala războiuluĭ, și pentru numitu ostrovŭ, i aŭ ḑisŭ Sinior Obreșcov, cum că de nu se va

găsi cu adevĕratŭ, să se dea Porţeĭ Otomăneşti unŭ locŭ bunŭ la perialulŭ Cubanuluĭ, pentru zidirea ceruteĭ cetăţĭ, unde va plăcea Porţiĭ. Dintr'aceste ḑisurĭ se cunóşte cătŭ pohteşte Rusia pacea, şi cătŭ fuge Porta Otomanéscă de ea.

Rusia iĭ cere nespânzurarea Tătarilorŭ, şi după pravilele războiuluĭ, fiindŭ-că cu armele eĭ aŭ stăpânitŭ acelŭ locŭ, le da Tătarilorŭ sloboḑenie, fără numaĭ să fie supt diafendefsis armateĭ pentru siguranţia hotarelorŭ eĭ. La acésta aŭ rĕspunsŭ solulŭ Otomanescŭ, cum că după pravilele hotărîreĭ ulemalelorŭ, nu sloboade legea lorŭ a fi douĭ monarhĭ la o lege; şi acésta este politică a Porţiĭ Otomăneştĭ. ca cu profasis alŭ legiĭ, să amăgéscă împărăţiile cele creştineştĭ, ca să priimnéscă cererile lorŭ, fiindŭ-că la alcoranulŭ lorŭ, nu se află acestŭ felŭ de pravilĭ; de vreme că şi acum sunt mulţĭ monarhĭ însuşĭ stăpânitorĭ, carĭ ţinŭ legea luĭ Moamet, atâtŭ la Asia cătŭ şi la Afriki, adică : | Persianiĭ, Mogol şi Maroc în Afriki, cum şi maĭ nainte aŭ fostŭ Sarakiniĭ, pe carĭ încetŭ, încetŭ ĭ-aŭ supusŭ Turciĭ cu războiŭ, şi aŭ rĕmasŭ supuşĭ Turcilorŭ. Alcoranulŭ hotăraşte orĭ care prinţipŭ Otomanescŭ, de póte să adune 12,000 de óste supt steagulŭ luĭ, să fie monarhŭ. Ci dar împăraţiĭ ce sunt vecinĭ cu Porta Otomănéscă, se cuvine să fie deşteptaţĭ, şi să pue o mijloeire tare împotriva uneĭ politicĭ ce este de primejdie, care va să supue tóte nemurile cu profasis alŭ legeĭ. Eĭ dicŭ, că numaĭ elŭ este alesŭ de Dumneḑeŭ să stăpânéscă, şi cu iubirea luĭ de oamenĭ, lasă pre alţiĭ a stăpâni.

Aceleaşĭ puterĭ ale Evropeĭ, despre partea lorŭ trebue să se arate cu o tare împrotivire. ca să popréscă pornirea acestorŭ mândri confistatorĭ (necredincioşĭ) prietenĭ, care cu nedreptate, cu armele lorŭ se silescŭ să supue pe ceĭ-alţĭ; şi nu cu altŭ mijlocŭ. fără numaĭ printr'acéstaşŭ silă, aŭ lipsitŭ din epicratia lorŭ la Asia şi la Afriki, şi aŭ luatŭ cele maĭ bune eparhiĭ în Evropa, şi orĭ-cine arŭ vrea să le ajute la vreme, | când eĭ reazimă în pravilile legeĭ lorŭ, numaĭ ca să stăpânéscă pă alţiĭ, iar nu se ţinŭ de dreptile şi cele după pravilă tractaturĭ, pentru care s'aŭ făcutŭ destulă logotrivi la acestŭ congresŭ, ca să se sloboḑă némulŭ omenescŭ de unŭ jugŭ ca acesta necuviosŭ.

Curtea Rusii aicea nu se sileşte aievea pentru folosulŭ celŭ de obşte, şi interesulŭ celorŭ-l-alte împărăţiĭ şi norodelorŭ creştineştĭ, ci numaĭ plaghios, fiindŭ-că este cunoscutŭ lucru şi în inima fieştes-cărue tipăritŭ, că chiarŭ să sileşte fieşte-care pentru sine. Decĭ dintr'aceste dise, să arată cu cătŭ sînt drepte şi voincióse pornirile Rusii atâtŭ spre războiŭ cătŭ şi spre pace. |

Să venimŭ iarăşĭ la voroava războiuluĭ aceştiĭ campaniĭ de 1773.

Iunie 5 să ridică marişalulŭ de la Gura Ialomiţeĭ, făcêndŭ popasulŭ la Făcăenĭ iar la 6 în Tâmbureştĭ şi în şépte la lăgălie făcêndŭ oturac diua cea de-a opta, iar în cea de şéptea aşa cum mergea cu armia la drumŭ, iar peste

Dunăre se făcea războiŭ cu Turcĭ 6,000 ce era supt Geafer Paşa 5,000 şi supt Seid Husein Ordu Agasĭ 1,000, carĕĭ sta în 4 locurĭ păzindŭ Gura Bali, apă ce se rumpe din Dunăre cu acestaşĭ nume şi se tornă despre acestă ţară în Borcea, fiindŭ vadŭ de trecere peste Dunăre; însă despre o parte Veisman Ghinăralŭ, venea cu corposulŭ sĕŭ după izbânda ot Carasuiu, despre altă parte Potemkin Ghinăralŭ, coborându-se din Lichireştĭ la Gura Baliĭ, băgă în vase pe Vengherski-polc, şi pă zaporojanĭ cu lovcile, şi işindŭ la Dunăre, cum ĭ-aŭ zăritŭ Turcĭ şi pă unĭ şi pă alţiĭ, aŭ apucatŭ dă aŭ aruncatŭ unŭ focu din 8 tunurĭ ce avea, şi apoĭ le lăsară pă seama Ruşilorŭ, iar eĭ fugiră spre Dărstor; prinseră şi pă numitulŭ Seiz Husein Ordu-Agasĭ, împreună cu alţĭ 8 Turcĭ robĭ, iar la oturaculŭ Marişaluluĭ celŭ dă a opta ḑi, veni Potemkin şi Veisman Ghinărariĭ stându pă sfatŭ. Apoĭ într'acea ḑi trecură Dunărea amândoĭ, iar marişalulŭ a doa ḑi în 9 se urcă cu armia, ca unŭ ceasŭ pă moşia Deleanca, unde aŭ fostŭ odaea de beilicŭ. iar corposulŭ luĭ Potemkin totŭ coborându-se din Likireştĭ în 8 şi în 9 trecură Dunărea pă la Gura Baliĭ, ci în ḑiua de a noa avangardia rusescă prohorisindŭ maĭ nainte să întâmpină cu Turcĭ 500 cearcagiĭ, şi dându războiŭ ilŭ perdură, prinḑendŭ Ruşiĭ şi robi 53 cariĭ se aduseră în armie, între care era şi unŭ Saca, omŭ bătrânŭ şi-lŭ aduseră marşaluluĭ, a căruea căiafetŭ vĕḑendu-lŭ de meşină cu aceĭ marĭ nasturĭ ce-ĭ obicĭnuescŭ şi cu sunetŭ de clopoţeĭ, ilŭ făcu hazŭ, şi cu însuşĭ mâinile sale il pipăea nasturiĭ, şi-ĭ clătea pentru sunetŭ, şi-ĭ ḑise : pentru ce nu sunteţĭ primitorĭ paciĭ, ca să lipsescŭ vĕrsarea de sânge omenescŭ? iar Turculŭ iĭ rĕspunse cu lacrămĭ | «că şi noĭ rugămŭ pă Dumneḑeŭ pentru pace, ci păcătoşĭ fiindŭ, vedemŭ că nu ne ascultă;» şi óre-cum se milostivi mareşalulŭ asupră-ĭ, pă care mângâindu-lŭ ilŭ dărui cu galbenĭ 2.

In 10 trecu Dunărea şi proti-armia, iar în 11 trecu şi însuşĭ marşalulŭ, şi la 12 să făcu războiulŭ de la Dervent înainte, şi împingându pă Turcĭ încă maĭ înainte acolo se făcu cea maĭ într'adinsŭ bătae, cu Turcĭ 11.000, după tacrirulŭ robilorŭ, supt seruscher nepotulŭ luĭ Topal-Osman-Paşa uciutăilăŭ, şi alţĭ 4 ichituilăĭ, Geafer Paşa, Aslan Paşa, i unŭ Arnăut Paşa şi unŭ Boşneag Paşa: iar Ruşiĭ fură rĕnduiţĭ în treĭ corpusurĭ, unulŭ supt Potemkim Ghinăralŭ, altŭ supt Veisman Ghinăralŭ, altulŭ supt Stupisin Ghinăralŭ; unde îndată ce s'aŭ iuvitŭ óstea cea uşóră, adică Cazacĭ, volintirĭ iprocĭ, atâta iĭ opintiră Turciĭ, câtŭ în năvala lorŭ orbeşte, rezemară în fruntea corposuluĭ luĭ Stupisin Ghinăralŭ, şi peri Alsufin Maiorulŭ cu 17 granatirĭ, iar din cazacĭ şi maĭ alesŭ din | volintirĭ peste 200. Apoĭ stropşindu-ĭ pă Turcĭ dă alăturea, cu tunurĭ din corposulŭ luĭ Veisman, Turciĭ o plecară într'o neîntórsă fugă la Dărstor, căḑendŭ şi dintr'înşiĭ maĭ atâţea, şi robĭ 20, împreună cu 18 tunurĭ şi 7 steagurĭ, care le aduseră şi le băgară în Bainburg (cetate de cară, aşeḑate cu orunduială pe malulŭ Borciĭ, şi într'însulŭ băgate obuzurile,) ci într'acea ḑi

sosi Dărstoruluĭ ajutorŭ de la Vezirulŭ alte 12,000 miĭ cu mumbaşirŭ Ispir-Aga Ceauş-Başa, iar Ruşiĭ făcură Dărstorul muhaserea de la Iun. 13, şi redicară câte-vaşĭ sate creştinĭ din prejma oraşuluĭ, pă care îĭ trecură în ţară.

Multŭ m'am miratŭ de îndrăznéla unuĭ copilaşŭ anume Radulŭ, vârsta luĭ de anĭ 11, feciorulŭ unuĭ Anastase jugănarulŭ de la satulŭ Curbăşaniĭ din ţinutulŭ Brăileĭ, pă care ĭ-au robitŭ unŭ Brăileanŭ anume Mehmetŭ Bairactarulŭ ce acum lăcueşte la Pravadia, cu acestŭ copilaşŭ fiindŭ fostŭ venitŭ numitulŭ Turcŭ în ordia Osman Paşiĭ, iarŭ elŭ încă până a nu se | aşeda războiulŭ celŭ de la 12, fiindŭ călare, aşa din tótă glóta ordiĭ s'aŭ repezitŭ la tabăra Ruşiloră, iarŭ stăpânu-seŭ cu alţĭ douĭ treĭ Turcĭ, l'aŭ luatŭ la gónă, dar năpustindu-li-se înpotrivă-le câţĭ-vaşĭ husarĭ, s'aŭ trasŭ gonaciĭ, şi scăpându copilaşulŭ îlŭ trămise marşalulŭ la Dumnealuĭ Graf Dudesculŭ.

Într'acéstă lună Iun. iarĕşĭ să maĭ adunară la Turtucaia o sémă de Turcĭ supt Saraĭ-Abdulah-Paşa, carele sta cu ordiea d'asupra în délŭ, iarŭ la Dunăre în schelă îĭ păzea caraulŭ. Ci Suvarov Ghinăralŭ îĭ izbi iarŭ nóptea, şi totŭ cu acelaşĭ tertipŭ ca şi de cela-l-altă réndŭ cum s'aŭ arĕtatŭ înapoĭ la foĭ 95, cu zgomotulŭ tobeloră i-aŭ pusŭ pă Turcĭ în resipă, atâtŭ pe ceĭ din schelă câtŭ şi pă ceĭ din délŭ, iarŭ puţinĭ ce remăsese în délŭ stândŭ óreşŭ-ce la războiŭ, ceĭ maĭ mulţĭ aŭ perităŭ împreună cu numitulŭ lorŭ Paşă; şi le făcură Ruşiĭ ordia zaptŭ, cu tunurĭ 13, şi stégurĭ 7, apoĭ rĕmăşiţa namestiiloră oraşuluĭ mistuindu-o de totŭ cu focŭ, să întórse Suvarov iarŭ în Negoeştĭ.

Maĭ işiră şi din Ruşciuc la Ostrov ot Giurgiuvŭ, peste 3,000, ci la acea bătae, rĕnduindu-se comendirŭ Caminski Ghinăralŭ Porucic; nu-ĭ era boiulŭ câtŭ îĭ fu războiulŭ! Cum îĭ încurcă, cum îĭ înfăşură, le sosi Turcilorŭ mare peire, atâtŭ pă uscatŭ câtŭ şi pă apă, la fuga trecerii peste Dunăre, lăsândŭ Ruşilorŭ şi treĭ tunurĭ.

Isprava Ruşilorŭ cu Dirstorulŭ.

Oraşulŭ era întăritŭ cu late şi adâncĭ şanţurĭ, avêndŭ împrejurŭ viile pre obiceiulŭ ţĕriĭ turceştĭ în osebirĭ cu şanţurile lorŭ, unde avea Turciĭ susŭ în slemne pă 3 dealurĭ de către amiadă-dĭ ce cobora la oraşŭ în fieşteş-care délŭ câte o batărie care se diafendefsea una pă alta. Însă la 17 ale aceştiĭ lunĭ Iun. după sfatŭ se rênduiră 3 corposurĭ supt treĭ comendirĭ: unulŭ supt Potemkin, altulŭ supt Inglistron, altulŭ supt Veisman, şi în 18 dis dă diminéţă, făcură marş; ci pă délulŭ din mijlocŭ era Potemkin, iar pă celŭ din susŭ de-a stânga sa era Inglistron, | şi pă celu din josŭ din drepta luĭ Potemkin era Veisman, şi póte că bine s'arŭ fi comandarisitŭ cu aceste treĭ persóne, dar peste hotărirea d'întâiŭ, li se maĭ adaose, însă luĭ Potemkin pă unŭ Cneaz Dolgoruki Ghinăralŭ Porucic, iarŭ luĭ Veisman Ghinăralŭ Porucic Stupisin, dă la

care se născu óreşĭ-ce ştonos, cum se va vedea înainte, lăsându a pomeni şi dă alţii, cum Melisinos Ghinăralŭ Porucic, i Drughen Ghinăralŭ ce se rĕnduise în locŭlŭ luĭ Melisinos peste altelerie, i altŭ cneazŭ Dolgoruki Ghinăralŭ Maiorŭ. i Kakavinski Ghinăralŭ Maiorŭ, care pentru maĭ bună hazmodie eraŭ şi eĭ rĕnduiţĭ pă alocurea cu batalióne saŭ maĭ bine să dicemŭ: celŭ cuvîntŭ turcescŭ: «*Nerede cioclucă, onda boclucă*» Decĭ Potemkin Ghinaralŭ alegêndŭ din corposulŭ seŭ 3 batalióne iĭ rêndui în treĭ carele povăţuindŭ însuşĭ pă cea din mijlocŭ, şi se porni asupra ceĭ din mijlocŭ batărilĭ, ci fórte cu greŭ prehorisea şi cu stricăciune dă soldaţĭ avêndŭ Turcii şi pometulŭ viilorŭ meterezurĭ şi pă marginea şanţuluĭ marĭ trăistĭ de pămîntŭ îndesatŭ şi aşezate | una dă alta câtŭ începea ţava pusciĭ; iarŭ cândŭ s'aŭ maĭ apropiatŭ dă batărie aripa bieţilorŭ soldaţĭ ceĭ din drépta, după starea făcutuluĭ şanţŭ, să pomenirĕ ca într'unŭ cercŭ de foculŭ Turcescŭ, şi ne maĭ putêndŭ rebda, le striga Polcovniculŭ Ianzicovŭ: «nazatŭ»! din care se trase şi cea-l-altă aripă. iarŭ Turcii eşindŭ din batărie şi ceĭ după şanţurile după împrejurŭ şi după'n liveḑile dă pomĭ să pornirĕ ca unŭ roiŭ asupră-le, şi atâtŭ îngroziră pă acele duoĕ carele, în câtŭ la acelŭ înapoĭ, nu să trăgea cu faţa spre vrăjmaşŭ pre regulă, ci dă totŭ işĭ arĕtară spatele, doĭ şi treĭ nu era la unŭ locŭ la fugă împreunaţĭ, aruncându-şĭ după dinşiĭ, puştile şi pălăscile. Decĭ Potemkin vĕḑêndu-şĭ distihia, trămise cu grabŭ la Cneazŭ Dolgoruki, ca să-lŭ proftafseascŭ cu călărime, şi nu vru, pricinuindŭ că n'are ocazŭ, şi maĭ alesŭ ca nu cumvaşŭ să-ĭ înconjure vrăjmaşiĭ pă după ovaia în carea sta atunci Potemkin, chemă pe óreşĭ-care călărime, din corposulŭ luĭ, polculŭ ungurescŭ, polculŭ rumânescŭ, | arnăuţĭ şi volintirĭ, cariĭ făcură mântuinţă unora dintr'acea remasă pihotă, căcĭ aceştia cu grabă năvălindŭ în délŭ, luară pă gonacii Turcĭ camŭ dă la spate. şi stricară câţĭ-vaşĭ, iarŭ ceĭ-l'alţĭ rezemară din vale în Darstorŭ. şi să conteni foculŭ, făcêndŭ zaptŭ acea batărie cu tunurĭ 7, iarŭ din cele-l-alte duoă batarĭ, fărŭ nicĭ un războiŭ să traserĕ turciĭ la oraşŭ. (Indrăzneţĭ fură Turcii la acestŭ războiŭ!) s'aŭ găsitŭ p'în şanţurĭ şi afară din şanţurĭ, Turcĭ morţĭ, ţiindŭ în mână capete dă soldaţĭ, pentru ca să ia celenghiurĭ. După aceea să puserĕ corposurile la altă orênduială. Potemkin ţiindŭ batăria din délŭ cea din mijlocŭ, străjuea şi partea Dărstoruluĭ din susŭ; iarŭ Veismanŭ cu Stupisinŭ, se aşezară în drépta luĭ Potemkin din josŭ, şi dela dinşiĭ maĭ josŭ ţiindŭ unŭ câmpuleţŭ pre cursulŭ Dunărĭĭ, să aşeză Inglistronŭ. Iarŭ dă la 9 césurĭ ale aceeaşĭ di începură a înproşca tăbiile şanţurilorŭ ot Varuşŭ până la | 11 césurĭ, ci Veismanŭ măcarŭ că sta gata cu soldaţiĭ, avêndŭ făşinile cele dă aruncatŭ în şanţŭ pentru iurusulŭ ce era să facă peste nópte spre 19, darŭ până ce-şĭ vedea (pă celŭ maĭ mare de câtŭ elŭ) Stupisinŭ lipitŭ în corposulŭ sĕŭ cu comandă, abia cândŭ şi cândŭ arunca câte unŭ tunŭ; ci la acestŭ alŭ doilea războiŭ işĭ o mulţime de Turcĭ asupra luĭ Inglistronŭ şi în câte-va rêndurĭ, făcură tarĭ iurusurĭ înpin-

gêndŭ pă Rusĭ cu cîtă-vaşĭ pagubă dă soldaţĭ, în cătŭ le luară şi unŭ tunŭ dă pihotă şi altŭ secretŭ de ale artelerii, surpară şi calulŭ dă suptŭ Inglistronŭ, să răni şi Melinosŭ la unŭ piciorŭ şi Ferzinŭ Polcovnicŭ dă Egherĭ pin pântece, osebitŭ dă alţĭ ofikialĭ maĭ micĭ să omorâră şi doĭ polcovnicĭ anume Pavlo ot Staroscо-Polcŭ, i Luchinŭ Fedro Gavrilovicĭ ot Ieroslavski Polc, i un Pod-Polcovnicŭ Fon Flut ot Cadzloţski Polc şi altŭ podpolcovnicŭ ot Iolt Husar Snipole, afară din alţĭ ofikialĭ din cinurĭ maĭ dă josŭ linde 16 veni şi o ghiulea de tunŭ căděndŭ ca un stânjenŭ din prejma marişaluluĭ, maĭ apoĭ îmbărbătêndu-se Rusiĭ | şi iute stropşindu-ĭ din tunurĭ să traseră Turcii la oraşŭ, iarŭ peste tóte acestea cea maĭ pricinuitóre zăticnélă acésta aŭ stătutŭ în urmarea războiuluĭ acestiĭ dile: venirĕ de afară ca 500 dă Turcĭ cércagiĭ trămişĭ dă unŭ Arnăutŭ Paşa ce sta cu 2000 pândiţĭ la o pădure înapoĭ trămisŭ din Sumla ca 3 césurĭ din Darstorŭ şi cu întâmplare să iuvirĕ tocmaĭ la obuzulŭ Marişaluluĭ care să păzea cu o sută duoă dă soldaţĭ, ci marişalulŭ după ştirea ce i să făcură, rêndui pă Ciorbă Polcovnicŭ de Husarĭ, şi cu câte-vaşĭ sute dă cazacĭ, i volintiriĭ românĭ şi maĭ mulţĭ Moldovenĭ dintr'acelaşĭ an făcuţĭ, şi la gona acelorŭ Turcĭ prindêndŭ 3 îĭ aduse Mărişaluluĭ şi de la dînşiĭ allă că osebitŭ de acelŭ Arnăutŭ Paşa, vine Numan Paşa cu 25,000, poruncitŭ ca să cuprindă dinapoia taberiĭ Ruseştĭ, Gura Baliĭ, pă unde le aŭ fostŭ trecerea Dunăriĭ. Şi aşa Marişalulŭ părăsindŭ supĕrarea Dărstoruluĭ, să trase înapoĭ în aceiaşĭ seră, | cu tótă armia, şi-şĭ apucă cheea Derventuluĭ, din malulŭ Dunăriĭ, fiindŭ tare locŭ cu strâmtóre; şi a duoa dĭ trămise pe Veismanŭ cu corposulŭ seŭ, împotriva Numanŭ Paşiĭ, pă care îlŭ întâmpină aprópe dă Cainargic-kioiţĭ, şi în 22 dis-de-dimineţă, făcură războiŭ năvălindŭ turcii cu marĭ iuruşurĭ; iarŭ din tótă glóta turcilorŭ, năvăli unŭ Zaprojanŭ din robŭ turcitŭ, anume Deli Ahmetŭ, şi în fuga luĭ dă la unŭ locŭ, îşĭ aruncă caiculŭ josŭ, şi strigându ruseşte îlŭ luară cazacii la mijlocŭ, carele dă grabŭ cerêndŭ împreunarea luĭ Veismanŭ îlŭ duserĕ. Acésta îlŭ maĭ întări, şi-lŭ îmbărbătă forte, şi prin arĕtarea luĭ, nimerirĕ din tunurĭ carele cu gephaneaoa pre care o aprinserĕ cu mare pagubă Turcilorŭ, şi paşa părăsi războiulŭ făcêndu-le Rusiĭ zaptŭ tótă ordiea cu tunurĭ 24 ci la acestŭ războiŭ peri Veismanŭ Ghinaralŭ, aşa cumŭ comandarisea şi îmbărbăta pă ostaşĭ, camŭ despre sfârşitulŭ războiuluĭ, îĭ veni unŭ glonţŭ cumŭ ţinea friu pinŭ mâna stângă şi rĕzbindulŭ la inimă până la unŭ césŭ şi aŭ datŭ sfârşitulŭ; iarŭ Ciorbă Polcovniculŭ cumŭ s'aŭ arĕtatŭ maĭ susŭ nemulţămindu-se pă prinderea acelorŭ 3 Turcĭ limbă, aŭ totŭ gonitŭ pă ceĭ treĭ sute cércagiĭ până căḑu în cursa aceluĭ Arnăutŭ Paşa, şi din 600 catane, i altă óste uşóră ce luase cu dinsulŭ, abia să se fi întorsŭ la armie cu vre-o 200, iarŭ căpăţânile celorŭ l'alţĭ, s'aŭ găsitŭ jupuite la biruita ordie a Nusmanŭ Paşiĭ. După acesta Marişalulŭ, trămise pă deciudea o sémă de Egherĭ pentru întărirea cetăţiĭ Hârşoveĭ, şi corposulŭ luĭ Veismanŭ încredinţându-lŭ luĭ Ghinaralŭ Maiorŭ Reizinŭ îlŭ întórse prin

Dobrogea la Ismil; apoĭ şi însuşĭ cu tôtă armia în 26 trecu iarăşĭ în ţară, totŭ acolo unde aŭ fostŭ odaea de beilicŭ, pe legălia, în sud Ialomiţa. S'aŭ găsitŭ în ordia Numan Paşi unŭ Vezir-mectup, poruncindu-ĭ ca să se silêscă în totŭ chipulŭ să prindă pă Agarov Polcovniculŭ, ce păzea Derventul cu 500 saŭ 600, aşa bune iscóde avusese vezirulŭ, ştiindu-lŭ pă anume încă şi cu câţĭ soldaţĭ păzeşte; adaogându a porunci numitului Paşă, ca să ĭie mucaet se cuprindă Gura Baliĭ. Şi în scurtŭ biruinţa luĭ Veisman Ghinăralŭ, apără cinstea Rusii, şi trecu armia în ţară, fără altă primejdie mai mare.

Iun. 30 sosi de la Petroburg Ghinaraleturi la Polcovnicĭ: luĭ Ciorbă şi luĭ Satin, făcêndu-ĭ Ghinăralĭ Maiorĭ.

Iul. 10 Se redică tôtă ôstea de la legălie, întorcêndu-se marişalulŭ cu protiarmia la Gura-Ialomiţeĭ, iar Potemkin cu corpusulŭ merse în Obileştĭ remăindŭ Lichireştiĭ dăschişĭ, ci ceea ce chitea Ruşiĭ Turciĭ nu s'aŭ înşelatŭ să treacă.

Trecură o sémă de Turciĭ ot Diiŭ şi se aşedară la satulŭ Cioroiulŭ sud Mehedinţĭ gonindŭ părlejulŭ Craioveĭ, şi să şi porniră asupră ĭ, iar garnizonulŭ Ruşilorŭ se traseră către Oltŭ, ci Turciĭ intrându în Craiova ĭ-aŭ datŭ focŭ, şi peste unŭ césŭ iarŭ s'aŭ trasŭ la Cioroiulŭ.

Ovarovŭ Polcovnicŭ din corpusulŭ luĭ Tekel Ghinăralŭ, cu o sémă | de pihotă şi cu altă adunătură de volintirĭ, trecu Dunărea la Oreaova ce este din susulŭ Nicopoi, şi într'o nópte o izbi dar nu o nimeri că lăsă în locŭ peste o sută, împreună cu Beckendorf biv plat Maiorŭ, i pe porucinicul luĭ, iarŭ cu ceilalţĭ trecu înapoĭ cu mulţĭ răniţĭ, cum şi însuşĭ cu douĕ rănĭ, şi nicĭ unŭ olichialŭ nu s'aŭ întorsŭ zdravănŭ.

La Avgustŭ, veniră Turciĭ despre Carasuiu, către cetatea Hârşovii, supt doĭ Seraskierĭ, unŭ Arnăut Paşa, i unŭ Bosnég Paşa cu 6000 călărime şi 5000 pedestrime după tacrirulŭ robilorŭ, unde fiindŭ comendirŭ Suvarov Ghinăralulŭ, după ce şi-aŭ aşedatŭ o samă de óste în cetate, alta aŭ pus'o în câmpŭ, iarŭ alta o aşedă la o stare de locŭ, ce nu se putea vedé de către împotrivnicŭ, şi aceia chitea părlejulŭ pedestrimeĭ turcilorŭ, cariĭ se poposise cu gephaneaoa şi muhimaturile lorŭ în câmpŭ lângă douĕ movile; iar călărimea turcéscă pornindu-se către cetate, | începură Ruşiĭ din cetate şi din oreşĭ-care bateriĭ ce le făcuse în prejma cetăţiĭ, a-ĭ coase din tunurĭ, iarŭ eĭ ne-maĭ aşteptându nimicŭ, se traseră la pedestrimeşĭ, către cariĭ făcură Ruşiĭ ceĭ din câmpŭ marşŭ, cu orênduiala careleĭ lorŭ abia mişcându-se, iarŭ tunurile vêrsa necurmatŭ focŭ, iarŭ pihota şi călărimea cea supusă într'ascunsŭ se porni ra cu unŭ tropos, şi când s'aŭ vĕdutŭ dă Turcĭ, eĭ era maĭ ca niste făcuţĭ muhaserea, şi îndată călărimea înpunseră la fugă până la Ceamur-suiu, ca 2 césurĭ, după care fugindŭ şi pedestrimea, îĭ luară călărimea rusescă la gónă, stricându câte-vaşĭ sute şi robĭ 80, lăsându ruşilorŭ 6 tunurĭ şi unŭ havan top; iarŭ pedestrimea turcéscă ajungêndu-se cu călărimea lorŭ la disa apă Ceamur suiu ca niste oţă-

riţi pentru căci îi lăsase la primejdie, să aprinse între ei enfiliospolemos, şi mai mulţi s'aŭ sfărămatŭ între dinşii, de cătŭ dă armiile ruseşti.

La Octomvrie Marişalulŭ să redică de la Gura Ialomiţei fiindŭ | bolnavŭ, şi salt numai cu convoiulŭ sĕŭ, să poposi de-o cam-dată în Focşani.

Într'acéstă lună a luĭ Octomvrie, se pogorî Potemkin Ghinăralŭ pă supt cumpĕtŭ nóptea, cu o sémă de pihotă la Ostrovulŭ Grădiştea, împotriva Dărstoruluĭ, şi cu năvală făcură douĕ batăriĭ, ci Turcii într'acea nópte dintâiŭ le prinseră de veste, şi în zadarŭ împroşcară din tunurĭ necurmatŭ acea nópte, şi a doua dĭ, încă şi a doua nópte până despre dĭuă; şi măcarĭ că se rĕpuseră vre-o 60. 70 de soldaţi. dar Ruşii îşi plini scopositlŭ, şi aşa se înbia unii cu alţii din tunurĭ şi din cumbarale, însă Turcii cu obicinuitele lorŭ sişhanele când putea dibui, totŭ pişca dincóce câte unŭ rusŭ, până ce într'o dĭ orĭ cu întâmplare, saŭ într'adinsŭ se aprinse o telégă cu gephanea ruséscă; şi vĕdéndŭ Turcii, se porniră o sémă cu vase. trecéndŭ forte cu mare grabă în ostrovulŭ Grădiştea, supt Zabit Caftangiŭ Hasan Paşiĭ muhafăzulŭ Dărstoruluĭ, iar Ruşii osebĭ din ceĭ ce era prin bătăriĭ. mai era şi alţiĭ pitişĭ în cóce şi în colea prin cele Stufurĭ, când îndată ce eşiră Turcii în uscatŭ, începándŭ a-ĭ cose cu tunurile din Bătăriĭ, işiră şi pitiţii cu ocolŭ, şi-ĭ zdruncinară rĕŭ, în cătŭ şi la întórcere le cufundară douĕ vase dupĕ apă cu omenĭ, şi între alţĭ robĭ, se prinse şi însuşi zisulŭ Caftangiŭ rănitŭ, şi din tacrirulŭ luĭ se pliroforisiră Ruşiĭ, dă acea pornire a lorŭ, cum-că din aprinderea aceĭ gephanele, aŭ socotitŭ paşa că într'acea undă vorŭ fi Ruşii lipsiţi de praf̆ŭ, şi ĭ-aŭ silitŭ, cu unŭ ceapucluc până a nu le proftacsi altŭ praf̆ŭ din corposulŭ oi Licgireştĭ, să trécă ca să-şĭ tepelediséscă de a mână.

Totŭ într'acéstă lună a luĭ Octomvrie, iarăşi mai veniră la Carasuiu Chiutaea Valesă Deli Omer Paşa, i Hagi-Ali Paşa Dagăstanlău amândoĭ uciutuiulăi i Ghiurgi Paşa i Arnăut Paşa, cu o sémă de óste, împotriva cărora merse Ungar Ghinărarulŭ, comandarisindŭ atuncea elŭ pedestrimea | corposuluĭ reposatuluĭ Veisman; iar Cneaz Dolgoruchi Gheorghe Vladimirovicĭ, îĭ povăţuea Călărimea. cărora li s'a mai datŭ şi din proti armia oi Gura Ialomiţi. Decĭ cum s'aŭ iuvitŭ Rusiĭ, împotrivă-le la Carasuiu, Turcii îşi făcură năluc̆ă, precum ne povestiră pămăntenĭ de aĭ nostri, carii călăuzea óstea decindea în partea loculuĭ, că de locŭ aŭ plecat'o la fugă năpustindu-şĭ ordia cu tunurĭ 7 (afară de alte 4 tunurĭ, ce aveaŭ şi ei luate de la Ruşi, şi le luară Ruşii înapoĭ), împreună cu unŭ havantop, şi luându-se călărimea Rusească după dinşii, ajunse pă o sémă la Mahmut Chioiŭ, pe care îĭ făcură muhaserea, iar Turcii apucându satulŭ meterezŭ, n'aŭ vrutŭ să se dea până ce aŭ ajunsŭ şi egheriĭ cu tunurile; atuncĭ de grabŭ ajungéndŭ şi Cneaz Dolgoruchi Ghinăralulŭ. s'aŭ predatŭ Turciĭ, şi pornuci dă nu-ĭ aŭ jefuitŭ, ci cu totŭ avutulŭ lorŭ (afară din arme). îĭ luară, şi pă la Hărşova şi Gura Ialomiţei | ĭ-aŭ trecutŭ la Focşanĭ cătră marişalulŭ, de

toți liude 850; unde se prinse și numitulŭ Seraschier Deli Omer Paşa și din rigeali: Ispir Aga Baș ceaușŭ, trămis pentru cercetarea și nizamulŭ aceĭ oștĭ; pă carĭĭ marișalulŭ cu cinste ĭĭ trămise înăuntru.

După aceea amândoĭ numiții comendirĭ, se întinseră până la Aţiolu Pazargic, oraşŭ mare și bogatŭ alŭ Dobrogiĭ, ci Turcii dă acolo s'aŭ fostŭ măturatŭ cu totulŭ maĭ din vreme, iar după ce în treĭ dile abia ilŭ mistuiră focului, se despărți Ungarŭ Ghinăralŭ și plecă către Varna, făcêndu și corposulŭ in treĭ, ci asupra celorŭ ce mergea înainte, fiindŭ la o derea cu strîmtóre, cădură Turcii ca unŭ roiŭ asupră-le, iar până a-ĭ ajunge cele două carele din napoĭ, și maĭ naintea acestora, Ciorbă Ghinăralŭ cu călărimea, Turcii surparŭ vre-o 500 și răniții peste 400; și așa se întórse acelŭ corpos cu acéstă ispravă în ernatecŭ | la Ismil; iar Cneaz Dolgoruc, ca unulŭ ce remăsese în Aţiolu-Pazargic, pentru ca să apere spatele luĭ Ungar Ghinăralŭ, despre vre-o pornire a Turcilorŭ, ot ordia vezirului din Șumla, deosebi o sută de călărime tactiki cu volintirimea, carĭĭ merseră până în Cozlogea, și după pradă, ilŭ arseră. Marĭ sume de zaherele s'aŭ găsitŭ și în Cozlogea, și în Aţiolu-Pazargic, care iar dă focŭ s'a mistuitŭ. La Noembrie sosi la Gura Baliĭ și Lepohin Ghinăralulŭi cu cincĭ polcurĭ, veniți din oastea ot țara leșască; deci măcarŭ că și Gleb Ghinăralulŭ trecuse Dunărea pentru Dărstor, iar apoĭ, une, pentru întâmplarea luĭ Ungarŭ Ghinăralŭ, alŭ doilea pentru mulța și prea slotósa vreme ce se întâmplă, tóte corposurile trecură înapoĭ și se așezară în țară la ernatecŭ cum și Potemkin părăsi supărarea Darstoruluĭ și eșindŭ din Ostrovŭ Grădiștea își rêndui corposulŭ la fartirŭ și elŭ se duse la Petrohnrg.

Totŭ pă aceiașĭ vreme, la începutulŭ luĭ Noemvrie, trecu Dunărea și Graf Salticov pă din josŭ de Giurgiuvŭ cu o sémă de óste, | și eșĭ intru întâmpinare Ali-Paşeĭ cu o sémă de Turcĭ, unde aţiţându-se războiŭ, cu întâmplare căduAli-Paşa dintr'unŭ glonțŭ de tunŭ, însă pă calŭ pîn capŭ și pă însuși pă'n peptŭ, ci Turcii nu maĭ tîrpiră, fără ci să spălară cu toții. Apoĭ Salticov deosebi din Divizia sa câtă-vașĭ óste, supt Uvarov Polcovnic peste piholă și Cnéz Cantimir Polcovnic peste călărime, care se întinseră până la Cernavoda, unde aflară numaĭ pe Creștinĭ,—căcĭ Turcii ierliĭ se redicase cu 3 dile maĭ nainte,— intrară și ișiră din oraşŭ stândŭ în preajma-ĭ, pentru că după 3 dile veniră ca 12.000 Turcĭ, și se aţâţă unŭ războiŭ maĭ ca cincĭ ceasurĭ, până ce maĭ sosindŭ Rușilorŭ altŭ ajutorŭ de la Salticov, căcĭ era stândŭ decindea spre a le apăra spatele de către Rușciuc; atuncĭ părăsiră Turcii războiulŭ, lăsândŭ în locŭ vre-o 600 leșiurĭ, apoĭ Rușii iar intrară în Cernavoda și după câte-vașĭ dile prădară pă toțĭ creștinĭ, și pă alte sate din prejmă, potŭ dice și pînă la piele. Iar Organ Cnéz Cantemir le făcură marĭ rezaleturĭ, nedeosebindŭ nicĭ pă familiile | cele maĭ de cinste. Așa pă toțĭ biue căpuiții și mângăeții, iĭ aduseră în țară cu destulă cinste, iar namestiile oraşuluĭ și ale celorŭ-l-alte sate s'aŭ mistuitŭ de focŭ.

Intr'acestŭ anŭ 1773, Turciĭ aŭ făcutŭ stratighimă şi în Crâm, trămiţêndŭ o sémă de óste cu vase pă marea neagră, şi osebitŭ dă doĭ acrovolismĭ dă maĭ înainte când fu la Octomvrie, călcă şi piciorulŭ Hanuluĭ Devlet-Ghireiŭ (celŭ pusŭ de Sultanulŭ) în pămîntulŭ aceluĭ Hersonison, pornindu-se o sémă de Turcĭ din Vozia, care toţĭ înpreunându-se cu o sémă de Tătarĭ, ce totŭ se ţinea de fatria Turcilorŭ, prohorisiră multŭ, şi învĕluiră rĕŭ pă Ruşĭ, până le-aŭ maĭ sositŭ ajutorŭ, apoĭ cu greŭ războiŭ biruindu-se Turciĭ aŭ fugitŭ; şi pă câţĭ Tătarĭ aŭ prinsŭ Ruşiĭ, nicĭ unuia nu i s'aŭ datŭ ertăciune.

*

Intr'acestŭ anŭ oblăduindu-se scaunulŭ Romiĭ de Papa Climent alŭ 14-lea şterse din catalogulŭ bisericiĭ pă vechea tagmă a Iazoviţilorŭ, ca să nu maĭ fie. |

*

Intr'acestŭ anŭ Ali-beiŭ Şehdaer, ostăşindu-se înpotriva Misiruluĭ, aprópe l'aŭ intampinatŭ gineri-seŭ Abdulah-Mehmet-Beiŭ şi biruindu-ĭ óstea şi pă insuşĭ l'aŭ omorîtŭ, la 30 ale trecutuluĭ Aprilie.

*

Intr'acestŭ anŭ, la Avgustŭ 15 se mirui logodnica diadohuluĭ Pavlu Petrovicĭ, puindu-i se numele Nathalia, şi la 16 li s'aŭ făcutŭ logodna, iar la Octomvrie s'aŭ sĕvĕrşitŭ nunta.

*

In luna luĭ Genarie de viitorulŭ anŭ 1774, îşĭ dede obştésea datorie Sultanŭ Mustafa înălţându-se la împărăţie Sultan Abdul Hamit. |

Campania a 6-a 1774.

După la Februariŭ iarăşĭ începură a trece trămişiĭ ordinanţĭ, cum despre vezirulŭ aşa şi despre marişalulŭ, pentru ale păciĭ întocmelĭ.

Maiŭ 9, sosi marişalulŭ, la Focşanĭ salt, căcĭ armia iĭ trecuse la Brăila însă o sémă pă la Măxinenĭ supt Gleb Ghinăralulŭ, şi alta pă la Focşanĭ supt Trumbeţcoiŭ Ghinăralulŭ, fiindŭ şi Prinţipulŭ(1).... fratele Prinţipiseĭ Nathalieĭ, împreună privitorŭ.

Maiŭ 12 sosi şi Prinţipulŭ Repnin în Focşanĭ, carele la 18 trecu la Lichireştĭ comendirŭ de a doa divizie; iarŭ Kaminski Ghinăralŭ povĕţuindŭ corposulŭ repausatuluĭ Veisman, ilŭ redică din Şmil şi-lŭ trecu Dunărea în Dobrogea, iarăşĭ apucându se în luptă cu nepriateniĭ. Aşijderea şi Suvarov Ghinăralulŭ im-

(1) *Locŭ lăsatŭ în albŭ.* V. A. U

preună cu Ghineralŭ Miloradovicĭ, cu altŭ corposŭ, păzindŭ Hârşova, începură a-şĭ cerca norocŭlŭ cu neprietenĭĭ cătră Carasuiu. |

Maiŭ 19 Obreşcov Ghinăralulŭ veni din Romanŭ la Focşanĭ, pentru celŭ după urmă rĕspunsulŭ veziruluĭ prin 2 Turcĭ trămişĭ, care împreunară pă marişalulŭ în Focşanĭ la 15 ale acestĭĭ lunĭ, ci în locŭ de pace se născu iarŭ războiŭ, şi Obreşcov Ghinăralŭ din Brăila deosebindu-se dă mareşalulŭ se întórse iar la Romanŭ în Moldova, iar marişalulŭ trecêndu-şĭ armia dăcindea pe la Gura Baliĭ, făcu Dărstorul muhaserea.

Iunie Graf Salticov se rădică din preajma Giurgiuluĭ, şi merse cu o sémă de óste la Olteniţa, trecêndŭ Dunărea la Turtukaia, iar Turcĭĭ fiindŭ dă toţĭ 1700, după tacrirulŭ robilorŭ, supt Arnăut Mustafa Paşa, ce sta deasupra Déluluĭ, iară alţiĭ cu óreşĭ-care vase pă Dunăre; acolo unde se învâslea Ruşiĭ pă apă, începură a se înproşca din tunurĭ, şi nu le putu zăticni trecerea, ci fugiră şi uniĭ şi alţiĭ cătră Rusciuc, lăsândŭ în locŭ: morţĭ 15 şi robĭ 8; iar în 9 veni Hasan Paşa | uciutuilău Seraskerul Rusciuculuĭ i fugitulŭ arnăutŭ Mustafa Paşa cu 12,000 în treĭ părţĭ, uniĭ pe apă cu 28 acicurĭ po 2 tunurĭ, cariĭ nu isprăviră nimic, căcĭ Ruşiĭ aşezase în vadŭ 5 tunurĭ, iar pedestrimea turcéscă aŭ iurudisitŭ înpotriva unorŭ polcurĭ ce sta în drumulŭ Rusciuculuĭ, iar călărimea lorŭ s'aŭ suitŭ pe altŭ délu cătră Grafulŭ, luândŭ ajutorŭ crângulŭ aceluĭ Delŭ, însă fără tunurĭ, căcĭ le lăsase la pedestrimea lorŭ împotriva Ruşilorŭ celorŭ din drumulŭ Rusciuculuĭ; şi după acrovolismos mai de 5 césurĭ, biruindu-se Turciĭ, iĭ goniră Ruşiĭ ca 2 césurĭ, prinzêndŭ robĭ 71, şi-şĭ dobândiră şi unŭ tunŭ din douĕ, ce li se luase la întâmplarea şi prinderea Polcovniculuĭ Repnin, în anulŭ trecutŭ 1773; iarŭ Turcĭ morţĭ ca vre-o 50.

In 12 poposindu-se corposulŭ la Oreaova, era şi ordia Turcilorŭ la Marotin; maĭ apoĭ ce se vorŭ fi socotitŭ, greotatea lĭ s'aŭ fostŭ rădicatŭ, rĕmâindŭ numaĭ o sémă de Turcĭ | puţinĭ, în chipulŭ de bătărie ce-şĭ făcuse şi eĭ acolo, şi la 13 mergêndŭ douĕ carele de pihotă asupră-le, încă până a nu ajunge acolo, iĭ răzbise maĭ nainte Cazaciĭ şi volintiriĭ, şi în fuga lorŭ cătră Rusciuc, aŭ maĭ măcelăritŭ pă câţĭ-vaşĭ, prinzêndŭ şi viĭ 50 afară din ceĭ ce s'aŭ găsitŭ cu vênătórea pitiţĭ colea şi colea, din Turtucaia şi până în Oreaova; şi aşa făcu Salticov Rusciuculŭ muhaserea, şi cu întinderea Cazacilorŭ i a volintirilorŭ în lăuntru prin cele sate nestrămutate, maĭ în tóte ţilele prindea şi aducea robĭ turcĭ citacĭ, încă pe uniĭ şi cu familiile lorŭ.

Acrovolismi saŭ cum amŭ ţice, ciocniturĭ cu ostaşiĭ ceĭ ce umblaŭ după d'alde acestea, furŭ îndestule, adesea şi pă la multe locurĭ; ci eŭ însemnaiŭ, numaĭ pă cele maĭ alese.

Naşciochin Ghenăralŭ-maiorŭ, era cu unŭ corposŭ din divizia luĭ Graf Salticov, întinsŭ maĭ înainte, pentru ca să sprijinéscă spatele celorŭ ce eraŭ în lucru cu neprietenĭĭ | duprin sate, cum s'aŭ ţisŭ maĭ susŭ; şi prinse dă veste

că vine Rusciuculuĭ imdată, pă care chitindu-ĭ la satulŭ Turlac-Kioiŭ, (8 cesurĭ dă Rusciuc înainte şi dă acolo 4 până în Razgrad) în 21 ĭĭ izbi fără veste, şi-ĭ puse întru neintórsă fugă. Prinseră şi pă Mustait Paşa Boşneagul cu 30 neferĭ, iar Hasan Paşa şi unŭ Arnăut Paşa aŭ scăpatŭ, avêndŭ supt câte treĭ miĭ după tacrirulŭ Mustait-Paşiĭ, alŭ cărora muhimat împreună cu 2 tunurĭ şi ceadărurile le aŭ fostŭ lăsatŭ cu ordie afară din Razgrad; iar Nasciokin Ghinăralŭ stândŭ într'acelaşĭ locŭ de biruinţă, veniră 3 din creştiniĭ ot Razgrad, şi povestiră: că fugariĭ nicĭ aŭ maĭ datŭ prin ordiile ot Razgrad, cum şi Turciĭ erliĭ ot tam saŭ măturatŭ cu totulŭ. Decĭ trămise Naşciokin pă unŭ căpitanŭ cu 100 de husarĭ, cariĭ vêdêndŭ aşa cum li se vestise, le-aŭ redicatŭ tóte corturile, şi alte calabalicurĭ împreună cu cele douĕ tunurĭ, aducêndu-le la Naşciokin Ghinărulŭ, şi până a treea ḑi aŭ stătutŭ aceĭ husarĭ mumbaşărĭ asupra | creştinilorŭ Razgradenĭ, şi asupra celorŭ ot Arnăut-Kioiŭ, de s'aŭ redicatŭ cu totulŭ, şi i-aŭ trecutŭ pă la Olteniţă în ţară. Avură vreme creştiniĭ ot Razgrad a scurma şi a-şĭ lua dupăn casele Turcilorŭ îndăstulŭ pleanŭ, căcĭ Turciĭ fugiseră numaĭ cu copiiĭ de mână; până şi de cară şi de trăgătorĭ nicĭ uniĭ n'aŭ fostŭ lipsiţĭ, şi orĭ-ce altŭ aŭ avutŭ Turciĭ în câmpŭ, creştiniĭ le-aŭ măturatŭ, maĭ apoĭ aŭ datŭ şi focŭ Razgraduluĭ.

Intre aceste mişcărĭ ce făcea oştile din divizia luĭ Graf Salticov, prinseră unŭ menzilŭ, ce mergea la Gazi Mehmet Paşa, serascherulŭ ot Nicopoe, cu fermanŭ poruncindu-i-se ca să treacă în ţară pă la Turnu, să calce Bucurescĭ, pă care ilŭ aduseră la Salticov; şi i s'aŭ cetitŭ fermanulŭ de păminteanulŭ nostru Dumnealuĭ Hagi Dimitrache biv vel Şetrar. Póte că le va fi fostŭ socotéla, pentru ca să să maĭ înpuţineze puterea Ruşilorŭ, ca să-ĭ facă să trécă înapoĭ pentru apărarea ţăriĭ. |

Işiră Turciĭ din Rusciuc şi împotriva luĭ Graf Salticov, şi se făcu războiŭ, cu pagubă despre amândouĕ părţile, rănindu-se şi doĭ Polcovnicĭ: Talizin de la cetferto-Granatirski-Polc, i Ghinţăl ot Nijegoroţski-Polc; iar apoĭ cu întêmplare, fiindŭ-că venea óstea cea de la Turlac-Chioiu, Turciĭ s'aŭ trasŭ la oraşŭ.

Să cuvîntămă şi pentru sfîrşitulă războielorŭ de la proti armie din Dobroge.

Marişalulŭ fiindŭ cu armia la Cainargic Chioiŭ, era şi cele-lalte douĕ corposurĭ în preajmă-ĭ, adică alŭ luĭ Caminski, şi alŭ luĭ Iovarov Ghinăralĭ, pă carĭ îĭ împreună întru una, şi începură a face mişcărĭ cam în umbra Şumniĭ. Aţişderea şi Vezirulŭ rêndui Seraschier pă Abdul-Razac-Reiz Efendi, celŭ ce era solŭ la congresulŭ din Bucurescĭ, (nu că i se cuvenea, fără numaĭ într'adinsŭ şi cu arme şi cu volnicie, a negoţa pacea, de s'arŭ fi pututŭ ajunge la întocmelĭ; şi-ĭ fu de stricăciune, căcĭ Turciĭ pă năravulŭ lorŭ îndată puseră ipopsie asuprŭ-ĭ,) şi aşa ilŭ împreună cu Hagi Gheghen-Aga Paşa, şi-ĭ porni din

Șumna cu 50 000, care veniră asupra numiților Ghinărali la Cozlogea, și în 12 ale luĭ Iuniŭ, maĭ ântêiŭ cu pedestrimea arnăuților, cuprinseră unŭ drumŭ cu strâmtore, și cu pădure, care făcură câtă-vașĭ stricăcinne Cazacilorŭ și volintirilorŭ, ce mergea înainte, pînă ce apucară egheriĭ de intrară la pădure, și scornindu-ĭ dupăn culcușurĭ, iĭ silirâ să iasă la câmpŭ, unde le sta ordia, și trecêndŭ ostea rusêscă în fața-le, după 2 focurĭ înfrângându-se Turciĭ, maĭ ântêiŭ Seraschierulŭ Abdul Razac aŭ împunsŭ la fugă cu destulŭ rezalet, până ce și cu focurĭ aŭ aruncatŭ Rușiĭ după dînsulŭ, numaĭ norocŭ că ĭ-aŭ ajutatŭ fuga armăsaruluĭ de supt dînsulŭ; și le făcură Rușiĭ și ordia zapt cu tunurĭ 40.

Dobândiră Rușiĭ și celŭ tunŭ sicretŭ, care-lŭ pierduse marișalulŭ | la Silistra în anulŭ trecutŭ 1773 i stêgurĭ 150 și treĭ senducurĭ pline de săbiĭ cu pecetea nouluĭ Sultan Abdul Hamit, într'adinsŭ trămise pentru dalcălacĭ, care nicĭ apucându să le iê în mâinile lorŭ, cădură pe sêma Cazacilorŭ.

Dintr'acéstă sumă dă Turcĭ, abia să se fie întorsŭ pă jumătate, la ordia ot Sumna, precum m'am pliroforisitŭ dă la uniĭ din boeriĭ țărigrădeniĭ ce era slujindŭ în ordia vizirului. Și acolo în Șumna maĭ rĕsări și altă primejdie, asupra luĭ Abdul-Razac, căcĭ mulțĭ din leĭagalele și Ciohodariĭ pașilorŭ și aĭ rigealilorŭ, se însurase după femeĭ Șumlence, și dintr'înșiĭ și vre-o câțĭ-vașĭ, îmbrăcându-le în haine bărbățeștĭ s'aŭ cutezatŭ, a-le scote din șanțurile Șumleĭ pentru vre-o întâmplare, ci acolo unde eșa cu dînsele pă o portă, unulŭ din cobecciĭ, orĭ că pricepuse, saŭ cu întâmplare, întinzându-și mâna la umerile uneea, cu o muere pă locŭ aŭ țipatŭ dă frică, iar ieniceriĭ din preajmă-le ĭ-aŭ făcutŭ | bucățĭ și pe dînșiĭ și pă dînsele, altŭ nu era fără numaĭ urgia luĭ Dumnedeŭ! Unŭ ciohodar alŭ luĭ Abdul-Razac scăpându cu femeea luĭ, trăgea la otacu stăpânu-seŭ, și câțĭ o vedea fugindŭ călare și cu pletițele peste capotŭ pă spate (că iĭ aŭ fostŭ căzutŭ cauculŭ din capŭ) toțĭ s'aŭ învitatŭ cu glótă și cu zgomotŭ gonindu-ĭ până la Otac, și acolo i-aŭ făcutŭ fărâme, iagmaladisindŭ și avutulŭ luĭ Abdul-Razac și a etpaiuluĭ sêŭ. Pă lângă acésta să făcu și maĭ mare turburare, căcĭ unŭ olichialŭ urdinant ce era trămisŭ dă marișalulŭ prin marafetulŭ luĭ Abdul Razac, iĭ băgase în Șumna cu haĭnele schimbate, întâmplându-i se sosirea olichialuluĭ într'acele ĝile după fastu ot Coslogea, când eraŭ ieniceriĭ oțerițĭ pentru nenorocirea războiuluĭ, și Abdul-Răzac plinŭ de bânuelĭ despre dînșiĭ, iar haĭnele olichialuluĭ le găsiră în vreme ce-ĭ prăda Otacul, puse într'o cucie; atuncĭ și cucierĭ iaŭ omorâtŭ, și cuciile le-aŭ stricatŭ, și corturile i le-aŭ sfășiatŭ. cum și hainele Olichialuluĭ totŭ bucațĭ le-aŭ făcutŭ. Ci uniĭ lucraŭ acestea, | iar alțiĭ cu adinsulŭ căuta și pă însuș pin Șumna, și pă afară în ordie, ci avu norocŭ că chiverusi Vezirulŭ și-lŭ scăpă numaĭ cu unŭ omŭ, și amândoĭ în căiafet tătărescŭ, rezimară în Țarigrad. După acésta se sculară pământeniĭ Șumleĭ, și daŭ veziruluĭ unŭ Arzuhal după

chitap, așa scriindŭ : că Sangeac Șerif și pecetea nu se facŭ muhaserea. Și cu acestŭ mijlocŭ își cerură voe, ca să-și scoță familiile din Șumna, *dia ta caca endihomena*, ca să rĕmâe numaĭ partea bărbătescă pentru războiŭ ; iarŭ vezirulŭ chemându pă Ordu-Cadesi și pe Caliulŭ din Șumna, le ceru fetfa, de la care aŭ luatŭ ilam, că pentru lege și pentru cinstea împăratuluĭ, și sangeculŭ și pecetea să se facă muhaserea : și pe locŭ aŭ pusŭ pristavĭ înștiințându-i că cine se va mișca din locŭ îĭ va fi sfârșitulŭ de sabie. Despre altă parte, luându vezirulŭ Sangeaculŭ aŭ eșitŭ din Șumna, urmându-ĭ Turciĭ cu toțiĭ după dînsulŭ, și-ĭ duse până între satulŭ Madara i Ghelepcea, acolo curdisi ordiea ca 2 cĕsurĭ din Șumna și fiindŭ-că Ghinăralŭ Caminski (căcĭ după războiulŭ Cozlogiĭ, Șovarov Ghinăralulŭ venise aicea la Bucurescĭ), nu-și perdea vremea, ci cu mergerea se eam apropiase de starea celorŭ maĭ susŭ zise două sate ; ĭ-aŭ eșitŭ din ordie, pociŭ dice, ceĭ maĭ mulțĭ turcĭ întru întâmpinare, care înfrângându-se de războiŭ, s'aŭ trasŭ și Vezirulŭ cu Sangeaculŭ în Șumna ; iar fugariĭ de la războiŭ cădându pe ordie, aŭ îagmaladisitŭ totŭ ce aŭ găsitŭ afară din Șumna, și ceĭ maĭ mulțĭ s'aŭ măturatŭ cu acelŭ plean. iar ceĭ-l-alțĭ aŭ intratŭ după vezirulŭ în Șumna. Și așa ĭ-aŭ făcutŭ Caminski muhaserea până aŭ luatŭ negoțulŭ păcĭĭ sfârșitŭ.

Cu ponturile păcĭĭ aŭ trămisŭ Vezirulŭ la Țarigradŭ pe Enicer Efendisi, ci din porunca Sultanuluĭ, strângându-se tote nlemalele și rigealiĭ la sfatŭ, din toțĭ maĭ multŭ Mola Ibraim Beiŭ Muftiul să înpotrivea. Iar Enicer Efendisi, (precum m'am pliroforisitŭ cu mergerea mea în urmă la Țarigrad,) aŭ scosŭ din sînŭ scrisórea luĭ Caminski Ghinăralŭ dicându-ĭ : «*Efendim buna pașport derler. Cu acĕsta eșindŭ din Șumna am venitŭ ; ci dă-i se iscălește bine, de nu, să mă ducă să-lŭ daŭ cuĭ mi-lŭ aŭ datŭ*». Atunceĭ muftiulŭ cerêndŭ condeiulŭ, aŭ iscălitŭ maĭ întâiŭ elŭ.

Avea Enicer Efendisi trebuință de pasport, pentru că Ghinăralŭ Caminski, trămisese înainte o sĕmă de pichinerĭ. cu Cazacĭ și cu volintirĭ, care răzbise înainte de Șumna ca 8 cĕsurĭ, până la Cealăc-Cavac ; și fără veste călcase pe Iusuf Pașa, care venea cu îndat vezirului, și-ĭ puseră în risipă ; iar între alțĭ robĭ ĭ-aŭ prinsŭ și pe chehaiaoa sa.

In Razgrad încă ajunsese Colibache ghinăralulŭ, cu 7,000 din divizia luĭ Graf Salticov, și așa în óre-care chipŭ, era Vezirulŭ cuprinsŭ în Șumna, despre două părțĭ, măcarŭ că Caminski era chiar în fața Șumneĭ.

Iulie 5 veniră din Șumna Iesmi-Ahmet Efendi Chehaia-Beiŭ, i noulŭ Reaz Efendi, și Hairlah Beilikci Efendi, și la Cainargic-Kioiŭ simfonisiră pacea cu Prințipulŭ Repnin în cincĭ dile, încheindu-o la dece ; în care ḑi își trămise Marișalulŭ pe fiiulŭ sĕŭ la Petroburg cu vestirea, iar la 15 s'aŭ iscălitŭ despre amândouĕ părțile, cum ne pliroforisirămŭ, din orderulŭ marișaluluĭ, scrisŭ de la 21, iar la 17 plecă și prințipulŭ Repnin, cu cele iscălite.

Tractatulŭ aceĭ vecĭnice păcĭ și prieteșugŭ, care s'aŭ incheeatŭ intre Imperia Rusii, și a Porțiĭ Othomăneștĭ, intru armia mareluĭ comendirŭ, Ghinăralŭ Feldmarișal Graf Romianțov, la satulŭ Chiuciuc-Cainargea, spre cele din a drépta malurĭ ale Dunăriĭ: prin plenipotențialĭ atâtŭ din partea sa, cât și despre a verhovniculuĭ Vezir, la 10 ale luĭ Iulie, iar la 15 ale aceștiĭ lunĭ, s'aŭ și iscălitŭ de amândoĭ, iar din partea Măririĭ Sultanuluĭ, s'aŭ întăritŭ și s'aŭ adeveritŭ în Țarigrad la 13 ale luĭ Genarie leat 1775.

«*Intru numele a totŭ Puternicului Dumnedeŭ.*

«Amândouĕ părțile împĕrațilorŭ samodărjniciĭ ce se războinicea, adică a Rusii și a Porțiĭ Othomăneștĭ, avêndŭ de o potrivă pohtă și înduplecare pentru contenirea războiuluĭ, ce să lățise acum intre amêndouĕ puterile, și pentru săvârșirea păciĭ, prin credincioșĭ obraze plirecsusiĭ (adică cu deplină volnicie) a amândurora părțilorŭ, intru adevĕrŭ aŭ rânduitŭ, și ĭ aŭ pusŭ cu deplină volnicie, spre întocmeala și așeḑarea, încheeriĭ, și iscălitura tractatuluĭ păciĭ, într'aceste douĕ prea înalte împĕrățiĭ. Insă din partea a eĭ împărăteștĭ mărime, Impĕratrița a totă Rusia, Graf Petru Romianțov, Ghinăralŭ Feldmarișal comendirŭ oștilorŭ sale, Ghinăralŭ Gobernatorŭ alŭ Malo-Rusii, Prezidentŭ Coleghiuluĭ Malo-Rusieĭ, Cavalerŭ alŭ Sfintuluĭ Apostolŭ Andreiŭ, i a Sfintuluĭ Gheorghie, i a Sfintuluĭ Alexandru Nevskiĭ și alŭ Sfinteĭ Ani. Iarŭ despre Mărimea Sultanuluĭ alŭ luminateĭ Porțĭ Otomăneștĭ: Verhomniculŭ Vezirŭ Musun-Zadea Mehmet Pașa,

Dreptŭ aceea amândoă părțile, urmândŭ cererilorŭ prea inaltelorŭ lorŭ Curțĭ, le-aŭ metaherisitŭ intr'adinsŭ cu epimelie; și din partea viziruluĭ s'aŭ trămisŭ la 5 ale luĭ Iulie 1774 la armia celuĭ maĭ susŭ numitŭ Ghinăralŭ Feldmarșalŭ plirexusiĭ pe Nișagi-Resmi Ahmet Efendi, și pe Ibraim..... Reiz Efendi, care impreună cu celŭ alesŭ și plirexusiŭ, rânduitu de către Ghinăralŭ Feldmarșalŭ, Cneaz Nicolae Repnin, Ghinăralŭ Porucicŭ, și Cavalerŭ a Sfintuluĭ Gheorghe alŭ Cruciĭ marĭ, i a Sfintuluĭ Alexandru Nevskiĭ și tu lefcoactulŭ alŭ Lehiĭ, i alŭ Holsteinului și alŭ Sfinteĭ Aniĭ, și inaintea a insușĭ Ghinăralŭ Feldmarșalŭ Graf Romianțov, s'aŭ tocmitŭ, s'aŭ așeḑatŭ, s'aŭ incheeatŭ, s'aŭ iscălitŭ, s'aŭ pecetluitŭ, și s'aŭ întăritŭ vecĭnică pace între imperiulŭ Rusii și alŭ Porțiĭ Othomăneștĭ, după aceste maĭ josŭ capitule:

I.

De astă-ḑĭ inainte, și totŭ d'a-una, să se curme și intru nimicŭ să se socotéscă fieșteș-ce pornire vrășmășască, și urăciunea carea în amândoă părțile s'aŭ urmatŭ, și intru vecĭnică uitare s'aŭ datŭ.

Verĭ-ce înpotrivire a armelorŭ, și orĭ-ce prolipsis s'aŭ intâmplatŭ, și aŭ rĕsăritŭ, atâtŭ despre o parte, câtŭ și despre alta, cu nicĭ unŭ felŭ de mijlocŭ,

să nu se facă resplătitore măhnire, s'aŭ resplătire celorŭ trecute, ci incă să se păzescă pace in vecĭ, intărită și nestrămutată, atâtŭ pre uscatŭ câtŭ și pre mare; și asemenea să se păzescă tocmela curatŭ, și prieteșugŭ vecĭnicŭ nestrămutatŭ, și implinire de pază acestorŭ capitula, totŭ-d'a-una, și unire celorŭ ce s'aŭ orênduitŭ și s'aŭ intocmitŭ, intre aceste douĕ părțĭ aședătore, a eĭ Impĕrăteștiĭ mărirĭ și a Mărieĭ Sultanuluĭ și a diadohilorŭ, și a strănepoțilorŭ, cum intre impĕrațĭ, așa și intre oblăduitoriĭ lorŭ, intre țĕrile lorŭ, și intre raelele supușiĭ amândurora părțilorŭ; incâtŭ de acum inainte, despre partea amândurora părțilorŭ, unulŭ inpotriva altuea să nu să misce, nicĭ intr'ascunsŭ, nicĭ de față, cu nicĭ o mișcare inprotivitore saŭ vrăsmășască. Decĭ cu căḑută urmare, la unŭ prieteșugŭ ce s'aŭ inoitŭ atâta de curatŭ, dăruescŭ amândouĕ impĕrăție o amnestie (adecă o nepomenire de tóte cele trecute), deopotrivă și de obște ertăciune, tuturorŭ supușilorŭ, fără nicĭ o osebire, orĭ-ce felŭ să vorŭ fi intâmplatŭ a greși, orĭ la o parte saŭ la alta, sloboḑindŭ și pe ceĭ ce vorŭ fi la catargă, saŭ la alte inchisorĭ, dându-le ertăciune, ca să se intórcă la pămintulŭ lorŭ, atâtŭ ceĭ izgoniți, câtŭ și ceĭ surguniți, făgăduindu-le, ca după pace, să li să intorcă tótă cinstea și avutulŭ lorŭ, cu care maĭ nainte să folosea, nefăcêndŭ, nicĭ pricinuindŭ lorŭ la alte slujbe nicĭ o necăḑută necinste, saŭ micșorare, saŭ intristare, cu nicĭ unŭ felŭ de profasis, pentru ca să potă trăi fiește-carele supt paza și oblăduirea pravililorŭ și obiceiuluĭ loculuĭ lorŭ, asemenea cu ceĭ-l-alțĭ pămintenĭ aĭ luĭ.

2.

De care cumvașĭ, după incheerea acestuĭ tractatŭ, și după schimbarea de ratificațioane, vre-unulŭ din supușĭ a fiește-căruea imperiŭ, va face vre-o vină saŭ indărjală, saŭ neascultare, saŭ zorbalâcŭ și vorŭ năzui să se ascunḑă și să se scape, aŭ la o parte saŭ la alta, cu nicĭ unŭ felŭ de pricinuire nu se cuvine să se priimescă, nicĭ să li se inpărtășască, ci incă fără pricinuire să se dea inapoĭ, saŭ celŭ maĭ puținŭ să se izgonéscă de supt stăpânirea aceĭ puterĭ unde aŭ fugitŭ; ca nu cum-vașĭ din pricina acestorŭ făcĕtorĭ de rele, să nu se pricinuéscă, saŭ să răsară vre o răceală, saŭ gâlcévă intre impĕrațĭ afară numaĭ din ceĭ ce să vorŭ fi creștinatŭ la Rusia, și din ceĭ ce să vorŭ fi turcitŭ la stăpânirea Othomănéscă; iarŭ atâta din creștinĭ, cât și din Turcĭ făcêndŭ cu rĕutate călcărĭ inprotiva celorŭ tocmite intre impĕrațĭ, și vorŭ fugi de la o impĕrăție la alta, fără nicĭ unŭ profasis, să se dea inapoĭ.

3.

Totă obștea noroduluĭ tătărescŭ, a Crâmuluĭ a Bugeaculuĭ, a Cubanuluĭ aĭ Iedi-șanți, Zambuilukĭ și Edicĭkule, fără nicĭ o osebire despre amândóuĕ impĕrățiile, să se cunóscă dă slohoḑĭ, și desĕvârșitŭ neatârnațĭ, despre tóte păr-

ţile a fiesteș-căriea stăpânire, rămâindŭ numaĭ supt însăș stăpânirea hanuluĭ din némulŭ luĭ Ali-Gingis, care este alesŭ și aședatŭ de tótă obștea Tătarilorŭ, care să-ĭ oblăduéscă după vechile lorŭ pravile și obiceiurĭ. fără a nu da séma dă nicĭ unŭ lucru la nicĭ o stăpânire dă afară; și pentru acésta nicĭ Curtea Rusii, nicĭ Pórta Othomănéscă, n'aŭ să se amestece, nicĭ la alegere. nicĭ la punerea celuĭ maĭ susŭ numitŭ hanŭ, nicĭ la ipothesis dă a le curțiĭ luĭ, saŭ la cele politicești, ce sînt între dînșiĭ, cu nicĭ unŭ felŭ să nu să amestice, ci să se socotéscă și să se cunóscă némulŭ Tătarilorŭ, la cea politicéscă și luméscă stare, după închipuirea celorŭ-l-alte stăpâniriĭ, care sînt de sineș oblădnitorĭ, și dă cătră nimenĭ să nu să atârne, fără numaĭ de cătră unulŭ Dumnedeŭ; iar întru cele ale legilorŭ orênduelĭ, ca unĭĭ ce sînt totŭ din credință moametenĭ și din mărirea acestuĭ Sultan, ca unŭ califŭ verhomnicŭ, alŭ legiĭ Moametanești, aŭ să viețuéscă, potrivindu-se după acele orênduite pravile a legeĭ lorŭ. iar slobodenia cea politicéscă ce li s'aŭ întăritŭ acum, să nu aîbă cătŭ de puțină scădere, căcĭ imperiulŭ Rusii lasă la acestŭ neamŭ alŭ Tătarilorŭ (afară dintr'aceste cetățĭ anume Ghercĭ și Ienicale, cu esirile și intrările limiónelorŭ lorŭ pre care împărăția Rusii le poprește pentru sineș) tóte orașele, tóte satele, pământu și limanurile ce sînt în Cram i la Cuban.

Din pământulŭ ce este între apa Burdoiu și între Kiskim și Niprulŭ, așișderea și totŭ pământulŭ pînă la hotarele leșești, care este între apa Buhulŭ și Nipru, (afară din cetatea Uzu cu eșirile sale cele vechĭ. care remâne la luminata Pórtă, precum le-aŭ ținutŭ maĭ naînte,) să făgăduește după întocmirea acestuĭ tractatŭ, și după schimbarea luĭ să-și scoță tótă ostea din stăpânirea acelorŭ locurĭ. Așijderea luminata Pórtă de o potrivă asemenea se légă, să se tragă din tóte pretențioanile orĭ în ce chipŭ va fi avutŭ, pentru cetățĭ, pentru orașe pentru sate și tóte cele-l-alte atâtŭ din Crâm i la Cuban, câtŭ și la Ostrovulŭ Tamanuluĭ, în care nicĭ iamacĭ, nicĭ altĭ omenĭ războĭnicĭ aĭ séĭ să nu fie, lăsându-le lorŭ stăpânirea și oblăduirea lorŭ, neatârnată de altŭ nimenĭ, după cum și Curtea Rusii lasă pe Tătarĭ în desăvârșită singură stăpânitóre și neatârnată de cătră nimenĭ oblăduirea lorŭ. Si așa în vileag luminata Pórtă să légă, făgăduește, ca de acum înainte. la aceste numite orașe, cetățĭ, locurĭ și sate, iamacĭ saŭ orĭ ce felŭ de omenĭ din ostașiĭ eĭ la acestea să nu aducă; nicĭ să fie acolo nicĭ într'acea oblăduire sîrmenĭ, saŭ alțĭ omenĭ ostășeștĭ, orĭ cu ce nume vorŭ fi să nu aîbă, ci lasă pă toțĭ Tătariĭ, la însușĭ a lorŭ desăvârșitŭ slobodenic, și nespânzurare, precum îĭ lasă și împărăția Rusii.

4.

După dreptatea adecă pronomion, ce are fieș-carc stăpânire, a face la locurile eĭ ce i se cuvinŭ, orĭ-ce orênduélă cu caie va vrea, s'aŭ datĭĭ de o potrivă la amândoă împĕrățiile slobodenic deplinŭ și aperioristos (adică fără coprin

dere) a zidi de iznoavă la locurile lorŭ ce-i sînt supuse, şi la hotarele acelorŭ locurĭ orĭ-cum li să va părea să-şĭ facă de totŭ felulŭ de zidire: cetăţĭ, oraşe, sate şi cătune, şi încă a şi drege, şi a-şĭ înoi cele vechĭ cetăţĭ, oraşe şi sate.

5.

După încheerea aceştĭ fericite păcĭ, şi după înoirea acestuĭ cu adevĕratŭ curatŭ prieteşugŭ, imperiulŭ Rusii, are totŭ-d'a-una a orĕndui lângă luminata Pórtă, Ministru de alŭ doilea trĕptă, adică solŭ saŭ ministru pleniputenţialŭ, şi luminata Pórtă are a lŭ metaherisi cu luare aminte şi cu peripiisis cea căduţă după trĕpta luĭ, după cum să păzescŭ pronomiurile spre Ministri Curţilorŭ celorŭ maĭ alese, şi la tóte adunările cele de obşte, numitulŭ ministru se cuvine a urma amesos, după ministru Kesaricescŭ; însă de va fi şi celŭ Kesaricescŭ de o potrivă la aceéşĭ treaptă; iar

6.

Când vre-unulŭ orĭ-cine arŭ fi din ceĭ ce se vorŭ afla la slujba ministruluĭ alŭ imperiuluĭ Rusii, la vreme ce se va afla ministru, lângă luminata Pórtă, unulŭ ca acela de va face vre-unŭ furtişagŭ, saŭ vre-o altă ataxie, saŭ vre-o necăduţă mişcare vrednică de pedépsă, şi pentru ca să scape din căduta certare, se va face turcŭ; uniĭ ca aceĭa măcarŭ că nu se cade să fie lepădaţĭ, cu tóte acestea după ce vorŭ lua căduta pedépsă, să cuvine îndată a întórce tóte furtişagurile, după cum ministru le va arăta; şi uniĭ ca aceĭa când din betiĭ, vorŭ vrea să fie moametanĭ, nu se cade a fi priimiţĭ la acea lege, fără numaĭ după ce se vorŭ trezi, şi-şĭ vorŭ veni la firea cea d'ântâiŭ, (atuncea maĭ dupe urmă mărturisirea luĭ,) trebue să se facă faţă fiindŭ şi dragomanulŭ ce se va trămite, despre ministrulŭ Rusii, şi alţĭ musulmanĭ drepţĭ şi fără pathos.

7.

Luminata Pórtă făgăduesţe fare ocrotire a legiĭ Creştinéştĭ, şi a bisericilorŭ eĭ; asemenea să dă voe ministrilorŭ Curţiĭ Rusii, ca să facă cererĭ la tótă întâmplarea orĭ-ce vorŭ socoti. spre folosŭ, atâtŭ bisericeĭ ce să va zidi în Ţarigrad, (după cum să pomeneşte la alŭ 14-lea articulare,) câtŭ şi celorŭ ce vorŭ sluji într'însa. Şi se făgăduesţe Pórta, să le priiméscă cu ascultare pentru prieteşugulŭ amândorora împĕriurilorŭ.

8.

Precum ceĭ Bisericeştĭ aşa şi mireniĭ ce sînt supuşĭ imperiuluĭ Rusii, să aîbă slobodă voe, să mérgă şi să umble prin Sfîntulŭ oraşŭ Ierusalimuluĭ, şi pă la alte locurĭ ce sînt vrednice de privélă, şi dă la uniĭ ca aceĭa să nu li

să céră de cătră nimenĭ haraciŭ, nicĭ altă dajdie saŭ altŭ-cevaşĭ angarea pînă la unŭ banŭ, nicĭ fiindŭ la Ierusalim, saŭ la altŭ locŭ, nicĭ la drumŭ; ci încă să fie grijiţĭ cu cele trebuinciόse pasporturĭ, şi cu poruncĭ după cum să daŭ şi altora, din supuşiĭ Curţilorŭ celorŭ prieteneştĭ aĭ luminateĭ Porţĭ, şi cătă vreme să va afla umblândŭ la imperiulŭ Othomanescŭ, să nu le facă nimenĭ nicĭ unŭ felŭ de bântuélă saŭ scârbire, ci să fie ocrotiţĭ şi apăraţĭ cu straşnică resplătire celorŭ ce-ĭ vorŭ supăra.

9.

Dragomaniĭ ceĭ ce slujescŭ lângă Ministriĭ Rusii, în Constantinopolĭ, orĭ de ce némŭ vorŭ fi, aflându-se la slujbele împĕrăteştĭ, adică ca uniĭ ce slujescŭ amândurora împĕrăţiilorŭ, să fie diafendefsiţĭ şi ocrotiţĭ cu tótă evmenia şi asupra slujbelorŭ ce li să va încredinţa despre maĭ mariĭ lorŭ spre arĕtarea luminateĭ Porţĭ să nu li se facă zăbavă cu aşteptărĭ.

10.

Când până la diastima luăriĭ desăvârşitŭ acestorŭ poncturĭ de pace, şi pînă vorŭ lua despre orênduiţiĭ spre acésta comandirĭ de-o potrivă poruncĭ, de să vorŭ întâmpla mişcărĭ războĭniceştĭ la vre-o parte, unile ca acelea nicĭ o parte să nu le socotéscă dreptŭ răceală, ci întru nimica să le aĭbă.

11.

Pentru câştigulŭ şi folosulŭ amândurora împĕrăţiilorŭ, să fie slobodŭ şi nezăticnitŭ inotarea corăbiilorŭ celorŭ neguţătoreştĭ, ce să cuvine la amândouă împĕrăţiile, care şi aŭ aşeḑatŭ tractaturile, la tóte mările ce curgŭ pă locurile amândurora; numita Pórtă, dă voe corăbiilorŭ Ruseştĭ celorŭ cu adevăratŭ neguţătoreştĭ, cum şi alte împĕrăţiĭ, la târgurile, şi la (1). . . . . şi pretutindenea metaherisescŭ: slobodă trecere din marea Neagră la marea Albă şi din marea Albă la marea Neagră; şi să poposéscă la fieş-ce limanŭ şi la adăpostirĭ, la acrothalasia, şi la eşirile saŭ canalurile ce vorŭ avea acele mărĭ împărtăşire; luminata Pórtă asemenea dă voe supuşilorŭ Rusii ce vorŭ fi la epicratia eĭ să aĭbă negoţionŭ, cum pre uscatŭ aşa şi pre mare şi pă apa Dunăreĭ, după întocmirea cu inchipuitulŭ la. . . articolon cu pronomiurile şi câştigulŭ lorŭ, după cum să folosescŭ la împĕrăţia sa şi alte neamurĭ, şi maĭ alesŭ cele imprietenite şi cele ce cu evmenie le primeşte luminata Pórtă la comerţiom, precum şi la Franţa la Englitera, şi la capitulanele acestorŭ douĕ neamurĭ; şi altora după cum s'aŭ pusŭ aicea din cuvintŭ in cuvintŭ.

Să se ţie in tótă vremea, şi pentru fieşteş-care, ca o pravilă atâtŭ pentru

(1) Locŭ liber. V. A. U

negoţionū, cătū şi pentru negoţătoriĭ Ruşĭ, ce, plătindū vama asemenea cu maĭ susū numiţiĭ, potū a aduce şi a scóte fieş-ce felū de negoţū, şi să se poposéscă la fieş-care limanū, şi adepostū, precum la marea Neagră aşa şi la acele-l-alte mărĭ (1). . . . şi la Tarigrad, cu orĕnduélă, dându-se voe după cum s'aŭ dişū maĭ susū, supuşilorū amândurora părţilorū, de negoţion, şi de inotarea spre tóte apele, fără nici o osebire; dându slobodenie amândouĕ impĕrăţiile, ca negoţătoriĭ să se zăbovéscă la epicratia lorū, pă cătă vreme va fi trebuincióşă pentru interesulū alisverişuluĭ lorū; şi le făgăduescū, aşa întărire şi slobodenie, după cum aŭ şi supuşiĭ celorū alte impĕrăţiĭ cele prietenéştĭ; şi pentru ca să se păzéscă la tótă buna-orĕnduélă. Asemenea dă voe Porta, a se afla consolĭ şi ipoccnsuladis, după cum va cunóşte impĕrăţia Rusii, că sînt trebuinciosĭ, unĭĭ ca aceĭa a să orĕndui, la tóte locurile unde va socoti; care să fie ocrotiţĭ, şi cu bună priimire, asemenea ca şi consoliĭ celorū-l-alte impĕrăţiĭ prieteneştĭ. Asemenea dă voe ca să aibă lângă dînşiĭ, şi dragomanĭ ce se numescū beratliĭ, adică patentaţĭ, întărindu-ĭ cu impĕrăteştĭ beraturĭ; care Dragomanĭ asemenea să se foloséscă, precum să folosescū ceĭ ce să află la slujbele maĭ susū pomenitelorū ncamurĭ: Franţesiĭ şi Englesiĭ. Imperiulū Rusii întocmaĭ dă voe supuşilorū luminateĭ Portĭ pentru vamă la epicratia sa atâtū pre mare cât şi pre uscatū, să aibă folosū şi privelegiurĭ, după cum aŭ, şi să folosescū supuşiĭ celorū-l-altĭ impĕraţĭ prieteni Rusii, dându-şĭ vama cea obicĭnuită.

La întâmplărĭ de fărămarca corăbiilorū în mare, să făgăduescū de o potrivă amândoă impĕrăţiile, ca să se dea celorū primejduiţĭ în corabie totū acelū ajutorū, care să dă la supuşiĭ celorū-l-altĭ prietenĭ impĕraţĭ, la asemenea primejdiĭ, proftacsindu-le şi cele trebuincióse cu obicĭnuitulū preţū.

12.

Când împĕrăţia Rusii, va vrea să facă tractatū de negoţū cu Africanĭ adică cu Tripoliţiĭ, cu Tunezĭĭ şi cu Aligerĭĭ, luminata Portă să făgăduéşte a metaherisi tótă puterea şi creditulū sĕū, ca să induplece spre săvârşirea scoposuluĭ numiteĭ impĕrăţiĭ a Rusii; făcându-se Porta şi ca unū chezaşū, pentru numiţiĭ Africanĭ. spre paza şi ţinerea tuturorū întocmirilorū celorū ce se vorū coprinde într'acele tractaturĭ.

13.

Luminata Portă să făgăduéşte să metaheriséscă, cătră impĕrăţia Rusii, titlulu celū cuviosū, dicéndu-i-se în fieş-care a sa actinamea. încă şi în scrisorile cele de obşte, orĭ cătră cine arū scrie, după însuşĭ limba turcéscă: «*Umumen Rusielerin Padişah*» adică: împĕrătriţa a tótă Rusia.

(1) loc liber. V. A. C.

14.

După asemenea privelegiium altorŭ impĕrăţiĭ, să dă voe şi la înălţata Curte a Rusii (afară din biserica ce va fi în curtea caseĭ ministruluĭ.) să zidescă la Galata, în uliţa ce să chiamă Beiuolu, Biserică Sobornicescă a credinţeĭ Greco-Rusichi; care biserică, totŭ-d'a-una are să rĕmâe supt protectione (ocrotelă) a Miniştrilorŭ Imperăţii Rusii, nefiindŭ supusă la nicĭ unŭ felŭ de bântuelĭ.

15.

Iarăşĭ după aşedarea hotarelorŭ amândurora puterilorŭ, ce trăctăluescŭ pacea, măcarŭ că să cădea a să pune şi acésta: cum-că, supuşiĭ amândurora puterilorŭ nu vorŭ maĭ avea nicĭ-de cum între dânşiĭ turburărĭ, şi gâlcevurĭ, (dar cu tóte acestea, pentru o nesocotită întâmplare, ferindu-ne de pricină carea póte aduce o receală, şi scârbă la o parte saŭ la alta, să face acestŭ aşedământŭ: ca orĭ-ce asemenea întâmplare, să aibă a să cerceta de Gubernatoriĭ şi comendiriĭ graniţelorŭ. saŭ prin mijlocirea celorŭ între'adinşĭ numiţĭ comisarĭ, care după căduta cercetare, spre care parte se va cuveni, să aibă a face cuvenita îndreptare, fără nicĭ unŭ felŭ de plângere, spre paza tocmelilorŭ;) căcĭ o întâmplare ca acesta, nicĭ odinioră nu póte aduce pricină nicĭ-de-cum, spre dezlegarea prieteşuguluĭ, şi a bunelŏr tocmelĭ, ce iaste alcătuită printr'acestŭ tractatŭ.

16.

Imperăţia Rusii, întorce luminateĭ Porţĭ totă Basarabia, cu cetăţile: Akerman, Kelĭ, Ismail, iprocĭ, cu oraşele, satele şi cu tóte acelea câte întru acea provinţie să cuprinde. Asemenea îĭ întorce şi cetatea Benderuluĭ; aşijderea şi cele doŭe prinţipaturĭ a Valahieĭ şi a Moldavieĭ, cu tóte cetăţile i oraşele celŏr ce să cuprindŭ într'însele; şi luminata Pórtă, le primeşte acestea, după întocmelele ce să arată maĭ josŭ, cu în vileag făgăduinţă a-le păzi nestrămutatŭ:

1) Desăvârşeta nepomenire şi vecînica uĭtare, să se păzéscă pentru toţĭ aceĭa, carĭ orĭ s'aŭ pornitŭ cu adevĕratŭ împotriva Imperiuluĭ uniea saŭ alteea părţĭ, orĭ s'aŭ arĕtatŭ cu prepunere, întru o mişcare ca acésta; orĭ de care vrednicie saŭ treptă, saŭ stare, saŭ neamŭ, saŭ numire arŭ fi, unĭ ca aceştia fără nicĭ o despărţire, să fie cu totulŭ nesupăraţĭ, neatinşĭ şi ne mâhniţĭ, neasupriţĭ şi dă la nimenea cu nicĭ o pricină bântuiţĭ; ei totĭ aceştia să-şĭ vie întru stăpânirile lorŭ cele maĭ dinainte, întru vrednicieĭ, întru trepte, şi întru stăpânirea averilorŭ sale, ce maĭ nainte de rŭzboiŭ, iera ale lorŭ; pentru ca să potă fieştes-carele dintru aceştia, să vieţuiască supt păzirea şi apărarea legilorŭ şi obiceiurilorŭ lorŭ, asemenea cu ceĭ-l-alţĭ simpatrioţi.

2). Să nu fie opritŭ nicĭ cu unŭ chipŭ, propoveduirea credinţeĭ ceĭ creşti-

neştĭ, ci desăvârşitŭ şi fără de oprire să se facă. Aşijderea şi zidirile bisericilorŭ celoru nuoă, şi înoirile celorŭ vechĭ, fără de oprire să se săvârşască ca şi maĭ nainte.

3). Partea bisericescă să se cinstescă şi să se socotescă cu deosebită evlavie, ce să cade cinuluĭ, desăvârşitŭ fiindŭ nesupărată.

4). Moşiile şi stăpânirile cele din prejurulŭ Brăileĭ, a Hotinuluĭ a Benderuluĭ şi a celor-l-alte cetăţĭ, (întru care lăcuitoriĭ să numia raele,) să se întorcă, orĭ la mânăstirĭ, orĭ la alte obraze, la care se cuvenea stăpâniea acestora, încă maĭ dinainte, ca unele ce fără de dreptate sînt răpite.

5). Să nu să caute, nicĭ să se ceară, nicĭ o sumă, orĭ de banĭ, saŭ de altŭ cevaşĭ pentru socotelă veche, măcarŭ orĭ şi de ce sumă arĭ fi.

6). Să nu să ceră de la aceştia nicĭ o dajdie, şi nicĭ o plată pentru tota vremea războiuluĭ, şi lângă acestea pentru multele ticăloşiile şi pagubele lorŭ care aŭ suferitŭ întru curgerea războiuluĭ acestuea, încă doĭ anĭ înainte să nu fie asemenea hântuiţĭ întru nimicŭ, socotindŭ începerea anilorŭ din ḑiua schimbăriĭ acestuĭ tractatŭ.

7). După trecerea acestorŭ doĭ anĭ, cu fieşteş-ce iubire de omenĭ şi uşurare, să se facă plătirea dăjdiĭ, care să se trăniţă prin deputaţĭ întru fieşteş-care doĭ anĭ odată; afară din singură dajdia acesta, nicĭ paşiĭ, nicĭ ohlăduitoriĭ, nicĭ orĭ-ce felŭ de alte dregătoriĭ, să n'aibă a-ĭ supăra, saŭ a cere de la dinşiĭ vre unŭ felŭ de plată, saŭ vre-o altă angarea cu vre-unŭ nume saŭ cu vre-unŭ profasis, nicĭ-de-cum cu nicĭ unŭ chipŭ; ci maĭ vârtosŭ, să aibă a se folosi, şi cu acelea însuşĭ folosurĭ, cu care s'aŭ folositŭ eĭ în vremea împărăţieĭ luĭ Sultan Mehmet alŭ patrulea.

8). Domniĭ acestorŭ două principaturĭ, să aibă fieş-care din partea sa | lângă Poartă, unŭ obrazŭ creştinescŭ, adică de ritulŭ grecescŭ, încredinţatŭ cu trebile ţĕreĭ, ca să aibă să privegheze pentru acelea; care să fie bine priimiţĭ şi socotiţĭ de cătră Poartă, după pravilile neamurilorŭ, adică supt nicĭ o silă supuşĭ.

9). Aşijderea, s'aŭ tocmitŭ ca la trebuinţele cele întâmplătore, ale acestorŭ amândoaă Cnejiĭ, miniştriĭ imperatoreştiĭ Mărirĭ, ce să vorŭ afla lângă Poartă, să potă a grăi spre folosulŭ amândurora prinţipaturilorŭ, şi să făgăduească Poarta a priimi cu ascultare graiurile lorŭ, pentru legătura dragosteĭ ceĭ bune, şi întru puterea prieteşuguluĭ între amândouĕ împărăţiile. Aşişderea pentru ceĭ care nu se vorŭ mulţumi a rĕmânĕ în ţară, ci li să va părea maĭ de folosŭ a eşi şi a să sălăşlui într'altă parte, s'aŭ vorovitŭ această tocmelă.

10). Orĭ care nu arŭ fi mulţumitŭ ca să remâe în loculuĭ sĕŭ, şi i s'arŭ părea maĭ de folosŭ a merge într'altŭ locŭ, să şĭ aibă eşirea | slobodă, împreună cu tota averea sa; şi pentru ca să potă, ca să şi le orênduească, maĭ nainte, averile sale, i s'aŭ orênduitŭ soroculŭ unŭ anŭ întregŭ, adică din ḑiua schimbăriĭ tractatuluĭ acestuea.

11. Aşişderea şi ceĭ ce aŭ intratŭ în slujba împĕrăţieĭ Rusii, şi voescŭ saŭ împreună cu oştile împĕrăteştĭ, saŭ până la soroculŭ anuluĭ a eşi din ţară cu tote nameniile lorŭ şi averile, orĭ de ce neamŭ şi stare arŭ fi, uniĭ ca aceştia nicĭ cu unŭ chipŭ să nu li să facă împedicare.

17.

Împĕrăţia Rusieĭ întorce luminateĭ Porţĭ, tote ostrovele, *în arhipelagos*, cele ce le-aŭ avutŭ, şi luminata Portă din partea sa să făgăduesce:

1). Să păzescă deplinŭ cele ce se coprindŭ în punctulŭ celŭ d'ântĕiŭ, adică ale amnestiĭ ceĭ de obşte, şi ale nepomenireĭ desăvârşitŭ, măcarŭ cu orĭ-ce felŭ de călcărĭ, şi împrotivirĭ s'aŭ făcutŭ, saŭ | în prepusurĭ, cum că s'aŭ făcutŭ spre paguba şi stricăciunea interesurilorŭ Porţiĭ.

2). Că legea creştinescă să nu fie supusă la cătuşĭ de cât maĭ mică supărare, după cum şi bisericile eĭ, nicĭ să fie popritŭ a să zidi biserice saŭ a-şĭ întocmi cele stricate, şi ceĭ ce slujescŭ întru dinsele, (adică partea preoţescă) asemenea să fie nesupăraţĭ şi neîngreuiaţi.

3). Să nu să ceră de la dinşiĭ vre o plată nicĭ vre-o dare (ce plătea odinioră peste anŭ) ca uniĭ ce să afla tinuţĭ de împĕrăţia Rusieĭ pentru multa lorŭ răbdare în cursulŭ acestuĭ războiŭ însă de acum înainte până în doĭ anĭ socotindu-se din vremea ce s'aŭ întorsŭ ostrovele luminateĭ Porţĭ.

4). Familiile care poŭ eşcŭ a-şĭ lăsa patria lorŭ şi a să sălăşlui la alte locurĭ, le dă slobodă eşire cu totă periusia lorŭ; iar ca să aibă vremea de a-şi căpui tote ale lorŭ, li să dă şi sorocŭ de unŭ anŭ, socotindu-se din ḑiua schimbăriĭ tractaturilorŭ. |

5). Când flota Rusescă la vremea eşireĭ eĭ ce este cu sorocŭ de treĭ lunĭ, socotindu-se din vremea iscălituluĭ tractaturilorŭ, de va avea trebuinţă de vre unŭ lucru, să făgăduesce luminata Portă să pórte grija la tote cele ce va putea.

18.

Cetatea Călburunuluĭ, ce este la Gura Nipruluĭ, cu indăstulŭ olatulŭ eĭ despre stânga Nipruluĭ, cu aceleaşĭ coturĭ, ce sînt pe dinsele, cu pădurĭ între apele Buhul i Niprul, rĕmâne la sevârşita, vecĭnică şi nestrămutată stăpânire a Rusii.

19.

Cetăţile Ienicale şi Ghercĭ, ce sînt în Hersonisul alŭ Cramuluĭ, cu limanurile lorŭ şi cu tote cele ce să află într'însele, aşişderea şi cu işirile lorŭ, începându-se din Marea Neagră şi mergêndŭ spre vechile hotare ale Kercinscoĭ până la semnele luĭ Buga, şi de la Buga după dreptă linie pă | marginile mariĭ până la Marea Azaculuĭ, remâne iarăşĭ supt stăpînirea Rusii.

20.

Cetatea Azaculuĭ cu ișirile luĭ, și cu hotarulŭ luĭ, cele arătate în instrumenturile ce s'aŭ făcutŭ (la anulŭ 1700, iar după veleatulŭ turcescŭ 1113) între Gubernatoriĭ Altotstoĭ i Hasan Paşa Gubernatulŭ ot Agiut Calesĭ, în vecĭ să fie supuse la împerăția Rusii.

21.

Amândoă Cabartile adică și cea mare și cea mică, după vecinătatea Tătarilorŭ, maĭ multŭ se cuvine spre hanulŭ Crâmuluĭ pentru care căzută cuviință Curtea Imperătescă a Rusii, să cade a le lăsa la voința Hanuluĭ Crâmuluĭ, cu sfatulŭ sĕŭ și alŭ Gherusii Tătarilorŭ.

22.

Amândouă împerățiile aŭ hotăritŭ cu unită voință : ca întru nimicŭ să nu să ție, ci să se lepede] cu uĭtare vecĭnică, tote tractaturile și trecute așezământurĭ, ce aŭ avutŭ maĭ nainte între împerățiile lorŭ : afară numaĭ din tractatulŭ Beligraduluĭ, după întocmelile cele urmate : și nicĭ odinioră să nu aĭbă a întemeea vre-o pretenționne asupra celorŭ trecute tractaturĭ, afară din tractatulŭ ot leat 1700 ce s'aŭ făcutŭ între guvernatoriĭ Altotstoi și Hasan Paşa ot Agiut Calesi, pentru hotarele eșirilorŭ din Azac, și pentru așezământulŭ întărireĭ ce s'aŭ făcutŭ hotaruluĭ Tătarilorŭ Cobanĭ ; care aședămîntŭ rămâne neclătitŭ, după cum aŭ fostŭ și maĭ nainte.

23.

In părțile Ghiurgii și Mengrelii, cetățile ce să află anume : Bogdagic, Iscotate și Servan, care cetățĭ s'aŭ rezboitŭ de armele Rusceștĭ, are a le lăsa Rusia la partea unde să cădea din începutŭ, și dă era din ceput și din vechime de anĭ, cu adevĕratŭ supt stăpânirea luminateĭ Porțĭ, să fie cunoscutŭ că iar eĭ să cuvine, și după schimbarea acestorŭ tractate, la vremea aședăriĭ, va eși ostea rusească din numitele locurĭ ale Ghiurgii i a Mengrelii ; și luminata Portă din partea sa, să legă după cuviința ponctuluĭ d'ântâiŭ, pentru cea desăvârșitŭ amnestie, (adică nepomenire) tutulorŭ celorŭ trecute, câțĭ din acele părțĭ, la cursulŭ războiuluĭ, cu orĭ-ce felŭ de mijlocŭ arŭ fi scârbit'o ; și să legă ca nici odată să nu aĭbă a cere, darea dă copiĭ saŭ fete, saŭ orĭ-ce altŭ-felŭ de dare ; și încă să legă ca Turciĭ pă nicĭ unŭ Ghiurgiŭ din ceĭ ce sînt între dinșiĭ, să nu-lŭ socotească ca unŭ robŭ alŭ lorŭ.

Tote cetățile și pălăngile ce aŭ fostŭ supt stăpînirea Ghiurgiilorŭ și Mengrelilorŭ, să lasă iarăși supt paza și oblăduirea lorŭ ; și legea Giurgiilorŭ celorŭ ce sînt supt oblăduirea Porțiĭ, nicĭ dă cum să nu să bântuească. Așișderea și

mănăstirile și bisericile, cum și inoirea bisericilorŭ celorŭ vechĭ și zidirea celorŭ noaă, să nu o oprescă; și să nu să bântuescă bisericile cu nicĭ unŭ felŭ de cerere de către Gubernatul celŭ Dărscago (póte fi Ahăţsca-Calesi) saŭ de către ceĭ-l-alţĭ căpeteniĭ | și zabiţĭ, cu hrăpirea avuturilorŭ bisericeștĭ și mănăstireștĭ; și cu numitulŭ norodŭ, impĕrăţia rusescă, n'are nicĭ de cum a să amesteca la eĭ.

Avgustŭ leat 1774, să adunară in Sfînta Mitropolie, ceata bisericescă, i Dumnealorŭ Boeriĭ, și cu sfatŭ aleseră deputaţĭ, pentru Pórtă, pă Dumnealuĭ Costandin Cocoresculŭ biv vel sluger, *i pe mine Dumitrache biv vel Medelnicerŭ* și ne plecară din Bucurescĭ Avg. 3, insă ântéiŭ către Mareșalulŭ la Focșanĭ, ce ne zăbovi ḑile 35, întâmplându i-se a fi bolnavŭ. Acolo veniră și deputaţiĭ Moldoviĭ, Dumnealuĭ Ianake Cuza Vel Spatar și Ianake Chirik biv vel Pitar; iar la 9 ale luĭ Septemvrie ne-aŭ plecatŭ cu unŭ ofichialŭ anume Dimitrie Ivanovicĭ Porucic și cu carte către vizirulŭ Izet Mehmet Pașa, (fiindŭ-că Musun-Oglu la intórcere, îșĭ dedese obștésca datorie in orașulŭ Carnabat); in care carte așa scria: |

«*Prea Strălucitŭ Inalte Vezire, alŭ Porţei Othomaneștĭ, Izet Mehmet Pașa, prea cinstite Dómne, Dómne.*

«După săvîrșirea păciĭ ceĭ vecĭnice intre imperăţia Rusieĭ și Inalteĭ Porte Othomănescă, s'aŭ făcutŭ cunoscutŭ legăturile așeḑămintuluĭ la toţĭ locuitoriĭ, tuturorŭ breslelorŭ prinţipatuluĭ Moldoviĭ i Valahieĭ, cu care așezămînturĭ sînt eĭ datorĭ, să intre iarăși supt stăpânirea Inalteĭ Porţĭ, și să fie păziţĭ intru tóte priveleghiurile și dreptăţile lorŭ, carele facŭ norocirea acestorŭ norode. La care aleșiĭ și ceĭ maĭ marĭ intre obrazele bisericeștĭ, cât și ceĭ politiceștĭ dintr'aceste dóue ḑise Prinţipaturĭ mĭ-aŭ cerutŭ voe ca să pótă alege din boeriĭ lorŭ unŭ deputatlic, cu trămiterea la Prea Inalta Pórtă, ca să se arate despre partea a toteĭ obșteĭ lorŭ, plecăciunea și umilinţa, și ca să facă plecatele lorŭ arătărĭ, in socotinţa unorŭ cererĭ, la care eĭ | pohtescŭ să câștige inscrisŭ rezoluţie, și întărire impărătescă bine plăcută.

Neputêndŭ eŭ a mĕ inpotrivi la unŭ lucru de folosŭ ca acesta, insă: de a'șĭ arĕta supunerea și umilinţa la stăpînulŭ lorŭ, mĕ silescŭ a le grăbi acésta dându-le voe ca să mérgă la Ţarigradŭ, ceĭ ce aducŭ acestea cariĭ s'aŭ alesŭ deputaţĭ despre partea Moldoveĭ: Ianake Cuza vel Spatarŭ, și Ianake chirik vel Pitarŭ; iarŭ despre partea Valahieĭ Vel Slugerŭ Cocorescu, și Vel Medelnicerŭ Dimitrake. Prelungirea aflăriĭ mele intr'aceste pămînturĭ, unde am comăndăluitŭ in tótă curgerea războiuluĭ, am putută pricepe, câtă stricăciune și fărămare, aŭ suferitŭ lăcuitoriĭ; și maĭ vértosŭ pentru'acea pricină indrăznescŭ eŭ, a recomăndui in bunătăţile Inălţimiĭ tale, cunoștinţa ce am eŭ pentru a sa inimă

spre facerea de bine, mĕ face a nădăjdui că nu va lipsi cu denadinsulŭ, a mijloci la Prea Inaltulŭ Sultanŭ, pentru rugăciunile ce aceste două norŏde, vorŭ pune la piciórele scaunului sĕŭ, | intru care eĭ să rógă milostiviriĭ sale, ca spre îndestularea lorŭ, să vază că să împlinescŭ lăgăduinţele cele legiuite, întărite, în buna plăcerea lorŭ, prin legăturile aşedămîntului celŭ după urmă săvĕrşitŭ, între două împĕrăţiĭ.

«Nu amŭ eŭ nicĭ o îndoială, cum că numiţiĭ deputaţĭ, să vorŭ întorce cum maĭ fără zăbavă, în patriile lorŭ, aducîndŭ bucuria printr'o împlinire milostivă, ce să va face la arătările lorŭ ; şi rămînŭ cu deosebită socotinţă,

Alŭ înălţimiĭ tale, gata spre totŭ felu'ŭ de slujbe.

A eĭ împĕrătorĕşte mărime, prea milostiveĭ şi prea augusteĭ mele stăpîne,

Ghinăralŭ Feldmareşalŭ comendirŭ oştilorŭ Sale, şi cavalerŭ de tóte felurile de ordine Ruseştĭ.» |

Să bolnăvi în Focşanĭ tovarăşulŭ meŭ, Dumnealuĭ Slugerulŭ Cocorescŭlŭ şi în locu-ĭ trămiseră din Bucurescĭ, pă Dumnealuĭ Hagi Stan Jianu, biv vel medelnicerŭ, cu altŭ sfatŭ, aducîndŭ şi 2 arzurĭ, din care cela ce-lŭ socotiiŭ maĭ de folosulŭ patriĭ, îlŭ trecniŭ maĭ josŭ, aşa scriindŭ :

Rugăciunea cea supusă către Prea Puternica şi drépta împĕrăţie, şi cererea de mila sa a ticăloşilorŭ ci supuşi iaste acésta :

«Noĭ ceĭ dinceputŭ plecaţĭ şi supuşĭ aĭ prea puternicieĭ împĕrăţiĭ, Mitropolitulŭ Episcopiĭ, Archimandriţiĭ, Egumeniĭ şi totŭ partea bisericéscă : Boeriĭ d'àntêiŭ, de alŭ doilea şi alŭ treilea trepte, Boernaşiĭ, Căpitaniĭ, Zabiţiĭ, şi toţĭ locuitoriĭ ţĕriĭ rumâneştĭ, printr'acéstă de obşte şi plecată a nóstră anafora, ne rugămŭ şi arĕtămŭ : că dinceputŭ, fiindŭ dieafendefsită ţara nóstră supt umbra şi ocrotirea a prea | Înălţateĭ împĕrăţiĭ, şi în totŭ felulŭ slobodă şi cu deplină volnicie o-ebită ; din vreme în vreme câte puţinŭ, puţinŭ, din lenevirea unora Domnĭ, şi lăcomia altora, s'aŭ întîmplatŭ a se pune la nĭtare, şi nebăgare de semă priveleghiurile cele de totŭ felulŭ, slobodenia nóstră ; şi a să dĕzghina la multe părţĭ ale ţĕriĭ multe locurĭ ale nóstre şi a întra câte puţinŭ, puţinŭ felurĭ de felurĭ neoterizmĭ, şi scornirĭ grele, cu adesca schimbărĭ Domnilorŭ, şi cu cererea a dese mucarerurĭ, în care vremĭ găsindŭ fursantŭ şi hazelelile cele din prejurŭ, n'aŭ lipsitŭ a ne face rĕŭ în totŭ felulŭ; pentru care ne-amŭ îndemnatŭ de multe orĭ să ceremŭ milă de la dreptatea prea Înaltei împĕrăţiĭ ; dar din păcatele nóstre, aceea nu o amŭ nimeritŭ din apraesia Domnilorŭ ţĕreĭ. Decĭ rezemându-ne la cea multă dreptate şi iubire de omenĭ a prea Înalteĭ Împĕrăţiĭ, cutezamŭ a arĕta plecate cererile nóstre cele maĭ josŭ scrise şi | ne rugămŭ. să ni să dea starea nóstră cea dintêiŭ, prin vrednice de închinăciune împĕră-

teşti hatişerifuri, cu întărire osebită a fieşteş-căria cereri şi priveleghiurile nostre.

«Domnii noştrii ca din vechime, să se alegă dintre noi pămînteani, şi prin plecata a nostră anafora să se întărească, dă către prea Înălţata Impĕrăţie, şi să fie nesupĕraţi şi nestrămutaţi în tótă viaţa lorŭ iar şi după ce-şi voru da sfîrşitu vieţeĭ lorŭ, alegerea de Domnŭ noŭ să se facă iarăşi dă la noi, şi aşa să se întărească dă la prea puternica împărăţie.

«Să ni să rĕnduéscă *geize* ţĕrii nóstre, după vremea din dilele celuĭ întru slăvire pomenitŭ Sultanŭ Mehmet alŭ 4-lea, şi să se îndrepteze condica după obiceiulŭ de atuncĭ, scoţîndŭ bitaaturile şi cele noaă scorniri şi să nu să céră vre-o altă dare; pre care geize a nóstră să o aducă unuiŭ din boeriĭ pămînteniĭ, şi să o facă teslim la impĕrătésca curte | după celŭ vechiŭ obiceiŭ: şi să nu intre la dregătoriile ţĕrii nóstre, fieş-care ipochimen, prin poruncă, saŭ într'altŭ chipŭ.

«La jălbile de pricinĭ, atîtŭ cele politicéştĭ, cîtŭ şi cele de vinovăţiĭ, ce voru avea creştiniĭ asupra Turcilorŭ, saŭ Turciĭ asupra creştinilorŭ, i creştinŭ cu creştinŭ, să aĭbă întărire nestrămutată otărîrea Domnuluĭ, fără de a nu să mai face apelaţie la davalile creştinilorŭ i a Turcilorŭ, şi să se asculte mărturiile creştinilorŭ, după fermanurĭ i fetfale, ce sînt date tevaturin, şi nime din pămînteni să nu să facă izgar, adică să nu să rădice de a să judeca aiurea, fiindŭ ţara nóstră în totŭ chipulŭ slobodă; care acestŭ felŭ de priveleghium, iaste din cepulŭ cinstitŭ şi întăritŭ; şi preţŭ de singe să nu să céră după vechiulŭ obiceiŭ; şi cadiiĭ ceĭ din prejurŭ i paşiĭ şi alţiĭ să nu să amestece la ale ţĕreĭ nóstre, cu nicĭ unŭ felŭ de pricină, şi cîţĭ din Turcĭ voru veni pentru negoţătoric la ţara nóstră, să nu potă a veni fără de apodixis de la împrejureniĭ paşi i zabiţiĭ cei marĭ: şi ceĭ | ce voru veni cu bună apodixis, să nu potă arunca arvună adecă *seleam ahcesă* la pămînteni, împotriva priveleghiurilorŭ Slobozeniĭ nóstre, şi după ce voru vinde şi voru cumpĕra marfa lorŭ cu redicata numaĭ la tîrguri, îndată să se întorcă, şi să nu aĭbă, case prăvăliĭ, cilicurĭ, morĭ, slugĭ saŭ slujnice din pămînteni, după vechiulŭ obiceiŭ.

«Tóte raoşiile céle ce sînt părinteşti dă baştină, din cepulŭ, să ni să întorcă. Lîngă acésta, ţara românéscă fiindŭ-că din vechime avea schelă oraşulŭ dă Floci, ne rugămŭ să fie şi acum numita schelă la acelŭ locŭ pentru lesnirea negoţiĭ ţĕriĭ după vechime, precum şi Vezir Căşlasă şi Celiculŭ Giungulŭ alŭ luĭ Esat Efendi şi tóte satele şi ostrovele ce sînt pin prejurulŭ cetăţilorŭ ca nisce părţĭ ale ţĕreĭ, moşiĭ ale mănăstirilorŭ, boerilorŭ pămînteni, să rĕmăe iarăşi supt stăpînirea Domnuluĭ, cu nepăgubirea de dreptulŭ Boerilorŭ stăpînĭ i Bisericilorŭ.

«Paşiĭ şi alţiĭ, cu nicĭ unŭ felŭ de pricină să nu potă trece prin ţară, iar cine-vaşĭ de să va întîmpla a trece, | pentru a lorŭ trebuinţă particulară, să aĭbă a plăti de la sineşĭ ugiret, cheltuindŭ de la sineşĭ pentru merinda luĭ, după vechiulŭ obiceiŭ.

«Lăcuitorii țĕrei românescĭ să fie în totŭ felulŭ nesupĕraț de orĭ-ce felŭ de socotelĭ saŭ datorii vechĭ, și trecêndŭ în părțile turcescĭ, peste Dunăre, să nu să supere dă haraciŭ și pentru chipulŭ de îmbrăcămintea lorŭ după vechiulŭ obiceiŭ și dă să va întâmpla ajunge cine-vașĭ fiindŭ supt vină și spre scăparea dă pedeapsa luĭ să va lepăda dă legea luĭ, acela dă este datorŭ cuĭ-vașĭ să aĭbă a-ĭ plăti; dă are cu cine-vașĭ judecată să se aducă la judecată, și în hotarele țĕrii nostre schimbare de lege să nu să facă; iarŭ de-și vorŭ schimba legea cine-vașĭ din pămîntenĭ afară din hotarele țĕrei nóstre, acela să remâe lipsitŭ de moștenirea părintéscă, și a rudeniĭ, care iaste iarăși după vechiulŭ priveleghiŭ alŭ țĕrii nóstre.

«Dă vreme ce cu pricină dă casabașalic să pricinuea multe asuprele la țara nostră, cu silnice hrăpirĭ locuitorilorŭ, ne rugămŭ să lipséscă și de acum înainte acea slujbă, maĭ vêrtosŭ, că iconomia de oĭ pentru Țarigradŭ, póte să se facă și prin negustătorĭ gelepĭ și prin pămintenĭ, cu maĭ multă îndestulare; așișderea să lipséscă și mucaioreaoa ce este ca unŭ *ucolerismos*, din care să pricinuește alte asuprelĭ, cum și venirea vitelorŭ ogeacului dă bostangiĭ spre vărăticŭ dă la Mangalia la Jegalie în țară să nu maĭ fie.

«Ne rugămŭ să se dea pretutindenea căduțe porumeĭ, atâtŭ pentru desăvêrșită nepomenire ce ni s'aŭ dăruitŭ pentru cele trecute, câtŭ și pentru întorcerea fără de plată a robilorŭ ce s'aŭ robitŭ din patria nostră, parte bărbătéscă și femeéscă cu fără nezăticnită întórcere la patria lorŭ, arătândŭ totŭ-d'a-una înălțata Portă, cea osebită milostivire la întâmplările vremeĭ.»

Cu acestea, cu d'alde acestea amŭ plecatŭ din Focșanĭ la Septemvrie 9 cum amŭ dișŭ și maĭ nainte și trecumŭ Dunărea pe la Dârstor, iarŭ la 19, aprópe de satulŭ ce-ĭ dicŭ Canara, ne întâmpinăŭ unŭ Capi Olaŭ alŭ Mării Sale Grigorie Ghica Voevodŭ, trecêndŭ cu vestea Moldovii, de la care luămŭ în știre, că Domniile încă de la 13 ale acestiĭ lunĭ s'aŭ datŭ, însă țara Românéscă Mării Sale Alecsandru Ipsilantŭ Voevodŭ, iarŭ Moldova Mării Sale Grigorie vodă, îmbrăcândŭ caftanŭ unŭ fiŭ alŭ Mării Sale ce s'aŭ aflatŭ (în totŭ cursulŭ acestui trecutŭ rĕzboiŭ) cu Domna Mării sale în Țarigradŭ, iarŭ noĭ urmândŭ călătorieĭ, în 26 ne amŭ pomenitŭ la Stavrodrom, precum aveamŭ învĕțătură de la simbatrioțĭ, și împreunândŭ pe Dumnealuĭ Petreson Poleovniculŭ (ce cu cinci dile ajunsese înaintea nóstră, trămisŭ să fie la Portă **incaricatos**), Dumnealui trămise la Portă cu scire de sosirea nostră pă Dumnealuĭ Sinior Bizanic franțezulŭ, de felulŭ luĭ Țărigrădenŭ și din noŭ întisap dragomanŭ alŭ sĕŭ, carele întâiașĭ dată ne spuse că aŭ părutŭ bine | Dumisale Seiz Efendi Ismailŭ Beiŭ, în cât i-arŭ fi dișŭ adu-ĭ, ca cum ne-arŭ fi avutŭ la perdea; iar apoĭ întâmplându-se împreunările elciilorŭ, cu heretizmos pentru noulŭ Vezaret, cum și Mării Sale Alexandru Voevodŭ, i se dete cuca la 30. În urmă la Octomvrie 4 ne duseră și pă noĭ, însă întâiŭ deosebitŭ pă numitulŭ oficialŭ, cu cartea cea către viziralŭ, di-

cêndu ne că aşa voeşte Pórta, ca să nu mérgă împreună cu noĭ; apoĭ intorcêndu-se ofichialulŭ intr'aceeaşĭ ḑi ne duse şi pă noĭ întâiŭ la numitulŭ Reiz Efendi, apoĭ la Kihaia Beiŭ, şi de acolo la Vezirulŭ, căruea dându-ĭ arzurile. după ce le-aŭ cetitŭ, ne-aŭ intrebatŭ de aŭ maĭ fostŭ vre-unulŭ din noĭ altă dată la Ţarigradŭ, saŭ de scimŭ vre-unulŭ din noĭ limbă turcéscă, şi toţĭ amŭ rĕspunsŭ că nu scimŭ, nicĭ că amŭ maĭ fostŭ altă dată, (iarŭ mie atuncea imĭ era alŭ şaselea mergere). Apoĭ ne alesemŭ cu unŭ *pekeĭ* (prea bine), vomŭ inştiinţa pă prea puternicŭlŭ impĕratŭ şi aşa ne-am intorsŭ iarŭ in Stavrodrom la gazdă; iar după 2 ḑile numitulŭ Bizanie dragomanulŭ şi Timarovŭ secretarulŭ luĭ Petreson Polcovnicŭ, incepură a ne ḑice, că Pórta tânjaşte dă şederea nóstră in Stavrodrom, (din care pricepumŭ şi sfirşitulŭ trebiĭ,) iarŭ la şépte ale luĭ Octomvrie, maĭ cu d'adinsulŭ stătură de noĭ, şi ne mutară la diplo-fanar, fiindu-ne fostŭ şi găsitŭ gazdă, unde amŭ şeḑutŭ ḑile 15, adică până la 22 ale luĭ Octomvrie. Iarŭ atuncĭ priimindŭ o carte de la boeriĭ simpatrioţĭ, poruncindu-ne să cunóscemŭ pe Măria Sa Vodă de Domnŭ, cu supunere, şi impreună să fimŭ sirguitorĭ pentru câştigarea pronomiurilorŭ ţĕreĭ. Şi mersemŭ la 23 de ne-amŭ inchinatŭ Măriĭ sale, şi ne-aŭ datŭ şi noaă rêndŭ de amŭ mersŭ in alaiŭ, (cu iubiţiĭ măriĭ sale fiĭ: Beizade Costandin i Dimitraşco şi cu boeriĭ etpaiuluĭ) la Babiul Humaghiun, aducându-se tuiurile la saraiŭ. După aceea in multe rêndurĭ amŭ mersŭ şi amŭ supăratŭ pă numitulŭ polcovnicŭ Petrison şi ne-aŭ totŭ prelungitŭ, că are purtarea nóstră de grijă, iar la Dechemvri 1 simţindŭ noĭ şi loculŭ unde s'a inchipuitŭ izvodulŭ pronomiurilorŭ, amŭ aşteptatŭ ḑile 10 şi vĕḑêndŭ că nu ne maĭ chiamă, amŭ făcutŭ şi amŭ datŭ din partea nóstră acestŭ raportŭ:

«Către Cinstitulŭ Polcovnicŭ şi Cavalerŭ Petrison Elciŭ Rusiĭ.

De la Deputaţiĭ Valahieĭ

Reportŭ.

«După capitula care să coprindŭ la impărăteştile tractaturĭ pentru pronomiurile patrieĭ nóstre, precum ni s'aŭ datŭ inscrisŭ supt iscălitura Prea Inălţatuluĭ Feldmarşalŭ Graf Petro Alexandru Romanţov, ne-aŭ trămisŭ simpatrioţiĭ deputaţĭ cu arz către inalta Pórtă ca să le aducemŭ zmerita nóstră inchinăciune, şi ca prin ajutorulŭ Dumi-tale, să ne câştigămŭ vechile pronomiurĭ, ce le aveamŭ in véculŭ celuĭ slăvitŭ intru pomenire Sultanŭ Mehmetŭ alŭ patrulea Acum dar (precum ne-amŭ insemnatŭ vorba) vedemŭ că inalta Pórtă, spre unile cererĭ voeşte, iarŭ pentru altele le va da cu alte umbre iar nu precum le cere ţara, şi cu acestea se atingŭ intocmelele ce s'aŭ legiuitŭ intre impĕraţĭ prin tractaturĭ. Noĭ dar sintemŭ numaĭ Deputaţĭ, şi dă vreme că Dumnea-ta după aceleaşĭ tractaturĭ aĭ putere să cuvintezĭ, şi să aducĭ aminte pentru folosulŭ

țĕrĭĭ nóstre, ne rugămŭ să staĭ și să ne ajuțĭ, ca să dobândimŭ deplinŭ cele care le cere țara. Iar de nu, încaĭ să staĭ ca să ni să dea Hatișerifŭ pă acele 10 capitula, cum le-aŭ legiuitŭ împĕrații în tractaturĭ.»

La acestŭ raportŭ ne urni cu respunsu la numitulŭ sĕŭ sicritarŭ, fiindŭ-că acela ilŭ purta pă Dumnealuĭ dă nas, și pă acela l'aŭ fostŭ lăudândŭ Dumnealuĭ Reiz Efendi că este *permacul Olan*. Și tocmaĭ la 16 ale luĭ Dechemvrie ne chemară, în diséră, la Stavro-drom, atâtŭ pă noĭ cât și pă boerĭĭ Moldovenĭ, și cetindŭ izvodulŭ, (căcĭ unulŭ era pentru amândoaă țĕrile) Bizanie Dragomanulŭ, fiindŭ față și Petrison, vĕdumŭ că maĭ tóte cerérile | eraŭ scrise pă dosŭ; și îndăstule amŭ grăitŭ și ne-amŭ rugatŭ dar n'aŭ prinsŭ locŭ, că acelŭ ḑisŭ secretarŭ ne prididea cu gura, că este bine, până ce s'aŭ mâniatŭ, alesŭ când iĭ amŭ cerutŭ izvodulŭ, ca să-lĭ socotimŭ între noĭ, precum ne învĕțase unŭ creștinŭ. Atuncĭ l'aŭ luatŭ și s'aŭ dusŭ ielŭ și cu Bizanie dragomanulŭ la Pórtă, iar noĭ cu tóte că ne-aŭ ḑisŭ, să rămânemŭ pă acea nópte în Stavro-drom, nu le-amŭ maĭ datŭ ascultare, ci amŭ trecutŭ la Țarigrad. Iar a doua-ḑi Dechemvrie 17, dăz-dă-dimineață, ne chemară boerĭĭ Capichehaele la Pórtă, pentru ḑiua bună de la Prea Înălțatulŭ Vezirŭ, carele ne cuvîntă: «Iată cererile vi s'aŭ făcutŭ, și Domnulŭ (fără pricină arĕtată, de vre-o greșală mare și dovedităŭ,) nu să va maĭ schimba. Ci dar să fițĭ cu credință și cu supunere, sârguitorĭ împreună, pentru adunarea raeleloră, ca să se hălăduéscă pă locurile lorŭ; și iarăș vețĭ avea milele împĕratuluĭ», iprocĭ, și sărutându-ĭ poala amŭ eșitŭ ducându ne la Dumnealuĭ Izmail Beiŭ Reiz Efendi, carele asemenea ḑicêndu-ne, întinse la mâna Dumnealuĭ prea Cinstituluĭ Dragoman | Costache Moruz, Hatișerifurile, unulŭ alŭ Domniĭ M. sale luĭ Vodă, și altulŭ pă chipulŭ dă pronomiurile țĕreĭ, poruncindu-ĭ ca să le trimiță după Măria sa Vodă, fiindŭ-că plecase din Țarigrad cu câte-vașĭ ḑile maĭ nainte; iar noĭ la 21 ale luĭ Dechemvrie, amŭ plecatŭ după Măria sa, ajungêndu-lŭ la Eski-Stambol, și de acolo împreună amŭ venitŭ pînă în Bucureștĭ. Și șeḑu Măria sa în scaunŭ la Februarie în 3 leatulŭ 1775 (1).

(1) Aicea pare că se termină scrierea. Urmézĕ însă încă actele ce dămŭ ca anexe:

ANEXE.

Gospodară Bană Mareală țerii Rumânești Părvule Cantacuzino.

Noi cu mare părere de bine, ne-amŭ înștiințatŭ, (întâmplându-se prin țara vóstră dătătorŭ, acesta. Maiorŭ Carazim), pentru lăudata voința, care aĭ Dumnéta, ca să fie de folosŭ într'acéstă vreme, ce avemŭ războiŭ cu călcătorulŭ dă lege, păgânulŭ și vrăsmașulŭ nostru, și spre aducerea dă folosŭ a totŭ norodulŭĭ creștinescŭ; și tóte némurile și pămînturile creștinești din robia Turculuĭ să se izbăvéscă. Acum fiindŭ vremea adevěratŭ osebită pentru legea creștinească, care pă urmă póte să fie într'o îndestulare, dă vreme ce călcătorulŭ de jurămîntŭ, neștiindŭ ce este Dumneḑeŭ, aŭ începutŭ într'acestŭ chipŭ. Decĭ când va vrea păgânulŭ, să ridice sila luĭ asupra oștilorŭ nóstre, noĭ sintemŭ încredințațĭ că Dumneata, nu veĭ lăsa vreme ca aceea, carea va fi dă folosŭ legiĭ creștinești, și dă punerea păgânuluĭ și vrăjmașuluĭ nostru supt piciórele creștinilorŭ, ci maĭ înainte cu câtă-vașĭ vreme, să daĭ în scire tuturorŭ Ghinărarilorŭ noștri, care vorŭ fi peste óste maĭ marĭ. Totŭ norodulŭ Slovenescŭ este supt robia Turculuĭ, precum și noĭ scimŭ, că cu amară viață petrecŭ, și legea lorŭ în mare strîmtorare și fricĭ este totŭ-d'a-una; și pentru acesta nu gândi Dumnea-ta care cum-vașĭ, că nu-țĭ vorŭ fi toțĭ plecațĭ, ca unuĭ lăcătorŭ de bine, macarŭ de nu toțĭ, dar cea maĭ mare parte dîntru dînșiĭ, să vorŭ da cu mare bucurie supt mâna Dumi-tale, cu acéstă a lorŭ bună-voire, numaĭ să te sileștĭ și Dumnea-ta într'acestŭ lucru. cu totulŭ a fi slujindŭ spre ușurința acestuĭ mare folosŭ; și cu acestŭ alŭ Dumi-tale mare aședămîntŭ, toțĭ să fie încredințațĭ, că singurŭ Dumneḑeŭ într'acestŭ lucru te-aŭ blagoslovitŭ, și vorŭ acele norode a vedè tărie, ca să mulțăméscă Dumi-tale, pentru izbăvirea lorŭ. Noĭ dămŭ Dumnea-vóstră în scire, precum-că noĭ, spre zaconulŭ și legea norodulŭĭ creștinescŭ, și spre cele ce fără de nicĭ o vină străduescŭ, avêndŭ mare durere și părere de rĕŭ, pohta Dumi-tale aŭ agonisitŭ de la Impĕrăția mea, forte mare milă, și Noĭ rugămŭ pă Domnulŭ Dumneḑeŭ, ca să vĕ trimiță (la acestŭ începutŭ dă lucru bunŭ, spre apĕrarea sfintelorŭ bisericĭ și alŭ norodulŭĭ creștinescŭ) totă puterea Sfințiĭ sale | și ajutorință. Pentru maĭ multa Dumnea-vóstră încredințare, de la împĕrăția mea iță trămitŭ în locŭ de blagoslovenie împĕrătescŭ portretulŭ meŭ; și făgăduește de la împĕrăția mea, și altora deosebitŭ.

1769 Ghenarie 19, ot Petropolĭ.

Și s'aŭ iscălitŭ cu însușĭ mâna împĕrățieĭ mele așa: **Ecatherina.**

Fermanulŭ luĭ Sultanŭ Hamit, împĕratulŭ Ţarigraduluĭ, ce s'aŭ trămisŭ după încheerea păciĭ, la ceĭ de la Diĭ pînă la Brăila, ce să află pe lângă Dunăre: Veziru, Cadiĭ, Naipĭ, Zabiţiĭ Enicerilorŭ, şi la Aianĭ i Voevoḑi, şi la Domnulŭ ţĕriĭ Româneştĭ, Alexandru Ypsilantŭ Voevodŭ.

Pămîntulŭ ţĕreĭ Rumâneştĭ fiindŭ-că este chelerŭ alŭ împĕrăţiĭ mele, osebitŭ că este trebuinţă ca să se păzéscă şi să se ocrotéscă săraciĭ raelele mele dă orĭ-ce răpirĭ şi strâmbătăţĭ dă vreme că s'aŭ călcatŭ cu prăpădenie şi s'aŭ resipitŭ locuitoriĭ aceştiĭ maĭ de susŭ ḑise ţĕrĭ, cu pricina acestuĭ de atâţea anĭ următorŭ războiŭ, şi osebitŭ că este hotărîre şi împĕrătésca mea poruncă ca să se tragă, şi să se | sălăsluéscă raelele cele resipite la lăcaşurile lorŭ, rădicându-se frica şi gróza de-asupra lorŭ, şi câştigându-şĭ liniştea lorŭ, viindŭ la odihna stăreĭ lorŭ. Iaste acésta şi scrisŭ la cele despre amândoauĕ părţile date adeveritóre scrisorĭ, adică Ahtecamele, care coprindŭ tocmelele cele cu frumósă orênduélă, şi ispravă ce s'aŭ făcutŭ, între împĕrăţia nóstră şi a Ruşilorŭ (vecĭnică pace,) şi la pricina întórcereĭ ţĕrilorŭ, adică a ţĕreĭ Românescĭ şi Moldoviĭ spre partea Impĕrăţiĭ mele, cum-că Impĕrăţia Ruséscă, să aĭbă a întórce la Impĕrăţia mea, pămînturile Ţĕreĭ Rumânescĭ şi Moldoviĭ; şi tóte cetăţile, oraşele, şi târgurile şi satele, cu tóte lucrurile ce să vorŭ găsi într'însele. Către acésta este şi scrisŭ la cele maĭ de susŭ ḑise tocmelĭ, cum-că locuitoriĭ acestorŭ | maĭ de susŭ ḑise ţĕrĭ, orĭ de ce tréptă, stare, numire şi familie vorŭ fi, fără osebire, cu vecĭnică nepomenire, să se erte, şi în vecĭ să fie uĭtate tóte ale lorŭ greşale, împreună cu tóte faptele lorŭ, ce să vorŭ fi arĕtatŭ cu bănuélă şi împotrivă, la pricina împĕrăteştiĭ mele mărimĭ; şi să se întemeeze la dregătoriile şi paelele lorŭ, şi la cele maĭ dinainte ale lorŭ avuturĭ şi stărĭ, şi să se întórcă, la avuturile şi moşiile care aŭ avutŭ, maĭ nainte de războiulŭ acesta. De acésta, fiindŭ-că este şi împĕrătésca mea voinţă, atâtŭ păzirea tocmelilorŭ păciĭ, câtŭ şi ocrotéla raelelorŭ ţĕriĭ Rumâneştĭ şi Moldoviĭ, de răpirĭ şi strâmbătăţĭ; şi cu tóte că şi maĭ nainte, s'aŭ datŭ împĕrătesculŭ meŭ straşnicŭ fermanŭ, către ceĭ ce să află pă lângă Dunăre: Cadiĭ, | Naipĭ, şi Aghianĭ şi Zabiţĭ, ca să nu să dea voe de a intra în pămîntulŭ ţĕreĭ Rumâneştĭ şi Moldoviĭ, fieşte-care din ceĭ care să află pă lângă marginea Dunăriĭ, şi pă la serhaturĭ şi casabale, şi câţĭ să vorŭ înpizmi, şi vorŭ sta cu impotrivirĭ, să se pedepséscă cu marafetulŭ Zabiţilorŭ lorŭ. Dar aŭ ajunsŭ la auḑulŭ împĕrăţiĭ mele, cum că într'acéstă vreme, uniĭ pentru câştigŭ, şi pentru ca să-şĭ facă pisma şi rĕutatea lorŭ, aŭ trecutŭ în ţara Rumânéscă, şi aŭ supĕratŭ pă boerĭ şi pă raele, şi găsindŭ pricină: cum-că în cutare vreme a războiuluĭ aŭ făcutŭ *iată ce*, şi *iată ce*; şi aŭ îndrăznitŭ a îngrozi inimile pămîntenilorŭ, şi a să aduce înpotrivitorĭ la tocmelile păciĭ. Decĭ dă vreme că este hotărîre, şi

împĕrătésca mea voință, ca să se oprescă | și să se izgonéscă aceĭ făcătorĭ de rele, și să nu aibă voe de a intra în țara Rumânéscă, nimenĭ de la serhaturile saŭ ținuturile dă peste Dunăre, orĭ-cine arŭ fi, și urmându-se după tocmelele păcĭĭ, să nu să aducă aminte cele de maĭ nainte fapte ale raieleĭ țĕreĭ rumânești, nicĭ să se bântuéscă, saŭ să se supere.

Pentru acésta s'aŭ datŭ acéstă împĕrătéscă a mea poruncă, ca voĭ ceĭ de maĭ susŭ ḑișĭ, vezirĭ, molale, zabiții Enicerilorŭ și Voivoḑiĭ, după ce veți înțelege : cum-că s'aŭ ertatŭ cu desăvârșită ertăciune tóte faptele raelelorŭ țĕrĭĭ rumânești și Moldovĭĭ, ce s'aŭ întâmplatŭ la curgerea acestuĭ războiŭ, să nu socotiți cu cale, de a lăsa să trécă | și să între în țara Rumânéscă, nimenĭ din locuitorĭĭ dă pe lângă Dunăre, și din agale i hairactarĭ și alți neferĭ, dă a bântui și a supĕra pă boerĭ și pă raele, aducêndu-le aminte cele trecute ale lorŭ fapte și pă aceĭ ce vorŭ îndrăzni a face împotriva fermanuluĭ și împotriva tocmelilorŭ | ăciĭ, îndată să-ĭ prindeți și să-ĭ închideți, și cu marafetulŭ zabiților lorŭ, să-ĭ pedepsiți, și să vă nevoiți cu toții, spre împlinirea înalteĭ nóstre poruncĭ; și copia acestuĭ înaltŭ împĕrătéscŭ firmanŭ să o faceți caidŭ, adică să o treceți la condicile mehchemelelorŭ, și țindŭ acestŭ nizamŭ, dă apururea să vĕ feriți cu mare fricĕ, dă a nu face pornire împotrivă. Deci acéstă poruncă s'aŭ trămisŭ cu (. . . . . .) ci fiindŭ fără de îndoială, cum-că ceĭ maĭ dă susŭ ḑișĭ făcătorii de rele omenĭ, intrându în țara Românéscă, și aducêndŭ aminte boerilorŭ și raelelorŭ mele, cele trecute ale lorŭ greșelĭ, și supĕrându pă locuitorĭĭ raele, vorŭ fi pricinuitorĭ dă a spăimânta pă raelele cele care sînt a se sălășlui, și vorŭ strica nizamulŭ țĕreĭ, și fiindŭ-că este împĕrătésca mea hotărîtă voință, de acestŭ felŭ de zăticniri, și pedépsa, cazna acelorŭ nesupușĭ, dă va ajunge la audulŭ împĕrăției mele, cum că din nesilința și trecerea cu vederea a cuĭ-vașĭ | din voĭ, va intra cine-vașĭ dân ceĭ dă pă lingă Dunăre, înlăuntru în țara rumânéscă, și cum că aŭ speriatŭ și aŭ supĕratŭ pă boerĭ și pă raelele mele, să știți că fără a să da ascultare dă îndreptare, veți cădea la strașnică și grea pedeapsă. Ci lăsându-vĕ dar, dă lăsarea și trecerea cu vederea, să vĕ nevoiți dă a face pă uniĭ ca aceștia, după cum să cuvine, și să faceți caidŭ, trecêndŭ la condicile mehchemelelorŭ, acestŭ împĕrătescŭ alŭ meŭ firmanŭ, și să lăsați pă celŭ adevĕratŭ fermanŭ, la celŭ dă acum Domnŭ alŭ țĕreĭ Românești, și să prindeți pă ceĭ cariĭ vorŭ îndrăzni, a face împotriva împĕrăției mele poruncĭ, pepsindu-ĭ cu marafetulŭ zabiților | lorŭ. Și iar celŭ maĭ dă susŭ ḑisŭ Domnŭ alŭ țĕrĭ Rumânescĭ, sciindŭ că s'aŭ datŭ împĕrătésca mea poruncă, că cele trecute fapte ale boerilorŭ țĕreĭ rumânești din vremea războiuluĭ, s'aŭ ertatŭ dă către împĕrăția mea cu desăvârșitŭ, și iaste împărătescă mea voință ca să se afle păziți, supt aripile împĕrăției mele milĭ, și supt umbra liniștireĭ, și iaste împărătéscă nădejde cum că tu veĭ arĕta și fiește-ce nevoință și credincióșă slujbă dă a înulți pă pământenĭ, după ce veĭ

face să înțelegă coprinderea acestuĭ împĕrăt'escŭ alŭ meŭ fermanŭ, boeriĭ și raelele țĕriĭ Rumânescĭ, și după ce veĭ trage și veĭ sălășlui pă ceĭ resipițĭ, | la cele vechĭ ale lorŭ lăcașurĭ, și iĭ veĭ face să înțelegă cum-că vorŭ fi subt acoperemintulŭ, ocrotela și mila împĕrăției mele, să facĭ caidŭ la serhaturĭ și ținuturile cele dă peste Dunăre acestŭ împĕrătescŭ alŭ meŭ ferman, și celŭ adevĕratŭ ilŭ veĭ păzi la mâna ta și să înștiințezĭ îndată la milostivnica mea Pórtă.

1774 Noemvrie 14.

FINITULŬ CODICELUĬ.

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREȘ
1945
GEORGE EMIL PALADE

CÂTE-VA VORBE MAI GREŬ DE INȚELESŬ.

Abateades, abaţĭ şi abatese.
Acicurĭ, bărcĭ cu câte o văslă saŭ pînză largă în formă de Șeĭcĭ.
Acrothalasie, vecine mărei.
Acro-tiriu, promontoriŭ.
Acrovolismos, bătaie, luptă, încăerare, începere, dare de pricină de bătălie.
Actinamca, actŭ oficialŭ.
Aftokefalos, de sine stătătorĭ, de capulŭ sĕŭ.
Aghianit, oficerĭ de ortale ieniceriĭ.
Aligeranit, *Algerianit*.
Anastasis, sculare în susŭ, înviere, înălţare, ridicare, aşedare.
Anceresit, anulatŭ.
Apestit, neintârdiatŭ.
Apikie, stupŭ, stiubeiŭ.
Apocrisamis, representantulŭ Papeĭ.
Apodixis, dovadă, mărturie.
Apofasis, aserţiune, declaraţiune, decisiune, sentinţă.
Armistitia=Armistiţiulŭ.
Arzul, jalba, reclamaţiune, espunere, raportŭ, memoriŭ.
Arzuhal, petiţiune, suplică.
Asprothalasiţĭ, de la marea alba.
Ataxie, desordine, necuviinţă, încălcărĭ, năvălirĭ.
Bajenie, pribăgie, fugă, strămutare silită de omenĭ, din causă de evenimente, emigraţiune.
Baraictarul, purtătorulŭ de stindardŭ.
Başa şi *Baş*, Baş e unŭ titlu de întăetate ce se da şi la grade inferiore până la majorŭ=*Bimbaşa*.
Beciu, Viena.
Beratlii, carĭ aŭ puterea lorŭ din unŭ anume *berat*, brevet, diplomă.
Biv-vel, fostŭ mare, Biv vel stolnicŭ.
Bogaevlenie, Teofania.
Bogantinov, credŭ că este o erore de copistŭ, loco : *Pangration*, p. 402.
Boiurile, talia, statură, corpurile falnice.
Bolozoane, îmbarcaţiune.
Bostangiĭ, soldaţĭ din garda impĕrătéscă.
Borbun Luizin=*Louis Bourbon*.
Buluc, pâlc, grămadă, cetă.
Cadiĭ, judecătorĭ.
Caid, documentŭ, actŭ, condică, registru, legătură, aşedare.
Caiafet, aspectŭ, înfăţişare, îmbrăcăminte.
Caravele, o specie de bastimentŭ.
Carea, trupe aşedate în 4 laturĭ, punêndŭ artileria la mijlocŭ.

Cata clironomian. ad. *după dreptulă de clironomie.* Am conservatŭ maĭ încolo scrisórea vorbelorŭ grece cu litere române, fiindŭ-că și autorulŭ le scrie cu cirilice. Asemene și : *peri cata clironomian.*

Catarga, ceĭ puși la catarga, adecă condemnațĭ a vîsli la corăbiĭ de războĭŭ = închisóre.

Cathortosi (a), a isbuti, a dobândi, a parveni.

Ceadarurile, avuțiile, cuprinsulŭ, ceadaliculŭ = calabaliculŭ.

Cearcagiĭ, soldațĭ din antegarde, *Eclaireurs.* Nu e óre vorba română *cercetași?* a *cerca* și terminațiunea turcă?

Cercve-sacali, barba lungăreță și tăiată dreptă ca o *cercevé.*

Cetegi, capŭ de cétă. Vorba română cu finala turcă.

Cheler, grânarŭ, camară de provisiuni.

Chiloman, strigare.

Chinologie, discuțiune, amestecŭ?

Chitap, scrisóre, memoriŭ, documentŭ, misivă.

Chivernisi, (a se) a economisi, a se servi, a subsiste, a se folosi.

Ciflicurile, moșie, arendă, vilă.

Ciohodari, servitorŭ, servitorŭ domnescŭ, oficialŭ.

Citaci, neregulațĭ.

Clasis, aplecare, inclinare, dorința.

Comac, gazdă, găzduire, popasŭ, locŭ de masă pe nópte, și de călétorie, hanŭ, locuința.

Caravion, orĭ-ce felŭ de corabie de negoțŭ.

Clucsu, cursă.

Cobeceĭ, transportatorĭ.

Confistatorĭ, conquistatorĭ, cuceritorĭ.

Crius (p. 197) este *aries?* berbece de atacat zidurile?

Cumbarale, bómbă, obuzŭ.

Cuventie, vorbă stilcită din *Concentiune.*

Dalcacĭĭ, vitejĭ. războĭnicĭ.

Danscai, = Dantzig.

Dacalile, pricinile, afacerile, judecățile.

Deli, nebunŭ.

Derea, cu strimtóre, ocolŭ, locŭ de trecere strimtŭ, unde nu se póte desfășura o armată.

Dia ta caca endihomena, din causa relelorŭ îndurate.

Diacrisis, bună judecată, cu discernemîntŭ.

Diadoh, moștenitorŭ, urmașŭ.

Diefendefsis, putere, ocrotire, stăpânire.

Diafendepsi (a), revendica, a recăștiga, p. 415.

Diorizmos, punere la cale.

Discolĭĭ, dificultățĭ, pedicĭ, nepotrivirĭ.

Distihia, nenorocirĭ.

Diiu, Vidinulŭ, Vă-Diul = Vidinulŭ? p. 208.

Efendim buna pasport derler, Domnule, eată pasportulŭ de trecere.

Efilonicusan, conchidea, discuta.

Egherĭ, óste de vênătorĭ.

Elcilĭ, ambasadorĭĭ, miniștriĭ plenipotențiarĭ.

Energhisi (a se), a se esercita, a se opinti, a se anevoi.

Epanastasis, rêsculareа, rêsvrătirea, revoluțiune.

Epanghelma, profesiune, întreprindere, meserie.

Epitropicos, ca representanții ai celorŭ-l-alți.

Epicherimata, folósele, dobândirile, câștigurile, întreprinderile.

Epicratia, tăria, puterea, stăpânirea.

Epimelie, pornire, îndemnŭ, rivnă.

Erlii, *turcii Erlii*, localnicĭ, stabiliți acolo.

Eșpeh, deșteptŭ.

Etpaiul, suita.

Evghenie, nobleța.

Evholokinitor, aderătorŭ, partisanŭ, primitorŭ, accesibilŭ.

Evmenos, cu tărie, cu curagiŭ, cu hotărîre.

Evnie, buna opiniune, considerare.

Exemplere în locŭ de *esemplare*.

Farlii, predarea, supunerea, (p. 212).

Forstat, germanulŭ *Vorstadt*, foburg, pe Unguresce *várcs*, de unde vorba orașŭ.

Fartir, quartirŭ, găzduire.

Fatrii, partide, împărecherĭ.

Fetfa și Fetva, proclamație, decisiune, sentință, actŭ emanatŭ de la muftiulŭ.

Filonichie, discuțiune, dispută, desbatere.

Ftonos, ură, invidie.

Fursant, ocasiune favorabilă, norocŭ, isbândă.

Gazi, victoriosulŭ.

Geabul, pradă, jafŭ.

Geize, capitație, tribulŭ.

Gelepi, negustitorii streinĭ, în specialŭ de vite.

Gephane, și ghephane, erbărie depușcă.

Gherușii, bătrânii, senatulŭ.

Ghuirluc, desișŭ, îmbăcselă, încurcătură.

Globniculŭ, celŭ care iea globa, amenda.

424 *Ghimișula*=Timișulŭ.

Han tepesă=movila Răbăcĭ.

Haraciŭ, birŭ, dare, contribuțiune.

Hasul, linia de hotarŭ.

Havadișurĭ, scire, noutate, întâmplărĭ.

Havantote, pioă mare cât unŭ tunŭ.

Hazmodie, confusiune, neunire, neînțelegere.

Heretismos, felicitărĭ, visite de bună venire.

Hrisimefsi (a), a înlesni, a se face utilŭ.

Iabangii, Turcii labangii, mercenarĭ vagabondĭ, streinĭ.

Iogma, saŭ iama, a se da iama, a se jefui, a se da unuia și altuia.

Iamac, recrutĭ. Apoĭ însemna și adjunctŭ, ajutorŭ de logofetŭ, condicarŭ.

Iasuccii, (p. 204) soldații pentru siguranță.

Idiohiron, (tò), proprie scriere. p. 417.

Ierokikas, muftiulŭ.

Iernii orĭ ierlii (Turcii iernii), stațională. de baștină, pământenĭ, localnicĭ.

Ikituilai, cu două tuiurĭ.

Ilam. părerea în scrisŭ, socotință, raportŭ, însciințare, notificare, informațiune.

Imdat, ajutorŭ, dare extraordinară.

Imetium Mohametă ghiaura azdir, lăudatŭ fie Mohametŭ, dușmanii sunt puținĭ.

Incaricatos, *Chargé d'affaires*.

Ipoconsuladis, vice-consulŭ.

Ipokimenos, persónă.

Ipolipsis, faimă, nume bunŭ.
Ipopsie, bănuială, prepusŭ, părere, închipuire.
Ipopți, băncitorĭ.
Ipostatica, rebelĭĭ.
Ipothesis, chibsuințe, regulare, afacere.
Isterisi (a), păgubi, strîmtora, a stôrce, a amâna.
A iuridisi, a năvăli, a da iuruș, a rĕsbi.
Iurudisindu-lŭ, dându grea navală, întețire, prididindu-lŭ din tunurĭ, 422.
Iuruș, năvală iute, (p. 595).
Iuveală, aparență.
Kefea, Cafa.
Kenar, colțŭ, rĕspîntie, margine, brîŭ de zidŭ, ungheriŭ.
Lefcoaet, decorațiune.
Lagum, canalŭ, mină subterană.
424, Laignal generalŭ, *Leitenant* generalŭ; vorba e stîlcită de copistŭ.
Leșurĭ, cadavre.
Limionurile, limanurile, porturile, popasurile adăpostite pe apă.
Lisindirĭ, disenteriĭ.
Liude, ômenĭ, indivizĭ, capete.
Logotriviĭ, discuțiune.
Lovcile, bărcĭ micĭ utilisate de pescarĭ pe Dunăre și țĕrmiĭ Mării Negre, în Rusia.
Marcfitulă, prin mijlocŭlŭ, prin intervenirea.
Marghiolie, viclenie, stratagemă, șiretlicŭ.
Marghioliĭ, feciorii de lele, vicleniĭ, prefăcuțĭ, mișeiĭ.
Mărzaci, căpetenie de tătarĭ.
Megalopsikos, mărinimosŭ.
Megeană, merse cu o megeană, vasŭ de plutire.
Meghistani, maĭ marĭ, fruntașĭ, notabilĭ.
Mehtup, scrisóre.
Menzilul, poșta, stațiune de poștă.
Mertic, tainŭ, porțiune.
Metehmion, razĕ de pămînt neutru.
Meterez, locŭ întăritŭ, șanțŭ, zidŭ cu găurĭ, fortificațiune.
Miria, dece milĭ.
Mucaereaoa, mucarer, birŭ ce se da la înoirea domnieĭ.
Muchimat, provisiunĭ de hrană și răsboiŭ.
Muhafĕz, gubernatorŭ, administratorŭ, capŭ.
Muhaserca, împresurare a unuĭ locŭ întăritŭ, a cuprinde.
Mujdea, noutate, scire bună.
Mumbașirĭ, slujbașŭ polițienescŭ, esecutorŭ, comisarŭ alŭ gubernuluĭ.
Namestiĭ, aședărĭ.
Năprasnă, neașteptată, iute.
Nazat, înderătŭ.
Neoterismĭ, lucrurĭ nouĕ, scornituri noue, preschimbărĭ politice.
Nizamul, conducerea, comanda, porunca, dispositiunea.
Obuzul, artileria.
Ogeacul, corpŭ de ieniceri.
Ordinațĭ, însărcinațĭ cu ordine.
Ortale, cete de ieniceri, cetă în genere.
Osfestenie, dumnedeĕsca arĕtare.
Ostavcă, concediŭ.
Oturac, stațiune, popasŭ.
Paretisis, demisiune, abdicare, renunțare.
Parisia, defață, deschisŭ, p. 418.
Pathos, pasiune.

Perdea, a-ĭ avé la perdea, lingă uşă.
Perialul, ales-excelentŭ.
Perimerie, termenŭ, sorocŭ.
Peripiisis, îngrijire, bună primire.
Peripiiticos, delicatŭ, subţire.
Perisiusia, cuprinsulŭ, avutulŭ.
Peristasis, ocasiune, împrejurare, circumstanţă.
Pioa, mortiere, tunurĭ marĭ de zidŭ.
Planisia, se projecta, se chibzuia.
Plean, pradă, spoliĭ de răsboiŭ.
Plirexuşiĭ, plenipotenţiariĭ.
Plirexusiotica, plin-imputernicirea.
Pristavĭ, publicatorĭ, vestitorĭ, craĭnicĭ
Po, câte : po tunŭ unulŭ, câte unŭ tunŭ, p. 423.
Pod-Polcovnic, locotenent-colonelŭ.
Poezi, crescŭ, se mări.
Polegniţă, poleiŭ.
Ponoslui, (a) a acusa, a învinovăţi pe nedreptŭ.
Portom suveizul (to), portulŭ Suezuluĭ, p. 208.
Posluşanie, de ascultare.
Posvol, primitŭ, îngăduitŭ, permisŭ, iertatŭ.
Practicon, cu practică, cu o esperienţă, p. 216.
Praxis, lucrare, făptuire.
Pretentionuri, pretenţiunĭ, p. 414.
Prisna, composiţiune, aliagiŭ, 419.
Psiful, votulŭ.
Procletu, afurisitŭ, blăstematŭ.
Proesti, notabilĭ, fruntaşĭ.
Profasis, pretextŭ, scusă, cuvintŭ în aparenţă.
Proftaesi, a profita, a eşi maĭ nainte, a ajunge.
Prohorisi, a inainta.
Prohoriséla, propăşirea, înaintarea in o afacere, succesulŭ.
Proimion, precuvintare.
Prolipsis, evenimente supravenite înainte
Pronomion, drepturĭ, privilegiĭ după documente, hrisóve, după legĭ.
Protia (*ta*), intăetatea.
Proti-armia, armata rusescă era împărţită în două armiĭ : cea 1-a proti-armia şi cea a 2-a sub Comitele Panin, (pag. 197).
Protimie, preferinţa, inclinare, intâietatea : să nu-ĭ strice protimia.
Provivazmos, înaintărĭ în oficiĭ, remuneraţiunĭ, favorurĭ, p. 42.
Proxenisi (a), a peţi.
Ramăt, strigătŭ, p. 189.
Ratragamentul, *Retranşement*, p. 402.
Regeali, funcţionarĭ superiorĭ : şeih Islamul, Paşale din divanŭ, miniştri.
Rezaleturi, afrontŭ, ruşine, batjocură, obijduire etc.
Rezni, (a se) a se îndepărta.
Sabam ahceasă, arvone ce aruncaŭ Turciĭ la pămîntenĭ pentru provisiunĭ care aşia eraŭ siliţĭ a le vinde.
Saivant, umbrarŭ, cortŭ deschisŭ, uraniscŭ.
Salt, singurŭ, numaĭ.
Şam, Samos, p. 403.
Sambechia, vasŭ de plutire p. 203.
Sangeacul, stindardele.
Saxanezicon, *sacsonicescu*.
Sefacturile, sullările.
448. *Senducurĭ*, lăḑĭ.
Serhaturi, localităţĭ mărginaşe, de fruntarie.
Sevghiliu, inamoratŭ (sevda).
Sfeti, (a se), p. 218. După care se

sleti (informă), a se da pe faţă, se cunoscŭ.

Siliște, loculŭ orĭ satulŭ unde locuia De la vorba slavonă *Selo*, satŭ. In documente vorba *Siliște* insémnă loculŭ unde a fostŭ unŭ satŭ, p. 216.

Simahia, alianţă.

Simfoni (a), a fi de acordŭ, în unire, a adera.

Sincatavasis, învoire, bună înţelegere.

Sinerghisi (a), a conlucra, a contribui, etc.

Sinthiki, tractatŭ, dispositiunĭ, orênduelĭ, punerĭ la cale.

Şişancle, puscĭ lungĭ, p. 212.

Sofisi (a) verbŭ, a cugéta.

Stenahorisiți, strîmtoraţĭ, p. 204.

Stratighimă, stratagemă, încercare, comendare de armată, diversiune.

Stupai! paşolŭ, la o parte! Dă-te în lăturĭ!

Stupai, acestŭ nume fu datŭ de autorŭ la Ruşĭ, de la vorba «стѣпай» şi care era *comanda* ce Românulŭ audia adesé în ostea ruséscă, (p. 189).

Sul, pretextŭ, născocire, plăsmuire, pricinuire, *Cu sul subțire* etc. p. 211.

Tacticon, regulaţĭ. Călărime tacticon. p. 209.

Tagma, cétă

Tânji (a), a nu fi mulţămitĭ, a ĭ fi cu supĕrare, a nu-ĭ conveni.

Tarpi, (a), a se aciua, a se strecura, a trăi pe ascunsŭ, în tăcere, p. 209.

Tefterdarĭ, archivistŭ.

Tefterthanea, archiva.

Teftonicon (ton) cavaleron, cavalerĭĭ Teutonĭ, p. 414.

Tepeledisi (a), a tepeledisi de a mănă.

Terbie, se făcu o *zamă*, se amestecă în tóte ale Europeilorŭ; se ia în sensŭ rĕŭ în turcesce.

Teslim, a preda.

Tetbirul, poſta, desideratulŭ, combinaţiunea, planulŭ.

Is ta para talasiile pe ţĕrmulŭ apelorŭ, turcescĭ, p. 205.

Topci-Başa, căpitanŭ de artilerie.

Troposurĭ, modalităte.

Tuiurile, drapele avêndŭ în vêrfŭ o codă de calŭ.

Uciutuilai, paşale de câte trei tuiurĭ.

Urdinaut, oficerŭ *urdinaut*, de ordonanţă.

Vurghestisi (a se), a se lăsa, a abandona, a ceda, a se desiste.

Varoşul, mahalaua cetăţeĭ.

Vera, făcură *cera* cetatea Chelieĭ, p. 196, închinată.

Vilcayă, în publicŭ.

Zabiţĭ, şefĭ, p. 401.

Zaherele, provisiunĭ pentru armată.

Zarcele, Chebe, sucmane, (p. 213)

Zaticni (a), v. A impedica, a pune stavilă.

Zbughiul, (p. 215) fuga, dosirea, pe icĭ ţi-e drumulŭ!.

Zemón, zemlin, p. 218.

Zurbalaĭ, zurbagiĭ, necontenitŭ în certurĭ şi sfedĭ.

NOTE.

Pag. 385. Despre *de Tott* colecţiunea Hurmuzaki publică numeróse documinte în Tom. VII Doc. 43, 52, 151, 166. Veḑi şi scrierea Baronului de Tott: Memoires sur les Turcs et les Tartares. Suivis de: Observations critiques sur les mémoires de Mr. le Baron de Tott. Amsterdam 1785.

*

Pag. 460. Autorulŭ codicelui: Dumitrache biv vel Stolnicŭ, arată că elŭ a fostŭ alesŭ de Divanulŭ Munteniei, ca împreună cu Const. Cocorescu să mérgă la Constantinopole pentru a susţine drepturile ţĕrei în faţa Porţei. De şi nu era autorulŭ codicelui unŭ omŭ de rêndŭ, necunoscutŭ, mărturisescŭ totuşi că până astăḑi, nicĭ din hârtii, nicĭ de la ceĭ mai cunoscĕtorĭ de némurile muntenescĭ, n'am aflatŭ numele de familie alŭ Stoln. Dumitrache.

In Hurmuzaki se face menţiune de deputaţiunea ţĕrei la Constantinopole, dar nu se indică cine era în deputaţiune. Dacă mai târḑiŭ vomŭ descoperi numele de familie a biv vel Medeln. Dumitrache, pe care copistulŭ N. Piteşteanulŭ îlŭ numesce «*vel stolniculŭ*», voiŭ comunica acelŭ nume Academiei. Am încă speranţa a-lŭ afla în acte de la Eforia Spitalelorŭ. Observŭ că, minunatulŭ arz ce presentă Deputaţiunea la Pórtă (460) este până astă-ḑi inéditŭ.

Pre Biv vel stolniculŭ Dumitrache îlŭ aflămŭ menţionatŭ până la anulŭ 1792 în diferite acte şi funcţiunĭ ale ţĕrĭ muntenescĭ. Aşa bună óră la 1781 Noembre 15 Domnitorulŭ îĭ adresă unŭ *pitarŭ*, ca epitropŭ alŭ St. Pantelimonŭ (Veḑi condica domnéscă arch. stat. No. 12).

Deja la 1775, cu boeria numaĭ de medelnicerŭ, Dumitrache era în epitropia obştéscă împreună cu Iordache Lechliu şi cu medelnicerulŭ Enache Vilara, (veḑi condica No. 1 arch. stat.)

In 1785 Marte 20 Domnitorulŭ ordonă boerilorŭ epitropĭ ca împreună cu stolniculŭ Dumitrache să se ocupe de organisarea orfanotrofiei.

In luna lui Septembre 1791 Domnitorulŭ adresézĭ mai multe pitace, în care biv vel. stolniculŭ Dumitrache nu lipsesce a fi menţionatŭ. La Septembre 4 acelŭ anŭ, prin pitaculŭ lui Mihaĭ Suţu V.V. stolniculŭ Dumitrache este numitŭ într'o comisiune cu boerĭ epitropĭ, ca să îngrijască de reparaţiunile de la St. Sava, avêndŭ a se muta acolo Domnulŭ, în locŭlŭ scóleĭ. (Condica No. 20).

La aceeaşĭ datŭ Domnitorulŭ mai numesce pre stolniculŭ Dumitrache într'o comisiune specială însărcinată a chibzui *narturile*.

La 1791 Septembre 12 stolniculŭ Dumitrache semnézĭ proiectulŭ de nart.

In Septembre 18 acelaşĭ anŭ pitaculŭ domnescŭ către stolniculŭ Dumitrache îi-lŭ arată totŭ epitropŭ la St Pantelimonŭ (condica No. 20).

La Noembre 12, 1791 îlŭ vedemŭ continuându şi ca epitropŭ în epitropia obştéscă.

Pre copistulŭ Nicolae Piteşteanulŭ îlŭ aflămŭ însemnatŭ în slujbe de o importanţă micĭ.

Stolniculŭ Dumitrache împreuna cu Constantin Barutov vel Paharnicŭ aŭ fostŭ rênduiţĭ în o comisiune de regularea otarelorŭ despre Ardealŭ. (Condica domnéscă No. 20).

In fine acestŭ bărbatŭ meritosŭ a fundatŭ cu banĭ seĭ prima scólă românéscă din Târgu-Jiuluĭ, zidindŭ anume locŭlŭ pentru acésta. (Condica No. 20)

EROARE PRINCIPALE DE INDREPTATŬ.

Pagina	*Cum este*	*Cum trebue să fie*
361	forta	póte.
362	ulmându-lŭ	urmându-lŭ.
363	înfricoşându	înfricoşată.
id. în nota 2	Prusiel	Rusiel.
365	lovuturĭ	lovĭturĭ.
368	Berber	Berber.
373	Varuşulŭ	varuşulŭ. Acéstă erôre este în mai multe locurĭ. Lectorele o va corege, căcĭ nu este vorba de unŭ oraşŭ cu acestŭ nume Varuşŭ, ci de *fôburgulŭ* unei cetăţĭ.
378	Reprim	Repoin.
»	famliile	familiile
»	Cuvera	Cu vera.
386	Iaciacciĭ	Iasacciĭ.

NB. Observe se că, vorbele *pe, dă* une-orĭ aŭ fostŭ culese : *pe, de.* Acéstă erôre o va îndrepta lesne lectorele, ca şi alte mai multe ce nu mai înregistrămŭ aci. Vorba *sunt* este a se ceti scrisă : *sînt.*

Divisiunea paginelorŭ din codice este în multe părţĭ indicată cu semnulŭ | .

TABELA MATERIILORŬ DIN CODICE (1).

	Pagina
Introducere la istoria evenimentelorŭ din Orientŭ.	351
Codex de începerea vechiului nĕmŭ slovenescŭ şi de numirea lui	353
Letopiseţulŭ Slovenilorŭ	356
Manuscrisŭ Gaster	»
Istoria Rosilorŭ	357
Vinţa marelui Petru	»
Codex No. 399 alŭ Academiei	358
» » 154	»
» Urechiă	»
» alŭ Stol. Dumitrache	359
Precuvîntare	360
Campania I-a de la 1769.	367
» II-a » » 1770.	373
Sĕvârşirea lui Conte Panin	379
Cele petrecute în ţĕra leşéscă	383
Cele sĕvêrşite de Ruşi despre Anadolŭ.	384
Fără nădejde rană a Sultanului pe Marea Albă.	»
Pentru trecerea de vreme	389
Altă rană a Sultanului cu Ali-Beiu	»
Campania III 1771	390
Răsboiulŭ de la Popesci	397
Răsboiele afară din hotarele ţĕrii.	400
Campania IV 1772	404
Manole Vodă	»
Cartea lui Musunoglu Viziru	406
Impărţéla ţĕrei leşesci. Maria Terezia	410
Manifestulŭ Impăr. Prus	414
Voróva de a doua armistiţie	416
Manifestulŭ Hanului Tătarilorŭ	417

(1) Codicele ce amŭ urmatŭ are o specie de tabelă, dar fiindŭ numai începutulŭ ei, deci fiindŭ fragmentară, nu o utilisămŭ.

	Pagina
Moneda română bătută de Muscali	419
Campania V 1773	»
Manifestulŭ Porţii	424
Alŭ II-lea congresŭ	425
Cererile Rusiei	426
Manifestulŭ Rusiei spre rĕspunsŭ la manifestulŭ Porţii	428
Iarăşi vorba răsboiului campanii din 1773	437
Isprava Ruşilorŭ cu Dirstorulŭ	439
Campania VI 1774	445
Sfârşitulŭ răsboielorŭ de la Proti-Armia din Dobrogea	447
Tractatulŭ de pace de Chiucuc Cainargi	450
Deputaţiunea ţĕrilorŭ românesci	460
Scrisórea către Vizirŭ a mareşalului	»
Arzulŭ ţĕrei muntenesci	461
Numirea noilorŭ domni	464
Scrisórea deputaţilorŭ Valachiei către Petrison	»
Anexe — Gospodarŭ Banŭ Mare alŭ ţĕrii Românesci Pârvule Cantacuzino	466
Firmanulŭ lui Sultanŭ Hamit	467
Câte-va vorbe mai greŭ de înţelesŭ	470
Note	476
Erorĭ principale de îndreptatŭ	477

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ŞTIINŢE ŞI TEHNOLOGIE - TÂRGU MUREŞ
1945
GEORGE EMIL PALADE